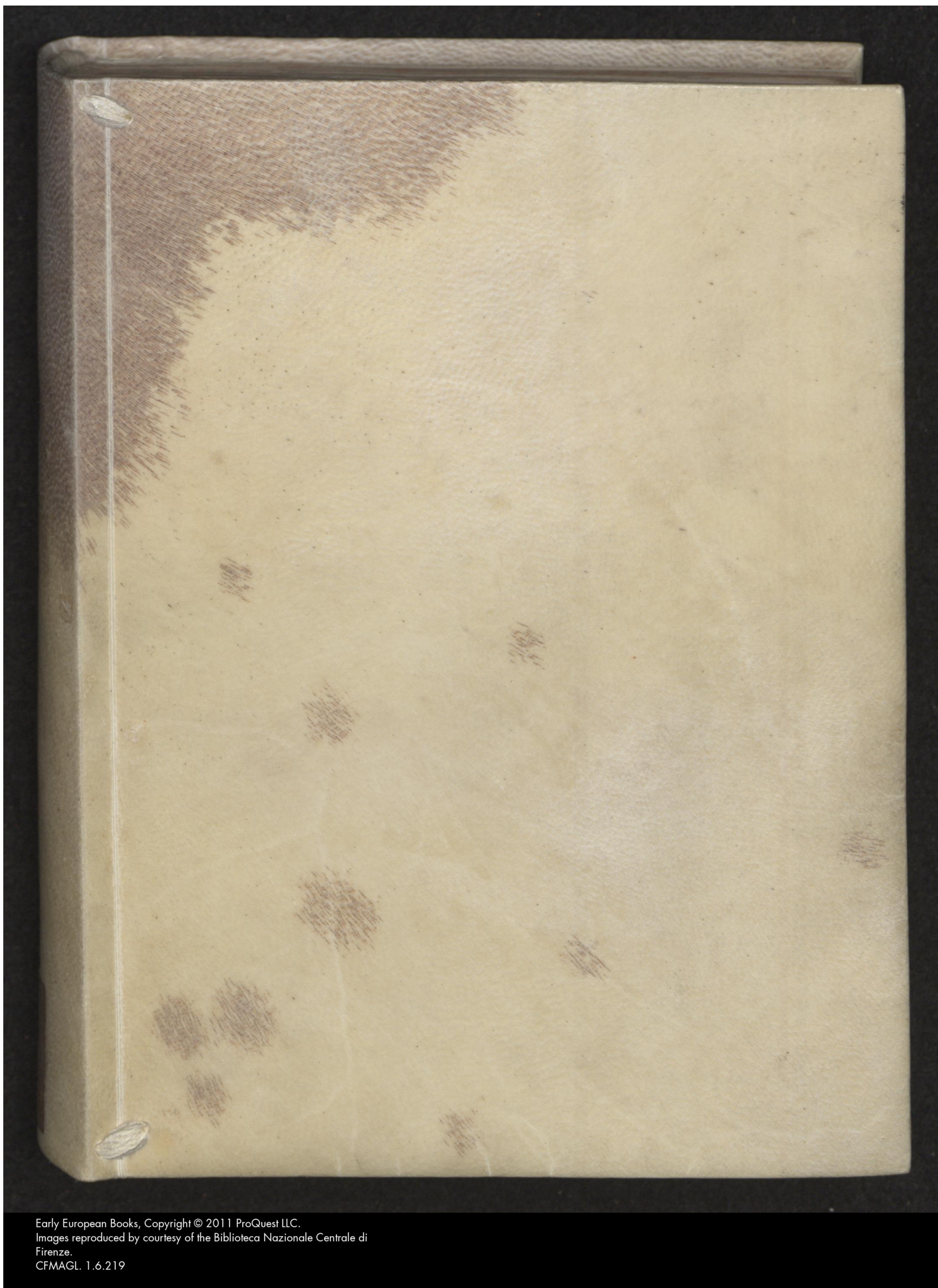
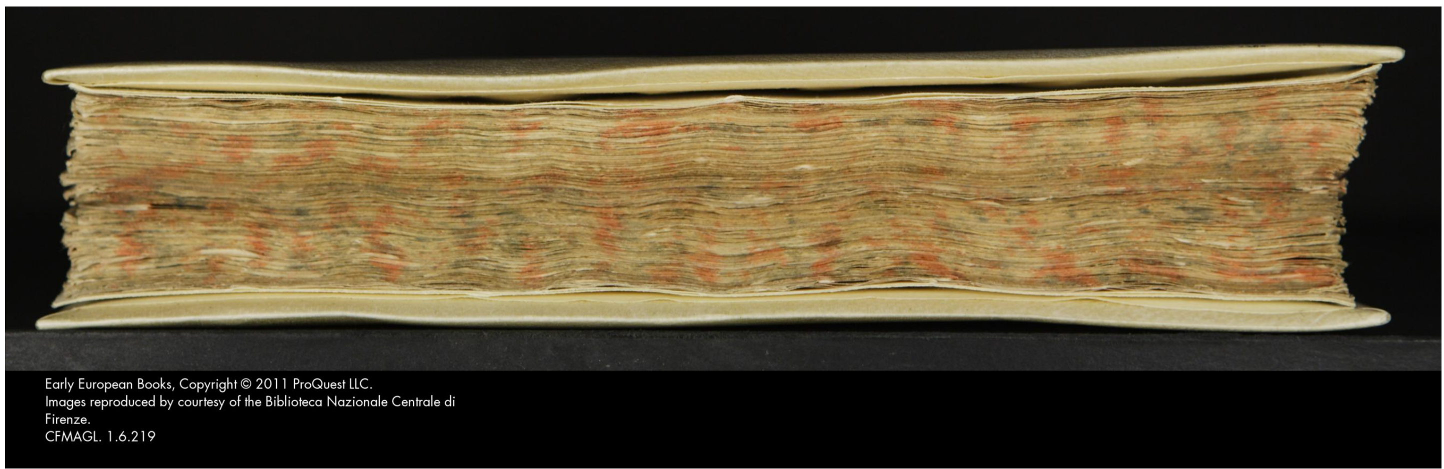

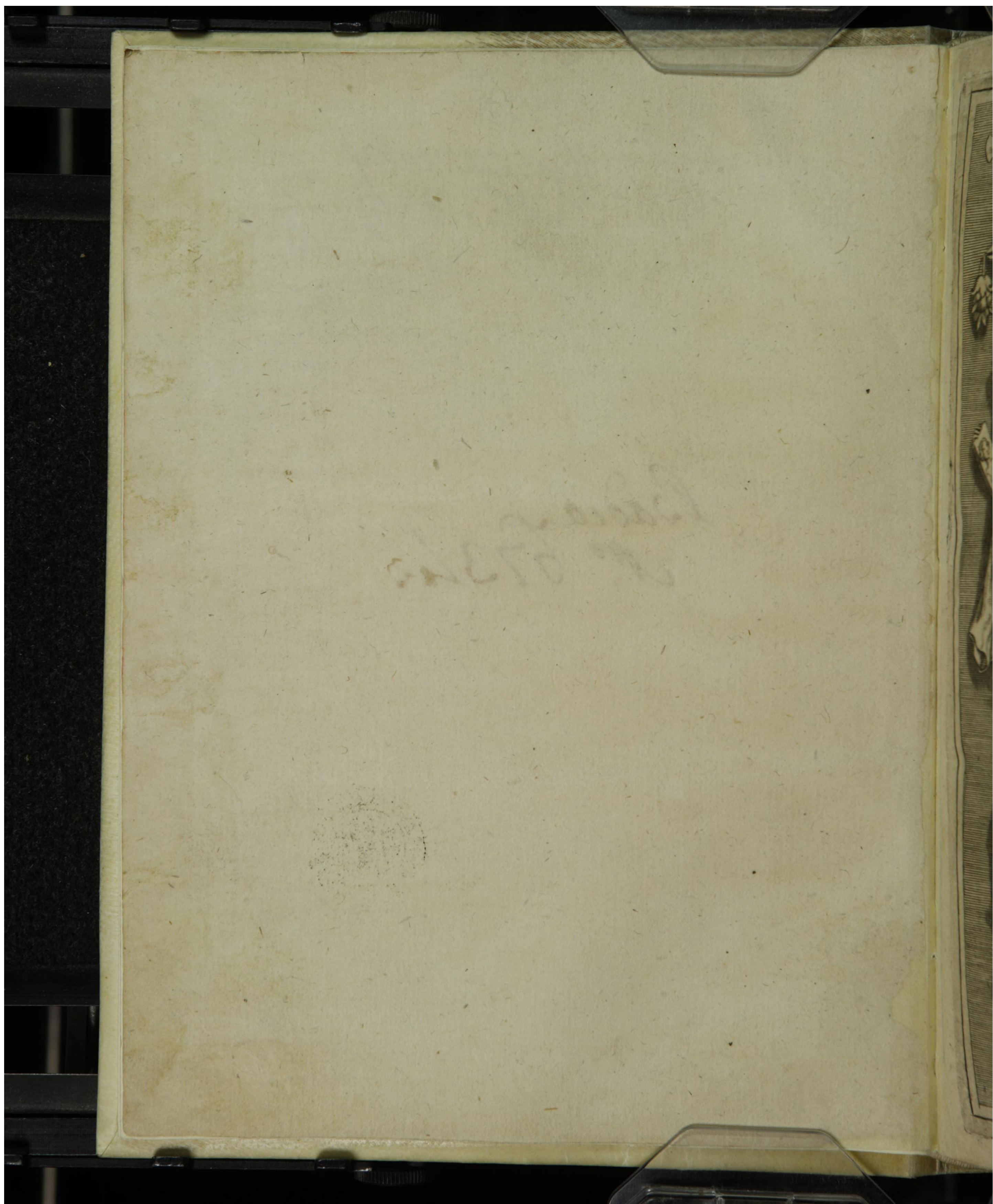

1
6
219

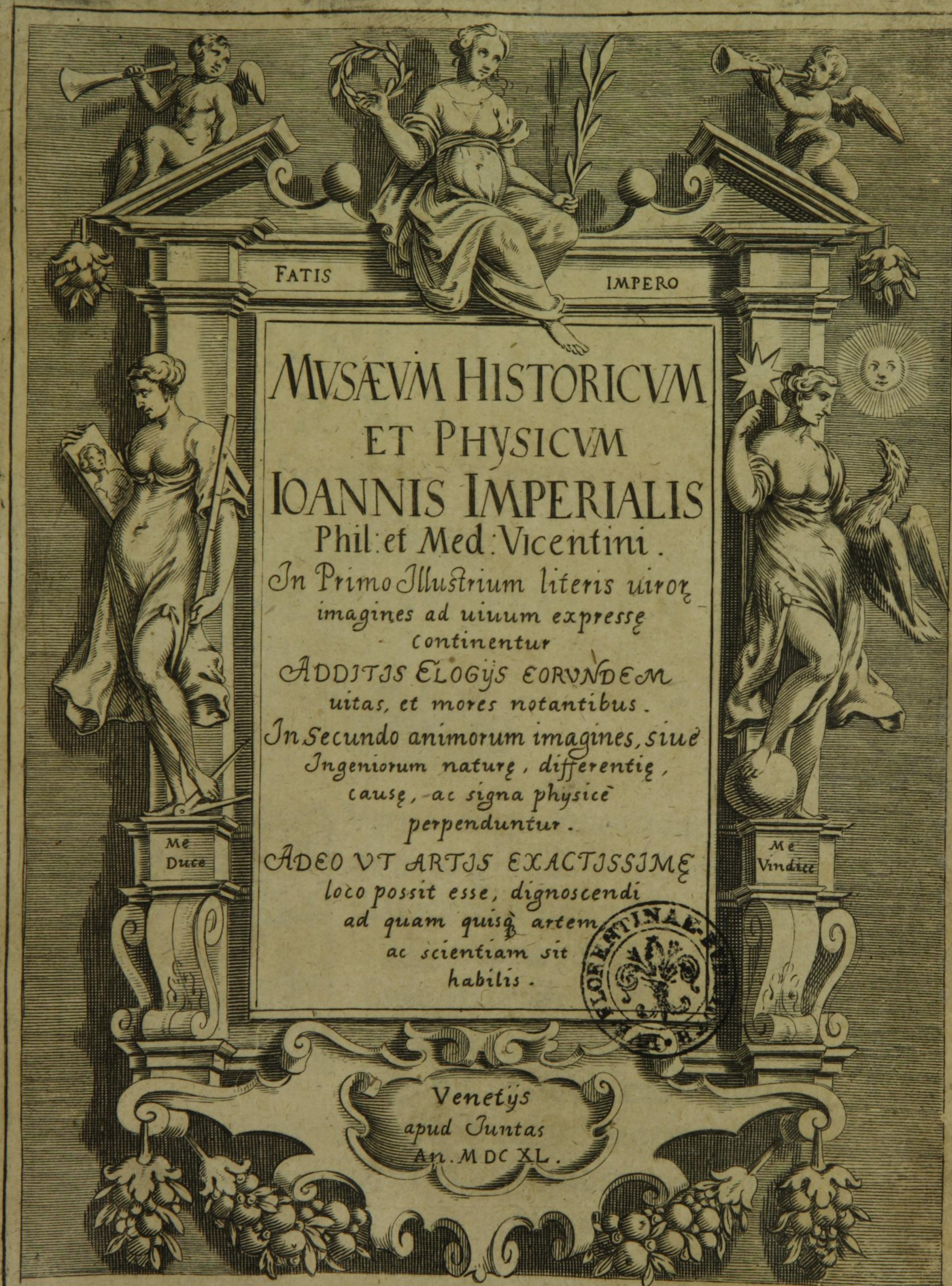

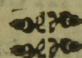
Superiorum permissu.

Illustr.^mo^ & Excell.^mo^ Viro

D. IOANNI FRANCISCO BARBADICO

Senatori Veneto

IOANNES IMPERIALIS S. D.

Vo ne magis merito, an veteri meo grati animi debito satisfacerem hęsitaui nõnihil, Illustrissime, & Excellentissime Barbadice. Cùm enim in te semper incomparabilis ingenij grauitas cum inusitato morum candore, atq; humanitate certarint, æquum mihi videbatur esse, posteris etiam has

laudes perenni aliquo tradere monumento, ne imitabilis excellentiæ specie, auidi bonorum fraudarentur obtutus. Verùm vrgebat admodum ingenuus pudor meus, innumeros suggerens beneficiorum cumulos, quibus non solùm me tibi olim vix de facie cognitum ornasti, sed subinde etiam alijs temporibus, vel præsentem, vel absentem incessanter obstringere non destitisti; quæ propterea singula, verè non poteram nisi turpiter ingratus, ac mihi (vt fatear) absimilis dissimulare. Fugacem tamen vtrunq; ac breuissimum animi motum, ea statim cogitatione sedaui, quòd præstantissimis viris debitam, qui venerationem non exoluat, iniquus ab omnibus, ac naturæ iuribus aduersus habetur: quando publicè priuatimq; adeò sunt vtiles, suisq; illustribus gestis, diuinam adeò referunt celsitudinem, vt singulorum iccircò gratiam, ac plausum iure optimo mereantur. Hanc igitur ob causam tibi, siue vt publico, siue vt peculiari meo consulatur officio, sacrandum hunc ingenij mei fœtum sum ratus, imparem quidem amplitudini tuæ, sed æquanimitati longè congruum, qua ipsius tenuitatem, egregia propensi animi testificatione pensabis. Emines tu ea bonitatis dulcedine, literarum, ciuilisq; prudentiæ temperata

mo-

momentis, vt cùm vniuersos in tui obsequium vltrò allicias, tùm insolubili dilectionis vinculo continenter deuincias. Nullus in Patauino Lyceo, vbi statim ex Anglia redux, post obitum parentis tui clarissimi apud Regem Legati, versatus es, gratiorem vnquam sui reliquit memoriam. Nullus ex Veneta nobilitate, quæ inibi frequens, iam inde sui maiorem excitauit expectationem. Nullus ciuibus carior, exteris dignior, doctoribus mirabilior: qua etiam ego communi omnium commendatione tunc excitus, vota tibi mentis meæ dicaui æternitus duratura. Has verò dignationis tuæ primitias, ad eam nunc frugem in augusta patria redigis, vt immatura adhuc ætate senator electus, propitios in te semper grauissimorum patrum experiaris adfectus. Quò fit, vt cum in tuo genio, cuncti Venetę probitatis, ac maiestatis exemplar agnoscant, summum etiam tibi non serò accessurum vrbani decoris fastigium ominentur. Tu igitur sic omnibus acceptus, deuoti hoc animi pignus lubens accipias: fiet conspicuum luce tua, si meo caligabit influxu: in vmbris etiam parua corpora, nitore solis adiuta, multò auctiora cernuntur. Ac vel eo nomine tibi non iniucundum debet euadere, quòd res tua agitur, dum commemorandis inclyto-

rum hominum encomijs, tua etiam quodammodo non ſilentur, in quo natura parens, pleraſq; illorum dotes fœliciori fato collectas inſeruit. Eadem quoq; ratione non ingratum arbitror futurum ornatiſſimis, & ſpectatiſſimis fratribus tuis ANTONIO, & ANGELO, qui tibi omni laudum genere quàm ſimillimi, optimè ſuaſmet in illuſtrium demortuorum theatro cōtueri poterunt ideas. Ille ſiquidem nuper ampliſſimo Senatus diplomate in Ægyptum Conſul tranſmiſſus, lectiſſimæ ſuæ indolis præſtantia, ſic Barbarorum conciliauit animos, vt ex ipſo tanquam ex vngue, Leonis Veneti emetientes ſublimitatem, antiquum, ac vtiliſſimum noſtris hominibus commercium tueri, magis, magiſq; cupiant, ac lætentur. Hic autem, humanitate, ſolertia in agendis, gratia ſibi apud omnes parta, tantos patritij ordinis, ac exterarum etiam gentium meretur plauſus, vt fraternarum in ipſo dotium apices eminere fœliciter, ac excellere cenſeantur. Huius in me perampla, & magnifica ſi complecti velim amoris officia, excreſceret epiſtola in volumen immortalibus ipſius meritis, & beneficentiæ debitum; fauſto quippe ingenij ſui ſydere, rerum mearum aduerſas ſemper diſcuſſit procellas: deſæuientis in me fati nu-

per

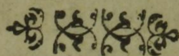
per excitam repulit iniquitatem: verè incomparabili, atq; humanissimo patrocinio, me haud instar clientis addictissimi, sed agnationis quasi prærogatiua congeneris tutatus est. Quas igitur tibi, eiq; gratias referre pro dignitate non possum, persoluet leuidensis & mutilus hic meus humillimæ deuotionis, & obseruantiæ partus. Agnoscent posteri mirificam in eo rependendi beneficij voluntatem; vestrarum verò præcellentium adumbratam virtutum speciem admirabundi suspicient. Ita illas dignetur vobis largitor Deus ad Reipublicæ firmamentum, ad bonorum tutelam, ad omnium ordinum exultationem, diutino salubrioris vitæ munere conseruare. Vale.

Dat. Vicentiæ. III. Id. Nou. An. MDCXXXIX.

AVCTOR

Lectori S.

On erat amplius eludenda poſcentium à nobis id operis expectatio, ne ruſticitatem in re pulcherrima profiteri, vel fucatiorem, & moroſiorem ei cultum addere videremur. Prodit hoc in literatorum conſpectum ex veteri puberis ingenij pœnu. Effert ſe liberali pudore, exhantlati nauiter laboris in mitioribus ſtudijs monumentum. Æqui tu, boniq; conſule non culpandam indolem: ſi quid audacius forſan peccetur, excuſet ſuſceptum pro publica dignitate conſilium. Fuit hæc iam inde à Romanorum temporibus tradita conſuetudo, illuſtres heroum imagines, tabulis pictas, vel marmori ſculptas, publicè, priuatimq; intuentium oculis ſubijcere, ad gloriæ ſtimulos, & incitamenta virtutum. Nos laudatiſsima ſectati veſtigia, non quod voluimus expleuimus, at quod potuimus. Icones ad viuum

vbiq;

vbiq; locorum à nobis anxio, perenniq́; ſtudio con-
quiſitas, vix cogere in vnum licuit paucas: nec
impenſæ pepercimus, nec oleo, aliquam interdum,
prout minus congrua cenſebatur, abolendo, ali-
quam reformando, & cum probatioribus confe-
rendo, quò ſtudioſa, cupidaq́; huiuſmodi elegan-
tiarum tua non falleretur fiducia. An voti com-
potes redditi ſimus, cordatiorum eſto iudicium.
Amplius ne quid ad incepti deeſſet complementum
facinoris, adiecimus iconibus elogia, hiſtorico po-
tiſsimùm lemmate concinnata; præferente ſic no-
bis facem in percelebri volumine Paulo Iouio, à
cuius non abſcedentes inſtituto, continuandam
præſtantium literis hominum commemorationem
ſuſcepimus; aliquot enim ſui temporis, in calce
operis ab ſe omiſſos refert, qui ſicut ſcribendi no-
bis primitias, ita vberiorem dein calamo ſegetem
pepererunt. Ab eo nimirùm ad hoc vſq; tempus
complexi ſumus egregiorum nomina, quos prola-
tis in fœtibns, immortali dignos memoria docti-
orum adprobauit conſenſus. Sed iniqua heù noſtri
conditione, plurimos inuito ſilentio præterire coacti
ſumus, quorum vel imagines, vel vitas obtinere
nequiuimus. Hi tamen cùm ſuapte ſibi opera, lon-
gè magnifica, & excelſa ſtruxerint in æternitatis
ſacrario pegmata, iuſtum dumtaxat nobis ſui de-

fectus

fectus in hoc Musæo mærorem, desideriumq; liquerunt. Interim hoc verè tibi persuasum velimus, iconum delineationi æquare nos impensa cura contendisse veritatem dictorum, quam cordi potissimùm habendam censemus elogiorum scriptori; vt enim exornatiua narratio defunctorum debetur gloriæ; sic indolis, morum, instituti, fortunarum, gestorumq; instructio, viuentium debetur emolumento. In id probatiores quiq; veterum, ac recentiorum præcipuè insudarunt, Laertius, Suidas, Plinius, Crinitus, & alij, à quorum nos vix pateremur eximi consortio, nisi accurata quædam nos deficeret ordinis ratio, quæ sicut germano semper historico est proposita, sic à nobis ex quodam orationis arbitrio perscribentibus neglecta est. Hoc etiam in imaginum, & elogiorum dispositione seruauimus, vt non ex ingeniorum præstantia, vel gentilitia dignitate locum singulis designaremus, sed ex probabili quadam temporum æstimatione, quibus vt sibi quiq; paullò proximiores vixere; ita in hoc honoris asylo, haud exacta sunt omninò propinquitate locati. Quod in extremo quoq; huius operis expleuimus corollario, vbi viuentium nomina clariorum, indistincta & mutila narratione collegimus; mutila, inquam, propterea quòd alios non paucos, quorum nobis constat celebritas,

lebritas, in alteram huius Musæi partem remisimus, à nobis Deo dante cum Musæo medico postmodùm euulgandam, in qua consimili methodo, eorum qui supererant memoriam, & nomina recolemus. Fruere igitur tu æquus, & fauens, hoc qualicunq; edito ad tui fructum, & iucunditatem conatu, ac si lubet ipsum, pro tua humanitate, à maleuolorum conuitijs propugnato. Vale.

IN-

INDEX VIRORVM ILLVSTRIVM,

Quorum, vel Elogia conſcribuntur, vel nomina recenſentur.

Ery-

Ioan-

Pau-

Typographus Lectori.

CVm opus difficili satis auctoris charactere, contractisq; sæpè syllabis ad nos fuerit Vicentia transmissum, decreueramus ipsum remittere, quò in planius,& facilius exemplum commutaretur. Sed experimento à nostris ministris facto, visum est eis vlterius impressione progredi, at illo euentu, vt nonnulla irrepserint menda, quæ tu benigne Lector ita corriges.

pag.	Lin.	*Menda.*	*Emenda.*
21	10	Paulo II.	Paulo III.
ibid.	17	vel	propè
ibid.	22	superum	superumq;
27	23	Pauli II.	Pauli III.
ibid.	31	non	vix
36	20	Culmen Clemens	culmē Adrianus, postea Clemens.
39	14	indèq; ab eius	indeq; triēnio ab eius.
43	30	sibi	deme hoc verbum.
58	8	patriam	in patriam.
ibid.	21	per	insuper.
66	5	Saligeri	Scaligeri.
77	17	propijs	proprijs.
80	13	octobris	orbis.
98	12	absolutionem	absolutiorem.
115	23	amenissima philosophia	amenissimæ philosophiæ.
141	17	hominum	omnium.
145	13	industris	illustris.
181	14	in manus	in manus olim.
192	32	quæ	qua.
193	10	est	fit.
194	4	sibi	illi.
197	24	solitaq;	solicitaq;
202	38	Armādus Plesseius Cardinalis & Dux	Armandi Plesseij Cardinalis, & Ducis.
204	28	diuturniatis	diuturnioris.
207	10	accucuriste	præcucurrisse.
207	16	actionum	actionis.
208	1	omniscientijs	omniscientis.
208	38	emetritum	emeritum.

Hæc, quæ picta viri fulget sapientis imago,
Quod micat in reliquis continet vna decus.
Imperialis enim doctos dominatur in omnes,
Eius & imperio spontè Minerua subest.

MVSÆVM
HISTORICVM,

Siue

DE VIRIS DOCTRINA
Illuſtribus

IOANNIS IMPERIALIS
Phil. & Medici Vicentini.

VRBANVS VIII.
Pont. Max.

VRBANVS VIII. PONT. MAX.

SALVE Beatiſſime Pater Vrbane Octaue ter maxime, ſuauium Orbis, ſæculi amor, humani generis decus ac deliciæ. Salue literatorum parens, flos bonorum, pietatis norma, cælitum cura, & fax, cuius numine caligantes in hoc Oceano mortalium animi, ad cognatam beatarum mentium pręſtantiam reuocantur: cuius oraculo, furens Orci æſtus retunditur, phalanxq; retrograditur manium humanas ad clades perpetuò conſpirantium. Salue iterùm, cuius fortunam virtus æquiparat, virtutem honos, honorem admiratio. Tuæ iampridem indolis lyrica ſuauitate perfuſi, Diuorum carmina nectare dulciora exhauriebamus, extero licet diſtracti cælo; nunc qui cælum, ac ſydus nobis es commune, ac ſolum, rapis vltrò in admirationem diuinitatis, fulgoreq; ac radijs velut offuſa in te naturæ lumina, humanos haud patiuntur obtutus. Iam igitur tuo iſto vindice genio, excitata doctiſſimorum Pontificum gloria, auream reddi terris fœlicitatem videmus, quam tot æuis obrutam propè, atq; extinctam Muſarum alumni toties ingemuere. Nec pacis proſcriptæ tot flammis bellorum artes, nec belli cura vecordi placiditate neglecta: lætatur tua lance Orbis militari faſtu, ac ciuica diſciplina libratus. Nos, qui tuo munere perfruimur hac ſtudiorum amęnitate, nullam verentes temporum immanitatem, patere ad aram immortalitatis, viuidam præfigere tuæ frontis imaginem, vt, quam excellentiæ, ac perfectionis idęam effingere potis non eſt pictoris, vel ſcriptoris exilitas, eam poſteris tua exprimat facies.

Incerti.

Candida mens est grata Deo, mens criminis expers.
Conscia mens recti est hostia grata Deo:
Gratior illa tamen, quam finxit docta Minerua,
Exornat pietas, sancta camena fouet.
Ergo viue animis doctissime, maxime Papa.
Es pietate bonus, magnus & ingenio.

Georgij Rotini.

Lux Vaticani salue, Pater optime, cæli,
Aurea qui triplici stella nitore micas.
Inclyta te virtus notum super æthera vexit,
Ingenio præstas, vincis & imperio.
Vrbanus sis vsq; licet: te sydera ciuem
Esseq; cælestem te tua facta probant.

PAVLVS IOVIVS.

PAVLVS IOVIVS.

TE, IOVI Episcope, vel eo in primis nomine celebremus, quòd heroes literarijs, ac imperatorijs manubijs inclytos, excelsa, suspiciendaq; semper indole posterorum memoriæ consecrasti: quo factum, vt nobilibus hisce plurimi hærentes vestigijs, vel acriores ad egregia facinora sibi exindè stimulos addiderint, vel cæteri Sophiæ cultores, normam ex te hauserint, propagandæ, illustrandæq; virtutis, quæ scriptorum socordia in magnis viris olim inauspicatò latuerat. Sed præthereà illa etiam tuæ gloriæ præluceat æterna fax, quam iampridem latinæ tuæ orationis candori, vbiq; terrarum fauens doctorum omnium aura excitauit; ea enim cum omninò priscorum magniloquentiam exæques, reddis huic sæculo quæsitam toties frustrà Romanæ facundiæ dignitatem, ex quo meritò historicorum parens, oratorum antesignanus haberis. His propterea munitus egregiè, fultusq; dotibus, facilè tetros criticorum effringis aculeos, quos tuis, vel scriptis, vel moribus, immitis quædam fati conditio infligere visa est. Calamo te quidam vti plumbeo, minitari solitum referunt, aliàs aureo, prout iniquo silentio velanda virorum insignium nihil porrigentiũ gesta profitebaris, aliorum autem largiter profundentium, procaci studio exageranda suscipiebas; cuiusce rei te præ cæteris Petrus Matthæus Gallus in præfatione historiarum ex Thuani auctoritate coarguit, vt etiam Bodinus quoq; Gallus, ambo forsitan eo perciti obiurgationis æstu, quòd te Hispanicæ nationi acriùs obsecutum, Gallicam proteruiùs insecutum existimarint. Ita non perijsse tuos in vrbis direptione historiarum libros, sed altiore suppressos consilio perhibent, ne seriò locutus amicorum plurimos læderes, aut Hispanos. Absint hæc tamen, aliaq; id generis ab ingenuo, nobiliq; viro, qui studio philosophus, professione medicus, in Ticinensi gymnasio, singularum abundè coluit instituta virtutum: absint ab sacrorum capite, ac Ortodoxi thematis assertore primario, quem medullitùs insitum veritatis oraculum, constanti semper tueri, ac pandere pietate, sibi quisq; suadeat prudens ac bonus. Ac licet etiam interdùm elusisses scriptionis fidem, vt æmuli obijciunt, condonetur tamen nonnihil rerum conditioni tuarum, quippe septem, ac triginta annorum spacio in Vaticano altus, atq; elatus cum fueris, fieri non potuit, quin ex consuetudine, mutatis naturæ viribus, virosã assentandi

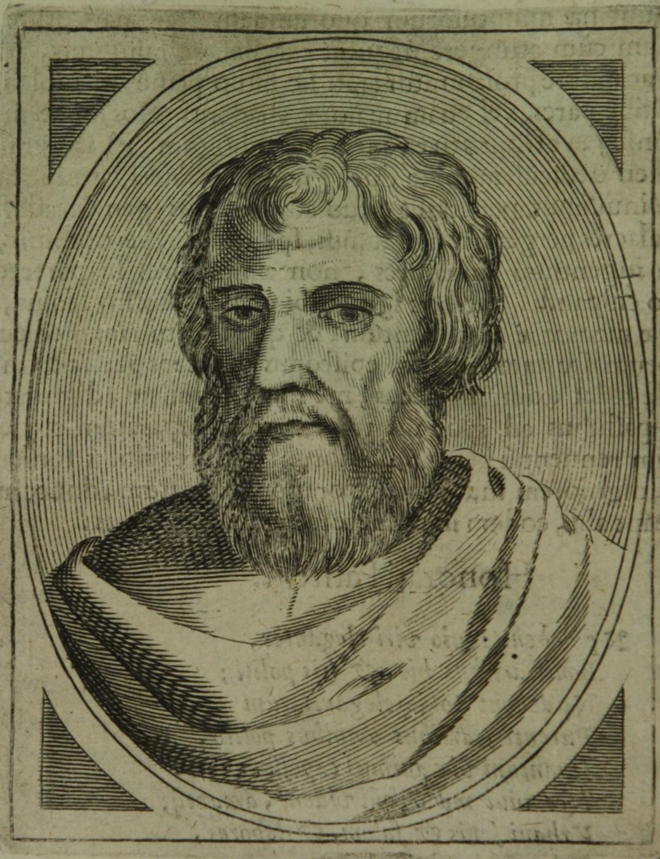
con-

contraxeris luem, qua postmodum fætus tuos, quasi contagione grauiter inquinaris. Nam quòd te laxiùs, atq; intemperantiùs vixisse dictitent, quàm ecclesiasticum deceret, sacrisq; oscitantiùs vacasse precibus, ijs præsertim, quæ quotidie à singulis recoluntur clericis, sunt hæ minutulorum quorumdam grammaticorum voces, qui tuum cùm attingere nequeat excellentiæ fastigium, ad iurgia facilè, ac miserè prolabuntur: rati sic fatuo planè sui adblandimento, vel tibi pares, vel etiam maiores euadere. Nos insitæ imbecillitatis conscij, vt frontis tuæ veneramur obtutum, ità sacrum Musæi tui limen deosculamur: te duce (nec piget fateri) arcana hæc Musarum inuisimus penetralia: tuo adplausimus genio: ad vlteriora etiam alacres pergere conati sumus, spe fructus, vel nominis, curiosi rerum ingentium imitatores, non æmulatores suapte frequenter iudicio culpandi. Sit hoc igitur tibi auctori nostro leuius, at non ingratæ memoriæ argumentum, & quando tu iam medicus, hanc elogiorum spartam ornasti, episcopus deinceps perfecisti, in tuum herculè cedat eximium decus, me studio similem, dignitate imparem, passubus ad gloriam tuis, viatico imparatum contendere; sic enim renuentiũ penitus doctorum votis, explosus forsitan labor meus, digniorem tuæ firmabit orationi primatum, donec in lucem prodeant alij, eodem in puluere fæliciùs decurrentes.

Honorati Fasitelli.

Ne debent Iouio viri elegantes,
Bonis artibus his, & his politi;
Ne debent Iouio elegantiarum
Parenti, artibus omnibus polito,
Quantum vix animus capessat vllus,
Nec viui modo, qui vident, amantq;
Vrbani senis & salem, & lepores,
Sed quos lumine adempto auarus Orcus,
Quis scit quo cohibet loco misellos?
Nam facit Iouius suis tabellis,
Excultis lepido suo labore,
Lethi funera non timere viros,
Vitam viuere mortuos perennem.

ARNALDVS
Villanouanus.

ARNALDVS Villanouanus.

EN portentoso vir ingenio veterum nouatorum maximus, dogmatum raritate percelebris, quem sibi ciuem Galli certatim, & Hispani vendicant, quòd & in Hispaniæ tractu, qui ad Aragoniam pertingit, & in Narbonensi Gallia oppidum, quod Villanouam nuncupant, inueniatur. Vtrinque singuli varios ipsius proferunt ortus: sed potior est Gallis gloria non vnius ætatis curriculo confirmata. Is, licet humili patria, obscurisque profectus laribus, tamen arcano impetu, ac excellenti mentis indagine, peritiorum naturæ operum scrutator acerrimus, Europam ferè omnem sui nominis maiestate compleuit. Hoc ipsi vel in fatis fuit, Medicinam Astrologiæ, ac intimiori cuidam Philosophiæ perpetuò iungere. Laudandus, quòd venustissima doctrinæ specie adolescentium studia pellexit, exciuitque in rerum magnarum admirationem: culpandus herclè, quòd medicam officinam superstitiosis præsidiorum cumulis perfundere non est veritus; nam, cùm sigillorum, & caracterum impressiones, vtpotè morbis profligandis idoneas, in opusculo de sigillis temerè approbat: tùm & pharmaca singulari quadam, & latenti virtute iuuantia; quæ tamen, vt irrationabilia quodammodo plerique medicorum odêre. vnus ex Græcis Trallianus, ex Latinis Cardanus ijs videntur summopere delectari: cæteros communia quædam sectantes, seu ad Galeni, & Hippocratis normam se penitus effingentes inuenias. Huiusmodi notam plerique Magno inusserunt Alberto, quòd in libello de mirabilibus mundi plurima congerat, quæ vel doctissimorum captum effugiant. Ego verò multa reor opuscula, præfulgidum tanti viri nomen ementiri ad legentium gratiam, quæ nec somniauit Albertus, nimia quippè scriptorum celsitudo, & opinionum firmitas in abditissimo rerum omnium examine, quàm ab ineptis quorundam commentis, quæ illi vulgus adscribit, abhorreant, cuilibet vel oscitanter legenti perspicuum fit. Verùm Arnaldus tanta in flore iuuentæ sciendi exarsit cupidine, vt auri conficiendi methodum, quam Alchimiam nuncupant, optimè assecutum, Ioannes Andreas Iurisconsultus in titulo de crimine falsi testetur. Hoc verò an institutis naturæ consentiat, philosophantium esto iudicium. Diuus Thomas explodit Alchimiam, vt irritam, ac dolosam, quod etiam

Auicenna, & Auerroes Arabum ſapientiſſimi comprobarunt. Petrus quoque Aponus illuſtre Conciliatoris nomen emeritus, metallorum tranſmutationem humanis ſubditam viribus inficiatur. Magnus autem Albertus, & cum eo tota Chymiſtarum turba tuetur, aurum artis induſtria ex ſulphure, ac Mercurio educi veriſſimum poſſe, cur enim ſi ex aſinis veſpæ, ex equis Scarabei, ex mulis locuſtæ calore cæleſti gignuntur, nequeant etiam induſtri calore ſic metallorum corpora aptari, ac digeri, vt ex ijs perfectius quiddam exurgat, nempè aurum, cùm ſe natura ſemper ad excellentiora deflectat? Hæc inter phyſicas diſquiſitiones digniſſima, ſubtiliorum ingenia diù torſit. Vt verò Alchymiam, nec rationi diſſonam, nec vſu cōtemptibilem arbitror, ſic rerum obſcuriſſimam, ac reconditam, vnuſquiſque rectè ſapiens perſuaſit, quando licet duos, vel tres, Arnaldum, ac Lullium probatis conſtet hiſtorijs ipſam calluiſſe; tamen tot huius artis libidine, ſummam ſibi peperêre perniciem exhauſti ſumptibus, ac igneis occæcati ſplendoribus, vt Reipublicæ deterrimam horrêre meritò, ac proſcindere debeamus. Huius artis exiſtimatione Lutetiæ Pariſiorum Arnaldus, Medicinæ praxim celeberrima auditorum, ac nationum ferè omnium frequentia tradidit. Petrus tamen Aponus acumine ſcientiæ, ac diſputationum præſtantia, facilè cæteris eius æui omnibus eminebat. Arnaldus Medicinæ vſu magis enituit. Inde factum, vt Arnaldus cum magicarum fortè reus habitus, ſe ad Siciliæ Regem Federicum perfugij gratia tranſtuliſſet, à Summo Pontifice morbo tunc grauiſſimo laborante, inter omnes Italiæ medicos ad ſui curationem delectus ſit. At ex peregrinationis incommodis æuo grauis occubuit Genuæ, vbi adhuc ipſius marmoreum viſitur monumentum. Hunc virum lubentem vltrò fatis perfunctum aſſerunt, quòd prauo quodam ſenſu Antichriſti horrebat aduentum, quem ex ſacris Bibliorum traditionibus, tunc Orbi celerrimum fore prænunciabat.

Iulij Ronconij.

Arnaldus ſtudio pectora nobili
Inſignis coluit, prouidus imbuit.
Phœbeis viguit clarus honoribus,
Dictus Pęonia mente ſalutifer,
Preſſis corporibus tàm benè profuit.
Argentum ingenio fundere viuidum,
Inq; aurum potuit vertere fulgidum.
Ex fumo retulit ſic rutilam ſibi

Famam,

Famam, sic nituit sydere purior.
Sed doctum magicis viuere in artibus
Credebant homines, ipseque Pontifex,
Tam portenta viris hic operans dabat.
Sic se quò fugeret, quæ premerent mala,
Ad Regem profugus contulit hospitem.
Aegro sed citius corpore Pontifex
Hunc se sollicitum visere gestijt,
Solus est opifex creditus adfore.
At fato veniens raptus ab aspero,
Inuenit tumulum corporis in via,
Viuit sed celebri nomine splendidus.

RAIMVNDVS LVLLVS.

RAIMVNDVS LVLLVS.

ISPANIA doctrinarum, atq; ingeniorum ferax protulit Lullum in insula Maioricæ, quæ Cataloniȩ Prouinciæ inter Baleares clarior habetur. Hic præceptori suo Arnaldo Villanouano haud absimilis, illustri quadam scientiæ peregrinitate, subrudis æui iudicia commouit, adeò, vt æterna ei Pallados laurus concordi omnium propè gentium plausu deferretur. Nam cum tumulatam in Arnaldo Alchimiæ peritiam, ingemerent curiosi arcanorum perscrutatores, dein huius viri acumine, ac industria velut ab inferis reuocatam, ac læto rediuiuæ præstantiæ omine coli cȩptam, studio exceperunt insigni: accedente autem scientiarum ornatu, ac celerrima quadam, & noua in ijs tradendis methodo, necnon spectabili vitæ ratione, ac morum fama, nihil omninò ipsi ad celsissimȩ virtutis existimationem deesse videbatur. Ferunt nonnulli pilas quasdam æneas, huius opera in auri substantiam versas, ad hæc vsque tempora in Regis Britanni atrio asseruari: qua tamen re sapientum haud fefellerim aures, cùm exactiorem veritatis notitiam adhuc mihi reddiderit nemo. Constans apud Hispanos est fides, Lullum trigesimo ætatis anno, relicta vxore cum liberis, se totum impendisse Christo Iesu, cuius nocturna semel apparitione illectus fuit. Hinc inter Diui Francisci patres tertij ordinis cucullatus, eò perpetim cogitationes, & conatus retulit suos, vt Christianæ religionis dogmata remotissimis etiam diffunderet gẽtibus; quo nomine Romam octies ad verendam sanctissimorum Pontificum Sedem se contulit, opem sibi ad præclari facinoris progressum, & augmentum imploraturus. Eodem pietatis ardore secessit in Aphricam, tranauit & mária, Tanaim amnem superauit, Barbaricos inter cȩtus se immiscuit, deflendos impietatis triũphos, temerata summi ac veri numinis delubra, tot locorum, ac terrarum ambitu circumspexit. Ac interim in nefariam Maumetanorum sectam acriter inuehens, plurimos ad Euangelicæ puritatis cultum pertrahere, imbutos fallacibus institutis animos ad veritatis notitiam deflectere: vt à Thracibus iccircò Regibus, pluries carceris: nonnunquam verberum pœna mulctatus sit. Tandem Clementis V. Pontificis Maximi auspicijs, agitato Viennæ generali Concilio, adfuit etiã Lullus. Inde rursus in Aphricam traijciens, quò diuini verbi lucem pro viribus extremo, caligantique inferret mundo, Regis Bogiæ iussu instar protomartyris Stephani, lapidũ grandine obrutus est, octua-

Ex Bibliotheca Hisp.

gesimo

gesimo ætatis anno, reparatæ salutis M.CCCXV. Quo glorioso perfunctũ martyrio, deferre Genuam cùm vellent Ligurum mercatores fortè ventorum acti turbinibus in Baleares insulas exportarunt, vbi corpus eius in Diui Francisci templo repositũ, plurimis deinceps miraculis, perenni temporis spacio venerabile. Præclarissima herclè huius viri memoria, scriptorum suorum, quibus plures mordicus obstrepunt, vindicet gloriam, excutiat ipsis tenebras posteritatis: Artis magnæ, ac paruę futiles, ac irritas alioquin traditiones, doctorum vulgus excipiat veluti luxuriantis fœtus ingenij, quo vastum scientiarum oceanum, expedita quadam artis norma, ad exiguos ceu fontes contrahere nixus est: humanam scilicet industriam, vt rerum omnium captui obnoxiam, sic lucis vsuræ longè imparẽ pientissimè miseratus.

Rhenani Alsatici.

Iam benè tricenos Raimundus vixerat annos
Pomposus, vecors, desidiosus, iners:
Turbida fallacis linquens cùm gaudia mundi
Durus in abrupta corpora rupe domat.
Noxia præteritæ redimens vbi crimina vitæ
Suscipit, æterni munera larga patris.
Parisios Latiæ tandem primordia linguæ,
Post octo sitiens Lustra peracta petit.
Grammaticen libans primùm, in fusca arte reliquit
Innumeros nuda simplicitate libros.
Sensa sub occultis latitant præstantia verbis,
Quæ possint mentes erigere vsque pias.

HIERONYMVS
Fracastorius.

HIERONYMVS Fracastorius.

LORENTE maximè omnium æuo excellentiũ fœcunditate virorum, prodijt Veronæ Fracastorius, immortalibus vtique monimentis dignissimus. Nam cùm æquales suorum temporum nactus esset Petrum Bembum, Politianum, Sannazarium tantos gratiarum alumnos, mirabili virtutum fama singulos adeò concitarat, vt cùm illi inter se, tùm cum ipso in primis, de summa ingenij, deq; poeseos laurea perpetuò decertarent. Hinc Sannazarium perlecto semel coram Hippolyto Cardinali Mediceo Fracastorij carmine, quo Siphillida cecinit, perhibent ingenuè fassum, poema Virginei partus ab se viginti annorum studio concinnatum, atque editum, huius omninò sublimitate depressum, ac radijs obtenebratum esse. Igitur ex hoc homine illud apprimè constat, quàm non ineptè cum Musarum studijs coeat medicina, eiusdem forsitan exortus, congenitarumque communione virium, quando pangendorum carminum, & medendi scientiæ parens idem Apollo, à priscis fabularum cultoribus est effictus. Ornauit autem vir hic poeticam laurum, celeberrima tractandarum curationum industria, cùm domi, tùm foris, atque eo sibi nomine, singularem apud omnes peperit beneuolentiã, quòd ægroti salutem præferebat insigni charitate iusti laboris pretio, quòd aliàs medici suo promerentur ministerio. Reijci enimuerò ab eo solitum asserunt, vero sanè incomparabilique humanæ conditionis contemptu: in eam scilicet curam intentus, vt abdicata sensuum solemnitate vnam coleret sapientiam, quæ vt salutaris est mors corporis, sic animi vitam, ac velut æterni à terreno segregationem nuncupat Plato. Propterea sæpius ad Caspios colles, lætissima Benaci facie, ac subiectæ adspectu planitiei, nedum physicæ vacare meditationi, sed astrorum etiam inspectioni, & Cosmographiæ præsertim studio, quo summoperè delectatum lignei testes orbiculi sua manu adamussim constructi, ad variasque locorum dimensiones optimè noscendas accommodati. Porrò si quando in vrbe medico distinebatur negotio, grauitate, ac taciturnitate quadam cogitabundus, referebat omninò priscæ maiestatis exemplar, quæ ciuium in se omnium ora, diuinarum propè virtutum opinione vertebat. Labrum sibi superius plerunq; commordere, obtutu hærere, sedatam, sed tetricam faciem gerere,

eloqui

eloqui non nisi lacessitum, vel potiùs rogatum inspiciebant; sed nihilominùs admirandæ, vel inter loquendum, vel inter scribendum sententiæ, vrbanitatis etiam sale interdum conditæ, latere in nobili pectore stupendum naturæ arcanum, egregijs obuium, ignauioribus abditum testabantur. Nouit hoc præ cæteris Bartholomæus Liuianus Veneti exercitus Imperator, qui huius hominis conuictu in castris diù, ad Abduanam vsque cladem potitus est. Nouit etiam Madrutius Tridentinus Princeps, qui sibi hunc arctis amoris, & humanitatis vinculis coniunctum, vel animi, vel valetudinis gratia, sępiùs in proprium excipere consueuit hospitium. Nouerunt Andreas Nauagerius ex Veneta Nobilitate vates insignis, & Io. Baptista Rhamnusius vir vndique præclarissimus, cum quibus ipsi perpetua obstrictissimæ voluntatis officia intercesserunt. Atque Rhamnusij præsertim pietatis, æneę testes imagines, quas Fracastorio, & Nauagerio eodem lapide Patauij in magno porticu, propè D. Benedicti pontem extruxit. Sanè vir maximus ad extremum vsque inuidenda fęlicitate potitus, haud quaquam tetrioris fortunæ noxas expertus videretur, nisi apoplexiæ morbo correptus in mensa, repentinæ mortis impetum subijsset; qua verè ceu fatidici defectu oraculi concussa patria, bonorumque omnium ordines, publico iustitio, & lachrymis colluxerunt. Cæterùm sicut olim Carolus Quintus Imperator per Pischeriam iter faciens, commonstrato sibi hoc inter inspectantes homine à Madrutio Cardinali, gressu nonnihil constitit, vt ipsum nominis tantùm celebritate agnitum curiosiùs aspiceret; ita vel ex eo pariter in morte fęlix, quòd, erecta ei togata statua, ciues sui rediuiuam ipsius imaginem in foro maximo, sibi, posterisque ad intuendum, & imitandum propositam esse voluerunt.

I. Cæsaris Scaligeri.

Os Fracastorio nascenti defuit: ergò
Sedulus attenta finxit Apollo manu.
Indè hauri, Medicusq; ingens, ingensq; Poeta;
Et magno facies omnia plena Deo.

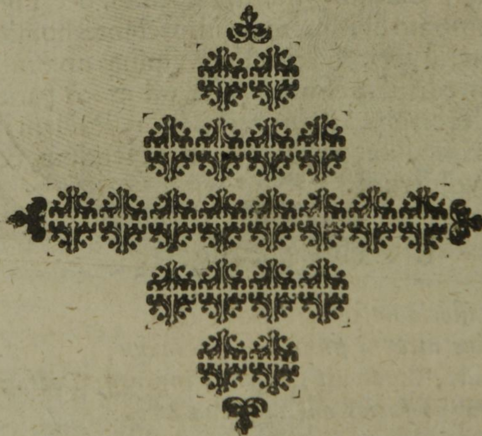
Adami Fumani.

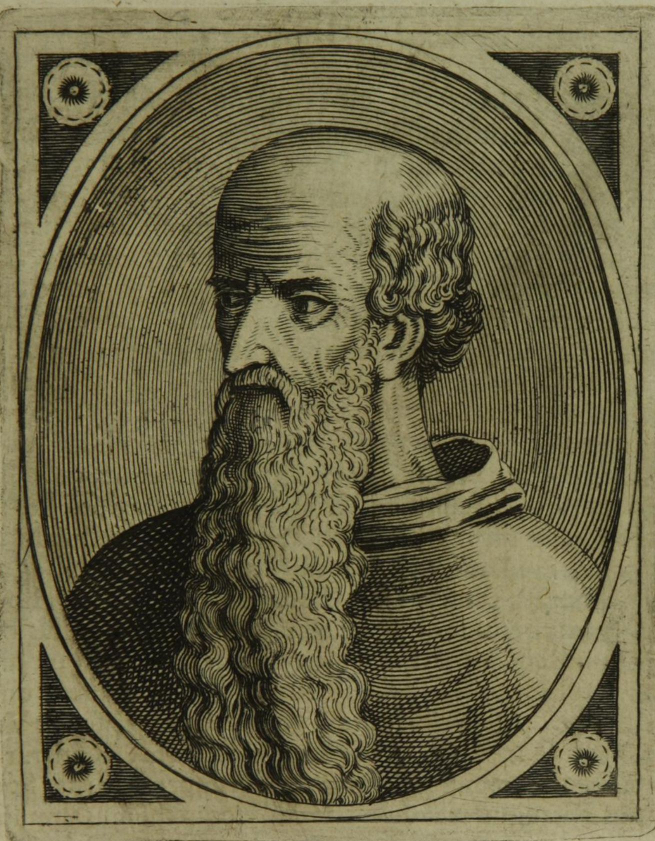
Longè vir vnus omnium doctissimus,
Verona per quem non Marones Mantuæ
Nec nostra priscis inuident iam sæcula,
Virtute summam consecutus gloriam

Iam grandis æuo hìc conditur Fraſtorius.
Ad triſtem acerbæ mortis eius nuntium
Vicina fleuit ora, flerunt vltimæ
Gentes, periſſe muſicorum candidum
Florem, optimarum, & lumen artium omnium.

In foro Veronenſi ſub eius marmorea ſtatua.

Hieronymo Fracaſtorio
Pauli Philippi F.
Ex publica auctoritate
Anno M. D. LIX.

PETRVS BEMBVS
Cardinalis.

PETRVS BEMBVS Cardinalis.

ENETI fulgor, ornatuſque cæli Petrus Bembus, meritò perſtringat acies intuentium venerabili frontis ſerenitate, oriſque configuratione protenſa valdè, ſed ingenua placiditate ſpectabili, vt barba etiam procera, & ad pectus vſque grauiter expanſa. Extat enim marmorea eius effigies in Patauino D. Antonij templo cum elogio Hieronymi Quirini opera ſubiuncto, quæ ab Italica iuuentute celeberrimi alumna Gymnaſij quotidie ſalutatur. Plurimas huic homini natura opifex inſeuit ingenij dotes, quibus cùm eius ſæculi viuens acclamationem, tùm defunctus poſteritatis ſtuporem eſt adeptus: vnica profectò ex ijs, quemlibet orbi redderet illuſtrem, quæ in ipſo excellenti ſummoq. gradu collectæ inueniuntur: vorſæ ac proſæ orationis nitor inſignis, tàm Italicæ, quàm Romanæ: antiquorum, ac recentium ſcriptorum egregia æmulatio: in tractandorum ſerie facilitas, in explicando puritas, in imitando induſtria ſingularis, vt Latinæ, ac Tuſcæ parentem locutionis agnoſcas, dum Venetum ad vtramque tàm eſſe habilem admiraris. Hinc optimæ ſe efferant vires inſtitutionis: quando is Florentiæ altus cum patre Legatum Reip. Venetæ nomine tunc agente, imbibere medullitùs eius nationis idioma ſic potuit, vt ferè natiuum aboleret omninò. Patet in libello, quem Aſolanorum vocauit, & in Hiſtorijs Venetis, & alibi quàm ſe nauiter Florentinum ſcriptorem ementiatur, quod immortali cedat noſtratium gloriæ, quam impensè pariter Speronus Speronius Patauinus vir anteacti ſæculi eloquẽtiſſimus amplificauit. Hunc igitur dignitate nominis vbique clarum, Feltria domus Vrbini olim ſolemne illud literatorum concilium agitans, ad ſe pluries pertrahere nixa, pluries etiam, & orantem audiuit, & ſcribentem excepit: inter cæteros Iulianus Mediceus extorris inibi degens cum Ioanne Cardinali, Leonis poſteà decimi nomine Pontificatum emerito, ſummis beneuolentiæ officijs Bembum complexus, ſubinde ipſi ad Leonis aulam ſtrauit aditum, iniuncto ſecretorum (vt vocant) Breuium perſcribendorum munere, ætatis ſuæ anno quadrageſimo tertio, vnà cum Iacobo Sadoleto Mutinenſi optimarum literarum laude florenti. Ea in aula tanquam in ſpecula, virtutis ſuæ ſpecimen toti orbi pulcherrimum præbuit, ac ex munifico Pontificis genio, ſa-

tis

tis amplos aucupatus reddituum titulos, purpurei etiam pilei decus forte captasset, nisi graui, ac diuturno morbo præpeditus, Romano solo cedere, ideoque Patauium antiquam Æsculapij officinam petere coactus esset, vbi postmodum perenni annorum curriculo insidēs, incolumitatis suæ, ceu Musarum in gremio fructum, prædulci ex otio, exoptatissimum retulit: eius namq; domus perpetuis magnorum hominū conuentibus frequēs, nouum quasi reserare Peripati ostium, siue alterius æmulum Mœcenatis diuersorium magnificè spectabatur. Hac vitæ norma ad septuagesimum pertingens annum, à Paulo II. Farnesio amico perueteri vix designato Pontifice, renunciatus est Cardinalis, famosa illa vsque adeò multorum electione, vt flores ingeniorum ex omni terrarum ambitu collecti, purpureoque sacri nitoris stemmate insigniti, fragrantissimum exinde sapientiæ, religionis, virtutumque maximarum odorem orbi afflauerint vniuerso. *Protractum aliquantisper aiunt Bembo huiusce dignitatis decus, quòd nobilem concubinam Roma perductam, laxiore sensus intemperamento coluerit; susceptis nimirùm ex ea tribus fœminis, ac vel ad frigidum senium arcta ipsius consuetudine propagata. Ita ex Platonis sententia summa ingenia, summa etiam plerunque vitia consequuntur.* Cæterùm fidissimo pietatis cultu, præaltaque disciplinarum existimatione, cùm in tanta Romanæ vrbis luce verendus, & conspicuus emineret, ad hortum forte suum vectus equo secedens, in superum aditus limen impingens, exitialem excepit ictum, à quo summo Italiæ squallore biduò est ereptus.

Cynthij Gyraldi.

Thusca tuo debes Petrarchæ, Musa, parenti
Multùm, Bembeæ sed magis vna lyræ.
Namq; is te genuit: Bembus reuocauit ab Orco,
Illud mortale est: hoc reor esse Dei.

Io. Ambrosij Personæ.

Dum nitet eloquio, rubro dum splendet amictu,
Purpuream Petrum, quis neget esse rosam?
Est rosa, dum loquitur, redolet sic namque disertus.
Est rosa purpureus, sic rosa namque rubet.

I. Cæsaris Scaligeri.

Si probitas, pietas, grauitas, animusq; quietus

Cedunt

Cedunt ijs numeris, qui Ciceronis erant:
Sic palmam ex Cicerone feram, sin gloria maior
Ex illis, palmam de Cicerone feram.

Ex Augustino Beatiano Bembi tumulus.

Bembe iaces, tecumq; iacet, quæ primæ canendi est
Gloria ad extremos non reticenda dies.
Bembe iaces, tecumq; iacent cælestibus apti
Mores, quos posthac sæcula nulla ferant.
Bembe, iaces tecumq; iacet sincera voluntas,
Et, qui nos prohibet dicere falsa, pudor.
Bembe iaces, animiq; iacet laudabile tecum
Quicquid habet Latium, Græcia quicquid habet.

Incerti.

Delitiæ Bembus Musarum ad sidera cantus
Traxit Apollineos, Ausoniamq; lyram.
Carmine sat gemino mortales imbuit aures,
Nunc immortales conciliare iuuat.

In templo D. Antonij Patauij.

Petri Bembi imaginem, Hieronymus Quirinus Ismerij fil: publicè exponendam curauit.
Vt cuius ingenij monumenta æterna sint, corporis quoq; memoria, ne à posteritate desideretur.
Vixit an. LXXVI. Mens. VII. Dies XXIX. Obijt an. MDXLVII.

IACOBVS SADOLETVS
Cardinalis.

IACOBVS SADOLETVS Cardinalis.

ACOBVS Sadoletus Mutinensis insignem impendit operam à secretis, vnà cum Petro Bembo, Leoni decimo Pontifici optimo, à quo posteà Carpenctoratensis Episcopus in Gallia est electus. Ac multarum commendatione dotium, cum ingentem Romanæ curiæ plausum esset promeritus, primùm Clementi VII. carus, mox etiam Paulo III. acceptissimus extitit, adeò vt è sex hominibus in Christiana Republica ad reformandam Ecclesiam designatis, vnum esse voluerit Sadoletum. Quod in posthabendis Comitijs destinatæ purpuræ testimonium singulis apertissimum præbuit: die nãq; XI. Ianuarij anni M D XXXVI. pronunciatus est Cardinalis titulo S. Calisti cum alijs eius æui celeberrimis viris, qui diuinum Pauli Pontificis in tàm digna collatione iudicium æternæ memoriæ testatum reliquerunt. Fuit Sadoletus ingenij acumine acer, versatili indole, tẽperie præstanti, at biliosiore; quamobrẽ studiorum gloriam cum agendorum dexteritate iunctam obtinuit. Sacro icircò agnitus summorum patrum collegio, ac in primis Pontifici, fuit in Galliam nobilissimo legationis munere missus, ad agitandam cum Francisco Rege, & Carolo V. Imperatore concordiam, quæ licet impleta non fuerit, mirum tamen in modum exulceratus insanabili propè odio Regis animus, perblanda huius viri medicatione conualuit. Sanè viuidi ipsius, præcellentesque impetus, in editis quoque scriptis transfulgent, vetusta gentilium suorum, congenerique propagatione insiti. Enimuerò si & poemata ipsius nonnulla, & Orationes varias, & Epistolarum volumen, & Commentatiunculas in Psalmos, & D. Pauli Epistolas, æquus rerum æstimator aduertat, solidam prorsus eruditi, suspiciendique ingenij laudem attigisse fateatur. Æquandum propterea Bembo ætas illa constanter sensit, quorum virtutis inuicem comparandæ, cùm loci honos apud Leonem, non impar, tùm fœturæ ingenij alternis fermè diebus, ex vtriusque calamo excidentes, necnon affectata in aperto ab vtroque primę laudis acquisitio, ansam vltrò curiæ quotidie suggerebat. Bembus tamen tumidiori elatus est aura, quam ei Musa præsertim Etrusca, & Latia, dulcisonis redundans numeris excitauit. Cæterùm, vt inter se gloriosa æmulatione certantes ad summum sunt euecti sacrosanctæ

digna-

dignationis faſtigium, ita ex eorum genijs perenne, ac nobile Itali homines hauriant archetypum, ad quem æmula politiores ſectantium literas induſtria referatur.

Incerti.

Nobile purpurei lumen Sadoletus honoris
Romani ſplendor maximus eloquij,
Cuius fulgenti radiata Eccleſia luce,
Vt gemma ex Petra lucida in orbe micat.

Georgij Rotini.

Conſcius arcanæ tractas oracula mentis,
Et peragis tacito iura verenda foro.
Conſilium ſummi regis alto corde Leonis,
Et Vaticani præſidis acta tenes.
Non ſe Roma tuis tradit, Iacobe, regendam
Hactenus auſpicijs, ſed neque Roma negat.

Ioſephi Mariæ Ciriæ.

Quid, Sadolete, iuuat ſacratæ purpura frontis,
Serto & Apollineo quid redimita coma?
Mors ſi pro lauru dedit inuidioſa cupreſſum,
Oſtriferum texit veſtis & atra caput?
Sed, quod ſuſtulerat tibi, iam cum fœnore reddit
Vnius inuictæ mentis ad Imperium.

IOANNES CASA.

IOANNES CASA.

OANNES Casa patritio apud Florentinos genere ortus, eminet politioris literaturæ fastigio, elapsi, ac præsentis propè sæculi hominibus inaccesso; præterquam quòd enim patrio, latinoque carmine suauissimè concinit, soluta etiam vtriusque idiomatis oratione sic excellit, ac potissimum Itali, vt sinceræ puræque scriptionis exemplar ex eius affatim opusculis desumatur. Ac profectò si ex eius lacteo eloquentiæ fonte, riuuli ad posteritatis fructum manassent vberiores, nihil dubium, quin nostratium ingenia frequentissimo haustu, illos æquè ac nectarea Petrarchæ, ac Bocaccij & aliorum huius census pocula degustassent. At fato nescio quo cecidit periniquo, vt longè pauciores existant, quàm literatorum cætus exoptet. Verè libellus, in quo Galathei nomine luculentam morum edocet rationem, superque testetur vnus perraram incomparabilis calami felicitatem, quando breuitati candorem, eruditionem, suadam, perspicuitatemq. ita connectit, vt inextinguibilis quidam eius etiam, atque etiam legendi ardor cunctos abripiat. Hunc propterea Thuanus Gallicus auctor, veterũ longè præstantissimis ęquandum existimat. Hoc etiam intuitu viuens à summis Pontificibus Paulo III. Marcello II. egregia munificentiæ retulit ornamenta, collato sibi nimirum Archiepiscopatu Beneuentano, indeque grauissimarum legationum munere à Paulo IIII. pluries iniuncto. Constans apud illius ęui criticos fuit opinio, Casam Pauli II. gratiam præ cęteris egregiè aucupatum, sibi ad purpuratorum patrum decus aditum parauisse, quorum in cętu clam à Pontifice adnumeratus cùm esset, ac designatus, inuida mox suggerentium exprobratione, *turpi lasciuiæ nota culpatus, quæ in productis etiam asseuerata schedulis, ex albo tot prensantium curis perpetim affectato expunctus est. Ità nec forsitan mentiuntur alij perhibentes, eum à puberibus vsque annis plurimùm luxui deditum extitisse, à quo vel sacro etiam indutus Archiepiscopi syrmate non desciuit.* Verùm elato ingentique animo, vt se palàm dignitatum profitebatur osorem, ita priuatis amicorum conuentibus addictus, insita quadam hilaritatis dulcedine, animo curis vacuo blandiebatur. Quo mox exacto beatioris vitæ curriculo, cum Romæ communi summorum hominum loculo occubuerit, oricellarij nepotes sui nobilitate, rerumque amplitudine clari, apposito in maiorum Sacello Ecclesię D. Andreæ de Valle eius gloriæ, ac nomini monumento singulari, præclarum gentilitiæ pietatis officium persoluerunt.

D. O. M.
Ioanni Casæ Archiepiscopo Beneuentano
Cuius singularem in omni virtutum, ac
disciplinarum genere excellentiam
Immortalibus illustrem monumentis
Æmula ne quidquam posteritas
admiratur.
Horatius Oricellarius auunculo
optimè merito. P.

Incerti.

Mente fui magnus, decore impar: lumen honori
Abstulit ipsa Venus, quæ dedit ingenio.

M. Antonij Flaminij.

Disertissime Casa, quem libellum
Legendum dederas mihi, relegi
Sæpe, ac sæpius, ac tamen legendi
Is desiderium mihi reliquit,
Nec mirum, siquidem tuus libellus
Tàm doctus, numerosus, elegansque est
Vt scriptus videatur aureo illo
Sæculo Ciceronis, atque ab ipso
Diuino Cicerone, nec profectò
Viuet iste minus diù libellus,
Quàm libri Ciceronis, ergo Casa
Disertissime perge, sæculumq;
Nostrum orna aureolis tuis libellis.

M. Antonij Romiti.

Cur Casa miraris merito non fulgeat ostro?
Id formica salax paruula præripuit.

PHILIPPVS COMMINEZ
Argentoni Dominus.

PHILIPPVS COMMINEZ Argentoni Dominus.

HILIPPVS Comminez Gallus deseruijt aliquot primæ iuuentæ annis cubiculo Caroli Burgundiæ Ducis, vnde arcanis posteà lacessitus iniurijs, ad Ludouici XI. Gallorum Regis aulam transmigrauit, cuius ministerio diuturna, eaque intima obsequij, ac fidei professione dicatus, Argentoni oppidi Dominatum ab excelsa illius Regis munificentia est adeptus. Hic vel eo nomine stupendum sui offerat spectaculum, quòd nullis instructus literarum præsidijs, at vnius fretus gratuitæ, insitæque præstantiæ viribus, non solùm supra Gallicos eius æui principes extulit se se, inculpata solidissimæ prudentiæ prærogatiua, verùm etiam gesta eorum temporum memorabilia perscribendo, præstitit adeò, vt ex omnibus historicis vnus purgatis eruditorum auribus disertissimus habeatur. Præ cæteris Lipsius ipsum Polybio scriptori ex Græcis admirando æquare non dubitat: alij modernum etiam Tacitum nuncupant: nec me latet plurimos huius ætatis principes, ipsum in delitijs habere solitos, ceù rerum gerendarum, & politicæ negotiationis magistrum, ac pręterea velut incorruptæ veritatis integerrimum assertorem. Hinc in æterno literatorum concilio sancitum, vt sicuti Iouius in historica factorum narratione præstat, & Guicciardinus in detegendis consiliorum omnium, actionumque causis, ita Philippus in dirigendis ad ciuilem prudentiam animis, singulari quodam ingenij bono præcellat. Igitur quod summè arduum à physicis existimatur, hic intelligendi vigorem cum agendi solertia coniunxit. Nulla propemodum extitit Europæ curia, ad quam Ludouici Regis sui nomine non fuerit orator transmissus: nullus Lutetiæ magistratus, quem sanctissimè nõ obierit, eo prorsus pietatis tenore, quem in suis præfert scriptis, cùm nemo politicorum diuinæ venerationis stimulos acriùs legentium auribus inserat, admirando, æmulandoque studio. Nicolaus quippè Macchiauellus misero, ac vesano ausu religionis contemptor, personatam in suo principe, non intemeratam requirit, futilibus omninò argumentis subnixus. At verò quis eum, quàm Argentoni scriptis validiùs reijciat, vbi glomerata exemplorum serie, singulos omnium temporum dominatus ob neglectum religionis cultum, præpropera, & vindici summi numinis manu, funditùs ostendit esse conuulsos?

Nulla

Nulla sanè gratior, ac suauior pijs animis lectio potest occurrere, si ei se quispiam parumper deuouerit. Ab eo dictatum illud manasse referunt, quo interrogatus, quid sibi in Italica legatione notabile occurrisset, respondit, politica Venetorum & Florentinorum administratio; eos siquidem ingenio viuido, & ad eximia quæque habili, nullis ad Rempublicam rectè gerendam artibus vnquam vsos esse: alios pacatiore indole, nec viritim ingenti præstantes acumine, inter se iunctos excellentem dominatus temperiem constituere, ob quam toti orbi prudentiæ, virtutisque commendatione venerabiles fiunt. Obijt fessus æuo, ac rebus Parisijs in sacello conditus Augustinianorum, quod biennio anteà sibi cum statua etiam apposita struxerat, ex qua iconem hanc ad viuum curauimus transumendam.

Georgij Rotini.

Prima salutauit docti vix limina Pindi,
Et vix Aonidum mouit in antra pedem.
Attamen humanæ tot certa oracula vitæ
Explicat & regni iura Philippus habet.
Gaudeat hic se se doctorem audisse Platonem;
Ille Stagirgo se didicisse sene.
Est quædam sub magno laus studuisse magistro:
Maior at ex animo se didicisse suo.

Ronconij.

Congeris illustri magnas res corde, Philippe,
Pectore celsa capis, pectore mira sapis.
Quæ tibi condecorat solers prudentia mentem,
Lumina clara parit, numina summa tenet.
Consilio polles, prudens atque omnia calles,
Præscius ante vides, prouidus ante paras.
Egregius rerum tutis moderator habenis,
Tu benè cuncta regis, tu benè cuncta geris.

Iosephi Mariæ Ciriæ.

Romuleis Taciti fastis pulcherrima rerum
Conspicitur series, eloquiumq; graue.
Ast, tua si monumenta lego, mens ilicet ardet,
Rebus & eximijs capta repentè stupet.
Argento nè magis riguo decorentur, an auro,
Ambigit; ast auro plus decorata videt.
Sic est, Argentone, tuis argentea libris
Copia: at aurifero pectore tota fluit.

REGINALDVS POLVS
Cardinalis.

REGINALDVS POLVS Cardinalis.

MISERRIMO illo, ac funesto Britannicæ calamitatis tempore, quam Henricus Octauus, vt Catharinam Austriam vxorem effero impietatis æstu repudiaret attulerat, in viuis agebat Polus, quem diræ tempestati ceu scopulum, seu opiferam tot in procellis anchoram, diuina forsan clementia reseruarat. Iunctus erat affinitate generis Henrico Regi, cui perinde charus adeò semper fuerat, vt præter annuum quingentorum aureorum honorarium ei collatum, dum in Italiam studiorum gratia profectus est; tùm matrem eius Margaritam regia in aula perhonorificè detineret. Gratiam igitur, & auctoritatem, qua is in Angliam reuersus apud nobilissimos quosq; florebat, maximè sibi fore opportunam ratus, ad susceptam repudij causam, vel cohonestandam vel tuendam, incassum verò ac diu eiusdem sollicitato consensu; intestina, sæuaq; cepit exindè in Polum odia exercere. Hinc factum, vt hic in Italia veluti profugus; ac Nicolai Leonici, quem præceptorem habuerat, nec non Lazari Bonamici, Cosmi Gherij, Longolij, ac aliorum doctorum hominum illectus commercio, rursus Patauij consederit, mox trahente fato Romæ, vbi Gasparis Contareni, Sadoleti, Bembiq; vocibus excitata inclytæ virtutis opinione, à Paulo Farnesio Pontifice purpureo decoratur galero. Quam ergò constanter iniquo Regi denegarat in detestabili schismate operam, ad sacrosanctæ fidei tutelam, & augmentum impendens, demortuo Rege legatus à latere in Angliam designatus, immortali sua cum gloria, & incredibili eius ætatis triumpho, totius regni primates, vnà cum populo vniuerso ad pristinum Romanæ sedis obsequium reuocauit. Cuius tamen progressum facinoris herculè, haud scio, an immitioris fati cæcitas, an Pauli Pontificis Caraffæ inita consilij ratio Polum ab Legatione Anglica reuocandi, an veriùs Reginæ Mariæ pientissimæ feminæ, eiusdemq; Poli præpropera, ac trium vix horarum spacio distincta eluserit mors; ab hinc enim in exulceratis multorum animis tabidum latens virus, Reges, ac totam rursus infecit insulam, contagio ad hæc vsq; tempora propagato. Plurimùm interest animis in religionis sensu hæsitantibus facem præferre hominem inculpatis moribus, ac doctrinæ fama conspicuum, vt in cuius vestigijs populi credant inerran-

Iter insistere. Polo vt virtutis nitor, & morum candor purpuræ dignitatem adsciuerat, ita rerum ingentium vsus, maiorum claritas, eruditionis laus singularem apud omnes gratiam compararat. Bis in Concilio Tridentino Pauli tertij Pontificis nomine legatus, primùm Moroni, ac Parisij Cardinalium socius, altera vice Montis, & Coruini, quorum ille mox Iulij tertij, hic Marcelli secundi nomine Pontificatum adeptus. Ac Iulium tanti decus fastigij, nonnisi à sãctissimo viro Reginaldo, sibi velut de manibus traditũ, prædicare solitũ referunt, quòd in conclaui conuersis in hunc vnum Alexandri Farnesij studio Cardinalium votis, adorationem sibi vespere quodam oblatam minimè obiri sit passus, at ad posteram voluerit lucem differri: rem maximam, ac diuinam diù agitandam: lucis Deum non tenebrarum amantem dictitans esse: hac verò interposita noctis mora, distractæ multorum voluntates ad ipsum mox Iulium adorandum coiere. Fortissimus, quod (vt aiebant) stipitis instar tanti Sacerdotij; vel adipiscendi spe, vel amittendi metu non est commotus: lenissimus, quòd Londini ætatis annorum LXVIII. febris quartanæ duplicis diuturnitate surreptus, Aloysium Priolum patricium Venetum, indiuiduum suorum itenerum socium, & asseclam, bonorum sibi omnium adscripsit hæredem. Quæ singula cùm Andreas Duditius Episcopus Tininiensis familiaris eius conscripserit, sufficiat nobis hac perexigua, sed verenda corporis, animiq; specie nostrum exornasse Musęum.

Fabij Codori Angli.

Dum Phlegetonteis truculentior exilit antris
Hæresis, & Reges sub sua signa vocat,
Impauida stat fronte minax, Regumq; secures
Contemnit stabili fixus in axe Polus.

M. Antonij Flaminij.

Si velut egregia pictura, maxime Pole,
Est expressa tui corporis effigies,
Sic diuina tuæ potuisset mentis imago
Pingi, nil oculi pulchrius aspicerent.

HIERONYMVS VIDA.

HIERONYMVS VIDA.

QVOD Christianæ Reipublicæ optandum maximè, adnitendumq; erat, vt acerbissimam Christi Domini mortem, prædulci quispiam metro concineret, id ornatissimè perfecit Vida Cremonensis, immortalibus idcircò piorum omnium plausibus recolendus. Is profectò Virgilianæ suauitati proximus, & rhytmica grandiloquentia fœlix, aureo illo Leonis decimi æuo, poetæ omnium incomparabilis nomen promeruit; quamobrem è Canonicorum Lateranensium claustris, in quæ vix ephebus fuerat ingressus, ad Romanæ curiæ lucem summo Pontificis nutu translatus est, quò ad incæpti carminis complementum, acrioribus præmiorum inde manantium stimulis vrgeretur. Cæterùm cum infausto aulicorum strepitu, Apollinea non consonante lyra, in oppidulo Tusculo apud Hetruscos, peramęno ad canendum recessu prioratũ obtinuit, vbi pacato docti pectoris spiritu, Musis, ac genio leniter indulgens, Heliconis ebibit, profuditq; rores, quibus æternos gloriæ suæ campos rigauit vberrimè. Inibi verò dùm iucundè admodum moraretur, continuo lætus doctorum hominum ipsum vndiq; inuisentium hospitio, Leoni demortuo subrogatus est ad Ecclesiæ culmen Clemens, vt amplitudinis, ità heroicæ propensionis hæres inclytus. Eius hic pedes antiqua fretus studiorum communione, Romam deosculatum accedens, eiq; absolutum Christiadis poema in publicos euulgandum vsus porrigens, Albensis ab illo Episcopatus thiaram, grata exhantlati laboris æstimatione retulit; cui cùm decus hic præfulgidi nominis auxit splendore, tùm ex eo vicissim pernobilis in curia ipsius probatio meriti redundauit. Præclaris postmodum in sacerdotio gestis, tàm numinis cultu, & fanorum extructione, quàm concupita in vrbe morum correctione, bonis omnibus adeò carus, Insubris autem extitit venerabilis, vt diuinus propè cælo delapsus vates ad titillanda diuinorum lenocinio corda, Dauidici æmulus carminis haberetur. Hinc factum, vt selectioribus coętaneorum calamis, eius encomia posteris luculenter sint mandata. Ludouicus Areostus inter alios, Vidam inexhaustum altæ facundiæ fontem appellat: Xistus Senensis hunc asserit ex latinis poetis primum vitæ Saluatoris scriptorem, maiestate carminis Maronem propemodum exæquasse. Vt propterea diuino forsan consilio statutũ sit, vt quemadmodum Maro inopinàter in Eclogis Pollionis filij natalem canendo, ex Cumeæ virginis oraculo, Saluatoris nostri natalem altissimè cecinit, ita hoc eiusdem

dem mortem haud impari ſublimitate lugente, præalta æterni herois facinora, ſummo eoq; inimitabili duorum vatum eloquio decantentur. Verùm qui aures ſuas, & animũ ad angelicos effinxerat modulos, ſenio grauis anno M. D. L V I. geſtijt corporeis exutus vinculis, feliciſſimo euolatu ad ipſorum choros proximiùs audiendos conſcendere.

Io: Thomæ Muſconij.

Ecquid erunt tanti diuini carmina vatis,
Deſueta vt tentem plectra mouere manu?
Nam ſimul ac Diuum monitu patrimonia liqui,
Et mea ſunt ſacro colla ſubacta iugo;
Nil mihi cum Phœbo, nil cum Permeſside lympha,
Nec lauro placuit compoſuiſſe comas.
Nunc quid agam oppreſſus verbis, & pondere rerum?
Me ne tuis ſperem verſibus eſſe parem?
Protinus vt fiant leuiora, grauiſsima quæ ſunt
Carmina, ſitq; maior copia culta minùs.
Hoc tamen ingenium, grauitaſq;, lepoſq; puſillum
Exuperent, tantum hoc pectore noctis ineſt.
Si fortè expectas, tradam tibi chalcea tanquam
Titydes; tu dans chryſea Glaucus eris.

Ronconij.

Non iuga Vida petit Pindi, ſed ſcandit Olympum,
Qui ſpernit terras, & magis alta cupit.
Non illum Aonides docuerunt carmina Muſæ,
Carmina ſed cæli ſacra dedere chori.
Sic, dum melliflua voces modulatur auena,
Cœlica cæleſti mente camæna canit.
Quid mirum, rabidi vincit ſi temporis iram?
Non ius in cælum temporis ira tenet.

Ioſephi Mariæ Ciriæ.

Grande Pedum micuit, dextrâ, rectumq; ſacratâ eſt,
Cinxit Apollineum cum tibi Mitra caput.
En te iterùm mæſto Imperialis auena ſepulcro
Vindicat, & ſuperas cogit inire vias.
I, pete felici ſtellatas omine ſedes,
Tetraq; funereæ deſere tecta pyræ.
Hæc te penna magis ſuſtollet in aera: quam, ſi
Turrigerum patriæ te vehat axe iugum.

PIERIVS VALERIANVS.

PIERIVS VALERIANVS.

PIerius Valerianus ex Bolzania gente Belluni peruetusta prodijt, Vrbano patruo institutori successor, rara selectioris studij notitia perpolito. Hinc emerito vtriusq; fato obiecta sibi inuicem ipsorum è marmore icon, in meridionali externo templi Fratrum minorum latere, Venetijs stat infixa; vt, quos pares nexerunt animorum instinctus, corporis etiam obtutu non longè dissitos posteritas veneretur. Eiusdem auspicio patrui, cui virtutis ergò Leo decimus adhuc adolescens, humanioribus literis informandus obtigerat, Florentiam hic appetens, aliquantisper in illo tunc Grecorum excellenti conuentu, egregia Laurentij Medices liberalitate excito moratus est, vbi latino candori adeptam peregrinæ eruditionis præstantiam adiunxit. In Leonis posteà fidem, & clientelam susceptus, indeq; ab eius obitu inter Clementis septimi digniores electus aulicos, eam modestiæ, atq; integritatis laudem emeruit, vt eius curæ Hippolyti, Alexandri, & Catherinæ nepotum educationem Clemens commiserit: eorum alter Cardinalis, alter Dux patriæ primus, tertia Gallorum ex connubio regina, perennibus virtutum cumulis, illustrem, æternamq; præceptoris memoriam reddidere. Ab opiferis istorum manibus, quanta sibi rei familiaris subsidia potuissent accedere, refertissimus literatorum cætus Mediceorum munificentia spectabilis iudex esto. Ipse tamen insito quodam mediocritatis adfectu, suis satis rebus consultum fore putauit, si honesto in otio ab vrbanis exemptus curis, sacra Musis facere pro libito posset. Ac illud obfirmati eius virtute animi præstet fidem, quòd primùm Iustinopolis, mox etiam Auenionis designatus antistes, vtrunq; honoris, & pietatis munus constantissimè detrectauit, vnica prothonotarij apostolici, & comitis dignitate contentus. Eius scripta cùm poetica, tùm physica, & historica, & oratoria, versantur iam eruditorum in manibus peracris ingenij adscita laude, cum verè in singulis solidæ neruos doctrinæ liceat agnoscere, vel id summo testante Scaligero, qui Pierium poetæ nomine prorsùs dignum, non versificatoris affirmat. Vulgatissimum præ cæteris hyerogliphicorum opus, quod arcanas Ægyptiorum refert notas, dum curiosos antiquitatis reddit abundè saturos, præclara moralis, ac politicæ documenta recolit, ad imitabilem non insipientis populi normam congesta. Demùm hic sui compos, suiq; domitor, ac æterna quasi Pallados lauru redimitus, cum terrenas

exosus

exosus ærumnas ad cælestia quotidie aspiraret, fato functus est Patauij, anno ætatis octuagesimo primo, natalis Domini M. D. LVIII. Parentis obitum Pierides, antesignani doctiores quique, familiaris intimi Patauinus Pōtifex, iustitio, lacrymis, funebri pegmate decorarunt.

Incerti.

Valeriana ferens priscæ cognomina gentis
Pontificisq; Cliens magna Clementis in aula,
Clementis sumpto septeni nomine Petrus,
In curam excelsos Medica de stirpe nepotes
Sumpsit, Alexandrum nexu, Hippolytumq; ligatos.
Fraterno (hic meritos crines labentibus annis
Purpureo texit velamine, cardo creatus,
Ille prior valido Florentia mœnia sceptro
Inuasit) iußusq; sacras gestare thiaras,
Qua Iustinopolis fortes consurgit in arces,
Auion, atq; suam muris ingentibus vrbem
Cingit; at oblatos solido neglexit honores
Consilio, Pindum genio, studioq; sequutus;
Vndè viro præstans accessit copia fandi,
Altaq; condendi prouenit carmina virtus.
Hic Antenorea tandem consedit in vrbe
Præsulis in laribus sacrati, cuius honores
Expertus largos decies instantibus octo
Annis, extremo submisit lumina fato.

Georgij Rotini.

Obscura sub nocte notæ, quas Dædala finxit
AEgyptus, tacitæ delituere diù.
Deniq; depulsis patuere arcana tenebris,
Claraq; Pieria symbola luce nitent.
Pieridum, cæcas errorum abstergere nubes,
Et studijs animos irradiare fuit.
Id porrò Musis donarit Apollo; suopte
Donat ab ingenio lumina Pierius.

In

In externo pariete templi Fratrum Minorum Venetijs.

D. O. M.

Pierio Valeriano Bolzanio
Bellunenſi,

Cuius ſi negotia diù apud ſummos
Principes curata noris,
Nihil eum vnquam legere, ne dum ſcribere
potuiſſe dicas.
Sin quæ multa tàm docta ſcripſerit
inſpicias,
Nulli hominum otia quietiora cõtigiſſe iudices.
Io: Cornelius Fantini patritij Veneti filius,
Et Fratres locum amico ſuo intimo
Vnanimes conceſſere.

IOANNES GEORGIVS
Trissinus.

IOANNES GEORGIVS Trissinus.

TRISSINVS ciuis meus ingenij pænu longè mirabili, plurima cùm ad poeseos, tùm ad orationis dignitatem disertissimè prodidit, quibus veterum poetarum studia propè obruta, dehinc ab Italis alacriùs coli cęperũt. Quî enim possit se ad Euripidis, Sophoclis, Homeri, & aliorũ exemplar quisq; componere, vnus hic apud nostrates auctor, & princeps videtur extitisse: primus Tragædias Italicè conscripsit: primus heroum facta soluto carmine decantauit. Vtrunq; & Sophonisba ipsius Tragædia, & ipsius Epicum Italiæ liberatæ opus testatur. Rem pariter molitus perarduam, characteres græcos nostris immiscendi literis, ad varios verborũ sonos aptiùs significandos, vt repentè multos ad sui, vel laudem, vel iurgia traxit, ità postmodùm huic inuento, cullam (vt aiunt) ipsemet parauit, & loculum; reclamante doctorum cætu, quòd in tantis doctrinarum momentis, monstruosa elementorum nouitate animos haudquaquam turbandos putauerint. Detur ipsi tamen Italici sermonis gloria, quem luculenter excoluit, ornauit, adauxit. Detur ipsi vindicis, & instauratoris elogium, cum ipsius opera, & nutu poetica studia, verè ad priscorum dogmata, & normam fuerint reuocata. Maxima herclè suo æuo floruit industriæ fama, & virtutum splendore. Nam Romam cùm se vigesimo secundo ætatis anno receperit, quo adhuc nulla doctrinarũ rudimenta perceperat, à quibus prauo quodam mentis errore fuerat alienus, mox ex solis doctorum altercationibus, ac studiosorũ congressibus, sic excitus est in ipso ingenitæ præstantiæ vigor, vt auidissimè se totum poeticæ, ac eloquentiæ studijs dediderit, eo progressu, quem planè commentitium crediderim, nisi gẽtilium suorum scripta, quibus vitæ suæ ratio perscribitur, dubitationem mihi omnem eripuissent. Hoc in præsenti sufficiat, quòd munito sibi ad Leonis X. gratiam aditu, in splendidissimo Musarum, & virtutum atrio sic vixit, vt nonnulli delatum sibi purpuræ honorem prolis gratia reiectum ab ipso prodiderint. Ità ex veteri adagio, fortunæ sibi quisq; faber existit. Receptus in patriam, ac nuptiarum sacris initiatus, filium suscepit nomine Iulium, cuius deterrima erga se officia, ad insigne posteritatis exemplum expertus est. Aiunt perpetuis ipsum conuicijs lacessere solitum; nullam ipsi charitatis, nullam

pietatis, vel obsequij vicem referre: turpatis naturæ legibus parentis nomen odisse, à cuius propterea conuictu semper abhorruit. Hinc Georgius ab vxoris obitu, ad secunda vota, vel senex, & inuitus trāsiuit, Cyrumq; comitē suauissima indole filiū, fœliciori omine genitū, fortunarum mox omniū hæredem instituit, cuius adhuc nobilissima progago Vicentiæ visitur. Ceterùm Iulius cùm ad patris, vel multam, vel excidium editus videretur, addito sibi ex Venetorum iudicio notabili rei familiaris prouentu, eò patrem adegit, vt spontaneo velut exilio se à patrio cælo, seù potiùs à trucissimi filij oculis abdicandum, Romam denuò referendum putarit, vbi communi tandem fato concessit. Fuit Georgius apprehensionis facilitate insignis, cum doctrinarum omnium, quibus se vel segniùs impenderat, arcana celerrimè introspiceret: & sancta naturæ penetralia, & Mathematicarum prȩsertim Geometriciæ recessus; & Musarum vireta lustrauit: erraticus in studendo, ac varius: rerum quoq; agendarum vsu prȩcellens. Clementis enim septimi acerrimi æstimatoris nutu, ex Romana curia ad Carolum Cæsarem nuncius est electus; inde ad sapientissimum Venetorum Senatum. Huius Pontificis beneuolentia, & officijs mirum in modum claruit, consiliorum quippè arbiter, ac intimus propè curiæ moderator ad inuidorum vsq; stuporem extitit. Bononiam cùm olim Pontifex adijsset ad eiusdem Cæsaris coronationem, nec non ad initi fœderis iura cum ipso, ac Venetis oratoribus cōfirmanda, Georgius aurei syrmatis ferendi munere in maxima procerum celebritate dignior est habitus, quod anteà non nisi amplissimis, ac principibus viris delatum. Patria igitur indole, ac præstanti suæ gentis genio, sic emersit ex magna vndarum voracitate, vt fati rabiem elusisse, patriæ, suisq; decus eximium, sibi perennem nominis existimationem peperisse videatur.

Iosephi Mariæ Ciriæ.

FAma centenis animata linguis
Aureo pergat resonare cornu
Trissini busto super, & iacentes
Excitet vmbras.
Fas vbi tristi gemuere luctu
AEra: iam partum recinant trophæum
Faustitas, & pax, & amica festo
Gloria plausu.
Heù! nimis sæua truculenta falce
Perculit doctos Libitina manes,

Nobi-

Nobiles, & iam satis occupauit
Vrna triumphos.
Heù! truci quantùm furibunda nimbo
Dira fatorum fremuit procella:
Luce iam pulsis rutilet serena
Nubibus Aether.
Quid minax frustrà tonat ira lethi?
Strauit heroem tumulo, sed orbe
Fama decantat, meritoq; ouantem
Reddit Olympo.
Ingeni lumen, nitor ò decore
Vrbis, & rarum iubar ò tuorum
Ciuium claris, patrieq; gestis
Inclyta lampas.
Vena virtutum, elogijq; torrens
Plenior vasto exuberante Nilo
Non sinè argenti liquidi susurro
Qui petis aures.
AEqua te Romæ stupuere rostra
Tullij cum alto loquereris ore
Trissine, & tota gradereris vrbe
Celsior astris.
Summa te regum coluere sceptra
Te mytræ insignes, nitidiq; fasces,
Et togæ, vt pulchrum diadema crines
Cinxit honestos.
Inter & laudes, solidosq; plausus,
Te fauor vexit genialis auræ,
Et triumphantem populi per ora
Te iubet ire.
Eia sublimes perarato campos,
Trissine, illustri redimite lauru:
Surge, quid vilis cinis implicatos
Distinet artus?
Ito; quid languor grauis otiosas
Comprimit plantas, animosq; nectit;
Dedecet pigro generosa saxo
Membra cubare.
Icari dorso cecidere pennæ,
Quas calor Phœbi n imius perussit
Mersus in pontum, Icarioq; fecit

No-

Nomina ponto.
Pegaso fisus domitor chimæræ
Desuper celsas equitare nubes:
Ima sed turpi premit arua lapsu
Dum petit astra.
Tu decor Pindi, atq; Heliconis vndæ
Alta Parnassi iuga transuolabis:
Demigra, quò te ciet auspicato
Fama volatu.
Non tibi casus timor expeditas
Compede iniecta cohibebit alas:
Sospitem sed te Imperialis axe
Penna locabit.

In templo D. Laurentij Vicentiæ.
Ioanni Georgio Trissino
Patritio Vicentino, Poetæ & Oratori
celeberrimo
Tàm nobilitate, quàm doctrina, & integritate Leoni X.
& Clem. VII. Pont. Max. necnon Maximiliano,
& Carolo V. Impp. alijsq; Principibus
acceptissimo.
Legationibus pro Christiana Repub. temporibus difficillimis fœlici
cum successu apud eosdem peractis. Daciæ indè Regi destinato.
In coronatione Caroli Imperatoris ad sacræ pallæ Pontificiæ nitentis
ferendi syrmatis munus, insignioribus Principibus ad hoc
ipsum aspirantibus posthabitis, Bononiæ electo.
Aurei velleris insignibus, & Comitis dignitate pro se,
& posteris ab ijsdem Impp. decorato.
Apud Sereniss. Remp. Ven. sępius legati nomine de Clodianis Salinis,
de Veronæ restitutione, de pace, deq; alijs negotijs grauibus re ad
votum transacta. Sublimiori gradu sobolis ergo recusato.
Operibus cum antiquitate certantibus elucubratis.
Rebus suis, & posteris eidem inclytæ Reip: Venetæ ex testamento
commendatis, vita religiosissimè functo. An. ætatis suæ LXXII.
Virginei verò partus M D. L.
Pompeius Cyri comitis, & equitis filius vnicus superstes, nepos, &
hæres, affinesq; tanti antecessoris memores pij, gratiq;
animi M. P. P. An. Sal. MDCXV.

BERNARDINVS
Tomitanus.

BERNARDINVS Tomitanus.

SIMILE quoddam hisce nostris perscriptionibus opus, vir iste moliebatur, quod in vulgus etiam cogitabat emittere, nisi dira ipsũ lues, quæ anno MDLXXVI. per totam Venetiæ oram miserrimè grassabatur, de medio sustulisset, ex quo, cùm multi suorum studiorum frutices interfecti fuere, tùm, quæ literarum monumenta penitùs absoluerat, posteà vel temporum fato, vel suorum incuria perierunt. Nobis duntaxat fragmenta quædam Italica cernere licuit, quibus nostratum oratorum laudes comptissima oratione persequitur, vt quilibet sanè, quantum rei literariæ decus ex ijs additum fuisset intelligat, si cætera æquè casta & perfecta in nostras manus venire potuissent. Ceterùm adspectus dignitas, orisque lepos cum ingenitæ hilaritatis fulgore, planè huius hominis excelsum præferebant mentis robur, præstantisq; indolis excellentiam. Index animi vultus, ac vt animæ vigor in excelso corporis nitet, haud secus ipsa sui verissimas inibi præbet notas. Itaque mellita ipsum orationis facundia, egregioq; actionis decore in exedra perorantem, illa tũc perpetuò admirata est ætas, ideòque Patauinis longè omnibus consessus maiestate præcelluit; erat enim verò ipsius gymnasium nobile velut emporium, ex quo dehinc Episcopi, Cardinales alijq; ornatissimi viri scientiarum laude florentes, nunquam vberiùs, ac feraciùs prodierunt. Bernardinus Petrella, Commendonus Cardinalis, Zabarella præceptoris Tomitani doctrinam scriptis vndequaq; suis referunt, cùm ex eius fonte cuncti propè suos hortulos irrigarint. Illud in ipso commendatione dignissimum, quòd præter scriptorum perregrinitatem, ac pondus, in ciuilibus etiam negotijs pereximiè versatus est: pluries enim ad sui, vel amicorum tutelam in forensi strepitu exultauit: pluries orando clamores populi, & adludentis turbæ plausum est emeritus; ac interim professione medicus, & philosophus in Academia patria docendo, vel in vrbe morbis curandis continuò distinebatur. Extant ipsius in Auerroe contradictionum solutiones, reconditæ, ac multiplicis eruditionis opus. Feruntur etiam Eclogæ quædã de cultu hortorũ, Cloridon, Clonicus puberis (vti reor) ingenij fructus: porrò, & opusculũ de Ideis, & fusiores de Tusca lingua elucubrationes, ac demùm scripta logica nondũ edita, doctorũ manibus

passim

passim trita, perennem ei posterorum gratiam conciliarunt: nullus fortè in penetrandis Logicæ latebris fœlicior, nullus in eo dumetorum anfractu, captiosaq; argumentorum vertigine doctior, ac subtilior: viuens adhuc in Circensibus lectorum ludis, quorum adhuc vsus in eo gymnasio celebrabatur, tàm elata vigebat virtutis fama, vt collegæ sui altercationum doctrinalium iudicium plerunq; ad hunc vnum deferre non grauarentur, quin immò verendus in palæstra miles, si quando congredi cum alio ferebat occasio, præominatis victoriæ vocibus ab omnibus excipiebatur. Indignationi magis interdùm, quàm par erat, obnoxius, plurimorum sibi captabat odia, quæ tamen lenitate morum admixta incredibili suauitate bonitatis mulcebat. Abstinentiæ cultor, vespere tantùm cibum assumere, fructuum cuiscunq; ordinis auidissimus. Quo vitæ genere vsq; ad extremum perfunctus est, vel quòd obesitati sui corporis plurimùm detrahere posse arbitrabatur, vel quòd à primis annis in magna rerum angustia institutus, temperantiæ characteres, indelebili sobrietate contraxerat.

Ex Ioanne Plazzone tumulus Tomitani.

His artes varias, illis sapientis honores
Attribuit summus, qui regit omne, Deus.
Sed, quæ distinxit multis, Tomitanus abunde
Possidet ille vnus, qui iacet hoc tumulo.

Eiusdem.

Cum dotes natura suas componeret omnes,
Fingeret vt clarum quàm studiosa virum:
Te Tomitane, suis complexa est fortiter vlnis,
Et geris in gremio tot bona dona tuo.

ANDREAS ALCIATVS.

ANDREAS ALCIATVS.

LCIATI Mediolanensis virtus, tàm celebri passim encomio decoratur, vt nullius magis carmine, vel oratione recoli mereatur, quàm sua; fidissimus enim, idemq; ornatissimus Iuris interpres, antiquata opinionum barbarie, penitiores legum sensus mirabiliter aperit, scribentium futilitates expungit, singula perpetim ad priscorum Iurisprudentum instituta reuocat, quibus omninò recta capessendæ legis ratio fulcitur. Huius propterea vestigijs hærentes Duarenus, Cuiaccius, Otthomanus, elapsi sæculi lumina, facem prætulere cæteris eius scientiæ studiosis, quò ex Romanorum oraculis æqui, boniq; pondera celerrimè hauriant, longis nunc repetentium ambagibus inuoluta: fœlix herculè incœptum, si apud Italos, perindè ac apud Germanos, & Gallos eadem scribendi methodus excipi potuisset. Verùm quod in iuris doctoribus plerunq; desideres, is abundè consecutus videtur, politiorum inquam artium præsidia, quarum se bono suprà ipsorum vulgus extulit, ideoq; cũctis Italię gymnasijs optatissimus, longè vberem sũmorũ principum munificentiam est expertus. Ex Iani Parrhasij, quem Mediolani coluit præceptorem, schola vix exiens, primò ad Auenionenses, mox ad Bituriges in Gallia, annuo aureorum mille ac ducentorum accitus stipendio conuolauit. Indè Ticinum à Francisco Sfortia reuocatus, senatoriæ dignitatis insignia retulit. Bononiam postmodum se recepit eidem profitendi iuris oneri addictus, toto prænsante quadraginta virorum senatu, eiusq; fortunas effusis omnium suffragijs cumulante. At rursus Ticinum Caroli Imperatoris iussu reuersus est. Rursus etiam perẽnibus Herculis Estẽsis Ferrariæ Domini precibus abstractus, ad eius Academiæ subselliũ transmigrauit. Tandẽ requietis auidus Ticinum repetens, totius Italiæ propensissima in se vnum vota, inibi velut in fatali laborum suorum asylo complenda esse putauit. Plurimi in ipso adhuc viuente tàm variæ perregrinationis insolitos improbarunt æstus, quod parem ea mentis inconstantiam testari videretur: propterea vario interdũ scõmate ab æmulis perstrictus, publicam in scriptis excusationem adducere coactus est: hæc verò potissimùm in teterrimam sæculi conditionem relata, quo bella vbiq; flagrantia, tutam nulli sedem, ac præsertim Musarum cultoribus relinquebant, qui ceù pilæ Deorum, (vt ait Plautus) huc illuc reuolutæ, incertæ stationis infandas perpeti sæpius coguntur ærumnas.

Muniebat etiam se præclaro Vlyssis exemplo, qui diuini poetæ acumine ideò absolutum sapientis promereri nomen est habitus, quòd varios ille populorum mores, & vrbium conspexisset. At sui esto cuiq; genij voluptas. Dominorum porrò gratia plerunq; allicit, iussa vim inferunt, promissa circumueniunt, vt idcircò mens doctorum creberrimè irretita, nec sui compos obrigeat. Præter ingentia, quæ prodidit volumina, illustre admodùm censetur emblematum opus, in quo certatim inuentio, & iudicium, doctrina, & phrasis, concinnitas, & lepos antiquitatis gloriam videntur prouocasse. Ac vel vna de illo sufficiat Scaligeri acutissimi viri sententia, tale ipsum inter poeticos fœtus existere, vt æquari vltrò cuilibet, dulciloquio, puritate, ac ingenio queat. Obijt decimoquarto inuectæ febris die Ticini, annum adhuc octauum, & quinquagesimum non excedens; anno autem sæculi M D L I X. in basilica perhonorificè conditus. Concinant posteri eius nomini pæana laudum, ac manibus extruant gloriæ monumenta, nullo sæculorum delenda curriculo; dum nos etiam ingenuo pudore incomptum hoc elogium, sacrosancti in literatos obsequij pignus exoluimus. Dignus is herculè symbolo quod viuens assumpsit, Iasoni etiam Maino Iurisperito celeberrimo proprium, hoc est Mercurij caduceus inter duo Amaltheæ cornua repositus, præfixo titulo, virtuti fortuna comes, subiectoq; carmine.

Anguibus implicitis geminis caduceus alis
Inter Amaltheæ cornua rectus adest.
Tollentes sic mente uiros, fandiq; peritos
Indicat vt rerum copia multa beet.

Quadrat optimè in Alciatum, & Mainum, qui virtute freti, liuore perdomito, dignitates, & opes ad beatioris vitæ subsidiũ sunt adepti.

Achyllis Bochij.

Qua ratione homines rerum caperentur amore
Pulchrarum, quondam magnus Aristoteles
Fortè rogatus: ea est cæcorum quæstio dixit:
Et benè; namq; oculi sunt in amore duces.
Ergo tuæ cur tàm capiar virtutis amore,
Qui quærat, post hac, hic mihi cæcus erit.

Ronconij.

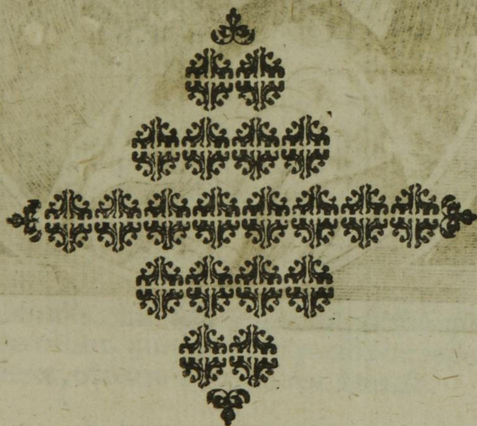
Excipit Alciatum stellis Astræa supernis,
Excipit inq; suis docta Camæna choris.

Sic

Sic populos illinc, pandit pia iura, docendo,
Hinc recinens, mores, pollice corda docet
Legibus, anuè lyra meliùs sua gloria præstet,
Nescio, tàm præstat legibus, atq; lyra.
Ah dicam: Iuris resonat prudentia plectro,
Et prudens plectrum carmina iure canit.

Georgij Rotini.

Humanos varia depinxit imagine mores,
Qualia Dædaleus signa Canopus habet.
Imò etiam Pharias vicit solertia formas
Alciati, & Nilus symbola quotquot habet.
Obscuris obducta latent Aegyptia griphis
Dogmata, at Alciati carmine clara patent.

ANDREAS VESSALIVS.

ANDREAS VESSALIVS.

PRÆCELLIT ex omnibus artis chirurgicæ reparator, ac vindex Andreas Vessalius Bruxellensis, fœlicissimo humani generis fato ex patre, auo, atauoq; medicis progenitus; latēti siquidem impulsu naturæ, sedulam corporū dissectioni operam speculabundus impēdens, tantos vel prima in iuuenta progressus fecit, vt, qua circa mēbrorum segregationem industria versabatur; eadē coagmentationi, restitutioniq; ipsorum ad miraculū propè sufficeret. Testatur autem in primis hanc singularis excellentiam virtutis præclarum de hominis fabrica opus, anno ætatis vix octauo & vigesimo elucubratum, quo superq; obruta veterum anatomicorum gloria, sibi nomen diuini apud grauissimos Reip. literariȩ proceres vindicauit. Ergò Lutetia Parisiorum è Iacobi Syluij præceptoris gymnasio Louaniū vix profectus, præclara cæpit eius artis in suggesto dogmata pandere. Inde admirabili nominis commendatione in Italiam conuocatus, Bononiensem, Pisanam, Patauinamq; demùm Academiam, ingenij sui fæcunditate ditauit; quoad Cęsar Carolus quintus, Philippusq; eius filius Regum maximus, ingētibus ad se illectum pręmijs valetudini suæ præposuerunt. Cæterùm tantùm hoc decus præcelsa in aula infaustū cessit homini ex vetere instituto à principum obsequijs alieno: quippè iniquis obtrectantium, inuidorumq; probris notatus, (vt ait Argenterius) quòd à Galeni placitis abhorreret, coactus est aliò secedere, vicemq; subire tota herclè posteritate deflendam. Cum enim pietatis æstu ad sacra Palestinæ, ac Hierosolymæ vrbis inuisenda loca migrasset, rediens postmodum cum Iacobo Malatesta Ariminensi, terrestrium copiarum Senatus Veneti Duce, efferoq; pelagi turbine ad Zacynthi insulæ oram compulsus, vasta in solitudine rerum inops, miserrimo euentu absumptos efflauit spiritus, propè quinquagenarius; ac mox ab aurifabro, qui fortè illùc paulò post appulit recognitus, ne esca feris fieret, obscuro in loculo conditus est.

Iulij Ronconij.

Per te clara tibi Vessali Anatomia debet:
Gymnasia & debent Itala cuncta tibi.
Sed tu non Aulæ debes, dum sistis in Aula;
Non tibi certa fides, non probitasq; manet.

Dum

Dum loca sancta pius Solymæ tendisq́; , redisq́;
Impia te frangit, quæ strepit vnda maris.
Siccinè virtutem contemnunt terra, fretumq́;
Et satis in tuto non viget illa loco?
Ah! sibi digna gerit solum se præmia virtus,
Nec cupit ima solum, quæ premit alta polum.

Incerti.

Qui viuis hominum depinxit membra figuris,
Aeternum viuis viuet imaginibus.

CAROLVS SIGONIVS.

CAROLVS SIGONIVS.

AROLVS Sigonius Mutinæ natus perantiquo genere, ac nobili, multùmque naturæ dotibus illustris, floruit apud omnes singulari doctrinæ, ac virtutis opinione; præsertim verò in vetustatis arcanis eruendis, & annalibus abditioribus recolendis, cæterorum sui temporis facilè princeps est habitus. Iuuenis adhuc Marini Grimani Cardinalis amplissimi diù generosam hospitalitatem expertus; patriam deinceps affinium precibus ad rei domesticæ tutelam accitus est, vbi statim Francisci Portij Cretensis græcarum literarum interpretis tùm defuncti locum obtinuit, ætate licet vix permittente, cum annos duo, & viginti nondum egressus diceretur. In dies ergo maiori apud omnes excita ingenij celebritate, factum est, vt Senatus Venetus ad Venetam iuuentutem eloquentiæ studijs informandam, amplissimis ipsum condicionibus inuitarit. Quam prouinciam cum ex eius ordinis voto, ac spe multos annos sustinuisset, ipsum dehinc omnes non vmbratili puluere, ac ciuico tantùm plausu, verùm ampliori multò palæstra, & laurea dignissimũ iudicarunt. Patauinam itaq; ingressus est Academiam, seu potiùs celeberrimum bonarum artium emporium, in doctorum omnium conspectu, ac luce humaniorum literarum studia tractans, vbi verè multos per vtriusque fortunæ flatus expertus est, nam cùm Robortellum sortitus esset collegam, virum vt inanis gloriæ percupidum, ità Sigonio non dissimulanter iniquum, nunquam destiterunt inter se odiosis altercationibus conflictari etiam ad gladios vsq;, vt propterea quidam dictitaret Aiacis, & Vlyssis certamina tot sæculorum curriculo obruta, tunc temporis multò acriùs renouari: iocans in eo, quòd Sigonius breui licet corpore, mentis tamen vigeret præstantia, alter vastæ molis homo, veris prudentiæ subsidijs carere videretur. Ac sanè illud in hoc homine mirabile semper fuit, quòd innumeris Robortelli obiectis, magno satis volumine comprehensis triduò rescripsit, propria sententia centum circiter paginis exarata; eo autem verborum lepore, ac flumine, vt Romanæ prorsus magniloquentiæ referat speciem. His igitur egregiè depulsis inuidiæ fluctibus, cum iàm ipse vnus in tota Italia magnam esset nominis gloriam consecutus, præter omnium expectationem, ad Bononiense transijt Athenæum. Ita enim subtiliorum animis comparatum est, vt, sicut in hoc naturæ gestientis theatro, mirum in modum eos oblectat sedula tot en-

tium

rium contemplatio, ita locorum varietati mens quaſi peregrina inhiet, ac humanum exoſa domicilium ſuo fato trahatur ad repetenda ſuperùm orbium clauſtra, vnde ſemel corpori eſt immiſſa. Moratus autem Bononiæ plures annos, humanitatis inibi vices expleuit, ſed multò citiùs, quàm vel vitæ modus, vel ætatis ferrent incommoda, clandeſtini cuiuſdam angoris impetu exanimatus. Hunc eò notabilem euentum referunt, quòd cum à Tullio paſſim ſui cuiuſdam opuſculi de Conſolatione fiat mentio, quod adhuc hominum oculis non illuxit, cecidit in mentem Sigonio ambiguo fortè nimis auſu, extremas ingenij vires experiri, ac libellum ſuamet opera confictùm ſub Ciceronis titulo emittere; in eo ſiquidem, affectata Tullianę dictionis excellentia, facilè futurum putauerat, vt à doctorum vulgo inter genuinos Tullij fœtus reciperetur; inde verò patefacto errore, lepidam omnes auctoris induſtriam, præaltosq; niſus admirarentur. Ceterùm ſtatim ac eiuſmodi liber prodijt in lucem, ad varios alliſit ſcopulos, variosq; ſortitus eſt criticos, qui ipſum perſonatum adgnoſcerent; in primis autem Antonius Riccobonus vir inter eximios non ignobilis, accuſatoris munia ſubiuit, ac diſertè oſtendit opus illud omninò ſpurium, nec vllo pacto Ciceroni adſcribendum; fucoſum nempè ſtyli genus, & adſcititiam rerum vim, oneroſamq; vbertatem redarguens. Hinc factum, vt Sigonius eas incaſſum, ac futilè initas à ſe vigilias animaduertens, & aduerſarij ſtudio ereptam ſibi auguratæ gloriolæ ſpem, quin etiam duriorem hac de re ſenſum hominum mentibus obrepſiſſe, morboſum animi contraxerit æſtum, quò deinceps alijs vel increpantibus, vel etiam miſerantibus eſt ſurreptus.

Iulij Ronconij.

Vincere tàm potuit volucres Sigonius annos,
Quàm fuit hiſtorias perpetuare potis.
Stamina, quæ ſcribens duxit, non parca reſoluet,
Contextæ ſolidò ſtant adamante notæ.
Non dolor vllus adeſt, poſſit qui lædere vitam,
Quàm validam virtus non moritura tenet.
Deficiat caſu compreſſum corpus iniquo:
Sorte ſua ſtabili fama decora viget.

FRANCISCVS
Robortellus.

FRANCISCVS Robortellus.

ÆC contractæ frontis grauitas, hæc palpebrarum conniuentia, cum nutantibus oculis, biffida, & lata barba, onerosaq; totius corporis mole, vtiq; Franciscum Robortellum Vtinensem inspectantibus referunt. Spirat adhuc effiċta oris imago turgidam mentis ferociam, & effrænem ciuilis auræ cupiditatem, quibus ipse ambabus, vsq; ad ludibrium perpetuò conflictatus est. Nullum æquè vario sortis turbine ad sublimiora prouectum: nullum in secundis elatiorem, aut in aduersis infractiorem inuenias: viuida quadam indole, animiq; ardore insurgebat erectior, cùm inuersus, ac proiectus ab omnibus habebatur: vt re vera ostenderit fortunam tanquam fœminam præclaris virorum conatibus cedere, ipsamq; in humanis subditam, non dominam, vnis rationis viribus ancillari. Quis non admiretur ipsum Lucæ homicidij conuictum, ideoq; publico edicto exilij pœna multatum, dehinc Pisis perhonorifico iudicio ad primam Eloquentiæ cathedram esse traductum? Quis non admiretur exinde ipsum ad illustriores Italiæ Academias certatim refertissimis præmijs accitum, quas triginta ferè annorum spacio, immortali cum gloria peragrauit? Ac tamen interim multa, quæ in alijs notata, eos ad imum fortè præcipites habuissent, ipsum de summo honore, nec vlla ex parte deijcere potuerunt. Inerat in homine peracris obtrectandi libido, summaq; in doctos omnes iniquitas, quos cùm pares ferre non posset, continuis proscindebat conuicijs: eximio scilicet florens ingenio, sibiq; plus, quàm par esset, indulgens, procaciori studio popularium affectabat obsequia. Hinc Sigonio semper infensus, vt quem acerrimum sortitus erat æmulum industriæ, laboris, ingenij. Cum Alciato pariter, alijsq; clarissimis eius æui luminibus, internecinas propè simultates exercuit. Quò factum, vt semel Venetijs Baptista Egnatius optimus, ac doctissimus vir crebris ab eo lacessitus iniurijs, educto senili gladiolo, in eum impetum facere non dubitarit. Nihilò se propterea vel ignauior, vel insulsior ingenitos numquam fastus deposuit: præstanti virtutis fama, velut Achyllis clypeo tectus, omninò alacer inhiabat literariæ contentioni; qui enim Lucæ primùm, mox Pisis, inde Venetijs, & Patauij, ac Bononiæ, iterùmq; Pataui, publicam mitiorum artium prouinciam

nobi-

nobilissimè sustentarat, indecorum, ac turpe rebatur esse, si non pro viribus Musarum sibi studia illustranda, innouanda, soluendam errorum caliginem, prodendam annalium veritatem cum impostoribus multis, alioq; selectiori doctorum agmine suscepisset. In hoc tamen tanto naturæ vigore, illud posteris mirandum reliquit, quòd cum Bononiæ rogatu Hispanorum, Caroli Quinti Imperatoris laudes, funebri oratione persecutus esset, in ipso dicendi exordio collapsus animo, sensibusq; turbatus, haud ampliùs coactam orationis segetem expandere potis fuit: ex quo peręgris audientium nictubus, & obscuris omnium sermonibus exceptus est. Næ tu parem casum cum Porcio Latrone olim disertissimo viro, & Ioanne Faseolo, ac Soncino seniore coętaneis tuis omninò subijsti.

In claustris Diui Antonij Patauij.

Francisco Robortello Vtinēsi Rhetoricæ artis, Moralisq; Philosophię professori clarissimo, qui in florentissimis quibusq; Italiæ gymnasijs, magna famæ celebritate triginta totos annos publicè docuit, Natio Germanica præceptori benemerito in perpetuam grati animi memoriam vnanimis.

P.

Vixit an. L. Mens. vi. Dies ix. Obijt xv. Kal. April. M.D.LXVII.

Ioannis Plazzonis.

Si qua recordanti veterum præcepta virorum
Grati animi semper maxima lætitia:
Robortelle, tui tàm clari nominis, omnis
Græcia perpetuò stat, Latiumq; memor.

IVLIVS CÆSAR SCALIGER.

IVLIVS CAESAR Scaliger.

QVÆ singula ceteris non vulgarem parare solent nominis claritatem, ea dulci quadam coniuratione in vnum coiuêre Scaligerum: nitor sermonis, linguarum eruditio, iudicium acerrimum, mens altiorum omnium indagatrix, Poesis, & Orationis præstantia cum doctrinarum propè incredibili iuncta varietate, quibus verè omnem ad se trahit posterorum admirationem. Neq; verò hisce duntaxat togæ, ac pacis artibus florens, verùm etiam sagi, ac rei militaris peritia vsq; adeò insignis, vt Magister equitum Rauennati prælio penè confossus, & obrutus per diem totum sub ingenti cadauerum tumulo delituerit, ex quo deinceps ab Imperatore Maximiliano equestribus donatus insignibus, plura quoq; alia virtutis bellicæ retulit ornamenta. Extat perelegans filij Iosephi libellus de Scaligeræ gentis nobilitate, quò pluribus contendit suorum originem ad veram Scaligerorum stirpem referre, quem ego nec reiecerim, nec admiserim, quòd superq; nimia rerum humanarum vicissitudo cunctis sit obuia, deq; altissima sede plurimos ad imum rerum ordinem deuolutos, tùm vetera, tùm recentia suggerant exempla. Aduersus tantùm Cæsari nostratium est rumor, quem ex tenui foco, nullis maiorum titulis asserunt emersisse. Vtcunque verò se habeat, illud est proditum, Venetorum cohortes per agrum Veronensem bacchantes, & Scaligerorum germina radicitus euellere cupientes, fortè edoctas de nupero infantis natali, in castro Ripa ad caput Benaci, repentè conuersis ad eius necem animis castrum illud acerrimè inuasisse, quod eis tamen ex voto non cessit, cùm mater iam singulari prouidentia, tuente natum gremio, fuga sibi consuluisset. Vide compendiariam suæ vitę narrationem in epistola Iusti Lipsij epistolis adnexa, quam ipse postremam artrithide morbo præpeditus dictauit, quo etiam confectus est; ac longè plura in allato Iosephi libello de ipsius genere, moribus, indole, ac vtraq; fortuna exarantur. At verò excelsa eius animi bona externis haudquaquam subsidijs eguerunt ad gloriam: abundè satis vir doctus pulcherrima virtutis specie, cunctorum in se ora, oculosq; conuertit, quæ ipsum æternæ perennitati tradere apta est. Miretur quisq; ipsius scripta nobiliorum quarumq; artium, peracri ab omnibus studio euoluta. Miretur in ijs

beatis-

beatiſſimam ingenij fæcunditatem, ac mirificum diſſerendi robur cum dictionis ornatu, ac lepore. Miretur nobiliſſimum de Poetica opus, & Exotericarum exercitationum volumen de ſubtilitate contra Cardanum, ex quibus vtiq; fulget peregrina eruditi hominis excellentia, quam venerari profectò, non æmulari fas eſt. Hoc vnum in eo quiſpiam deſiderarit, vt Medicorum hortulos pari quoq; irrigaſſet induſtria, ſiquidem conſtat ipſum ſedatis bellorum fluctibus, totum ſe poſteà Medicinæ ſtudijs addidiſſe, quam Agenni etiam, quæ percelebris Aquitaniæ ciuitas, honorificè profeſſus eſt. Quin etiam ſcholaſticæ Theologiæ dogmata plurimùm calluit, quam nihilominus nullo exornauit opuſculo. Ceterùm medicis fortè ſatisfactum luculentis in Theophraſtum cōmentarijs de plantarum natura, & in Hippocratis libellum de Somnijs. Quòminus autem in ſacris inſudauerit ſcriptis, illud obſtitiſſe reor, quòd cum olim ſe Frãciſcanorum cætui aggregarit, vbi prima illius ſcientiæ hauſit rudimenta, mox ab ipſorum abſtractus conuictu, tàm contumaciter abnuit violatæ profeſſionis memoriam, vt quos exinde hauſerat veræ ſapientiæ fructus, tetriore dehinc ſilentio voluerit diſſimulare. Statura fuit procera, facie ſubrigida, & oblonga barba, crinibus aureis, charopis oculis, habitu corporis graui, conſtanti, ac vegeto, qualem octuagenarius propè ſeruauit. Animo ad iactantiam prono; ſibiq; nimiùm indulgenti de ſe omnia polliceri. Moroſus alioquin auiti decoris aſſertor; at Delphica potitus lauru, obijt Agenni, filio Ioſepho ſolertis, at multò imparis ingenij relicta laude.

Antonij Percini.

Dum grauis Hæroos molitur Cæſar honores
Et ſua cuiq; ſerit facta, genusq; Duci
Ipſe vbi ſit dubito: Genios nam verſus in omnes
Haud vna meruit ſede tenere locum.

M. Antonij Mureti.

Dic, Dea, quod poſſim ſcripturus fingere nomen,
Scaligeri quod par laudibus eſſe queat?
Cur petis imprudens, quod habes? dic, Scaliger: illud
Omnia virtutum nomina nomen habet.

Aliud.

Dicite mî, Musæ cultissima numina nobis,
Quonam Scaligeri pascitis ora cibo?
Sic ego, sic Musæ: quàm te sententia fallit?
Nectare quò potiùs nos alat ipse, roga.

I. Cæs. Saligeri de se ipso.

Extulit Italia: eduxit Germania: Iulij
Vltima Scaligeri funera Gallus habet.
Hinc Phœbi dotes, hinc duri robora Martis
Reddere non potuit nobiliore loco.

CORNELIVS MVSSVS
Episcopus Bitontinus.

CORNELIVS MVSSVS
Episcopus Bitontinus.

VIS credat exiguis naturæ cancellis, angustiq; corporis ergastulo, tantos occludi potuisse ad eloquendum impetus, vt animos, quocunq; libuerit, impelleret, ac effrænes affectus mananti orationis flumine deliniret? Præstantioribus Italiæ templis eius nomen creberrimo exceptum plausu, viget etiamnum ad seram transitura posteritatem gloria. Isocrates Italus doctorum propè omnium iudicijs habetur. Neque robur Demosthenis, vel Tullij vbertatem, & Curtij lepores; aut in ipso Liuij maiestatem desideres: miro quodam confluxu coeuntia naturæ munera, hunc velut Oratoriæ facultatis exemplar videntur effinxisse, vel Sadoleto, ac Bembo testantibus, qui ei Romæ conciones habenti, cum se quotidiè auditores præberent, tùm primas hoc in orandi genere, illustri encomio deferre consueuerunt. Hic Patriam sortitus Placentiam, matris (vt ferunt) sæuissimo partus dolori superstitis voto, Franciscanorum familiæ dicatus est. Zimaræ dehinc Philosophi pernobilis doctrina, & præceptis imbutus, Patauij Theologicas pariter hausit sanctiones, vt mitiorum etiam literarum præsidia, eadem in luce diutiùs compararat. Nulla suarum laudum ei vix ephebo in omni frequentia, admirabiliorem adsciuit gratiam, quàm singularis, ac propè diuina memoriæ vis, qua persæpè innixus docentium lectiones verbo reddere, siue sacros claustralium sermones repetere, sibi reputabat in ludicris. Hinc factum, vt funebribus cuiuspiam encomijs inopinatò dicendis, vel sanctorum facta statis diebus, præpropero patrum suorum monitu celebrandis, præter Mussum sufficeret nemo. Ità incredibili verborum, ac sententiarum copia, illos mentis ardores, illam eloquentiæ speciem referebat, quæ patrum nostrorum in scriptis, vt excellenter proponitur, sic rariori æuo à se fortè agnitam quisq; testari possit. Semel quidem Mediolani Franciscus Sfortia, cum audisset orantem in pergamo, Ticini mox voluit suspicere docentem in exedra, diùq; diuinæ Philosophiæ dogmata explicantem. Eo verò demortuo, Bononiam ingenti honorario pertractum, nepotis ad aulam Farnesius Pontifex Paulus Romam acciuit: inibi quadriennio Theologi, ac Oratoris sacri munere perfunctus: inde Bertinori, mox Bitonti antistes electus: Germaniam ad suadendum Ferdinando Impera-

pera-

peratori concilium transmissus: ad id porrò Tridenti illa totius orbis celebritate initum, Iulij tertij, mox Pij quarti Pontificum nutu bis profectus, disputatoris, arbitri, examinatoris susceptam acriter prouinciam exercuit: aurea quinetiam sextæ sessionis de iustificatione decreta, huius in primis opera excussa, digestaq; fuere. Optimè autem de his Ecclesiæ rebus promeritus, Pontificum etiam diù quotidianum ferè adeptus conuictum, cum Romana in curia, gratia, & auctoritate cæteris anteiret, communi literatorum fato liuoris tetros expertus aculeos, destinata sibi honorum fastigia non attigit, mortis insuper bonorum inuidæ superuentu.

Incerti.

Cornelius sancto Francisci ex ordine Diui
Mussus, deuotus Mitræ subiecit hianti
Antistes crines, clara Bitontis in arce,
Fudit hic ad populum, plena intra templa coactum
Flumina verborum tonitru referentia terrens.
Arbiter hic Synodus colitur dum sacra Tridenti
Additus est numero ad stantum, hic collegit in vnum,
Quid faciat iustas animas, tractantia scripta.
Farnesias verò delectus Episcopus ædes
Insedit, magnis affectus honoribus. Inde
Quà præceps tumido Ticinum deuoluitur amne
Sfortia dum Insubres populos ditione premebat
Franciscus, cathedris diuinam sparsit ab altis
Doctrinam, & cæli secreta interna reclusit.
Hic demùm, cuius fuerat non grandior ætas,
Romanis animam supremam afflauit in aulis,
Est tamen eloquij celebris sed fama superstes.

Iulij Ronconij.

Si te Musse, Salem, celebrans tua nomina, dicam,
Tu condire soles pectora nostra sale.
Et si te pariter nitidum appellauero solem,
Tu pia cælesti lumina solegeris.
Omnigena virtute micans, probitate refertus,
Dona salis cumulas, munera solis habes.
Doctrina, exemploq; docens ostendis in orbe
Sal hominum vitam, solq; salutis iter.

Geor-

Georgij Rotini.

Increpat, & populos compellit ad ardua Mussus
Atq; alacres vrget cælica castra sequi.
Sed nihil ille iubet, quin Christi signa secutus,
Auspice Francisco, magna per ausa tulit.
Publica nimirùm dicenti concio paret
Cum prius, Orator, quæ docet, ipse facit.

Iosephi Mariæ Ciriæ.

Cum olim Musse tuis resonarent pulpita labris
Pectora traijceres, fulmineaq; face:
Ferrea, & auriferis religares corda catenis,
Eloquium gentes obstupuere tuum.
Ingenium Imperiale tuo dat maius honori
Nunc decus, & fari post quoq; fata iubet.

IOANNES FERNELIVS.

IOANNES FERNELIVS.

EMO suæ tempestatis medicorum Ioanne Fernelio spectabilior, atq; illustrior fuit: nemo subtilius artis ambiguæ sanctiones ad solidiora naturæ parentis exordia reuocauit; vt iccircò Gallorum Hippocrates, sublimi celeberrimæ orbis Academiæ iudicio vocaretur. Hic vel grandior natu inuitis parentibus è Claramontio oppidulo, vbi genitus, Lutætiam Parisiorum se conferens, grammatica, & rhetorica rudimenta, in Iacobi Strebei viri tunc eloquentissimi gymnasio celerrimè hausit: inde ad physicas, & medicas, mox & mathematicas speculationes conuersus, tàm alacri mentis impulsu singulorum apices collustrauit, vt qui primùm inauspicatò, ac intempestiuè literas ab æqualibus sectatus dicebatur, dein præceptoris omnium lectissimi munere decorandus proponeretur. In mathematicis præsertim excelluit suprà quã homini medico sit necesse; quandoquidem primæ iuuentæ annis, tanto se illarum cultui deuouit ardore, vt ministros domi alere, multa opificiorum genera innouare, ac filiorum iacturæ oblitus, rei domesticæ ne hilum quidem parcere consuesset: donec illum tandem Senator Parisiensis eius socer, ab effræni hoc inutilium alioquin studiorum æstu, acri suasu, àc obiurgatione distraxit. Cæpit ab hinc medica mereri stipendia, solicitus in docendo, ac profitendo: cæpit ciuicis titillari plausibus, etiamsi habitu seuero, cogitabundo, subtristi, squallentiq; obtutu, & colore plumbeo, summopere à glorię popularis tentigine censeretur alienus. Etenim Henricus II. Gallorum rex inclytus, ipsum in regiam euocatum, propriæq; saluti prefectum in suscepta bellorum aduersus Anglos peregrinatione, perpetuum sibi comitem voluit, cuius ope sibi certò vitam propagatam iri opinabatur. Hinc miræ ipsius in aula, in gymnasio, in vrbe, in Gallia tota auctoritatis fomes: hinc ipsius apud exteros quosq; perennata celebritas, quæ libris subindè in re physica, & medica varijs confirmata est. Versantur in omnium manibus, lustrantur & oculis stupenda eius artis dogmata, superbo, at non damnando ausu ad Gręcorum, & Arabum sugillationem conscripta. Verè sicuti nil dulcius eius oratione Tullianæ propemodum dictionis æmula, ità nil præclarius sententijs humanæ salutis pręsidia inculpatè tuētibus: immensa propterea easdem sectantium cohors, per totum propè diffusa orbem, vel ipsius interdum Galeni verēdæ vniuersitati præpõderat. Quò magis deridendus videbatur Flexelius

lius Parisiensis medicus, qui contumaces viuenti Fernelio lites indicere, atq; infausta ingenij contentione lacessere gestiebat: sed citò auersis ab eius quæstiunculis doctorum animis, in frequentibus obstrepentium vndiq; iuuenum conuentibus expunctus est. Ac si egregiam virtutis opinionem, licet ex inusitata lucri medici æstimatione metiri, sanè hic referente Plantio eius discipulo, congerere quotannis decem, ac duodecim librarum Gallicarum millia consueuerat. In quò eius æui pauci ac fortè nulli hunc, præter vnum Iacobum Carpensem antecesserunt, qui ex Fallopij testimonio, quadringenta aureorum millia præter cælatam argenteam materiã, vsu inunctionis hydrargiri ab se inuentæ collecta, Alphonso secundo Ferrariæ Duci ex testamento reliquit. Ita dare Galenum opes vetere, ac recepto adagio comprobatur. Verumtamen in eo videtur iniquior tanto viro contigisse fortuna, quòd imbecilla sanitate ex studiorum vigilijs potitus, lienosus, decolor perpetuò vixit; vnde suæmet amariùs indulgens indoli, conceptum ex vxoris obitu dolorem diutiùs tolerare non potuit; trigesimo namq; ab ea surrepta die, adaucta eius visceris inflammatione, vrgenteq; febre, ac interiori morbo exanimatus interijt, anno M. D. L V I I I. quinquagesimum, & secundum ætatis non transigens: quod eo notatum falsi poetæ distichon.

Coniuge Fernelius rapta perculsus, vt aulæ
Vt lucis satur, vt nominis interijt.

Iulij Ronconij.

Ferneli, haud mirum, facie si pallidus extas,
Te nimis ab' studium, te nimis vrget amor,
Dimanat studio pallor, dimanat amore,
Te studio Pallas, Vxor amore tenet.
Dum famam ingenio longum producis in æuum,
Languet vita studens, vitaq; languet amans.
Languore opprimeris gemino studiosus amator
Te cerno studio, cerno & amore mori.

Renati Geruasij.

Hippocratem natura parens mortalibus olim
Edidit, ipsa suum quò retineret opus.
Hoc duce longa fuit, magna ratione medendi,
Vita hominum. Tandem Ferneliumq; dedit:
Quo medico doctore volat tua, Gallia, gentes

Fama per ignotas. Omnibus ille salus.
Iam verò ipse Deus, longos vt carperet annos,
Fernelium & terris, quem dederat, rapuit.
Prisca ætas illum Naturæ laudibus; iisdem
Nostra celebrabunt secula Fernelium.

In eundem.

Hippocrates moriens arcanum credidit artis
Fernelio: huic fama par sit, & ingenio.

LAZARVS BONAMICVS.

LAZARVS BONAMICVS.

EXÆQVAT loci natalis amœnitatem efflorescentis ingenij vigor, quo præstitit Lazarus. Patria fuit Bassiano lætissimo Taruisini agri oppido, quod Medoacus flumen alluit, & siluarum, collium, hortorum varius interstinguit aspectus: cuius hilaritate Merlinus ille lusorij carminis auctor delectatus, longa post otia, Musis ac fatis extrema inibi persoluit iura: visitur enim adhuc eius sepulchrum in Ecclesia Monachorum Cassinensium, quorum ex albo prodijt, hospitibus atq; exteris curiosum. Vir hic agrorum cultui à parentibus destinatus, qui hoc industriæ genere angustiæ prospiciebant suæ, abreptus est haud ità sæuientis fati munere ad literarum studia, in quibus arcana quadam indolis prærogatiua, vberes adeò iucundiorum multò segetum parauit cumulos, vt satur gloriæ, pertenuisq; fortunæ vindex, in Italica ingeniorum palæstra, longè clarissimus versaretur. Calphurnio, & Mussuro præceptoribus in latinis, & gręcis literis vsus, in physicis Pomponatio, dubium reliquit, verius ne ipsis decus reddiderit; quàm acceperit. At herculè vt non se abdidit in penetralibus Philosophiæ, cuius fasces vltrò cæteris deferat, ita latinæ orationis nitore, cunctis eius æui dicendi magistris, eruditorum omnium calculis antecellit. Patauium itaq; ad mitiorum artium professionem in gymnasio transuectus est Roma, vbi cum in nobilissimo Reginaldi Poli contubernio, rerum ingentium spe solicitus moraretur, potuit miserrimæ direptionis spectator esse, quàm immani rapacitate Carolus Borbonius Hispanorum Dux militum, in vrbe inexpectatus exercuit. Refertam enim insignibus auctoribus bibliothecam, anxio, diutinoq; ab se conflatam studio, eodem impietatis furore, detractam sibi, & conuolutam testatur. Cæterùm Patauina in luce, singulare virtutis præconium apud omnes nationes emeritus, Tulliani affectatione sermonis cùm maximè spectabilis habebatur, adeò vt plurimi ex eius scriptis purę sincerę; locutionis idęam, æquè ac ex veterum fontibus auidissimè haurirent. Huic tamen celebritati virtutis impar est scriptorum paucitas, quæ sint posteris obuia. Præter epistolas miscellaneis illustrium virorum nonnullis insertas, vagantur manuscripta quædam, & orationes diuina verè styli fœlicitate pluribus antiquorum æquandæ. Nunquam adduci potuit, vt viuens aliquid sui, vel prosa, vel vorsa oratione, cuius etiam non caruit laude, typis excuderet, cum præcellens vtriusq. facultatis character in Ciceronis, vel Virgilij superesse fœtubus diceret,

ret, quorum ad lancem vt incon cinnæ, vt incomptæ, sic futiles, nec perenniori æuo dignæ nostratium elucubrationes viderentur. Eodem popularis, exteriq; fastus contemptu, sic Venetorum indulsit imperio, quorum ornabat Athenas, vt vel amplissima Bononiensium stipendia, XL. virorum sibi delata suffragijs, vel Clementis VII. oblatæ sibi per Hieronymum Aleandrum Legatum honestissimæ vitæ condiciones, vel Ferdinandi Regis octingentorum Pannonicorum nummùm honorarium, nequiuerint ipsum ad alterius aspectum cæli validiùs inuitare. Quæ igitur puberi extitit institutionis, honorisq; sedes, eadem senis prębuit ossibus loculum: iusto quidem euentu, quãdo denegatos iuuenum genio animi sui, siue suorum operum fructus, fas esset illustri, pernobiliq; sui corporis monumento pensare.

Iulij Ronconij.

Non clarum Bonamico inest
Natale in proprijs quod laribus micet.
Vero nomine nobilis
Virtute, & meritis se propijs vehit.
Pulchris fulget honoribus
Titan, qui roseus stat radijs suis.
Hic non ex alijs suos
Fulgores recipit, verùm alijs gerit.
Quamquam lilia fætidis
Ex herbis veniant, attamen albida
Candorem nitidum tenent,
Laudanturq; suis vndiq; odoribus.
Sic auri speciem ferunt
Ex tetris tenebris viscera soli,
Quod cunctis radians placet,
Regaliq; mouet lumine pectora.
Hic præstans animo exhibet,
Quod se flammiferum condecorat iubar:
Hic splendore suo mouet
Summorum egregius pectora principum:
Et tantis veritus viris
Esset conspicuis vectus honoribus.
At non ambitio mala
Illi cor agitat, non amor æstuans.
Immò nec sibi se cupit
Scriptis perpetuum reddere viuidis.
Sed mens attamen ignea
Sedem cum rutilis sideribus capit.

BERNARDINVS TELESIVS.

BERNARDINVS Telesius.

EQVE verò inuoluenda silentio nobis est Bernardini Telesij Cosentini memoria, qui præualido mentis conatu physica peripateticorũ principis dogmata cõuellere ausus, summa eius ætatis ingenia cunctis ferè in orbis gymnasijs concitauit. Is proauis genitus nobilitate, ac literarũ nitore fulgentibus, puer adhuc Mediolanum ad Antonij patrui raræ doctrinæ, ac integritatis contubernium profectus est: inde porrò vnà cum ipso, decimoseptimo ætatis anno Romam secedens, in illud incidit tempus, quo ciuitas Borbonij Ducis nequitia spoliata, execrabile Pontificis, ac rerum omnium spectaculum præbuit; communi verò succumbens tunc fato Telesius à militibus captus, bimestre carceris incommodum pertulit, donec Bernardini Martiriani ciuis sui, principis Aureliani Borbonio nuper defuncto subrogati à secretis patrocinio est exemptus. Ab hoc infortunio Romanum exosus cælum, ad Patauinas se contulit Athenas, vbi sedulò Mathematicarum addictus studio, ac potissimùm opticæ, noua, inexcogitata, imperscrutabilia propè quamplurima detexit: in Philosophiæ pariter indagine non acquiescens Aristotelis dissertionibus, inuentorum suorum iacere cæpit semina, quæ fauorabili doctorum perflata calore, fructum subinde veritatis amatoribus haud insuauem pepererunt: longè siquidem planiori, ac munitiori via hic videbatur incedere, quàm sophistæ aliqui iam tùm in Aristotelem debacchati, quorum corypheus Petrus Ramus, cuius opera tetro adhuc obliuionis carcere obruta, suscepti incassum, ac temerè facinoris pænas luunt: Ceterùm Patauio Romam reuersus, cum Vbaldino Bandinello, & Ioanne Casa Archiepiscopo Beneuentano doctissimis viris, obstricto necessitudinis vinculo, magis, magisq; ad inchoatę perfectionem philosophiæ vtriusq; vocibus est impulsus. Itaq; Cosentiam se referens, cum Diana Sersali nobilissima fæmina inito matrimonio, tres postmodum suscepit masculos, quorum tandem superstes vnicus, defuncta matre potuit grandior factus, Bernardino literarium quærenti otium, onerosam domestici negotij molem subtrahere. Vnde factum, vt is in silenti luco se propè Coracem fluuium abdiderit, vbi celato Musarum siluas, nemoraq; colentium numine percitus, & amena insuper viridantis, exultantisq; naturæ illectus facie,

cie, bina de rerum naturalium principijs volumina, aliasq; rerum physicarum tractatiunculas elucubrauit, quæ singula mox edita, & anxio Neapolitanæ iuuentutis excepta studio, ipsum ad eam vrbem accedere coegerunt, quò adspectu suo hæsitantium plurimos iuuenum erigeret, firmatos tueretur, abditosq; rerum præclarissimarum sensus omnibus aperiret. Itaq; ab eo die excita inibi fuit Academia, in qua singulari contentione, nominatim Telesiana Philosophia aduersus Aristotelis placita propugnata, diù etiam vel auctore demortuo floruit, licet deinceps bellorum vicissitudinibus intermissa potiùs, quàm euersa. Tandem Neapoli melancolico agitatus affectu, indeq; Cosentiam filij pietate transuectus, post annum, ac semis ecstatico quasi stupore præpeditus migrauit è viuis octuagenarius, redempti Octobris anno M D LXXXVIII. cum se anteà Thomæ fratris Archiepiscopi Cosentini sacris manibus eiusdem tumuli gremio iungere concupisset.

Iulij Ronconij.

Doctrina insigni, mira & Telesius arte
Dogmata Aristotelis vincere docta putat.
Nititur at frustrà: puris fulgentior astris
Emicat è tanto litera scripta sopho.
Sed potis ingenio, saltem celebrandus abibit,
Aemulus in tantum qui tulit arma virum.
Cedere non turpe est, sed contendisse decorum,
A' victore decus sic benè victus habet.

ALEXANDER
Piccolomineus.

ALEXANDER Piccolomineus.

EFFERBVIT mirè ingenium Alexandri Piccolominei Senensis in cogendo sub Etruscis vexillis agmine scientiarum omnium, quò intentato aliàs facinore, immortalem sibi pararet in Italica celebritate triumphum. Memorabilis profectò industria, nisi trito proteri sermone rerum apices pręclarissimarum, esset contemptum ipsarum quendam apud viliores inducere, & quod magis interest, esset latinæ locutionis maiestatem, ac studium abdicare, qua vltrò vtilissima quæq; comprehensa, & consignata esse palàm est. Hac de causa perpauci eius vestigia secuti, Tuscum sermonem in doctrinarum traditione probarunt, cæteris abundè omnibus, Romani decus acriter, venustatemq; tuentibus. Fuit in eo tamen fælix, quòd singula Rhetoricæ, Logicæ, Physicæ, Mathematicæ dogmata, tanta docuit perspicuitate, vt iter tyronibus ad ipsorum intelligentiam planissimum strauerit, quod in scientijs optandum maximè, quæ cum difficultate laborent sua, debent in tanta vitæ mortalis angustia, implexas docentum methodos, ceù remorantes progressum scopulos euitare. Cæterùm hæc ingenij lumina, splendidiora multò reddebat inculpato morum candore, quorum in actibus se gerebat verè vti sacerrimæ alumnus fidei, licèt eos scriptis traderet, vt ethnicæ sectator doctrinæ: referebat nimirùm exemplo præceptorem æternum, sicuti calamo profitebatur humanum, Aristotelem inquam, cuius incessanter conceptus promendos, explanandosq; susceperat. Pietas, religio, modestia, charitas in egenos eximia, sobrietas, diuitiarum contemptus, in eius vsq; adeò florebant animo, vt non solùm patriæ, vel Etruriæ, sed Italiæ totius conuersos in se penitus obfirmaret obtutus. Dignitatibus idcircò plurimis destinatus, Patrarum Archiepiscopatum emeruit, inde Senarum coadiutor electus est. Physica vtrobiq; studia sedulus coluit, iunxitq; perpetuò diuinorum indagini: momentum verò temporis dilabi ferebat ægriùs, quod in literis non impenderet: nouus herclè librorum helluo, nectareas magis, magisq; Musarum epulas esuriebat, quarum tamen neq; ad extremum vsq; spiritum satur, insito, assuetoq; præcellentium huius census ingeniorum instinctu. Conspicuam inter cætera præaltæ mentis fidem illud præbuit opusculum, quod iussu Francisci Medices Magni Ducis, de noua Kalendarij restitutione à Gregorio XIII. Pontifice tenta-

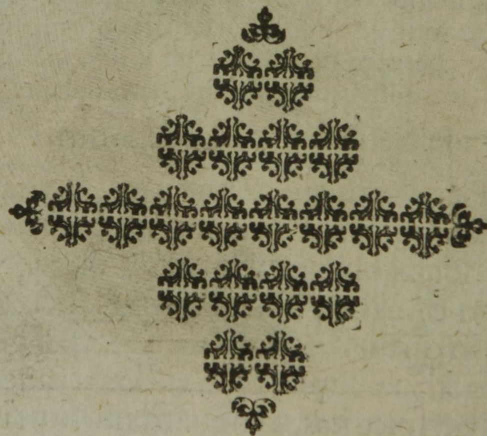
tentata euulgauit; vegeto enim inuſitatæ virtutis robore, nihil ſibi fore oſtendit imperuium, vaſtiſq; ſuis conatibus patere omnes, vel abditiſſimos Mathematicarum receſſus, quarum ideò lucerna, interpres, ac vindex eſt habitus. Probarunt acutiſſimi quiq; illuſtrem Alexandri in illa ambiguitate ſententiam: ceſſere vel Germani ſcriptores longè perſpicacis viri theorematibus: vnde factum, vt qui tantam cælorum ſcientiam callere diceretur, Carolus Borromeus Cardinalis ſanctimonia, & pietate ſpectabilis, ad ipſum conſultò Senas inuiſendum, ac ſalutandum accederet, ratus forſan eius ſe nutu poſſe iter illud ad aſtra tutiùs carpere, quod inuicta laborum, ærumnarum, abiectionis propriæ tolerantia intentiſſimè deperibat. Neq; tamen his dicatus grauioribus munijs abſtinuit interdum à luſibus poetarũ, comicas concinnando fabulas, quarum inſigniores duæ, amoris conſtantis, & Alexandri titulo feruntur impreſſæ, in quibus ſic excelluit, vt ideò comicorum Italicorum princeps Traiani Boccalini iudicio cenſeatur. Tandem nihil ſibi ad gloriam dùm ſupererat, emenſo laudatiſſimæ vitæ curriculo, ad internam illam cælitum migrauit ſedem, cuius externam tantùm erat faciem contemplatus, grato ſubindè patriæ parentantis obſequio, quæ vt ipſum ſeptuagenario vix egreſſum amiſerat anno M D LXXVIII. ità ex ornatiſſimo Piccolomineorum ſtipite, perenni fæcunditate alios ſubinde non degeneres videns educi, ſolatur adhuc magnificè orbitatem ſuam.

In Eccleſia cathedrali Senarum.

Alexandro Piccolomineo Patrarum Archiepiſcopo,
Senarum Coadiutori, cui comitas cum grauitate, &
morum ſanctitate coniuncta, & amorem, & venerationem omnium conciliauerat. Incredibilis
autem in omni laudandarum artium genere doctrinæ copia, & in eiſdem tradendis perſpicuitas, nunquam morituris
ab eo conſignata monumentis,
ſummam toto terrarum orbe
nominis celebritatem
compararat.
Ioannes Baptiſta huius templi Æditùus, & Deiphœbus
Archipresbyter, fratreſq; alij poſuerunt.
Vixit annos LXX. Obijt anno M. D. LXXVIII. Quarto Id: Mar.

Petri Pauli Plouenei.

Quæ Zeno, vel quæ Plato, quæuè Platonis alumnus
Edocuit, docto pectore clausa tenes.
Per te contemptis Academia migrat Athenis,
Patriæ Alexander florida in arua tuæ.
Graiorumq; sophon obscuras lucidus artes
Hetruscæ linguæ floribus irradias.
Et vel fœmineas sapientum ad dogmata mentes
Posse informari te præeunte doces.
Ne se miretur nata Cleobolus vna
Te duce quot doctas Thusca dat ora nurus?

IOANNES ARGENTERIVS.

IOANNES Argenterius.

EL eo in primis dignandus est encomio Ioannes ARGENTERIVS Pedemontanus, quòd plurium artis medicæ thematum innouator, posterioribus ansam præbuit disputandi, singulaq; ad seueriorem trutinam redigendi, quibus mox Hippocratis, & Galeni doctrina solidior, firmiorq; ad humani salutem generis redderetur. Fuit enimuerò hic ingenio ad inueniendum acuto, ad examinandum solerti, ad exarandum prompto, & vberi; neq; illi vel meditationis labor, vel insaturabilis quidam abditissima quæq; capessendi spiritus defuit. Quò factum, vt in singulis Italiæ Academijs, Neapolitana, Pisana, demùmq; Taurinensi, ea nominis in docendo auctoritate polleret, quam reuiuiscenti cuipiam medicinæ parenti, vix obsequentissimi studentum omnium ordines detulissent. Controuersiarum de re medica selectiorum, vel è remotissimis Galliæ, Hispanięq; regionibus ab ipso iudicia petebantur: incredibili propè doctorum, nedum iuniorum ardore, scripta ipsius edita voluebantur, edenda expectabantur: solus ille artem medicam fæliciori methodo, quàm ipse præstiterit Galenus, perstrinxisse, planiùsq; tradidisse dicebatur; in qua cùm adhuc medicorum aliquot versentur sententia, fit, vt superioris, præsentisq; sæculi sectarius non ignobilis, licet, me iudice, cautioribus declinandus, habeatur. Scripsit ille quamplurima Theoricis Galeni placitis aduersantia, plus æquò interdum audax, ideòq; celeberrimorum iurè lacessens ingenia: sed reiectus, non obrutus videri queat, si Fuchsij in eum insultantis irrita sæpius spectetur industria: longè acriùs, & grauiùs Comes Montanus ciuis meus, vulgato de morbis volumine, Galenum ab huius, & Fernelij, & aliorum recentiorum conuitijs vindicauit. Nec alij tota dehinc Italia defuerunt, illustri contentione virtutis, veterrima græcorum dogmata, quibus recta medendi ratio fulcitur, acerrimè tuentes. At verò quis tantæ præstantiam indolis, in vniuersalibus intellectus operibus, credat subindè in praxi medica particularia corpora tractando, memoriæ, ac phantasiæ viribus, cui ex physicorum assertione id incumbit oneris propemodùm defecisse? Ioannes siquidem Huarthes in opusculo de ingeniorum examine, hunc virum licet in speculando, scribendoq; inclytum, in medendo tamen suprà quàm credi possit infœlicem extitisse testatur; adeò vt Augustæ Taurinorũ, vbi

Carebat memoria, ut ipse de se testatur Comm. in art. med. Gal. cap. 72. l. 2.

vbi ciuitate, ac prima docendi cathedra, & pręnobili Margaritæ Broliæ connubio, Caroli tunc eius vrbis archiepiscopi sororis ornatus est, plurimi ægrotorum, eius accessum, ceù fallaci experimento inauspicatum reformidarent. Occubuit inibi ferè sexagenarius, vnico filio Hercule relicto, paternæ virtutis æmulo, vt generis traduce.

Claudij Millieti.

Hunc Argenterium, benigne lector,
Pictum quem inspicis, esse si putares,
Erras: hanc faciem teret vetustas
Et longo fragilis peribit vsu.
Ast, si Argenterium cupis videre,
Quem nec canities premet, nec ætas
Totum eius perlege opus; libellus,
Quis nam Argenterius siet, docebit.

Eiusdem.

Egregia hæc docti non te pictoris imago,
Non capit hæc nomen parua tabella tuum:
Consilium, mores, animum, sed fama loquetur:
Queis dius terris diceris esse σόφος.

ALOYSIVS TRISSINVS.

ALOYSIVS TRISSINVS.

LATERET propemodum obliuionis carcere obruta, excellens huius hominis virtus, lectissimumq; ingenium, nisi problematum Medicinalium ipsius insigne quoddam in vulgus extaret opus, cui se iamdududum candidatorum studia, doctiorumq; iudicia deuouerunt; enimuerò cum Ferrariæ Cynthij Gyraldi receptus laribus, ac mitioribus imbutus literis, eius Academiæ sibi voces, ac plausum quamcelerrimè conciliasset; (anno quippe infrà vigesimum Philosophiæ cathedram auspicatò cõscendit) mox sæuiore fato eius Vrbis, atq; Orbis expectationem elusit, præpropera immanis morbi rabie, quinto, ac vigesimo ætatis anno cõfectus. Vberes propterea tantæ indolis fructus recisi miserè contritiq;, vel ipso viridantis, efflorescentisq; naturæ primordio emarcuerunt. Ingemuit præstantium altrix, ac genitrix virorum Vicentia patria: parentauit eius funeri nobilissimo vniuersa Ferraria: luxere iuuenum cætus: illustriores eius æui poetæ funestis hanc eius mortẽ nænijs deplorarunt: vnus præ cæteris summopere perculsus Gyraldus, eximia pietatis, amorisq; in elegantissimum alummum officia prodidit, marmoreo lapide, non absq; præclara suarum dotium commemoratione posteris tradito. Prædura herculè mortalium condicio: imbellibus vt plurimùm corporibus, diuinum animorum inesse vigorem, & summa ingenia perrarò senectutem excipere, quod Pici Mirandulæ, Bartholi, ac aliorum frequentia testantur exempla. Euidens hoc forsan nostræ perpetuitatis indicium: Intellectus nimirum quò perfectior est, eò se ab his corporis vinculis eximere ociùs optat, ac velut è lacunis emergens, cæloq; inhians, connatam attingere nititur diuinitatem. At verò cum pinguium aruorum luxuries ingentem dumorum ferè, ac vepríum sobolem præbeat, cecidit Aloysium, effulgidum mentis decus, aliqua turpasse libidinis, ac lasciuiæ nota; quippe frequentibus mulierecularum thalamis se commiscens, amore tandem, (vt salacioribus vsu venit) captus est Cassandræ cuiusdam Minotæ, fortuna quidem, ac genere multò imparis, sed vt quæ virginali forma, & honestate præstabat, sancto sibi eam matrimonij fœdere copulauit; quod excusabilis aliàs intemperantiæ facinus, cum Morandus Pater duræ ceruicis vir perpeti nunquam, vel Gyraldo, & alijs enixè prehensantibus voluit, tùm sera filius pœnitentia, consilij expers, iustoq; dolore præpeditus vitæ cessit. Eius effigies veris effícta coloribus, visitur

nunc in Museo Ambrosiano Mediolanensi, singulari pietate, ac studio Gasparis Trissini gentilis sui, religione, ac doctrina florentis velut ab inferis reuocata, donoq; transmissa nuper ad Federicum Cardinalem Borromeum immortale huius sæculi lumen, & inclytum literatorum parentem.

Gyraldi Elogium.

Aloysio Trissino Vicentino spectatæ probitatis iuueni, cùm bonarum omnium disciplinarum, tùm philosophiæ, & medicinæ peritiss. Qui Ferrariensis gymnasij summam sibi penè adulto biennio commissam magna cum laude sustinuit. Ferrariæ Philosophiam magna auditorum frequentia publicè professus est. Quem ann: vix natum XXV. P. M. (Prò rerum humanarum inconstantem vicissitudinem) mors impia nobis eripuit.

Cynthius Io: Bapt. Gyraldus amicus amico omnium optimo, ac benemerenti mæstiss. pos.

Hic Aloysi iaces, sed nos hac sorte monemur
Quàm fragili constent omnia summa loco.

Gasparis Trissini.

Aloysium pingo: Phœnicem hospes lege
Ingeniorum, amicum Musis, & Palladi.
Vnum; Ephebus omnes complexus artes propè.
Peonia pariter clarus, & Meonia:
Inuidit terris parca sed tantum decus,
Nam iubet hunc quinto lustro canere inter Deos.

Incerti.

Ante annos sciuisse nocet, nam maxima virtus
Persuasit morti, crederet esse senem.

ALOYSIVS GRANATA.

ALOYSIVS GRANATA.

IVINÆ claritatis nitore corusca facies, ingenuo suffusa pallore frons, humentes genæ, orisq; lepos, obtutus hilaris, ac suauis planè insigni quadam pietatis, ac decoris specie temperatus, hoc aspectu graui, tereti veste, deraso capite, ac barba, celeberrimi omnium, quotquot nuper sacris concionatorum claustris floruerunt Aloysij Granatæ, verissimam imaginem repræsentant. Mellita eius oratio aurei fluminis instar exuberat, eloquio mirabili corripit in diuinorum admirationem animos, tragicam dum pingit humanæ calamitatis scenam, vel nequissimos horrore perfundit, vel innata sensuum feritate rebelles pertundit, ad verumq; Christianæ religionis cultum deflectit. Eius propterea scripta ex germano idiomate Hispanico, ad Latinum, Italicum, Germanicum, Anglicum, Indicum vsq; translata, vniuerso nunc penè Orbi communia sunt. Sanè Beotica Vrbs in regno Granatẽsi aliàs subobscura, huius viri natalibus summoperè gloriatur. Romana Respublica hunc vnum adgnoscit vindicem impietatis: literatorum cœtus hunc verè suspicit præclaris ingenij, ac industriæ dotibus perpolitum: operis eminentissimi auctor æquè ac perfector habetur. Vt in morali homine sub Cyri nomine conformando, laudem cæteris preripuisse censetur Xenophon, in naturali Aristoteles, in eloquenti Tullius, in politico Tacitus, in militari Vegetius, in aulico Castilioneus, ita in christiano Granata cunctorum sibi gloriam iurè vendicat, eo frequenti Orbis commendatione dignior, quò virtutum apices, & aliarum rerum omnium excellentia, vno excelso, immortali, diuino christiani hominis nomine continetur. Diuus iccirco Carolus Borromeus præfulgentis huius patris doctrinæ, ac sanctimoniæ fama permotus, apud Gregoriũ XIII. Pont. Max. Cardinalitij decoris stemmata ei adiungenda curauit, quæ nonnisi ætate octuagenaria, nimisq; ad Ecclesiæ munera imbecilli (vt perhibent) intercepta fuere. Peramplo tamen diplomate ad ipsum Olysipone degentem transmisso, idem Pontifex emeritos tanti viri honores, nec intermorituras diuini propè ingenij laudes cumulatissimè testatus est. At enim Sebastianus Lusitaniæ Rex infelici admodum regni iactura memorabilis, ac ipsius frater Henricus Cardinalis, hunc hominem propriorum sibi criminum arbitrum, & confessorem nacti, summis incassum titulis afficere studuerunt; pientissimam quippè christianæ virtutis imaginem suis in operibus

egregiè

egregiè adumbratam, ſingulari temperantiæ cultu, nec fucato rerum humanarum contemptu redderet illuſtriorem. In antrum quoddam Granatæ proximum abdere ſe interdum ſolitum referunt, vbi feruentis animi votis compellere ſummi Dei munificentiam, orare, meditari, ac effuſis lacrimarum fontibus diluere mortalium crimina, humaniq; ſalutem generis expoſcere. Hinc pannis lineis, vbi ſacris fuit initiatus, nunquam eſt vſus: ſingulari victus temperie, lenitate morum inſigni, tùm excellenti, eaq; ingenita ſibi grauitatis laude, interni concentum hominis præſeferre. Qua vitæ norma octuageſimum, & quartum fere tranſcendit annum, licet ab incunabulis abſtemmius perpetua vini nauſea tentatus ſit. Eius volumina propè innumera fruſtrà ego in præſenti recenſeam, quod vulgi manibus paſſim trita, nec digniſſimis fraudata præconijs effulgeant. Id non omiſerim Catechyſmum ab ipſo editum, quo illuſtris Orthodoxę fidei veritas, conſpicuis vltrò naturæ argumentis firmatur, egregiam omninò à grauiſſimis bonarum artium patronis gratiam inijſſe, cum ingentibus præaltæ mentis opibus, tùm ſacra ſcripturarum myſteria pandat, veteres tùm ritus, ceremonias, & hiſtorias, Eccleſiæ aduerſitates, ac triũphos, diſerta, & ſolida narrationum ſerie complectatur. Iudaicæ præſertim ſectæ hoc opere truculentiſſimum vulnus inflictum, quod miſerabili cæcitate obduci percitos antiquata religione animos, & ſcientiæ lumine, & euidentia credulitatis oſtenderit.

Petri Pauli Plouenei.

Quem placidum ficti ſpectas per lumina vultus,
Demiſſis oculis, hoſpes amice, cole.
Cerne tamen venerans Ludouicum, cerne parentem,
Virtutis columen, Palladijq; iubar.
Non tibi fas animi radios ſpectare comantes:
Comprimit hos docta pictus ab arte color.
Sic Phœbus ſi nube latet, ſua lumina pandit,
Viſibilem formam proſpiciendus habet.

CÆSAR BARONIVS
Cardinalis.

CAESAR BARONIVS Cardinalis.

X vrbe Sora in Apulia non procul ab Arpino patria Ciceronis emersit Baronius, qui à cælo demissus ad Christianæ Reipublicæ propè labantis subsidiũ, ac tutelam existimetur. Anteacto siquidem æuo tot hæresum inquinamentis infami, cum cecidisset impiorum hominum studijs Ecclesiasticæ abrogari fidem historiæ, surrexit ipse vnus athleta nobilis Italicò in circo, cuius infracto ingenij robore proterui hostium eluderentur conatus, & quos temeratæ fidei non deterrebat pudor, purissimis vltrò veritatis radijs offunderentur. Euerterat subdolè nimis Magdeburgensium hæreticorum cætus, vniuersa propè veteris monumenta memoriæ, confecto centuriarum opere, quibus à fælicissimo Domini Saluatoris nostri exortu, singillatim eius vitæ, ac mortis, gestorumq; omnium, cum subsequentibus dehinc Ecclesiæ seculis, factisq; seriem describebant. Circeo veluti poculo simpliciorum mentes, vesanæ huius doctrinæ haustu perfusæ, dogmatum nouitatem, tàm specioso, ac turgido scriptorum, & sacrorum, & gentilium penu velatam incredibili plausu excepere. Discussit Baronius aureis annalium elucubrationibus funestam hanc, ac teterrimam impietatis nebulam, vt iccircò purpuræ dignitas sibi à Clemente octauo summo ingeniorum æstimatore collata, eius virtuti nunquam satis debita visa sit. Celsissimum Romani fastigij pondus, huius herclè humeris, vt curiæ totius omine destinatum, sic auspicatò innixum incubuisset. Verùm tranquillitatis studio effusis ad cælum votis, quod ipse duodecimo annalium testatur volumine, propensos in se sacrorum patrum forsan retardauit affectus. Ornabant ipsum ingentes præter literarum præstantiam dotes, integritas, humanitas, morum grauitas, religio, candor, quas ex intimo Sancti Philippi Nerij Florentini conuictu perfecit: cuius etiam nutu sacros induit fasces Romæ in pernobili patrum, quos Oratorij nuncupant, societate. Tanti ducis verendis inhærens vestigijs, sibi perpetim in hoc rerum humanarũ cauit anfractu, sibiq; consuluit ad beatitudinis exindè præmia capessenda. Retulit autem vel tùm affectatæ perfectionis fidem, ac vicem, cum semel diutinam, & summam stomachi imbecillitatem perpessus, implorato de repentè fausto eiusdem Philippi numine, liberatus est. Porrò immensis vigilia-

giliarum incommodis, quas studiorum alit amor, obstitit eodem auspice, vel in maxima senectute, in qua licet lethalem contraxerit nauseam, adeò vt insensibili alimenti portione substentaretur, tamen ad septuagesimum propè superfuit annum, quoad duodecimum sacræ historiæ librum, ex vetere suo, & immortali voto compleret. Defunctum extulit Roma infandis lacrymis, dissectoq; medici tria vlcera in ore ventriculi inuenerunt, ex quo rebellis eius nauseæ sedatus stupor. Litant exteri: litat orbis totus eius manibus in Ecclesia Vallicelana Romæ locatis: patres in primis eiusdem congregationis, spirantem ex illustri loculo æterni sui nominis gloriam venerantur.

Aloysij Valmaranæ.

Fert fluuium tranans sua Commentaria Cæsar
Nec, sua ne pereant, ipse perire timet.
Tu tamen annales committis cautior illo,
Non tibi, sed Petri, dum furit vnda, rati.
Quid, si iterùm tumidis Petrus titubaret in vndis?
Hos, mihi crede, sua nollet abire manu.

FRANCISCVS
Guicciardinus.

FRANCISCVS Guicciardinus.

FRANCISCVS Guicciardinus Florentinus auitæ nobilitatis decora, longè ſpectabili præclariſſimarum dotium cumulo amplicauit, licet enim à vetere, præaltoq; ſtipite longam repeteret maiorum ſeriem in libera patria, cùm togæ, tùm belli artibus perilluſtrium, vnus tamen ipſe videtur inter fumoſos aliorum titulos, ceù ſidus atrato in cælo micantiſſimum affulſiſſe. Viget ipſius nomen ad exteras quasq; gentes hiſtoricæ induſtrię commendatione diffuſum: colitur ipſius memoria, ceù rerum omnium incorrupta lance integerrimi aſſertoris; vt iccircò ipſius ſcripta Cælij Curionis labore iampridem in latinum verſa ſermonem, necnon aliorum opera in Gallicum, & Hiſpanicum, multò cæteris abſolutionem rerum Italicarum notitiam ſuggerere cenſeantur. Inerat in homine præſertim elatus, ac reconditus iudicij vigor, cuius vel ætatis adhuc flore pubeſcens, tàm illuſtria præbuit argumenta, vt vix ex Philippi Decij, Caroliq; Ruini doctrina vtriusq; iuris lauream emeritus, indeq; conſultoris, & aduocati oneri addictus, ad Regem Ferdinandum Aragoniæ Regem legatus, communibus ciuium ſuorum ſuffragijs delectus ſit, quo munere poſt biennium Florentiam reuerſus, Mutinæ mox ac Rhegij ſuſcepit gubernacula, iubente primùm Leone decimo; porrò etiam Adriano ſexto Pontificibus Maximis: demùm verò Clemente ſeptimo ſic eius ingenium probante, vt Galliæ togatæ præſidem deſignarit, & quod in difficillimis eius æui bellorum turbinibus egregium erat fidei monumentum, Bononiæ ditionis Eccleſiaſticę corculo, ſumma cum auctoritate præfecerit. His obitis munijs ſatur gloriæ, ſatur laboris, cum rurſus Florentiam patriam repetiſſet, Alexandro Mediceo Duci conſiliorum arbiter, ac moderator adhæſit, at ea notatus intimioris in ipſum obſequij propenſione, vt feruentiùs aliquantò in patriæ detrimentum libertatis, Mediceorum imperio indulſiſſe diceretur; qui enim inteſtinis, infandiſq; ciuium diſſidijs labare perpetim Reip. fundamenta perſpiceret, multò ſaluti publicæ conducibilius, optabiliusq; fore arbitrabatur, ſi præſtanti vnius duntaxat familiæ dominatui acquieſcerent. At verò cuius prima in proditis hiſtorijs extitit laus, arcana principum conſilia, fœdera, iura, facta, probatioresq; ſingulorum cauſas, inculpatè detegere, ægriùs, & acerbiùs multorum teſtimo-

testimonio Frācisci Mariæ Feltrij Vrbinatium Reguli famæ detraxit eoq; vt ferunt impulsu, quòd cum in expeditione illa, qua fœderati Italiæ principes Mediolanum inuadere cogitarunt, is Pontificiarum copiarum Legati vicem, Clemētis septimi nomine sustineret, in quodam belli concilio ab ipso Feltrio acriter obiurgatus, tabidum dehinc impotentis vltionis aluit æstum, eius vel obscurando gloriam, vel gesta dissimulando. Fuit enimuerò is indignationi procliuior, orisq; ductu licet suaui, tamen seuero, & graui, genioq; suprà modum falsæ vrbanitatis dicterijs repugnante, quorum nullum in tota vita ipsi vnquam excidisse perhibent quidam: ex quo morum tenore ipsius etiam in scribendo seueritatem, ac fidem emetiaris. Duo tantùm à criticis adnotati, quorum nullum meminisse vitium videri potest, Ioannes Mediceus, & Gasto Foissetus Gallus, verùm vtriusq; iuuentæ duntaxat memorata facinora, angustum subcisiuumq; ipsius calamo spacium reliquerunt. Occubuit propè sexagenarius virulentæ febris tabo confectus, maiorumq; suorum ossibus intermixtus, sacro Diuæ Fælicitæ in templo Florentiæ cubat. Posthuma verò eiusdem scripta, Angeli Guicciardini nepotis viri inclyti opera prodiere, vt scilicet marcescente corporis mole, nitor ille immortalis ingenij, discussis vltrò liuoris, & corruptibilitatis tenebris, ad humanæ documentum prudentiæ diutissimè radiaret.

Georgij Rotini.

Vt florum princeps, nitidiq; antistita veris
Eminet, & suaui præstat odore rosa.
Sic reliquos inter, genitrix quos Florida vidit,
Francisco nemo nobiliora potest.
Ille magistratus iterat, seruatq; clientes,
Historiæq; idem nobile condit opus.
Hoc variat sortem, rosa pallida pendit honores;
Francisci æternùm fama celebris erit.

IACOBVS CVIACIVS.

IACOBVS CVIACIVS.

QVID refert Iacobi Cuiacij Tolosatis, singularem in Legibus exponendis solertiam celebrare, si Africani, & Papiniani stilum redolere ipsius opera concordi Iurisconsultorum iudicio firmatum est? si varijs in vrbibus per annos quadraginta Legum doctor, diuinorum vbiq; oraculorum indelebilia reliquit vestigia? si primus Romani iuris notitiæ, neglectum à cæteris iunxit latini candoris, ac historiæ apparatum? Quo posteà nomine immensum eius, & morosum pelagus percurri suauius à cunctarum nationum studentibus cæpit, quorum pleriq; tàm propenso in hunc hominem in viuis etiam agentem studio ferebantur, vt ceù numen à cælo demissum ad restituendum iustitiæ decus, quocunq; ad ipsam profitendam secederet, comitarentur. Abreptus enimuerò nobilium Academiarum certatim ad se ipsum pertrahere connitentium præmijs, migrauit ad eas; propterea quia vel iuuenis, cum in petitione cathedræ Tolosanæ repulsam iniquè tulerit, ingratam exinde patriam exosus, Duionæ Cadurcorum ad Oltam amnem suggestum adeptus consedit: mox Byturigis Cuborum ad Auaronem, vbi etiam nituerat Alciatus: Valentiæ quoq; Cauarum ad Rhodanum, & aliquando Tolosæ, nec non etiam Augustæ Taurinorum (vbi Senator Emmanuelis Philiberti principis nutu renunciatus,) ac iterùm Byturigis, vbi etiam septuagesimum fermè attingens annum fato functus. Optarat equidem ad Bononiense gymnasium quondam concedere, tùm ne Gregorij XIII. Pontif. Max. contemneret inuitamenta, tùm vt peregrinæ eruditionis pompam in clarissima Italiæ luce solennitus ostentaret; sed ab alumnis vndiq; suis in Gallia circumuentus, sui impos voti remansit, ratus discipulorum sibi addictissimorum fructum, inani externorum auræ longè præponderare debere. Inusitato enim hunc hominem adfectu complecti solitum studiosos proditum est, quando præter animi cultum, pecunia etiam sua illis interdùm subueniret, si fortè seriùs hæc deforis à parentibus transmitteretur. Præterea statis diebus cum illis in suburbano lætissimè conuiuari, sic tamen, vt egerrimè ferret à quopiam de Legum studio tunc temporis interrogari: tribuendum hoc enim aiebat saluti, ac genio, quæ hilaritate in primis, dolorisq; declinatione nituntur. Eapropter inuidere se Leoniceni Vicentini Medicorum principis longum dictitabat æuum, quem ad nonaginta vsq; annos integro, & inflexo corpore

pro-

productum enarrat Iouius. Hoc vtinam viro æternitatis memoria dignissimo contigisset. Verùm pertinaces studiorum vigiliæ, vt senilem plerunq; membris pallorem inferunt, ità instillatum à natura opifice rorem illum, quo vitalis alitur flamma caloris, latenter nimis, atq; inopinanter exugunt. Nulla verò vel firmissimi corporis constitutio, illarum ferè potest obsistere detrimento: etiamsi verè Cuiacius excellenti naturæ prærogatiua, hoc ad absolutam vsq; pertulit senectutem. Fuit namq; statura breui, at optimè temperata, cum sudor ex eo manans suaue multùm oleret: barba illi in iuuentute nigerrima cum simili capillitio: color faciei candidus: vox clara, multoq; resona spiritu: occiput protuberans indelebilis memoriæ testis. Quibus ipse fretus dotibus, peracre, nec intermissum quotidie studium potuit excolere, vel ad annos iam senio collabentes. Hoc enim inter cætera de ipso mirabile, quòd nullam vnquam exposuit lectionem, nisi sex, vel septem horarum interstitio præmeditatam. Vrgentis tamen fati viribus cedere coactus est. 4. Non. Octob. An. M D XC. ad sacras D. Petri Ædes nobiliorum discipulorum humeris translatus, & oratione publica à Cl. Mareschallo Regio Consiliario, & auditore olim suó collaudatus. Sed qui præfulgenti gloria cæcas inuidorum faces restinxerat, ac virtute famam represserat æmulorum, & æquanimitate plebis in se quondam fædè irruentis retuserat impetum, quòd Catholicæ parti aduersus, Henrico quarto Regi propensior videretur, eius post obitum cineres vniuersi amicis frustrà lacrhymis madefaciunt, vt fragrantes inde, nec ampliùs inspecti in Orbe toto Iurisprudentiæ flores reuireant.

Papirij Massonij.

Digne Author iuris, Cuiaci, & docta Tholosa
Clara ortu, & Biturix redditur ipsa tuo.
Viderunt ambæ florentem in iure Quiritum,
Illa etiam nasci, vidit at ista mori.

Incerti.

Romulei iuris lux & clarissima legum
Conditur exigua magnus Cuiacius vrna.
Vos tamen, & lacrymis, & vano parcite luctu,
Musarum studiosa cohors, quem fletis ademptum,
Tot vobis tanti ingenij monumenta relinquens
Parte sui meliore viget; nomenq; sepulti,

Quæ-

Quæsitum meritis, quod nullo intercidet æuo,
Fama indefessis tollet super æthera pennis.

Aliud.

Legum, & Cuiacij commune est lumen ademptum
Quis poterit iuri nunc glomerare manum?

Iac. Cuiacio V. C.

Tolosæ. illius. dum. quondam. Palladia. fuit.
alumno. subcinericio. hærediq;. ex. asse. postumo.
Romani. iuris. à. summis. conditoribus. interpreti.
primo. &. vltimo. cui. quidquid. puræ. natiuæq;.
lucis. ei. scientiæ. vndecumq;. accessit. ætas. sua.
debet. postera. etiam. si. quæ. legum. cura. manet.
debitura. est.
P. Pithœus. P. F. doctori. bene. de. se. bene. de. literis.
omnibus merito.
M. P.
Vale. Cuiaci. nos. te. ordine. quem. Deus. &. natura. iusserit.
cuncti. sequemur.
Decessit. iv. Non. Octob. Annos. natus. P. M. LXVIII.

FRANCISCVS
Panigarola.

FRANCISCVS Panigarola.

VIDEAS in liberali huius hominis ore delitescentem illam dulciloquentiæ indolem, qua olim sibi primam sacros inter oratores gloriam vindicarat, quametiam Mussus in eo sic amarat ephebo, vt passim à nemine sui nominis splẽdorem veriùs, vel æquatum, vel superatum iri ominaretur. Percrebuit autem auspicatò hæc virtus, egregia Natalis Comitis institutione, quem Mediolani patriæ gentiles sui, nobilitate, ac senatoria dignitate florentes, puero domi præfectum voluerunt; hic enim mitioribus artibus, ac latino sermone literatè peritus, puberi adhuc animo, ea serere potuit disciplinarum semina, quæ mox in amplum, ac præcelsum excrescerent fruticem. In logica præceptore Tomitano Patauij vsus est, in Philosophia Flaminio Nobilio Lucensi Pisis docente, nec non Andrea Cesalpino Aretino percelebri eius temporis viro. Nihil herclè non præclarum, ac perfectum ex horum officina licuit haurire, quod ei mox ad apparatum conferret Oratoriæ maiestatis. Perfecit eloquentiam doctrina, quæ vicissim gratior, & admirabilior orationis lenocinio videbatur. Ei propterea velut huius facultatis vindici, atq; instauratori, tantùm perpetuò detulit Italia vniuersa, vt plurimis in vrbibus, dum concionaretur, ad multitudinem coercendam, templorum portæ custodijs munirentur, quod presertim Neapoli contigit, vbi diuino quodam impetu peroranti, addictissima nobilium studia, ac insolitus depereuntis ipsum populi ardor, pergamũ auro, ac festa fronde insigniter exornarunt. Hoc fermè tunc à pluribus adagij loco iactatum, Toletum docere, Lupum mouere, Panigarolam delectare, quo etiam nomine notatus à nonnullis, quasi ostentationem declamantis potiùs, quàm grauitatem præseferret orantis. Mea quidem patria Vicentia, seù manans ab eius ore mel, seù concitum experta fulgur, implacabiles odiorum affectus, quibus fato nescio quo teterrimo conflictabatur ita coercuit, vrgente in primis Augustino Valerio Cardinali huc eadem pia causa traducto, vt in posterum Martios, ac ferreos ciuium spiritus quodammodo retusos, tractabilioresq; redditos plurimi seniorum adfirment. Mediolani pariter, cùm sacros haberet in Ecclesia sermones, vel eadem hora, qua æternum sanctimoniæ lumen Carolus Borromeus populo

O diuina

diuina interpretabatur mysteria, effusissimis ad se omnium ordinum pertractis cætubus, vacuos ferè ipsi Carolo haud semel relinquebat consessus. Eius tamen intimus extitit familiaris, vt etiam singulorum Italiæ principum, Alphonsiq; præsertim Estensis Ferrariæ Ducis, cuius officijs è Franciscanorum claustris ad suffraganeam Episcopatus Ferrariensis dignitatem euectus est; licet eodem mox adnitente depulsus, quòd à Panigarola conscriptas Cardinali Mediceo fictis characteribus deprehendisset literas, quibus aliquod clandestinum, ac suis rebus noxium contineri consilium suspicabatur. Quo ceù turbine actus in immensos inopiæ, notæ publicæ, ac huiusmodi ærumnarum fluctus, non nisi tandem fausta Caroli Sabaudiæ Ducis humanitate, impetrato Astensis Ecclesiæ sacerdotio subleuatus est. Huius ingenium extitit versatile, præcox, celer, varium, iudicio minus, quàm acumine temperatum. Statura fuit media, corporis habitu candidiore, molliore q; ingenti fronte, resimo naso, temperie totius calida, & humecta, ob quam suborto ei forsitan in capite apostemmate anno ætatis sexto, & quadragesimo surreptus est. Scripta, quæ prodidit innumera non recensuerim, quòd ingenito illo, ac viuido cum careant actionis lepore, ac robore, longè minorem videntur ei demortuo posteritatis gratiam conciliasse.

Petri Pauli Plouenei.

Nexis Herculeis viuens ligat ore cateruas,
Hasq; catenatas Panigarola trahit.
Et moriens linquit calamos sine labe loquaces,
Maior vt eloquio viuat, & ingenio.
Fas erat, extentum meritis produceret æuum.
Perpetuum nomen per simulacra tenes.

PAVLVS MANVTIVS.

PAVLVS MANVTIVS.

AVLVS Manutius transacto sæculo meruit Romani puritate sermonis inter selectissimos cooptari, quādo lucem illam Tullianæ facundiæ nostratibus propè inuisam, ac superiorum obrutam ætatum caligine, solus ipse conspexisse, ac industri calamo Italis diffudisse censeretur. Ac eò præsertim admirabiliùs, quò moroso addictus typorum exercendorum operi, angustiùs vacare literis, debitaq; stylum excolere posse solertia videbatur: rarum herculè in typographis exemplum, quos præ auaritia, & incuria, dignus hic ornandæ literariæ officinæ genius plerunq; deficit: vix huius classis alter in Germania contemporaneus eius occurrat Henricus Stephanus, prætereà nemo. Cæterùm hic Romæ peregregia ab Aldo Patre institutione munitus, incæpta eiusdem potuit signare vestigia opifex, ac doctus: inde in aduersa quæsitum fortuna subsidium, hinc in prospera ornamentum. Vaticanæ primùm aliquantisper bibliotecæ præfectus ad præclarissimorum sibi gratiam strauit aditum, intima vsq; adeò officiorum communione, vt paterna ipsum, ceù Musarum, & elegantiæ non vulgaris arbitrum pietate complecterentur. Verùm illi exoptabili hoc virtutis fructu diutiùs potiri non licuit, iniquioris fati turbine Venetias reuoluto; sacris enim in claustris iampridem coniecta filia, eo dementiæ, ac furoris abrepta est impetu, vt inde se clàm egressuram minaretur misero patri, nisi omni studio ipsam extrahere niteretur. Quò factum, vt is plurium itinerum vexatione, morasaq; apud Romanos iudices prehensatione, æger animo, adflictusq; corpore, tandem huiusmodi poculum, licet peramarum, tamen iusta necessitate quæsitum exorbere sit coactus, inusitato exemplo virginem pluribus annis Deo dicatam, mundanis iterùm angustijs deuouendi, quæ cum posteà honesto coniugi nupta, praua se libidinis fædarit indole, infæliciterq; peregerit, intestino is mærore correptus, reliquum vitæ solicita cogitatione traduxit. Quùm verò etiam ei accesserint vetusta luis gallicæ inquinamenta, quibus alternatim vel temporum, vel locorum, vel victuum lædebatur mutatione, deterrimam prorsus vitæ conditionem sortitus videri potuit, nisi commoderato semper, infractoq; animo, eam se perferre singulis ostendisset. Veneta quippè ipsius domus, continuo Senatorum, insigniumq; virorum frequentia nobilis, arcanos propemodum efflabat spiritus, quibus homo sapiens, vel deiectus allicit cunctos admiratione virtutis:

cum

cum eo namq; colloquia serere, cùm iuniores fructu animi, tùm seniores studiorum commercio gestiebant. Ac illud non incertum, quòd eius viuentis depictam imaginem exterorum nobilissimi, suis in aulis repositam voluerunt, inter quos Matthæus Senarega Genuensis, ac posteà Dux patriæ renunciatus, octimestre cum eo sponte gessit hospitium, quò erudita viri humanitate, ac presentia intimiùs frueretur. Hoc etiam nos forsitan non illiberali genio, eam hìc posteris subijcere curæ fuit, etiamsi verè species animi longè præstantior, suis in epistolis vltrò transfulgeat, quæ Aldi etiam filij claritate expansa mirum in modum, ac propagata est.

Petri Angelij Bargei.

Exorta est tecum culti Ciceronis imago
Et viuit tecum, & tecum moriatur, oportet.
Viue igitur, mi Paulle diù, diù vt illa superstes
Viuat, & hoc vni præsens tibi debeat ætas.

Ex Hyppolito Capilupo. P. Manutij tumulus.

Qui te, Paule, gemit, linguam gemit ille latinam.
Quos simul extinctos hic breuis Orbis habet.
Illa tuo stetit ingenio, & præstante labore
Sustentata diù; teq; cadente, cadit.
Et voluit tecum, quia multos vixerat annos,
Tecum etiam hoc tumulo post tua fata tegi.
Vna fuit vobis sors vitæ, & mortis, & vrnæ:
Vnus & ambobus plangor, & vnus honos.

MARCVS ANTONIVS
Muretus.

MARCVS ANTONIVS Muretus.

HIC latinæ orationis facundia tantam sibi apud omnes gratiam conciliarat, vt eius æui quasi alter Tullius concordibus Italiæ vocibus acclamaretur. In Gallia natus patre (vt referunt) iurisconsulto, splendidoq; genere bonarum artium studia mirum in modum complexus est. Ac primo statim limine, in eo videtur sors illi contigisse clementior, quòd magnum Scaligerum præceptorem est nactus, à quo cùm præclarum ingenij cultum suscipere, tùm faustis eiusdem auspicijs, & liberali æmulatione, ad altiora quæq; potuit inflammari. Itaq; peradolescens adhuc emensis doctrinarum curriculis, Lemouico patria perobscura in amplissimam Musarum arcem Lutetiam sibi commigrandum putauit, vbi docendi quoq; munere aliquandiù perfunctus est. Qua verò nominis claritate, quoue doctorum plausu, vel ex eo perspectum haberi potest, quòd Rex omnium maximus cum Regina vxore ad ipsum sæpius audiendum accesserit. Cæterùm abreptus vetere, ac propè ingenito Transalpinarum gentium studio, ad Italiam visendam se contulit; cuius pulcherrimo ambitu perlustrato, feliciore suo fato Romam traiecit, vbi augusta vrbis specie, regiaq; Hippolyti Cardinalis Estensis liberalitate illectus, ad extremum vsq; spiritum conquieuit. Is verò fuit vitæ suæ modus, ea rerum suarum amplificatio, vt publico interpretandæ Aristotelis Æthices munere districtus, longè omnium expectationem superarit: exinde autem Gregorius XIII. P. M. acerrimus ingeniorum æstimator ad Eloquentiam profitendam, honestissimis ipsum condicionibus transduxerit. Insolitis omnino floruit auditorum conuentibus, quoad ipsi Romæ versari licuit in lectissimo sapientiæ secessu: politioris literaturæ velut parens ac princeps ab omnibus habebatur: plures referũt ab vltimis Galliarum sedibus, Romam eius duntaxat conueniendi studio concessisse. Quominus etiam mirandum videtur, si Germanica natio, quæ tunc Patauij literarum causa morabatur, summa ipsum contentione persæpè ad illud gymnasium conuocauit, si Stephanus Bathoreus Polonorum Rex, propositis amplissimis præmijs ipsum ad se trahere nixus est. Tanta vbiq; erat suæ præstantiæ, suæq; eximiæ cuiusdam virtutis veneratio. De ipso tandem hoc iure optimo proditum, quòd in pangendis carminibus Tibullo conse-

conferendus in prosa Oratione recentiorũ cuilibet præferendus, scientiarum porrò, atq; in pimis Iurisprudentiæ gloria haud inter gregarios collocandus, Gallica præconia insigni, nec interitura laude cumulauit. Romæ defunctum frequentissima iuuentus ingemuit: iusta ei more maiorum pientissimè persoluta, erecta statua cum elogio; cum ipsum antea Franciscus Bencius è Societate Iesu vir insignis funebri oratione collaudasset.

Incerti.

Vera quidem hæc; scriptis sed quam tamen exprimit ipse,
Multò ea Mureti verior effigies.

Tumulus.

Hic Marci caros cineres Roma inclyta seruat,
Quos patria optasset Gallia habere sinu.
Stat colle hortorum tumulus, stat proximus astris,
Quæ propiùs puro contigit ille animo.
Tu sacros latices lacrumans asperge viator,
Et dic, heu! linguæ hic fulmina fracta iacent.

Guilielmi Blanci Albiensis Galli Iurisconsulti.

Gallia me genuit, genitum me Roma recepit:
Illa sinu iuuenem fouit, & ista senem.
Illa dedit vitam, vitam mihi sustulit ista,
Illa dedit cunas, ista dedit tumulum.
Vtraq; me genitum gaudet, colit vtraq; viuum,
Vtraq; defunctum flensq; gemensq; dolet.

FRANCISCVS
Piccolomineus.

FRANCISCVS Piccolomineus.

VIVIDO maiorum suorum exemplo Franciscus Piccolomineus Musarum stadia fœlicissimè decucurrit. Senis enim optabili patria, Piccolomineorum amplissima familia natus, à teneris vsq; miro quodam impetu ad laudem abreptus est. Præceptorem in Philosophia coluit M. Antonium Zimaram, omni laudatarum artium genere conspicuum. Condiscipulis inter alios clarissimi nominis vsus est Felice Peretto, & Constantio Sarnano, quorum ille mox ad summum Ecclesiæ imperium elatus, & Xisti Quinti nomine insignitus, alter verò in Cardinalium ordinem adscitus. Et quidem Fœlix adhuc minorita, quòd semel propositarum in templo Thesium ex vtraq; Philosophia, publicum impugnatorem sortitus erat Franciscum, sæpius porrò Pontifex eius diei memoriam recolebat, sibi dignissimum reputans cum acerrimo, vt ipse aiebat, ingenio, in celebri consessu, haud segniter doctrinæ, atq; ingenij gloriam sustinuisse. Itaq; vix annum agens vigesimum quintum, more sapientum ratus, non intra domesticos lares, despecto, ac vmbratili puluere, recta foueri excitamenta virtutum, præclareq; factorum, migrauit ad alienas terras, vbi priùs propè docentis, quàm discentis munere fungi cæpit, quippè vix Maceratam attingens, propensis statim omnium animis, inter eius Academiæ proceres, ad Philosophiam primo loco tradendam cooptatus est. Nec per annum fermè id oneris expleuit, quòd Perugiam pariter cunctorum votis illectus, eò se velut in ampliorem multò lucem, splendidioremque ingeniorum conuentum recipiendum putauit. Eximiam autem de se opinionem, vel ex eo mirificè tutatus censeri potest, quòd decennij curriculo, in eo gymnasio versatus est; vel firmius etiam exinde sumatur argumentum, quòd inibi volumen edidit de morali Philosophia, tantis omnium cætuum laudibus exceptum, cùm nihil eo, vel ad efformandos mores vtilius, vel ad Rempublicam rectè gerendam accommodatius, vel ad omnem bonorum, malorumque notitiam suauius excogitari possit. Hoc vnum effecit posteà, vt grauissimo Venetorum iudicio, ad Patauinum gymnasium fuerit conuocatus, à quibus etiam præmijs suprà omnium expectationem maximis affectus est. Inibi sapientiæ, se non tàm verbo, quàm re ipsa professorem gerebat; infracto animo, inculpato genio, Socratico verè candore,

sem-

ſemper enituit. Hinc tantus iuuentutis plauſus erga ipſum, tàm profuſa exterorum beneuolentia, vt ceu terreſtre aliquod numen, ſibi diuinitus datum, nulla vnquam vetuſtate delendum reuererentur. In eo autem præſtitit Iacobo Zabarellæ Collegæ ſuo, quòd ipſe facilitate quadam dicendi præditus iuncta comitati morum, ac eximiæ humanitati; alter ſermone durior, blæſus, incomptus, ciuilibus in ſtudijs inops potiùs, quàm redundans. Vterque tamen doctrinarum momentis, pari omninò gradu viſus eſt incedere. Neminem facilè quis dixerit æquare Zabarellæ ſcriptorum venuſtatem, atque elegantiam, quibus accedit incredibile argumentandi robur, & opinionum firmitas, quo nomine vix alius in euertendis aliorum placitis vberior, in aſtruendis proprijs fœlicior vnquam eſt habitus. Piccolomineus oratione quidem vtitur expedita, graui, & illaborata, cæterùm ſententiarum nexu frequentior, quàm fortè conueniat; excurrit enimuerò, nec in concluſionibus hæret; nouis at ſubinde doctrinæ cumulis vrget, vt libanda potiùs, quàm guſtanda propoſitorum veritas offerri videatur; propterea bene ſentientium calculis ſancitum, huius ſcripta magis prouectiorum auribus inſeruire, illius autem iuniorum. Hac igitur egregiè nauata Venetis opera, per annos duo & viginti, patriam ſibi tandem viſendam cenſuit, in qua extremos etiam ſpiritus hauſit. Ac interim pluribus ad Magnum Etruriæ Ducē legationibus perfunctus, plurimisq; honoribus auctus, amæniſſima Platonis Philoſophia vacare cæpit, quam etiam commentarijs exornandam ſuſceperat; ipſum namq; dicere ſolitum accepimus, Platonis, & Ariſtotelis Philoſophiam, duos quaſi oculos humani aciem intellectus dirigere, quorum alterutro ſi quis careat, Cyclopis inſtar in hac rerum vniuerſitate labatur, neceſſe eſt. Sed communia fata præclaros hoſce illius conatus interciderūt, octuageſimo quarto ætatis ſuæ anno; ac ex eo fœlix in tanto ſenio, quòd oculorum vim nullo vnquā chryſtalli ſubſidio iuuit: fælix etiam, quòd inſolito ciuium ſquallore, iuſtitio, lacrymis eius in patria funus elatum.

Iulij Ronconij.

Se celebris toto decorat Franciſcus in Orbe,
Cui nulla illuſtres polluit vmbra dies.
Omnia mobilium perſcribit munera rerum,
Sed ſtabile inſcribens fert decus illa manus.
Prouida quot claræ perſignat dogmata mentis,
Fulgida flammiferis tot gerit aſtra notis.
Sic blando irradians laſciuit ſidere virtus,
Quæ pulchrum æterno ſeruat honore iubar.

IACOBVS ZABARELLA.

IACOBVS ZABARELLA.

TIBI quidem, Iacobe Zabarella, quas pro dignitate laudes referam, nescio, qui ex ornatissimo literatorum manipulo tantis refertus opibus emersisti, vt iam virtus tua, nomenq; tuum, citato cursu ad cælum, faustis cunctorum acclamationibus gradiatur. Vbiq; terrarum tuæ lux doctrinæ studiosorum mẽtibus fulget, vbiq; tuis gestiunt inhærere vestigijs, vbiq; tuum in inuentis acumen, in verbis nitorem, in dissertionibus grauitatem mirantur. Nec subhæsitantis linguæ nota, vel tetrica fortè oris species vllas vnquam tuæ gloriæ maculas aspergere potuerunt; quibus herclè si fœliciori fato vacasses, nulla tibi forsan omnium sæculorum præconia fuissent inuidenda. Fudisti vnus Sophistarum turbas: veræ Philosophiæ dogmata coluisti: Peripati spacia ab innumeris, quibus scatebant, vepribus repurgasti, quæ licet videantur communia cum cæteris, tamen (quæ tibi propria laus est) Logicæ facultatis decore adeò nitescunt, vt, cum cæteris aditum disciplinis Logica muniat, tùm vel hoc nomine tu scientiarum vindex nulli conferendus, omnibus præferendus esse videaris. Carpebant in te plurimi memoriæ labem, & quendam in agendis torporem, quibus ad priuata, vel publica negotia minùs reddebaris idoneus: segniorem te pariter quàm ferret ingenij claritas, in quæstionibus inopinatè soluendis prædicabant, cum te scholarium thesibus nonnisi per interpositas horas respondere solitum dicerent. Præterea impensiùs te aliquantò impugnasse immortalitatẽ animæ, deterrimam Alexandreorum sententiam palàm professum: quos tamen de te rumores, vt fortè ab exulceratis animis excitos, ita vel elusit posteritas, vel admirabili, ac propè diuina tuarum virtutum fama compensauit; præaltæ siquidem mentis lumen in scriptis diffusum tuis, nullam debet luem tẽporis, nulliamq; liuoris noxam vereri. Ac, si verum intellectus robur in eo videtur consistere, vt ex arce corporis tanquam è specula, remotos rerum exitus prospiciat, futuraq; prænunciet, ex quo sapientes viri prisca dignatione vatum titulos sunt emeriti, næ tu immortalitate dignissimus, qui præter impensam præclarissimè operam in vestigandis naturæ causis, & antiquorum monumentis sedulò recolendis, ea quoq; floruisti mathematicarum scientia, præsertim quæ ad astrorum dijudicationem spectat, vt pleriq; tunc temporis tuis dictis, tanquam oraculi responsis, natalis sui, ac rerum suarum commoda, vel incommoda metirentur. Sanè iampridem

adstan-

adstante refertissima iuuenum manu, sydus vespere commonstrasti micans in cælo, quod infestum tibi aliquid minari asseruisti: ac paucis dehinc diebus, verè nimis summum tuæ vitæ contigit fatum; ab acerrimo scilicet morbo omnium dolore confectus. Multa de te consultò silenda, passim obuia, & omnium sermonibus celebrata, ne vel adblādiri nobis credamur, quos tuæ doctrinæ sēper deditos peculiare quasi numen mirabiliter fouit; ac tui memoria nostris quasi fulgoribus in aperto sit; insuper ne in tanto laudātium numero, hac orationis indignitate, atq; inopia, primas ipsi velle nobis adscribere censeamur.

Iulij Ronconij.

Quo decore insigni viuat, quo clarus honore,
Quo Zabarella suam prætendat nomine famam,
Dogmata testantur, sapiens quæ prompsit ab ore,
Dogmata mansuris retinent quæ vocibus æuum.
Quicquid conspicuum, quicquid mirabile mundo
Progenuit natura parens, & quanta Lycæis
Inclyta Cecropijs resonarunt dicta sophorum
Iste suæ solers concepit lumine mentis,
Cordeq; discutiens monstrauit cuncta docendo.
Litera, quæ ex animo fluxit concepta feraci,
Munera magna gerit, summoq; aspersa stupore
Corda capit, mentesq; trahit: signata papyrus
Dignius haud vnquam meminit se mira loquutam.
Lingua suis forsan poterat non viribus esse
Prompta satis, sed docta manus mysteria pandit,
Quæ satis inde oculi possunt audire legentes.
Sic nitor ille decens, scriptum quem pagina monstrat,
Sumpsit vitæ ortum faustum, lumenq; dici
Occasu cariturus habet. Sic laude perenni
Assiduo culti studio, vigiliq; labore
Perpetuare sibi potuerunt sæcula libri.

IVSTVS LIPSIVS.

IVSTVS LIPSIVS.

NATVS est Lipsius in oppido Iscano, quod tertio æquè lapide à Bruxelli regia Brabantiæ vrbe, atq; à Louanio percelebri doctrinarum emporio distat. Nemo suæ tempestatis augustiore literaturæ fama præfulsit. Nemo cumulatioribus cunctorum encomijs, honestissimum exoptabilis vitæ curriculum emensus est. Quam enim eius phrasis, & scripta præaltam inferunt antiquitatis venerationem, eam in se quasi veteris præstantiæ rediuiuam iconem mirabiliter excitauit. Vna temeratæ religionis nota, tenebras primùm eius nomini offundere visa est, cùm apud Batauos diù ex Germanica peregrinatione redux consederit, haud obscura, communiq; hæreseos opinione damnatus. Verùm tot editis non fucatæ pænitentiæ testimonijs, Moguntiacum suscepta ex Batauis fuga se recepit, vt seriò Ecclesiæ redditum, cúm boni mox omnes perpetuò complexi sunt, tùm Europæ principes, ac Reges, ac ipse in primis Clemens Octauus Pontifex Max. apud se raris, & inusitatis conditionibus inuitarit. Floruit in hoc homine peracris, ac pertinacis solertiæ laus, qua probatiora veterum scripta sedulò elucubrauit, excoxit, notis, & castigationibus auxit, ex quorum propterea fontibus pressum illud, ac seuerum dicendi hausit genus, quod etiamsi laudatores habet plurimos, paucissimos tamen sortitur imitatores. Cæterùm huic orationis propè squallori, aptissimè se se finxere mores ipsius, quando Stoica imbutus doctrina, vtriusq; fortunæ lusus æquissimo intaminatæ virtutis calculo æstimare consueuit: ridere enim perraro, vt etiam excarni, tabidaq; fronte, ac rigido quodam, vt aspicis in hac imagine, supercilio, videtur quasi voluptatum acerrimus increpator. Hanc eius vel institutionem, vel genium, abditis omninò viribus iuuit natura parens, quæ tantum ipsi Musicæ indidit odiũ, vt, quæ mortalibus rerum iucundissima existit, quorum animos vel ex Pythagoræ auctoritate harmonica induit compages, hunc propè in orbe vnum stupendo præstigio ægerrimè afficeret. Augebant eandem indolis insuauitatem morbosi ex atra bile turbines, quos in hypocondrijs per vicenos perpessus est annos, ex sedentario præsertim studiorum cultu cõtracti, cuius ipse affectus pluries in epistolis editis, cum nobilissimis medicorum anxiè conqueritur. Hinc insulsæ curiositatis rerum nouarum studio affectatæ contemptor, seù vitæ norma, seù cultu doctrinæ vnis hærere antiquitatis vestigijs, vnde inscriptio illa suis vbiq; scriptis apposita, Moribus antiquis. Obijt Lo-

uanij

uanij sexagenarius ex catharro, ac tussi humaniorum professor artium, & Consiliarius Archiducalis, atq; Hispaniæ Regis Philippi tertij Historiographus, in cuius locum haud impari honorario, è publica Mediolanensi schola trāsuectus Ericius Puteanus in Geldria natus, illustribus ingenij partubus, ac eruditionis commendatione, antecessoris gloriam peregregiè tutatus censeri potest.

Iusti Lipsij.

Quod claudi potuit
Hic iacet.
S. P. Q. Antuerp.
inclyti viri
Famæ orbi notæ
Virtuti cælo receptæ
H. M. P.

Incerti.

Cum peteret virtus, doctrina, modestia, sculpi
Mente, animo, vultu, Lipsius instar erat:
Lipsi animum, mentem, vultum, dum cæla laborant
Exprimere, in cælum se Trias ista dedit.
Quid faceret sculptor, quem ludit amabilis error?
Sedula ne erraret, sculpsit vtrunq; manus.
Plectite securè nunc Gloria, Fama coronas.
Inuidiam pedibus virgo modesta premit.

Georgij Rotini.

Quæ defessa patrum tentauit scribere cura,
Quæquè per ætates gignere longa dies.
Iam paucis complexa premit solertia Lipsi,
Et docta exiguis colligit illa notis.
Voluere quid veterum prolixa volumina præstat?
Vnus non multis singula Iustus habet.

IO. BAPTISTA PORTA.

IO. BAPTISTA PORTA.

XIMIAM hanc ſpeculabundi hominis expreſſam iconem, vera Io: Baptiſtæ PORTÆ lineamenta referre quilibet animaduertat, cui facies ipſius elapſis dudum annis demortui fuerit agnita. Hic ſe in ſacra naturæ penetralia condere, cælato quodam impetu geſtiens, innumera, vel excogitauit, vel ab alijs inuenta tranſcripſit, quæ mirabiles ipſius detegentia theſauros raperent vltrò legentium, curioſaq; ſectantium animos, Arnaldo, & Cardano ducibus, qui ſubtilioribus hiſce ſtudijs impenſiùs delectantur. In patria ſiquidem ſua Neapoli Academiā extruxerat ſecretorum nūcupatam, in quam nemini fas erat inſinuare ſe, qui admirandum aliquod ſupra vulgi captum non proferret arcanum, ex quo certiſſimi, vel ad ſalutem corporum, vel ad mechanicarum vſum, vel ad rerum commutationem effectus ſequerentur. Vnde factum, vt hic plurima congereret, luculentis exinde opuſculis poſterorum memoriæ tradita. Qua verò apud eos fide, ſancire nobis ambiguum non eſt, qui violatum quandoq; ab ipſo, Muſis, & Apollini iuſiurandum aduertimus, cōmentitia ſcilicet potiùs, & proprio concepta genio docente, quàm experimento, prout moris inſtitutiq; ſui fuerat comprobata. Ceterùm veterrima hæc eius cenſus ſcriptorum, indelebiliſq; iam extitit nota, ſuperiùs etiam dictis, & Alberto, Mizaldo, Alexio, Marinello, cæteriſq; ſemper inuſta. Fuit is Philoſophiæ, Mathematicæ, Magiæ naturalis præſidijs inſtructus adeò, nec non Phyſiognomiæ notitia perpolitus, vt rerum ſcientificarum inuentioni aptiſſimus, inuentarum ſubſtentationi imbecillimus haberetur, neq; interdum ſubpuduit ipſum, aſſeclam ſuę imbutum doctrinæ principijs adſciſcere, cuius ſubſidio iniecta ſibi in doctiorum congreſſu obiectionum tela eliderentur. In prædictionibus tamen humanorum euentuum, vnicus ſui temporis fatidici vatis nomen eſt adeptus; quamobrem Romanæ ſuſpectus curiæ, integritatis ſuæ, vel inſons rationem reddere coactus eſt. Parciùs itaq; multò in poſterum, aſtrologicis indulgens commentationibus, comiciſq; obnoxius conſcriptionibus, ſupra triginta comædias, ac tragædias aliquot typis editas exaraſſe fertur. Interim verò Neapoli Portæ domus, à Germanis, & Gallis appetita, quorum cætus in Italiam ad ipſum inuiſendum, & alloquendum frequentiſſimi conueniebant, Ambroſium etiam Spinulam Patritium Genuenſem, ad ipſius aditum auſpicatò pellexit; hic enim à Porta

egregio vultuum scrutatore adamussim inspectus, syderumq; influxui corporis imaginis aptato iudicio, sic ad militaria inflammatus est munia, vt indè Belgicas secutus expeditiones, incomparabilis, celeberrimusq; huius sæculi euaserit Imperator. At verò ne futuris intentus, à præsentibus exemptus videretur ærumnis, diro ictus morbo Neapoli cecidit Anno MDCXV. Pridie Non: Februarij septuagesimum vix ætatis annum, præfulgenti apud exteros perspicacis ingenij relicta claritudine supergressus.

Incerti.

Tingitur hic, graphicè mores qui pinxit; idemq;
Ingenium in libris spirat, & in tabula.
Ergo, quis fuerit, cognoscere si cupis, ipsum
Consule, & ex ipso discito, quantus erat.

Iosephi Mariæ Ciriæ.

Te decuit varias hominum spectare figuras
Curaq; de facie noscere quemq; fuit.
Sed tua iam facies ferali pallida busto
Clauditur æthereas non subitura fores.
Tu sis Porta licet: nunquam tamen astra patebunt,
Imperiale decus ni tibi pandat iter.

Georgij Rotini.

Explicat arcanas naturæ Academia vires
Quam iubet imperio Porta patere suo.
Quidquid terra sinu, pelagi seu cæca vorago,
Et exciti gignunt summa per astra globi
Id docet, & rerum pulsa caligine, Phœbus
Porta nouis radijs emicuisse iubet.
Per geminas olim subierunt somnia Portas,
Vnica nunc omnes Porta recludit opes.

MARCVS ANTONIVS
Maioragius.

MARCVS ANTONIVS Maioragius.

ARCVS Antonius Maioragius nō postremū hoc in sacrario locum sibi vēdicat, eo merito, quòd artis Rhetoricæ interpres eximius, Tullij lepores cū Aristotelis dogmatibus coniunxit. Hac enim ratione maximū illud cōtulit studētibus bonū, quòd, cū in isto præceptorū soliditatē agnoscant, in altero cultissimā illorū praxim, reddūtur ex vtriusq; idea, cùm in loquēdo, tùm in scribēdo solertiores, ex quo tutissimū ipsis ad selectiorem eloquentiā iter munitur. Hunc verò Tullianæ elucubrationis genium, cùm inter cæteros eius ætatis præferret etiam Marius Nizolius Brixellensis, orta est inter vtrunq; de primæ laudis acquisitione contentio, multa vicissim sibi publicè obiectantem, ac sua vicissim scripta carpentem: in quo tamen Nizolius ideò acerbiora tulit eruditorum iudicia, quòd subacri, ac tetrica superstitione, in tanta latinorum procerum fæcunditate, ne hylum quidem à Ciceronis formulis recedendum arbitraretur. Sua igitur non ineptè tutatus placita Maioragius, in patria Mediolano perdocti, ac industris ingenij nomen emeruit: propterea gymnasiū sæpius, ceu summus humaniorum literarum arbiter, auditorum frequentia nobilitatum conspexit. Nec verò sui perspicuitate sermonis, vel docendi facilitate, quidquam poterat excogitari perfectius, quæ nobis vtraq; satis ipsius opera in hominum emersa lucem testata reliquerunt. Vna in ipso desiderata vitæ prolixioris vsura, qua vberiùs informare, ac seriùs adolescentum animos posset; sed fata egregiorum cœptis aduersa, quadragesimo primo ætatis anno, vitalia eius stamina reciderunt, relicto non temnendo ingenij sui fætuum aceruo, quos partim impolitos, partim non completos, hæredum suorum pudor haud omninò illiberalis suppressit. Eius monumentum in exteriori Ecclesiæ D. Ambrosij maioris pariete, Mediolani visitur insculptum marmori.

M. Antonio Maioragio.
Dicendi magistro singulari
Latinis, Græcisq; literis perpolito.
Et libris editis illustri,
Qui publicè docuit an. XIIII.
Vixit XLI.
Bartholomæus Comes
Vxoris fratri B. M. P.

Geor-

Georgij Rotini.

Dum, tua, miratur Latium quæ dogmata condis,
Et quo Rhetoricem lumine, Marce, doces;
Has visa est Pytho cælo depromere voces:
Vt mea ditescant lumina, scribe diù.

Eiusdem.

Quæ modo disseruit pro rostris mellea, dictat
Eloquij scriptas lingua magistra notas.
Lingua docet calamo, roseo quod prompserat ore,
Signat & in chartis, quos amat ipsa modos.
Tanta tuæ, Antoni, celebris non gloria suadæ,
Aut voce, aut calamo si caruisset, erat.

Iosephi Mariæ Ciriæ.

Torrenti similis locuples opulentia linguæ
Visa simul docto cum Cicerone loqui.
Ecce sed exanguis tumulo liquor aureus aret,
Cognatum ad cinerem, venaq; prima redit.
Nullaq; facundis superesset gratia labris,
Ni modò facundus te cecinisset olor.

IOAN. BAPTISTA
Guarinus.

IOAN. BAPTISTA Guarinus.

GVARINI rhetoris pernobile apud Italos nomen, percrebuit vbiq; Guarini equitis pronepotis sui recenti celebritate diffusum. Ille Verona Nicolai tertij Marchionis Estensis accitus stipendio, Ferrariæ græcas, latinasq; literas docuit; hic præter selectioris literaturæ notitiam, præter excellentem ad poësim impetum, præter politicam in agendorum vsu solertiam, præter moralis Philosophiæ è suggesto Ferrariensis gymnasij traditæ scientiam, præstitit adeò Thuscæ cùm metricæ, tùm solutæ scriptionis lepore, vt plurimis veterum palmam abstulisse, nostrates lyricis præsertim modulis fermè omnes superasse censeatur. Volitat per omnium ora virorum tragicum illud comicum, & rusticum opus, in quo sicut ingenij sui robur vndiq; contulit, ita vberrimum assecutus est præmium fælicitatis, ac perennitatis, quando vel viuens superfuit gloriæ suæ, theatris abundè omnibus, ipsius nomen sæpius, & laudes personantibus; vita verò functus admirationem sui reliquit vel maximam, posteris adhuc præcelsam viuidi spiritus indolem, ipsius in fœtubus inculpatè probantibus. Cæterùm mirabile hoc in ipso familiares notarunt, quòd etiamsi ex ore hominum tantum virtutis plausum referret, attamen exosam penitus haberet poëtæ nomenclaturam, quam contemptui, non honori profitentibus rebatur esse. Insuper mirandum etiam, quòd licet expedita illa carminum pangendorum vbertas, illaborata penitus, & spontè fusa videatur; tamen ab ipso anxiè affectatam, ac diutino quæsitam studio ipsimet asserunt, præmonstrantes extrarias quasdam carminum suorum schedulas, frequentissimis expunctas, ac immutatas locis, ex quibus herculè peracris quidam, ac implexus scribendi arguitur labos. Sed harum naturæ virium Physicas dudum rationes, in nostro de animorum admirandis opere satis superq; discussimus. Adiuuit porrò ipsius ingenij dotes, non iniquæ penitus fortunæ aura; quippè longo annorum curriculo ad Germaniæ, Italiæq; principes ab Alphonso Estensi renunciatus orator, plurima vbiq; reliquit æternæ monumenta memoriæ, ex quibus ipsi postmodum honos, familiæ fastus, patriæ suæ nitor eximius redundauit. Quæ illo in primis nomine splendidiora fuere, quòd memorabili delata semper munia gessit integritate, adeò vt sacram illam aulicorum

ferè insidentem animis pecuniæ famem, ne hilum ipsius vnquam torsisse præcordia compertum sit: dignioribus enim Socraticæ disciplinæ inhærens vestigijs, vna virtutis possessione lætandum, cætera obtusiori lance pensanda opinabatur. Vnde forsitan æris domestici neglector, ad non leue gentilium suorum detrimentum est habitus. Verè præcipua, eaq; nimia, quoad vixit, ipsius extitit cura, speciosis principum fulgere titulis, ex quibus tamen ceù infæcundis radijs prætumidus plerunq; vapor excitus, deficiente, ingratitudinis malo, debita humoris alimonia euanescit. Ità dum à secretis Alphonso secundo adstitit diù, vel dum consiliarij status apud eundem munia subijt, rebus plurimùm contulit suis ex optimi Ducis munificentia; verùm illius commutata posteà voluntate, ad Vincentium Gonzagam, & Ferdinandum magnum Hetruriæ Ducem, ac demùm ad Franciscum Mariam Feltrium Vrbini Dominum se conferre coactus, haud scio, quodnam vtrobiq; curarum solatium, præter lautam genij, Musæq; commendationem retulerit. Receptus tandem in patriam, vbi velut ex oraculo toti Italiæ, ineundæ pacis responsa promebat, indeq; Venetias fortè appetens, morbo correptus an: sal: M DC XIII. ætat. septuagesimoquinto, inibi excessit è viuis, extraneo adhuc solo decus corporis, patrio mentis gloriam solennitùs obtinente.

Iosephi Mariæ Ciriæ.

Ergo Guerine, iaces decor inclyte vatum,
Atq; Aganippæi gloria rara iugi!
Quid fidi cecinisse iuuat pastoris amores,
Comptum & Apollinea fronde tulisse caput?
Si extinctus palles fatali fulmine læthi,
De claro & superest pectore sola cinis?
Surge tamen cæno, in cælum Imperialis arundo
Te vehit, & superùm tecta subire iubet.
Nil valet imperium, & ius intractabile Mortis.
Imperiale pati cogitur ipsa iugum.

TORQVATVS TASSVS.

TORQVATVS TASSVS.

ETSI ab incunabulis Tassus angori, tristitiæq; suprà modum obnoxius, hunc perpetuò mærentis, & altiùs cogitantis gessit aspectum, gracili mento, facie decolori, conniuentibus, cauisq; oculis: poëtico tamen concentu, ac lepore suis in operibus mirificè adblanditur. Stupeas eius in corpore tantùm ali potuisse fellis, cuius ex ore tantùm profluxerit mellis: at hi naturæ lusus, quorum causæ in nostro animorum Musęo satis adductæ. Surrenti natus, Neapoli educatus, Bergomo oriundus, haud scio quàm sibi potiùs adscripserit patriam: Neapolitanum se interdum pulcherrima Vrbis specie flagrantem vocauit, aliàs Bergomensem, & veriùs, Bernardi patris, & prisco gentilium suorum exortu. Patauij cum se iussu patris Iurisprudentiæ studio dedidisset, sic feruido ad poësim impetu est abreptus, vt heroicum Rinaldi carmen septemdecimo ætatis anno, metris conscriptum Italis euulgarit; ex quo cum primus æterni sui nominis emissus fulgor, tùm iustis dehinc legum scientiæ persolutis, ad heroum Estensium aulam tunc sacris Musarum conuentibus inclytam commigrauit, vbi propemodum reliquam exegit ætatem. Miserabilis, & ærumnosa prorsus extitit eius vita, hinc inopia, illinc amore, morbis, exilio, carcere, delirio conflictata. Iniquam exilij vicem cum Bernardo patre, qui se Ferrantis Sanseuerini satis notæ calamitati deuouerat, primùm subiens, bonis propterea cunctis exutus, ab affinium, & amicorum munificentia sæpiùs victum, vel egerrimè aucupatus est. Illustri porrò Alphonsi Ducis in atrio, Eleonorę (vt aiunt) Estensis latenti percitus amore, (quæ communis poëtarum est lues) cum nobilem aulicum, à quò se detectum, & proditum arbitrabatur, ad singulare vocasset certamen, quo etiam strenui, & inuicti specimen animi præbuit; cumq; ob id nutu Ducis ad eius potiùs custodiam, quàm ad criminis multam in carcerem esset coniectus, sic vel iracundiæ, vel pauoris, vel suspicionis actus est stimulis, vt principis clementiam temerè inhumanitatem interpretans, qua perceptos iàm vlcisci vellet amores, fuga opportunè inita, se à nobilissimo eius hospitio abdicarit; quod vnum ei mox fuit miseræ perregrinationis exordium. Mentita vestium, idiomatis, orisq; specie, totam ferè Italiam peragrare solus: oberrante sibi quadam internecionis imagine, deuios petere locorum anfractus, pernoctare sub dio, non se patrios inter cœtus, vel suorum in gremio, non verendis Diuûm in laribus

setutum.

ſe tutum putare: offuſus adeò tetra caligine mentis nitor, vt alluſorem ſibi inceſſanter crederet dæmonem, cuius etiam obtutu, & alloquio velut in ecſtaſim raptus, pluries, amicis, ac domeſticis vltrò mirantibus, perfruebatur. Hanc igitur diram hominis alioquin præclariſſimi ſortem commiſerans Alphonſus, diuina planè, ac regia animi celſitudine, rurſus illum ad ſe reconciliationis fœdere pertractum, ſingularibus priſtinæ beneuolentiæ officijs complexus eſt. At verò bis profugum, & bis receptum, cum animaduerteret morboſa corporis intemperie, ac æſtuantium infarctu humorum immodicè agitari, ideóq; medicis indigere ſubſidijs, Ferrariæ cuſtodijs traditum in hoſpitali Sanctæ Annæ ſedulò detineri mandauit, vbi annos vndecim vitam poſtmodum libertatis orbatam iure traduxit. Hac porrò centies, tùm carminibus, tùm literis apud omnes Italiæ principes deplorata, Vincentio Gonzaga Mantuano Duce demùm intercedente potitus eſt. Sanè huius exemplo furorem conſtet poëticum, & igneos illos cælitùs immiſſos ardores facilè inflectere ad veſaniam, quod etiã quotidianis paſſim experimentis eſt obuium. De laudatiſſimo eius Hieruſalem liberatæ poëmate, quod ab Academicis Florentinis, & aliorum oblatrantium morſibus, nuper Paulus Benius egregiè vindicauit, omnibus Parnaſſi cultoribus ingenuè adſtipulantibus, ſic ſancimus, ipſum & quod ad fabulam, & mores, & phraſim, & alia, quibus heroici carminis abſolutum effingitur character, epica hucusq; Italici nominis omnia ſuperaſſe: vt lauream mediusfidius, quàm Taſſo Cynthius Cardinalis Aldobrandinus, Romæ ſolennitùs deſtinarat, indignè mors inibi præpropera, & atrox nimis abſtulerit. Eius oſſa in Eccleſia ſancti Onuphrij abiecto anteà, & humili iacentia loculo, dudum Bonifacius Beuilaqua Cardinalis eruditione, ac pietate clariſſimus, magnifico, ac ſplendido condita monumento, poſteritatis memoriæ conſecrauit.

Ioannis Vincentij Imperialis.

Qui Phrygium pietate Ducem, virtute ſuperbum
Æacidem vicit, maior vtroq; ſenex
Non Andinum illis, magnumq; inuidit Homerum
Goffredus. Taſſi prætulit hiſce tubam.

Ronçonij.

Seu canat ardores paſtoris Taſſus Amyntæ,
Siue cupidineas, quas tulit ipſe, faces;

Altiùs

Altiùs aut recinat reboanti carmina plectro,
Et celebrare pij sic velit arma Ducis.
Quid valeant sacri monstrat commercia Pindi,
Quidq; Aganippæo mens agitata Deo.
Castalides nunquàm poterant resonare camænæ
Vel potiore lyra, vel meliore tuba.

Iosephi Mariæ Ciriæ Cremonensis.

Abscede vulgus: nil triuialibus
Miscere plectris nunc libet: aurea
Sed fila sublimis Camænæ
Pindarica stimulare buxo.
Te claram amænæ lampada Phocidos,
Torquate dicam: te radiantibus
Sertis coronarum recliuem
Non humili memorabo cantu.
Sic vota currunt: quis mihi grandia
Nunc Vate tanto carmina deneget:
Si corda Phœbei furoris
Æstibus incaluere miris?
Iam iamq; sanas in furias ruit
Mens prouidenti feruida pectore:
Dum busta Torquati iacentis
Me iubet Imperialis ardor
Insitato pandere barbito:
Magniq; Vatis me cineres iuuat
Situq; torpentes, geluq;
Organicis animare flammis.
Torquate, quæ te segnities grauat
Fœdoq; cogit serpere puluere?
Exurge cœno, sordidoq;
Mitius irradiantis astrum
Tuere cœli: mœnia patriæ
Locata cliui vertice floridi,
Rupesq; cultas, & feracem
Planitiem locupletis agri:
Hortosq; lætos, & viridaria,
Domosq; celsis molibus inclytas:
Tecumq; deducas cateruam
Castaliam, indigenasq; Pindi

Bea-

Beatiorum per iuga montium:
Phœbus relictâ & sede domesticâ,
Cliuoq; Parnaßi bisulco
Adsit: Apollineusq; cætus
Vna cauatis vallibus aureæ
Lacessat Echo vocis imagine:
Nunc collis excelsi cacumen,
Nunc humiles feriatq; campos.
Sed quid decoræ spicula gratiæ
Fulgore miro nunc mea lumina
Defixa percellunt: sereni &
Egregius micat oris ardor;
Veriq; pugnax nobilis indoles,
Germana virtus, & decor aureus
Mentis venustæ, fœderati
Peruigil ingeniq; candor?
Quid Taßi Hetruscis metra leporibus
Permixta vernis floribus inseram:
Condita dulci verba rythmo,
Et numeris modulata magnis:
Quid sacra Christi busta tyrannide
Subducta Tracis: dira Othomanicæ &
In bella Gothfrido irruente
Cornua dilacerata Lunæ?
Sed iam diserti fulmina gutturis
Vibrata, Musæ desidis arguunt
Cantus, verecundisq; functum
Barbiton increpuere neruis.
Mens indecoris acta furoribus
Quò nunc oberras? desine peruicax
Referre Torquati eminentis
Gesta graui recinenda plectro.

IACOBVS MAZZONIVS.

IACOBVS MAZZONIVS.

FFERTVR hac in tabula conſpectui totius orbis Mazzonius, vt, quem æterna compleuit nominis fama, honeſtiſſimo etiam oris perſtringat obtutu. Hic ingenij diuinitate, antiquos Græcorum, & Arabum ſapientes adæquaſſe videri poteſt, latinos verò forſan omnes acumine preuocaſſe, ſi, quæ de mirando ipſius, vel in puberibus annis inſtinctu percepimus, fideliter euulgantur. Tradunt ipſum phyſica vix ingreſſum ſtudia in Patauino Lyceo, cum in ſummos duos tranſacti ſæculi philoſophos, Pendaſium, & Mercenarium, varia inter ſe doctrinarum alentes diſſidia impegiſſet, tàm neruoſo rationum robore, Pendaſij partes, cuius ſe præceptis deuouerat, ſcriptis editis tutatum eſſe, vt exinde ſinguli primum ei inter diſcentes, illuſtris ingenij locum, ſcholaſtica ouatione deferrent. Porrò Bononiæ, tertio infra trigeſimum ætatis anno, propoſitis theorematibus quinque millibus centum, & nonaginta ad omnium ſcientiarum momenta ſpectantibus, ſic illa, in æde Diui Dominici quatriduò propugnauit, vt Caſtanea tùm vrbis legatus ibi aſſiſtens, & audiens, (qui poſteà Pontifex fuit electus) priuatim Mazzonio ſit faſſus, ſe ex theorematum numero, fatui, & impudentis ipſum ingenij iuuenem æſtimaſſe, quòd fucata ſapientiæ pompa, tantum ſui periculum facere auderet: ſed parce (inquit) immerito conceptui meo: abſoluta pugna te doctorum principem, & exemplar, & ſuſpicio, & prædicare non deſinam. Cæterùm anno illo ſolemni indulgentia ſacro, Romam hic accedens, & Cardinalis Sancti Xiſti exceptus hoſpitio, citiſſimè totius in ſe curiæ oculos, animoſq; conuertit, quando de omnibus ex tempore diſſereret, lectiſſimo plurium linguarum idiomate vteretur, abditiſſima auctorum, innumeraq; loca ad verbum recoleret, afferret omnium in quacunq; diſcuſſione ſententias, Metaphyſicæ, Theologiæ, Phyſicæ, Mathematicarum, Politicæ, mitiorum literarum diuitias oſtentaret, ob quæ maximæ vrbi mirè conſpicuus, & probatus, cùm eiuſdem Cardinalis philoſophus, ac theologus eſt electus, tùm publico etiam docendi munere ornatus eſt. Nec hîc ſupereminens elatæ mentis ſiſtitur vigor. Inter omnes, qui Venetijs cum Scoto illo Critonio ingeniorum miraculo de ſcientiarum apicibus diſceptarunt, vnus fortè animi gratia eò appulſus extitit Mazzonius, qui in nobiliorum conuiuijs conſultò initis accerſitus, ternum cum illo acerrimæ diſputationis congreſſum ſubiuit: at eo, multis ingenuè

S

genuè testantibus, euentu, vt Critonius diuina illius argumentorum copia, & inusitata subtilitate obrutus, tandem se conflictui callidè subtrahere sit coactus, dictitans armorum se magis, quàm scientiarum studia profiteri. Iàm igitur quod Physici rariùs admittunt, euidenter in hoc viro conuincitur, sublime ingenium cum excellenti iunctum memoria, hæsitantibus adhuc posteris, vtro magis præstiterit. Vt enim disertè perhibet Leonardus Saluiatus, erat hic in supremo gradu sciëtificus, in omnibus idiomatibus ciuis, in omnibus facultatibus magister, qui tantum sciret, quantum reminisceretur, qui reminisceretur, quantum legisset, qui legisset, quod vbiq; scriptum reperiretur. Hac de causa in omnibus Italiæ gymnasijs accitus, rogatus, concupitus, postquam in Romano, & Maceratensi consederat naturalium interpres, in Pisano dehinc efficaci Magni Etruriæ Ducis prensatione decennium absumpsit. Interim & pluries patriæ nomine, ad summos principes, ac pontifices legatus, optimè ostendit in docto homine ciuilis prudentiæ non desiderari subsidia. Ac præsertim Petri Aldobrandini Cardinalis pontificiarum copiarum præfecti nutu, Venetias pernobili legatione transmissus, ad intentam Ferrariæ recuperationem Senatui referendam, ea sibi dexteritate amplissimi ordinis conciliauit animos, vt ab ijs aureo torque quadringentorum aureorum donatus, Cardinalem voti compotem egregiè fecerit, ac sedauerit, multis anteà suspicionum turbinibus agitatum. Exinde ab eo Ferrariensis Academiæ moderator electus est: speciosioribus etiam titulis decoratum fore cuncti ominabantur, nisi febris errysipelate inuecta, præpropero ipsum impetu sustulisset. Scripta ipsius apud posteros perpauca. Præter Dantis defensionem aduersus Rodulphum Castrauillam, & Franciscum Patritium, extat de consensu Aristotelis, & Platonis opus insigne. Alia forsan imperfecta, gentilium suorum obtexit oscitantia, vel voluntas.

in epist. 21. lib. Adnota'. ad Boccaccium

Ronconij.

Dum colit ingenium vigili Mazonius arte,
Inclytus alta sapit, prouidus alta petit.
Non illi offendit tenebris obliuio mentem,
Quæ semel accepit, mens memor illa tenet.
Quàm bene voce repens valeat, Critonius ipse
Disceptans, cuncti quem timuere, probat.
Hic pauca inscribit parcus, sed plurima nouit;
Attamen è paucis gloria multa venit.

Geor-

Georgij Rotini.

Impiger exhausit totas Mazonius artes,
Quas subitus memori, cum iuuat, ore docet.
Porticus, & sapiens quæcumq; Academia nouit,
Atq; Stagiræi docta Lycea senis,
Combibit, & penitus grauida sub mente repostum;
Nec mora, nec requies; lingua diserta sonat.
Quid cunctabundos prodest audire magistros?
Discere ab hoc vno plura repentè potes.

IACOBVS CRITONIVS.

IACOBVS CRITONIVS.

IC est Critonius ille Scotus transacti dudùm sæculi monstrum, prodigioso naturæ opificis conatu editum, quò Parnassi spacia stupendo, & inusitato spectaculo illustrarentur. Hic est totius adhuc Orbis iudicio Phœnix habitus ingeniorum, diuinæ mentis igniculis summi potiùs datoris referens maiestatem, quàm mortalem ad æmulandum lacessens industriam. Secessit in Italiam ex Insula Scotiæ occiduo contermina Oceano, tunc temporis, cùm religionis causa intestinæ inibi seditiones exortæ, luctuosas toti regno calamitates attulerant, regina ipsa è sede pulsa, & Anglorum carceri tradita, nec non ferro, ac flammis in lares, & fana Deûm perditè grassantibus. Robertus siquidem eius pater ex Stuarda Regum Scotorum familia oriundus, oppidorum Dominus, & copiarum Ecclesiæ iura tuentium ductor, præclarum è tot incendijs eximendum filium, traducendumq; Venetias, tutum pacis asylum, existimauit. Ibi statim coràm Duce, ac Senatu perorans adolescens vigesimum vix attingens annum, tàm propensis hominum studijs est exceptus, vt admiratio venerationem, plausum vrbis in ipsum frequentia superaret. Oris enim suauissimi species, erectum corpus, valida membra, rosæ signum circa dextrum lumen innatum, vt omnium facilè alliciebat oculos, sic præalta facundia, rerumq; notitia præclarissimarum, dæmonicum prorsus (qualem magnis viris attribuit Aristoteles) ei subesse animi testabantur vigorem. Quid aut magnificentius, aut admirabilius, quàm in ipsis ephebis, belli detentum studijs ingenium, tantam in doctrinarum aruis messem cogere potuisse? Quid humanum magis exsuperans captum, quàm vigesimo primo ætatis anno, decem linguarum peritia; necnon Philosophiæ, Mathematicæ, Theologiæ, mitiorum artium, cæterarumq; omnium disciplinarum apicibus pręstitisse? Porrò quid magis in toto terrarum ambitu inauditum, quàm digladiandi, saltandi, sonandi, equitandi, totiusq; gymnasticæ præstantiam singularem, tot arcanis elatæ mentis iunxisse prærogatiuis? Deperijt ipsum præ cæteris Patauina iuuentus, dum in ornatissimum eius Lyceum prodiens, cum celeberrimis Europę doctoribus, de rebus omnibus disputationes inijt, incredibili memoriæ, dictionis, ac ingenij fœlicitate, adeò vt ab eius ore singuli velut delapsi à cælo numinis dependerent. Ac sanè illud Aldi iunioris testimonio traditum in præfatione Ciceronis paradoxorum, quòd accitis in Iacobi Aloy-

bi Aloysij Cornelij Senatoris clarissimi domicilio, cunctis omnium ordinum gymnasij professoribus, cùm Patauinas laudes ex tempore decantauit, tùm sex horarum spacio susceptis plurium scientiarum colloquijs, ac tandem etiam proposito sibi laudandæ ignorantiæ themate, tàm ornatè, ac disertè ea de re dixit, vt somnia potiùs, quàm rem veram, & præsentem audire, ac videre arbitrarentur. Hinc factum, vt alio die indictum in ædibus Illustrissimi Patauini Episcopi congressum, declinarent propè omnes; cuius tamen rei causam idem Aldus apertè non refert. Mihi quidem ex patris mei, qui ipsum audijt, sermonibus agnitum, ex doctoribus vnum, interriti spiritus acie Arcangelum Mercenarium insignem Philosophum, cum Critonio de rebus Physicis copiosè, grauiterq; disseruisse, impugnando, resoluendo, interpretando subtiliter, ac promptè singula, qui propterea perhonorificum lectissimę coronæ, ac vel ipsius disceptatoris iudicium est emeritus. Cæterùm Patauina hic deserens stadia, ceù ludis omnibus victor, Venetias rursum se contulit, vbi cum rabidis iniquorum morsibus excitus, omnem vellet retundere liuoris acutiem, inferas in æde sacra Diui Ioannis, & Pauli conclusiones ad disputandum exposuit Pentecostes die, ac per triduum propugnatas. [Vt ijs, qui virtute, veraq; animi n obilitate alijs prælucentes benè de virtutis amatoribus sentire consueuerunt, gratias agat immortales Iacobus Critonius Scotus, profligatisq; ac perditis hominibus omnem in posterum iactãdi occasionem auferat, errores Aristotelis penè innumerabiles, & omnium latinorum Philosophorum, siue cùm de ipsius mente disputant, siue cùm res Theologicas attingunt, & nonnullorum quoq; Matheseos professorum somnia refutabit. Liberam ad hæc in omnibus disciplinis siue illæ publicè tradi soleant, siue sapientissimis tantùm hominibus peruiæ sint arguendi occasionem dat, responsurus siue Logicis, & consuetis responsionibus, siue per secretam numerorum rationem, aut figuras Mathematicas, siue per aliquod ex centum carminum generibus ex proponentium arbitrio.] En sacri celsissimæ originis impetus, quibus pares nulla temporum memoria, præterquam in Pico Mirandula vix inuenias. Tantus igitur humani generis fulgor occidit sub iniquo heù nimis Mantuæ cælo, deplorando semper euentu. Eò siquidem, cùm Venetijs abstractus humanitate Guyllelmi Gonzaghæ Ducis, animi gratia recessisset, ac vespere quodam cum cithara, & ense sub alis solo, aulicorum more per vrbem ijsset, contigit, vt Ducis filio Vincentio (consultò, an casu incertum) occurrens, ad arma fuerit acriter lacessitus, qui repetè strenuissimo in ipsum, duosq; socios insultu, non solùm efferos repellens ictus, sed magnum ipsis periculum inferens, eò lassatum tandem redegit principem, vt edita

voce

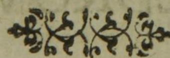
voce Iacobo se pandere sit coactus: hic verò prolapsis statim genubus, veniam affectatæ impensiùs vindictæ dum peteret, se, quòd illum in tenebris non dignouisset, excusans, furenti atq; inexorabili Vincentij dextera transuerberatus est. V. Non: Quinct. anno MDXXCIII. expleto nondum ætatis vigesimo secundo. Miserabilis herculè fati rumor in vltimas vsq; terras expansus, nedum tetricis viuentes institutis homines perculit, sed naturam propè turbauit vniuersam, quæ pompam excidisse suam ingemens, haud ampliùs tantis se mortales cumulaturam honoribus minata est.

Georgij Rotini.

Ignoto latuit Phænix Critonius æuo,
Funereis postquam Mantua mersit aquis.
Scilicet, vt surgat rediuiuus in æthera Phænix,
Auxilium posset qui dare nullus erat.
Famigeras iterùm Critonius exit in auras,
Et volat ingenio docta per ora virûm.
Addidit imperio mansuras Dædalus alas
Et penna has pennas Imperialis habet.

Ronconij.

Fert præiudicium sapiens Critonius annis,
Dum vincit roseis tempora cana comis.
Hinc parat insidias ætas, quibus ille recedat,
Inuida quæ tantum nollet habere virum.
Ast iterùm superat languens fera sæcula, namq;
Quæ superest, famam non gelida vrna capit.
Ingenio Phœnix, Phænicis sorte nouare
Debuit occiduum, non moritura dies.

VLYSSES ALDROVANDVS.

VLYSSES Aldrouandus.

LYSSES Aldrouandus incomparabilis naturæ operum perſcrutator, varietate doctrinæ, vbertate ſcriptorũ, reconditis eruditioris ingenij viribus, cunctos ferè cùm præſentis, tùm elapſi ſæculi homines ſuperauit: nulla quippè ditior apud alium officina, gummatibus, lachrimis, radicibus, herbis, lapidibus, animalibus, gemmis, quàm quæ in ſuis paratur libris; vt profectò admirabilem vniuerſi referre videatur mercatum, dùm incogniti cuiuſq; climatis fætus, legentium mirè ſubijcit oculis, exprimitq; vires. Dignus pernobili Vlyſſis nomine, qui ſicut è Græcia ſecedens totius propè Orbis ambitum peragraſſe fertur, ita hic generoſo mentis impulſu, naturæ infrà cælum vbiq; luxuriantis delicias colluſtrauit. Vt verò Reipublicæ literariæ opulentum hunc expandit induſtris calami penum, ita in patria Bononia, pluribus annis docuit in ſuggeſtu, auditores ad eius oracula vndecunq; conuerſos; non tàm enimuerò herbariam profitebatur oſtenſionem, quàm logicæ, Philoſophiæ, medicinæ, ac liberalium quarumq; artium elegantiam voce colebat: quod ſuperq; ſatis in eius etiam operibus poſteri ſentiant, quorum cathalogum hìc in gratiam curioſæ iuuentutis, ſubijcere nõ pigebit. Quòd ſi antiquitas Teophraſtum, trecẽta librorũ volumina edidiſſe gloriatur, Chryſippum ſeptingenta, Atteium Capitonem conſulem ſexaginta, Seruium Sulpitium centum, & octoginta, & (quod humanum ſuperet captum) Origenem ſex millia; ſane is vel hoc nomine, præconio ſuo fraudandus nõ eſt, quòd non impari fælicitate veterrimorum æquauit gloriam, recentiorum amplificauit. Selectiora olim in domeſtico eius Muſæo, ſtudioſis ad intuendum expoſita, ſeruantur modò eius nutu in Bononienſi curia, magnifico apparatu ab exteris quotidiana propè inuiſione, atq; admiratione probata. Singularis hæreditas, ſingularem ſibi meritò conciliet commendationem. Deceſſit ergò non perijt, anno MDCV. die quarta Maij; ſiquidem ipſius in patriam pietas, in Muſas obſequium, in curioſos adfectus, frequenti, ac æternitùs duraturo ſui nominis ſonitu recinetur.

Georgij Rotini.

Euocat in lucem, ingenioq; illustrat Vlysses,
Quæ natura suis abdidit in latebris.
Quæ tacito conclusa sinu miracula tellus,
Quæ mare, quæq; æther, astraue summa tenent.
Omnia scrutatus solerti indagine mentis
Digerit, & docta luce nitere iubet.
Viderit Argolicus mores, & mœnia Vlysses;
Felsineus certè nobiliora videt.
Ille sibi, haud ignota oculis, spectauit; at isti
Commoda plura alijs, quæ latuere, patent.

† *Ornithologiæ siue de historia auium tomus primus, editus, Et Clementi Octauo Pontifici Maximo dicatus.*

† *Eiusdem Ornithologiæ tomus secundus ad Illustrissimum, ac Reuerendissimum Cardinalem Montaltum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Vicecancellarium.*

† *Eiusdẽ Ornithologiæ tomus tertius manu scriptus, in quo agitur de Auibus aquaticis, & quæ prope aquas degunt, item de ignotis, & peregrinis.*

Specimen generale omnium rerum animatarũ, & inanimatarum, quæ in nostro Musæo ad viuum ab oculos ponuntur, pro maiori parte à nullo descriptæ, nec in lucem editæ.

De Meteoris, seu impreßionibus in aere genitis, de fossilibus, Et alijs inanimatis omnis generis tam naturalibus, quàm artificialibus, & quæ habent figuram determinatam, vel luxu naturæ, vel casu, volumen vnum.

De Animalibus exanguibus historia in varios libros digesta. Et primo.

† *De Insectis apodibus, & pedatis, quæ posteriora in alata, & alis carẽtia diuiduntur. Alata rursus in alas detectas habentia, analitra dicta; & in cooperta labentia, quæ culeoptera vocantur, seu vaginipenna.*

† *Item de Crustaceis siue malacostracis, vt astacis, seu gammaris, de cancrorum differentijs, de locustis, Et squillis.*

† *Item de Malachijs seu mollibus, vt polypo, sepia, sepiola, & huiusmodi.*

† *Item de Zoophytis, siue plantaminalibus, vt lepadibus, patellis dictis, & pyro marino.*

De animalibus sanguineis volumina quinque, quorum primum est.

† *De Quadrupedibus viuiparis in plures libros diuisum, vbi agitur de Eigitatis, vt sunt Leones, Canes, Et huiusmodi, & de Bisulcis, cuiusmodi*

sunt

sunt Boues, Capræ, & cætera id genus, & de Solipedibus, vt sunt equi, asini, & similia.

Secundum de Quadrupedibus ouiparis, vt sunt Lacertorum genera, Salamandræ, Crocodili, & Testudines.

Tertium de Serpentibus.

Quartum de aquatilibus sanguineis, nempe de piscibus squamosis, leui cute contectis, Cartilagineis, id est aspera cute tectis, vt sunt pastinacæ marinæ & raiæ, vel passerinæ speciei, qui psitodes appellantur, Item de cetaceis, de Cetis, vti de balænis, pistricibus, & Orcis. Item de beluis marinis.

Quintum de Hominis natura, & de monstris, quorum liber primus est de ijs, quæ fiunt ex excessu, & defectu materiæ. Secundus, quæ ex coitu diuersæ speciei. Tertius de ijs, quæ ex imaginatione. Quartus & vltimus de ijs, quorum ratio reddi non potest, sed à causa cælesti fiunt.

De Plantis volumen vnum in sex libros distinctum quorum.

Primus est de arborum generibus.

Secundus de fruticibus. Tertius de Subfruticibus.

Quartus de Herbis communi nomine dictis.

Quintus de frugibus nempe de leguminibus, & triticeis.

Sextus de Herbis imperfectis.

Opera varia sine iconibus.

De Admirandis volumen in plures libros distinctum.

Obseruationes omnium rerum naturalium, nempe fossilium, plantarum, & animalium, prout in diuersis locis nascuntur, opus Principibus doctisque, ac ijs præsertim, qui Musæo sua amplificare student, vtilissimum, distinctum in quatuor libros, quorum primus de ijs agit, quæ in Asia, secundus quæ in Europa, tertius quæ in Africa, quartus, & vltimus, quæ in nouo orbe nascuntur.

Dictionarium omnium rerum naturalium, quarum mentio fit in omnibus Hippocratis Coi libris, nempe plantarum, animalium tam exanguium, quàm sanguineorũ, & fossilium, quo in opere sparsæ illius authoris sententiæ ordine alphabetico rediguntur, & scholijs quibusdã illustrantur.

Sylua allegoriarum mysticos totius sacræ scripturæ sensus complectens, præsertim fossilium, plantarum, ac animalium.

Antidotarium omnium medicamentorum, quæ sunt in quotidiano vsu.

Elucidarium Theologicum de fossilibus, plantis, & animalibus tàm exanguibus, quàm sanguineis, quorum mentio fit in sacris Biblijs.

Index omnium rerum, quæ in Musæo suo collecta spectantur.

Lectiones in epitomen redactæ in libros quinque Dioscoridis Anazarbæi publicè quadraginta annis continuis in Gymnasio Bononiensi prælectæ, & in multos libros distributæ.

Epistolæ variæ, partim ipsius, partim aliorum de varijs rebus naturalibus.

De lucentibus noctu tractatus ad eximium, & Illustrem virum D. Camillum Paleottum Senatorem.

Pandechij Epistemonici multa volumina in omni genere scientiarum vtilissima, cùm sint tanquam loci communes omnium rerum ad historias texendas, ex assiduis nostris studijs obseruata, & in ordinem alphabeticum redacta.

Schedarum numerus infinitus assiduis studijs collectus, & in ordinem alphabeticum redactus, in quibus quam plurima variorum authorum loca aduertuntur, & dilucidantur.

Scholia varia in Aristotelem Theophrastum, Vitruuium, & Plinium.

Petrus Bellonius Cenomanus de historia auium ex Gallico Latinus factus.

Ornithologiæ siue de auibus in genere tomi quatuor.

Commentaria in Dioscor. librum primum.

Index plantarum omnium, quas in sexdecim voluminibus diuersis temporibus exsiccatas agglutinauit.

De Acetarijs, quæ veniunt in vsum ciborum.

De Plantis odoratis, & virosi odoris historia.

Theophrasti sententiæ hinc inde sparsæ in ordinem alphabeticum redactæ, & annotationibus illustratæ.

De Abrotoni veriloquio, æquiuocatione, & synonymis, & de onobrichi, seu ruta capraria, quæ maximis viribus pollet aduersus pestem ad Illustriss. Cardinalem Paleottum Bononiæ Archiepiscopum vigilantissimum.

De vinorum varietate, & natura annotationes, & scholia in decimum quartum librum Plinij.

De fermento ad Illustrissimum Cardinalem Paleottum.

De Monocerote siue vnicorni liber ad Excellentissimum Iacobum Boncompagnum Ducem Soræ.

Dracologia siue de Draconibus historia ad Illustrissimum, & Reuerendiss. Cardinalem S. Sixti Boncompagnum Nepotem Gregorij XIII. Summi Pontificis.

Echidnologia siue historia de viperis fœminis, quæ sunt basis, totius theriacæ Andromachi, ad Fabium Myrtium Archiepiscopum, & Gubernatorem Bononiæ.

De Sturione liber ad Illustrem virum Camillum Bologninum Senatorem, tunc Oratorem ad Gregorium XIII.

Syntaxis siue methodus vniuersalis, & particularis omnium rerum naturalium.

ralium, tam animatarum, quàm inanimatarum ex innumeris auctoribus collecta, ac in multos libros digesta, opus ad scribendum in omni scientiarum genere vtilissimum.

De Differentijs, & figuris partium præcipuarum plantarum, nempe foliorum, florum, cum eorundem coloribus, seminum, fructuum, atq; radicum, opus valde vtile plantarum studiosis.

Synonimia fossilium, plantarum, & animalium, in varijs linguis.

Index plantarum, & animalium depictorum, Item fossilium, quæ habent figuram determinatam, vel casu, vel naturæ luxu.

De scientiarum, & artium origine.

Bibliothecarum selectarum thesaurus penes titulos in duodecim tomos distinctus ordine alphabetico, opus vtilissimum varia opera componere cupientibus.

De Cruce eiusque miraculis, & in quibus rebus naturalibus, vt fossilibus, plantis, & earum partibus, vt floribus, folijs, fructibus, radicibus, pariter, & animalibus naturaliter insculpta reperiatur, libri duo conscripti idiomate Italico.

Moschologia, siue de mosco historia Illustriss. & Reuerendissimo Card. Octauio Bandino dicata, dum Bononiæ esset Vicelegatus.

Moschologia eadem translata ex lingua vulgari in Latinam.

Stephanologiæ seu de coronis historiæ libri duo, vbi non tantùm de earum diuersitate, & materia agitur, verùm etiam de earundem vsu, vtilitate, & origine, opus iucundum, & vtilissimum omnibus naturæ scrutatoribus, in quo multa poetarū loca tàm Græcorum, quàm Latinorum clarè enucleantur.

De Exanthematibus seu petechijs libellus ad Collegium Bononiense Philosophorum, & Medicorum.

Annotationes in opera Aristotelis, vt in primum posteriorum.

In Prædicabilia Porphyrij commentarius.

Prælectiones in eadem Prædicabilia.

Paraphrasis in librum posteriorum Aristotelis.

Prælectiones publicè habitæ in primum librum Physicorum.

Prælectiones in prædicamenta Aristotelis.

Prælectiones in librum de sensu, & sensato.

Prælectiones in primum librum meteororum eiusdem.

Prælectiones in decem libros Ethicorum.

Prælectiones in primum librum de cœlo.

In Logicam Aristotelis Paraphrasis.

Methodi variæ de fossilibus, plantis, & animalibus.

Orationum variarum volumen in laudem eorum, qui in Collegio nostro Philo-

Philosophorum, & Medicorum, dum ipse fungerer munere Vicearchidiaconi, promoti sunt.

Discorsi varij di diuerse cose naturali mandate in diuersi tempi al Serenis. Gran Duca Francesco Medici.

Discorso del Museo, ouer Theatro di natura, & del modo di conoscere i medicamenti incerti, all'Eccellentissimo, & Illustrissimo Signor Giacomo Boncompagno Duca di Sora.

Miscellanea varia, & epistolæ de diuersis rebus ad diuersos conscriptæ, quæsimul in duo volumina redigi possunt, vt.

De Causa finali plantarum libellus.

De Hortorũ origine atque diuersitate, & vtilitate, adiecta descriptione horti pulcherrimi perillustris olim D. Pauli Poetæ Senatoris Bononiensis.

De Mensarum differentijs, & triclinio libellus.

De Sycomoro ad Illustris. Cardinalem Paleottum Archiepisc. Bonon.

Quòd spongiæ sint plantæ imperfectæ, non autem animalia Zoophyta.

De Papyro, & linguarum, & academiarum diuersitate libri duo.

Plantas inutiles an natura producat ad eximium virum Franciscum Bolognettum Senatorem Bononiensem.

De Farre. De Nicotiana. De Sandice.

De Lolio, & eius remedijs.

De Vrsi natura, & facultate ad eximium, & Illustrem virum D. Ioannem Aldrouandum.

De Lamia Cetacea ad Laurentium Sorgum Epidauriensem.

De Sepa serpente ad perillustrem virum Dom. Camillum Paleottum Senatorem Bononiensem.

De Lacerta Chalcidica ad Fabritium Paduanum Foroliuiensem, Philosophum, & Medicum eximium.

De Capriasino ad Illustrissimum, & Reuerendiss. Cardinalem Paleottum Bononiensem Archiepiscopum.

Anemologia siue historia de ventis ad Illustr. Cardinalem Paleottum.

De Aere corrigendo tempore pestis ad Illustrissimũ Senatum Bononiensem.

De Cancris ad Franciscum Calceolarium Pharmacopæum ad insigne Campanæ Veronæ.

Pectinum volantium historia ad Illustrissimum virum Iacobum Sorgum Epidauriensem.

De coloribus tractatus cum suis proprijs picturis à plantarum floribus desumptis ad viuum.

De Gemmis nouem libellus ad Illustrissimum Cardinalem Paleottum.

De Sulphuris locis, vbi nascitur in varijs terrarum partibus, historia, ad amplissimum Cardinalem Bandinum Piceni Legatum.

De

De Numismatibus historia.
De Talentorum differentiis libellus.
Animaduersiones supra picturas monstrificas, & prodigiosas ad Illustrissimum Cardinalem Paleottum.
De Eculeo, siue equuleo antiquorum, quod erat tormenti genus, quo torquebantur viri sancti, & alij carceribus inclusi.
De Magnete albo ad Reuer. P. Io. Antonium Mariam Spadinum Inquisitorem Bononiæ ordinis Prædicatorum.
Adagiorum vulgarium liber explicatus.
Quæstiones Logicæ, & Physicæ variæ.
De locis topicis publicè, & methodicè declaratis.
Proconessi lapidis historia. De Lapide Bezaar.
De Cerusa. De Tabulis ceratis.
De Taurobolio, & criobolio.
Plauti bina loca in Captiuis, & Aulularia emendata ad Illustrem virum D. Vincentium Pinellum.
De Vertigine libellus.
I sette peccati mortali per quali animali si possino esprimere.
Obseruationes in Theriacam Andromachi.
Elogia virorum, qui visitarunt Musæum, & scripserunt in libro eius.
Catalogus omnium virorum, qui varijs temporibus miserunt varias res naturales, nempe fossilia, plantas, & animalia, nostrumq; Musæum ditarunt: de quibus omnibus in varijs historijs, prout occasio offert, mentionem facio, exhortans alios, vt si quid rari ad manus suas peruenerit, mihi communicare non dedignentur, vtilitatis publicæ studiosorũ causa.
Oratio habita in Gymnasio Bononiensi coram Illustriss. Gubernatore Cæsio Episcopo Narniensi, & alijs præclaris viris, & studiosis.
Methodus breuissima de materia medica, quam perfectè callere debent medici, & pharmacopæi.
De Regulis mathematicis, littera Dominicali, aureo circulo, & in quo signo sit luna, & quot horis luceat, & de epacta, & indictione.
Regulæ ad inueniendum, in quo gradu sit Sol.
De Rotulo studij Bononiensis, & ordine lecturarum & classium.
De Statuis marmoreis, & æreis, quæ diuersis in locis Romæ conspiciuntur cum earundem breui descriptione, & historia, edita Romæ anno 1556. Idiomate Italico, dum essem adhuc studiosus.

PETRVS VICTORIVS.

PETRVS VICTORIVS.

INTER innumeros Florentia patria genitos, ingenij, ac eruditionis laude florentes, omnium consensu elapsi proximè sæculi decus insigne connumeratur Victorius. Gentilitio namq; splendori sibi cum nobilissima Capponum familia congeneri, eas artium faces addidit honestissimarum, vt sublimiorum merita coæquauerit, famam verò aliorum, non intermorituris posterorum collaudationibus superarit. Hoc varia cùm primis ostendunt ipsius Commentaria in Rhetoricam, Poeticam, Politicam Aristotelis, nec non in Demetrium Phalereum, Catonem, Varronem, Columellam. Porrò versiones Græcolatinæ Euripidis, Hipparchi, Sophoclis, quibus sic excelluit, vt transfusus in eum Græcorum auctorum genius videretur. Hoc propterea nomine à Cosimo principe, Græci, ac Latini idiomatis interprætandi ornatus prouincià, moralis Philosophiæ postmodum è suggestu tradendæ munus obtinuit. Ac renidentis celebritate virtutis, cum vndiq; frequentissimos auditorum cætus alliceret, Bononienses, Venetos, ac Reges, ad suæ compulit vocis fructum, cumulatis præmiorum oblationibus expetendum. Sed patriæ suæ amans, optauit magis, ciuicis ab ipsa honoribus affici, ac Domini liberalitatem sæpius experiri, quàm externi fastus discrimen incerta perregrinatione subire. Illud tamen verè dignissimum est adeptus, quòd exteri Florentia iter habentes, inter cætera eius vrbis admiranda, eum etiã ceù caput eius çui su pereminens, & sacrum inuisere, ac de facie noscere gestiebant; quamobrem eius ad viuum depictam imaginem, pretiosi loco viatici secum adferre plurimos compertum est. Id verò non solùm curæ habuit pietate, ac excelsa indole præstans Farnesius Cardinalis, sed eius potissimùm nutu, bonarum artium rudimentis voluit erudiri, vt etiam Feltrius Vrbini regulus, à quibus deinceps opulenta retulit honoraria vtriusq; amplitudine, nec non ipsius claritate, atq; ingenio digna. Hinc summus Academiæ Florentinæ parens, concordi suorũ ciuium plausu est appellatus. Ita doctorum cohors omnium Italicæ vniuersitatis, ad eius oraculum inita humaniorum literarum dissidia deferebat. In quo tamen egregiam perpetuò retulit modestiæ laudem, animo potiùs amicorum studijs, & officijs, quàm propriæ gloriæ, ac inflationi prono. Neq; pariter vllum vel emeriti lucri commodum sibi cordi esse tunc ostendit, cum bis aureorum millia sibi à nobili quodam oblata presbytero, vt Rhetoricæ volumen typis recusum eius inscri-

beret nomini, constantissimè reiecit. Quibus verè suspiciendum dotibus, quid mirum, si pluries Cosimus ad varios principes legatum elegit? ac præsertim ad Iulium III. congratulandi ergo, de adepto sanctissimæ sedis fastigio, vnde posteà rediijt equitis, & comitis nitenti adauctus dignitate? Quin etiam ab eodem lauream studentibus conferendi obtento diplomate, plures, ijq; nobilissimi Etruscorum, aliarumq; gentium, hoc vt ex eius manu decus acciperent, Florentiam data opera conueniebant: eodem fermè impulsu, quo temporibus anteactis, scientiarum candidati, vti suam Thadeo Florentino medicorum antistiti probarent industriam, à singulis orbis gymnasijs vberrimi confluebant. Sed à corporis haud se potens interitu vindicare, vt se tot bonis animi reddiderat immortalem, pressus annis tribus infrà nonagesimum, cecidit in patriæ gremio An. MDLXXXV. à Leonardo Saluiato equite collaudatus. Ac præcipuum eius voce inibi consignatum elogium, quòd sextus à quinque alijs eius vrbis celeberrimis Musarum heroibus recenseri mereatur.

Iulij Ronconij.

Crediderim, Petrum soluentem verba disertum
Aurea iam Galli vincla habuisse senis.
Galli vincla senis facundo prompsit ab ore,
Cum voce adstrictos traxerit iste viros.
Nunc rediuiuus adest; animat nam fata Ioannes,
Dum victura suis fert monumenta modis.
Et stupor est geminus: mentes tunc auribus omnes
Vinctæ, nunc oculis corda ligata manent.

Ioan. Ludouici Valmaranæ.

Florida iam virtus, FLORVM, tua floruit VRBI;
Orbem nunc varijs floribus ampla beat;
Inuidia victa, Victori, maxima, templo
Æternitatis construit atq; PETRAM.
Hoc ruet haud vnquam, semper durabit & illa,
Lethum namq; ferum, sæclaq; dira prement,
Sic, qui, PETRE tuas gaudet conscribere laudes,
Temporis, ac mortis detinet IMPERIVM.

IO. BAPTISTA MARINVS.

IO. BAPTISTA MARINVS.

VAM natura parens multijugam præfert hac in rerum vniuersitate luxuriem, optimè videtur MARINVS virenti quadam poeticorum fœtuum fæcunditate, ac pompa retulisse: nemo faciliori ad omnem scribendi elegantiam indole: nemo lusoria, vel seria Italicis aptare carminibus gnauior: lyrica dulcedine tot heroum, tot amorum, & fabularum, figmentorumq; carmina modulatus, vt Anacreontis iam, & Pindari nænias, Etruscorum etiam nobiliorum fortasse rithmata, hoc æuo solus coæquasse videatur. Vorax huiusmodi blandimentorum vulgus, auidiùs nunquã excepit alterius flosculos: Numen veluti deliciarum, Thusciq; leporis habetur. Inuentionis Ariosto, maiestatis Tasso, concinnitatis Marino, laus propè omnium huius artis procerum, elegantiumq; virorum calculis defertur. At verò tanto hanc auram affectauit æstu hic vir, vt leuitatis, & impudentiæ crimen suis vndecunq; captauerit scriptis. Sui amans, iactabundus, procax in cæteros, vnamquamq; scriptionis poeticæ formulam, vel selectiorem paullò sententiam, aliorum prognatam studio, sibi tanquàm Caballini fontis vindici proteruiùs arrogare, suis erutam è fontibus conqueri, vt Musarum ceù parens, ac genij dator, haud ita præstantium poetarum cætui insultare videretur. Multorum propterea intestina sibi vndiq; conflauit odia: plurrima subijt, & rerum, & vitæ discrimina. Serenissimi Sabaudiæ Ducis Caroli exceptus aula, insignem primò gratiam, equestribus sibi Diui Lazari collatis insignibus est emeritus, mox seuerissimã indignationem, iocularium in eius gibbositatem scriptorum opinione concitatam; vt vix herculè Ferdinandi Mantuæ Ducis ornatissimi auctoritas, è tetro ipsum carcere, ad pristinam lucis vsuram reuocare potuerit. Decantatas porrò ipsius cum Gaspare Murtola poeta non ignobili simultates, quem Dux à secretis habebat, lubens pretereo, quòd vterq; sæpiùs venenatis, effusisq; cantilenarum poculis Italicæ vniuersitati stomachum mouerint. Proteruior tamen Murtola, vt ingenij dexteritate impar, Marinum execrabili parui tormenti globulo frustrà de medio tollere nixus est. Sic Thomæ Stilianij, & aliorum suæ laudi perpetim obstrepentium, conatus omninò irritos agnouit hæc ætas. At verè Adonidis carmen, in quo videtur vberrimos ingenij sui congessisse thesauros, impar sortiri videtur inchoatæ laudi augmentum; parùm enimuerò, quòd ibi legentem erudiat, animaduertas;

nulla poeticæ coagmentationis facies: nullum veterum, aut recentium lectissimorum poematum character: congeries potiùs quædam fabularum existit, vix ad mores, vix etiam ad affectus conferentium. Vnus ferè in ipso duntaxat suauissimæ dictionis tonus, quo, dum seuerioribus, nedum puberibus adblanditur auribus, præreptam sibi à cæteris epicę inuentionis palmã non attingit. Illud ferè Lutetiæ Parisiorum incæptum, absolutumq; edidit, quò à primoribus Gallicæ nobilitatis illectus migrarat, quorum etiam liberalitate refertam lectissimis voluminibus supellectilem, ingentemq; pecuniæ vim in Italiam reportauit. Cęterùm Maffeo Barberino ad summum Romani sacerdotij culmen euecto, quem modò Vrbani Octaui nomine veneramur, cùm Marinus vetere cum ipso nixus necessitudine, ac vberrima iccircò excitus potiundi spe, Romam prædulce sperantum domicilium cogitasset; vel in ipso vrbis limine, irrita non obscurè percipiens, adgnoscensq; vota, in patriam se recepit Neapolim, vbi post annum ferè stranguria familiari confectus perijt morbo, ea funeris pompa, nobiliumq; ipsius cadauer sectantium frequentia, quam vix vlli antea in amplissima vrbe contigisse, plurimi, qui viderũt, adfirmẽt.

Io. Vincentij Imperialis.

Cum terris iterùm Veneri dilectus Adonis
Carminibus vixit, docte Marine, tuis
O' lacrymis dignate meis, Cythereia dixit,
Serus, sed longè pulchrior ecce redis.

In obitum Marini poetæ præclarissimi, Iacobi Gaddij sylua.

ITe, ite flebiles
Sine lege versus:
Scilicet exlex dolor insanus,
Omnia legum vincula rupit,
Cum Parca vitæ stamina ruperit
Vatis amabilis,
Vatis heu lacrymabilis
Flebili heu Musis cecidit Marinus
Funere maximus;
Ille ille flos leporum,
Ille ille flos decorum
Ager ille gloriarum,
Illud grande gratiarum
Quod iniqua nimis
Mors exhausit sitibunda mare.
Ite, ite flebiles
Sine lege versus:
Dextera lacrymas ede loquentes,
Oculi tacitos fundite versus,
Eheu, eheu, eheu, eheu,
Velle crines, scinde vestes,
O' prænobilis arbitra regni

Incly-

Inclyta Parthenope,
Viuax Hesperiæ parentis astrum
Fulgens orbis ocelle blandientis,
Fax vrbium sororum,
Viuo Felix, rapto infelix
Ipsa Marino.
Magis infelix, quò mage felix,
Effunde heu totas lacrymis habenas,
Scilicet illud
Mare gratiarum
Mare lacrymarum
Par ciet, vndas
O Sebethe, gementi
Flebiles ministra,
Tuq; ò Synceri carmine Vatis
Inclyta Mergilline,
Volue lacrymantes aquas,
Syncerum illacryma recentem.
Actius alter est Marinus
Tuq; Nympharũ docilis caterua,
Quæ natales colitis fontes
Parthenopæi regni
Quæq; montes, quæq; riuos,
Quæq; siluas, quæq; prata
Syderibus redimita vernis,
Ite in lacrymas, ite perennes,
Fundite salsos, fundite riuos,
Eheu, eheu, eheu, eheu,
Victus iniqui turbine lethi
(Flebile fatum,) cecidit vestri
Flos ille campi,
Decor ille montium,
Gloria nemorum
Fontium voluptas,
Fluminum venustas
Iris amænæ gratior oræ;
Spargite frondes, spargite flores,
Fundite lymphas, fundite rores
Super auritum Vatis tumulum,
Vester vt virescat flos,
Vt vestra lux refulgeat,
Quam tenebrarum lurida mater
Extinxit vestri ab luminis inuida,
Inuida gloriæ mors.
Ite, Ite flebiles
Sine lege versus;
Ite perennes
Sine lege luctus.
Gratia crines scissa decoros
Emerito patrẽ funere prosequere;
At sine mundo;
Mors ornatum despicit omnem,
Non decet mortem nisi mortis vmbra
Nullis picta nitoribus;
Nullis fusa coloribus.
Ite, ite flebiles
Sine lege versus,
Ite perennes
Sine lege luctus
Oculi mutos voluite versus,
Scribe loquaces dextera luctus
Eheu, eheu, eheu, eheu.

De suprascripta sylua.

Quæ nat per mare grande lacrymarum
Deflens funera maximi Marini
Quouis iudice lacrymosa sylua est;
Quæ nat per mare dulce gratiarũ,
Quod in pectore claruit Marini,
Quouis iudice gratiosa sylua est.

PAVLVS BENIVS.

PAVLVS BENIVS.

ACRI quodam indignationis impetu vir hic è Societate Iesu, cuius in gremio diutissimè vixerat, abstractus fuit, quòd extructos à se ad Platonis conuiuium commentarios, Patres argumenti aliâs obscęnitatem exosi, de more in vulgus proferri prohibuerunt; indutis enim exindè presbyteri fascibus ad alium se liberiorem & solutiorem vitæ parauit modum; ac interim cum haud obscuram ingenij laudem, quotidiana propè scriptiuncularum editione venatus esset, grauissimo Veneti Senatus nutu Patauium ad profitendam Eloquentiam traductus est, cuius tamen singularem de se opinionem miserrimè elusit, quippè rarus adeò fuit illi discentium consessus, vt sæpe magis gymnasio, quàm stomacho ieiunaret. Arcebant alios ab ipso languor sermonis, & vocis, cum immodica rerum, ac verborum sobrietate. Quosdam auertebat collegæ sui Vincentij Contareni periucunda æquè, ac spectata singulis doctrinæ species. Oderant autem vniuersi morbosas quasdam animi angustias, quibus ipse indolis haud ità liberalis, atq; ingenuæ referebat indicia, adeò vt in eo gymnasio dictum illud crebris iactaretur sermonibus, malè de Benij rebus actum fore, si scriptura ei aliqua, vel pactum fuisset celebrandum, quando vel duobus eidem in schola sua testibus contigisset egere. Inter cætera potissimùm hoc illi obiectum memini, quod leuissimis suspicionum causis ducebatur, iuuenumq; segniori studio fouebat ingenia, quàm iniunctum sibi onus requirere videbatur: nullum enim verò sperandum illis erat ex literaria eius officina subsidium: sibi duntaxat verè natum dicebant, non cæteris, nisi quoad lucri, & pecuniæ ratio poposcisset. Quòd autem in ipso egregium, ac propè singulare fuit, nullo pacto prętereundum videtur: indefessus nempè studiorum cultus, à quibus nunquam se vel ad extremum senium redactus temperauit: quotidie literis aliquid mandare: quotidie libros peruoluere: noua semper meditari: ad excellentiam prorsus quandam adniti. Perennes hoc testantur elucubrationes, quibus insigniorum ferè artium dogmata luculenter perstrinxit: concinno quodam genere orationis, ac sententiarum sylua, virentem vndiq; præfert ingenij feracitatem: operum verò immensitas tanta est; tamq; adauctus commentationum cumulus, vt hoc nomine cæteris omnem laudem præripuisse videatur. Cęterùm ex tot opusculis, haud ipsi fortè verior accessit commendatio, quam ob susceptam alacriter pugnam, cum lectissimis

ſimis Academiæ Florentinæ alumnis: eorum namq; ſtudio cum ſuſcitarentur obſoletæ quædam voces, ad vnam Tuſcorum duntaxat ſcriptorum aurem accommodatæ, viſum eſt Benio hos illorum conatus retundere, diſerto ſatis libello, quo multò comptiorem ſermonis ſpeciem, multoq; venuſtiorem propoſuit. Nos quidem ſub hac cæli plaga degentes, facilè in eius ſenſum omnes irrepſimus; nam licet in Etruria delectus vocum priſcarum, abditiorumq; vel ex eo adprobari poſſit, quòd nationi maximè congruat, vt qui per manus ei diutiſſimè traditus, ſit etiam ad perennem maiorum ſuorum gloriam fouendus, & latiſſimè propagandus: tamen nobis Inſubris cum deſit genuinus Etruſcæ locutionis tonus, lubentes etiam cauemus verborum quoſdam veluti ceſpites, fruimurq; magis ſelectis floſculis, ſeù potiùs lenitate ſermonis, & feſtiua quaſi orationis amænitate. Huius propterea vindicem, atq; aſſertorem Paulum, quis meritò nuncupandum inficiatur?

M. Antonij Romiti.

Ingenti cuius famæ vix ſufficit orbis,
Effigiem Pauli parua tabella capit.

Ronconij.

Iam ſatis Aoniæ Taſſus ſub tegmine lauri
Temporis à ſæuo fulmine tutus erat.
Sed ſatis inuidiæ plectro non vicerat arma,
Carmina ne morſu dilaniata forent.
Tu ſtabili virtute Beni munimina condis,
Et tua propugnans dextra tuetur eum.
Te clypeum dicam manſuri adamantis habere,
Qui ſolidus reprimit, qui nitidusq; ferit.
Felices dulci recinant modulamine Muſæ;
Rumpitur hinc telum, liuor, & inde perit.

Petri Pauli Plouenei.

Te ſeu facundę pandentem Palladis artes,
Siue Caballini flumina docta iugi.
Te ſeu Meonidem, Sophocleum ſiue cothurnum,
Seu Plauti ſocos explicuiſſe iuuat.
Germani, Hiſpani, Galli mirantur, & Angli,
Et quiſq; in patriam doctior indè redit
Quid plura? annales Liui cum Paule tonares,
Eloquio didicit candidiore loqui.

ROBERTVS BELLARMINVS
Cardinalis.

ROBERTVS Bellarminus Cardinalis.

RVTILVM hunc leniſſima comitate vultum, verendis tamen ſacræ doctrinæ facibus cuncto hæreticorum Orbi terribilem, gerebat Bellarminus, à Clem. VIII. Pont. Max. Baronij monitu Cardinalis electus. Patria Politianus, genere nõ obſcuro, Marcelli Coruini Põtificis ex ſorore nepos, vita inter patres ſocietatis Ieſu laudatiſſimè acta, tot egregiorum operum cumulis, tot ſcientiarum n.. tore clariſſimus, euolat vtiq; ad Cælum Italicorũ procerum princeps. Agnoſcit in hoc vno haud omninò infelix hæc ætas auream illam Chryſoſtomi, Athanaſij, ac ſeniorum patrum facundiam, qua Ortodoxæ religionis, hortulos manantibus vndiq; cæleſtis ſapientiæ riuulis irrigarunt. Fauſtus hic ſolij Romani propugnator: ſolidarũ Pauli, ac legis cùm priſcæ, tùm recentis ſententiarum interpres, ac vindex: miſerrimi turbinis, quem concitarant iampridem ferales Genij Lutherus, & Caluinus, tantis in opinionum fluctibus, hic Romanæ cymbæ fax, cuius diſcuſſæ radijs tenebræ falſitatis, nonniſi contumacibus, ægrèq; affectis adhuc inſident animis. Præclarum cunctis eſt obuium volumen, quo ſingulas digeſſit hæreticorum ſenſuum controuerſias ad ſæculi verè felicitatem prolatas: antiquata enim propè Conciliorum Græcorum, & Latinorum dogmata in eo mirificè reſtituta, veritatis, quam præſertim in venerabilis Euchariſtiæ cultu profitemur, candorem, ac robur inſigniùs referunt: ſingula contra huius Sacramenti fidem argumenta, quæ quingentorum annorum ſpacio condere impietas, ac proteruitas potuit, acerrimo herclè ingenio eliduntur, atq; eneruantur, nihil ferè intactum relinquitur quod ad reformandos mores, vel ad animos confirmandos ſit congruum. Hæretici huiuſmodi libris adauctam ſuorum thematum auctoritatem dictitant, quòd eorum argumenta ſolutionum præſtantia non exæquet: infandam etiam hæreſis notam Bellarmino tentarunt inurere, quòd ipſius liber de Romano Pontifice in indice librorum, quos damnat Eccleſia, fuerit adſcriptus. Sed miſerorum hæc funto ſolatia: hunc librum palàm eſt Cardinalium, quibus id oneris incumbit, conſenſu Eccleſiæ quàmcitiſſimè fuiſſe redditum, quem ſatis conſpecti toti curiæ auctoris mores, ab omni prorſus crimine vindicabant. Infenſa tamen ei quandoq; Italorum fuere iudicia, vt qui principum tempo-

ralium potestatem, arctioribus fortè limitibus contrahere consueuit: suus enimuero cuiq; oboritur næuus; in tanta humanæ sapientiæ calamitate tantisq; sophismatum anfractibus sufficit in pluribus non errasse. Hic igitur verè Catholici munimenti cardo, producta ad longissimum senium ætate, corpore bilis, & sanguinis æquabili miscella firmissimo, corruit Romæ anno M DC XXI. sub æquinoctio autumnali acuta febre correptus, quem omnium gentium, ac sæculorum memoria dignissimum, boni omnes, doctiq; maximè indoluere.

Ioannis Bidermani.

Sibila Lerneæ qui colla repreßerat Hydræ,
Roborea Clauæ mole timendus erat
E' Stygio nunc Hydra lacu noua prodijt: illi
Nulla ità claua grauis, quàm mea penna fuit.

Petri Pauli Plouenei.

Quem vides, hospes, rutilum per astrum
Stare depictis tabulis loquentem,
Noueris dignum gemino cothurno
Surgere ad auras.
Clara Robertus superum propago
Quem vehit raptis super astra pennis,
Dum manet terris comitata bustum
Fama superstes.
Hunc canit docto calamo magistrum
Cerberi dextra religasse colla,
Spiculis Orcum domuisse sacris
Herculis astu.
Hæresum fractor tenet ille portum
Negligit sæuæ fremitum charybdis,
Arcet hostiles fidei cateruas
Fulmine maior.
Siderum calles graditur supremos
Morte, quin Phœnix per amiciora
Fata sublimes renouatus intrat
Ætheris arces.

Eius-

Eiusdem.

Aspicis, vt valido Robertus robore bellat
Bella poli, hæreticos & fugat ore greges.
Ille tamen mitis tacita, timidusq; sub vmbra
Ingemit, & querulis vocibus antra replet.
Nunc vi fulminea fertur generosus in hostem,
Nunc gemitus imo è pectore in astra iacet.
Imbellem annè ales generat generosa volucrim?
Idem aquila est agitans bella, columba gemens.
Vtrobiq; tonat: bellum vtrobiq; minatur.
Siue aquila hæreticis, siue columba Deo.

PETRVS MATTHÆVS.

PETRVS MATTHÆVS.

PETRVS Matthæus natus eſt in ditione Epiſcopatus Baſileenſis, in confinibus Burgundiorum, nō procul à monte Peliſcardo. Patrem habuit humili textoris opificio victum quęrentem, ſed viuacis ingenij ſpiritu ſuę ſortis anguſtias mirificè ſuperantem; filij ſiquidem generoſum ſecutus genium, altioribus artibus inſtruendum, & ab inopiæ ſordibus eximēdum curauit. Is à Ieſu patrum gymnaſio, vbi prima ætatis poſuit rudimenta, ad celeberrimum virtutis domicilium Lutetiam Pariſiorum tranſmiſſus, non mediocrem cæpit inter æquales plauſum, quibuſdam Oratorijs progymnaſmatis aucupari. Ac pręſertim ſummorum aulæ procerum panegyricis editis, Petri Zanini eiuſdem aulæ præſidis gratiam adeptus eſt, cuius etiam fauore deinceps hiſtoriographi regij decus, perhonorifico ſtipendio donatus promeruit. At verò in conſcribenda hiſtoria inſolenti auſu, longè cenſetur à calcatis veterum veſtigijs receſſiſſe, præceptorum namq; moralium glomeratis cum vbiq; luxuriet aceruis, Philoſophi potiùs, quàm hiſtorici perſonam videtur induere; hinc ſuauitatem illam, quæ in narrationum varietate, mananti ſolet orationis flumine redundare, fruſtrà lector perquirit, vt iccircò etiam ſatietate rerum, intermixta, conciſa, & erratica ſerie perſcriptarum quandoq; afficiatur. In Gallia hiſtorici eius fætus vix prolati eruditiorum iudicio euiluerunt. In Italia quidam iuniorum feruor, quos ſtili nouitas incredibili voluptate pellexerat, iam obriguit. Vna duntaxat viget opinio politicæ hominis induſtriæ apprimè fauens; at forſan ambiguo curioſorum freta conceptu breuiter duratura. Hac ſibi viuenti ad conſiliarij ſtatus dignitatem munijt iter, aduocante Maria Medicea Henrici quarti magni Regis vxore inclyta. Strauit etiam ad idem faſtigium viam præclaro, vnicoq; filio, quem modò Parlamenti conſiliarium Lutetia veneratur. In viuis tamen dum egit Henricus, quòd in ſuas laudes Petrum intemperantiùs operoſo volumine debacchatum exiſtimaret, acerbiùs audijt; ipſiuſque ceù fucati ſcriptoris vota conſtanti illiberalitate deluſit. Cæterùm qui rerum ciuilium theoremata, congruis, agnitiſq; firmauit euentis, hiſtoricæq; praxi connectit, emerito fraudandus non eſt elogio, eoq; magis quòd florenti ſolidioris facundiæ laude, ſacer Muſarum cultor à quocunq; cæci liuoris lue non præpedito cenſeatur. Ceſſit fatis quintum ſupra quinquageſimum attingens annum, Pariſijſq; publica funeris pompa tumulatus eſt.

Iulij

Iulij Ronconij.

Henricus pugnat, scribit certamina Petrus
Fortiter, & doctè, mirus vterq; simul.
Fulminat ille manu, & validis metuendus in armis
Agmina dura fugat, corda superba premit.
Fulminat iste manu, & celebrans virtute trophæa
Tempora dira necat, sæcula sæua domat.
Mille gerit rutilas Bellator sanguine palmas,
Sertaq; Thespiadum laurea scriptor habet.
Dissimiles autem; quòd sors crudelis in illum
Audet inhumani tela mouere viri.
Hic superat fœlix minitantia fata, nec istum
Inuidiæ squallens lædere dextra potest.

Georgij Rotini.

Ardua magnanimi dum scribis prælia regis,
Et duce sub tanto parta trophæa refers,
Quid refert molli Martem confundere cantu,
O' Petre, quid blandos associare modos?
Oderit Henricus tenero sub melle venena,
Ingenua vafros respuit aure sonos.
Aut nullo, aut solo capitur modulamine Gallus,
Syluarum dominus, quo timet ipse Leo.

IOANNES BARCLAIVS.

IOANNES BARCLAIVS.

ANTIS vexata fluctibus superiori sæculo Scotiæ regio, conspexit etiam Barclaiam gentem auorum serie pernobilem, ad extremas rerum angustias reuolutam. Hinc Guillelmus clarissimus Iurisconsultus nauiter sibi cauens, inita peregrinatione, fortè Andegauum se recepit, vbi haud iniquo dehinc fato ad principem Iuris cathedram deuectus est. Ab huius autem interitu, Ioannes filius antea P. P. Societatis Iesu, sedula humaniorum literarum institutione formatus, Iurisprudentiæ studio se dedidit, cuius in curriculo præaltam singulis cùm præseferret indolem, ingentem etiam vbiq; sui expectationem concitauit. At spe subinde rerum maximarum fretus in Angliam traiecit, vbi væsano consilio, ad conciliandam sibi Regis, ac despicabilis sæculi auram, ab Orthodoxæ fidei gremio, qua pater ipsum solertissimè erudierat, inauspicatò desciuit, quam scriptis etiam exinde plurimis temerè impugnauit. Sui tamen compos redditus breue post tempus, diuino flante spiritu, resipuit: improsperis nimirum aulæ euentibus, suprà quam crederet, insidiosè iactatus, recentiq; multorum excitus exemplo, qui se ad Anglicana conuersi stipendia, rursus in Catholicorum castra multò securiora, optabilioraq; citissimè remigrarāt. Romam igitur appetens, & Barberini nunc Vrbani Octaui, necnon Cobellucij Cardinalium liberalitate adiutus, transegit optimè, communi patriæ nominis celebritate spectabilis: inde altera satyrici sui operis parte completa, quo Anglicæ, Gallicæ, Belgicæ, Lotharingicæ aulæ, veram sui temporis delineauit iconem, tantam apud omnes gratiam promeruit, vt non solùm omnes huius æui eloquentiæ parentes, sed veterum in hoc genere scripta, ipsiusq; Petronij satyricon superasse censeretur. Hoc abreptus fastu aduersus sectarios inuehendi munus suscepit, sed hausta è Cardinalis Bellarmini scriptis doctrina, vix ipse Theologicis rudimentis imbutus effudit oleum, & operam. Pariter fraudatus honoris, meliorisq; status accessione, humanæ iam cedens iniquitati, ad viridarij cuiusdam sui culturam animum appulit, vbi transumptis vndiq; floribus pretiosioribus, iucundissimo aspectu temporis tædium fallere nitebatur. Fuit enimuerò hic morum facilitate præditus, & ingenio fucis aulicis, vrbanisq; dissimulationibus æque apto: hinc Romani proceres hac eius indolis imbibiti opinione, grauiter vsq; adeò sensere de ipso, vt Catholicam fidem haud ex animo, verùm dissimulanter profiteri

ſuſpicarentur; illius nempe ſectatorem hęreſis, cuius inſtitutum eſt religioni ſe locorũ prout occaſio, ac res propria tulerit, deuouere. Neq; cõcepta hæc ipſius vel defuncti euanuit nota, quippè inſcriptionem, ac ſtatuam, quam eius gloriæ filius, in Eccleſia Sãcti Laurentij extrà muros erexerat, cautiore Patres conſilio ſublatam, ac deletam voluerunt.

Natus 28. Ianuarij. 1582. Obijt 12. Auguſti. 1621.

Incerti.

Gente Caledonius, Gallus natalibus hic eſt
Romam Romano qui docet ore loqui.

Ronconij.

Æmulus quiſquis ſtudeat Ioannis
Proſequi ſcribens ſtudio volatum,
Tentat incaſſum volucres ad aſtra
Tollere pennas.
Ingenij vires vegeti vehendo
Dædalo hic tendit potior per auras,
Nobili ſurgit meritis daturus
Nomina famæ.
Quæ beat cœlis animos benigna,
Tollit hunc tractus celerem per altos
Nubium, menti reſerat ſupernos
Muſa receſſus.
Vnde, dum cæcis celebrat ſub vmbris
Regna, fulgores geminat ſerenos:
Principes cœlans tenebris ſub atris,
Luce colorat.
Splendido Argenis rutilat nitore,
Lumine & fulget Polyarcus almo.
Sic adeſt nobis geminum renidens
Sidus in orbe.
Illa formoſo Veneris decore
Literas inter radians videtur:
Hic ſimul Martis generoſus acris
Feruet in armis.
Munere hinc virtus duplici repletur:
Vate ſub tanto celebris per annos,
Rege ſub tanto penitus beata
Gallia viuit.

CÆSAR CREMONINVS.

CÆSAR CREMONINVS.

ÆSAR Cremoninus è Cento oppido Mutinẽsis agri natus, floruit vbiq; nominis maiestate præfulgẽs. Ferrariæ primùm in diuersorio Estensium principum, iunior egit cum lectissimis ingeniorum Pigna, Patritio, Tasso, cæterisq; in illa totius Italiæ celebritate; cuius etiam iudicio præclarus doctrinæ peripateticæ sectator habitus, publica docendi prouincia ornatus est, quam à primo supra vigesimum anno vsq; ad trigesimum octauum, fœlicissimè coluit. Inde verò increscente summæ virtutis opinione, ab acerrimis rerum ęstimatoribus Venetis illectus ad Patauinum subsellium transmigrauit, Francisco Piccollomineo principi eius æui Philosopho consors datus. Ibi acris ingenij æstu, perenniq; laudis contentione, haud elusis iuuenum votis, promeruit emortuo dehinc Piccollomineo, in eminentissima eius cathedra subrogari; tanto autem per quadraginta annos, in eo munere consummatæ gloriæ fastu, vt Aristotelis genius, & græcorum lucerna interpretum, omnium vocibus prædicaretur. Hic eius in docendo mos, physicas primùm sententias Philosophi aptare verbis: obscuriores vel sua, vel Alexandri Aphrodisęi mente enucleare: scholasticorum morosas dissertationes sicco plerunq; pede transigere: recentiorum dogmata, vel ingenito æmulationis ardore, vel antiquæ dignationis velut ab inferis (vt aiebat) vindicandæ studio negligere: singula verò in suggestu eo actionis ornatu, ac differendi grauitate proferre, quem posteri suspiciant, nos hac ætate in altero forsitan desideremus. Hinc omnes propè Reges, ac principes eius vel viuentis depictam suis in aulis imaginem, virtutis merito æternitus admirandam locarunt, ex quo etiam responsa de componendis priuatorum animis, velut ex oraculo Delphico sciscitabantur. Verè enim, vt insigni fuit à natura dotatus acumine, ita grauissimo iudicandi munere præstitit: nihil leuiùs expendere, nihil absque præmeditatione ineptiùs æstimare: sui compos in suis semper collectus consilijs: viuida cunctis indole perblandus: nulli tamen fida sinceri animi coniunctione obstrictus: de rebus omnibus cum iunioribus effari, at in nulla hærere diutiùs, quæ vel ipsorum conferret animis: comitate potiùs, quàm doctrina priuatis in congressibus fructuosus: quin & factionibus ipsorum fouendis deditus, perpetua cum Patauinis alere diffidia, seù potius cum singulis, quos suo minùs indulgentes arbitrio nosceret: simulare tamen comptissima versutia cum

singu-

singulis natus, vel ciuilia anxius officia exercebat. Tanta versatilis ingenij decora, turpauit vna studentum animis imbibita opinio, quòd is deteriores, & reprobatiores de rebus physicis sensus tueretur acriùs, quàm orthodoxæ fidei liceret alumno: olet enimuerò morbosi animi virus, diuinos hominum spiritus cum brutis animātibus communes facere, corruptioniq; reddere obnoxios: vesano herclè rationis ausu, quando quisq; nisi amens, celatos percipiat in se ipso igniculos mentis etiam ad posteros duraturæ. Sed aliàs pariter, de fato, de mundo, de cæli motoribus placita perperàm interpretatus est. Illud nobis mirandum, quòd elaborata ipsius opera typis cusa, in officinis hactenus euilescunt; scripta verò Peripati more discipulis ab ipso deambulante dictata, sic excellunt, vt nihil ad arcana Philosophiæ detegenda perfectius, ac suauius desiderari possit. Quod in alijs quoq; celeberrimis ingenijs adnotare licet, æqua prorsus naturæ lance, ne vni duntaxat cuncta cælitùs lumina illuxisse videantur. Compage corporis fuit concinna, procera, vegeta, latis, & curuis humeris, fronte subrigida, oculis acribus, carne aspera, incessu graui: cæterum totius adspectus nitore intuentium acies iucundiùs perstringente. Octuagenarium funesta pestis anni MDCXXX. Patauij surrepsit. Monachi Sanctæ Iustinæ ex testamento hæredes, cadauer in Ecclesia susceperunt. Orbis totus colluxit, eo tantùm gestiens, quòd sicut verendi vix fuerat nominis, ità nobilium vltrò foret ossium capax.

Iacobi Gaddij.

Salue, ò tu Sophiæ magister, æui
Nostri Aristoteles, stuporq; mundi
Præstans eloquij nitore puri,
Phœbo, ac Mercurio caput sacratum;
Qua te laude feram, haud scio, quid ergo?
Cum nescire reor, probè scio tunc.

Iulij Ronconij.

Seu dicat Cæsar, seù scribat; laude colendas
Res voci, & calamo mens bene culta parit.
Lingua sono scribit, signis sua dextera dicit,
Dextera corda docet, pectora lingua notat.
Seu dicta effugiant, pariter seu scripta morentur,
Inde oculi, inde aures dogmata mira legunt.
Voce diù viuet, viuet sua fama, manuq;
Prostrauit doctus tempora, voce, manu.

IVLIVS PACIVS.

IVLIVS PACIVS.

SICVTI huius patriæ Vicentiæ ciues, ita indole, ac dignatione suppares, duo huius æui Iurisperitorum principes floruerũt, Marcus Antonius Peregrinus, & Pacius hic, quos nobis vel Romanum inuideat cælũ, legali iam fœlix influxu; licet ille diù Patauij docendi gratia commoratus, cum ea etiam vrbe ciuitatis iura commutarit, alter ærumnoso hinc distractus exilio, in exteris vitam sedibus traducere sit coactus, vt idcircò pauci ab agnomine a Beriga, quod in editis assumpsit operibus (quo vrbis Vicentiæ vicus sub meridionali Bericæ colle situs notatur,) vix ipsum ex eadem progenitum comprehendant. Abscessit hic verò ea de causa, quòd, exorta hic deterrimorum manu, qui non solùm sacros Ecclesiæ ritus clandestinis concionibus proscindebant, sed promulgatis libellis, receptas, adprobatasq; patrum sententias inuertere audebant, notatus est eo apud antistitem crimine Iulius, quòd, minacium contempta edictorum seueritate, vetitæ illorum lectioni, curiosiùs, impensiùsque vacauerit; quamobrem de more postulatus ad carcerem, tantùm imbelli adhuc, & puberi animo contraxit pauorem, vt cùm affinium, amicorumq; eius indemnitati inhiantium votis, ad iudicis obsequium adduci nequiuerit, tùm extorris, & inops necesse habuerit vtramq; sæpiùs fortunæ aleam experiri. In Allobrogum enim terras profectus, indèq; seriùs in Gallias, ciuilis, (vt aiunt) institutionis priuatim exponendæ munere diù victum quæsiuit: Sed ingenij demùm, ac literaturæ concita vbiq; fæliciori fama, protinus in splẽdidioribus Francorum gymnasijs publicè legẽdi prouincia nobilitatus; mox etiam regij consiliarij locum adeptus, ad eũ claritatis gradum peruenit, quem hac tempestate sperare nemini, optare quidem vix vlli de Musis, ac scientijs vel meritissimo liceat. Idem Philosophiæ, idem Iurisprudentiæ gloria facilè princeps: Aristotelis omnia ferè opera elucubrauit, illustrauit, è Greco in latinum conuertit: Lulij artem ad vsum quodammodo reuocauit, variaq; doctrinæ Peripateticæ dogmata, citrà inanes, ac frigidas sophistarum altercationes decoxit. Latissimum autem iurium pelagus, qua scribendi fœlicitate, qua methodo sit emensus, egregia testantur volumina doctorum manibus passim trita, quibus recensendis noster propemodum impar sit labos. Nihil herculè immortalibus huius viri præconijs deesse visum, quàm agendorum solertia, & vsus, cuius laudem, cùm pristino illo à patria discessu, tùm nuperrimo eiusdem

dem

dem ad Italiam reditu carere perſpectum eſt. Rediјt poſtliminio quindecim ab hinc annis, acceſſitq; vrgente Senatus Veneti auctoritate, Patauiū, cuius in Circo athleta nobilis, atq; omnibus iam ludis victor, ſemeſtri ferè ſpacio decucurrit. Receſſit autem indè, commutata voluntate, citiſſimus, quòd continuis Pauli filij Valentiæ Galliarum degentis impeteretur literis, quibus ſuam, & filiolorū vocem, parentis, & aui ſemper nomen tenerrimè repetētium inculcabat, ideoq; ne ſe perenni mærore ſquallentes, in tanta longinquitate, deſereret, obteſtabatur. Impotens ergo, ſenum more, has perferre, minutulæ præſertim ætatis illecebras, in qua ſe renouari dum agnoſcunt, maximè ipſius etiam capiuntur adblandimentis, palàm faſſus eſt omnibus, ſe penitus concuſſum animo, fatali angore ad relicta dudum hoſpitia trahi: propterea ab Gymnaſiarchis vix obtenta venia, ſtatim ab exedra abreptus ad rhedam, vnà cum filio Iacobo, quem ſibi comitem adduxerat, inibiq; ad ſuggeſtus honorem euexerat, rurſus in Gallias conuolauit. Superſtes, omniumq; liuida examinatrix fama, inconſtantis ipſi notam inuſſit ingenij: nec porrò ſuperbæ, ac inuſitatæ ſui aduentus expectationi, præſentia reſpondiſſe iactauit, cum actione in docendo prælanguida, ſobrietate ſermonis, inopiq; legum diſcuſſione Italorum aduerſa genio, ſegniùs auditores alliceret, quorum iccircò agmina ad Iacobum Martam collegam ſuum vndequaq; conuerſa. At verò quia in priuatis, quos fouebat, diſceptantium ſtudioſorū conſeſſibus, ipſe inſtar oraculi leges ſancire, interpretari, conciliare, ac promere dicebatur, ita eſt excellſam virtutis opinionem tutatus, vt ſingula ei vitio verſa, retuſum potiùs ſenio vigorem corporis, & Gallicæ eruditionis adſcitos mores, quàm vlla ex parte deiectum mentis robur oſtendere cenſerentur. Intemerato igitur vbiq; gentium nomine, Valentiæ ſeptuagenarius obijt, Academiarum adhuc omnium concupitus maximè, celebratusq; votis.

I. Pacij. De ſe ipſo.

Vrbs genuit, Venetis condens, quam Gallus in oris
Hoſtibus à victis nomen habere dedit.
Pacis vbi, & Berigæ noſtræ cognomina gentis
Clara per innumeros inuenientur auos.
Cum fratre à teneris, iuſſu patris, excolor annis.
Hellados, & Latij ſcripta diſerta legens.
Miſſus in illuſtrem poſt hæc Antenoris vrbem
Et Sophiæ iuſſis imbuor, & Themidis.
Tùm fatum iniuſti fugientem tela furoris

Detulit ad fines terra Lemana, tuos.
Tu vitæ sociam prima florente iuuenta
Iunxisti: decies me facit illa patrem
Euocat hinc lustris tradentem iura duobus
Panonia, & retinet tempore penè pari.
Abstrahor, à caris, colui quos semper, amicis,
Moribus auersus, liuida turba, tuis.
Pace peto Mosam, mox linquo bella gerentem,
Antiquo Allobrogum reddor, & hospitio.
Ad se hinc pertraxit, Rectoris læta Nemausus
Imponens humeris munera cuncta meis.
Cur reuocas? præstare vetant, en optime Princeps,
(Parce piæ menti) iusta superba fidem.
Non tamen inuitus retinebor, tempore longo:
Auro libertas gratior esse solet.
Excipit hinc igitur vicina Academia, tandem
Sede Placentini, rege volente, locans.
Hactenus aduersam expertus, sortemq; secundam,
Euasi inuictus: scire futura nefas.

Aliud.

Itala dat cunas tellus, Germanica famam,
Gallica ius ciuis, dic, mihi quæ patria?

PHILIPPVS FABER.

PHILIPPVS FABER.

HILIPPVS Faber Fauentinus è sacro olim prodiens Conuentualium Franciscanorum stipite, Scoticam doctrinam alternis impugnantium fluctibus propè mersam, & obrutam, ad pristinum robur ingenij sui validitate restituit. Quo posteà merito, eius sectæ lucerna, & propugnaculum, summo hactenus eruditorum consensu est appellatus. Nihil enim huius voluminibus scientiarum omnium, ac in primis Philosophiæ candidatis acceptius, quæ ex intimis ab eo hausta subtilissimarum disquisitionum latebris, vt insigniter exercet ingenia, ita veritatem esurientia mirabiliter exaturat. Hinc typographorum lectissimi sæpius illa petentium illecti, atq; exciti auiditate, eo semper euentu iteratam sunt illorum impressionem moliti, vt cũ longè venalia existerent, tùm ex ijs velut ex aureis riuulis optimum in ipsorum crumenas aurum defluere testarentur. Et quidem huius viri phrasis, scholasticorum more haud insulsa, & inepta, sed in sui simplicitate planis distincta sententijs, atq; optima ordinis ratione suffulta: disputando permouet, decernendo persuadet omninò. Exęquat copiam opinionum firmitas, subtilitatem facilitas temperat. Hoc nominis plausu in generalibus eius religionis comitijs, grauissimis disciplinarum congressibus, votis omnium supremus assistens electus, triginta ferè annorum curriculo, iniunctam sibi prouinciam incredibili eius ordinis commendatione tutatus est. Ac intereà Monaci D. Iustinæ Patauij, diù sibi Theologiæ, ac Physicæ dogmata explicantem coluerunt: vnde postmodum à Gymnasiarchis Venetis ad Patauinam Metaphysicæ cathedram nobilitandam traductus: triennio autem exacto ad sublimiorem alteram Theologię Cæsari Mordano successor euectus, stipendia nulli ad eam vsq; diem Conuentualium Theologorum collata, à sapientissimo Senatu promeruit. Quocirca grato erga eius munificentiam obsequio, nunquam aliò recedẽdi consilium amplecti potuit, vel ab ipso etiam Vrbano Pontifice accersitus, quò sacræ in vrbe inquisitionis consultoribus adderetur. At ipsum æquè retraxit dulcioris, ac literarij amor negotij, quo ab ineuntibus annis implicitus, diuino suæ mentis oblectamento senuerat. Fortè etiam adeptam in Vaticani fastigio virtutis famam, præsentia minimè periclitandam putauit: quippè licet adspectu corporis venerabili, robusti, benè compacti, proceri, orisq; dignitate ingenuo pallore suffusi promineret, attamen cùm se minùs loquendi actibus habilem

noſceret,

nosceret, quorum in eiusmodi consultationibus vigor perelegans, ac sępè inopinatus requiritur, reliquum vitæ magis impolluto decori, quàm illaudatæ ambitioni deuouit. Igitur Deo, Musis, discipulis, orãdo, studendo, dictando, pietatis exempla, immortalitatis imaginem, virtutis admirationem proponere nunquam destitit. Anxius, & anhelus in scientijs, etiam, atq; etiam ornandis, solitudinẽ quęrere, scriptaq; in dies exquisitiora contexere, quorum plurima iam edita, & aliqua mox edenda, Matthęo Ferchio ipsius in cathedra publica successori dignissimo commendata fuere. Præ cæteris solertissimum de primatu Petri, & Pontificis Romani opus, aduersus quatuor priores de Republica Ecclesiastica libros Marci Antonij de Dominis nuper damnati Episcopi Spalatrẽsis, quàm primùm luci doctorum tradere meditatur. Vtinam aliorum ad alias quoq; doctrinas spectantium par euentus: sed in manus Felicis Osij humaniorum in gymnasio professoris peruenta, cum ipso mox immani pestilentia surrepto iniquiùs periere. Addicti Fabri gloriæ, studioq; alumni, vt istorum iacturam leuiùs perferunt lectione promulgatorum, ità solemni memoria ipsius hac in tabula imaginem à nobis proferri, ad viuum ex pictura in D. Antonij cænobio seruata delineatã, ingentis (vt auguramur) solatij loco accipient; quando si febris Canicularis incendio, ademptus est eius adspectus corporis anno MDCXXX. ætatis LXVI. poterunt in hoc artificis industria renouato, rediuiuam frontis, & animi speciem, æterno, prædulciq; sæpius intuitu contemplari.

In Ecclesia D. Antonij Patauij.

Philippo Fabro Fauentino
Conuentualium Ordinem sacra vita
Regimine studiorum
Prouincialatu Bononiensi
Logicæ, Physicæ, Metaphysicæ, Scholasticæ,
Christianam fidem scriptis in Athęos,
& Hæreticos acerrimis
Patauinam Vniuersitatem studijs
Philosophiæ, ac Theologiæ,
Annis XXVIII. Vitam mortalem LXVI.
Immortalem à M DCXXX. Virtutibus illustranti,
Patauini Patres amantes amanti iusta soluunt.

Iosephi

Iosephi Mariæ Ciriæ.

Ardua cum summi penetres arcana Tonantis,
Ingenio subeas, sydereasq; domos:
Ipse tuæ Scotus miratur mentis acumen,
Te Sophus argutus, Theologusq; stupet.
Docta theatralis miratur & exedra circi,
Palladijq; simul gymnica arena fori.
Iure Fauentinum venerentur quæq; Lycæa;
Namq; nouus celebri promicat arte Faber.

LVDOVICVS SEPTALIVS.

LVDOVICVS SEPTALIVS.

AIOREM ne Septalio gloriam patria sua Mediolanum adferat, an hic patriæ, incertum cuilibet hactenus videri potest, qui magnarum ornamenta virtutum, totius orbis conspectui toties obiecta, comprobataq; recolat, ex quibus herculè decus in patriam, in se, suosq; omnes eximium redundauit. Hic enim aui paterni Ludouici Septalij, ac materni Ioannis Francisci Ripæ summorum eius æui iurisconsultorum semitas insequens, literarum se cultui, vel primis annis totum deuouit, natura sic adblandiente, vt anno ætatis decimosexto, Physici curriculi iam emensi theses, primus in patrum Iesu illuc vix inuectorum gymnasio substentarit, Porrò morosas Iurisperitorum pertæsus altercationes, cum pacifero medicinæ studio Ticini se dediderit, vix adepta laurea, Philosophiæ, mox etiam medicinæ inibi docendæ munere decoratus est, quod quadriennio obitum reiecit, splendidiora in vrbe maxima fortunæ inuitamenta sectatus. Ibi expanso variorum ab se protinus editorum operum penu, quod alijs subindè temporibus cumulauit impensiùs, Catholici Regis maiestatem nominis fulgore pellexit, vt in regium historiographum ex ornatissimis tot subditarum sibi prouinciarum ingenijs eligeret, cui tamen se oneri aliarum rerum intuitu, humanaq; magni Cancellarij Salazani intercessione subtraxit. Conuersus etenim ad scientiarum apices, politica, & moralia suscepit explicandi prouinciã in scholis Canobianis Mediolani, quam voce, scriptisq; restituit, atq; ornauit egregijs. Interim verò medico incessanter addictus negotio, verè vnus Galeni, & Hippocratis ritu, præsentaneis humano generi præsidijs consulere censebatur. Vndiq; vel ex Italia, vel ex Germania, cæterisq; regionibus plurimi salutis suæ oracula ex eo sciscitatum accedebant. Ita Bauariæ, Hetruriæq; Duces, & Bononiæ reguli, ac Reipublicæ Venetæ internuncij, sæpiùs ad proprias ipsum Academias accersitum, præmijs suprà sæculi morem maximis obstringere conati sunt. Cæterùm à cunctorum illecebris, prædulcis ille retraxit natalis amor soli, cuius vim insitam sola quilibet experitur absentia. Ac prætereà cum sapientiæ plausu, in tanta versaretur Insubriæ luce, non erat, cur externis in laribus affectaret augmenta splendoris, insigni præsertim stipatus filiorum comitatu, masculorum septem, ac fæminarum sex, quarum instituendarum nullibi commodior, quàm in patria quærenda erat occasio. Ergo communem hunc, & principum,

& lite-

& literatorum conceptum, ſuo etiam nutu adprobare geſtiens Philippus Quartus Rex maximus, ampliſſimo ipſum diplomate, anno M DC. XXVIII. prothophyſici generalis in ſtatu Mediolanenſi excelſa dignitate donauit. Sed mors excellentiorum inuida, parùm abfuit, quin altero fermè anno ipſum ſurrepſerit, dum inuecta Mediolani peſte, in duabus corporis partibus ſauciatus eſt, quibus nec firmiter conualeſcens, apoplexiæ morbo eſt correptus, dempta voce, ac medij corporis motu. Euaſit optimi quidem temperamēti vigore, ſed quadriennio duntaxat hac naturæ victoria lætatus eſt; quippè anno M DC XXXIII. in Canicularem febrem, ac lienteriam incidens octuagenario maior interijt, ſolennitùs dehinc ad pernobilem in æde Sancti Nazarij tumulum translatus. Fuit excelſo, prævalido, apteq; conſtituto corpore, facie graui, ac roſea, crine ſubnigro, prælonga barba, primùm fulua, mox admodùm cana, ore autem hilari, facundia ſingulari, morum facilitate omnium ſibi animos conciliante; quamobrem continuis exterorum ipſum auidè inuiſentium officijs appetebatur. Hæc omnia præter diuinam in arte ſua prognoſticandi prærogatiuam, perornabat etiam ſeries vberrima excuſarum tractationum, ad vtramq; philoſophiam, politicam, mathematicam, ac medicinam ſpectantium, quibus ſui nominis dignitas, vbiq; terrarum adaucta mirum in modum, & propagata eſt. Sunt autem, de næuis opuſculum: commentaria in Hippocratem, de aere, aquis, & locis: commentaria in problemata Ariſtotelis tribus voluminibus diſtincta; cautionum, & animaduerſionum medicarum libri nouem: de margaritis nuper ex India ad nos allatis iudicium: de peſte, & peſtiferis affectibus libri quinque: Animaſticarum, & Analyticarum diſceptationum libri duo: de ratione inſtituendæ, & gubernandæ familiæ libri quattuor: politicorum libri ſeptem italicè conſcripti: opuſculum de peſtis preſeruatione: de morbis ex mucronata chartilagine liber. Superſunt excudenda: volumen ſolutionum apparentiū contradictionū Hippocratis, & Galeni: duo volumina cōmentariorū in politicam, & moralem Ariſtotelis: conſiliorū medicinaliū libri duo: diſcuſſionum peripateticarū liber: de riſu opuſculum: epiſtolarū familiariū volumē.

Ioſephi Mariæ Ciriæ.

Quid iuuat eximia præcellere in arte medendi
Septalie, in tumulo ſi tua membra cubant?
Torpentes animos, & inertia corpora tolle:
Languor abit, rediens oſſa ſubitq; vigor:
Hippolitum Phœbo genitus reuocauit ad auras:
Te medici calamus ſidera ad alta vocat.

IOANNES VINCENTIVS
Imperialis.

IOANNES VINCENTIVS Imperialis.

EMINET insigni plausu in literaria palæstra, Ioannes Vincentius Imperialis patricius Genuensis, duplici apud Italos præconio commendatus, altero, quòd illustria poeticæ indolis monumenta, cæteraq; celsioris ingenij specimen referentia creberrimè prodidit: altero, quòd elegantium vbiq; virorum magnifica propensione colit commercia, & fouet aliq; studia, vt Baptista Marinus lyricorum huius sæculi princeps, in ipso Adonidis poematis limine superq; testatur, dum sub Clitij pastoris persona, huius viri laudes comptissima decantatione prosequitur. Hinc igitur ampla, & inexhausta nobis suppeteret, cùm historicæ, tùm oratoriæ narrationis seges, nisi nostra cum ipso gratuita cognatio, vel eius adhuc viuentis ingenuus obstaret pudor. Et quidem non eo tantùm hic nomine suspiciendus est, quòd fumosis maiorum titulis circumfultus effulgeat, cùm ei parente Genuæ patriæ Duce clarissimo, ac gentilibus Corsicæ regni olim dominatum adeptis liceat gloriari, sed eo potissimùm merito extollendus videtur, quòd hoc fortunæ munere cum ingenti opũ splendore, tanta vtitur moderatione, vt priuati magis, quàm principis personam tuendo, exactum moralis hominis exemplar suggerere censeatur. Hunc eius genium admirati non semel ciues sui, vtpote illius Reipublicæ institutioni maxmè congruum, præcipuis ipsum incessanter præfecere munijs, quæ vel toga, vel sago, terra, mariq; laudatissimè gessit: quandoquidem visitator interdùm, aliàs generalis, vt vocant commissarius, ac summus etiam maritimæ classis præfectus, patre adhuc Reipublicæ clauum gerente, difficillimis bellorum ex Prouintia imminentium temporibus, tàm elatis vigilantiæ, prudentiæ fortitudinis, munificentiæ dotibus euasit acceptus, vt externis etiam gentibus venerabilis, oras propè omnes sui nominis maiestate compleuerit. Illud præsertim notabile heroicæ magnanimitatis facinus, cùm in Messanensi portu, coacta sub regimine Philiberti Emmanuelis Sabaudiæ principis aduersus Turcas validissima classe, is excelso pro patria naualis imperij munere fungens, insignioribus totius classis regulis, primam Melitensi vexillo stationem tradentibus restitit adeò, vt nec acerrima ipsius Ducis increpatione deterritus, in aperto se mari ab omnium cætu, indignabundus, ac minax distraxerit, cuncta potiùs su-

biturus vitæ discrimina, quàm ne hilum quidem patriæ dignitati derogaturus. Cæterùm nec eidem prodesse destitit legationibus in varijs subindè regionibus obitis, modò gratulationis ergo ad Gonzagam Mantuæ ducem, de inito matrimonio, modò ad Vrbanum octauum de pontificia dignitate; semel etiam ad Petrum Gomesium Hispanum Mediolani præsidem, de arcendis à Ligurum finibus Gallorum turmis, prout ex voto successit; tandem iterùm, atq; iterùm iniuncto, at non suscepto onere, ad Catholicum Regem Philippum quartum. Quæ singula sicuti præaltam ipsius in agendorum vsu solertiam testari possunt, ita gratiam longè plausibiliorem ei conflarunt Musarum nobilitata bonis, ex quo omnes insuper Italiæ Academiæ certatim eius nomen reueritæ, atq; opera plurima sunt complexæ. Scripsit, quæ nobis videre contigerit, metrica in Tassi cantus Hyerusalem argumenta: cecinit vitæ statum rusticæ, eleganti fæcundoq; carmine, quod præter est excusum, vrbis etiam Sanctæ Teresiæ vita suo calamo concinnata: paruum adhæc poema, cui titulus: Vatidici pastores, est pluries editũ & curiosè pellectum: funeralia Horatij Spinulæ Cardinalis, patruiq; materni mortem deplorantia, & gesta pariter, & indolem recolentia, ingenitos perregrinæ mẽtis impetus iam pridem testatos reliquerunt: nuper, dum emisit perelegans Casalini opusculum, centum alias politicas discussiones, nec non carmina vtriusq; linguę varia, duobus comprehensa voluminibus tradidit imprimenda: cætera pluries iam doctorum manibus trita, nobis vltrò commemorare sit frustrà. Verè si hæc ingenio in studijs enutrito, & nato, ad ingentem vbiq; parandam existimationem aptissima fore inficiabitur nemo, quantò debent ab omnibus grauiùs æstimari eadem in Senatore, Duce, opulentissimo viro nitentia, quæ tria non inania esse ad capessendam doctrinæ laudem impedimenta norunt omnes, ac summus ipse Peripateticorum parens est arbitratus? Constat iam superq; nostratibus, quàm huic fortuna sua cumulatè bona suppeditarit. Domus eius conspicuo sita vrbis loco, duabusq; munita vijs ab eius cognomine nuncupatis, quàm plurimis alijs stipatur ædibus, paterna olim, suaq; mox impensa constructis, quæ sicuti ad insigne sunt vrbis decus, ac emolumentum spectabiles, ita illa præ cæteris gaza, & auro, regioq; planè pictarum tabularum, statuarum, ac stemmatum apparatu superbit. Suburbanum verò ipsius in vico Sancti Petri ab arena, quâ piscatione, quâ fontibus, quâ viridarijs, omniq; deliciarum genere ornatissimum, ab Insubris propemodùm quotidiè visitur obstupentibus, in naturali situs amænitate industrium altitudinem operum, summi cuiusq; domini molibus coæquandam. Neq; verò in patrio duntaxat solo hicce occluditur amplitudinis fastus, sed in Neapolitano etiam regno propaga-

paga-

pagatus enitet, vbi lata Sancti Angeli ditione, ab ipso graui nummûm pondere coempta potitur, honorificoq; anteà comitatus titulo decorata, mox à Philippo Rege anno M DC XXXI. Ducatus dignitate meritò adaucta, quippè binas vrbes, binos episcopatus, eosq; vberes, & quatuor alia populosa continet oppida, mercibus, commeatibus, commercijs non obscura. Tanta humanæ fælicitatis momenta summo viro auspicatò collata, communis illa demùm virtutis indefessa hostis excepit inuidia, cui tùm Aristides, tùm Themistocles, & Scipio, ac Tullius, atq; heroes alij, vel diuinis meritorum cumulis referti cessere. Exilij pœna Ostracismi lege à Genuensi magistratu damnatus est, eo prætextu, quòd Neapolitanum musicum, perditorum opera de medio sustulisset. Commentitium, affectatum, reiectum vsq; adeò crimen, vt illum dehinc indemnem penitus superuiuere, iudicialibus in foro scriptis vberrimè sit probatum. Hæc enim (tradente oraculo) vis insita veritati, & innocentiæ, vt vel inter densissimas iniquitatis vmbras transluceat. Vir tamen omnibus sæculis admirandus, mirum, qua inculpati animi serenitate, quauè rectè pro patria gestorum dulcissima memoria, aduersos fortunæ perferat ictus. Se ipso maior quodammodo, non deiectus, Bononiæ quasi Palladis in portu exoptabili nunc ocio recreatur, quando hilari studiorum vacatione, & alterna excellentium ingenij sui fœtuum editione, tutelare sapienti edocet adstare numen, quod generosum eius vbiq; fouet genium. Sed quæ extera in vrbe singularis in ipsum obsequij, & beneuolentiæ promuntur indicia, omen singulis sunto, se totius Italiæ triumpho, depresso liuore, in patriam, ceù parentem indigna passum, bonorum omnium humeris citissimè reportatum iri.

Auctoris.

Vt ligurum primâ cessit Vincentius Vrbe
Dignus Cecropio creditus exilio:
Attonitæ flerunt vtroq; in litore gentes
Insignem dextra, consilioq; Ducem.
Ille Syracusiæ folijs indignus oliuæ,
Virtuti cuius debita laurus erat.

Eiusdem.

Nulli certa domus. Te patriæ longiùs à se,
Impatiens tanti luminis ire iubet.

Sic

Sic magè scintillant, quò sydera longiùs absunt.
Clarus ciuis eras, clarior exul eris.

Eiusdem.

Quid faciat Ianus sine te? sua limina nollet
Linquere: te profugus vellet ab vrbe sequi.
Quò patriam, quò te spectet; non aptiùs vnquam
Sustinuit facies Ianus habere duas.

Io: Vincentij Imperialis in suam effigiem.

Sæuiat immiti Fortuna proterua tumultu,
Axeq; præcipiti me rota tristis agat.
Exagitent odijs diri me nominis Austri;
Vndaq; per Syrtes inuidiosa trahat.
Mænia seù dulcis patriæ, chariq; Penates
Me teneant, aliò seu mea fata ferant.
MENS IMMOTA MANET nixusq; mouentur inanes:
Non sors, non odium, non mihi liuor obest.

Eiusdem
In Academicum suum stemma, quod est concaua rupes contrarijs ventorum afflata turbinibus.

Tunditis aerium rapido quid flamine Montem
Alpini Boreæ? quis nouus ardor agit?
Creditis intrepidam certatim euellere Rupem?
NON NVTAT celso vertice, sed REBOAT;
Me ferias, Liuor, falso me crimine latres,
Assiduo tundas verbere, lingua procax.
Inconcussus ero. Quid si mihi numina donent,
Vt charum Patriæ det sonus iste sonum.

IOAN. BAPTISTA
Imperialis.

IOAN. BAPTISTA Imperialis.

XTREMVM tibi obsequij & amoris officium exoluo, suauissimè pater. Vitales tu mihi auras impertisti, animi etiam mei cultum pietate admirabili fouere non destitisti: ego virtutis tuæ speciem longè pulcherrimam, posteritatis conspectui trado, viuidamq; tui vultus iconem, cuius interdùm intuitu mirum in modum recreor, ad aram effero immortalitatis. Natus est pater meus anno MDLXVIIII. præclaris parentibus, fortunaq; satis vberi auctis, qui, cùm eius adhuc ephebi probatam à singulis indolem, peracre ingenium, elatosq; spiritus non destituendos arbitrarentur, Veronam optimis & moribus, &, literis imbuendum traduxerunt in contubernio præceptoris, summa tunc doctrinæ, ac virtutis opinione florentis. Inde præpropero fermè ex humanioribus euadens progressu, Bononiamq; secedens, primùm Hieronymo Mercuriali, & Federico Pendasio eius æui luminibus in Medicina, & Philosophia sedulam impendit operam, mox Patauium, ceù ad selectissimum Orbis emporium commigrauit: ibi Bernardini Paterni medici omnium clarissimi opera semper vsus: ibi Francisci Piccolominei præceptis institutus, fatali quasi lacte Musarum enutritus est. Postliminio autem in Patriam reuersus, ciuium in se omnium facilè conuertit oculos; præcurrentibus dictorum procerum in vtroq; gymnasio vocibus, Ioannem Baptistam excellenti conatu, fortè priscam Vicentinorum gloriam cumulaturum: ac eò magis non dubiam hæc dicta fidem sortita, quòd ipse vix anno ætatis suæ vigesimo secundo, Alexandrum Massariam ciuem, ac præceptorem suum in Academia Patauina antecessorem eximium, à multis Horatij Augenij medici emunctissimi obiectis egregiè vindicauit, libello tūc etiam bis impresso. Quin etiam in publicis, siue priuatis studiosorum conuentibus, eo colebatur nomine subtilitatis, vt æquales, quorum adhuc multos superstites nouimus, afferant, primam tunc vni perspicacis, præferuidiq; ingenij palmam semper esse delatam. Ergo præclaris hisce naturæ dotibus, atq; institutis, quæ se per ætates virtutum solemnitate prouexerit, facilè consequi possumus. Vtraq; lingua literatè peritus, siue soluta, siue numeris adstricta oratione, rem quamlibet ex tempore perstringere solitus, se ad omnium poetarum stylum effingere, præsertim Catulli,

ac Nasonis, quod ipsius testantur schemmata sæpius in lucem doctorum emissa. Olim cũ in Academia patria Olympicorum Italię percelebri, extraria quædam docentis onere profiteretur, præmonitum referunt futurum, vt Ioannes Delphinus Cardinalis amplissimus, cum ornatissimo aliorum nobilium cætu, postero die ad ipsum audiendum accederet, quo licet breui noctis spatio, concinnatum eius proceris panegyricum, ea verborum fæcunditate, ac ornatu profudit, vt singularem eius industriam, celeritatemq; cùm admirati sunt omnes, tum Cardinalis insignibus deinceps amoris, & humanitatis officijs perpetuò est complexus. Verè ipse promptissimo fuit ad omnia genio, & ardore quodam animi eximiè concitatus: impransus, incęnatus, insomnis noctu operã libris impẽdere: diù in ęgrorum curis, siue in rerũ ciuiliũ tractatione versari: propterea (quod perrarò mortalib⁹ datũ est) speculandi & agendi munera dulci quadam coniuratione in hoc vno coiuere. Porrò seges verborum, ac rerum eius mentis diuitias, & luxuriantes in eo monstrabat spiritus: de quaq; re inopinatò respondere: Galeni locos propè innumerabiles, vt etiam Aristotelis ex tempore explicare, sibi reputabat in ludicris; idcircò omnia Galeni opera singularib⁹ eius elucubrationibus exornata, (si Deus annuerit) luci hominum tradere meditamur, quod vasti laboris opus, ferreum planè mentis robur, & inusitatos vigiliarum nisus ostendit. At verò centies hoc in eius ore dictum, magnos viros non nisi insolitis ad gloriam passubus contendere: nihil labori, nihil angori, ac solicitudini, quòad per vitam licet, esse parcendum: vitam hominis in terris militiam, fortunæ libidini expositam virtute fulciri, cuius finis labor, & actio, quod ipse ad extremum vsq; spiritum expleuit acerrimus. Nihil tàm difficile, nihil tàm elatum, vel captiosa rerum vertigine septum, quod non suis quasi viribus patere arbitraretur: siue in doctrinarum puluere tanquã athleta nobilis gladiabatur: siue in ciuilium operum Oceano expansis vtiq; velis interritus æstuabat. Itaq; quod ad hunc vsq; diem molitus est nemo, ipse non temnendis auspicijs videtur aggressus: opus nempe luculentissimum, quo medicam officinam stupenda dogmatũ sylua, & perregrina methodi nouitate ditauit; enimuerò cùm annimaduerteret Philosophiæ studiosos, nec opinantes ferè ad medicinam transire, veluti ad alterius scientiæ principia capessenda, nequaquam verò delitescentem in ea dignoscere Philosophiam, immò nec percipere medicinam nil magis referre, quàm hanc rerum naturalium vniuersitatem, ad exiguum humani corporis orbem contractam, hoc sibi adsciuit onus suis haud impar viribus, pulcherrimam vtriusq; scientiæ speciem tanquam in tabula referendi, ea dictionis vbertate, sententiarum pondere, ac dispositorum elegantia, vt in id volumen intenti non ma-

gis ornatissimi Philosophi, quàm expertissimi medici euadere posse videamur. Tale opus longo temporis spatio elucubrauit familiaribus curis implicitus, nec ideò potuit altiori pectore cuncta digerere, vel typis edere, quòd sibi mors ad præclarissima præcluserit aditum; nihilominus est huiusmodi, quòd legenti fructus proferat vberrimos, nec inani doctas aures iucunditate perfundat. Hinc Sereniss. Venetorum Senatus, cum ex obitu Roderici à Fonseca Lusitani practicā medicā in schola Patauina primo loco docentis, præclara hęc eius studia precepisset, tàm alacri, & propēso animo eius nomen excepit, vt ei ferè libera suppeteret id oneris eligendi facultas. At interim maturato consilio, ac excitis ciuium suorum animis, ægreq; ferentibus tanto se orbari viro, adeò perfecerunt, vt ipse lubens in eorum sensum deflectens, patrium sibi domicilium, vel in magnis gloriæ, atq; ambitionis illecebris nullo pacto deserendum existimarit; quapropter Venetorum mētibus aliò conuersis, Ioannem à Colle Vrbinatium Ducis archiatrum, in eius locum perhonorifico præmio suffecerunt. Sic etiam Academiæ Messanensis, quò fuerat antea conuocatus, amplissimas reiecerat conditiones. In eo tamen singula, quæ legenti summopere conferunt auspicatò inerant. Venerabilis enimuerò frontis dignitas, prelonga barba, & cana, subhilares oculi, ac fulgentes, humecta facies colore subniueo, candentiq; totius corporis habitu: statura porrò ipsi mediocris, ac vt actionum, sic pedum celeritas, membrorumq; robur: hinc manu promptus, hinc armorum haud carens peritia; iuuenis adhuc dexteritate, ac leuitate corporis, facilè cæteris æqualibus anteibat; apud quos etiam incompatabilis memoriæ vis, & morum grauitas, & verborum elegantia admirabilē ipsi gratiam conciliarant: hæc autem non vspiam gratiùs, quàm in excelsa celeberrimi Lycęi cathedra enituissent. At verò triginta annorum spatio, quo patriæ medicam impendit operam, ea pietatis officia coluit in omnes, vel infimos, vt eius obitum ex trimestri asperrimo colli dextrorsum intumescētis dolore, ciuitas gratissimo sit prosecuta funere, ac luctu. Parente se quidam orbatos conqueri; alij vindice morborum tutissimo, cuncti iactare sedulitatem, cuncti normam, ac studium in curationibus exercendis, omninò abstractum è patriæ gremio, insigni quadam pietatis abundantia, sæpè adhuc recolere, sæpè rediuiuum augurari. Sed, heu! dum commemorabiles parentis optimi refero virtutes, videor forsitan ipsius nomini texere panegyricum, quod nonnihil historiæ deroget fidei. Æternis ergo ingenij sui partubus, ac nostratium insculptæ mentibus, à me vltrò ipsius decoris anxio relinquantur. Interim eius effigies è marmore, Vicentiæ in templo Saluatoris, coronæ dicato conspicitur, inter vtramq; Philosophiæ, ac medicinæ statuam elata, non indi-

indignum posteris monumentum, quod etiam supposito iampridem compendiario eius elogio exornaui.

Andreæ Clocci Veronensis.

Imperialis erat cognomine, corpora letho
Eripiens, fatis imperat ille feris.
Dum docet, Hippocratis, docti & monumenta Galeni
Ingenio euoluens Asteropæus erat.
Immiti nuper subtractus morte, perennem
A' sera famam posteritate feret.

D. O. M.

Ioanni Baptistæ Imperiali Philosopho, & medico
præstantissimo.
Bonarum artium antistiti summo viro integerrimoq;
Singularibus naturæ bonis in rerum scientia
Et agendorum vsu conspicuo.
Cuius nomen suis inclytum, patriæ faustum,
exteris pernobile vbiq;
libris editis & edendis præfulget.
Cuius opera bis communi Academiæ Patauinæ
plausu ad primam Medicinæ
cathedram exoptata.
Cum olim etiam Messanense gymnasium
amplissimis ipsum condicionibus
inuitarit.
Marina Lantia vxor, & Ioannes
Carolusq; filij
Coniugi & parenti incomparabili
H. M.
Mœstiss. P. P.
Vixit an: LIII. Mens. IX. dies XV.
Obijt. VII. KAL. IVNII. AN:
MDCXXIII.

HENRICVS CATHERINVS
Dauila.

HENRICVS Catherinus Dauila.

IR iste ideò posterorum meretur encomia, quòd cum belli artibus, literarum, & Philosophię studia coniunxit. In Cyprio namq; regno, nobilissimo è stipite natus, sicuti docile, promptumq; ingenium, optima per ætates coluit institutione, ità eo postmodum dira Turcarum inuasione subacto, infandas exilij calamitates, cũ tota familia perpeti coactus est, indeq; vario vitæ genere sibi, suisq; subsidium quæritare. In primis, cum Auilam Hispaniæ Vrbem, quò sui generis referebat originem, traiecisset, sperans fore, vt humanis agnatorũ inibi degentiũ officijs exciperetur, vel in ipso limine ipsorũ volũtates sibi nõ dissimulanter iniquas expertus, retulit gressum, in Galliasq; migrauit, vbi aditu sibi ad Henrici tertij Regis aulam, militaris indolis ostentatione parato, constitit diù, accito etiam fratre, binisq; sororibus, Catherinæ dehinc matris Henrici domestico dicatis obsequio. Defuncta verò Catherina, ac mox etiam Rege, per varia bellorum discrimina in turbulentissimo regno transegit ætatem. At diuina sibi munificentia, seruatam non semel vitam, ancipiti alea diutiùs non proludendam ratus, gloriæ satur, æuoq; grauis, Venetæ Reipublicæ perhonorifica suscepit stipendia, quibus ad extremum vsq; spiritum, rebus suis opulenter prospexit. His implexum curis genium vacasse bonarum artium studijs, admirabile forsitan videri possit, nisi naturæ magnipotentis quotidiana occurrerent experimenta in hominibus, diuinum quid, ac suprà mortalium conditionem olentibus. Alebat hic, quantùm sibi temporis superesset, acri, solitaq; meditatione animum: tuebatur improsperos familiæ suæ casus æstimatione similium, in singulis propè regnis, ac gentibus: volutabat sedulò moralium Philosophorum volumina: historias verò cùm legeret, vicissim perscribebat, æmulo antiquæ grandi loquentiæ stilo, vnde à nobis hausta seges laudationis vberrima. Constanti namq; omnium huius oræ peritiorum voce proditum, hunc in referendis Gallicarum seditionum initijs, causis, euentibus, totaq; illa tragicæ exagitationis scena, neotericis fermè omnibus, grauitate, facundia, politicæq; indaginis acumine anteire. Nec desunt etiam, qui hunc vnum istarum merito dotium, Francisco Guicciardino historicorum principi, æquiparare non dubitent. Cæterùm qui toties iniquæ sortis tela re-

la retuderat, miserabilis exitum funeris euitare non potuit: Patauio siquidem, vbi degebat, præsidum Venetorum iussu, cum domesticis Veronam appetens, in diuersorio Villenouæ constitit aliquantisper, publica deinceps proferens mandata, quibus sibi de more vectaria supellectilis plaustra eò loci concedebantur: impositum est hoc onus nobilis cuiusdam Veronensis colono: aduenit ad eius tutelam herus, ac indignanter in hospites insultauit: horum autem modestam despiciens tolerantiam, ad arma etiam temerè lacessiuit; ac tùm præpropero, heù nimis impetu, Dauila parui tormenti globulo sauciatus, illustrem post horas efflauit animam. Tanti successus dolore inter vxoris, & filiarum gemitus, paruus eius filius, ac serui in extremam acti vindictam, ferociter illicò interemptorem, cauponemq; atrocis ministrum facinoris confoderunt, qui postea pede appensi in Veronensi foro, decreto publico, dignum insuetę inhumanitatis præbuere spectaculum. Ætas ipsi suprà quinquagenariam: indoles audiendo potiùs, quàm eloquendo prona: mores comitate, animus grauitate spectabilis: corpus præcelsum, benè compactum, vegetum. Nihil deniq; in eo, quod virum deceret egregium, quàm longioris vitæ vsura desiderari potuit.

Incerti.

Me puerum Cyprus alma, virum me Gallia vidit,
Otia deinde seni mî dedit Italia.
Hinc charitum flores, hinc aspera munera Martis,
Hinc Phœbi lumen cernis in historia.
Tu puerum Cytherea, virum tu fortis Enyo,
Tuq; tuum celebra Pallas amica senem.

Ronconij.

Quid valeat virtus, (fatum quid possit iniquum)
Henricus nobis monstrat vtrunq; simul.
Illa viros animat, viuentes enecat istud,
Crudele, & clemens, hoc premit, illa leuat.
Dum manus Henrici victuros scribit honores,
Indigna Henrico fert manus ecce necem.
Siccine Caucaseus renouatur sorte Prometheus,
Vt miser hic pereat, quo noua vita viget?
Sic esto, vt mortale queat succumbere fatis,
Immortale tamen non fera fata pauet.

PARERGON VIRORVM ILLVSTRIVM ADHVC VIVENTIVM.

ERVENTVM iam eſt ad extremum elaborati Muſæi limen, ſin adepta, certè maximè concupita doctorum gratia. Plurimi fortè incomptum, & inuenuſtum eius reputarint proſpectum, ex conditoris tenuitate, ex ornamentorum defectu, ex inopi, & parùm congruo precellentibus Muſarum alumnis venerationis apparatu. Sed ad ingentia ſtrenuè adnitentem, ſi vires deſerãt, fas eſt apud æquiſſimos nobilitatę virtutis arbitros, aliquam ſaltem incæpti laudem emereri. Produximus defunctorum imagines in conſpectum poſteritatis, perinde ac pictores proferunt Diuorum geſta, vel Imperatorum triumphos; quos ſicuti ad vnam populi religionem, & oblectamentum dirigunt, minimè ad conſumatæ illorum gloriæ incrementum: ita nos ſuſcepta prouincia voluptati potiùs conſuluimus præſentium, quàm immortalitati præteritorum. Illi nimirùm ſatis poterat noſter vel ineptus deſeruire calamus, narrationum varietate, atq; excuſoris induſtria, ſpiranti propè obiectorum vultuum ſimulachro. Hanc autem cum ſibi vltrò pepererint illuſtres animæ ſcriptis vbiq; locorum, & gentium duraturis, noſtræ parùm expoſcebant orationis ſubſidium, cuius ornatu, & grauitate, clariora ipſorum nomina redderentur. Propenſa igitur hæc ſpectatores eleganti genio præditos alliciendi voluntas, excuſet operis, quo nobis ne hilum quidem placemus, infirmitatem. Si quis interdùm veterum numiſmata inſpiciens, tantopere delectatur, vt licet exeſa vetuſtate, ac viſibiles vix præbentia formas, graui tamen vndiq; conquirat impenſa; quantò debent gratiores ſingulis euadere collectæ à nobis, & propoſitæ ad intuendũ icones, quæ licèt obſcuro auctore, nec emeritis, circumfuſæ nitoribus, tamen lineamentis conſpicuæ, impreſſione integræ, hiſtoriæ additamento probatæ, præferunt heroum, qui Orbem nobilitarunt, ideam? Hac vna ſpe freti perfundendi curioſorum animos erudita iucunditate, putauimus quandoq; operæ pretiũ facturos, ſi mortuorum imaginibus, & elogijs, vtraq; pariter illuſtrium ſubnecteremus viuentium, quorum non infælix omninò, ac toti Orbi nota ſeries hoc æuo ſuppeditatur. Verùm à digniſſimo facinore.

nõre, illa nos præsertim auertit cogitatio, quòd, etiamsi quamplures ad senium redacti, absolutis partæ gloriæ numeris gaudeant, vnde scriptori amplissima offertur expatiandi, collaudandiq; sylua; tamen cùm alij etiam iuniores, virenti nunc floreant nominis existimatione, quam in dies singulos excellentibus generosæ indolis fœtubus, præclarisq; gestis augere nituntur; non sunt à nobis istorum encomia, angusto nimis suæ vitæ spacio contrahenda, quando longè plura, eaq; fortè insigniora prouectioris ætatis omittere, esset potiùs ipsorum splendorem obruere, quàm memoriam decorare: propterea successuro nobis ea relinquere scriptori, ingenui, nec procacis esse animi, debitamq; vnicuiq; non adimentis gloriam existimauimus. At verò deterruit etiam à proposito pudor ille, nec subrusticus, nec illiberalis, quo quisq; dum vera loquitur vel ad corporis, vel ad animi tenorem pertinentia, trepidat, hæretq; ne illorum officiat nomini, quibus perennem studet apud posteros plausum conciliare. Hac perpetim religione prudentissimos quosq; homines, qui in hoc conscribendæ priuatorum historiæ studium incubuerunt, tàm veteres, quàm recentiores, pepercisse in viuis adhuc agentium fortunæ, factisq; referendis, non ignorat, qui singulorum opera nõ oscitanter percurrere consueuit. Verumtamen qui se mediusfidius temperare possit, nec sine ingrati animi piaculo, tetriq; liuoris nota reticere sacrata Mineruæ capita, quorum hæc ætas honorabili superbit aspectu, quorumq; præconijs scribentium calami exultant, suas certatim paginas exornare? Rapit ad se in primis Italorum ora, & studia Claudius Achillinus Bononiensis Legalem, & Poeticam laurum, cunctorum calculis iampridem promeritus; quippè in celeberrimis gymnasijs, principis doctoris munere obeundo, & ornatissima sæpius carmina ingenij fœlicitate pangendo, dubium relinquit hactenus, an scientiarum omnium, ac præsertim Iurisprudentiæ studiosis vtilior, an vorsæ, ac prosæ orationis peregrinitate sublimior, & suauior existat. Quem propterea Dux Farnesius in Parmensi delectum Lyceo nuper suspexit, commendauitq; docentem, nunc patrium detinet subsellium, ac externi etiam principes concupiscunt, frequentissimus verò iuuenum cœtus, ceu rediuiuum antiquæ iustitiæ oraculum, admiratur. Nitet in Vaticano Sanctissimi Patris Vrbani cubicularius Augustinus Mascardus Genuensis summorum ingeniorum æmulus, à quo herclè Italicæ dulciloquentiæ norma petitur, quum vberrimo stilo perorare de singulis natus, artis præcepta naturæ viribus egregiè adaptasse iudicetur. Hic opuscula quotidie tanquam ex specula Romanam profert in lucem, singulari eruditorum acclamatione recepta, vnde facilè ominamur fore, vt eius conatu probatioris sæculi antiquata loquendi reuocetur

cetur industria. Consortem verò istorum gloriæ Ioannem Ciampolum Florentinum pari passu, at peculiari quodam spiritu incedētem, nostrates iamdiù sic norunt, vt Gregorij XV. & Vrbani nunc viuentis, quibus à secretis deseruijt sectati iudicium, illum inter latinæ facundiæ proceres dignissimum arbitrentur: magnifica siquidem eius oratio, nitida, collimata, redundans, exurgit in veteris grandiloquentiæ speciem, orbis rectore, Diuisq; proximo fastigio dignam, quam herculè cum in cæteris potiùs animo cernere liceat, quàm re ipsa videre, eius modò nobis, vel ad ipsius, vel ad aliorum laudes perstringendas exoptamus influxum. Iam verò de politioris literaturæ parente, totiusq; antiquitatis archetypo Famiano Strada Romano Patrum Iesu incomparabili socio, quid attinet plura dicere? quis eius libellis vel parumper legendis addictus, non sentiat animum inusitata comptissimæ lectionis dulcedine titillari? Suada ipsi verè connata, ac sermonis lenocinium, quo dum aurei fluminis instar exuberat, vetustiorum exæquat laudes, recentiorum exuperat. Nihil pulchrius, quàm se ad cuiuslibet, vel poetæ, vel oratoris stilum effingere. Nihil dignius, quàm optimè se confingendo præcellere, quod vtrunq; vir æterna colendus memoria, incredibili commendatione adeptus est.

Agè diuertamus ab Orbis capite, quod augustum semper extitit ingeniorum asylum, ad externas Transalpinasq; vrbes, quæ licet bellorum flagrantes incendio, acri tamen æmulatione, eximios alunt virtutum, ac studiorum igniculos. Quò factum, vt quæ prima Italis laus doctrinæ, cultiq; deferebatur eloquij, nunc alterno fato à Gallis, Germanis, ac Belgis prærepta, tàm feruenti contentione seruetur, vt his genuinæ, ac peculiares literæ, nostratibus aduentitiæ penitus esse videantur. Tu quidem Eryci Puteane Louaniensis gymnasij decus insigne, allicis iuuenum vndiq; confluentium agmina, solidissima reconditæ literaturæ peritia: sed Italorum voces tuo nomini adplaudentes, propria tibi referant scripta, ipsorum persæpè trita manibus, & comprobata consensu. Te vnum meritò magno Lipsio antecessori suffectum prædicat Belgium. Te historiographi regij peramplo auctum honorario, Germani suspiciunt, & Hispani; vt propterea non semel à cunctis Orbis gymnasijs concupitus, ea viuens fruaris maiestate virtutum, quam non ingrata posteritas, multorum etiam curriculo sæculorum conseruatura sit. Neq; tuos, Gaspar Scioppi, reticere fastus possim, qui generis nobilitati, præstantiorum quarumq; doctrinarum notitiam addidisti, ob quam Germaniæ tuæ spectabilis, Italiæ admirandus, Pontificibus, Regibus, ac Principibus singulis acceptissimus, priuilegia nulli ampliùs tot amplitudine meritorum concessa obtinuisti: & quod magis tuum vbiq; nomen reddit gratissimum, di-

uino ingenij tui robore, ad fidem Catholicam aduersus hæreticos propugnandam conuersus, plurimis operibus eximias profligatæ impietatis manubias reportasti; imitabili equidem religionis exemplo, in quam defensor eius acerrimus intuens Ferdinandus II. Imperator, te inter intimos sui consiliarios delegit, plurimisque voluit honoribus insignitum. Cæterum te hìc appello Gabriel Naudee inclytam Parisiorum sobolem, ac non vulgarium florentis ingenij fœtuum varietate fęcundam. Probantur, leguntur à doctis omnibus tua quotidie monumenta literarum. Angit eos etiam, atque etiam expectatio cæterorum, quę nondum completa rerum pulcherrimarum diuitias pollicentur: te enim in Italiam cum Ioanne Francisco ex Comitibus Guidijs à Balneo Cardinali, cui bibliothecarius aderas aduentante, tàm illustre virtutum specimen in Romana curia præbuisti, vt singuli tuam indolis dexteritatem ad sublimiora quæque habilem agnoscerét; quod etiam anteà anno MDCXXVI. dum Patauij inter clarissimos eius Academiæ proceres versareris solemni eorum consensu firmatum, cõprobatumque fuit. Vt mirum propterea non sit, virorum doctrina præstantium testimonia de te in operibus æditis extare quam plurima, quibus tui nominis fulgor, longè, lateque diffusus, cùm cæcas liuoris tenebras excutiet, tùm resurgentem gloriæ tuæ claritatem propagabit æternam. Ac ne à fausto Gallorum in Musarum hortulis cantu recedamus, occurrit inter alios Iacobus Gaffarellus ex Prouincia Prouinciæ, Theologiæ, ac Iuris Canonici laurea redimitus, cuius egregia, & varia sacram Bibliorum historiam explicantia extant impressa, nullusque videtur hoc æuo feliciùs, arcana Hebręorum expandisse mysteria, tùm quæ ad Cabalam, tùm quæ ad ipsorum characteres, nec non ad alia, quæ in Rabbinorum lectionibus abditiora conduntur. Cuius cum ego eruditionem ex colloquio Venetijs quondam habito deprehendi, tùm eius præsertim me valdè fateor humanitati deuinctum, eo nomine, quòd parentis mei elucubratas in omnibus Galeni operibus notas, Parisijs excudendas curarit, oblato etiam munere, vti à me non quæsito, ita honoris causa, & operis existimatione perquàm grato. Sed occurrunt etiam alij Gallorum præstãtissimi, quorum encomia vberrimis persequi eloquentiæ riuulis non desinit doctorum cætus. Inter quos historicis editionibus cõspicui Sanmartani fratres, quorũ Scęuola virorum literis in Gallia illustrium vulgauit elogia, luculento ædepol probatoque volumine: præstat etiã Citesius inter medicos Io: Armãdus Plessęius, Cardinalis & Dux de Richylieu Regij, maximi, celeberrimi consiliarij archiatrus, exquisita rerum plurimarum peritia nobilis; ac ipsum herclè, adsequitur Ioannes Riolanus, singulari apud exteros doctrinæ opinione præfulgens. Hos porrò tàm immensa sequitur

tur

tur in his, atque alijs, & sacris prophanisque scientijs, & artibus ingeniorum cohors, vt eorum singillatim hîc nomina recensere, inexhausti omninò esset laboris, atque ab suscepto à nobis, paucos tantùm perdoctos, raptim consalutandi consilio alieni.

Ad Batauorum igitur effulgida huius ætatis lumina, nostra deflectat oratio: quot enim ex eorum climate Duces rerum gestarum, ac rei militaris gloria nitentes? quot admirabili mechanicarũ industria spectatissimi? quot mercibus, terra marique conquirendis, patefacto vel ad vltimos vsque mundi sinus itinere vigiles, ac industrij? Non vasta ipsos Hispanorum potentia ab ingentibus vnquam factis deterruit: non bellorum inuectę toties ærumnæ, peracres ipsorum spiritus retundere potuerunt: excitæ potiùs ab his tamquam ab igniarijs scintillæ virtutum, vsu postmodum excreuerunt in flammas, quibus ipsorum animi elata semper ad sublimiora cupidine exarserunt. Ita solemnia exinde apud ipsos instituta Musarum sacra: ita certatim adauctus quotidie literarum cultus, constructo Lugduni Batauorum gymnasio, frequenti exterorum conuentu percelebri. In eo quamplures eruditionis laude præstantes viros, librisque impressis cõspicuos consedisse, testantur abunde Ioannis Meursi Athenæ Batauæ, quibus viuas ipsorum imagines ære incisas, eleganti addita vitarum perscriptione collegit. Offertur inter alios viuentium primarius Hugo Grottius Græci, Latinique sermonis, nec non Iuris Cæsarei penitiori scientia perpolitus, quẽ anno ætatis decimo quinto Martiani Capellę opus notis suis illustratũ, atque ab innumeris perpurgatum erroribus emisisse proditum est. Maior autẽ natu, fœtum de iure pacis, ac belli comptissimum, atque ab Italis diutina commendatione pellectum elaborauit, quo summas studiorum vires expertus videri possit, nisi alia subinde opuscula ipsius nobis ingenij celsitudinem testarentur, ex quibus & tragediæ quædam, & epigrammata, & syluæ, & notæ in Arati Phœnomena græca, & dicta poetarum apud Stobeum latinè versa, & emẽdata, & huius ordinis alia eruditorum oculis per iucunda. Verùm qui ad nos paucis ab hinc annis peruenit libellus, quem, Mare liberum, inscripsit, siue de iure, quod Batauis competit ad Indicana commercia, talem apud exteras nationes emeruit plausum, vt Ioannes Seldenus Anglorum doctissimus, opposito illum commentario, quod, Mare vocauit clausum, conuellere admodum sit nixus. Annales porrò belli Belgici ab eo cõflari, percepi nuper à Scipione Feramusca ciue meo, huius vrbis, ac sæculi ornatu infrà non omittendo, huic enim cum Grottio epistolarum intercedere necessitudinem, ipsarum lectissima quædam mihi testis, quam ille, dum legatum Reginæ Suecorum nomine penes Gallũ Regem ageret, ad ipsum transmisit. Cæterùm hîc

ad nos aduocat Daniel Heinsius Gandauensis, præfata in vrbe Politicorum professor. Hic versatilis instinctu indolis, grauiorum quarumque artium apices peruagatus, mitiorum in primis gloriam Iosephi Scaligeri auspicio affectauit industriè; quo nomine historiæ, poesis, oratoriæ facultatis antesignanus, varijs operibus, & elucubrationibus in græcos, & latinos auctores, Italis iampridem innotuit, ac præsertim ornatissimo viro Dominico Molino Senatori Veneto, elapso anno communi literatorū luctu prærepto; huius enimuerò nutu, Serenissima Respublica Heinsium D. Marci equitem, collato aurei torquis munere designauit. Antea verò eundem Gustauus Rex maximus Suecorum, in consiliarium, ac principem Regni historicum stipendio planè regio, atque ingenti pertraxerat, à quo tamen præpotentum Hollandiæ ordinum stimulis retroactus, politicorum interpretationem suscepit, Academiæ insuper bibiliothecæ præpositus, & à secretis electus: interim genio fauens platonicas dissertationes, & Aristarchum, siue libros de disciplinis veterum, effusum, & vastum opus molitur: alia verò ex feraci eius ingenio perpetim emanatura, pollicetur sibi studentum vulgus, quibus rari eius in mundo literario colendo, exornandoque conatus quotidie referuntur. Iisdem inhærens vestigijs Ioannes Gerardus Vossius Ruremundanus, in eadem Lugdunensis schola, eloquentiæ magister, & chronologiæ, captauit iam multos annos insignem adolescentum gratiam politiorum excellentia studiorum, quorum varios edidit partus, non intermorituris eruditorum laudibus exceptos. Præ cæteris Institutionum oratoriarum libri sex, adeo quondam indigenis, ac nostratibus arriserunt, vt quorumque veterum eximijs hoc in genere laboribus coequandos arbitrarentur. Protulit alia historica, & alia subinde typis cudenda meditatur, si vitæ diuturniatis perfruetur vsura. Ioannem verò Meursium tot opulentæ mentis dotibus instructum, ac tot expansis vbique ingenij sui nitoribus longè conspicuum, quis Academiarum stadijs assuetus, plenissimè nō agnouit? Vnus hic verendus antiquitatis arbiter, atque delitescentium eius scriptorum indagator, & helluo, plura ex Græcis reuocauit in lucem latinaque reddidit, ac notis auxit, quam alij centenis retrò annis præstitisse dicantur. Nullus propemodum ab alio cumulus vberior, vel editorum, vel edendorum operum, Theologiæ, Philosophiæ, Historiæ, Poeticæ themata complectentium. Quocirca à Christiano IV. Daniæ Rege in Soranam euocatus Academiam, & historiographi regij munere decoratus, singulari nominis existimatione, politices nunc, & historiarum professionem tuetur. Quòd si prætereà nobiles Petri Scriuerij vigilias in Vegetij, Hygini, Frontini, Senecæ, Apuleij, Martialis opera: si Otthonis Heurnij viuidos paternæ

indo-

indolis ſpiritus in volumine de Barbarica medicina: ſi Gilberti Iacchei propenſum ad eandem explodendam, & Galenicam amplificandam genium inſpiciamus, verè ſolum Batauum nulli cedere pręcellentium feracitate virorum, fateamur neceſſe eſt. Vtinam deflendo ſuo fato, eadem prouincia non inſanijſſet in polluendis, ad prauumque detorquendis Catholicæ religionis ſenſibus, nihil enim ferè ad eius, vel maritimæ, vel terreſtris gloriæ augmentum, nihil ad liberalium dignationem, cultumque artium, in ea deſiderari poſſe videretur.

Iam vt è longinquis ingeniorũ altricibus terris, ad noſtras vnde ſermo dimanauit ſe referat, quotuſquiſque Italorum ignorat, plures in theatrali hoc Venetæ ditionis ambitu inueniri, quos æquus amauit Iuppiter, & ardenti virtutum face rutilos ad æthera euehunt vniuerſi? Quò ſane fit, vt ingrati prorſus animi notam ſubire diceremur, ſi Ioanni Baptiſtæ Contareno patricio Veneto, morum candorem cum ſenatoria grauitate iungenti, emeritam hoc in Muſæo ſedem non pararemus, quando is Phyſicorum addictus perſcrutationi, probata olim à ſapientioribus placita luci tradidit, quibus excelſæ mentis acumen, poſteris etiam ſuſpiciendum, teſtatus eſt. Ecquid poeticarum narrationum Io: Franciſci Lauredani eiuſdem Patricij ordinis lepore, ac venere ſuauius excogitari poteſt? cum abſque vorſæ orationis rithmo, vernaculi ſermonis proſa, amatorias eleganter confingat, referatque vices, quarum lectione laſſatus interdùm curioſorum animus blandiſſimè delinitur? Nam alia pariter grauiora, quæ propediem ex venuſto eius exciſura calamo concinnantur, lubentes omittimus, quòd ab exili noſtro, incultoque parùm illa ſplendoris acceptura eſſe videantur. Hac eadem ſtudiorum ratione delectatus Franciſcus Pona Medicus Veronenſis, quotidiana elegantium editione ſcriptorum, Etruſci nominis coryphæos, & arbitros æmulatur: ex quo eius ingenium probatum indigenis, externiſq; præfulgidum, non interituram penès venuſtioris doctrinæ ſectatores exiſtimationem tuetur. Eſt præterea ſingulis obuia Nicolai Craſſi Iuriſconſulti fœlicitas in ſcribendo mira, vario, multiplicique rerum maximarum apparatu ſuffulta, quod præſertim nobis commoſtrant elogia, probatiorum Venetæ nobilitatis virorum, quibus iampridem non obſcuram Romanæ facundiæ laudem, doctiorum ſibi iudicio comparauit. Accedit ſalſum eius, & ſolidum in ſelectioribus literatorum elucubrationibus æſtimandis iudicium, & morum decor, & conſuetudinis vrbanæ ſuauitas, ob quæ in ampliſſima vrbe, cùm maximè ſpectabilis, & clarus habetur. An verò Michaelis Angeli Rotæ celebritas in medendo iacet in obſcuro? cùm incredibili, & inuſitata in morbis euincendis virtute, labãtis propè humani generis reparator, & vindex acerrimus exiſtimetur. Hinc

ad ipsius domum, opem in vitæ discriminibus implorantium, freques accursus, quòd salutis ab eo certissima promi creduntur oracula. Hinc opulentus artis prouentus, ad honestum industriæ, laborum, studiorumq; solatium: dignissimo herculè tanti viri merito, cum præter altiorum cognitionem disciplinarum, singulari niteat bonitatis dulcedine, qua medicorum, ciuium, exterorum, Principum etiam gratiam adeptus est. Ita Iosephum Aromatarium eadēcolit ciuitas, Hyppocraticæ doctrinæ cultorem egregium. Efferuet nimirum ingenio in medicinæ dogmatibus acri, viuido, exacuto: typis edidit iamdudum nonnulla, molitur, vt audio, grauiora, quibus locupletior physicorum, & medicorum officina reddatur. Alios verò ex ordine senatorio supereminenti politices, historiarum, & agendorum solertia præditos, ideò reticemus non inuiti, quòd ipsorum numerus nostram redarguat breuitatem, excellentia dictionis inopiam, amplitudo imbecillitatem. Insudent alij pro dignitate, Venetorum Ducum, Oratorum, Legatorum, Næmeticorum dictis factisq; referendis; nobis eos tantùm in limine conspexisse sit satis, virium nostrarum, susceptæq; à cultioribus prouinciæ non ignaris.

Allicit nos vltrò huic vrbi dominæ proximum, ac celeberrimum Pallados emporium Patauinum, vbi natas connutritasq; artes omnes ingenuas, ac doctrinas, incorrupta multorum sæculorum serie palam est. Vberrimam hoc sanè suggereret scriptori segetem ad commemorandas insignium ingeniorum prærogatiuas, si nomen ipsorum longè, lateq; diffusum, omnem non superaret historiam. Legum si quispiam exquirat gloriam, en Alexander Syngliticus nobilis Cyprius Cuiacij præceptoris æmulus, cuius ex ore Cæsarum sanctiones impolluta traditione promuntur, nec sine Romani candoris, & facundiæ maiestate; ex purissimis quippe is latinè, ornateq; scribentium fontibus, hausto dicendi genere singulari, peracutas, & abditas iuris interpretationes in suggestu detegit, ad eruditorum gratiam, ac studentium fructum. Porrò elapsis mensibus Bartolomeus Vecchius Senensis eodem Iuris curriculo solertissimi ingenij laudē adeptus, effulsit cunctis nationibus vltrò spectabilis, quo nomine à splendidioribus Athenæis anxiè requisitus, augustissimi Venetorū Senatus obsequio se dicauit, à quo etiam inusitati stipendij honore amplissimo est adauctus. Sed nuperrimo Etruriæ magni Ducis iussu in Pisanam coactus est recedere Academiam, addita ei Consiliarij dignitate, vtiliq; ex aulæ negotijs prouentuum incitamento. Eius tamen vice Patauium condecorat Lelius Mancinus Politianus Canonici iuris de mane interpres primarius, perspicaci, accurataq; nitens industria, ob quam iunioribus apprimè carus, intaminatis Pontificum sanctionibus ipsorum imbuit animos

opta-

optabile postmodum diuinæ fidei, atq; Ecclesiæ subsidium allaturos. Huius verò consortem studij, vt etiam gloriæ Marcum Marchianum, vespertinis horis, principem Canonum explicandorum exedram obtinentem, non liceat mihi absq; violato amoris, & communi ciuitatis fœdere præterire; quando ex eius encomio illa me vel iucundissima solatur memoria, quòd primùm in Vicentino gymnasio pueri, mox in Patauino adolescentes, tandem vtrobiq; viri Parnassi spatia, mutua sumus colluctatione dimensi. At cessi iampridem ipsi non inuitus palmam, adplaudentium vndiq; ipsius virtuti iuuenum votis promeritam; ac lætor tantum mihi æcucurisse victorem, à quo tantum mea patria recipit ornamentum.

Quòd si oculos ad Philosophiæ, ac Medicinæ antistites conuertamus, perstringant nobis aciē luminaria duo, fulgore miro Europā ferè omnē complentia, Benedictus Siluaticus, & Ioannes Dominicus Sala Patauini: Praxis ille medicæ mirabilis explanator: hic Theoricæ magister eximius: ille grauissimo actionum decore mētes alliciens auditorū, quos ex suomet ore pendentes perpetuò ferè conspexit innumeros: alter insigni dissertionum acumine, artis ambiguæ dogmata in doctissimo oonsessu firmās, ac vindicans à corruptorū barbarie. Nihil de Siluatico magnū exprimi potest, quod eius vnicuiq; præsentia maius nō reddat: nihil de Sala præclarū concipi, quod eius singulis colloquium nō exprimat efficaciùs: refert ille speciē Hippocraticæ breuiloquentiæ sententiarū pondere, ac soliditate sermonis: gerit alter characterem Galenicæ vbertatis, ad physicam lancem redigens promptè singula, & planissima oratione discutiens. Vterq; demùm à summis Regulis accersitus, vel ad cathedras, vel ad aulas, cùm docendi, tùm morborum causa propulsandorum. Siluaticus à Ferdinando II. Imperatore, ad filij tabe languentis curationem. Sala certatim à principibus Venetorum, & ab circumiacentium vrbium ægrotis nobilibus. Hinc ambo cùm rei medicæ beneficio, tùm hæreditatis iure admodum opulenti. Eos cùm ipse iampridem coluerim præceptores, alia possem immortalibus ipsorum meritis non deneganda subnectere, sed suscepti me auertit instituti ratio, gratæ solùm, non verò condignæ commemorationis præscribens officium. Ita Fortunij Liceti physica, diuq; spectata in eodem gymnasio virtus, præstitit expansa in longinquos maximè terrarum ambitus, quoad eminenti Bononiensis Academiæ decorata suggestu, peramplos inibi profert operosæ mentis thesauros, quos etiam scriptis anteà quamplurimis, ac probatissimis altiora totius naturæ mysteria complectentibus ostentarat. Præsertim verò in postremo eius opusculo responsionum per epistolas ad varia clarorum hominū quæsita, talem se gerit profundioris arbitrum eruditionis, vt Delphi-

co

co ferè non impar numini, omniscientijs nomen, concordibus doctorum omnium calculis sit amplissimè consecutus. Porrò eminet ibidē Andreas Argolus à Talliacotio equestri Senatus Veneti munificentia nobilis, qui Argum quasi centoculum referens in Mathematicis, Danicas, Rodulphinas, Tychonicas obseruationes plurimùm illustrauit, Euclidem, ac Ptolomei libros quatuor cum textu Græco, & Latino Commentarijs explicauit, de nouis stellis nostro æuo genitis, alijsq; phoenomenis tractatus composuit: isagogem, & canones absolutissimos præcepta omnia Astrologiæ continentes emisit: Ephemeridum varias supputationes direxit: problematum astronomicorum nūc multò ampliatorum opusculum elucubrauit, vt etiam alterum de diebus criticis, & ægrorum decubitu, nec non practicæ medicinalis, ipsius in hisce studijs ingenium detegentis Sed Albertini Barisoni ornatissima indoles politiorum exculta præsidijs literarum, iamdiù nostratibus sic illuxit, vt ab ijs ne dum Abbatis, & Patauini Canonici, quo munitur syrmate, sed ampliori multò virtutis stemmate dignissimus habeatur: præcellit enim eleganti calamo in Etrusca, Latinaq; oratione: pollet acumine singulari, habiliq; ad rerum ingentium vsum dexteritate. Iuris autem, siue pandectarum olim interpretationem, ea discentium obijt commendatione, vt antecessorum gloriam exæquare, pręsentium industriam lacessere diceretur. Alios in eodem gloriæ Circo laudatissimos, ac doctissimos viros, non est cur morosius persequar, cum ipsorum dumtaxat ad huius Musæi splendorem nomina retulisse sit satis. Flauium nempe Querengum Canonicum, magni illius Antonij nepotem, moralis Philosophiæ professorem inclytum: Matheum Ferchium Vegliensem Franciscanæ familiæ Theologum, ingenij claritudine præfulgentem: Iacobum Caimum Vtinensem, Iuris interpretem, iuniori præstantia veterem Pompeij patrui gloriam affectantem: Iulium Sala Patauinum medicorum iubar illustrium, auditorum gratiam facundia, ægrotorum salutem insigni solertia assequi solitum: Ioannem Galuanum Patauinum Criminalia iam multos annos disertè tradentem, ac illorum praxis consultorem vrbi, totique Venetæ ditioni conspicuum: Ioannem Vislinghium Mindanum, Anatomicum, & Botanicum equitis decus Hyerosolimitano in templo, dum in Siria peregrinaretur sibi partum, cum doctrinæ laude, & singulari morum integritate iungentem: Octauium Ferrarium Mediolanensem, humaniorum expositione, ingētem auditorum adprobationem emeritum: Iacobum Philippum Tomasinum luculentum elogiorum scriptorem, pluribusq; alijs effœtum industriæ monumentis, literatorum consortio periucundis. In summa huius vrbis in gremio, tanquam in equo Troiano, tot alij scientiarum dignatione perce-

cele-

celebres insident, vt non immiti prorsus nostri sæculi fato, Themidis in has oras genius è cęlo fœliciter demissus videatur.

Cęterùm hunc etiam sacrosancti diuinorum exploratores aduertent vltrò pererrantem in patria mea, cuius alterno videmus hospitio summopere delectari. Ac vt omittendo vetera, noster ad præsentia conuertatur obtutus, eminent Episcopali thiara venerabiles Octauianus Garzadorius Iadræ Archiepiscopus, nobilitate, atq; agendorum vsu, totius iam Romanæ curiæ gratiam promeritus, dum Aldobrandinorum dicatus obsequio, fide, integritate, solertia mirabili, magistratibus præfuit varijs, quibus æternam patriæ virtutis memoriam consecrauit. Elucet, & Pacius Iordanus, primò eorumdem procerum auditor; mox Traunensis renunciatus antistes, iurisperitia, ingenio, grauitate, traditæ sibi Ecclesiæ regimen vltrò nobilitans. Adest etiam Iulius Saracenus Polensis Episcopus, humanitate, religione, prudentia commendatus. Thomas demùm Mallonius Somaschensis familię concionator, ea probitatis, ac doctrinæ opinione, summum Sebenici nunc obtinet sacerdotium, vt quod ab eo decus accipit, eidem cumulatè rependat. Ecclesiasticis adduntur alijs subindè, atq; alijs dotibus excellentes. Quis enim in harum ambitu regionum adeò peregrinatur, vt nesciat Vicentiam sublimium genitricem fęcundissimam ingeniorum, tàm belli, quàm pacis artibus Romanos hospites, ex quibus iam ab incunabulis suorum propagata sunt ciuium germina, referre, atq; æmulari? Præ cæteris eloquentiæ laus velut per manus tradita, ipsorumque insita pectoribus quotidie reuirescit. Comprobent hoc illustres in foro Veneto Oratores, cùm veteris, tùm præsentis æui, suum in hac patria sortiti primordium. Henricus olim Antonius de Godis Oratorum Iurisconsultissimus, Iurisconsultorum eloquentissimus, floruit Venetijs tàm celebri reorum patrocinio, vt ab Iudaica natione decem aureorum millia, susceptæ semel tantùm tutelæ merito sit lucratus. Camillus Tridentus huic successor, solidissima facundia, primum inter omnes inibi orandi locum adeptus, vim opum ingentem ad familiæ, suorumq; splendorem, ac decus conflauit eximium. Lelius Cereta humanissimus quondam mihi in illa curia patronus, totius vrbis consensu, beatissima verborũ, ac sententiarũ copia veterũ æquare magniloquentiam est habitus, cum illius ore Tullium locutum iri singuli faterentur, si Italicè loqui debuisset. Horum nobilia sectati vestigia Bartholomæus Nanti, Marcus Antonius Romiti, Aloysius Vallidius, Vaiens de Vaientibus, florent in Prætorio Veneto haud impari claritate; ijs siquidem abundè muniti artibus, quibus oratorium munus perficitur, cùm omnium ferè causarum negotiationem ad se trahunt, tùm solemni sæpius auditorum consensu, forensi corona dignis-

digniſſimi iudicantur. Nec tamen Vicentiæ deſunt alij, earumdem primatu laudum tota Italia celeberrimi. Franciſcus enim Camarellius Iuriſconſultorum huius ætatis facilè princeps, ſua hoc cęlum præſentia, ſolum nitore, ciues patrocinio recreat, atq; illuſtrat: nihil eius vel ingenio ad inueniendum acutius, vel iudicio ad examinandum ſolertius, vel memoria ad rerum innumerabilium pęnu cogendum fælicius. Pandit verenda, cùm voce, tùm ſcriptis oracula. Colit animo vtiliſſima, ęternùmq; duratura pro iuris notitia: ſyluam quippe legum pluribus diſtinctam tomis, luci quam primùm tradere meditatur; cuius profectò laboris merito, non tàm exterorum, quotquot extant vbiq; iuriſcientum encomia conſequetur, ſed veterem etiam patrum noſtrorum in legali doctrina maieſtatem amplificabit; Alexandri nimirùm de Næuo, Ferdinandi Thienei, Franciſci de Mertiarijs, Angeli Mattheacij, Marci Antonij Peregrini, Iulij Pacij, & aliorum, quos omninò veterabunda ſuſpicit poſteritas.

Verùm pro cunctis iam ſufficiat vnus Scipio Feramuſca, in quo collectas inſimul excellentiorum prærogatiuas, ſinguli, vel critica vtentes lance fatentur. Is à primis annis gentilium ſuorum, ac potiſſimùm Hectoris parentis clariſſimi, ac præſtantiſſimi equitis propagato ſplendori, peregrina inquirens laudum additamenta, præter nauatã Iuriſprudentiæ operam, ijs ſe nauiter deuouit artibus, quas ad blandiente poſteà genio, ad ſummum perfectionis gradum eſt adeptus. In humanioribus præſertim acriter, ac religioſè verſatus, ſolutæ orationis elegantiam coluit, carminibus haud æquè compingendis addictus: hinc Oratores ſingulos, & Hiſtoricos, & Philoſophos cũ Græcos tùm Latinos, accuratiſſimo ſtudio perluſtrauit: ſelectiores ipſorum ſentẽtias, floſculos, ornamenta, ceu nectarea Deorum pocula exorbuit: exquiſitiorum ſolicitus indagator, inaniorum contemptor, reconditæ omninò auceps eruditionis, digniſſimam in literatorum concilio ſedem, totius iam ipſi ad plaudentis Italiæ iudicio vendicauit. Sed quo plurium fortè viuentium præconia longè ſuperat illud eſt, quòd inſtillata diuinitus ad perorandum vi, animos quocumq; libet elocutione deflectit: nihil eius actione vehementius in foro, nihil magnificentius in Senatu, nihil plauſibilius, ac dulcius in populo: non flumini, ſed torrenti ſimilis eius in ore ſuada redundare videtur: non veterum in ipſo Oratorum energia, vel impetus, aut lepos deſideratur. Id iam teſtentur Vicentinæ curiæ mænia, quæ ipſius voce, vel in ſontum pęnam, vel in inſontum concita defenſionem ſæpius perſonarunt. Teſtentur iam refertiſſimi auditorum conuentus, ab eius dicentis ore, velut à rediuiui Romanæ facundiæ parentis obtutu pendentes. Teſtentur ampliſſimi Venetorum ordines, apud quos interdùm cum legatio-

gationis munere fungens orauerit, inusitatas, & incredibiles eorumdem acclamationes emeruit. Quo factum, vt ipsum ad grauissima Reipublicæ negotia consulenda pluries accitum, conati sint etiam nobilissimo consultoris honorario penitus deuincire. At domesticæ iamdudum inhians quieti, ac præ opum affluentia, sibi sedata quadam extrà forum indulgens vitæ norma, non se ambitionis aura turbulentos inter ambitus Veneti fluctus exagitandum putauit. Sui tamen principis humillimo dicatus obsequio, suam de rebus quandoq; propositis sententiam vel absens gestit exponere. Dignum herculè natiuæ subiectionis votum. Digna deuoti, gratiq; animi erga publicam liberalitatem propensio: præterquā quod enim aurei torquis equestri munere ornatus est, dū olim sapientissimi Senatus iussu adstitit auspicatò Cremensibus, perarduas cum Mediolanensibus controuersias, pro antiquo ditionis iure vertentibus, maximis etiam cumulatus est muneribus, & honoribus, dum finium gratia terminandorum ad Padi ripas, propè Adriatici maris ostium, quorum causa inter Vrbanum Pontificem, & Rempublicam Venetam asperrima excitabantur dissidia, delectus est vnà cum Ludouico Baitello Brixiensi viro nunquam satis laudato apud Senatores celsissimos Consiliarius; inibi enim, sicubi prudenter, & industriè confecta re, vim nummùm ingentem à gratissimis Patribus, ac cælati a[...]nti vasa quidem sublimia, & pretiosa retulit, sed multò cariora, [...]a grandi resona laudum cumulo, quas in vtrumq; Senatus ornatissimis diplomatibus effundebat. Macte vir omnium sæculorum memoria celebrande: sospitem te seruent tutelaria patriæ numina: tuæ nunc mortalitati faueat cęlum fausto annorum influxu; obtentam silicet sic nobis tuam pręmonstrans immortalitatem. Vt enim singulis tuorum versatur ob oculos morum candor, sapientia, religio, suauitas, eruditio, ex quibus exacta optimi, & laudatissimi ciuis norma desumitur: ita quisq; sibi te maximum fortunæ, patria naturę munus agnoscit, quo aliàs consimili dum se longa temporum successione carituram sentit, tua nunquam satis nequit ex saturari præsentia. Ad æuiternam igitur tui nominis aram, quam viuentium plausus, ac posterorum construet admiratio, votiua isthæc adridentis famæ carmina solennitus appendantur.

Scipio

Scipio, dum faris, dictis tua lingua disertis
Non te mortalem, non hominemq; sonat.
Cecropias ostendis Apes tibi mella dedisse,
Mercuriumue suos te docuisse modos.
Vt libet, eloquij mentes moderamine flectens,
Pectora voce moues, cordaq; voce rapis.
Si fortasse loqui deberet Iuppiter ipse,
Ipse tuo vellet Iuppiter ore loqui.

FINIS.

VENETIIS, M. DC. XL.
APVD IVNTAS.

MVSÆVM
PHYSICVM,
Siue
DE HVMANO
INGENIO
IOANNIS IMPERIALIS
Phil. & Medici Vicentini.

Illustrissimo, & Amplissimo Viro

D·ANDREÆ BRAGADENO

Patritio Veneto

IOANNES IMPERIALIS S. D.

A est abdita naturæ vis in hominum animis, vel auertendis, vel conciliandis, Illustriss. Bragadene, vt ex ipso tantùm aspectu ad eorum, quos nunquam agnouimus, odium, aut amorem alliciamur. Ita in theatris, vbi ficta nobilium certamina exercentur, ad vnius magis, quàm alterius partem spontè deflectimus. Ita in perlegendis illustrium populorum, ac Ducum historijs, gestit animus huic se magis, quàm illi deuouere, trahiturq; arcano impetu ad vnius victoriam, alterius autem excidium expetendum. Hoc in me ipso cùm persæpe sum expertus, tùm mirabili propensione persensi tunc temporis, quo tu Prætoris designati munere Vicentiam accedens,

dens, tui mihi conspectus nobilissimi aditum aperuisti. Obtestor enimuerò, tales exinde amoris erga te mei flammas, intima exarsisse præcordia, vt omnia tibi semper contingere fœlicia cuperem, vnum verò congressus, atque humanitatis tuæ fructum, munus mihi fortunæ vel maximum arbitrarer. Cùm autem non immiti prorsus meo fato contigerit, vt mutuæ tu mihi semper præbueris dilectionis indicia, tuoque nunquam me complecti destiteris patrocinio, verè amor in perenne conuersus obsequium, hoc autem in humillimam tui nominis, ac generis obseruantiam, effecit, vt nihil magis optauerim, quàm eximium aliquod grati animi testimonium te non indignum, posteris verò non improbandum exoluere. Ac inter cætera maximè opportunum fore sum ratus hoc ingeniorum Musæum, in quo diuinæ, ac eminentes animæ dum exprimuntur virtutes, tua etiam in ipso altissimæ indolis præstantia continetur. In ipso, inquam, cùm liceat percipere, quo illa tibi naturæ adblandientis primordio fuerit insita, quibusque maiorum tuorum viribus, vrbi Venetæ atque orbi spectatissimorum, in te mirabiliter propagata: porrò monstretur, illam paterna institutione plurimùm potuisse perfici, tuis laboribus perornari, tua etiam viuendi ratione ac tua cunctis in rebus moderatione, solertia, studijs,

so-

societatibus, honoribus meliorem perpetuò reddi, ac excellentiorem, sanè opus hoc exacti ad instar speculi potest euadere, in quo tui mycrocosmi rationem, ac imaginem interdùm intuens, eius etiam perfectione in te suprà vulgares, præalto cælitum impressa munere collæteris. Sed eam potissimùm ob causam tibi forsan euadet iucũdius, quòd in ea parte, in qua ex corporis, & animi accidentibus adũbratur effigies hominis, regundis populis, & vrbibus administrandis idonei, tuam inibi penitus recognosces ideam, singulari herclè bonorum omniũ veneratione spectabilem. Quis ignorat, vnum te in flore iuuentæ huic patriæ grauissimo Senatus nutu præpositum, indelebilia in omnium mentibus Venetæ prudentiæ reliquisse vestigia? Quis ignorat vnam adhuc in huius vrbis ambitu superesse vocem, te mente simul, ac forma imperio digna non paucorum ciuium, sed prouinciarum etiam rectissimo dominatui, natum maximè, atq; efformatum esse? Mirabantur singuli candorem, grauitatem, facilitatem, industriam vel in audiendo tuam, vel in iure dicundo, vel in publico emolumento perpetim meditando, ac tuendo. Suspiciebant acerrimum in agendorum vsu iudicium, quo sic nobiliorum deuinciebas animos, humiliorum cõsequebaris obsequium, vt illi te patronum, hi parẽ-

tem,

tem, illi vindicem, hi restauratorem inusitatum sibi, atque humanissimum prædicarent. Quod verò summum cunctis inferebat stuporem, erat aduertere, te viuido aliàs, ac hilari genio præditum, neque ab vrbanis oblectationibus alienum, senili quadam temperie in prætorio tuo religiosè clausum, vni vacare publicæ gubernationis officio: non spectaculis, non ludicris, non consuetis matronarum congressibus interesse. Vigilabas pro bonis, increpabas pro miseris, consulebas pro egenis. Dierum spacia incessanti, ac dignissima tuarum cogitationum serie metiebaris. Quo propterea inaudito atque incomparabili virtutum concentu experrecti ciuium meorum animi, nomen tuum aureis insculptum literis in columna marmorea in foro maximo erigenda, æternæ posterorum memoriæ dicatum voluerunt. Commune igitur & peculiare meum te concelebrandi ne abnuas votum: sit hæc mea tibi obstrictissimæ voluntatis significatio, lætum omen accessuræ tibi summæ in patria dignitatis, quam amplissima tua merita, bonorum plausus, ac propensa omnium ordinum studia pollicentur. Vale.

Dat. Vicentiæ, VIII. Kal. Ian. An. MDCXXXIX.

INDEX CAPITVM
MVSÆI PHYSICI.

Inge-

Liber Tertius.

FINIS

OPERIS PRÆFATIO.

Nihil pulchrius, nihil amabilius, ac magnificentius videntur homines in rerum natura suspicere, quàm præclarum, & excellens ingenium, quippe nescio quam spirare diuinitatem existimant, quæ mentem arcano impetu ad se trahit, & reuerentia quadam replet singulari. Solem, & astra, totamque rerum vniuersitatem spectantes, non tàm opera, quàm summum ex ijs efferunt, & admirantur opificem, at vigorem animæ, qui in excelso nitet ingenio, tamquàm summi boni archetypum, immò Deum ipsum referre arbitrantur. Hinc tàm illustria de animis prodidere Philosophi. Alexander Peripateticorum inclytus censuit immediatè Deum in nostro corpore operari, quem intellectum vocauit agentem. Auerroes intelligentiam, siue Angelum singulis hominibus assistere ad intellectionem promendam, vt nautam ad nauim gubernandam. Plato animam à Deo rerum omnium cognitione imbutam corpori alligari, quæ postmodum eius turpata commercio obliuiscatur omnium, ac per ætatis gradus denuò reminiscatur. Demùm vim insitam cælestium corporum homini robur tribuere ad cogitandum, & agendum consenserunt Astrologi: vt sanè palàm fiat ingenium cælesti prognatum semine suprà naturæ fastigium efferri diuinitatis particeps, quò nostra dum vertitur acies ferè deficit, vt oculus noctuæ solis quoque lumine perstringitur. Vnus præ cæteris vel medicorum princeps Galenus non veritus est asserere, nulla nos euidenti demonstratione animæ sciẽtiam assequi posse, cuius essentia sanctis naturæ penetralibus abdita nostras illudat indagines. Ac sanè si Aristotelis etiam dogmata de animæ natura consideremus, tot in eius perscrutatione difficultatibus confligitur, tàm reconditis, ac ferè à sensu remotis opinionibus, vt anxius, hæsitans, sibi diffidens multa sub iudice reliquisse videatur. Quâ igitur anima diuina est, dignissima est ingenij, quod ab ipsa fluit cõtemplatio, adde celsissima, omniumque difficillima: verùm difficilia quæque vrgere, generosi animi semper fuit: eò magis quòd vltrò difficultatem compensat vtilitas, quæ dignitatem sua sponte consequi solet. Quid verò vtilius, & grauius, quàm suammet naturam, ac ideam internoscere? Hoc prisci illi sapientiæ cultores maximè affectarunt: hoc insculptum Athenis oraculum Delphici templi foribus nobile, tanti æstimandum, vt in eo maximum humanæ felicitatis momentum summi viri repositum fateantur. Confert quidem huiusmodi notitia præsertim ad religionis tutelam, quippe miseram, & ærumnosam corporis conditionem dum inspicimus, æstus autem animi, & admirabiles ad omnia impetus, ac æternæ sortis igniculos, colligimus nosmet, ac rapimur studio

ſingulari erga ſupera, & cæleſtia; humana verò hæc, & lubrica ſuo pondere æſtimantes deſpicimus, & noſtram exoſi vicem ad vnum Deum, tamquam ad finem nitimur optimum; ex quo tot humanitatis vindices alacri vitæ contemptu per tot æua in Diuorum numerum cooptati. Confert eadem notitia ad Philoſophiæ naturalis diſciplinam; ex præcelſa ſiquidem hominis, ſeu Mycrocoſmi fabrica, mundi pariter compagem metimur, quæ ad eius ideam penitus coagmentata videtur: par in vtriſque ordo: par nexus partium, ac varietas: par etiam diuinitas: ad nutum animæ intelligentis tota vertitur corporis moles: ad nutum alterius intelligentiæ totus agitur mundus. Confert ad politicæ cultum; varios enim dignoſcere animorum inſtinctus, ac varios naturæ fomites, Reipublicæ quàm maximè intereſt, vt bonorum alantur ſtudia, & improborum dumi radicitus euellantur. Confert etiam ad mores; nihil enim præſtabilius vel ad affectus temperandos, vel ad habitus acquirendos, quàm ipſorum exordia in corpore introſpicere: hinc doloſa ſenſuum occurrit facies: hinc animi ad excelſa propenſio: eos itaque cohibere, hunc excitare docemur, ac impellere, in quo veriſſimum huius vitæ ſubſidium eſt collocandum. Demùm hæc ſcientia vel ex eo maieſtatem ſortitur ſuam, quòd veluti aliarum omnium moderatrix, ac domina exiſtit; enim verò compertiſſimum ſingulis eſſe reor vnamquamque doctrinam peculiare quoddam, ac proprium exquirere ingenium, quod ad alias laborioſè deflectas: plurimos in ſpeculatiuis excellere, quos in actiuis inertes prope modum, ac irritos experiaris: alios in medicina tantùm inſignes, alios extra Iuriſprudentiam inopes, nec ſui ferè compotes, & ſic deinde in cæteris diſciplinis. Sed huius ſcientiæ, quam profitemur bono id maximum conſequimur, vt ſingulorum indoles, harumque cauſas, & principia rectè percipientes, ad eam quemlibet impellimus ſcientiam, vel artem, cuius in ipſo natura viuidos caracteres impreſſit. Quantum hoc ſit vel infantiſſimis æſtimandum relinquo: plerique literis impendunt operam, quos ad infima natos atra mentis caligo, & congenitus ipſorum ſtupor teſtatur. Porrò multi ciuili marcentes otio, vel indigniori quopiam diſtricti ſtudio, eminent ſæpius præalto, ac venerabili ingenij munere, quod aliàs in doctrinis implicitum, velut ſydus è cælo fulgentiſſimum emicaret. Erit fortè in noſtris hiſce commẽtarijs, quod luem hanc quadantenus abſtergat. Præfinientur ornatiſſimo cætui diſciplinarum accidentium velut gradus, quibus intra corporis ambitum perficiuntur: conſtabunt potiſſimæ ingeniorum virtutes, & noxæ, vnde ferè incompta habebunt ingenia, quod ſibi ornatum, ac decorem poſſit adſciſcere; clara verò, & magnifica, quod poſſit ipſorum tueri nitorem, ac illuſtriùs diffundere. Hæc de ſumma ſuſceptæ ſpeculationis vtilitate. Quod verò in iucunditate conſiſtit, cum ex multiplici rerum emergat affluxu, haud ſcio an excellen-

tior

tior alicubi voluptas percipi poſſit, quàm in immenſo geſtientis naturæ theatro, nouas ſubinde ingeniorum ſpecies intueri. Quid ſuauius, quàm indiuiduas mortalium eſſentias, quibus inter ſe diſſident, ac vrbium, populorumque tùm multijuges, tùm portentoſos genios, vno quaſi aſpectu complecti? Quid dulcius, quàm virtutum, & vitiorum germina in ſingulis poſſe animaduertere, inerranti propè & inculpabili iudicio? Nec tibi ſubeundæ Vlyſſis peregrinationes, vt varios gentium mores inſpicias. Nec Iaſonis ineundæ nauigationes, vt aurei velleris munus abripias. Hominum mores ceu in tabula pictos phyſicè deprehendes: ponti, ac terræ vitabis anguſtias: ſpectacula, ouationes, ludicra ſe offerẽt in humano corpore: placidiſſimo dehinc obtutu animũ hunc velut in ſcena perſonatum, varias ementiri figuras animaduertes: quibus herculè iucundiſſima grauioribus infunditur oblectatio. Deo igitur auſpice ad inſtituti noſtri rationem explicandam accedimus. Et quoniã ex Ariſtotele omnis ſcientia verſatur circa tria, hoc eſt ſubiectum, dignitates, ac paſſiones, ſubiectum verò ſcientiæ, quam inquirimus eſt humanum ingenium, debemus vt ipſius rectam aſſequamur notitiam, primò nomen, & eſſentiam prænoſcere, poſtea differentias, & ſpecies, inde cauſas, ac demùm paſſiones, ſeu proprietates, & ſigna, ex quibus rem quamlibet exactè cognitam fieri, idem ſæpius Ariſtoteles demonſtrauit.

1. Poſter. tex. 57.

Cæterùm hæc ſingula hiſce noſtris elucubrationibus ceu quodam in Muſæo tractanda ſuſcepimus, quòd cùm Muſæum ſit locus Muſis dicatus, ſiue mitioribus, ac politioribus diſciplinis, quæ à priſcis ſapientibus ſub Muſarum inuolucris effictę ſunt, nos quidem earum ortus, ac fontes ſedulò explicaturi, iure optimo videmur ipſis Muſæum quoddam extruere, in quo elegantes cunctari, ac ſuauiter verſari poſſint viri.

In ſuperiore quidem imaginum Muſæo, illuſtres vultuum ſpecies ad viuum expreſſas poterant intueri: in hoc internas circumſpicient animorum formas: ac ſicuti ex ijs admirabundus quiſque poterat acriùs ad æmulationem accendi, ita ex his poterit vel ſuimet, vel aliorum præſtantiam æſtimare; in ijs delectabatur oculus: in his exaturabitur animus: curioſus ille magis ſingulis adſpectus, hic Reipublicæ conferentior, & gratior. Sit hoc igitur Muſæum longè illuſtrius, & grauius illo: ſit hic receſſus ſcientiarum pernobilis ad exemplum Peripati, ac veteris Academiæ, vbi non erant magni viri vultuum concinnitate conſpicui, ſed ingeniorum acumine: ibi doctrinarum, ac doctorum frequentes congreſſus, ac luctæ agitabantur, hìc etiam phyſicæ, ac ſelectiores de ingeniorum natura controuerſiæ, ſedula cum multis diſputatione ſoluentur. Verùm cum inter ſe ingenia, & ſcientiæ referantur, confundemus vtrorumque diſſertionem; propterea quia optimum illud eſt ingeniũ, quod ad illas eſt habile: ac ſcientiæ cum ab hoc, vel illo gignantur, vel

augeantur ingenio, conferet earum dignotioni plurimùm eiusdem cõprehensio. Primo itaque nostri Musæi limine, incompta quodammodo se offerent amborum simulachra, quæ communibus quibusdam lineamentis fingentur: mox autem grauiùs, & perfectiùs absoluentur in operis progressu; à communibus enim & vniuersalibus ad particularia descendemus Ibi singularum specierum, nec futilis, nec morosa forsan consideratio: Regionum, Vrbium, Philosophorum, Iurisprudentum, Oratorum, Poetarum, Medicorum, Theologorum, Militum, Mathematicorum, Artificum, Magorum etiam explorabimus genium: hæ erunt imagines, ac picturæ Museo consecratæ. Vt autem in hoc puluere alacriùs insudaremus, ducem elegimus Galenum libello: Quod animi mores sequantur corporis temperaturam: cui sanè dudum commentarios moliebamur; at latior vt nobis pateret expatiandi campus, & quod in quibusdam ab ipsius placitis recedere coacti sumus; immò vt ipsius doctrina rerum variarum examine coleretur, augereturque, mutata sententia, eam in hos hortulos transferendam putauimus. Ex opusculo pariter Hippocratis, de aere, aquis, & locis, pauca libauimus. Ex Aristotele in problematibus nonnulla, vt ex eius oraculis pleraque à nobis deducta fuere. Ioannem verò Huarthem Hispanum peracutum ingeniorum censorem ità sectati sumus, vt in singulis etiam, prout se offert occasio, refellamus; cùm enim à Peripateticorum vestigijs temerè aberret, vnicus is erit nobis scopus, passibus ea nostris perpetuò signare, ipsumque intra verioris sententiæ limites continere. Intereà tu bone Lector, hancce quantulamcunque industriam, vel ex eo vitio nõ vertes, quòd cum pauci sint adhuc in huiusmodi argumento versati, suggeret hic fortè labor studiosioribus ansam præclariora, excelsioraque inueniendi, & addendi, quomodo Reipublicæ literariæ optimè consuletur, quam ornare doctrinis, elucubrationibus, artibus, longè semper laudatissimum extitit. Ac si nobis iudicij robur & rerum pondus, vel disserendi dignitas desit, tu singula studio, quo in bonas artes trahimur, & propenso ad publicam vtilitatem conatu, sin irrito, certè non illiberali, pro tua aequanimitate pensabis: non fastus aucupamur, non vulgi plausus, non turbæ gloriolam, sola nobis proposita benemerendi contentio, ac si lubet laudatorum procerum æmulatio, præsertim domestica; qualis enim Dei munere nobis pater contigerit, vnicuique agnitum esse reamur. Elapsis annis ipsum peruiridi senio, præpropera heu nimis, teterrimaque Atropos abstulit. Nos tanto dolori superstites, vt aureos eius in re medica labores, conspectui hominum citò traditurisumus, ita iuxta Isocratis præceptum in illud incumbimus, vt ne dum bonorum, & fortunarum, sed virtutum etiam, quantum per nos licet hæredes non indigni esse videamur. Age bono isto omine ad ingenij venationem pergamus.

DE

DE INGENII NATVRA ET SVBIECTO.

LIBER PRIMVS.

De Genio antiquorum.

Ingenij definitiones variæ, ac facultatum intellectiuarum diuiſio. Caput I.

NEGNIVM græcè ſonat τὸ ἔμφυτον, in cuius verbi origine agnoſcitur τὸ πεφυκός, quod aptum natum vocat Cicero, & natura inſitum. Latinè videtur idem notare, ac ingenitum, tranſumpta quaſi ex Genio denominatione, qui à veteribus Deus habebatur cuſtodiæ hominum adſtans, ſecumque genitus, immò parens ipſorum, & genitor dicebatur, (vt ait Feſtus;) vnde geniales etiam Dij à gerendo nuncupati, ac poſtea geruli, quia cura illis rerum gerendarum commiſſa putabatur. Duplex verò ſingulis Genius apud illos, bonus ac malus, ex quorum altero impelli ad virtutes hominem, ex altero ad ſcelera deflecti exiſtimabant: neque tantùm homines, ſed loca etiam Geniorum foueri præſentia dixere, quibus Larium inditum nomen, quæ tutelaria quædam erant numina, hoſpitiorum curæ dicata. Ex his igitur translato nomine vocatum eſt ingenium vis illa in hominibus inſita, intelligendi, agendi, ſe ipſum, & alios regendi, virtutes, vel vitia perpetrandi, quibus perſæpè muneribus alter alteri mirabiliter præſtat. Hoc diuerſimodè Philoſophi deſcripſere. Ariſtoteles in moralibus ait, eſſe vim eligendi, ac rectè diſcernendi quod verè bonum eſt: alibi videtur vocare ſolertiam lib. 1. Poſter. inquiens, eam eſſe virtutem inueniendi medium in tempore non perſpecto. Cicero aliter lib. 5. de Finibus, docilitatem, ac memoriam

Plutarch. lib. de plac. Philoſ. c. 8. Pier. Valer. n. Arbiter. Lib. 3. c. 5. Cap. vlt.

Lib. de apreh. par 4. cõm. in Ar. paru. Gale. part. 39 Poſſeuin. li. de cult. ingen. cap. 10.

moriam vno ingenij nomine aſſerit contineri. Albertus Magnus definit, actum rationis, quo medius terminus inuenitur. Vgo Senenſis, Ingenium, inquit, eſt facilitas diſcurrendi, & eliciendi vnum ex altero. I. Cæſar Scaliger de ſubtil. exercit. 1. vim ſtatuit intellectus, qua difficilia cognitu facilè comprehenduntur. Alius quidam neotericus ſic: Ingenium illa eſt indoles, qua facilè, aut difficulter, res aut artes addiſcuntur. In eo igitur videntur omnes conuenire, vt ingenium conſiſtat in cognoſcendi celeritate, promptitudine, ac facilitate, per quam à cæteris intellectus facultatibus ſeiungatur, quæ ſunt variæ iuxta varium obiecti noſcendi modum; enimuerò cum proprium intellectus obiectum ſit vniuerſale, ſi hoc quidem per ſimplicem conceptum apprehendatur, ſiue cum affirmatione, vel negatione, aut illatione, oritur facultas, ideſt, intellectus ſpeculatiuus: ſi tanquam bonum amplectatur, ac tanquam malum deuitetur, oritur practicus, ſeu voluntas, cuius eſt effectus electio: ſi ab eo, ceu cauſa ad effectus, & è conuerſo ab his ad cauſas ſe moueat intellectus, fit ratio :& cum aliquid ex hoc progreſſu deducit, fit ratiocinatio: ac ſi ſuper his acriori examine ſe denuò reflectat ratio, emergit iudicium, quod ab ipſa ſola tantùm reflexione differt: ſi verò magis ad hoc, quàm ad illud obiectum intellectus feratur acies, vocatur indoles: ac demùm ſi promptè, ac facilè illud percipiat, ex huiuſmodi functione, facultas hæc in ipſo excellens notatur, quæ dicitur ingenium. Cæterùm quia quot, & quæ ad huiuſmodi facilitatem concurrant, valdè cenſetur apud philoſophos dubium; non enim ſatis conſtat, an hæc ſoli attribui debeat intellectui, an alteri cognoſcenti facultati, vt phantaſiæ: porrò an illa vigeat in organo, an in ſolo intellectu cum huiuſmodi alijs, operæ pretium eſt hæc ante alia determinare; propterea que cum huiuſmodi facilitas, nihil ſit aliud, quàm modus quidam intellectionis, videndum eſt primò, quomodo, ac per quæ fiat intellectio, ex hoc enim poſteà, quomodo facilis fiat intellectio, ſiue ingenium, faciliùs, ac ſolidiùs apparebit.

De intellectionis natura, ordine, ac modo. Caput II.

VT probatiſſima ſectemur Ariſtotelis de intellectu dogmata, ipſius ſenſus explorãda eſt actio, quæ cum multò ſit euidentior, nos etiam ad occultioris captum diriget, nempe intellectionis. Ponit ipſe tex. 30. lib. 3. de anima, quòd ſicut ſenſus ſe habet ad ſenſibile, ita intellectus ad intelligibile; ſe habere autem ſenſum, vt potentiam paſſiuam ad obiectum ſenſibile, patet ex eo, quòd non ſit ſenſio ex. gr. viſionis in oculo, niſi color agat in viſum,

qui

qui propterea dicitur à colore, vt ab obiecto alterari, ac pati, ita tamen vt medium etiam debitum requiratur, quod est aer luminosus, sine quo color ipsum mouere visum non posset, ac præter medium, aptum etiam requiratur organum, nempe oculus, in quo verè sensus patitur. Ergo quatuor in edenda sensione, idest visione concurrunt, obiectum alterãs, & mouens, medium deferens, organum recipiens, ac potentia patiens.

Sensio quomodo fiat.

At cum duplex ab eodem Aristotele alteratio statuatur, perfectiua, cuius bono aliquid acquiritur sine eiectione contrarij, corruptiua, qua nouum quidpiam inducitur cum contrarij expulsione, vt cum pulso frigore inducitur calor; sensus quidem per priorem dumtaxat alterari dicitur, quâ perficitur à qualitate per obiectum impressa in medium, & organum non materiali, sed spiritali, quæ species est, siue imago, & conceptus, & intentio ipsius obiecti: acper hanc solùm receptam, puta coloris speciem in oculo, totum absolui visionis actum asserunt Ægidius, & Caietanus, quippe receptio, & visio sint vnum, & idem. Alij præter speciei receptionem potentiæ videntis actum quendam, siue iudicium esse necessarium affirmant, quem sensum vocant agentem, quibus ego magis experientia duce consentio, aliquis enim interdum intentus ad alia, conspicitur non videre colores sibi ante oculos obuersantes, quorum tamen speciem in ipsis recipi nemo potest inficiari, cum obiectum, medium, & organum rectè se habeant; sed quia potentia videns circa receptam obiecti speciem non agit, ideo visio non expletur. Datur igitur hæc actio, & iudicium, quod nihil est aliud, quàm transitus, & conuersio spiritalis ad rei speciem, quæ ab ipsius sentientis animæ passione differt; hanc enim subit anima vt pars essentialis, seu forma organi, quod verè pati dicitur; actionem autem obit, prout eo vtitur: aliud enim est informare organum, aliud eo vti ad actionem promendam, quæ duæ sunt eiusdem formæ distincta munera, ob quæ duæ pariter eidem animæ facultates non absurdè attribui possunt, vt ait Alex. 1. de anima, cap. 2. Vtitur verò anima organo minimè, dum speciem recipit, at dum eandem cognoscit, & iudicat, vt oculo non vtitur quòd recipiat, sed quòd visionem producat, quæ actio est ipsummet animæ iudicium.

lib. 3. de anima tex. 57.

quæst. 1. de cogn. Angelorum. de aïa lib. 2

Iudiciũ animæ quid sit.

Ex his apertè licet colligere modum sensationis tribus instantibus contineri, primò vt gignatur species, postea vt recipiatur, tandem etiam iudicetur, quod vltimum quia proximius, & intimius actui sensionis existit, cætera verò sunt ei quodammodò remotiora, ideo faciliùs ipsum designat sensionis modum, qui per iudicium fieri dicitur.

Sẽsio tribus instantibus continetur.

Quibus ita constitutis ipsius etiam intellectus scrutemur operationem: si sensus patitur, & agit, talis etiam erit intellectus, cum sibi inuicem, vt ex Philosopho diximus assimilentur; ac erit perfectiua vtriusq; passio ab obiecto, à quo sicut sensus recipit speciem sine materia, ita

Intellectus & sensus similitudo.

etiam

etiam intellectus: ac sicut sensus est expers eius qualitatis, quam sentit, vt oculus omni caret colore vtpote diaphanus, ad omnes tamen recipiendos est in potentia, ita intellectus caret actu rerum affectionibus, quas intelligit, sed eas recipere, in easque spiritaliter transmutari potens est. In eo autem differunt, quòd sensus ab obiecto solo patitur, intellectus & ab eo, & ab alio intellectu qui nuncupatur agens, vt mox dicemus: ac sicut obiectum sensus est singulare, ita intellectus est vniuersale; sentit enim sensus dumtaxat quoddam entis genus determinatum, vt visus colores, auditus sonos, olfactus odores, at intellectus percipit omnia, scil. sensibilia, & insensibilia, vt Deum, & intelligentias. Hæc singula ei offeruntur à phantasia, quæ omnium rerum haurit, formatque phantasmata ex entibus per sensus exteriores cognitis, ex quo dictum ab Arist. 1. de anima tex. 30. quòd oportet intelligentem phantasmata speculari, non inquam ea prout sunt species & qualitates in phantasia insitæ, sed prout recondunt vniuersale, ac stant pro re cuius existunt imagines, puta æqui, vel bouis, quæ ab intellectu comprehenduntur. Hinc multi verum statuerunt intellectus obiectum ens, prout est ens, alij quidditatem in phantasmate relucentem, quia res ipsas respexerunt in phantasmatibus abditas, non ea per se, quæ nihil aliud, quàm speciem phantasmatis repræsentare possunt. Iam verò sicuti per comparationem ad sensum, dari etiam intellectum patientem euidenter arguitur, ita ex allata obiectorum discrepantia, eiusdem patientis intellectus natura optimè inuenitur, quod Aristoteles 3. lib. de anima mirificè præstitit: ex eo enim principio, quod intellectus intelligit omnia ad differentiam sensus, qui certarum est rerum, quatuor colligit attributa, quibus tota eius essentia circumscribitur. Primum est, quòd hic intellectus est inaffectus, siue immixtus à rebus omnibus, quas intelligit, quia cum omne recipiens debeat esse denudatum à natura recepti, intellectus intelligens omnia debet ab omnibus etiam immixtus esse, ab omnibus scil. obiectis, non autem ab omni actu, & entitate, quoniam sic purum esset nihil. Secundum manat ex primo: nam si intellectus est immixtus ab entibus omnibus extra ipsum, sequitur nullum esse actu illorum antequam intelligat, sed esse omne ens potestate: adeò vt verè dici possit non aliam eius esse naturam, quàm esse in potentia, instar tabellæ, in qua nihil est depictum, sed omnia pingi possunt in ea; potentia verò cum vel ad actum primum, vel ad secundum referatur, dicitur ille tantum esse in potentia ad secundum, siue ad operationem circa propria obiecta, minimè ad actum primum, cum intellectus sit ipse actus primus, & forma corporis. Tertium infertur pariter ex primo; si enim intellectus est ab omnibus intelligibilibus immixtus, ergo est etiã in operando immixtus à corpore, siue ab organo, quod est tertium attribu-

Differentia inter actionem intellectus, & sensus.

Intellectus obiectũ q̃t.

Intellectus patientis quattuor attributa.

tribu-

tributum, si enim operaretur cum organo esset necessariò qualis.i. cum aliqua corporis qualitate, seu temperatura commixtus, quæ esset ei cōditio, & ratio intelligibiles recipiendi species, sicuti temperies aquea, seu diaphneitas in oculo est ratio recipiendi colores; sic autem cum ea commixtus dici nō posset esse immixtus ab omnibus, nec proinde posset omnia intelligere, vnde Philosophus meritò 1. de anima tex. 92. inquit, ne fingere nos quidem posse, quam partem corporis occupet intellectus: nam licet intellectionem præcedant omnium partium sensitiuarum actiones, quæ corporis temperaturæ nituntur, tamen ipsa per se formaliter sumpta intellectio in speciei receptione, ac iudicatione consistens fit à solo intellectu, absq; vllius corporis ministerio, cùm tamen omnibus corporis partibus ad alias actiones vtatur, vt pedibus ad ambulandum, manibus ad apprehendendum, testibus ad generādum, & sic de alijs. Ex hoc tertio pendet quartum ac postremum, scilicet quòd intellectus est locus specierum, quia si caret organo, cuius est species recipere, ergo idem & species recipiet, atque erit ipsarum locus: in quo verè ab cæteris omnibus cognoscentibus potentijs differt, quæ cū hæreant organo dici non possunt esse specierum loci, quæ in organo, vt in loco proprio, recipiuntur. Patientis igitur intellectus natura hæc est, posse à phantasia rerum omnium species recipere, quibus est tamquam tabula rasa nudatus, non medij, non organi, non alicuius temperamenti subsidio, vt sensus facit, sed sola sibi propria excellentique virtute, qua meritò supereminens, ac diuinus habetur.

Intellectus non habet organum.

Intellectus patientis natura.

Cæterùm cum in re qualibet naturali, quæ patitur adsit materia huius passionis radix, & vbi est materia ibi necessariò debeat esse agens illam de potestate ad actum deducens, ita intellectus, siue anima intellectiua (nam vtrumque nomen pro eodem haberi volumus) cum res naturalis existat, duo etiam, vt ait Philosophus tex. 17. lib. 3. de anima cōtinebit, alterum vicem materiæ subiens, qualis est intellectus patiens, alterum agentis, quòd eandem perficiat, & actuet. Agit quidem (vt diximus) phantasma tamquam obiectum alterando, & vniuersalem speciem imprimendo, sed vniuersalis ab eo reddi non potest, quia talis est abstracta, & ab appenditijs materiæ prorsus exempta, illud autem cum his nexum, ac singulare est, vnde supra vires agere suas nō potest, eamdem producendo. Necessarius est igitur alter intellectus agens, qui phantasmata illuminans, latentem in ijs speciem sensibilem, vniuersalem, & intelligibilem reddat, quomodo erit patienti proportionatum, vtroque scilicet existente abstracto, & immateriali. Alexander hunc censuit esse Deum, quippe sicut agens in cæteris naturalibus est externum, ita in intellectu debet extra ipsius esse naturam; & cum agens qua est actu agat, patiens qua est in potentia patiatur, nequeunt actus, &

Intellectus agentis necessitas ostēditur.

Alexandri sententia de intellectu agente.

potentia reſpectu eiuſdem in eodem reperiri, quia ſunt contradictoria, quæ de vno verificari non poſſunt. Deceptus eſt tamen ex eo, quòd in ſpiritalibus vtrumque rectè inueniri poſſe non percepit ex Ariſt. 9. Metaph. 16. vbi ſentire, ac intelligere actiones ait eſſe immanẽtes, quod in eodem, à quo proficiſcuntur manent agente: ita in eodem eſt actus, & potentia, ille reſpectu actionis, hæc paſſionis. Non igitur eſt agens intellectus aliud, quàm eiuſdem animæ intellectiuę facultas, ſicuti patiens eſt altera ex communi latinorum ſententia. At verò præter actionem qua intellectus gaudet illuſtrandi phantaſmata, deque ordine in ordinem transferẽdi, aliam magis obtinet propriam, qua ſub ratione obiecti patientem mouet intellectum hoc modo: nimirùm, vt illuſtret vnitur phantaſmati velut forma ipſum perficiens, ex qua poſteà & phantaſmate tamquam materia obiectum reſurgit quoddam totum in eſſe intelligibili poſitum, aptumque patientem intellectum afficere. Hanc eius actionem notauit Ariſtoteles tex. 18. præfati de anima libri, dum inquit, intellectum agentem omnia facere, (ſubaudi phantaſmata intelligibilia) vt habitum; hæc verò non niſi eſt forma, quæ materiæ iungitur, quam reſpicit, & fit ei coeſſentialis, & innata. Ac ſicut lumen vnitum coloribus reddit eos actu viſibiles, ita hic habitus, ſiue intellectus, qui à Philoſopho ibidem tex.... lumini comparatur vnitum phantaſmati reddit ipſum intelligibile, quod antea tantùm erat ſenſibile. Et ſicut lumen ſegregat à coloribus tenebras, ità hìc in phantaſmatibus quidditatem ab accidentibus materialibus diſgregat: quæ vera formæ eſt actio, cuius eſt rem perficere, & ad actum deducere, ſicut illa prior illuſtrandi naturalis eſt agentis, cuius præter actuationem eſt, in re aliã ſibi formam ſimilem introducere, quod facit intellectus agens, intelligibilem phantaſmati conferendo naturam. Verùm cùm per has duas intellectus actiones non deſignetur iudicium, quæ vlterior eſt ac tertia ipſius actio, in qua ſola conſiſtit intellectio, ſicut in ſenſus iudicio ſolam oſtendimus conſiſtere ſenſationem, dubitari plurimùm poteſt, cuinam illud verè conueniat intellectui, an patienti, an agenti; ſiquidem cùm iudicare ſit præcipua, & maxima intellectus actio, videtur ſolius agentis propria eſſe debere, non autem patientis, cuius naturam in ſola poſitam eſſe diximus paſſione. Attamen videtur magis competere patienti, quia differentia facultatum ab actis deſumitur, alius verò eſt actus illuminandi, & ab accidentibus materialibus diſgregandi ſpecies, alius eaſdem accipiendi, relictis eiuſmodi accidentibus, quod abſtrahere dicitur: primus cum ab agente intellectu expleatur, neceſſe eſt alterum expleri à patiente, quod re vera ita ſe habet; ſicut enim lumen reddit colores omnes in pictura ęquè viſibiles, & ęquè omnes illuſtrat, nec facit vt vnus ſine alio conſpiciatur, ſed huiuſmodi facere diſtinctionem ad

Refellitur.

Intellectus agens, quomodo patiẽtem moueat intellectum.

Intellectus iudiciũ cuinam competat, patienti, an agẽti.

ſolum

ſolum pertinet viſum, qui vel hunc, vel illum ſine alijs inſpicere potis eſt; ità de intellectu euenit agente, qui dum eſſentias in phantaſmate latentes irradiat, ac intelligibiles reddit, nequit ipſarum diſtinctionem, & abſtractionem facere, quam ab alio intellectu, perinde ac à viſu fieri rationabile eſt, cum ab eodem diuerſi obiri actus non poſſint: in quo verè intellectus patiens æquiparatur ſenſui, qui ſicut recipiendo patitur, & iudicando agit, ita ille ex receptione patiens, ex iudicio agens euadit, quæ duo in ſpiritalibus vni dumtaxat aſſignari non implicat.

Ergo hucuſque tradita ad intellectionis modum à nobis intentum contrahentes, dicimus eam ſic fieri. Primò phantaſma imprimitur in phantaſia ſenſibilibus indutum conditionibus, quo pacto ineptum exiſtens patientem obiectiuè monere intellectum, redditur aptum ab intellectu agente ipſum illuſtrante, ac depurante. Mouet autem per ſpeciem, quæ ſic depurata, & vniuerſalis facta, ab ipſo patiente (cuius natura eſt nuda potentia nihil cum corpore commune habens) abſtrahitur, recipitur, iudicatur, quę tria licet formaliter ſint idem, immò etiam tempore, tamen ſecundum rationem diſtinguuntur, per eaque totum intellectionis opus abſoluitur. *Intellectio quomodo fiat.*

Intellectionis facilitatem non à ſola pendere anima intellectiua, ſed à phantaſiæ viribus multùm. Cap. III.

Erceptis intellectionis cōditionibus, haud erit laborioſum nobis facilis intellectionis modum, naturāque venari. Vt enim à ſenſus norma non aberremus, tunc recta, & facilis perficitur viſio, cum vel obiectum in debita ſe habet ad oculum diſtantia, vel medium, ſiue aer non eſt obumbratus, vel oculus malè affectus non eſt, puta vel ſanguine perfuſus, vel bile, vt in externæ oculi membranæ, quæ adnata dicitur inflammatione, vel alijs huiuſmodi morbis, tunc enim ſingulæ colorum ſpecies, vel rubræ, vel flauæ iuxtà ſanguinis, ac bilis effuſæ ſubſtantiam iudicantur ab oculo, cum omne receptum iuxtà recipientis naturam recipiatur. Eodem modo intellectus ſi medio vteretur, & organo, deberemus eius operationis facilitatem ex vtriuſque habilitate deſumere, vtroq; autem cum carere dixerimus, ſola remanet facultas, & obiectum, ex quibus intelligendi facilitatem poſſimus arguere, prout ſcilicet eam nata ſunt inuicem habere proportionem, vt optima, & facillima emergat intellectus actio, ſiue cognitio illa, quæ dicitur ingenium. Ex parte quidem obiecti, quod eſt phantaſma, ingens ad intellectionem accedet facilitas, ſi illud ita fuerit affectum, ac diſpoſitum, vt ex eius obtutu ſtatim queat *Senſio facilis quomodo fiat.* *Intellectio redditur facilis ratione obiecti.*

intellectus deliteſcente, in illo eſſentiam contemplari; conferet autem ad hoc omninò ipſius phantaſiæ diſpoſitio, ex qua vna videtur omnis prodire intellectionis facilitas, vel difficultas; cum enim intellectus nõ-niſi ea operante poſſit agere, ac ſemper intellectionibus ſit complicata noſtris iuxta illud, quod nequit eſſe quis intelligens ſine phantaſmate, ſiue abſque præcedenti phantaſiæ operatione; quis ignorat ipſam ſingula phantaſmata cum certa quadam figura, magnitudine, & colore percipere, ita vt neque intellectus ſine mole aliqua poſſit rerum præſertim diuinarum inire contemplationem? hinc magnus propterea contingit in intellectione labos. Hoc Ariſt. nullibi euidentiùs explicat quã cap. 1. lib. de memoria, & reminiſcentia, vbi noſtram intellectionem comparat intellectioni trianguli, quod fiat in tabella, nam inquit, quòd ſicut volentes deſcribere triangulum vel trium, vel quatuor digitorum menſura ipſum affingamus neceſſe eſt; ſpeculamur autem ipſum non quatenus eſt huius menſuræ, ſed quatenus eſt figura tres habens angulos æquales duobus rectis. Ita ſe habet in rerum intellectione. Res omnes offeruntur intellectui magnitudine aliqua, & quantitate deſcriptæ, eas tamen non intelligit vt quantas, ſed vt hanc, vel illam habentes naturam: ex. gr. ſi album, ſi calidũ, ſi odorem, ſi ſaporem aliquem intelligat, ſuperficiem quamdam albam, & calidam, ac etiam odorem, & ſaporem, ſub aliqua corporis ratione, ac certis dimenſionibus intelligit, non tamen hæc intelligit vt quanta, ſed abſtrahit ex ſingulis vniuerſale, puta, quòd album ſit viſus diſgregatiuum, calidum item diſgregatiuum partium diſſimilarium, & ſimilarium congregatiuum, & ſic odoris, & ſaporis vniuerſalem pariter intelligit ſpeciem. Itaque infallibilis hæc, & neceſſaria intellectionis, & phantaſmatis colligantia eſt in cauſa cur intellectus multoties labatur, & confundatur in propria operatione; nam ſi phantaſia rerum imagines, ſeu phantaſmata rectè conciperet. purior etiam, & perfectior ab intellectu fieret vniuerſalis abſtractio, ſed cum illa imaginando v.g. Deum attribuat ei dimenſiones, & loci, & corporis, & imaginando æterna, attribuat eis motum, & ſic de alijs innumeris, propterea indecenti, & incongrua horum accidentium applicatione, magnum in nobis excitat tumultum ad rerum veritatem percipiendam. Idipſum expreſsè notauit Plato, nempe corporis contagio rationalis animæ vigorem labefactari, prout phantaſia, quæ à materiæ ſordibus emergit turbidè agens ipſum etiam quodammodo afficit, ac turbat intellectum: quam Platonis ſententiam vltrò Themiſtius

Phantaſia eſt cauſa difficilis intellectionis.

Vide Tomeũ in preſ. lib. de mem. & reminiſcentia.

" approbat in paraphraſi lib. cit. de memoria dicens, (rectè igitur Platoni
" viſum, qui obtuſiorem humanæ mentis aciem huic cauſæ (ſcilicet ima-
" ginationi) tribuit) Dices, nonne intellectus agentis lumine ſeparatur iſta quantitas, qualitas, & alia accidentia? licet igitur phantaſia res cõ-

fusè

fusè percipiat, tamen in esse claro, & conspicuo posita, mox possunt ab intellectu possibili absque vlla difficultate cognosci; non igitur quidquam officere videtur phantasia. Respondetur agentem intellectum separare quidem in phantasmate accidentia à nexu materiæ, non tamen separat, ac remouet accidentia intelligibilia, sine quibus species in intellectu possibili gigni non posset, quia vt diximus de albo, de calido, & cæteris, intellectus illa non potest intelligere absque superficie, vt etiam Deum non potest intelligere absque aliqua corporis mole: propterea ex tàm arcto intellectus, & phantasiæ nexu fit vt omnis intellectio semper phantasmatis naturam redoleat. Quapropter iam apparet magnã in intelligendo contingere difficultatem ex parte obiecti. Hinc necessaria consecutione deducimus facilitatem etiam intelligendi, maximè ab obiecti modo, seu à phantasiæ viribus proficisci, quia cum hæc sit organo addicta, iuxta probam, vel improbam organi dispositionẽ, erit etiam perfecta, vel imperfecta, proinde melior, vel deterior continget intellectio, & ingenium: at organum quàm variè disponi possit, & affici illud plenissimè commonstrat, quòd vix duos in humano genere inuenias, qui similem referant corporis, & vultus speciem: id quoque arguas de organo phantasiæ, quod propter infinitos corporum temperamenti gradus, diuersum in omnibus, & mirificè varium esse potest. Igitur phantasia ab huius organi natura dependens infinitas etiam sortietur perfectionis differentias, proinde infinitæ pariter in hominibus ingeniorum naturæ adnotabuntur. Hæc ingenij dogmata à Peripateticis in nullum reuocari posse discrimen videntur. At verò non solùm ex obiecti præstantia optimum prodire dicendum est ingenium, sed ex aliqua etiam eminentiore intellectus virtute, quod ita demonstratur.

Phantasia rectè disposita est causa facilis intellectionis.

Positum, ac firmatum superius fuit ingenium esse vim, potentiam, & facultatem animæ intellectiuæ facilè comprehendendi, ac discurrendi ergo necessariò ab ipsamet anima promanabit, probatur, quia potentia animæ sequitur ipsius essentiam tamquam accidens productum ab ea: hoc D. Thomas edocet 1. part. sum. q. 77. artic. 1. vbi potentias probat esse in prædicamento qualitatis secũdæ speciei ab animæ natura fluxas, tãquam ab agente improprio, quod vocat per emanationẽ, hoc est agentem sine vlla resistentia patientis distinctum ab eo, quod per solam transmutationem operatur. Ingenium igitur talis existens animæ intellectiuæ potentia, ab eius etiam virtute perinde ac effectus à propria causa emanabit: propterea non tàm bonitas phantasiæ obiectum ipsi animæ offerentis, quàm huius etiam excellens vigor ad ingenium constituendum concurret. Illud obstat, quòd cum ingenium sit potentia quædam singularis, nequaquam omnibus hominibus communis (quod demon-

Optimũ ingeniũ ab optimi intellectus natura prodire probatur.

demonstratione non eget,) sequi videtur intellectus essentiam, à qua manat, debere quoque præstantiæ gradu ab ignauioribus esse distincta, vt sicuti longo tramite differt ingenium Socratis ab ingenio Epicuri, ita ipsorum quoque animas esse specie differentes, quod tamen (vt postea monstrabimus) à veritate prorsus est alienum. Præterea difficultatem facit, quòd si intellectus in sua natura huiusmodi potentiam, seu facilitatem continet, quam vocamus ingenium, ergo non est ad omnia intelligenda indeterminatus, patet, quia huiusmodi facilitas, nihil est aliud, quàm modus, & determinatio quædam, per quam magis vnum quàm aliud intelligere fit aptus, sed hoc pacto dici non potest ipsum ad omnia æquè intelligenda etiam in potentia tamquam nudam (vt suprà ostendimus) tabulam, est enim ei superaddita, & impressa huiusmodi perfectio in quo inest.

Ad hos igitur scopulos cum in disquirẽda ingenij natura multi graues doctrina viri collisferint, factum est fortè, vt in varios, & erroneos hac de re sensus deflexerint, quando ne animarum species varias constituerent, vel animæ intellectiuæ organum assignarunt, vel eam à temperamento non distinxerũt, vel extrà puero statim nato ingenium aduenire excogitarunt, vel aliud quid absurdum commenti fuerunt, quibus herclè vt per hæc expedita fuit, & plana ingenij explicatio, ita intellectus mortalitatem euitare non licuit, quæ omninò est impugnãda, etiamsi hoc in Aristotelis vestigijs perobscurum, ac dubium esse videatur; non enim videtur, quomodo decerni possit ingenium esse animæ intellectiuæ potentiam, nec alterutrum subeamus absurdum, quòd inquam, vel hæc anima sit illa perfectior, vel quod ex proprio, aut ex phantasiæ organo pendeat, ac sit mortalis, quia duplicem dumtaxat ea videtur sortiri posse originem, vel à Deo per creationem, quam Aristoteles non agnouit, vel ex organo per eductionem cæteris naturalibus formis communem. Nos tamen aliquid ope diuina nitemur in medium adducere, quo ingenij natura cum æternitate animæ rectè possit conciliari. Interim aliorum sententiarum in conspectu afferre, nec erit ab instituto nostro abhorrens, nec rerum varietate iniucundum; nam ex opinionum comparatione rei veritas fit enodatior, & planior iuxtà illud, quòd opposita iuxta se posita, magis elucescunt: quod etiam Aristoteles in physicis contemplationibus vbique præstare consueuit.

Vtilitates ad opinionũ examen cõsequentes edocet Arist. lib. 1. de cęlo tex. 101. & liber 1. Top.

Alio-

Aliorum de ingenio ſententiæ ad lancem Peripateticam reuocantur, ac primùm Platonis. Cap. IV.

PLatonici rerum momenta mentis vi potiùs, quàm ſenſus lance pendentes aſſerunt, animas in vniuerſi conſtructione creatas eſſe à Deo ſtellarum firmamenti numero definitas, ac pares, inde per aſſignata vehicula in corpus deſcendere, quę imaginantur eſſe tria. Primum æthereum, quod eſt ſecundum nempe ſtella primò animæ deſtinata, deinde cæleſtis ſpiritus, ſiue igneus, qui radij, ac ſtellæ vicem gerit, cum quo deſcendit anima in mundum ad corpora informanda; in hoc aliqui aduerterunt Homeri cathenam auream, per quam cæleſtia feruntur in terras; ac rurſus terrena hæc ad cæli clauſtra pertrahuntur.

Animæ deſcendunt è cœlo ad noſtra corpora per tria vehicula.

Secundum dicitur ſpirituoſum, ſiue aereum, quod nil eſt aliud, quàm ſanguis tenuis, vel ſpiritus per noſtra corpora diffuſus, qui propterea temperamenti humani morem inſequitur: hoc vtitur anima in corpore, deſerit illud in cælum ad proprium aſtrum reuerſura. Propter hæc duo vehicula, quæ mirificè cum animæ ſubſtantia ſunt connexa, dixit Galenus animam eſſe vel fulgidum, & quaſi æthereum corpus, vel incorpoream eſſe, vti tamen hoc corpore, velut medio, quo in alia ſe poſſit corpora inſinuare. Cicero etiam dixit animos humanos è diuina mente eſſe decerptos, & ex ſempiternis ſtellarum ignibus demiſſos: idē alibi animum homini eſſe datum ex illis ſempiternis ignibus, quę ſydera, & ſtellæ vocantur. Hinc Virg. lib. 6. Æneid.

Lib. 7. de Hippocr. & Plat. decret. c.7.

Lib. 1. de nat. Deorũ.

in sõn. Scip.

Igneus eſt ollis vigor, & cæleſtis origo.

Tertium vehiculum eſt craſſum hoc, ac terreſtre corpus, quod à Platone in Phedro dicitur oſtreaceum, à Plotino ſepulchrum animæ. Per duo priora vehicula deſcendunt animæ ad hoc tertium, quo vtuntur, & in quo ſedent vt nautæ in nauibus. In deſcenſu tamen proprius à ſingulis dæmon ſeligitur, quo in deteriori hac vita ſocio, & adiutore vtantur. Cùm autem ante huiuſmodi deſcenſum per rationes rerum, ideas habeant inditas, quarum bono intellectuali dumtaxat vita fruuntur, dein materiæ, ſeù vehiculi oſtracei commercio, intellectualis ipſarum natura ita inquinatur, vt Amelite fluuij aqua dicantur adſpergi, hoc eſt negligentiæ ſupernorum, ac Letheo lacu demergi, hoc eſt miſera intelligibilium obliuione capi, quas nonniſi labore ac ſtudio excitare, ac renouare poſſunt, quæ ab ipſis nuncupatur reminiſcentia.

Tertul. lib. 1. de anima damnat hoc in Platone, tamquã hæreticum.

in Phedro, & in Menone.

Huiuſce rei vberrimus eſt in Timeo locus, vbi ornatiſſimam naturæ deſcriptionem Plato perſequitur. Modò eius alumni animam humanam ſpecie colligunt ſubalterna, quam ſecant in ſpecialiſſimas, ſub qua

Marſil. Ficinus cõm. in Plotini

propè

lib. 2. in Aenead. 3. c 8. propè innumera indiuidua comprehendunt. Hasce species inquiunt esse vel Iouiales, vel Martiales, vel Venereas, vel huiusmodi alias, iuxtà varias astrorum, à quibus fluunt, ac dæmonum, quibuscum viuunt species: singularum autem diuersas in indiuiduis dispergi virtutes, vt quòd ille sit magus, ille Astrologus, hic militiæ inhians, alter Poeticæ, vel oratoriæ, sit inquam ob istas virtutes à quaque animarum specie huic, vel illi communicatas. In hoc igitur ex Platonicorum placitis ingenij vigor omninò est collocandus. Sic tuentur animæ immortalitatem, quam de cælo aiunt in corpus descendere, sic tuentur ingenium esse potentiam connatam animæ, cum indiuiduam hanc animam, indiuidua hac dote, siue ingenio præditam in corpus transmitti pronuncient. Hæc sententia labilis est potissimùm in tribus. Primùm quòd animæ in orbis ortu creatæ sint à Deo numero definitæ, nec Aristotelis doctrinæ, qua mundi asseritur æternitas, nec legis nostræ dogmatibus consentit, cuius tamen Platonem perstudiosum fuisse veterum monumentis est proditũ; ad quam imbibendam Ægyptum, Italiam, & Siciliam perlustrauit Anaxagoræ, ac Pythagoræ imitatione, vt Theodoretus Cyrenensis lib. 1. græcarum affectionum est auctor. Hinc à Numenio Pythagoreo vocatus est Atticus Moses, extatque Ficini Epistola de concordia Platonis, & Mosis; ac nonnulli affirmare sunt ausi Dominum Iesum in eius scriptis accurratè versari solitum, quos tamen meritò reprobat Origenes lib. 6. disputationis contra Celsum. Lapsus autem in eam sententiam videtur Plato ex eis in Genesi verbis: Deus perfecit omne opus, & in die septima requieuit ab omni opere, quod patrarat: per quæ subinnui videtur, à Deo nullam amplius in orbe creationem exerceri, quod cum Manichęis idem quoque sensit Origenes.

Platonicorum sententia refutatur.

lib. 8. epist.

Huiusmodi erratum luculentiùs eliditur à D. Augustino lib. edito contra hæresim Manichæorum. Secundò peccat allata opinio, quod nostrum scire statuit fieri per reminiscentiam notionum in anima impressarum, quæ sola nititur Platonis auctoritate: iãdudùm ab Aristotele naturæ fulcris euersa, tùm in 3. lib. de anima, vbi ostendit hominis animam esse tamquam tabulam rasam, in qua nihil est pictum, tùm 1. capitul. lib. 1. Poster. in quo nostram omnem scientiam ex prægressis sensuum actubus de nouo ait generari. Insuper vehiculorum doctrinam omnino conuellit lib. 2. de cælo, vbi stellas dumtaxat ad motum orbis moueri demonstrat, proinde non posse stellas conferre ad mouendas animas: vehiculum æthereum, spirituosum, & crassum, nec inter se differre, nec extrà corpus quidquam animæ inseruire posse putauit lib. 2. de anima 26. inquiens, animas nequaquam sine corpore organico posse reperiri: Ideas porrò tamquam somniantiũ ludicra vbique Aristoteles reijcit præsertim lib. 1. Moral. ad Nicom. c. 6. & li. 1. Metaph. tex. 25.

Tertiò

Tertiò corruit in principali hæc opinio, quòd diuersas statuit species animarum, pro quo inualidam extruunt huiusmodi rationem: Diuersa ingenia non possunt à diuersis corporum temperamentis prodire; prodibunt igitur à diuersis animarum naturis. Probant Antecedens, quia ex corporibus non prouenit ingeniorum similitudo, ergo neque diuersitas: nam plurima sunt corpora simillima, quibus dissimillimum adest ingenium, contrà sunt ingenia simillima, quibus dissimillima sunt corpora; minimè igitur ex corporibus, verùm ex animis licet ingeniorum varietatem haurire. Dupliciter hoc argumentum dissoluitur: primùm similitudo corporis non præfert ingenij similitudinem, quia non ex totius corporis conditione resurgit ingenij excellentia, sed præsertim ex optima vnius partis temperie, nempe cerebri, quod postea discutiemus, propterea ex ijs dumtaxat, quæ huiusmodi valent ostendere temperiem, vel simile, vel dissimile ingenium arguemus. Secundò si ex sola tantùm anima, nō etiam ex corpore flueret ingenium, nullatenus iam dictū vitari posset, absurdum de inæqualibus animarum essentijs, quod rei naturæ penitus, & Aristoteli aduersatur, vt infrà patebit.

An dentur diuersæ animarum species.

Ficinus Comēt. in Plotinū citato.

Pythagoræ Metempsichosis, seu Commentum de ingenijs expenditur. Cap. V.

Ythagoras Italicæ sectæ Princeps in eam delapsus est mentem, vt ratam haberet mutuam animarum transmigrationem, quam Metempsichosin grecè vocauit, ex qua manare credidit omnem ingeniorum diuersitatem. Dicebat animam hominis voracis demortui transmigrare in corpus lupi, vecordis in corpus asini, docilis in corpus elephantis &c. rursus eandem animam per varia ferarum corpora deuolutam, in humanum se corpus ingerere: sic inter homines hanc animarum fieri transmigrationem: propterea de se ipso in vulgus prodiderat, sibi contigisse animam Euphorbi, quod ipse ad belli Troiani gloriam, qua olim nituerat Euphorbus latentibus naturæ igniculis, mirum in modum traheretur. Ad hoc autem persuadendum ferunt, Pythagoram prius mortem simulasse, sub terra septennio latitasse, patientia se illic damnasse; dein quasi ab inferis excitatum plura de mortuis, & inferis retulisse: dixisse olim se fuisse Euphorbum, hocq; ex eo probare voluisse, quòd recognosceret clypeum, quem Delphis Euphorbus aliquandò consecrauerat. Hinc Pythagoram animalium carnes abhorruisse, quòd anima humana per eorum corpora pertransiret dixere nonnulli, quos tamen reprehendit Porphirius lib. de abstinentia. Hoc pariter ni-

Tertullian. lib. de anima.

Niceph. Calist li. x. Hist. Eccle

Tertullian. ibidem.

Commẽ. in q. de Legib.

Simpl. in Comm. de anima tex. .... sentit etiã Pythagorã mysticè locutũ.

Lib. de animæ immort. Hoc fuit ẽt argument.

Auer lib. 3. de anima disput 1. c. 8. quo vtitur ad probandam vnitatem intellectus.

xus commento Iulianus Apostata, iactabat renatum in se esse magnum Alexandrum, siue illius animam in suum corpus transfusam: & Simon Magus Helenam quandam Tyriam, qua libidinis loco vtebatur illam esse Helenam Græcam suadere voluit, quò sibi faciliorem popularium captaret auram. Eandem sententiam Mercurius Trysmegistus Pythagora longè antiquior profert in Pymandro initio sermonis. 10. nec aliter sensisse videtur Plato in Timęo, & in Phædro; licet Marsil. Ficinus, & D. Augustinus lib. de Genesi ipsum excusare nitantur dicentes: hominis animam transire in bestiam, allegoricam esse Platonis locutionem, qua voluit exprimere efferatos homines respectu bonorum, & mitium esse tãquam feras, & bestias. Ex recentioribus Cardanus. Metempsichosin approbauit, vt qua sola in Peripato saluari possit animæ immortalitas: nam cum 8. Phys. lib. probauerit Aristoteles mundum esse æternum, lib. autem 4 negasset infinitum actu dari posse; ergo nequit anima esse immortalis, quia sic infinitæ animæ actu concederentur, quæ infinita corpora æterno, & infinito tempore reliquerunt. Necessariò igitur, vel anima humana erit eadem, & vna in singulis hominibus, quod frustrà persuasit Auerroes, vel admittenda est eiusdem animæ transmigratio, per quam allata de infinito cauetur absurditas, nam animæ quæ per immensa seculorum millia extiterunt, non actu remanserunt seiunctæ à corpore, sed per alia, & alia subinde corpora volutatæ, nunc etiam in brutorum, vel hominum corporibus certo numero diffusæ inueniuntur. Secundum istorum sententiam ingenium esset quasi hæreditario iure transumptum, quippe animam vnusquisq; ab alio reciperet, quod herclè in magnam cederet hominum fœlicitatem, nec aliud nobis augurareimur ingenium, quam Domini Patris defuncti, cuius memoriam grata semper commemoratione prosequi debemus: hæreditarium inquam esset ingenium, haud ex continuata maiorum serie, sed ex contingentia quadam sine vlla corporum distinctione: iccircò Cæsar esset sapiens, callidus, impiger, clemens, quoniam haberet animam Cyri; Tullius esset eloquens, pius in patriam, iactabundus, quoniam haberet animam Demosthenis, idem q; de omnibus affirmare liceret. Insuper desinerent singuli vulgarem admirari conceptum de hominum conuersione in lupos (vt aiunt) rapaces, quam medici vocarunt Lycantropiam, ac in humorem melancolicum referre conati sunt: nam ex hoc Pythagoræ inuento huius effectus facillima posset ratio assignari. Aristoteles lib. 1. de anima cap. 4. per totum reprobans Platonis sententiam in Timeo de intellectu, quem ponebat esse magnitudinem circularem decem affert rationes, quibus animam nec esse magnitudinem, nec localiter, seu circulariter moueri posse demõstrat; propterea ex ijs destrui satis posset Pythagorica transmigratio,

Animarum transmigratio refutatur ex Arist.

quæ

quæ motus animæ localis existit, nisi nominatim de ipsa mentionem faceret, immò tanquam figmentum, & fabulam viro indignam Philosopho irrideret. Hoc autem ipsam fundamento conuellit: quòd anima non in quodlibet corpus induci potest, sed in corpus debitis tantùm præparationibus dispositum; probatur, quia inter agens, & patiens, siue inter mouens, & mobile debet esse proportio. ergo anima non in quodlibet corpus ingredi potest, sed in præaffectum ac dispositum, aliàs nullam ederet actionem, ac frustrà esset in eo: valet consequentia; sicut enim absurdè quis diceret artem fabrilem ingredi in tibias, quia cum tibiæ non sint instrumentum artis fabrilis, essent ineptæ ad eius artis executionem, sic etiam vanum est, si quis humanam animam in corpus bruti migrare adfirmet, quia tale corpus cum incongruum sit huius animæ instrumentum, minimè inseruire potest animæ ad proprias functiones obeundas.

Dæmones ingenium non communicare iuxta Maximum Tyrium. *Cap. VI.*

Aximus Tyrius nobilis Platonicus sermone 26. & Psellus lib. de dęmonibus, & cum his magna Philosophorum turba censuit, humanum animum diuersimodè affici posse ob dæmonum communicantiam, per quam aliud in alio ingenium fieri potest. Hæc sanè de dæmonibus sententia veterrima, & nobilissima per omnes Academias maximè pertractata, præsertim Theologorum libris exculta semper fuit, nos tantùm quædam eius capita, quæ ad rem nostram faciunt sobriè perstringamus. Dæmones putarunt esse corpora quædam aerea, vel ignea inter intelligentias cælestes, & hominem media per participationem extremorum: gaudent anima, & ratione, quæ cælestis est, gaudent corpore, quo cum hominibus communicant: hoc est eis immortale, quia purissimum, & eminentioris cuiusdam mistionis, est tamen quoquomodo patibile, quia leuem quamlibet mistionem par sensus insequitur, quem in dæmonibus non alium statuunt, quàm imaginationem, iccircò varijs animi motionibus turbari humano more sunt apti, misericordia, voluptate, iracundia, dolore, ac huiusmodi alijs. Hinc Apuleius lib. de Socratis Deo ipsos definit animalia rationalia, aerea, æterna, passionibus animi obnoxia. D. Augustinus recipit, quòd sint aerea lib. de natura dæmonum, & lib. 3. de Genesi cap. 10. Proclus, inquit, eos esse naturas medias inter Deum, & hominem. Chalcidius in Timęū Platonis inquit, esse animalia ratione prædita, immortalia, æthereo

Suessanus hęc omnia de dęmonibus peripateticè comprobat li. 3. de dęmonibus. cap. 6.

corpore, animo alterabilia ad hominum custodiam destinata. Trina porrò ipsorum descripta species iuxtà tres aeris plagas, in quibus singuli degere creduntur: rationem superioris plagæ dicti sunt ignei, ratione mediæ aerei, ratione infimæ aquei, qui postremi cum terræ iungantur terrestres, nimirùm Panes, Fauni, Satyri, Nimphæ, Siluani: & cum aer per abditas terræ latebras diffletur, subterranei pariter alij nuncupantur, de quibus Georgius Agricola disertè in lib. de subterraneis animantibus. In eum autem finem dæmones huic rerum vniuersitati additos existimarunt, vt velut Dei interpretes, ac ministri circa operationes hominum existerent: boni sunt omninò ex Academicorum placitis, mali per relationem ad nos, quos nutu Dei plectere interdum coguntur. Theologi aliter dæmones esse natura bonos constituunt, malos propria voluntate, ac obstinatione: illos hominum tutelæ dicatos, hos verò scelerum vindices post lapsum à Deo deterrima omnium vice fungentes. Antiqui custodes hominum dæmones vocarunt Genios, seu naturæ cuiusq; duces, ac moderatores, quos Virgilius ibi manes nuncupat: Suos quisq; patitur manes. Horum plurima in historijs suppetunt exempla: nam & Socrati, & Plotino, & Appollonio Tianeo, & Petro Aponensi, & Cardano, & Cornelio Agrippæ ex Iouij testimonio in Elogijs, & alijs persæpè familiaris se prodidit genius. Huius connexionem cum anima inquiunt eam intelligendi vim constituere, quam nos ingenium appellamus; per eam enim anima fit habilis ad rerum plurimarum dignotionem, tàm in scientijs, & artibus, quàm in rerum agendarum tractatione, in quibus homines admirandi videntur moribus, versutijs, vaticinijs, corporis robore, officiorum generibus, eloquentia, & alijs huiusmodi dotibus. Hunc autem agendi modum in anima dæmonibus præscripsere, quòd hi cum sint quidam spiritus cum nostro se spiritu animali commisceant, & imaginationem diuersis rerum imaginibus imbuant, quibus postea vel ad bonum, vel ad prauum ipsa diuersimodè anima pertrahatur: ita quoddam in imaginationem ius habent, in animam nullum habent, quæ suis motibus libera, & cælestis existit. Hæc strictim de dæmonibus, quæ Theologorũ, ac Philosophorum libris accuratiùs exposita continentur. Nos huiusmodi sententiam penitus refutare non possumus, quod plurimùm orthodoxæ fidei decretis cõsentiat; quod enim dæmones in rerum natura reperiantur, ac multipliciter nostros afficiant animos per omnia seculorum curricula, nedùm in Græcia, & in Latio apud sapientes, ac doctos receptum est, sed mox etiam Domini Nostri traditionibus omninò confirmatum. Nuper tamen illustris rerum nouitate Cardanus lib. 16. de rerum variet. & 19. de subtil. dæmones malos, ex natura explodere non est veritus, ac in Encomio Medicinæ, ad occultum quod-

Dæmonum tres species.

De his Martian. Capella.

Genij.

Dæmõ quo modo in homine cõstituat ingenium.

Hermes in Pymandro. Plato ĩ Epinomide, in Politico & alibi Proclus, Iāblicus lib. de Dæmonib. D. August. lib. de natura dæmonũ,

dam morbi genus referre. Pomponatius etiam lib. de incantationibus eos exturbare nititur ea ratione, quòd effectus omnes, quos dęmonibus solemus attribuere, commodè ad naturales causas reduci queant. In vtroque profectò vt minorem licentiam, sic pietatem Christiano digniorem desideres. Ad Aristotelem quod attinet, is nimiùm fortasse naturæ semper addictus, dæmones nullibi admisisse videtur, immò quod magnam infert admirationem, cum solertissimus fuerit veterum omnium impugnator, hanc de dæmonibus sententiam à præceptore suo Platone, ac cæteris sectarum omnium philosophis apprimè agitatam prorsus intactam reliquit, quod ne publicam Atheniensium religionem, qui dæmones in diuinis habebant, offenderet, an alio consilio fecerit, adhuc in obscuro est. Ea verò potissimùm ratione illos reiecisse arbitramur, quòd in rerum speciebus nihil sit frustrà dandum; at nullum dæmones ex sua doctrina præberent vsum in vniuerso, non cælis, quorum regimini Deus, ac intelligentię sufficiunt; non terræ, in qua homo, quippe rerum naturalium finis, atque optimum solus eminere, ac excellere dicitur 2. Phys. tex. 24. non aeri, aut igni, qui sua natura sibi sufficiunt ad motum, & ad perfectionem mundi, nullumque in ijs gignitur animal. 1. de hist. animal. cap. 1. & 2. de generat. animal. cap. 3. Igitur ex Arist. sententia superuacanei videntur dæmones. Ampliùs diuinationes per somnia, responsa oraculorum, incognitorum nominũm pronunciationes, extranearum linguarum vsum, quibus veteres ad ponendos dæmones sunt adducti, Aristot. ad solam refert atræ bilis virtutem sect. 30. probl. 1. vel aliarum rerum humanum corpus circũstantium lib. de Mundo ad Alex. vbi halituum quorumdam effluxu diuinum in hominibus furorem ait excitari. Ab eo prorsùs recedere hac in parte cogimur, quòd veritatem maiorem nobis suggerit is, qui lux est, via, veritas, & vita; nec aliter fortè suaderet naturalis ratio, si vellemus rem hanc vberiori tractatione complecti, verùm ad vtiliora noster festinat sermo. Igitur allatam dæmonum sententiam non refellimus nisi hoc vno, quòd ingenij essentiam constituit in dæmonum communicantia medio phantasiæ cum anima rationali, quod superiactis à nobis de ingenio fundamentis repugnat; nam vel dæmon est à phantasia separabilis vel non, si primò, ergò etiam ab anima separabile erit ingenium, contra experientiam, qua nullum vmquam conspeximus orbatum ingenio, quàm morbi causa, vel diuino miraculo; nam etiamsi nonnullis contigit videri vtcumq; ingeniosi ex dæmonum prę-sentia, qui ipsorum corpora obsidebant, stupidos autem ex ipsorum recessu, tamen quia hoc perrarò accidit, & est ingenium prauum ex vitione diuina, non est hæc accidentalis causa pro essentiali, & perpetua statuenda. Si secundò, sequitur quòd ingenium non fluit ab animæ essentia,

& de limit. Dei fusè. D. Thomas in quest. disput. artic. 8. Fernel. de abd. rerum caus. lib. 1. cap. 11.

Cur Arist. dæmones nõ admiserit.

Dęmonum allata sententia refellit.

ſentia, vt ſuprà probauimus, ſed ab alio extrà ipſam, quare ingenium non facultas animæ, at dæmonis eſſet apellanda.

Galeni, ac Huarthis expenditur ſententia, ingenium conſtitui, ac fluere à temperamento. Cap. VII.

ALENVS lib. quòd animi mores ſequantur corporis temperaturam cap. 3. ſic de anima loquitur, vt anceps omninò videatur in ipſius cognitione, nam ait ex Platonis ſententia partem animæ rationalem eſſe immortalem, ex propria verò fatetur, numquã ſe conſequi potuiſſe, quænam ipſius ſit ſubſtantia: de ſentientis, ac vegetantis mortalitate ne hæſitat quidem, vtpotè corporis temperamento connatas: de rationali anxiùs videtur; ex eo quòd videat ipſam veneno epoto corpus deſerere, vel in corpore nimiùm excalfacto, aut refrigerato immorari non poſſe, quæ planè oſtendunt ipſam ſtatuto quodam temperaturæ gradu proprias tantum exercere operationes. In cap. 4. inquit intellectum gaudere, ac perfici ſiccitate, obtundi autem ab humiditate, quod etiam comprobat ex doctrina Platonis in Timęo: Idem repetit in cap. 5. ex verbis Heracliti dicentis: Splendor ſiccus animus ſapientiſſimus; inibique adducit, quòd cum in inſanis, in furioſis, in deſipientibus intellectus functiones omnes depereant, ob temperamenti mutationem, indicio eſt intellectum, vel eſſe temperamentum, vel omnino à corporis temperamento pendere, ex huiuſque natura ipſam conſtitui ingeniorum eſſentiam. Hanc Galeni ſententiam ſectatus eſt ex recentioribus Huarthes quidã Hiſpanus vir ſubtilis libello de ingeniorum examine, qui omnem ingeniorum naturam ex organi temperie pendere demonſtrat, immò proprio intellectum organo potiri poſſe ad operandum ſalua omninò ipſius immortalitate. In hoc Ariſtotelis doctrinam, ac rationes peruertere nititur, quas ſuprà recenſuimus probantes intellectum carere organo. Prima ipſarum fuit, quòd omne recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti; non poteſt igitur intellectus adnaſci organo, aliàs materialia, & organica non poſſet intelligere. Secunda quia ſequeretur intellectum eſſe qualem ſeu calidum, vel frigidum, cum omne organum huiuſmodi qualitatibus temperetur. Soluit Huarthes primam rationem, negando conſequentiã, quando idem ſequeretur de parte animæ ſenſitiua, quòd organica cum ſit, & annexa qualitatibus materialibus non poſſet obiecta percipere materialia, quod falſum affirmat in tactu, qui licet conflatus ex quatuor qualitatibus, cal. frig. hum. & ſicc. tamen optimè ſingulas ipſarum percipere natus eſt: idem oſtendit

Huarthis ſententia.

cap. 2.

in

in oculo, qui etiamſi coloratis ſit præditus particulis, tamen colores omnes indiſtinctè cognoſcit; ergò pariter intellectus licet ſit alligatus organo, nec denudatus à natura materiæ, nō per hoc tamen rectè poſſe inquit inferri, quin materialia poſſit intelligere, & addit, quòd ſicut ratio, propter quam ſenſus viſus & tactus non impediuntur à proprio organo, quin materialia obiecta percipiant illa eſt, quia propria organa non percipiunt, nam ſi perciperent impedirentur ab aliorum cognitione, non percipiunt autem, quia non reſultant ex ipſis organis phantaſmata facultatem alterantia, vnde illud: Senſibili ſupra ſenſum poſito non fit ſenſatio. Idem etiam neceſſariò de intellectu aſſerendum videtur, quod cum non intelligat proprium organum (quando intelligibili poſito ſupra intellectum non fit intellectio,) quominùs materialia intelligat haudquaquam poteſt ab organo impediri. Soluit idem Huarthes ſecundam rationem, ex eo quòd intellectus, nec vlla alia forma dici poſſunt ſubiectum qualitatis, cum tale ſolùm ſit corpus, & ſubſtantia compoſita; nam qualitatis eſſe eſt ineſſe alteri, quod nec ſola forma, nec ſola materia eſſe poteſt, cum neutra ſeparatim poſſit exiſtere, erit ergo compoſitum ex vtraque, propterea malè ait à Philoſopho induci, quòd intellectus caliditati, vel frigiditati annexus eſſet qualis.

Allata opinio refutatur. *Cap. VIII.*

PRima huius viri oppoſitio eſt valida, ſed antiqua, & ante ipſum ad examen reuocata ab Alexandro in cap. de viſu, & à Zimara in ſuo theorem. 84. propterea non magnum mihi negotium faceſſet ipſius diſſolutio, qui ſententiam omnino amplector Alexandri eius loci, vbi quod attinet ad oculum, qui coloratus cum ſit, non videtur poſſe recipere colores, ſi vera eſt propoſitio, quòd omne recipiēs debet eſſe denudatum à natura recepti, reſpondet oculum à prædominio eſſe aqueum, ac diaphanum, ad hoc vt ſpecies colorum poſſit recipere, quæ nonniſi ſpiritaliter in diaphano imprimi potuerunt: at huius diaphani coloratio eſt adeò debilis, vt quaſi negare quis valeat eſſe colorationem, & habetur pro non colorato, ſicuti plurima vocantur inſipida, quorum ſapor ferè imperceptibilis eſt, non quòd omni ſint prorſus ſapore deſtituta, ſic Ariſtoteles tex. 71. lib. 2. de anima inquit, illud inuiſibile appellari, quod videri vix poteſt; oculus itaque ſeu partes eius ſunt adeò debiliter coloratæ, præſertim humor chriſtallinus animæ viſiuæ ſedes, & inſtrumentum, vt externorum colorum receptio, ab ipſarum colore prohiberi non poſſit; ac prætereà quiſquis ſit in oculo color, is multò minor eſt

quàm

quàm appareat, nam propter subiectam ipsi carnem, vel os, quæ est materia densa, & opaca, contingit eorum colorem per oculi substantiam veluti per speculum quoddam translucere; qui tamen si per se abiunctus consisteret, perspicuus admodum, & incoloratus spectaretur. Quod ad aliud oppositionis membrum de tactu, dicendum, quòd in qualitatibus primis duo sunt consideranda, ipsarum nempe mediocritas, & ipsarum exuperantiæ: tactus organum consistit solummodo in quadam ipsarum mediocritate, quam propterea nequit sentire, quando sic recipiens permixtum esset cum natura recepti; earum igitur exuperantiæ duntaxat à sensu tactus percipiuntur, vt quibus est denudatus, quippe ipsarum sola mediocritate perficitur, quæ planissima est Aristotelis doctrina lib. 2. de anima tex. 118. vbi ait (simile calidum, & frigidum durum, & molle non sentimus, sed exuperantias: tamquam sensu velut medietate quadam existente eius, quæ in sensibilibus contrarietatis.) Ex tactus igitur actione remanet in suo robore assumptum illud Aristotelis, quòd omne recipiens debet esse denudatum à natura recepti. Ad confirmationem, quam subdit Huarthes, quòd sicut sensui non officit organum ad materialium perceptionem, quia ipsum organum non sentit, ita nec officit intellectui, quia pariter suum organum non intelligit: Respondeo falsum esse antecedens, quòd supponat sensus organum cum obiecti natura esse commixtum, ex quo vult Huarthes inferre, sensus actionem, ideò non impediri ab organo, quia licet obiectum in organo contineatur, minimè tamen à sensu percipitur, ac sentitur, nam si supponeret obiectum in organo non includi, quomodo concluderet sensum ab organo non impediri, quia ipsum non sentitur? inanis herclè, ac futilis huiusmodi esset illatio, quoniam sensus nõ nisi proprium sentire obiectum est aptus. At verò nos cum huiusmodi suppositum euerterimus monstrantes in visu, ac tactu sensum ab obiecti natura nudatum esse, sequitur etiam collabi rationem huiusmodi supposito innixam, ideòque sensum non impediri ab organo, propterea quòd organum non sentiat, verùm quia organum minimè in se obiectum includit, quem vtique inclusum sensus absque dubio perciperet, ac sentiret, proinde ipsius circa externa operatio penitus prohiberetur. Non potest igitur nisi hoc pacto à sensu ad intellectum procedere argumentum ex Huarthis mente: Sensus externi obiecti non impeditur ab organo, quia organum inclusum in se non habet huiusmodi obiectum, ergo materialiũ cognitio in intellectu ab organo impedietur, quippe huiusmodi materialia in eius organo minimè includuntur.

Tactus sentit solas qualitatũ primarum exuperantias.

Valet huiusmodi processus, quoniam eatenus sensus, & intellectus statuuntur posse recipere, quatenus ab obiectis receptibilibus sunt denudati, quæ fuit veritas principalis iam traditæ propositionis. Sed adest iam con-

consequente nugatio, dum supponitur intellectum habere organum, quod adhuc hic auctor non probauit. nos enim è contra, hoc ipsum discursu conuincimus. Sicut sensus ad vnam tantùm obiecti materialis naturam, ac speciem contractus potuit organum differentis naturæ, ac essentiæ obtinere, vt quo ad sentiendum haud quaquam poterat impediri, ita intellectus ad omnem materialium naturam indistinctè noscendam accommodatus, aliquam sibi congenitam materiæ, seu organi conditionem sortiri non potuit, alioquin ab alicuius materialis cognitione fuisse impeditus, quæ fuit Aristotelis validissima demonstratio, nec ampliore indiget probatione, cum in superioribus superque satis fuerit corroborata.

Probatur intellectum carere organo.

Secunda Huarthis oppositio diluitur per eà, quæ superiùs adduximus interpretando, quomodo ab Aristotele intellectus dicatur qualis. Propriè sola tantùm corpora sunt qualia, vtpote propria qualitatum subiecta: latiùs dici potest aliquid esse quale, prout qualitati cuidam annexum, vt forma, quæ nedum certas in materia qualitates requirit ad sui existentiam, sed aliquas etiam requirit ad operationem, vt visus præterquam quod ad existendum, statutas primarum qualitatum temperies exposcit, quibus figura oculi, membranis, musculis, & humoribus adaptetur, requirit etiam his in partibus diaphneitatem quandam, qua carens à proprio vacat actu visionis. Hoc sensu deduxit Aristoteles intellectum fore qualem, si materialia organi subsidio deberet intelligere, quod sicut visus diaphneitate, sic intellectus statuta quadam conditione corporis niteretur, qua in ipsius organo impressa, dici amplius non posset respectu omnium immixtus, proinde minimè omnium capax existeret.

Intellectus quomodo dicatur esse qualis.

Diximus Huarthem post elisas Aristotelis rationes, probare intellectum gaudere posse organo absque eo quod corruptioni, & mortalitati sit obnoxius, dijudicandum est breuiter, quàm hæc opinio validis fulciatur probationibus. Summa quidem eius vis in huiusmodi argumento consistit, quod sicut dæmones, quibusdam se subijciunt qualitatibus materialibus, quibus in corporibus degunt, & agunt, nec tamen ipsarum temperamento destructo corrumpitur substantia dæmonum, ita etiam anima rationalis, licet addicta temperamento, & organo, quippe instar dæmonis spiritualis, & incorporea est, minimè abolito huiusmodi organo corrumpetur. Dæmones corpora hominũ obsidere tùm ex sacris, tùm ex prophanis literis clarius est, quàm vt vlla ratione demonstrari nunc debeat; pariter eos quibusdam qualitatibus oblectari testatur fusè Franciscus Vallesius Sacræ Philos. cap. 15. & 18. ac se in corpora melancolicorum faciliùs insinuare, vnde dictum melancoliam esse pabulum diaboli, quamobrem in locis tene-

Intellectum gaudere organo probatur ex Huarthe.

Dæmõ quibusdã qualitatib. corporeis oblectatur.

bricosis, ac sordidis degere, vtpotè lucis osores, ac sorditiei parentes, vel infantissimis est persuasum, qui huiusmodi loca, ceù dæmonum sedes, naturali quodam impulsu abhorrere consueuerunt. Cum igitur contingat vel euacuata ex corporibus melancolia, vel deter sis ab immunditie locis dæmonem fugere, non interire, ita dicendum de anima rationali, quæ cùm quasdam in corpore qualitates requirit vt ipsum informet, tùm illis deperenntibus haud quaquam ipsam corruptionē subire necesse est. Præterea sicut cinerum ea est natura, vt alterationē corruptiuam suscipere nullam queant, ipsarum enim frigiditas nullo vel vehementi calore obtundi potest, nec eius siccitas vlla humiditatis actione mutari; Ita etiam rationalis anima, quæ sua natura incorruptibilis est, licet annexa organo, & primarum qualitatum actionibus implicita, ab omni prorsùs labe remanere potest immunis. Plurima idem auctor subdit, quæ ad hæc duo facilè rediguntur. Quod autem ad primum de dæmonibus assumptum, sanè duplici de causa indignū est hominis rectè philosophantis acumine; primò enim quis ignorat dæmonem, cum propter infanda hominum scelera, & arcana iudicia permittatur à Deo ipsorum corpora obsidere, præuias nullas requirere dispositiones, vtpote formam supernaturalem, diuerso ab alijs naturalibus formis modo ad materiam se habentem? Posteà dato, quòd instar illarum talem materiæ apparatum requirat, iàm cuique vel leuiter erudito patet, aliud esse existentiam, aliud operationem formæ considerare: pro illa hic est necessarius apparatus, pro hac organum. Dæmon, & anima rationalis etiamsi indigeant illo, non æquè tamen hoc indigent, quia ille ad totum refertur corpus, in quo existunt: hoc vnam tantùm notat partem, qua operarentur: sed hac vel dæmonem, vel animam ad operandum non vti, ex iam dictis perspectissimum potest haberi, quia sic nulla ratione, vel dæmonis, vel animæ mortalitas vitaretur: vt enim habetur, lib. 1. de anima, tex. 13. Si contingit animam operari sine corpore est separabilis, si non contingit operari est inseparabilis; ac illa est ratio, quia dùm forma vtitur corpore, seu organo, destructo huiusmodi organo cessat ipsius formæ operatio, propterea vel ipsa etiam destruitur, vel remanet otiosa. quod in rerum natura non admittitur. Soluitur itaque allata ratio, vel negando Antecedens, quòd nempe Dæmon, præuias quasdam exposcat in corpore qualitates, vel etiam concedendo: ac dum infertur, ergo dæmon & anima rationalis ei analoga gaudent organo, nec propterea sequitur corruptibiles esse, distinguitur huiusmodi consequentia; nam illæ præuiæ qualitates vt existendi tantùm conditiones vtrique inseruientes, non autem ad operandum vt organum deseruiunt, proindè non satis ex illis dispositionibus formæ corruptibilitas, vel incorruptibilitas potest

Dæmon vel anima rationalis si vterētur organo in corpore, essēt mortales.

test induci. Ad aliud de cineribus assumptum respondemus, quod similitudo à re materiali ad immaterialem, seu animam rationalem est admodum dissentanea, nec ad hominem etiam probabilis: porrò negandum quòd cineres transmutari non possint in aliud, quia vt mixta sunt, resolui possunt in elementa, vt porrò sunt terra, vel quid ei analogum, conuerti in aliud possunt elementum; cuiusmodi conuersionem perpetuò ipsa inter se vicissim elementa patiuntur. Anima igitur rationalis (si in hac similitudine insistas) annexa organo alterabilis erit, cuiusce tamen dicti absurditas ab ipso etiam Huarthe deuitatur. Sic igitur elisis, explosisque huius viri contrà Philosophum Sophismatibus, non est difficile Galeni de animæ rationalis natura tollere ambiguitates: non esse temperamentum ex Aristotele satis elicitur lib. 2. de anima tex. 40. vbi reijcit veteres, qui animam statuebant esse calorem: pendere quoque à temperamento totius corporis, vel partis essentialiter, vel vt aiunt Scholastici subiectiuè, atq; organicè, ritu aliarum formarum, est etiam erroneum; quia sic anima esset qualis, & illa sequerentur absurda, quæ suprà ex Aristotelis mente retulimus cap. 2. Ab ipso itaque pendet, quoad existendi modum, vt forma informans, pro quo particulares quædam qualitatum temperies in materia requiruntur; non ita tamen vt etiam separata nequeat sine his existere: pendet præterea à temperamento per accidens, quatenus phantasia eius ministra statuto vtitur temperamento, vt phantasmata ei posset in corpore offerre: in corpore inquam, vt in quo sensibilia per phantasmata tantùm ab anima cognoscuntur, sicut insensibilia sine phantasmate ab ipsa separata cognosci possunt, ac secundum nonnullos etiam non separata. Quòd igitur corpus nimio calore, vel frigore intemperatum anima deserat; & quòd ob vnius cerebri alteratum temperamentũ, actiones animæ deprauentur; signum quidem hoc est, phantasiæ organum malè affici, vel existendi ei in corpore conditiones deesse, non autem ipsam vlla ratione lædi, quæ inalterabilis est: propterea non ex solius temperamenti totius corporis, vel partium, sed ex ipsa etiam animæ rationalis natura ipsa ingeniorum natura est haurienda, & explicanda.

Galeni sententia de animæ rationalis natura reijcitur.

Tolet. lib. 1. de anima tex. 13.

Anima rationalis requirit temperamentum ad existentiam, minimè ad operationem.

Ingenij naturam ab rationalibus animis perfectione differentibus non prodire ad nonnullorum mentem.

Cap. IX.

Æc sententia non alia magis ratione conuincitur, quàm quæ à posteriori deducitur ex accidentalibus hominum differentijs: alios enim doctos, alios prauos, alios memores, vel è contra dum inspicimus, hæc subinde singula pariter in vno, eodemque homine adnotari contingit, qui ex memore immemor, ex docto inscius, ex prauo bonus interdum euadit, vel è contra. Igitur vel eadem in ipso substantialiter remanet anima, solis affectis corporis organis, ex quibus illa in homine successiua oritur actionum mutatio, vel anima ipsa fit in eodem indiuiduo essentialiter alia, atque alia. Sed cum hoc sit absurdissimum, necessariò dicendum est, animam ad varias tantùm corporis alterationes in suis alterari actibus, atque inalterabilem in sua remanere substantia. Quod sicut in vno tantùm contingit homine, ita in alijs pariter est affirmandum, in quibus eædem separatim qualitates notantur, doctrinæ, prauitatis, memoriæ, atque huiusmodi, quòd nimirùm hæ quidem à varia pendeant corporis dispositione, minimè ab ipsius animæ varietate, quæ secundum substantialis perfectionis gradus cũ cæteris omnibus æqualis existit. Idem præterea efficax alia suadet ratio ex Metaphisicorum doctrina eruta; addere namque gradum substantiæ est speciem variare; si ergo huic animæ adsit substantiæ gradus, qui non extet in altera, erit vtraque anima specie differens, & sic diuersæ hominum dabuntur species, quæ constabunt his animis, quod est omnino ridiculum, & ineptum. Quòd aliqui asserunt Arist. in lib. 2. de generat. animal. cap. 3. dicere animam, prout perfecta magis, vel minùs existit, corpus præparare magis, vel minùs perfectum, ac propterea constitui ab ipso animas substantiali gradu distinctas, concedimus hoc de diuersis animarum speciebus, de quibus inibi Philosophus loquitur, scil. sensitiua, vegetatiua, intellectiua, non autem de ijs, quæ sub eadem specie continentur. Quòd etiam alij censeant iniquum, animam Christi Domini cum anima rustici, vel hæretici idiotæ cum anima D. Thomæ doctissimi ac religiosissimi, vel animam stupidi cum anima Platonis æqualem esse, dicimus nullum hæc in naturali philosophia inducere inconueniens, si ad varias corporum temperies referantur, quibus anima ceù proprijs ad agendum instrumentis vtitur: sicut enim ego huiusmodi calamo rectè scribo, si sit aptus, malè autem, si ineptus, nec tamen mea mutatur essentia,

ſentia, ita de anima reſpectu ſuorum inſtrumentorum eſt habendum, quod nimirum ea mutantur, ſed ipſa remanet immutabilis, prout inferiùs elucеſcet magis.

Vera de ingenio ſententia explicatur. *Cap. X.*

T eò iam noſter referatur ſermo, vnde difluxit, poſt veterum de ingenio varias opiniones, afferenda eſt in medium ea, quam minùs à vero, & Ariſtotelis philoſophia diſſonam arbitramur. Illud afferendum eſt in primis, quòd cum animæ intellectiuæ duæ habeantur notiones, in quarum prima perpenditur vt ſubſtantia quædam immaterialis, & abſtracta, in ſecunda, vt principium, & forma corporis naturalis organici, nos in præſentia ipſius cõſiderationem ad corpus dumtaxat arctamus humanum; ita vt quidquid de ipſius facultatibus, & potentijs dicendum ſit, id à reſpectu corporis nequaquam poſſit abduci. Inſuper conſtituendum eſt, quod potentia, & facultas vel eſt in intellectu remota, vel proxima. Remotam dicimus, quando intellectus non niſi temporis interuallo proferre poteſt actus intellectiles, proximam cum breuiori tempore poteſt hos actus exercere. Intellectus à ſuo quidem ortu protinus ad agendum eſt aptus: itaque potentia remota dicitur ei connata, & inſita; proprias autem cum ſtatim nequeat actiones obire, niſi certa quadam ab ortu diſtantia, non dicitur ei connaſci potentia proxima, ſiue promptitudo, & habilitas intelligendi, quæ temporis breuitate ab ipſo etiam Ariſtotele definitur, ſicut inhabilitas tẽporis longitudine 1. Rhetor. tex. 257. Huiuſmodi autem carentiæ cauſa in homine ſtatim nato minimè ad ipſum referenda eſt intellectum, qui in actu ſuæ creationis à Deo induit cùm naturam perfectiſſimam, tùm ad quamcumque functionem maximè promptam, & habilem, ſed ad cõditionem corporis eſt referenda, quod licet ſecundum totum à natura omnibus numeris abſolutum gignatur, tamen ſecundum aliquas ſui partes indiget perfectione per ſucceſſionem temporis adiungenda, nẽpe ſtatutis quibuſdam temperiebus in membris, quæ vel motum debẽt exercere, vel ſenſum, vel imaginationem, ideò propter huiuſmodi diſpoſitiones ac temperamenta, quæ lapſu quodam temporis in homine debent acquiri, non ſtatim in ipſo gignitur potentia actui proxima, nec ſtatim in ipſo facilis emergere poteſt intellectio: quòd enim intellectus corpore ad operandum indigeat, ſuperque ſatis in ſuperioribus explicauimus; non inquam corpore, vt organo, ſed facultate corporea, & organica ſibi obiecta repræſentante, qualis eſt phantaſia. Porrò hæc

Intellectus potentia eſt duplex proxima, & remota.

po-

potentia proxima maximè explicatur per sensus actionem, & intellectus in habitu vocati naturam, quæ ab Arist. tex. 8. lib. 3. de anima consideratur. Sensus oritur cum potentia operandi tàm proxima, vt absq; vllo temporis interuallo transire possit ad actum, vt infans vix ex vtero proditus incipit sensu vti. Intellectus in habitu ex Arist. loc. cit. fit habilitate quadam ex frequentatis intelligendi actibus comparata, quam intellectus antea non habebat; sicut manus in initio ad sonandum inepta, mox assuetudine quadam contrahit aptitudinem, ac facilitatem sonandi, propter quam nihil in ipsa manu remanet superadditum, ita intellectus cum tamquam tabula rasa, & potens omnia fieri, ac veluti rudis ad rerum omnium cognitionem oriatur, postea se labore, ac studio exercens, contrahit habitum siue aptitudinem intelligendi, qua deinceps multò citiùs, ac promptiùs circa rerum notitiam, ac speculationem versatur. Huiusmodi sensus, & intellectus in habitu ad agendum aptitudo est illa potentia proxima, quam nos antea descripsimus, quæ licet sensui sit connata, tamen non est connata intellectui, sed acquisita, cum solùm ei per interualla temporis comparetur.

Intellectus ĩ habitu natura explicatur.

Ex his tria colliguntur, quibus natura ingenij aptissimè definitur. Primum est, ingenium non esse potentiam animæ remotam, sed proximam. Secundum, ingenium esse potentiam animæ intellectiuæ, ac sensitiuæ, nimirum phantasiæ communem. Tertium, non esse potentiam solius animæ intellectiuæ, nec solius phantasiæ separatim, sed vtriusq; simul complicatæ, ita tamen vt ex earum nexu resurgat cognitionis facilitas, in qua formalis ingenij ratio constituitur.

Tres conclusiones probãdę de ingenio.

Primum per se videtur satis esse perspicuum, quippe superius ex cõmuni hominum conceptu, assumpsimus ingenium esse facilitatem cognoscendi quandam, seu potentiam animæ proximam, hæc enim sola, vt diximus operandi promptitudine, atque habilitate sancitur: potentia verò operandi remota, tùm quia caret huiusmodi facilitate, tùm quia omnibus hominibus est communis, minimè ad ingenij naturam pertinet explicandam, qua singulare quoddam in homine, ac excellens notatur; licet autem etiam intellectus, quem diximus in habitu, sit animæ potentia proxima, tamen differt ab ingenio, quoniam hoc est potentia connata; intellectus in habitu est potentia (vt diximus) acquisita: hinc Arist. 6. Ethic. cap. vlt. bonam aptitudinem appellauit virtutem naturalem à virtute, quæ habitu adsciscitur, differentem. Con-nascitur ingenium ex communi omnium, vel inertissimorum sensu, quippe ingenium, quasi hominibus ingenitum, ac excellenti prępotentis naturæ munere in homine vix formato putant exoriri. inde trita Philosophorũ vox, quod natura facit habilẽ, cui contraria est illa: Nihil inuita Minerua, nempe incassum se in studijs, ac scientijs exercere eum, cui

Vide Acciaiol. Cõm. lib. 10. cap. vlt. ĩ initio.

Ingenium in hominib. nascitur nõ autem acquiritur.

cui Minerua, seu natura docile ingenium denegarit.

Cum igitur ingenium sit animæ potentia proxima, deducitur secunda cōclusio, scil. esse potentiam animæ intellectiuæ, ac phantasiæ communē. Quòd ad intellectum attineat, satis percipitur ex singulorum actionibus, quas ingeniosas vocamus, hæ namque à subtili causarum comprehensione, promptoque rerum discursu, ac indagine non distinguuntur quas prorsus esse operationes ab intellectus natura dependentes perspicuum est. Sed eandem potentiam ad phantasiam quoque attinere, ceu ad causam materialem, atque efficientem constat, quoniam hæc potentia, fit proxima per additum corporis adiumentum, siue ob adeptam in quibusdam corporis organis perfectionem, quæ non nisi phantasiæ organa esse possunt, cum intelligentem necesse sit phantasmata speculari; concurrit ergo ad ingenium phantasia, vt eius materia, ratione huius organicæ dispositionis, sed concurrit etiam vt agens, ac efficiens proprium & adæquatum ingenij, quia sicut in intellectus actionibus notatur excellentia quædam, ob quam ingenij actiones vocantur; ita in actionibus phantasiæ, puta in imaginando, talis adnotatur habilitas, ac perfectio, vt eas liceat appellare actiones ab ingenij vigore prodeuntes, quod optimè in pictura, statuaria, & machinarum tùm bellicarum, tùm ciuilium artificio, alijsque mechanicis deprehendi potest operibus; fiunt enim hæc singula à phantasiæ virtute, quia sunt particularia, circa quæ parùm occupatur intellectus, qui sola vniuersalia discursu, & ratione contemplatur: multi verò ita in huiusmodi machinis excellunt, vt mirabilia quotidie facere videamus, quos propterea proprio nomine ingeniosos nuncupamus artifices, vt plurimùm magnorum principum ministerijs dicatos.

Phantasia est causa materialis, & efficiens ingenij.

Est igitur phantasia verè actionum effectrix excellentium siue ingeniosarum, eique iure optimo perinde atque intellectui licet attribuere ingenium, vt potentiam ab eius natura manantem. Verum est quòd intellectus est ingenij efficiēs commune, nobilissimum, ac primarium, vt qui vltima, & specifica est hominis forma; phantasia verò est efficiens ignobilius, ac secundarium; quinimmo solus intellectus verè dici potest efficiens; phantasia verò tantum vocari materia, quia siue in homine sint plures animæ vt formæ inter se realiter distinctæ, quod nonnulli voluerunt, siue in homine sit vna tantùm forma intellectiua, in qua sensitiuæ, ac vegetatiuæ insint potentiæ, sicut triangulum in quadrangulo virtute continetur, tamen semper in illis adest subordinatio ignobilioris ad nobiliorem, ad ipsum scil. intellectum, tamquam ad vltimam, ac perfectissimam hominis formam, cui propterea soli omnes aliarum attribuere licet potentias, vt à quo coarctantur, ac modum operandi specialiorem acquirunt. Hac itaque de causa vocari

Intellectus est causa efficiens ingenij primaria, phantasia secūdaria.

potest

potest ingenium solius animæ intellectiuæ potentia, verùm quia phantasiam in sua natura semper implicat vt materiam, atque vt efficiens, ideò maiori huius doctrinæ, quam inquirimus euidentia ingenium communis intellectus, ac phantasiæ potentia dicendum est.

Cæterùm dubitet aliquis an phantasia tanquam efficiens in omni concurrat ingenio: nam multos quidem in intellectiuis aduertere licet ingeniosissimos, puta vel in Theologia, vel Philosophia, vel Theorica Medicinæ, atque Astrologiæ, quorum tamen nullam in actiuis, siue in phantasiæ operibus, conspicimus excellentiam, quæ cum in harmonia, figura, & proportione quadam consistant, vt Eloquentia, Musica, Geometria, ars Militaris, Politica, Pictura, Vrbanitas, & huiusmodi aliæ, nonnullos alioquin perdoctos in scientijs, eis penitus exutos animaduertimus, quos propterea velut abstractos à sensibus, ac eruditos quosdam asinos solemus nuncupare, vt de leggistis dictum: merus leggista, merus asinus; hinc Plato vitā animi esse corporis mortem pronunciauit, quasi exprimens hominem intellectu pollentem in ijs, quæ ad corporeas attinent facultates minùs idoneum esse; sic Diogenis in agendorū vsu innotescit ineptia, sic Heracliti perpetuò lachrymantis, vel Democriti perpetuò ridentis constant historiæ, vt aliorum plurium, qui contemplationis laude floruerunt. Nullam igitur cùm in his phantasia promere videatur excellentiam, sed intellectus dumtaxat enitescant munera, nō planè videtur phantasia concurrere in ipsorum ingenio tanquam efficiens, sed vt materia tantùm, ob quam potentia intellectiua perficiatur.

Ingenia cōtemplationi apta ī actione non valent.

Ex aduerso tamen diximus phantasiam esse per se, ac proprium ingenij efficiens, ac dictum per se præsupponit dictum de omni, & semper 1. Poster. tex. 15. ac suadet ratio in omnibus ingenijs requiri perfectam phantasiæ operationem; quia dictum est potentiam intelligendi proximam emergere ex perfectione organi phantasiæ, sed cum perfecto organo phantasia non potest nō nisi suas perfectè functiones obire, cum ab organis rectè dispositis recta pendeat facultatum operatio, sicut inquit Philosophus, si senex haberet oculum iuuenis, videret vt iuuenis: Phantasia igitur etiam in ingenijs, quæ speculatiua, siue intellectiua vocamus, aliquam debet excellentem edere actionem circa particularia, proinde in omni semper concurrit ingenio, nedum vt materiale, sed vt efficiens eius principium.

Soluitur difficultas pro hac parte affirmatiua dicendo, in omni semper ingenio aliquam requiri præstantem phantasiæ operationem ob rationem propositam; quia re vera phantasia primùm debet rectè percipere, & cognoscere obiectum, ad hoc vt ab intellectu posteà rectè cōspici, ac iudicari possit. Ergo licet plurimi in Theoricis ac speculati-

In omni ingenio requiritur bona phantasię actio.

uis insignes verè in agibilibus præferant ineptitudinem, & crassitiem quandam, proinde phantasiæ vigore carere videantur, quod considerauit Zimara in Problematibus suis, tamen sciendum phantasiam duplicem habere actionem, aliam immanentem, aliam transeuntem: hæc ab actu cognitionis transit ad opus; illa in actu cognitionis quiescit. Transiens dicit politiæ exercitium, necnon constructionem particularium operum, vt horologiorum, statuarum, machinarum. Immanens dicit exquisitam comprehensionem specierum phantasticarum, per quas singula perfectè imaginamur obiectorum accidentia, tanta interdum intensione, vt aliàs anima velut in ecstasim rapiatur, aliàs rem absentem sibi oculis subijci ementiatur, aliàs velut in bacchis, ac sybillis (ex Aristotelis sententia) futura prænunciet, aliasq; admirabiles formet intentiones, quæ ad nullum extenduntur opus.

Phantasiæ actio est duplex. Immanens, ac trãsiens.

Ingenia speculatiuis apta, actiuis autem inepta, præstant immanente phantasiæ operatione, quia contingit eorum organa tali dotata esse calore, vt sicut hic excellenti sensibilium terminorum cognitioni deseruit, ex quibus intellectus vniuersales efficiat prædicationes, ità rerum executioni non sufficit, quæ vlteriori caloris gradu perficitur. Huiusmodi sunt ex gr. Philosophorum ingenia non æquè apta ciuilium operum vsui, ac sint captui disciplinarum, quales extitisse dicuntur Iacobus Zabarella, & Franciscus Picollomineus eius seculi lumina. Sunt etiam ingenia Medicorum, qui cum in Theorica medicinæ, quæ ad intellectus potentiam attinet excelluerint, in practica, quæ ad phantasiã spectat, vt plurimum defecerunt, quales Ioannes Argenterius, Bernardinus Paternus, Horatius Augenius perhibentur, quorum intellectus in medicis Problematibus omnium consensu censebatur eminentissimus, at in particularium curationibus exercendis, infœlicissimi omnium sunt habiti. In his aderat phantasia præstans in interna sua actione, siue in recta talium obiectorum, seu medicorum terminorum cognitione, sed impotens ad externos euadebat actus, caloris deficiente vigore. Idem tenere licet de ijs, qui in alterius scientiæ speculatione ingeniosi, in alijs actionibus propè stupidi iudicantur. Sic apparet quomodo phantasia semper in ingenio tanquam efficiens principium dicatur concurrere; vnde statui rectè potest ingenium esse potentiam, nedum ab intellectus, sed à phantasiæ viribus prodeuntem.

Ingenia Philosophorum & Medicorum actiuis parùm apta & cur.

His ità se habentibus tertia emergit conclusio, quòd nempè ingeniũ consistat in cognitionis facilitate, ex intellectus, ac phantasiæ vinculo in indiuiduo resurgente: hoc probatur, quia si hæc facilitas soli per se posset competere intellectui; sequeretur illud, quod superiùs reiecimus, scilicet ingenium potentiam esse remotam, nõ proximam, qualem constitui diximus non ex solius intellectus, sed ex corporis etiam

adiuncta virtute: si autem soli posset competere phantasiæ, sequeretur ingenium perfectissimam omnium in homine functionem ab imperfectiore forma prodire, qualis phantasia respectu intellectus existit, quod omninò est inconueniens, cum in eodem intellectu, qui vltima est hominis forma, omnes vt ostendimus aliarum animarum virtutes contineantur. Est igitur ingenium vtriusque animæ insimul copulatę potentia; neque talis copula aliter, quàm in indiuiduo fit; non tamen in eo, prout sunt hominis formæ absolutè acceptæ ingenium pariunt, (quia sic singula indiuidua potirentur eo, quod sensus non docet, cum plurimi torpore quodam mentis præditi nullam præferant, vel in scientijs, vel in agibilibus habilitatem,) sed tantùm prout tales sunt formæ in tali coeuntes materia, seù potiùs talem existentiam acquirentes: hæc existentia nihil est aliud, quàm accidens quoddam additum essentiæ, à quo vt forma acquirit modum quendam essendi, ità acquirit modum operandi quendam, quatenus ad existentiam concurrunt indiuiduæ quædam materiæ dispositiones, & accidentia, à quibus actio formę dependet, & ob quæ hoc indiuiduum ab alio distinguitur. Facilitas intelligendi, vel imaginandi est operandi modus, quem humana anima nõ nisi per talis existentiæ, seu talis materiæ nexum acquirit, qui propterea in omnibus non inuenitur, sed in paucioribus; sicut enim ignis faciliùs agit in pice, quàm in lapide, sic anima promptiùs in hac, quàm in illa materia agere nata est; hanc autem eius actionis facilitatem ingenij designare quidditatem, & formam compertissimum est. Necessaria igitur est intellectus cum phantasia in tali materia, seu talibus organis complicatio, vt homo fieri dicatur ingeniosus, quod idem est, ac si dicamus, ingenium ob animæ duntaxat existentiam in homine excitari.

Ingenium est qualitas indiuidui.

Ingenij quatuor causæ.

Hinc apparet efficiens, materia, formaq. ingenij: efficiens est vtraque iam dicta facultas, efficiens inquam vt vocant per emanationem: materia est temperamentum siue organum phantasiæ, cæteræque partes huic organo conferentes, quas proponemus infra: forma est comprehensionis facilitas ex harum facultatum in tali subiecto connexione resurgens: de finali satis patet: ingenium ideò hominibus datum, vt secernant meliùs verum à falso, & bonum à malo, qua ratione perfectiores euadunt, diuinæque menti proximiores; ideoque Aristoteles 2. Top. cap. 2. animam ingeniosam ex Zenocratis sententia eudemonam esse ait, seu quid supereminens, & excellens. Porrò ex iam dictis inferimus, ingenium esse accidens indiuidui non speciei: deducimus etiam, quòd cum innumeros humana anima sortiatur existendi, & operandi modos (prout ex varia elementorum miscella, infiniti enascuntur temperamentorum gradus, qui varijs humanæ speciei indi-

Ab existendi modo quẽ anima sortitur in materia sumũtur differentię ingeniorum.

uiduis

uiduis, eorumq. operationibus adaptantur) ex eis duntaxat tàm variæ mirabilesque in hominibus ingeniorum differentiæ desumi debent.

Prædictam de ingenio sententiam Aristotelis dogmatibus consentire. Cap. XI.

Æterùm debet allata opinio, quam verissimam puto in Aristotelis designari locis, ex quibus abundè satis, licet sparsim elicitur. Pertinere quidem ingenium ad phantasiam, est insignis doctrina Probl. primi partic. 14. vbi quærens: Cur moribus efferatis sint homines in regionibus, vel nimis calidis, vel nimis frigidis habitantes. Respondet id accidere propter harum qualitatum excessus, quibus intellectus apprimè læditur, sicut ab ipsarum mediocritate multùm iuuatur. Sed quomodo calor, vel frigus potest afficere intellectum, quem suprà immistum, inaffectum, inalterabilem ex eius placitis constituimus, & carentem prorsus organo, & à nullius partis temperamento pendentem? Certè non alio modo intellectum ab his qualitatibus iuuari, vel lædi potuit Aristoteles intelligere, quàm ad affectionem organi phantasiæ, quod cum multas in diuersis hominibus subire temperierum mutationes possit, intellectus etiam actio multipliciter variatur, qui phantasia, vt diximus necessariò vtitur ad operandum. Quam interpretationem approbat etiam Conciliator in suo Commentario. Ergò bonum intellectum, siue ingenium, restringit Philosophus maximè ad bonā phantasiæ dispositionem. Clariùs Probl. 1. sect. 30. quærens: cur homines, qui claruerunt ingenio, ac literarū fama semper ferè habitu melancolico extiterunt, refert huius rei causam in atram bilem, cuius naturam appositè explicat similitudine vini; sicut enim potus vini vberior reddit hominem loquacem, multus reddit confidentem, & adhuc plenior reddit audacem, nimius reddit temerarium, insanum; & vlterior torporem inducit infringendo, ac resoluendo vires; ita qui mores in eodē homine variantur ob varium vini potum, fiunt etiam in diuersis hominibus, ob varios atræ bilis, tùm in quantitate, tùm in qualitate gradus, qui eis ab ortu suo contigerunt; hic enim humor, naturæ admodum inæqualis existit: quandoque frigidus, vt terra, quandoque igneus, vt calx esse potest; ideò prout contigerit huic vel illi varia huius humoris portio, ac temperies, fit vt alij attoniti, alij viuidi, alij prudentes, quidam in scientijs, nonnulli in artibus, vel in Rep. enitescant, plurimi etiā ob intensum atræ bilis calorem, qui in loco sedi mentis proximo accenditur, spiritu limphatico efferuescant, ex quo Sibillæ (vt ait) & bacchæ

Ingeniosi et literati ferè sēper fuerunt melancolici.

fieri consueuerunt. Non potest herclè Philosophus suam de ingenio sententiam planiùs significare: si varia singulis emergunt ingenia ob variam atræ bilis constitutionem; hæc verò non locum mentis (quo ipsa caret,) sed locum menti proximum afficit, qui ex iam dictis alius esse nequit, quàm phantasiæ, igitur ingenium à vi phantasiæ maximè constitui, ac pendere dicendum est. Insuper ex tex. notabili in Physiognomicis de signis ingeniosi, luculenter eadem assertio potest corroborari: hæc sunt eius verba. (Ingeniosi signa. Caro humidior, & mollior, non boni habitus, neque valdè pinguis: quæ circa humeros, & collum macriora, & quæ circa faciem.) Cum hoc, textus ille 94. lib. 2. de anima consentit, vbi habetur: (molles carne esse ingeniosos, duros carne minus.) Ex his omninò arguitur, ingenium statuta quadam corporis conditione, ac temperie gaudere. At intellectus nulli addictus est corporis temperiei, alioquin esset calidus, & frigidus, vt suprà probauimus. Igitur ingenium non est potentia tantùm intellectus, sed alterius etiam facultatis, quæ huiusmodi temperie, qualē Aristoteles exprimit perficiatur: hæc facultas ex internis non est sensus communis, qui circa absentia obiecta versari non potest, quod facit ingenium: non memoria, quæ cognoscens non est, sed recipiens tantùm species obiectorum, ergo sola remanet phantasia, cuius perfectione ab idonea corporis temperie, ac dispositione genita resultet ingenium.

Probatur ingeniū esse potentiā intellectui ac phātasiæ cōmunem.

Si vera hæc sunt in vberrima Peripateticorum dogmatum silua, deducitur ad nostræ de ingenio sententiæ validitatem tutissima ratio. Ingenium ex Arist. prodit ex congrua qualitatum proportione, quibus humanum corpus, seu phantasiæ organum temperatur. Sed homo secundum Arist. dicitur ingeniosus, non per solam hanc phantasiæ dispositionem, sed potissimùm per animam intellectiuam. Ergò ingenium ex eius sententia, communis phantasiæ, & animæ intellectiuæ facultas dicendum erit. Maior ex proximè adductis satis est euidens. Minor etiam probata in superiori capite, vbi facultates omnes in homine soli attribuendas esse animæ intellectiuæ docuimus per tex. 31. lib. 2. de anima, in quo habetur, vegetatiuam in sensitiua, & hanc vtranque in intellectiua, tanquàm triangulum in quadrangulo contineri. Posteà probatur etiam ex lib. 3. Moral. cap. 5. vbi definitur ingenium facultas rectè discernendi quod verè bonum est: sed boni discretio soli competit animæ intellectiuæ, ergo etiam ingenium. Minor patet, quia discretio non fit nisi per comparationem rei ad rem: sensus non comparat, sed occupat se duntaxat circa vnum præsens: phantasia vnit, non comparat res, quia comparare est duo separatim considerare: phantasia vnit montem, & aurum, non tamen ea tanquam duo distincta cognoscit, sed tanquam vnum, nempe montem aureum: solus intellectus res

inter

inter se comparat, quia duo sub ratione duorum cognoscit, ideò potest etiam ex ijs discernere quod bonum est.

Igitur ingenium, siue homo ingeniosus, cuius est rectè discernere, talis præsertim dicetur ob intellectum. Hæc singula vt pertinent ad probationem secundæ conclusionis, ità pertinent etiam ad probandum, quòd phantasia tanquam efficiens, ac tanquam materia ad ingenij naturam concurrit. Vtrunque autem significat Aristoteles, dùm locis allatis vult bonam corporis temperiem, siue vt nos interpretamur bonam organorum phantasiæ dispositionem conferre hominibus ingenium; vt enim ob hanc bonam dispositionem, phantasia denotatur esse ingenij causa materialis, ità ob ipsius operationem præstantem, quæ necessariò ex huiusmodi organorum dispositione resurgit, efficiēs causa dicitur euadere.

Ex ijsdem etiam Philosophi locis apparet tertiæ confirmatio conclusionis; dum enim ait, vel qualitatum primarum mediocritatem, vel varios atræ bilis gradus, vel mollitiem carnis, & malum corporis habitum, & colli macritiem, constituere, atque ostendere hominem ingeniosum; quid aliud est, quàm animæ existentiam considerare, quæ cōditionibus quibusdam corporeis, & indiuiduis temperamenti lætatur gradibus, vt parere possit ingenium? Ergò in indiuiduo duntaxat ingenium ab Arist. consideratur, cum indiuidua sola accidentium collectione à Porphirio describātur; ingenium propterea ex intellectu & phantasia, vt cum talibus materiæ accidentibus iuncta iuxtà Philosophum resultabit.

Concludamus ex allatis scientificam, & veram ingenij definitionē, quæ talis est. Ingenium est vis, & potentia intellectus, & phantasiæ, qua simul in indiuiduo iuncta, difficilia cognitu facilè comprehendunt. differt hæc definitio ab alijs in primo capite memoratis, quippe illæ per solam assignantur formam, quæ cognoscendi facilitas est, hæc alias omnes ingenij continet causas, ex quibus euadit perfectior. Ad exactiorem igitur ipsius explanationem, de medio tollendæ sunt aliquæ difficultates, quæ possent ex allatis emergere, ex quarumque dissolutione maximè definitionis præstantia patefit iuxtà Philosophum 4. Phys. tex. 41. *Ingenij vera definitio.*

An bonum habentes intellectum bonam habeant phantasiam, & è contrà, vbi de Iudicio multa. Cap. XII.

Vm ex superiùs traditis necessaria illatione colligatur, quòd bonus intellectus, & bona phantasia in omni semper coeant ingenio, ità vt mutuus vtriusque facultatis, inseparabilisque in ingenij natura sit vigor, hoc tantùm abest, vt ab Huarthe atque alijs concedatur, quòd potiùs intellectum, & phantasiam esse facultates admodum contrarias asserant, quarum apices rarissimè in eodem coire possint subiecto. Discutienda est huiusmodi opinio ad euidentiam fundamenti, quod est nostræ sententiæ præcipuum. Afferunt rationes, quòd phantasia calore perficitur, intellectus potiùs frigore, cum dixerit Philosophus, lib. 2. de partibus animal. cap. 4. animalia frigidum, ac tenuem sanguinem habentia esse sapientiora, ergo tales potentiæ inter se contrariantur. Porrò phantasiæ obiectum est materiale, ac singulare, quò igitur ipsum perfectiùs cognoscet phantasia, eò magis conditionum materialium eiusdem obiecti species in eadem imprimentur. Sed sic erit difficilioris abstractionis penès intellectum, qui circa vniuersale obiectum duntaxat occupatur. Experientia præterea docet, pictores, qui ad viuum hominum imagines exprimunt, id vna præstare phantasiæ perfectione nullo ferè, vel præcedente, vel subsequente intellectus discursu, quia eiusmodi excellentia solùm consistit in vnius particularis inspectione, quæ intellectus functio non est. Datur ergo phantasię bonitas absque bonitate intellectus. Hoc idem argumentum videtur militare de practica medicinæ, in qua multi excellunt absque magna Theoricæ notitia: Item de alijs artibus, vt statuaria, poetica, oratoria, mechanicis, in quibus excellens videtur vigere phantasia, absque excellentia intellectus. Demùm est auctoritas Galeni 30. de Simpt. differ. cap. 3. vbi dicit intellectum quandoque lædi non læsis imaginatione vel memoria, & affert exemplum cuiusdam, qui vasa domus adstantibus petens proprijs ea nuncupabat nominibus, sed posteà transeuntibus proijciebat. Is non ægrotabat phantasia, quia vasa cognoscebat, non memoria, quia recordabatur nominum: læsus igitur erat intellectus, quia proiectionis damnum minimè percipiebat; proinde bona, vel mala intellectus operatio à phantasiæ dispositionibus nō dependet.

Quattuor rationibus pbatur phātasiam bonā necti non posse cū bono ītellectu.

His ac huiusmodi alijs vt satisfiat argumentis, adnotanda sunt aliqua, quibus veritas nostræ conclusionis fulcitur. Primò intellectum vel accipi strictè, prout solas tres suas significat operationes, apprehensionem,

Intellectus sumitur dupliciter.

sionem, compositionem, & discursum, vel latè, prout cum his etiam complectitur iudicium. Secundò iudicium sumi, vel æquiuocè pro qualibet proprij obiecti cognitione, quo pacto sensus dicitur iudicare, & colores, & sapores, & alia; vel propriè sumi pro reflexione, seu ventilatione, quam facit intellectus super verum, & falsum in speculatiuis, ac super bonum, & malum in moralibus; est enim iudicium tanquam statera, ad quam conclusiones omnes, quas intellectus ratione collegit reuocat æstimandas, ac rependendas. Tertiò, quattuor caloris gradus in phantasiæ organis considerari posse, primum leuem, qui permouet, non resoluit. Secundum vegetum, qui humiditates resoluere, rarefacere, purificareque spiritus est potis, ipsosque maximè mobiles, ac versatiles reddere. Tertium vehementem, quo nedùm subtiliores mixti partes resoluuntur, sed etiam aliquatenus aduruntur & exsiccantur, qualis melancolicorum, sibillarum, & ecstaticorum proprius. Quartum inflammantem, qui maniacis, ac delirantibus obuenit.

Iudiciũ accipitur dupliciter.

Caloris quatuor gradus considerantur.

Ex hisce fundamentis statuimus, intellectum strictè acceptum stare posse cum phantasia, etiamsi tertio caloris gradu dotata sit, quod euidens firmat ratio, quippe à noto ad ignotum discurrere, à causis ad effectus procedere, argumentarique nonnisi motus celeritatem ostendunt, spirituum penetrationem, agilitatem, ac recursum, quæ propriæ sunt ignis virtutes; propterea vehementem habentibus phantasiæ calorem, non repugnat optimum habere discursum, ad scientiasq. maximè habile ingenium: qua forsan temperie præditus erat Cardanus, qui etsi fateatur de se ipso, sæpiùs in ecstasim rapi consueuisse caloris excessu; tamen intellectiua admodùm pollebat virtute in scientiarum arcanis, quod eius egregia testantur scripta. Verum est ęquidẽ hoc in gradu intellectus vires, variè vel acui, vel retundi, prout variè ab intensi caloris motu afficitur phantasia, ob quem etiam intellectus cũ iudicio malè coit, quippe rerum species ab eo magis agitantur, quàm vt appositè valeant iudicari; cum in quiete solummodò vigeat iudiciũ ex doctrina Philosophi tex. 20. lib. 7. Phys. dicentis, animam quiescendo prudentem fieri. Hinc ex. gr. idem Cardanus, quot in hac facultate lapsus commiserit, in iudicanda nimirum conclusionum veritate, satis commonstrat accerrimo vir iudicio Iulius Scaliger in edito de subtilitate volumine. Neque verò duntaxat in speculatiuis iudicium hocce caloris læditur gradu, sed multò magis in moralibus impeditur, quæ vt iudicet, maiorem quandam videtur intellectus quietem requirere, quia cum ea non sint æternorum, sed contingentium, actuum nempe virtutum, & vitiorum, in quibus plurimæ admittuntur diuersitates, necesse est intellectum tardos habere motus, & quietos, vt ea rectè possit discernere: multos propterea videas, qui licet in scientijs, vel in rerum

Intellectus iuuatur ignis virtutibus.

Cardanus valebat intellectu non iudicio.

Iudiciũ in moralibus actionib. læditur à multo calore.

discur-

discursu, ingenio, ac iudicio singulari sint præditi; in librandis tamen moralium actionum momentis apparent inhabiles, quia licet ipsorum calor subtilitati conclusionum ded..cendarum, & iudicandarum inseruiat, maior tamen aliquantò existit, quàm ad humanarum actionum examen, ac notitiam requiratur. Suppetunt exempla multorum hanc assertionem probantia. Fabius Maximus apud Romanos, restituit (vt ait Ennius) rem Romanam, Annibalis propè conuulsam viribus, ex quo cunctator à spirituum tarditate vocatus, ab ipsoque idcircò Annibale prudentissimus appellatus. Claudius è contra Marcellus cum præferuido rationis impulsu, conclusiones euentuum sibi proponeret, ac formaret, & grandi quadam specie iucundi, quæ ex proposita sibi victoria excitabatur, vastos conflaret conceptus, quibus ad audacissima impellebatur facinora, caruit iudicio cognoscendi, quid sibi foret noxium, vel vtile in tractando, ac ducendo aduersus Annibalem exercitu, in quo non errauerat Fabius; quia sicut Marcellus igneo dotatus, & irrequieto spiritu Annibalem perpetuò lacessebat ad arma, quoad illius astu, insidijs circumuentus, ac de medio sublatus est: ita Fabius frigidis sensibus Annibalis æstimans fortunam, & facta, feruore animi abreptus ad pugnam non est. Calida igitur temperatura Marcelli iudicio noxia, vt Fabio frigida vtilis, quod in alijs etiam plerunque contingere animaduertas. Hinc legibus sancitum est, vt iudex iudicando sedeat, ne corporis motu calefacta mens circa boni, vel mali censuram decipiatur.

Fabius Maximus Romanus cur valebat iudicio. Claudius Marcellus non valebat iudicio, & cur.

Ex ijsdem etiam fundamentis astruimus, intellectum cum phantasia secundo caloris gradu prædita optimè sociari; quinimmò videtur huiusmodi gradus intellectui multò vtilior esse, quia cum huiusmodi calor non asset, non mordicet, non agitet neque vellicet, sed satis duntaxat rarefaciat, atque subtiliet, sedatiores etiam progignit spiritus, qui rerum speculationi, & iudicationi meliùs deseruiunt, quàm in tertio, in quo licet ob exuberantiam atræ bilis ex supercalefactione sanguinis, vel bilis, vel pituitæ genitam, spiritus prodeant subtiles rerum speculationibus aptissimi; tamen ex nimio calore etiam multùm turbantur, vnde turbida etiam quandoque phantasia, proindeque confusæ intellectus prodeunt operationes; quare ingenium in homine acutum quidem, sed varium, & inæquale notatur, prout inæqualis, & variæ naturæ talis est humor. Neutrum verò vix in secundo contingit caloris gradu, qui propterea videtur intellectum reddere cùm veritatis capacem, tùm morum habitibus non ineptum, & solidè discurrentem, nec ex multiplici specierum agmine, quas calor vehemens phautasiæ citauerit, (vt ita dixerim) agitatum. Verè igitur hominum constituitur huiusmodi calore genus, qui viuida quadam indole cùm in rerum intelle-

Optima phãtasia stat cũ secundo caloris gradu.

tellectione, tùm in agendorum vsu præcellunt, nam actio, seu executio vegetum verè quendam exposcit calorem, quia sicut leui non iuuatur, & vehementi confunditur, ità ex vegeto finem attingit idoneum.

Superest ex iam dictis statuere, quod intellectus cum phantasia primo caloris gradu dotata perfectissimè iungitur: ratio est in promptu, quia non solùm in tali gradu tres illę vigere possunt intellectus operationes, apprehensio, compositio, & illatio, verùm etiam iudicium, in quo totum sistitur posse intellectus. Vigent illæ, quia huiusmodi gradus parùm declinat à temperato, in quo sanè perficiuntur animæ operationes magis, quàm à distemperato, vt planiùs fiet infrà: viget iudicium, quoniam ex maiore caloris defectu, maior fit quies in anima, ita vt rerum spectra accuratiùs circumspicere, atque intueri sit potis. Verùm est, quod si huiusmodi calor iungatur materiæ aqueæ, vel terrestri multæ, deficiunt in homine hæ intellectus, & iudicij excellentiæ, quia sicut aqueam resoluere non est aptus, vnde fumositates, & euaporationes concitantur mentis aciem obtenebrantes, sic terream non potest rarefacere, vnde spiritus torpidi, & crassi, ac terrestres ministerijs animæ non idonei eliciuntur. Debet igitur cum materia connecti non aquea, sed aerea cum parua portione terrestris, quo pacto spiritus non acres, non adusti, non feruentes, sed sinceri, subtiles, puri, tenues, ad motum sui natura faciles, non violenter caloris turbine adacti gignuntur. Ac licet phantasia, quod negari non potest perficiatur à calore magno, & sic intellectus, proindeque ingenium videatur ab eodem calore perfici, cum eius operatio phantasiæ conditionem sequatur, tamen quia ingenium cum huiusmodi gradu caloris caret vt plurimùm iudicio, quo non caret ingenium in temperato, vel in gradu parùm à temperato recedente, ideò perfectius hoc censeri debet, quàm illud.

Iudicium viget in primo caloris gradu.

Optima pro ingenio temperatura.

Ingenium cum magno calore caret iudicio.

Iam ergo pateat aduersarum rationum solutio, prima collabitur si distinguas inter discursum, & iudicium: ille stat cum intenso calore, iudicium minimè, quo sensu dixit Aristoteles, animalia frigidioris temperamenti esse prudentiora. In secunda negatur minor: fortis enim phantasiæ apprehensio impediret actionem intellectus, si simul & semel operarentur, quia occupatio phantasiæ circa materiale obiectum, prohiberet occupationem intellectus circa immateriale suum. At cum vtriusque facultatis actiones sint successiuæ, licet immediatæ, nihil officit quin post phantasiam, vel intensè materialibus applicitam, intellectus suum possit abstrahere vniuersale; quinimmò phantasia sic agente, ac materiales omnes obiecti conditiones perfectè cognoscēte, intellectus entis veritatem acquirit vberiùs, coactis nimirùm, & collatis pluribus vniuersalibus ad talem essentiam pertinentibus, quæ ex multiplici phantasmatum collectione resurgunt: quamuis enim suprà di-

Responsio ad rationes contrarias.

ctum sit, cap. 3. phantasiam de necessitate materiæ, ex qua educitur, & circa quam in operando versatur, multas afferre nostris intellectionib. difficultates, cum intellectus immaterialitate penitùs gaudeat; tamen distinximus huiusmodi materiam multos sortiri posse perfectionis gradus, iuxta quos phantasia faciliùs operans minorem inferat intellectus operationi læsionem. Ad tertiam rationem negamus antecedens: cum enim ars ab Philosopho definiatur habitus recta cum ratione factiuus, necessariò vel in pictura, vel in statuaria, vel in quouis alio artificiali opere, rectus rationis requiritur vsus, qua phantasiæ operatio dirigatur: sic autem procedit hæc ratio, vt ab vniuersalibus artis principijs, quæ intellectus ex pluribus singularibus per inductionem collegit, transeat ad particulare opus, in quo ipsa sistitur, ac circa ipsum sola phantasia postmodum occupatur. In quo igitur hæc excellenter aget, inditio erit optimum adesse intellectum ipsam dirigentem, ac moderantem; sicut vicissim optimus intellectus ostendit, insignem sibi additam phantasiam, cuius vi rerum termini promptè, ac facilè comprehensi, offerantur intellectui, vt affirmationem, vel negationem exquisitè conficiat.

Ars quomodo ratione vtatur.

Ad exemplum ex Galeno propositum respondent multi multa, quæ studio breuitatis omitto, sed non inueni, quod mihi abradat omnem scrupulum difficultatis, quæ mea sententia dissolui debet, negando ægrotum illum laborasse ratiocinationis noxa, quia licet boni, vel mali discretio ab intellectiua pendeat facultate, quæ propterea dici debeat læsa in tali ægroto, quia non distinxit bonum vel malum, circa eiusmodi vasa, tamen verum est, etiam malum reijci, bonum probari ab intellectu per discursum ex vniuersalibus initum. Sed nullus in hoc ægroto adnotabatur discursus, vel rectus, vel indirectus, cum immò dicat Galenus ex sola proiectione huius insaniam apparuisse, nullam verò huiusce sui consilij rationem innotuisse. Dicendum est igitur potius læsam in ipso fuisse memoriam non absolutè, quia recordabatur nominum, sed secundum quid, quia non recordabatur conuenientiæ, quam habebat antea cum vasibus, ac boni, quod sibi ex ipsorum vsu antea resultabat: ratio non erat læsa, sed sopita, ac velut ociabatur circa huiusmodi motus seu proiectionis phantasma, quia cum non esset impressa in memoria species vtilitatis vasorum, non poterat exinde resurgere boni phantasma, quod intellectum ad eius prosecutionem, vel ad damni fugam excitaret. Dum læditur ratio, sicut in maniacis, vel ebrijs, semper phantasiam deprauari necesse est, vt à qua intellectus ex Aristotelis placitis obiectiuè dependet. Huic etiam sententiæ adstipulatur Auicenna fen. prima lib. primi doctr. 6. cap. 5. qui medico curandum non esse ait, vt sciat facultates, quæ sunt supra phantasiam, & memo-

Læsio rationis supponit phantasiæ læsionē.

moriam, quia cum earum facultatum impedimentum ab vno pendeat impedimento phantasiæ, semper huius organo remedia sunt adhibenda, quia ipsa incolumi, ac benè operante æędem facultates superiores optimè etiam operari sunt aptæ.

Dubitationes aliæ contra propositam de ingenio sententiam dißoluuntur. Cap. XIII.

Rima quædam oritur difficultas ex apparenti nostræ doctrinæ contrarietate, vbi potentiæ remotæ, ac proximæ distinctionem adduximus, & vbi ingenium cum anima intellectiua nasci statuimus: non enim hæc videntur simul posse subsistere; si quidem potentia cognoscendi proxima ibidem dicitur intellectui non connasci, moraque temporis tantùm eidem aduenire. Sed ingenium est potentia intellectus proxima, quod etiam probauimus: ergo ingenium intellectui non connascitur. Est igitur solummodo potentia tempore per alium ei acquisita, non ab ipsius manans essentia, quod suprà ex recepta D. Thomæ sententia traditum, ac stabilitum fuit. Præterea ingenium secundum Aristotelem ex lib. 3. Moralium, cap. 5. definitum est facultas rectè discernēdi quod verè bonum est, sed veri, ac boni discretio non competit phantasiæ, sed intellectui, ergo neque ingenium eidem competere potest phantasiæ. Tertiò imminutam quis existimet traditionem ingenij per animam intellectiuam, & phantasiam, cum etiam memoria maximè ad ingenij naturam facere videatur: sicut enim phantasia rectè disposita dicitur ingenium, quia & facilè cognoscit, & dilucidè offert intellectui phantasmata cognoscenda, ita memoria nomen meretur ingenij, quod rectè disposita, promptè, ac expeditè offerat phantasmata phantasiæ: est enim memoria liber apertus, in quo phantasia rerum species legere ad libitum potest, huius propterea libri, vel praua, vel bona conditio, multùm conferre potest ad rectam phantasiæ legentis operationem. Valet huiusmodi comparatio, quoniam idem respectus ad intellectum est phantasiæ, ac memoriæ, nec differunt, nisi quòd ille immediatus existit, hic mediatus. Memoria inseruit intellectui retinendo phantasmata: phantasia inseruit ea desumendo, & offerendo; at retinere, & offerre videntur paria propè dignitate munera, nec nisi secundum ordinem temporis prioris, ac posterioris differunt, nec valet dicere, quod ingenium est facultas cognoscitiua, cuiusmodi non est memoria, quia cum sit memoria facultas, & vis animæ sensitiuæ, nemo potest inficiari ipsam non esse cognoscitiuam; sensus enim haud quaquam dari sine

An memoria appellari possit ingenium.

Memoria ex Tullio est ingenium.

cognitione potest; propterea Cicero lib. 5. de Finibus ait, docilitatem, & memoriam vno ingenij nomine comprehendi, & Huarthes lib. iam allato statuit præter intellectum, & imaginationem dari etiam tertiam ingenij speciem, quæ sigillatim in memoriæ præstantia vigeat. Quare in ipsa ingenij essentia, memoria pariter complicanda videtur. Quartò & postremò dùm attribuitur ingenium intellectui, quæritur cuinam magis, an practico, an speculatiuo? si huic tantùm, qui potissimùm in ratiocinatione consistit, ergo per hunc debuit Aristoteles lib. 5. Moral. citato ingenium definire, minimè per discretionem, seù electionē, quæ solùm ad practicum spectat intellectum. Si verò ad practicum spectare dicatur, qui voluntas est, cuius effectus discretio est, & electio, tùm sic. Ingenium, vt docuimus, naturam, & vim sequitur temperamenti. Sed ingenium dicitur electio: ergo electio, seù voluntas sequitur naturam temperamenti, ergo non est libera, sed coacta contrà sancta Christianæ fidei dogmata, & Arist. sententiam lib 2. de anima tex. 60. Ad primam difficultatem quod attinet, petenda responsio ex tex. 64. lib. 2. de anima, vbi aliæ dicuntur qualitates animæ, aliæ corporis, aliæ compositi propriæ: illæ sunt amores, timores, dolores, voluptates, secundæ sunt ebrietates, ęgritudines, tertiæ sunt addiscere, & intelligere. Modò ingenium est potentia, seù qualitas compositi, siue hominis, qui non solùm dicit intellectum, sed etiam phantasiam, ex quo apparens illa contrarietas tollitur, minorem argumenti limitando, quòd ingenium non tàm est intellectus, quàm phantasiæ, vt cum eo copulatæ potentia proxima, vnde rectè infertur, ergo ingenium non connascitur intellectui, quod nos sentimus; connascitur enim composito, siue homini. Vrgebit hìc aliquis sic: Si ingenium connascitur homini, ergo statim potest homo natus imaginari, ac intelligere, quia cum sit ingenium potentia cognoscendi proxima intellectus, ac phantasiæ; tradita fuit superiùs huiusmodi potentia per immediatam vtriusque promptitudinem, ac habilitatem ad operandum: sed consequentia falsa est, quia non tàm intellectus (vt diximus,) quàm etiam phantasia huiusmodi caret habilitate, quippe ob intemperiem organorum, quæ non nisi tractu quodam temporis aufertur, moram quandam trahit, antequam exeat in actum. Ergò nec intellectui, nec phantasiæ vllo modo dici debet ingenium esse connatum, sed acquisitum. Respondemus ampliando quod suprà de potentia proxima tradidimus, eam non consistere in indiuisibili, ita vt immediatam dicat aptitudinem ad operandum, sed quandam habet latitudinem, qua multi aptitudinis, & habilitatis gradus continentur, qui tamen singuli ad differentiam potentiæ remotæ, ipsam potentiam proximam circumscribunt. Potentia dicitur remota ob tarditatem, dicitur proxima ob celeritatem, qua deuenit ad actum.

Quarta.

Ingenium est qualitas compositi.

Instantia.

Solutio.

Potētia remota et proxima ī quo differant.

actum: huiusmodi verò celeritas quodam temporis spacio præfinitur, licet breuiori, & hoc spacium habet aliquos gradus. Modò potentia proxima connascitur homini, quatenus in organo phantasiæ talis inesse potest dispositio, ac temperies, vt breuiori quodam tempore possit propria sibi effingere, ac speculari phantasmata, quæ posteà intellectui oblata ipsum excitent ad operandum, ex quo elucescat ingeniũ, quod anteà sub illis phantasię dispositionibus delitescebat. Homo ergo nascitur cum ingenio, quod est potentia proxima: ex vtero enim matris huiusmodi dispositionibus ornatus emittitur, quas Aristoteles 6. Moral. cap. vlt. virtutes naturales seù ingenitas nuncupat, quæ propriè nõ sunt virtutes, sed reddunt hominem magis vel minùs aptum ad virtutem, & ad scientiam; cum autem illæ paucis contingant, pauci etiam habili, ac prompto ingenio præditi reperiuntur; & prout eędem sunt in singulis variæ, ingeniorum hinc etiam admiranda suboritur diuersitas: Quibus autem natura eas denegauit, ijs potentia dicitur inesse remota tàm imaginandi, quàm intelligendi, quæ nil dicit excellens in homine, quoniam ei competit prout est homo: At quantum vel vnam, vel paucas, vel plures ipsarum sortiuntur singuli, tantùm à potentia recedunt remota, siue ab ingenita illa ruditate, & attingunt excellentiam quandam, siue potentiam proximam, & ingenium.

Ingeniũ inest in dispositionib. organi phantasię.

Ad secundã facilè respondemus dicendo, quod Aristoteles ibi definiuit ingeniũ vt moralis, qui considerat in anima actus voluntatis, minimè vt naturalis, qui actus inspicit cognitionis, quibus cum phantasia contineatur, iure ab ipso inibi videtur esse præterita. Ampliùs dicitur, quod phantasiæ secundariò competit electio, quatenus rectè disposita, & boni, vel mali purius phantasma concipiens, meliùs intellectus electioni deseruit, cui primariò hæc attribuitur; propterea illa etiam ingenij definitio aptari quodammodo phantasiæ potest, asserendo hanc ab illa virtualiter comprehendi, quia scil. ingenium est facultas rectè discernendi bonum, & malum, recta verò intellectus discretio supponit antecedentem, eamque rectam phantasiæ vtriusque speciem offerentis cognitionem.

Ad tertiam respondetur concedendo memoriam esse admodum intellectui necessariam ad seruanda phantasmata, quæ possit intellectus ad libitum speculari, ex quo nonnulli præter sensitiuam aliam intellectui memoriam assignarunt, quam intellectiuam dixerunt. At non ex huius muneris necessitate, quod est seruare, inferri potest ipsam esse ingenium, sicut nec ex officio phantasiæ quod est offerre, ingenium esse phantasia dicitur. Verùm cum natura ingenij determinetur facili rerum cognitione, phantasia quatenus facilè potis est cognoscere propria obiecta, ingenium eatenus appellatur, memoria cum cognoscendi

Ingenij natura consistit in cognitione.

Memoria quomodo dicatur sensus, & phantasia.

di facultate minimè sit donata, ingenium rectè dici non potest. Quòd verò subiungitur memoriam sensum esse, ac proindè non sine cognitione; respondeo quòd cum phantasiæ duo conueniant munera, vnum apprehendendi, ac iudicandi, aliud retinendi phantasmata; à primo habet nomen phantasiæ, à secundo memoriæ. Re igitur memoria, & phantasia sunt eadem, at non muneribus, ob quæ distincta etiam exposcunt organa, & sortiuntur nomina: cognoscit ergo memoria quatenus est sensus, & phantasia, quo pacto etiam dici potest ingeniũ; sed quatenus memoria, quæ solam notat imaginum conseruationem non est sensus, sed immediatè sensui tanquam arca deseruiens, nullam dicit cognitionem, nec ingenium. Dices si accidentia sequuntur naturam sui subiecti 1. de anima, tex. 11. & memoria prout est memoria, facultas est, & accidens animæ sensitiuæ, quæ cum cognitione operatur; quomodo eadem memoria in propria sui notione accepta nõ erit sensus, nec proinde cognitione gaudebit? sic sensus externi non alia ratione vocantur sensus, & cognoscentes, nisi quòd sensitiuæ animæ facultates existunt. Respondetur, quòd sicut alia datur animæ sensitiuæ facultas, quæ non cognoscit, appetitus nempe, qui prout rei est electio non cognoscit eam, licet cognitionem præsupponat, ita eidem animæ memoria potest assignari, quæ non cognoscat, & sentiat, licet insequatur cognitionem, & sensum: quinimmò fuit hoc animæ necessarium pro recta facultatum ad cognitionem ei ministrantium distributione, vt aliqua scil. non sentiret, sed reciperet solummodo, ac seruaret; cum enim propè innumeris absentibus obiectis, infinitæ propè in anima cognitiones possint exerceri, ac non nisi per species in quadam animæ parte seruatas, si hæc pars cognosceret, sequeretur eandem posse innumeras eodem tempore species cognoscere, quia receptio, & cognitio sunt eadẽ re, ac tempore, ac sola ratione (vt diximus) distinguuntur. Non debuit igitur memoria esse cognoscitiua, sed receptiua tantùm. Ad assumptum, quòd accidentia sequantur naturam subiecti: aio primùm animam non esse subiectum facultatum, sed efficiens, & causam eo, quo suprà decreuimus modo, scilicet per emanationem vel aliter; concedo accidentia sequi naturam subiecti, quatenus ab eius adherentia suscipiunt esse; at non sequuntur, quia communem habeant cum ipso naturã, à qua toto genere, substantiæ scil. & qualitatis differunt. Sic facultates, quæ sunt animæ accidentia, licet ipsam sequantur, minimè tamen quatenus tales cognoscitiuam ipsius naturam participant; alioquin essent agentia media inter obiectum, & animam; quod admittendum non est. Sed solæ sunt animę rationes, & conditiones quædam mediæ ad operandum, tàm inquam sensus externi, quàm interni, qui per se minimè dicuntur cognoscere, sed anima per ipsos.

Memoria non est ingenium, nisi prout est phantasia.

Instantia.

Solutio.

Memoria nequit esse cognoscitiua.

Me-

Memoria igitur hoc modo potest animæ sensitiuæ facultas esse, licet non sentiens, nec cognoscens; at solùm conseruans; sentiens enim ideò quid non est, quia sit animæ facultas, sed quia habeat organum ad sentiendum aptum, nam sentire, est pati, nec patitur nisi per organum, vt visus non per animam dicitur sensus, sed per oculum, quo propterea deficiente, ac remanente anima non dicitur ampliùs visus; quare tàm sensus interni, quàm externi verè per organum sensus dicuntur; sed memoria cum organum ad conseruationem tantùm, minimè ad cognitionem aptum à natura sortita sit, propterea sentiens nullo modo potest appellari. Ex his etiam patet Tullium vulgari Oratorum more locutum, memoriam à docilitate, seù potiùs à phantasia, cuius propria docilitas est non seiunxisse, arctiori, seueriorique Philosophis entium indagine relicta: Huarthem porrò eandem absolutè cognoscitiuā ponentem à phantasia distinctā, ab euidenti errore non posse vendicari. *Facultates sensitiuę nō sentiūt sed anima per ipsas.*

Ad quartā & postremā rñdetur, vtriq; ingeniū cōpetere intellectui; nam cùm in sola cognitione speculatiuus quiescat, actionem verò præter cognitionem respiciat practicus, vtraque homines dici possunt ingeniosi, tàm inquam excellenter speculando, ex quo subtilis emergit inuentio, quàm excellenter eligendo, ex quo laudabilis actionum consequitur executio. Aristoteles in moralibus ingenium per electionem, quæ facultas est practico intellectui competens tradidit hoc vno, quod ibi rationes bonorum, & malorum, quæ in actione consistunt inquirens, non potuit nisi bonum ingenium describere per facultatem, quæ ad huiusmodi actiones dirigitur, qualis est electio, quàm intellectus practici propriam constituimus; sicut enim alio intellectu speculamur ens vt verùm, sic practico eundem volumus, ac eligimus vt bonum, vnde actio, vel bona, vel mala. Dùm porrò subiungitur voluntatem non fore liberam, si ea dicatur ingenium, quoniam hoc à vi temperamenti dependet, respondendum est ingenium, quâ phantasia est verè sequi temperamentum, quâ verò est intellectus, & voluntas minimè sequitur. Sed contrà: omnes appetunt, & volunt finem eo modo, quo apparet. At singulis diuersimodè apparet, his quidem meliùs, illis deteriùs ob naturæ dispositionem vel bonam, vel malam; ergo voluntas est subdita huic apparentiæ, proinde naturæ temperamenti. Tota ratio est Aristotelis 3. Moral. cap. 4. docentis voluntatem trahi ad bonum, vel apparens bonum; esse tamen differentiam in hoc, quòd benè affectis apparet bonum, quod verè bonum est, malè affectis apparet bonum, quod est malum, quorum diuersitatis causam sicut ibi, vt moralis Philosophus refert ad habitum, vel carentiam habitus, ob quem alius aliter afficitur, sic vt naturalis referret ad corporis constitutionem, quod innuit Moral. cap. vlt. vel ad varias atræ bilis temperies, ob quas alij ve- *Ingenium est etiā voluntas seù electio.* *Instantia. An voluntas sit libera.*

sania,

sania, furore alij, vel prudentia, vel acumine afficiũtur 1. Probl. sect. 30. Hinc illud apud Physicos satis tritum: affectus animi sequi corporis tẽperaturam. Arctatur ergo voluntas ad apparentiam, hæc ad naturæ affectionem, hæc demùm ad temperamentum, quare non est libera. Videtur satis efficax eiusmodi ratio, cæterùm ex Arist. mente triplex ei potest aptari responsio. *Responsio prima.* Prima est, quòd repentini animi motus ad qualecunque apparens obiectum non sunt in nostra potestate, quomodo temperamentum aliqua ex parte cogere voluntatem videtur; vt quod obtutu rei formosæ non accendar, ac gestiam, hoc in me non est situm; sed quòd persequar, vel declinem hunc impetum, quo ad iucundam rei speciem trahor, à meo prorsus dependet arbitrio. Hac igitur ratione voluntas non absurdè vocetur ingenium, quòd aliquo pacto vtrunque vim quandam sequatur temperamenti. *Secunda.* Est alia responsio, quod voluntatis actus, vel spectatur ante habitum boni, vel mali adeptum, vel post habitum. Antè ipsum non cogitur ad vllam obiecti apparentiam, licet ad id vehementi quadam naturæ propensione feratur: nam licet maximè ad nummos, vel aurum inclinem, apparenti quodam bono illectus, in me tamen viget facultas abstinendi ab ipso. Post verò adeptum auri cumulandi habitum: difficillimè quisquam sui compos esse potest ad aurum euitandum: quod enim in febre contingit hæctica, quæ in corporibus obfirmata, nullo artis subsidio detergi potest, idem ferè in animi concipias morbis. *Voluntas post habitũ acquisitum non est quodammodo libera.* Verùm quoniam talem adsciscere habitum liberæ fuit voluntatis, ideò voluntas est domina cuiuscunque apparentiæ. *Tertia.* Tertiò, respondetur, & magis ad rem, quòd apparentia non stat ex parte rei, siue obiecti: sic enim voluntas non esset libera, nam sicut necessariò tali, vel tali monetur obiecto, sic tali etiam necessariò moueretur apparentia: & sicut obiectum, quod ex iam dictis est phantasma, sequitur temperamenti naturam; ita etiam apparentia sequeretur affectionem organi, proindè voluntas ad hanc puta apparentiam relata, nõ posset ad aliam liberè declinare: cæterùm quoniam apparentia stat penès intellectum, cuius est operatio, cum sit cognitio, ideò quod sibi tale apparet, vel eligere, vel repudiare, ratione scilicet, ac discursu docente potest. Est igitur voluntas, quæ sibi vt intellectus est omnem apparentiam generat libera, non autem ipsi, vt inferebatur subiecta. Si instes tibi datum esse à natura, vt sic intelligas, talemque tibi formes apparentiam, concedo magna quidem vi ad sic intelligendum inclinari, non tamen cogi, cum præpotens rationis vigor præcellat, cuiusce rei vberiorem suggerit comprobationem Aristoteles lib. 3. Moral. cit.

De parte corporis, in qua viget ingenium. Cap. XIV.

VM superius firmatum superq; sit ingenium esse facultatem vtrique competentem animæ intellectiuæ, ac sensitiuæ, ibi etiam propria statuetur ingenij sedes, vbi vtraq. vigebit, & stabit anima: viget autem intellectiua, vbi etiã sensitiua propter necessariam ipsius cõnexionem cum phantasia, (nam aliàs intellectiua sola nulli, vt iam diximus est addicta corporis parti:) sensitiuæ propterea locus, ac sedes erit eadem ingenij: sed eam in nobilissima sedere corporis parte conspicuum est, quòd forma est, ac substantia omnium, quæ in corpore coeunt perfectissima: partem igitur hanc principem præfinire, ac sancire oportet, de qua Philosophi, ac medici inter se plurimùm digladiantur. Pro illis stant omnium præcipui Aristoteles, & Auicenna: pro his Plato, & Galenus, cum tota quique sectantium classe. Priores cordi assignant in corpore principatum, & pulcherrimè argumentantur, quòd in omni re necesse sit ad vnum deuenire principium, ad quod cætera omnia referantur, cum sit longè præclarius vnum ponere, quàm duo, in quibus id fieri potest: aptissimus autem huic principio locus est medius, vt à quo cætera omnia æqualiter distant, & medium perfectissima est loci differentia: cor igitur in corporis medio positum, membrum etiam princeps absolutè dicendum est. Porrò venæ oriuntur à corde, vt etiam nerui: patet vtrumque sensui, quia vena caua, quæ aliarum omnium venarum est mater, propagatur à corde, non aliunde in ipsum inseritur, cuius rei est signum, quòd per eius non transit corpus, vt per hepar facit. Sed vbi oriuntur venæ, ibi etiam sanguinis est initium, & vbi hoc ibi etiam initium sensus, quia sola sanguinea sentiunt, exangue nullum: ita neruorum conspicua soboles in ipsius cordis sinubus adnotatur; sed nerui sunt sensus instrumenta: à corde igitur ipsum habent. Amplius quis ignorat caloris in vniuerso tantam esse virtutem, vt sicut è corporum cælestium æterna, & incessante actione progignitur, ita ceu minister ipsorum, hæc omnia sublunaria gignit, seruat, ac fouet? sed quod in magno præstat mundo, in microcosmo etiã, seu paruo mundo, qui homo est, rationi consonat ipsum exercere. Ac vt id commodè posset, in medio corpore necessariò debuit collocari, quò ad omnes aptissimè partes diffunderetur. In hoc medio stat cor fucina mirabilis, & minera caloris, qui cum sit accidens, nec meare in partes sine subiecto possit, debuit eius inibi elaborari vehiculum, quod est spiritus subtilissima quædam substantia ex puriore sanguinis, & aeris portione in cordis

Cor secundum Arist. est corporis pars princeps.

Calor gignitur ex motu calorum.

Spiritus in corpore est caloris vehiculum.

ventriculis procreata: hunc spiritum regit anima, vt eminentior forma, & agens in corpore princeps, ipsoque propterea semper, vt proximo instrumento vtitur. Æquum est igitur vbi suum hic sortitur exortum, animam etiam positam existimare. Cerebrum verò sensit Aristoteles ad cordis tantùm refrigerationem esse compactum, vt ex hac temperie corpus totum adiuuaretur, æstu aliàs, & feruore cordis nimio conflagraturum: probat hunc eius vsum, quia sit substantia terrea, & aquea, pusillis, ac tenuibus referta venis, pauco refertis sanguine, ac sit tactu frigida, & colore alba, & fluxionum omnium fons, quæ singula eius indicant frigiditatem.

Cerebri vsus est cor refrigerare, ex Arist.

Galenus ex aduerso Platoni subscribens, tres in corpore asserit esse partes, in quibus anima tres obtinet facultates principes, scil. sensitiuam in cerebro, vitalem in corde, naturalem in iecore: eius maxima hæc est ratio, quòd ibi est sensus origo, & fons, vnde propagantur, & fluunt nerui, qui sunt sensus, & motus instrumenta manifesta: sed oriri neruos à cerebro visus in anatome planissimè ostendit; ergo cerebrum est commune sensus, & motus principium: eodem medio cordis, ac iecoris principatum demonstrat, quia pariter ex anatome conspicitur, venas ab hepate, & arterias à corde exoriri; ergo hepar principium naturalis, seù nutritiuæ facultatis, & cor vitalis: illa sanguinem alendo aptum gignit per venas fusum; hæc gignit calorem, qui per arterias ad vitam membrorum tuendam defertur. Sic igitur tria sunt membra præcipua, trium æquè facultatum præcipuarum sedes. Subdit alia quamplurima Galenus pro huius sententiæ confirmatione lib. 6. de Hipp. & Plat. decr. cap. 3. & seq. vbi etiam adducit experimentum medicamentorum, quæ capiti applicita delirantes sanant, ergo ibi est sensus functio, vbi eius apparet sanatio, quæ profectò deberet per medicamenta cordi imposita fieri, si vigeret in eo. Ad assumptum de spiritu, quo maximè nituntur Philosophi, videtur & ipse multùm propendere, quia verè inibi videtur consistere anima, vbi spiritus eius instrumentum emergit. sed ait sensitiuam facultatem non vti cordis spiritu, sed alio in cerebri ventriculis elaborato, quem animalem appellat diuersæ ab eo conditionis, & naturæ; Igitur ibi etiam anima suam habet cum hoc spiritu stationem; ex quo illorum concidit fundamentum à vitalis ministerio deductum.

Galeni & Platonis opinio, quòd tres sint partes principes in corpore.

Cæterùm non se deserunt Philosophi contra Galenum acriter disputantes, eiusque rationem soluentes; inquiunt enim, quòd etiamsi concedatur neruos materialiter à cerebro, & venas ab hepate, ac sanguinem promanare; tamen formaliter illorum est principium cor, à quo virtus, quæ illos reddat sentientes, hunc autem nutrientem, per calorem, & spiritum communicatur; illud enim potius statuendum est

Peripateticorum disputatio contra Galenũ.

mem-

membrum princeps, in quo viget virtus ſine materia, quàm ex quo educitur materia ſine virtute, materiam namque ſuggerere ignobilius multò eſt officium eo, quo actus tribuitur, & perfectio: hanc verò non ſolùm conferri aiunt à corde, medio ſpirituum per arterias carotides dictas ad cerebri ventriculos, in quibus omnis cognoſcendi actus abſoluitur, ſed etiam per alios omnes arteriarum ramulos ad totius corporis neruos; quippe mira naturæ induſtria factum eſt, vt ſingulis neruis iungatur arteria, ex qua calor, & ſpiritus neruum perficiens diffundatur: quare ſicuti cerebrum ſtat in capite pro ſpirituum vitalium plus æquo calidorum explenda temperie; ita pro cerebro ſtat in ſingulis corporis partibus neruus, & pro corde arteria, ex quibus medio, ſpiritus temperamentum ſenſui, & motui accommodatum reſultat. Nulla igitur in neruis eſt opus motiua, & ſenſitiua virtute à cerebro demandata. Ad experimentum verò à ſenſus ſanatione deſumptum, inquiunt indicari quidem per hoc animam ſenſitiuam, & phantaſiam in cerebro apparenter, vel (vt aiunt) manifeſtatiuè ineſſe, non autem radicaliter, quomodo in ſolo inſidet corde, quod idem eſt, ac ſi dicant, quòd ſicuti oculus eſt organum cerebri pro explenda viſione, ita cerebrum eſt cordis organum pro ſenſione, vt etiam alia membra ſunt veluti eius organa pro alijs actionibus, iecur nimirũ pro sãguificatione, teſtes pro generatione, pulmo pro euentatione obeunda: his enim alijſque ſingulis cor confert calorem, cum calore ſpiritum, & cum hoc ſingulas facultates. Spiritum demùm animalem à Galeno introductum, omninò iactant eſſe figmentum, quia cum velit ipſum in plexu retiformi in anteriori cerebri parte adnato elaborari, ac ſubtiliari, in euidentem ſe inuolui aſſerunt abſurditatem, frigidi enim eſt incraſſare, calidi ſubtiliare; at cerebrum reſpectu cordis frigidiſſimum, attenuare, ſubtiliareque magis ſpiritum, quàm cor poſſe, ab omni videtur ratione alienum. Ideò ſola ex ipſorum ſententia ſufficit caloris ſpiritus alteratio, ſeu refrigeratio, abſque eo, quod aliam induat naturam, & formam.

Auic. fen. 1. 1. doctr. V. cap. 1.

Anima eſt radicaliter in corde, manifeſtatiuè in cerebro.

Non dari ſpiritum animalem.

Sed hæc peripateticorum acumina cum Galenus, & medici rationũ euidentia minùs poſſint, experientia nituntur conuincere. Duo præſertim afferunt, quibus à ſuſcepta illi cogantur ſententia recedere. Alterum eſt, quòd ſi ligetur neruus, deficit ſenſus, & motus in ea parte, quæ cor verſus repit, in ea verò, quæ cerebro eſt continua, omninò ſenſus viget, ac motus, quod è contra ligata contingit arteria, pulſat enim in ea parte, quæ cordi nectitur, minimè in altera, quæ cerebro. Indicium hoc eſt, à cerebro ſenſum, & motum, à corde pulſationem, tamquam à veris, proprijſque principijs proficiſci. Alterum eſt, quòd obſtructo cerebro, vt in apoplexia, ſtatim homo ſen-

Philoſophi conuincuntur à medicis duobus experimentis.

Gal. de Hip. & Plat. dec. cap. 3.

su priuatur, ac motu; corde autem nedum obstructo, sed vel etiam præciso, minimè: quod se non rarò affirmat Galenus vidisse in animalibus sacrificiorum, quæ præcisis cordibus adhuc vociferabantur, & currebant: ex hoc igitur constat non esse cor motus, & sensus principium, vt qui, amisso eo, non amittuntur, vt euenit amisso cerebri vsu.

Vera sententia explicatio.

In huiusmodi controuersia, quædam sunt à medicis, & Philosophis rectè tradita, quædam non. Rectè medici sensuum certitudine; hærentes tria statuunt in corpore principalia membra, cerebrum, cor, iecur, in quibus anima, vel in toto corpore extensa, clariùs tres suas expandit functiones principes, vt Galenus affirmat; nam ex quo fonte scaturiunt organa, manant etiam facultates, sua in illis munera explentes. At neruos à cerebro, arterias à corde, venas ab hepate oriri vel cæcus animaduertat, sicuti sano cerebro, rectè hominem imaginari, cogitare, ratiocinari; læso autem prauè singula perficere perspectissimum est; ex quo etiam tutò arguitur cerebrum partem esse ipso etiam corde digniorem, cuius actio, vitam scil. & calorem in corpore conseruandi ad vnius dirigitur cerebri conseruationem, per quod homo suam promit excellentiam. Sed rectè contra Galenum me iudice peripatetici sentiunt vnum esse duntaxat spiritum vitalem, singulis partium omnium officijs deseruientem; non enim sunt multiplicanda entia sine necessitate: sed vitalis qualitatibus duntaxat alteratus sufficit; ergo non est necessarius animalis iuxta Galenũ essentialiter immutatus. Minor probatur, quia vitalis in eum finem in cerebro transmutatur in animalem, quò (vt fatentur omnes) cognoscitiuis facultatibus sit habilis, quæ calore nimio vitalis confunderentur, & ad phrenesim, atque impetum agerentur, ergo sola sufficit eius accidentalis mutatio ex cerebri frigore acquisita. Insuper cum vna sit sanguinis massa, ex qua fit spiritus, vnus itidem erit spiritus. Rursus animalis demonstrationem afferit Galenus 12. Meth. cap. v. ex plexus, retiformis haberi constitutione, cui parti nullus in corpore potest alius assignari vsus, præter vitalis spiritus trasmutationem: sed huiusmodi plexum non admittit Vessalius in anatome, & Franciscus Vallesius negat vnquam se vidisse: vel si etiam admittatur, cum ille sit arteriarum soboles, cur aliæ pariter arteriæ non erunt eadem facultate donatæ? si dicant ea non esse circumuolutione præditas, dicimus rationi esse consonum, ex ea quidem posse motum retardari, & sic frigefieri spiritum, non autem substantialiter transmutari. Demùm rebus substantialiter differentibus, distinctæ omninò definitiones conueniunt; sed cum à Galeno spiritus animalis definiatur exhalatio ex benigno sanguine assurgens, non potest hæc definitio vitali competere: quomodo is igitur definietur? certè vel plures dari sanguinis species oportet, ex quibus

Vnus tantũ Spiritus vitalis datur in nostro corpore.

Lib. 2. Controuer. cap. 33.

Lib. 6. de vsu part. cap. 17.

vterque

vterque spiritus assurgat, vel vitalem ex sanguine non assurgere dicẽdum est: si dicas animalem assurgere ex sanguine purissimo arteriolarum dicti plexus: contrariatur hoc penitus Galeno lib. 7. de vsu part. cap. 4. vbi eum tradit ex vitali spiritu tanquam ex propria materia generari. Vnus itaque tantùm concedendus est vitalis, phantasiæ, cogitationis, ingenij, & aliarum omnium sensitiuarum ac motiuarũ actionum minister.

Cæterùm vt probabiliter, ac subtiliter peripatetici de cordis principatu loquuntur, ita iam dictis cedere coguntur medicorum experimẽtis, quibus cor conferre membris vitã caloris influxu, non autẽ, sensũ ac motũ probatur. Falluntur etiam dum imponunt Aristoteli, quod cerebrum sit pars vicaria cordis pro explenda sensione, cum ex eius verbis 2. de part. animal. cap. 7. liquidò constat, non alium se admittere in cerebro vsum, quàm cordis refrigerationem, immò parùm abest, quin ibi excrementum esse fateatur. Præterea cum per arterias medio vitalis spiritus communicari sensum, & motum partibus velint, absque influxu cerebri, pro quo neruum sufficere in illis aiunt, sequitur, quòd in ligato neruo non debeat amitti sensus, & motus in ea parte, quæ infra vinculum est, quia ei etiam accedit arteria, ex qua vtraque virtus transfunditur. Hoc tamen non videmus, quia remanent in parte supra vinculum versus cerebrum, ergo ab eo sensionis influxus.

Iam verò licet vtraq. secta hoc pacto de animæ prima sede, ac radicatione dissentiat, tamen in eo rectè conuenit, quòd facultates omnes, imaginationis, memoriæ, ac proindè ingenij, ac iudicij in cerebro celebrẽtur cum spiritus tanquam instrumenti concursu: in eo tantùm differt, quòd illas medici volunt adnasci cerebro: peripatetici Arabes ad illud (vt diximus) ex corde spirituum deferri vehiculo: in quo mehercule decipiuntur, quippè vni sunt ingeneratæ cerebro, seu potiùs vni connexæ animæ sentientis essentiæ, quæ licet in toto, & in singulis partibus cum dictis etiam facultatibus sit extensa, (vbi enim est essentia, ibi necessariò est facultas, in toto autem & in qualibet parte constat ex Aristotele animam, vt formam, seu essentiam inesse) tamen in cerebro, tanquam in proprio illas obtinet organo, ac per proprias etiam manifestat actiones. Propterea benè quàm plurimi medicorum contra alios sentiunt, neque ab ipso cerebro deferri per neruos medio spiritus facultatem sensificam, & motricem; sed ab eo duntaxat, influere qualitatem quandam spiritualem sine materia, quæ irradiatio est, perinde ac à sole defluit lumen, quod sicut longinqua omnia, & solida corpora in instanti penetrare est aptum, idem etiam illa facit illustrando neruos, & ad actum sensationis deducendo, quod ipse non possit

Ingeniũ in solo cerebro celebratur.

Sensus, ac motus communicantur à cerebro per irradiationem.

posset spiritus, tùm quia nerui sunt corpora densa, nec ipsius transitui apta, qui crassior est aere, vt ait Galenus libello: An sanguis, in arterijs secundum naturam contineatur, tùm etiam quia instantaneis mẽbrorum motibus non potest sufficere, cum sit corpus quoddam mobile, ac proinde manifesto indigens tempore, quo non indiget illuminatio in instanti agens. Ac demùm quia cum facultas per spiritus delata sit virtus, potentia, & qualitas essentiam animæ inseparabiliter insequens, & in spiritibus non sit anima, ergo neque etiam potest esse facultas. Vel si quæ partes habent animam, habent etiam facultatem: non est igitur necesse, vt hæc per spiritum deferatur: sola itaque sufficit irradiatio, quæ insitam in illis excitet, & actuet facultatem, vt insitum etiam spiritum, qui eius instrumentum existit. Sed hæc apud Medicos fusiùs & accuratiùs enodantur.

Temperamentum cordis ingenio accommodatum expenditur. Cap. XV.

I spiritus vitalis in corde genitus est (vt diximus) præcipuum, commune, ac maximum ingenij instrumentum, debet ipsius primùm expendi cordis conditio, ob quam ille optimus generetur; postea siquidem aliarum etiam partium natura ingenio conferens discutietur. Eo verò est vtendum ad huiusmodi perscrutationem progressu, quòd caloris vi nituntur animæ operationes; frigore pariter non nihil iuuantur: humorem, & siccitatem vtriusque materias esse satis constat: prout ergo calor idem varias cum frigore in humido, ac sicco suscipere miscellas est aptus, variæ necessariò exurgunt, cordis, cerebri, spirituum temperies, per quas in illis, vel calor, vel frigus, vel humor prævalet, vel siccitas; ac prout vnumquodque horum proprio fundatur elemento; ideò iuxta talis elementi naturam, ac molem, alia in ijsdem partibus connotatur qualitatum varietas, quæ secundæ vocantur, puta duricies, vel mollities, densitas, vel raritas. Et quia ex qualitatum cùm primarum, tùm secundarum in mixto coeuntium confluxu, varia subinde oritur in partibus conformatio; propterea quædam magna, vel parua, alia angusta, vel lata, alia obliqua, vel recta, informis, vel elegans gignitur. Videndum est igitur ante alia quonam earum qualitatum gradu, ac temperamento, siue corporis constitutione gaudeat ingenium.

Frigiditatem ingenio non conferre per se, at per accidens tantùm, Philosophus expressè cap. 4. lib. 2. de partib. animal. fatetur, & consentit Gal. lib. quòd animi mores sequantur corporis temperaturam

cap. quinto; nam eius est incrassare, & constipare, ac immobile reddere, quæ sunt omnes actiones admodùm animæ contrariæ, quæ spirituum mobilitate, subtilitate, splendoreque fulcitur; hinc à frigore sensuum obtunditur vigor, hæretque animus, ac torpet velut gelu prępeditus. Eadem ratione frigiditas si iungatur sicco, inutilis euadit ingenio, quia terreum sic temperamentum corporibus infert, ad iudicium, & prudentiam magis, quàm ad ingenium conferens, vt in senibus, qui tamen non ratione frigiditatis, sed siccitatis eo pollent, vt ibidem Galenus affirmat.

Si porrò cum humiditate iungatur, quia sic aqueam præfert naturã, & sensui, & intellectioni magis aliquantò conducit; id tamen non ob ipsam euenit frigiditatem, sed ob tenuitatem potiùs, ac sinceritatem aquei humoris, qui sensus mobiliores, ac expeditiores reddit, vt ipse etiam Philosophus ait loco citato. Per accidens igitur frigiditatis vtilitas aduenit ingenio, quatenus caloris vim ad actiones animæ coarctat, ac temperat. Hæc autem caloris temperies, ac refractio si parua sit, ex quo calor remaneat intensus, ac fortis, ingenium præstantiam vix etiam sortitur vllam, quia temeritas, ira, furor ex huiusmodi calore consequitur, præsertim si materiæ connectatur terrestri, ac siccæ, vt in apris, ac tauris, ac maniacis hominibus in quibus à vehemẽti calore, humor ater, ac terreus agitatus aduritur, ac illi omninò ex hac tẽperie contingunt affectus, quibus vates, ac sybillæ præcellũt: calor enim duntaxat moderata frigiditate retusus confert ingenio, quia frigus inseruit ad quietem; at in quiete anima fit sapiens iuxta Philosophum primo de anima tex. 48. & 7. Phys. tex. 20. Hinc timidos homines esse ingeniosiores affirmat probl. 15. sect. 14. quia minori caliditate præditi. Insignem etiam adsciscit noxam ingenio calor cum humiditate copulatus; quia sic plurimæ caloris actione fumositates, ac euaporationes fiunt, quibus illa humorum puritas, ac sinceritas inquinatur; ob quam præcellit ingenium: præterea ex nimio caloris in humido motu confunditur animalis virtus; loco Physic. cit. quapropter adolescentes senibus imprudentiores inspicimus, ob calorem, & humiditatem in illis præualentem, in his edaci temporis lapsu refractam, absumptamque: sic in ebrijs contingit fatuitas, ac dementia ob effumantium ad caput vaporum illuuiem, sic animalium humidiorum, & calidiorum omnium ineptiam, socordiamque, ac torporem in actionibus adnotare licet; vt suum, tassorum, & aliorum id generis, siccioribus autem, ac moderatè calidis, insignem inesse prudentiam, ac sensuum robur; vt formicis, & apibus, propterea humiditatem maximè inimicã esse animę in Timęo prodidit Plato, eiusque malo animam in corpus illapsam, inditarum omnium ex ideis notionum obliuione capi; siccitatis

Frigiditas iuuat ingenio per accidens.

Calor temperatus ingenio conuenit.

Caliditas & humiditas ingenio inimica.

Siccitas ingenio maximè confert.

Lib. quod animi mores cap. 5.

Eod. lib. c. 4.

tis autem tàm connatæ, quàm eius, quæ sensim per ætatis gradus adsciscitur bono fieri hominem sapientem, quales fiunt senes ob siccitatem adeptam; ex quo dictum Heracliti à Galeno relatum; splendor siccus, animus sapientissimus: nam siccitas puritatis ac sinceritatis est mater; ita in siccitatibus æstiuis mira serenitas, & puritas aeris quæ in hybernis vitiatur, vaporibus humidis in aere circumfusis: Gal. etiam stellas esse puras admodùm, & fulgidas, quippe siccas affirmat; ac verè sensus in morbis quamplurimis siccioribus acuuntur, vt in phrenesi, ac mania, qui sunt sicci capitis morbi, tūc enim homines alioquin inertes, ac rudes, quodammodo vegetiores, ac verbosiores, & in quibusdam etiam conceptibus acutiores videmus fieri, licet confuso, inconstanti, ac deprauato tenore animi, tùm ob ipsius siccitatis excessum, tùm præsertim caliditatis ei iunctæ, quæ actionū perturbationis est auctrix; debet enim vtraque modum seruare quibusdam contentum gradibus, vt animæ conferat. In alijs autem frigidioribus, & humidioribus morbis (interueniente præsertim aliqua caliditate humidum commouente, qualis in lethargo in quo fit excalfactio, & accensio humoris pituitosi in cerebro redundantis) stoliditas adnotatur, & stupor, sicut etiā in caro, & in comate, qui soporiferi sunt affectus ab nimio humiditatis occursu geniti. Hanc pariter humidi noxam apertiùs tradidit Medicinæ parens Hipp. in aphor. V. sect. 3. inquiens. Austri caput grauantes, auditum hebetantes, caliginosi, pigri, dissoluentes; hos autem esse ventos calidos, & humidos Philosophus docet sect. 1. probl. 23.

Frigiditas, & humiditas parit stoliditatē.

Iam igitur quanā huiusmodi qualitatū tēperie, præditæ debeant esse partes ingenio ministrantes, facilè dijudicari potest. Si humiditas tàm per se nocet ingenio, quàm cum caliditate iuncta: si pariter cum frigididitate parum, vel nihil conferre dicitur: si frigiditas non nisi priuatiuè, ac per accidens confert; per se autem potiùs obest animæ, præsertim siccitati annexa ob nimiā crassitiem: si calor pariter nimius cum nimia siccitate plurimùm cognitioni officit, conspicuum sanè fit non aliā qualitatem sensui, proindeque ingenio conuenientiorē esse, quàm remissum calorem cum moderata siccitate, ac substantiæ tenuitate copulatum, adeo vt ab huiusmodi temperamenti norma, & gradu, maiorem vel minorem ingenij excellentiam emetiri debeamus.

Tēperamētum ingenio accommodatum quodnam sit.

Cor itaque in actiuis debet esse mediocriter calidum, in passiuis mediocriter siccum, quia illarum affectum excessibus redditur ingenio parùm vtile; vt enim vi nimiæ caliditatis sanguinem vrit, ex quo postea spiritus exhalant confusi ac turbidi, itemque acres, ac mordaces, qui ad cerebrum elati, ipsum vellicant, & excitant ad species iucundi, vel molesti prosequendas; vnde insignis audacia, motus, & furor;

ita nimis imbecillo calore sanguinem generat frigidum, & aquosum, ex quo fiunt homines maximè pusillanimi, quia metus est affectus frigidus, quod pallor timentium, ac externarũ partium refrigeratio, ipsorumque veluti gelatæ sensus, ac motus facultates ostendunt. Hac autem pusillanimitate minimè ingeniosus est præditus, qui ob modicũ bilis in ipso redundantis, promptus est ad iram, ac facilem sanguinis ebullitionem, præcordiorumque concipit incalescentiam, quod cum sensu palã est satis in brutis ingeniosioribus, puta vulpe, ape, vel equo; tùm ratione comprobatur, quia dos est ingenij maxima penetrare in ardua, ac ex distinctione multorum inuenire medium aptius, ac facilius, quo res intelligatur; hæc verò nonnisi naturam sapiunt ignis, cuius est penetrare, segregare, in omnes circumagi partes; quare ingeniosus potissimùm ignis videtur iuuari virtutibus, proindeque flauæ bilis elementum igneum in homine referentis. At sicut ingeniosus pusillanimus non est: ita nec est audax, sed potiùs circumspectus, ac timens ob frigidi affluxum humoris: hinc in supracitato probl. Philosophus metum, ac ingenium sese plurimum comitari affirmat, quoniam qui metuunt remedia cogitant, & quærunt, quibus sibi possint prouidere; ideo magis inueniunt, ac ingeniosiores existunt, quàm audaces qui sibi plurimùm confidentes, non mouentur via discursiua ad inquisitionem eorum, quæ suis possent viribus opitulari; quare nulla eos vel admiratio, vel de contingentibus cogitatio tenet, ex quibus tamen ingens cietur intellectui robur, cum homines admirando, ac meditando cæperint philosophari.

Ingeniosi sunt cholerici.

Ingeniosi sunt timidiores.

Ex moderato igitur hoc timoris affectu, ingeniosi cor elementi frigidi, aquei nempe, vel terrei mediocritate constare planissimum est, quod præter allatas Philosophi auctoritates, ac sensuum in animantibus ingeniosis iam dictis fidem, quæ furore temerè non aguntur quo apri, ac tauri, id vnum suadet magis, quòd cum ingeniosus subtilitate sua plurimos, & varios rerum formet conceptus, tum multos eorum vnit, & connectit, vt veritatem inueniat, quæ connexio, & vnio ad frigidi naturam spectat vt 4. Meteor. in primo Arist. tradit; præterea ingeniosus est etiam sapiens, at ad sapientiam quies, ad quietem, & stabilitatem frigidum confert, & siccum, siue terra, vel humor terræ vicem in homine gerens, qualis melancolicus est, quæ tamen terræ cõferentia, & vtilitas est ingenio (quod suprà diximus) accidentalis, quia sicut frigiditate ad solum inseruit calorem temperandum, ita stabilitate, ac densitate ad nimium eiusdem caloris motum, ac raritatem moderandam maximè confert; nam solus calor, seu spiritus proprium est animæ, proindeque ingenij instrumentum.

Temperamentum cordis ingeniosi vergere ad mediocritatem in primis qualitatibus.

Cor ingeniosi debet esse mediocriter humidum, & siccum.

Constat autem cor præterea medietate passiuarum qualitatum, humidi-

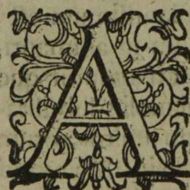
miditate nimirùm ac siccitate, quia ingeniosus facilè recipit species externorum, quòd nonnisi humidi refert naturam, cuius est ab externis facilè terminari: sed easdem etiam facilè conseruat, ac retinet species, quæ retentio ad siccitatem refertur. Ideò quæ facilè apprehendunt, nec seruant, vel quæ meliùs seruant, difficilius autem apprehendũt, bona esse minimè dicuntur ingenia. Ex eo etiam patet cor mediocriter siccum esse debere, quia cum ingenium remisso vtatur calore, remissa etiam siccitate vtatur necesse est, quæ huiusmodi calorem consequitur nec siccitas terrea, quæ sit intensa ingeniũ quidquam iuuat, quia cum ipsa ad solam conferat stabilitatem caloris, magna esse non potest, quia redderet calorem immobilem, proinde officijs animæ, ac ingenio minùs aptum, cui propterea siccitas ignea magis est vsui: terrea magis videtur iudicio facere; vnde senes terreo sicco imbuti prudentiores, iuuenes igneo dotati sicco, ingeniosiores, ac subtiliores censentur.

Iudicium qua iuuetur temperie.

Vindicet igitur ingenium sibi cor in actiuis, & passiuis qualitatibus temperatum, ita vt neque frigore, neque calore multùm excedat, sed instar ceræ facilè terminari, ac recipere, ac in omnes verti formas possit; verè tamen in ipso siccitas ignea nonnihil prædominetur. Ex quibus etiam apparet quænam ex secundis qualitatibus cordi magis, vel quænam ipsi figura conueniat.

Cordis figura, venarum conditio, necnon hepatis, ac totius corporis habitus in ingenioso qualis. Cap. XVI.

Articulatio cordis quid sit.

ARISTOTELES Lib. 3. de partibus animal. cap. 4. ait articulatiora corda eorum esse, quæ sensu meliùs valent, dearticulatiora eorum, quæ sensu hebetiori sunt vt suum: articulationem cordis interpretatur inibi quandam substantiæ cordis coagmentationem suturis capitis similem, quæ profectò ad raritatem spectat; ac sicut per suturas capitis vt potè per rariores quasdam partes, subtiliores cerebri superfluitates perspirant; ita per articulatius, seù rarius cor fuligines actione caloris continuò excitatæ, faciliùs expelluntur. Quam etiam ob causam durum, & spissum cor hebetiorem inducere sensum affirmat, præterquam quòd terream sic refert substantiam ingenio parùm vtilem: cor autem mollius quia refert igneam humido, ac sicco temperatam, sensus robori, ac vigori magis conducit; nam cum sentire sit pati; hoc verò dicat recipere; sanè melior fit in molli receptio, quàm in duro, quod ex sigillo duræ, vel molli ceræ admoto satis percipitur.

Cor

Cor magnum ibidē Philoſophus inquit propenſos reddere ad apertum timorem, dum tamen ſit proportione corporis magnum, quale ceruo, lepori, muri, aſino, muſtellæ: paruum cor audaciam, vel confidentiam facere teſtatur, quale apris, leonibus, tauris: affert rationem, quia cogitur in parua fornace calor, fortiorque fit, in magna dilatatur nimis, ac diſpergitur, vnde timor, qui caloris imbecillitatem ſectatur.

Cor magnū est cauſa timoris.

Ingenij facultas cum inter huiuſmodi paſſiones quodammodo ſit media, potiùsque timorem quendam (vt diximus) comitem habeat, requirit cor niſi grandiuſculum, ſaltem reſpectu corporis mediocre, in quo calor nec multùm diſſipetur, neque cogatur, cuiuſmodi eſſe volūt ſimijs, vulpibus, equis, canibus, & id generis alijs ingenioſioribus: quòd verò de toto dicimus corde, idem de ipſius intelligatur ventriculis, qui vel nimis anguſti, vel nimis lati officerent ſenſui; ſic etiam de venis, & arterijs, quæ perinde, ac ventriculi ſunt vaſa caloris.

Cor mediocre in ingenioſo requiritur.

Venæ latæ iuxta Philoſophum præfato cap. eiuſdē libri habitus corporis frigiditatem: iuxtà Gal. lib. 2. de temperamentis cap. 4. caliditatem oſtendunt: Philoſophi eſt illa ratio, quòd in venis latis ſanguis refrigeratur, ob venti, ac externi aeris iniurias, quibus ſunt obnoxię, quia excarnes, & cuti prominentiores paruis, quæ ſubſunt carni: porrò prædita pinguedine corpora venis haud conſtant latis, ſed paruis; at nihilominus pinguedo fit à calido, non à frigido: igitur ſanguis in venis paruis calidior, in latis ineſt frigidior. Galenus ait, venas latas eſſe calidas, quia caloris opus eſt dilatare, ſpirituque ipſas diſtendere: de pinguedine ſtatuit eam fieri à frigiditate, ob quam ipſa concreſcit, quia in calidis corporibus digeritur, atque abſumitur, in frigidis autē ſeruatur; quā ob cauſam non penes partes carnoſas, quæ calidæ ſunt, ſed penes membranas, puta capitis, vel abdominis, quæ ſunt frigidæ pinguedo congelatur; iccircò venæ paruæ, quæ in pinguibus cernuntus corporibus frigiditatem, ſicuti venæ magnæ gracilibus inſertæ caliditatem promunt ipſorum. Huiuſmodi controuerſia non eſt, quòd ab inſtituto me longiùs abſtrahat: ego quidem aſſentior Galeno ob dictam illam præcipuam rationem, quòd calor diſgregat, frigus conſtringit. Latæ igitur venæ ampliorem continebunt calorem, anguſtę infirmiorem; nam quòd aſſeritur à Philoſopho, pinguia corpora eſſe calidiora, & nihilominus cum venis paruis, diſtinguit rectè Galenus loc. cit. pinguedinem à corpulentia: illā à frigiditate omninò fieri probat exemplo fæminarum, animalium hyeme latentium, & aliorum ocioſiùs viuentium, qui omnes habitu ſunt frigidiori, reſpectu vel hominum, vel animalium ſub dio degentium, vel aliorum motu vegeto corpus agitantium; corpulentiam, ſiue carnis abundantiam concedit

De uenarū calore cōtrarietas inter Galenum & Ariſtot.

à vegeto calore cum multo humido, seu sanguine gigni, ficuti mediocritatem in hac, & in pinguedine, à mediocri tùm calore, tùm sanguine prodire. Ac si dicatur pinguedinem iuxtà eiusdem loci doctrinam, ex parte sanguinis tenuiore, ac leuiore fieri, quæ non nisi calida esse potest, admittitur hoc, quoad materiam, quia scil. pinguedo ex hac parte calida materiali resultat, sed efficiens eius, non nisi imbecillus est calor.

Ingeniosus non est pinguis, neque carnosus multùm, neque etiam multum gracilis, ideo venis constabit medijs, ac potiùs latioribus. Patet illud præter oculorum fidem, si vel essentiales, vel accidentales ipsius causæ æstimentur. Illæ cum sint vel temperies ad calidum, & siccum vergens, vel perennes, & continuæ spirituum animalium motiones, quæ in ipso ex cogitationibus fiunt, sanè prima aliquid pinguis, & succolenti absumet humoris, cuius defectu corpus ad gracilitatem deflectet: secundæ cum notabilem faciant eorumdem spirituũ attritionem, absumunt quoque eos; quam ob rem sanguis etiam, ex quo incessanter exhalant exsiccatur. Accidentales causæ sunt inæquales viscerum naturalium intemperantiæ, quæ vt plurimùm in ingenioso rum corporibus excitantur, ventriculi nimirum, hepatis, mesenterij; cum enim ob iuges, multasque speculationes calor à ventriculo ad cerebrũ euocetur, multa in ipso excrementa, ob imminutam caloris defectu cõcoctionem gignuntur, quæ in flatus conuersa ventris rugitum inferioris pariunt studentibus familiarẽ, & cum sanguine mixta, prauè nutriunt, ex quo totius corporis gracilitas, & pallor, quare à poeta dicta pallida turba doctiorum: ad venas porrò mesenterij detrusa obstruunt ipsas: ex hac obstructione calor quidam visceribus extraneus, ob prohibitam scil. trãspirationem inuritur, qui licet tantus non sit vt efficere febrem possit, maximè tamen ingeniosi corpus ad ipsam disponit: qua etiam de causa venæ in ipso angustiores redduntur, prauis vt pote refertæ succis; cum tamẽ naturaliter in ipso mediæ sint magnitudinis, vel nõnihil eam transcendentes. Ità præ tæteris hepar, quod naturali habitudine in ingenioso subcalidius, & siccius debet esse, vt subtilem purũque progignat sanguinem hac viarum angustia circumseptum, cum se pro necessitate satis euentare nequeat, efferuet adeò vt ipsum superasset sanguinem, ac melancolicum reddat, vnde moderatum aliàs, ingeniosisque proprium temperamentum euertitur, ex quo non rarò melancolici, tristes, iracundi, subdoli, modò pertinaces, modò inconstantes, prout melancolia diuersimmodè accenditur, ac varios acquirit gradus, & species, quibus ad varias artes, ac studia disponuntur, de quibus infrà suo loco.

Habitus corporis ingeniosorum qualis.

Hepar in ingeniosis quale.

San-

Sanguinis ingenio conferentis conditiones. *Cap. XVII.*

RÆTER allatas dictarum partium constitutiones ingenium euidenter iuuantes, illa est maxima, & præcipua, quæ ad sanguinem spectat, cuius naturam inquit Philosophus cit. cap. 4. lib. 2. de partib. animalium esse causam, cur animalia, varijs moribus, varijsque sensuum facultatibus gaudeant, quippe alimentum, seù materia totius corporis existit, iuxtà cuius varias dispositiones, animalium forma, nempè anima nonnisi variè potest hanc, vel illam actionem exercere; præterea sanguis est materia, ex qua oritur spiritus, prout ergo ea erit vel crassa, vel tenuis, sincera, vel turbida, consimilis ex ipsa etiam spiritus resultabit, ex tali autem vel tali spiritu, operationes animæ, vel bonæ, vel malæ. *Cur sāguis iuuet ingenium.*

Sanguis igitur animalis pusillanimi est frigidus ac tenuis, siue aquosus, & dilutus, qualis damis, asinis, ac ceruis; at animalibus audacioribus, nempe apris, ac tauris sanguis inest calidus, & crassus, multisq. fibris refertus, quæ cum terrenam sapiant portionem, fit vt accensus in ipsis calor seruetur diutius, vehementiorque fiat, vnde furor, & audacia. Ingeniosus cum moderatum quendam gerat metum, sanguine pariter quodammodo inter allatos medio constabit, neque enim calidus vt furentium, neque frigidus vt pusillanimorum, sed vtriusque medietate perficitur: porrò nec terrestris, & crassus, sed igneus, & aereus, ideoque tenuis, vnde plerunque non robusta, sed facilè dissolubilia, & alterabilia sunt ingeniosiorum corpora. Ex hoc etiam sunt iracundi, ob facilem eiusdem ebullitionem: sunt etiam timidi, & melancolici, ob adustionem, & incinerationem ipsius ex caloris, & spirituum euaporatione in præcordijs factam; licet enim calore, quo inibi gaudent mediocri, humor aduri non posse videatur, quia tamen vergit magis ad excessum, quàm ad defectum, ac porrò ipsum frequēter agitant, & rerum plurimarum indagationi applicant, assatur etiā, exsiccatur, & melancolica redditur quædam ipsius portio, præsertim in venis cordi adiacentibus, ex quibus vapores subinde atri, ac frigidi ad cerebrum elati speciem mali futuri excitant, vnde pauor quidam, ac metus. In animalibus pusillanimis humor melanconicus, & crassus, nedùm in præcordijs plurimùm, sed in toto corporis ambitu exuberat cum calore imbecillo, à quo accendi non potest, rarefieri, & aduri, sicut in moderatè calidis, vel insigniter calidis audacibus, scil. ac robustis; propterea sunt eiusmodi animalia carnibus duris, & asperis, pilis duris, rudia summopere, & inertia, qualis aries, & asinus; ac nihilominus *Sanguis ingeniosorum est medius inter calidū & frigidū ac tenuis est.*

nus sanguinem etiam habent aquosum, quia ex eadem caloris inopia non tàm humor terrestris, quàm etiam aqueus aceruatur, iuxtà variam materiæ dispositionem.

Cōsistit igitur ingeniosi sanguis in mediocritate quadam calidi, frigidi, crassi, tenuis, grossi, subtilis, nonnihil tamen ad calidius, ac siccius idest subtilius vergente; & cum sanguis simpliciter, ac per se in animantibus non reperiatur, sed cum alijs tantùm humoribus confusus, qui sunt pituita, bilis, & melancolia, debent hi ea inter se misceri proportione, ac mēsura, vt massa, & corpus quoddā sāguinis resurgat vnum, in quo ignei, & aerei, siue calidiores ac subtiliores humores, sanguis nimirùm, & bilis, debitè præualeant terrestribus, & aqueis, seu frigidis, & crassis, cum illi præsertim functionibus ingenij mirè sint vtiles, hi verò propè inutiles, pituita scil. ac melancolia, quæ fex sanguinis est; nam altera per adustionem atra bilis nuncupata, quia subtilissimis constat partibus ingenio maximè accommodatis, non paruā etiam sui portionem in ingeniosi obtinet sanguine, vt inferiùs ostendemus, vbi singulorum humorum ad ingenium producendum, & fouēdum vires examinabimus.

Cum dicta sanguinis constitutione, non tam ingenij stat bonitas, quā corporis etiam robur eximium, quale olim I. Cæsari Scaligero, ac recentiùs Iacobo Critonio Scoto, qui præter incredibilem in scientijs addiscendis facilitatem, atque in disputationibus acumen, ea pariter corporis dexteritate florebant, vt armis tractandis, choreis ducendis, equis moderandis, omnique gymnasticę genere mirabiles haberentur, robur ex calore, ingenium ex sinceritate, subtilitateque sanguinis adepti: subtilitas penetrationi: siccitas retentioni: tenuitas apprehensioni: puritas apprehensionis facilitati deseruit, sicut impuritas difficultati, non aliter ac in puro, & sereno aere, longè facilior, quàm in puro, ac turbido fit rerum inspectio. Hanc sanguinis dotem pulcherrimam, ac propè diuinam, cum pauci assequantur, fit vt perrarò quis ingenio valens, ac optima idem sanitate præditus inueniatur. Si enim sanguinem sortiatur nimis subtilem, ac tenuem, reddit hic corpus (vti diximus) debile: si aquosum, hic pariter ob ventriculi debilitatem oritur, vel ab ortu suo, vel ætatis progressu contractam: ac tamen aut hic, aut ille in ingenioso plerumque inest: nec mireris de aquoso, quia sit frigidus, & frigiditas non conferat ingeniosis, quia non ob hanc, sed ob tenuitatem confert: nec admittimus in ingeniosi venis aquositatem plurimam, sed mediam; neque iunctam cum corde parùm calido, vt in asinis, sed cum vegeto, & sanguinem in præcordijs saltem adurere potente; adeò vt sicci ab eo spiritus ad cerebrū possint efferri, qui cognoscitiuam acuant facultatem. Et in hoc sensu intelligendus est Philoso-

Arist. lib. 2. de part. animal. cap. 4.

losophi locus ille lib. 2. de partibus animal. cap. 2. & 4. dum animalia frigidiori, ac tenuiori sanguine constantia dixit esse sapientiora, loquitur enim ibi de his respectu aliorum animalium calido nimis, & crasso sanguine præditorum, quæ sunt multò dementiora, licet robustiora cæteris frigido imbutis, ac tenui; non tamen per hoc vult in his excludere robustam, ac vegetam caliditatem, quæ in ipsorum præcordijs frigiditati præpolleat, vt pote pro ingeniosis actibus necessaria.

Spiritus dotes ingenio necessariæ explicantur. Cap. XVIII.

VEMADMODVM verò sanguinis natura multùm confert ad mores, & facultates animæ alterandas; ita natura spiritus, vtpote instrumenti proximi summum habet ad ingenij varietatem momentum. (consideramus autem hic non implantatum spiritũ, quem à calore partium natiuo non distinguimus, sed spiritum influentem, quem esse caloris à corde transmissi vehiculum constituimus) Potest autem is esse crassus, vel tenuis, purus, vel impurus, obscurus, vel lucidus, copiosus, vel imminutus. Fit autem talis vel ratione sanguinis, vel caloris, vel aeris; si bonus erit sanguis, ac ex alimentis boni succi elaboratus, spiritum etiam tenuem, clarum, purumque exhalabit, mobilem maximè, ac susceptiuum specierum, contra verò si sanguis erit nimis crassus, ac terrestris, ex prauisque alimentis conflatus, spiritum etiam gignet impurum, crassum, nec penetrationi, nec celeritati aptum. Vitiatur insuper spiritus ex calore tùm hepatis, tùm cordis imminuto, vel intenso: de corde quomodo id præstet suprà satis locuti sumus: hepar à prima sui origine calore donatum imbecillo, multos frigidos in sanguine generat humores, pituitam nempe, ac melancoliam, ac nimio si dotatum fuerit calore, progignit crassos, supercalefaciendo, assando, ac subtiliores sanguinis partes resoluendo, crassis relictis. *Tres causæ Spiritũ immutantes.*

Aer tanquam externa spiritus materia multùm interest an calidus, vel frigidus, purus vel impurus existat: in aere humido ac nubiloso, spiritus fit impurior: hinc Hipp. supercitato Aphor. flantibus austris grauedinem induci corporibus, ac menti quandam veluti caliginem ait, ob alterationem spirituum: ita in locis imis, ac palustribus ob aeris crassitiem, ignauos euadere incolas alibi affirmat, Philosophus autem somnolentos probl. 11. sect. 14. ità in aere frigido corpore potiùs quàm animo præstantes fieri tradit ibidem probl. 8. hinc apud Scithas nemo vnquam Philosophus præter Anacarsim, vt ait Galenus lib. quod animi mores &c: in aere calido maior cõtingit hominibus sapiẽ- *Austri spiritibus noxij.*

tia inibi probl. 15. quales Ægyptij & Chaldęi, quia puriori fouētur aere, ac spiritu vi caloris rarefacto: in aperto aere, quia ob agitationē, & afflatū liberiorē fit purior, homines fiunt ingeniosiores, quales Galli: in locis etiam montanis, quia repercussus aer finditur, ac purgatur, homines summum sortiuntur acumen, ac versutiam, quales agrestes hi nostri Rhetias alpes minores, quà Tridentum vergunt incolentes. Ad summū igitur, spiritus noxa prout ingenium respicit, est crassities, obscuritas, impuritas, paucitas, inęqualis motus, ac tardus: eius perfectio est subtilitas, splendor, puritas, copia, vniformis, ac velox motus, quæ in æquali, & medio sanguinis, aeris, hepatis, & cordis temperamento consistit.

Spiritus dotes ingenio vel nocentes vel iuuantes.

Est subtilis, quia, & ingenij, & instrumentorum eius omnium cōditio, maximè vt diximus ad ignis, & aeris accedit naturam: est splendidus, quia igneus, & quia maximā habet cum luce sympatiam, & quia spiritu luminoso anima iuuatur, ex quo Aristoteles tex. 18. lib. 3. de anima, intellectum æquiparat lumini, vt quod maximè intermiscetur in intellectus operationibus; nam atro ac tenebricoso confunditur, ac terretur; quod melancoliæ morbo vexatis contingit, ob spiritus caliginē, ac nigrorem, vt ait Galenus 3. de loc. aff. 7. cui non officit Auerrois altercatio 3. Collig. iuxtà finem asserentis, animam non habere oculos, quibus intrò cernere possit spirituum lucem, & per consequens nec posse animam hac luce vel terreri, vel iuuari ad rerum species percipiēdas; dicimus enim pro Galeno, quod lux vel nigror spirituum non prosunt, vel nocent animæ tanquam obiecta, quæ possit ipsa intueri, sed solùm tanquam causa, cur obiecta repræsententur ei sub specie lucidi, vel nigri, ac proinde horrendi, vel iucundi; anima autē cū huiusmodi specie, puta iucundi, faciliùs etiam, & promptiùs operatur, sicut ægriùs multò, ac segniùs cum specie molesti. In Mario consule cum scintillæ quædam in oculis eniterent intuentium perstringentes obtutum, excellentia spirituum in eius cerebro redundantium declarabatur, vnde excelsus ipsius etiā animi vigor, & ingeniū. Eadem spirituum luce præditum perhibēt Augustum, quam in ipsius micantem oculis miles quidam ferre non poterat. Cardanus illustris medicus dùm viueret, interdum medijs in tenebris, singula circumspicere solitum, de se ipso testatur lib. de rerum varietate, quod ex vna spirituum perfectissima cōditione oriebatur, quibus propterea præclarum, ac supereminens additum ingenium.

Spiritus atri quomodo terrorem animæ inducant.

Marius oculos habebat splendentes vt Augustus & Cardanus.

Purus autem debet esse spiritus, ac nitidus, vt anima facilè per ipsū rerum species possit intueri; nam cum phantasia sit veluti speculum præbens rerum imagines intellectui contemplandas; spiritus autem sit veluti medium, nempe aer, per quem huiusmodi transeunt species, si

esset

esset hic impurus, ac densus, facilis imaginum impediretur inspectio, sicuti ex occursu impurioris aeris in speculum impingentis, rerum in ipso difficilis præbetur obtutus; oppones: si spiritus est velut medium, ergo non est instrumentum ingenij, vt mox dicitur, quando mediū differt ab instrumēto. Respōdetur vocari medium metaphoricè. Item potest esse medium, & instrumentum respectu diuersorū: medium respectu obiecti: instrumentum respectu facultatis.

Quod porrò spiritus debeat esse multus, & copiosus, saltem in præcordijs, id vnum potest ostendere, quod ingenium exercetur hoc spiritu tanquam instrumento: at instrumenti, quò frequentior est vsus, eò maior fit etiam consumptio. Ingeniosus cum iugiter in rerum versetur examine, multis scateat spiritibus in cerebro, ac venis cordi proximis necesse est, quibus subinde ad agendum adiuuetur.

Motus spirituum vniformis maximè confert ingenio, qui si distracti, ac discreti, nec vniti à corde ad cerebrum efferantur, nequit anima rerum species per eos oblatas adęquatè perspicere, sed concisè, ac interruptè pro ipsorum alternata, & inæquali ad cerebrum transmissione; hinc ingenia volubilia nunquam eodem hærentia conceptu, sed subinde ad aliam, vel aliam sententiam reclinantia: quod spiritibus æqualiter ascendentibus non contingit, quibus non confunditur vel perturbatur anima, sed ordinatim in ipsis singula speculatur; vniuntur autem facilè spiritus hi, qui à ficciore materia, & à ficciore temperamento cordis sunt producti, quia ficci est suo termino facilè terminari: spiritus è contrà humidi, atque humidum sortiti principium, non ita remanent vniti, ac stabiles, quoniam humidi est malè suo termino, facilè terminari alieno: mulieres ac pueri huiusmodi sunt referti spiritibus, quia humido cordis ac totius temperamento donati, vtrique propterea in opinionibus admodùm varij, & confusi.

Spiritus sicci cur ingenio conferentiores humidis.

Vltima spiritus differentia est velocitas, vt promptè deferre possit idola facultatibus principibus, phantasiæ ac intellectui, qui cum plurima prædicata debeat aggregare, vt subtilitates naturę percipiat, motu etiam spiritus sibi ministrantis indiget celeriori. Iudicium spiritu quietiori, ac tardiori iuuatur; nam vt possit fieri discretio inter rem, ac rem, necessaria est rei quies: hinc iudicio pollens in moralibus, ingeniosus in speculatiuis præcellit: hic enim penetrādo se in singula insinuat, spiritus forti motu: in morum actionibus, præceps, ac ineptus euadit vt plurimum: at iudicans tardiori donatus spiritu, maturiùs omnia potest circumspicere: & cum in moralibus actionibus omnia quasi casu contingant, ob magnam ipsarum varietatem, est quasi contingentium arbiter ac præuisor, quæ humanæ prudentiæ mirabilis prærogatiua censetur.

Conciliator differēt. 79.

Iudiciū spiritibus iuuatur quietioribus.

Cerebri temperies quænam prosit ingenio. Cap. XVIIII.

EREBRVM vtpote sedes, in qua celebratur ingenium, multùm interest, quod optimè sit constitutũ. Eius est vsus imaginari, memorare, intelligere, ideoque refrigerare spiritus vitales à corde receptos, vt his actibus euadant apti. Ne recedamus igitur à methodo, qua cordis, & aliarum partium temperamentum venati sumus, hæc cerebri frigiditas nõ debet esse summa: sic enim incrassaret potiùs spiritus, quàm animæ functionibus redderet habiles, quod in morbis frigidis satis cõstat, in quibus phantastica, & ratiocinatrix obruitur facultas, velut in comate ac lethargo, ob frigidi humoris copiam cerebri meatus, per quos reuolui debet spiritus opplentem, ipsamque spiritus substantiam incrassantem. At verò si parua sit cerebri frigiditas cum exuperantia caliditatis, agitatio quidem spirituum, & imaginationum fiet intensio, ob iugem specierum commotionem à calore factam, sed ingenio parùm erit idonea, tùm quia hoc vniformem, ac ordinatum exposcit spirituum motum; tùm etiam quia si hæc ingens caliditas cum humiditate iungatur, vel mediocri, vel magna, multas excitabit in cerebro euaporationes, quibus acies subinde obtundetur ingenij; si verò cum siccitate nectatur, non temperabit spiritus, quantum necessitas requiret cognitionis, at ipsos relinquet calidiores, & acriores, qui propterea plus iusto, vellicare cerebri membranas erunt apti, hominemque ad phrenesim potius, quàm ad ingenij munera disponere.

Cerebrum nimis frigidũ vel calidũ ingenio est ineptum.

Debet igitur cerebri frigiditas esse mediocris, vt prosit ingenio, atq; ex passiuis mediocrem siccitatem sibi requirit adnexam: frigida, & humida cerebri tẽperatura ineptissima ex omnibus est ingenio, hæc verò est aquea: frigida pariter, & multum sicca officit, quia crassum notat elementum, ac terreum: calida, & sicca moderata cerebro potissimum confert, quia sic repercussum ignis refert vigorem non confundentem, ac perturbantem, sed ministerijs animæ aptissimè facientem, quæ calore in primis vtitur; ac præsertim si huiusmodi temperies humiditate corrigatur magis aerea, quàm aquea, optima resurget pro ingenio cerebri constitutio, quia sic cerebrum fiet substantiæ subtilis, & mollis, quam intellectus facilitati, ac ingenij bonitati, Galenus accommodatissimam censet; sicut pinguem, & duram eidem summoperè aduersam: hanc ob causam Arist. lib. de reminiscentia, requirit humiditatem in cerebro pro reminiscentia, quæ magnorum est propria inge-

Optima pro cerebro temperies calida, & sicca moderata.

art. par. cap. 12.

nio-

niorum: inquit enim (maximè autem reminiſcuntur quibus humiditas fuerit circa locum ſenſitiui.)

Hoc enim in genere tenendum eſt, ſubtilitatem, mollitiem, tenuitatem partium, maximè ad ingenij conducere excellentiam, referunt enim eiuſmodi qualitates ignis, & aeris prædominiũ, quæ ſuperius elementa debitè inter ſe mixta, probauimus magis ingenio facere, quam aquam vel terram, quæ fæculentiora multò, & craſſiora exiſtunt elementa. Tenendum eſt inſuper, quod ingenium, & ceteræ facultates animæ, licet magis perficiantur à temperato, quàm ab intemperato, tamen plurimi, qui cerebro ſunt intemperato in caliditate, ingenioſiſſimi ſunt, quia caliditate ſemper magis ingeniũ gaudet, quã frigiditate, quæ potiùs iudicio conferre videtur: ità Philoſophus primo probl. 30. ſect. melancolicos ex colericis factos, ſeu atrabilares in doctrinis egregiè claruiſſe animaduertit, ac præſertim in Poeſi, afferens exemplum Marci Syracuſani Poetæ, qui præſtantior erat, dum velut in ecſtaſim caloris vehementia rapiebatur, quod etiam de ſe ipſo teſtatur Ouidius.

Vgo Senenſ. in art. par. Gal. partic. 39.

Ingenium magis caliditate, iudicium magis frigiditate gaudet.

Eſt Deus in nobis agitante caleſcimus illo:
Sedibus æthereis ſpiritus ille venit.

Et Camillus Faernus, qui florenti Leonis X. ſeculo Archipoetæ nomen promeruit, tum aptiſſimè verſus profundere erat aptus, cum interdum tanti Pontificis conuiua, plurimo vini hauſtu replebatur, quo calor imaginationis excitus, innumeros rerum formare poterat conceptus, prout idem ait Ouidius.

Iouius in Elogijs.

Vina parant animos, redduntq; caloribus aptos.

Sed huiuſmodi calida intemperies, quæ hanc ingenij conſtituit differentiam, quia facilè poteſt inflectere ad veſaniam, ideò non dicenda eſt optima, ſed temperata magis laudari debet, cuius bono ſinguli nõ tam ingenio, quàm multis alijs excellunt nominibus. Experientia ſatis docet, Poetas furore quodam facilè corripi, quem propterea diuinum vocant ſpiritum, quo ſe cælitum immiſceri cenſent commercio. Vnus hoc doceat pro cunctis Taſſus Italorũ celeberrimus, quem mente prorſus ferè captum, ac delirum Ferrariæ in hoſpitali Sanctę Annæ per annos vndecim, Alphonſi Ducis Eſtenſis iuſſu detineri neceſſe fuit, vbi cum numine quodam, quem ſibi perpetuum rebatur comitem, omnium admiratione frequentia inibat colloquia: hoc verò nonniſi à phantaſia immodico affecta proueniebat calore, aſſante, mordẽte, agitante, ac ſpecies varias, tùm iucundi, tùm moleſti, vel intermiſcente, vel formante. Ad quod fortè reſpiciens Seneca, in illam recidit ſententiam, quòd nullum magnum ingenium ſine mixtura dementiæ fuit.

Taſſi dementia.

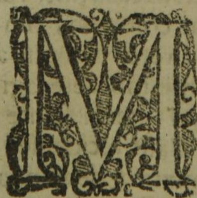
Demum notetur corollarij loco, ſingula ferè proxima capita com-

plectentis, quòd prædicta cordis, hepatis, sanguinis, spiritus, cerebri temperamenta, sunt quodammodo in ingenioso diuersa, pro varia, & diuersa eius ætate, iuxtà quam etiam sunt æstimanda. Vt enim in pueritia præualet humiditas, in adolescentia caliditas, in virilitate siccitas, in senectute frigiditas, ità etiam non nihil insitum ingeniosi temperamentum per hos tractus alteratur, vnde varij in ipso mores, & ingenium. Sunt pueritiæ mores candori procliues, iuuentutis amori, virilitatis honori, senectutis morositati, ac dolori. Ingenia puerorum sunt apta docilitati, iuuenum subtilitati, virorum discursui, senum consultationi. Amplius pueri memoria, iuuenes phantasia, viri intellectu, senes iudicio magis præstant. Pueri adhæc in grammaticis, iuuenes in mathematicis, viri in naturalibus, senes in moralibus habiliores. Hac de causa nonnullorum ingenium ætatis progressu iuuatur, quia temperamentum ingenio acquirunt vtile, aliorum læditur, quippe acquirunt inutile, vt quotidie licet inspicere. Est igitur temperamenti ingeniorum examini, iungenda semper ætatis consideratio, vt quæ illud insequitur, & aliquid ei continuò superaddit, non quidem vt causa externa, sed solùm prout interna ratio, & mensura quædam actionis, & motus caloris in humido, qui cum necessario statis temporibus sensibiles quasdam pariat mutationes, (quales sunt emittere dentes, emittere semen, augeri, ac decrescere) ab his etiam determinandæ veniunt ætates, pueritiæ, iuuentutis, virilitatis, senectutis, in quibus hæ fiunt; quare potius mutatio caloris in humido, seu temperamenti mutat ætatem, quàm è contrà; & ideò magis se habet ætas vt signum, & effectus mutationis illius, quàm vt causa, quę nonnisi impropriè talis appellatur, prout nimirùm apparenter illas nobis videtur parere in corpore mutationes.

Aetas quid ingenio conferat.

Arist. lib. 2. Rhetor. cap. 30.

Ingeniosi cerebrum, & caput magnum, an paruum, & quomodo eorundem bonitas, vel prauitas iudicetur. Cap. XX.

MODERATAM cerebri temperiem, ac substantiam, magnitudo etiam sequi debet, ac figura quædam ingenio conueniens, sicuti superiùs de corde statuimus. Ex capitis verò dispositione has cerebri qualitates deprehendit Galenus. Ideò quantum ad hoc, capitis, & cerebri consideratio à nobis etiam confundetur. Cerebrum natura dedit homini maximum, respectu aliorum animalium, vt amplissimo cordis calori, quo dona-

in art. par. cap. ij.

Cerebrum maximum cur contigerit homini.

donatus est homo, pars vna in corpore ampla, frigiditate, ac humiditate plurima posset obsistere. Sed respectu suæ totius speciei, vel vnius tantùm corporis, quandoque maximum, & magnum, quandoque mediocre ac paruum homini contingit cerebrum, ex quo huius variæ ad ingenium habitudines oriuntur.

Maximum cerebrum, vel respectu speciei, vel indiuidui vix dari posse videtur, quia cum maximum requireret caput, quo contineretur, monstrosum potiùs id foret, quā naturale; immò etiam humanis actionibus forsan inutile, cum humana forma, siue anima, singulis corporis partibus, nonnisi debita quadam magnitudine constitutis, vtatur: paruum eadem ratione, quam de corde attulimus, ingenio accommodatum non est, quippe in angusto, & paruo loco arctati spiritus, & confusi summopere agitantur, ac facilè inflammantur, vnde subita iræ violentia, & impetus; quod lib. de sensu, ac sensili D. Thomas affirmat; hac etiam de causa sunt hæsitantes, ac facilè decipiūtur in rebus, ob perturbationem phantasmatum à continuo, & forti spirituum motu illatam: sunt perfidi, & constantes in odio, quia sicut facilè irascuntur, ità diutiùs huiusmodi seruant affectum, ob siccitatem à spiritibus calidis in paruo loco diù contentis adeptam; seruat enim siccitas impressiones. Aristoteles in Physiogn. cap. 9. paruo capite præditos vocat insensatos, eosque refert ad asinos, quibus plurimùm ineptiæ causa assimilantur; nam sicut asini minimo inter omnia quadrupeda præditi sunt cerebro, (licet magnam capitis gerant molem,) ideoque cæteris omnibus rudiores, ità paruum habentes caput cerebri patiuntur inopiam, quare sunt instar ipsorum vecordes, ac bardi: differunt in eo, quòd asini, neque ira, neque impetu feruntur ob frigidam, ac duram, quam obtinent cordis, ac totius constitutionem.

Cerebri parui vitia.

Caput paruum habentes sunt insensati.

Mediocre igitur cerebrum, vel magnum, quod parùm scil. à mediocritate recedat, ingenio censeri debet aptissimum; siquidem in capaciori loco spiritus circumagi faciliùs possunt, vt animæ obeant munia; locus verò spirituum in cerebro præcipuus, sunt ventriculi tres, qui nec conniuentes, nec angusti, sed ampli, ac spaciosi existunt, cerebro ipso existente laudabili quantitate formato. Hoc docet Philosophus eodem loco Physiogn. inquiens: caput magnum homines arguere sensatos, qui ad canes referuntur: subintellige tu canes non cuiusuis generis, sed eos duntaxat, quibus nos ad perdices, vel rete, vel accipitre aucupādas vtimur, in quibus verè solertia, & industria quædam mirabilis adnotatur; hos verò capite, ac cerebro, respectu totiùs corporis grandiusculo, dotatos esse satis liquet, sicuti cæteros, qui vel cursu, vel odoratu lepores prosequuntur, vel alia canum genera, cerebro & capite pusillo potiùs constare palàm est.

Caput magnum habētes sunt sensati.

Oppo-

Oppositum tamen videtur Philosophus scribere sect. 30. probl. 3. vbi quærens, cur omnium animantium homo sit prudentissimus. Respondet dupliciter, vel quia capite minimo est ad sui corporis proportionem, vel quia capite inæqualiter, & irregulariter est minimo; vnde homines, qui minori sunt capite prudentiores nascuntur, quam qui sunt grandiori.

Huiusmodi responsio multos induxit, vt Aristotelem, vel deceptum, vel immemorẽ sui, & aduersum loco Physiogn. citato crediderint, vbi capitis paruitatem asinorum similitudine improbauit, quam etiam reprobat apertè Galenus art. par. cap. ij. caput magnum sensuum robori, longè accommodatius esse pronuncians; quam Galeni sententiam medici pariter luculentiùs, & acriùs tuentur vniuersi.

At verò si Aristotelis consideretur doctrina lib. 2. & 4 de part. animal. vtrobique cap. x. facilè constabit, ipsum huiusmodi apparentem cum semet ipso, & cum Galeno repugnantiam omninò conciliare: afferens enim ibi causam, cur bruta sint hominibus dementiora, & pueri viris, & inter viros ij, qui caput magnum nimis habent, ac partẽ corporis superiorem plus iusto carnosiorem, respectu inferioris (cuiusmodi homines vocat pomiliones, siue nanos,) ait id fieri, quia cum in parte supera corporis resideat anima, quæ diuina est, hanc sedem à materiæ corpulentia, quantum fieri possit immunem exposcit, ne ipsius velut mole, ac pondere obruatur; huiusmodi verò est caput hominis respectu brutorum, & caput viri respectu puerorum, & nanorum; homo siquidem & vir caput sublime gerit atque erectum, quia leue, gracile, ac propemodum excarne, bruta & pueri ob capitis, & annexarũ partium grauitatem, & crassitiem, corpore minimè stare possunt erecto, sed ponderare ad terram coguntur, quam propterea grauitatem quoad non amittunt pueri, resoluta ætatis tractu materia, videmus mentis actus in ipsorum corporibus non exerceri, sicut in nanis respectu virorum apparent imperfecti, atque in brutis etiam sensuum vigor est imbellis; propterea quod contra quàm pueris accidit, quò magis bruta ætate adolescunt, pars ipsis superna carnosior, inferna leuior, & gracilior euadit.

Caput plus iusto magnũ habẽtes cur insani.

Ex hoc Philosophi discursu colligitur, quòd partem in homine superam, carne, & ossibus non præpeditam cum laudet, quippe immateriali animæ naturæ aptiorem, eiusque functionibus conuenientiorem, sanè dum in Physiognomicis, caput magnum, inquit, sensus perfectioni conferre, aliam quandam debet intelligere magnitudinem ab ea, quam citato de part. loco improbat, à mole, atque à materia prouenientem; hæc verò alia non potest esse, quam magnitudo loci, seu circumferentiæ cranei interioris, quia sicut in homine magnum adesse cerebrum neces-

Conciliat. somm. prob. 3. sect. 30.

necesse fuit respectu brutorum, ita magnum cerebrum respectu alterius hominis, parùm scil. moderatum excedens, phantasiæ ac sensuum actibus prodest, ob rationes iam dictas, quod propterea capacius & amplius requirit caput, cuius orbe tegatur. In loco autem probl. adducto, dum capitis adprobat paruitatem, nonnisi eam potest intelligere, quæ magnitudini materiali, quam reiecit contraria sit, quod idem est, ac si adprobaret caput, paruis ossibus, & pauca carne donatum, iuxtà doctrinam de partib. & Physiogn. iam citatam, adeò vt Aristoteles verè nec sibi, nec Galeno dissentiat, quorum consonæ sunt in eo sententiæ, quòd caput circumferentia magnum, at ossium, & carnis mole paruum commendant, quemadmodum circunferentia paruum, & organica ossium structura magnum apertissimè reijciunt.

Caput magnum & ex carne ingenio aptum.

Cæterùm quomodo dignosci potest huiusmodi caput bonum, vel malum? insuper, qua norma dijudicari caput magnum, vel mediocre respectu corporis esse? Galenus arguit primum membrum ex figura, & ex ortis à cerebro: figuram concinnam semper ait ostendere bonam cerebri dispositionem: orta porrò à cerebro, vt colli, ossa, nerui, caro, & alia circùmiacentia, si rectè sint conformata, idem significant, quoniam vtraque, non nisi à virtute cerebri formatrice valida prouenire potuerunt, quæ materiam satis regere potuit, ac transmutare ad bonam constitutionem, ideòque capax, & magnum caput, ac cerebrum gignere, in quo postea bonæ perficiantur operationes: magnum è contrà caput cum figura inconcinna, & annexæ partes prauè dispositæ, ac formatæ, debiles nempe colli nerui, color imminutus, caro flaccida, & incompta ossium structura, quia virtutis infirmitatem cum materiæ superabundantia testantur, caput etiam, ac cerebrum pro animæ functionibus imperfectum ostendunt, vnde Galenus ait, caput magnum non esse signum necessariò bonum cerebri benè constituti.

in art. parua cap. ij.

Caput pro ingenio aptũ quomodo dignoscatur.

Verum hìc suboritur dubitatio, quia si benè sensatus requirit cerebrum, & caput benè dispositum, ergo collum etiam habebit robustum, siue vt ipsemet ait Galenus neruosum, & plenum, quod Vgo Senensis interpretatur grossum; sed superiùs ex Aristotelis mente innuimus, sensati, seu ingeniosi collum debere cum annexis partibus esse potiùs macrum, aduersari ergo sibi videntur Aristoteles, & Galenus. Conciliantur tamen ex eo, quòd crassum, seu grossum non contrariatur macro; potest enim stare simul collum validum, grossum, & macrum: Aristoteles autem non exclusit bonam figuram, & robur neruorum, & partium colli ab ingenioso, sed exclusit carnis, & pinguedinis copiam, quia materiæ multitudinem sedi animæ, vel partibus sedi proximis obesse plurimùm existimauit, vulgus enim homines grosso, &

in Comm. eius loci.

Ingeniosi collum quale debeat esse.

so, & pingui collo præditos vocat boues, quibus propè moribus animæ videntur aptari.

Dubitatur hìc, quia Plato dicebat, capita ingeniosorũ esse debilia: malè igitur ex Galeni sententia statuuntur robusta. Respondetur esse robusta generatione, sed per accidens debilia, quia paruorum ossium & rara, proindeque cuilibet aeris iniuriæ obnoxia.

Sed fallit dicta regula de pingui collo, quia cũ pinguedo fiat à calore tẽperato, potest collum pingue hominem ostẽdere temperatum, in quo perfectiores omnes fiant animæ operationes, proindeque excellens insit ingenium; ita D. Thomã tantum virum habitu quodam totius corporis pingui dotatum accepimus, quem propterea bouem mutum socij appellare solebant: ita Pierium Valerianum, Gulielmum Budeum, Batlhassarem Castilioneum, aliosque ingeniosissimos, & elegantissimos viros, pinguiori corpore donatos fuisse, commonstrant viuæ ipsorum imagines, ac multorum testantur scripta. Verum est, quod cum huiusmodi pinguedine non debent esse magna ossa, neque caro plurima, quoniam hæc verè bouina esset constitutio; propterea Galenus dum statuit collum plenum, viuidum, & benè coloratum cum optimo cerebro iunctum, si vellet ipsum pingue etiam intelligere, cum carnis, sanguinis, & ossium mediocri connexu, non erraret fortè, quatenus ipsum considerat in homine temperato, & perfecto, quem rarius adnotamus, quia in eo coire possunt hæc singula, vt superiùs diximus, optima nempe corporis partium constitutio, & sanitas cum optimo ingenio. Sed Aristoteles ea quæ frequentius contingunt aduertens, determinat sensatum hominem, & ingeniosum habitu corporis non ita bono, dorso, collo, facie, alijsque supernis partibus macrioribus, ob aliquod calidioris, ac ficcioris temperamenti prædominium, quo vel natura, vel ex accidenti huiusmodi homines vt plurimum constare, testatur experientia.

Collũ magnum & pingue est bouinum.

Capi-

Capitis magni, mediocris, & parui, eiusq; optimæ figuræ dignoscendæ ratio. Cap. XXI.

VOD ad noscendam capitis magnitudinem, vel paruitatem, intelligendum est, quodnam caput mediocre respectu corporis dicatur esse; nam vt asserunt Mathematici rectũ est iudex sui, & obliqui. Pro quo notandum est, huiusmodi caput considerari non debere in corpore, quod sit in motu extensionis, puta puerorum, & iuuenum, sed in eo, quod sit in esse permanenti, ac stabili, seu virorũ mediam iam ætatem obtinentium; in his enim, quia nulla amplius secundum tres dimensiones fit varietas, certior statui regula potest. Mediocritas igitur: capitis viri iam perfecti, ac optimè secundum naturam se habentis percipietur ex eo, si linea ducta à medio frõtis circa caluariam suprà aures ad idem rediens punctum, tanta sit, vt ad magnitudinem totius corporis comparata triplex existat; nam si vel excedat, vel deficiat, caput recedit à mediocri, ac magnum in excessu, paruum in defectu dicendum est. Ac vt res magis declaretur, corpus perfectum, mediocre, & quadratum est, (vt ait Plinius) si adapertis brachijs in modum crucis, tãta sit latitudo à summitate digitorum dextræ manus ad aliam digitorum sinistræ summitatem extensa, quanta est altitudo à capitis vertice ad plantã pedum. Recentiores post varias obseruationes, huiusmodi terminum ad certam quandam reuocantes mensuram, decreuerunt corpus humanum perfectum, quattuor pedum Italorum, & semis circiter altitudinem non transcendere: huiusmodi pes est, vnciarum duodecim: pedes quattuor, & semis, quinquaginta quattuor constituunt vncias: linea igitur circularis iam dicta in talis perfecti corporis capite, debet ad tertium horum esse producta, eritq; vnciarum duodeuiginti.

Caput mediocre quomodo dignoscatur.

Corpus quadratum est, altitudine quattuor pedum, & semis.

Huiusmodi regulam in pueris vanam, (quod ego volui pluries experiri,) in perfectis magna ex parte veram inueni: porrò eadem regula valet ad mediocritatem capitis respectu cæterorum totius speciei dignoscendam, sicuti prior valet ad cognoscendam mediocritatem capitis in indiuiduo, quia potest aliquis esse capite mediocri respectu sui corporis, quod tamen, vel superet, vel non tangat altitudinem pedum prædictam; quare linea circumferentiæ sui capitis, vel excedet vncias duodeuiginti, vel his erit inferior.

Quod nam sit igitur magnum, vel paruum caput parùm, vel multùm à mediocritate recedens, ideòq; ingenio magis, vel minùs idoneũ ex his facilè potest intelligi. Superest ipsius examinare figuram, quam

Galenus cit. ar. par. loc. ait esse perfectissimam, si assimiletur spheræ parum manibus vtrinq; compressæ; in hac enim anteriora cum quadã planicie oblonga; posteriora cum quadam gibbositate consurgent, lateralia cum planicie quadam recta: huiusmodi capita vulgus nostratiũ appellat (martellina,) inepta quadam similitudine fabrilis instrumenti hoc nomine nuncupati: huius figuræ non affert ibi rationem Galenus, sed illa fortè potest adduci, quòd sit perfectior, quia circulo propior; attamen circularis omnino humani capitis nõ debuit esse figura, ob necessitatem positionis ipsius supra collum, quæ sunt enim plana meliùs supra basim firmantur, quàm rotunda. Sed ista nimis generica est ratio: proximior est illa, quę ab eodem Galeno desumi potest cap. vltimo, lib. 9. de vsu part. cum enim in postera capitis parte natura efformauerit cerebellum, oportuit eam partem esse protuberantem, vt in qua cerebellum ipsum asseruaretur: in anteriori cum formauerit apophyses ad nares, & oculos, oportuit eas etiam ad externa protuberare, quia si ad interna, præterquam quòd esset indicium imbecillæ virtutis, quæ rectè nequiuerit huiusmodi partes formare, tùm ostẽderetur cerebri locum ab huiusmodi partibus intrò vergentibus occupari, angustiusque ipsum euadere cerebrum, quòd idem de parte capitis postera dicendũ: propterea rectè affirmat Galenus, quòd semper, vel alterutra, vel vtraque protuberantia deficiente, capitis imperfectior censeri debet figura, nam ab iam dicta sphærica perfectissima, cæterarum ab ea declinantium vitia deprehenduntur, quas infrà, vbi de signis ingeniorum opportuniùs afferemus.

Capitis perfecta figura.

Primi Libri finis.

DE

DE INGENIORVM DIFFERENTIIS, ET CAVSIS.

LIBER SECVNDVS.

LIBRI PROOEMIVM.

TANTA est ingeniorum varietas, tantusq; in ijs interstinguendis velut luxuriantis naturæ conatus, vt non magis in hac rerum vniuersitate, lætissimam tot fætuum pompam, quàm in microcosmo varios ingeniorum ornatus affectasse videatur. Nihil est, vt suauius, ita difficilius, quàm singulas animorum virtutes assequi vna quasi tabula velle, quas nec ipsa cogitatio complecti potest. Differunt omninò ijs populi, & vrbes, & familiæ, ac inter se singuli arcana ipsarum, excellentiq; prærogatiua spectabiles. Vt enim vultu, sic etiam dissimiles animo, quod inter admirabilia naturæ iure optimo arbitramur. Causam herclè tantæ diuersitatis proximam reddere impossibile est, ac summus ipse doctorum parens Philosophus genericis duntaxat sparsim contentus, planè docuisse videtur, quomodo cæteræ humano intellectui minimè sint obuiæ. Differentias ingeniorum nullibi tetigit, ipsarum duntaxat signa quædam in lib. Physiognomicorum, ieiuno satis sermone prosecutus. Verè nimia fœlicitas esset vnamquamq; posse pernoscere, quò suis quæq; posset humanis vsibus destinari. Esset idem ac singulos temperamentorum gradus percipere; quod si daretur morbos omnes propè curabiles fore vsu æquipollentiũ medicamentorum affirmat Galenus. Quis enim percipiat, cur hic in furandi arte acutus, in mercatura hebes euadat? cur ex tot furandi

1. Probl. Sect. 30.

modis in vno industrius, in cæteris adnotetur ineptus? cur ex tot pingendi generibus, hic humanorum vultuum ideas veris quasi referre coloribus valeat, totius verò corporis commensurationem inscitissimè exprimat? Quis porrò innumerabiles in depingendis corporibus modos, quibus quisq; in eadem arte vtitur comprehendat? Eadem est in indiuiduis ingeniorum causis, ac differentijs noscendis difficillima ratio. Sunt ab astris fortè impressi in hominum corporibus caracteres, sunt notæ ab vltimis temperamẽtorum formulis inditæ, quibus hominum haudquaquam sufficiat captus. Nos cum huiusmodi physicas elucubrationes non solius veritatis studio, prout ingenuum hominem decet, sed ad publicam in primis moliamur vtilitatem, illas duntaxat proponemus ingeniorum differentias, & causas, quæ tùm potioribus Reip. vsibus, tùm disciplinis, ac scientijs facilè accommodantur; obscuriores autem, vel inutiliores vix tangemus.

Suggerit autem rei natura, doctrinæq; ordo, vt postquam ingenij essentiam, subiectum, instrumentum, ac singulorum temperamenta, variosq; circa singula vtendi modos scrutati sumus, ipsas pariter differentias, & causas cognoscamus. Non enim sufficit sciuisse quid sit homo, nisi distinctionem ipsius teneamus in marem, & fæminam, quorum diuersæ proprietates, & causæ considerari possunt. Sed cum ingenij differentiæ, vel ab essentialibus ipsius partibus, vel ab accidentalibus desumantur, ad eas primò conuertendus est sermo, ceteræ mox inferiùs tractabuntur.

Ingeniorum differentiæ ab intellectus actionibus deducuntur. Cap. I.

INGENII naturam superiùs in duabus hominis partibus constituimus intellectu, ac phantasia. Videtur ergo ab his prima sumenda ingeniorum diuisio, quòd nimirum aliud sit ingenium exquisitè intelligens, aliud excellenter imaginans: sed cum satis demonstrauerimus eandem in omni semper ingenio vtriusq; facultatis conditionem esse, non debet ab huiusmodi partibus ingeniorũ sumi distinctio, nisi quatenus homo idem interdum secundum apparentiam magis est imaginans, quàm intelligens, vel è contrà, quod contingit, vbi phantasiæ actus est transiens ad aliquod effectibilium operum quomodo est euidentior, vel cum huiusmodi actus non transit ad opus, sed est immanens, quomodo euadit obscurior, & cum eo intellectiua quandoq; magis effulget potestas: adeò vt homo concedi posse videatur optimo præditus intel-

lectu cum imperfecta phantasia, distinctus ab alio, cuius optima sit phantasia cum minimo intellectu, qui tamen re vera ex doctrina superiùs à nobis tradita dari nequit. Verior itaq; ingeniorum differentia est haurienda ab intellectus, ac phantasiæ operatione, quæ vt in eodem indiuiduo semper est eiusdem perfectionis, ità in diuersis admodum varia distinctaq; esse potest.

Habitus cognoscitiui quot.

Intellectus operatio duplex est, cognitio, & actio: ad primam refertur simplicium apprehensio, affirmatio, vel negatio, atq; etiam illatio, ex quibus resurgit habitus, vel intelligentiæ, quæ circa prima versatur principia, vel sapientiæ, quæ illorum est, quæ proximè pendent à principijs, & sunt communia, vel scientiæ, quæ in rebus proprijs contracta aliqua ratione scibilibus occupatur. Ad secundam prout est immanens, refertur rectus agibilium vsus, virtutum nempe, ac vitiorum, quæ prudentia dicitur: prout verò est transiens refertur recta effectibilium ratio, quæ dicitur ars.

Plato in sophista.

Phantasiæ actio præcipua est quoque duplex, vel enim comprehendit rerum imagines vt sunt, vel format imagines varias ad libitum, resq; prout apparent inspicit, quo munere à Platone simulachrorum magistra nuncupatur.

Phantasiæ actiones enumerantur.

Phātasia discursu quodam vtitur circa particularia.

Porrò phantasia, vel componit ea, quæ iudicat, licet confusè, ac imperfectè, vt puta dum componendo alas, & asinum iudicat asinum alatum, vel eadem inter se diuidit, vt dùm alas ab asino seiungit, vel circa ea quodammodo ratiocinatur, cum ex vno phantasmate subinde aliud eliciat, ac ex vna intentione procedat ad aliam, qui est quasi argumentandi modus circa singularia, per quem à notis velut ad ignota procedens format chimeram, aliaq; concipit admirabilia.

Ingenia Thomistarum, & Scotistarum.

Iam igitur ex parte intellectus alia sunt ingenia, quæ res facillimè apprehendunt, ac definiunt, vt Euclides, alia, quæ facilè distinguunt verum à falso, ambiguaq; diuidunt, vt Galenus, alia quæ facillimè discurrunt, & colligunt verum, & falsum, vt Aristoteles. Ab his pendent alia, quæ vel sunt sophistica, vt Philoponus, Petrus Ramus, ac Telesius, alia scientifica, vt Alexander, ac Themistius; quædam disputatiua conclusionum, qualia Scotistarum, quædam magis definitiua, & conclusionibus acquiescentia, vt Thomistarum: nonnulla obiectiones promptiùs formant, vt Græci, alia fæliciùs soluunt, vt Latini. Porrò plurima inordinatim, & confusè intelligunt, plurima ordinatim, insigniq; methodo: hæc in vno, illa in varijs connexisq. præcellunt: aliqua in difficilioribus subtilia, in facilioribus hærentia, aliqua contrà faciliorum cognitioni apta, difficiliorum autem prorsus inepta. Insuper ingenia ferocia magis circa rerum essentias, & abstractiones, vt Metaphisici, & Platonici, mitiora circa rerum magis proprietates versantur sensibiles,

vt Physici, & Peripatetici. Pariter quædam sunt facilis reminiscentiæ, quædam difficilis: alia docendo: alia valent exequendo: hoc in speculatiuis, illud admiramur in actiuis: insatiabiles aliqui scrutantur, subinde alia, & alia: aliqui paucioribus tantùm insistunt. Has intellectus differentias plerunq; in singulis ingenijs liceat adnotare.

Ingeniorum differentiæ ex Phantasiæ operibus enumerantur. Cap. II.

X parte phantasiæ, duo summa sunt ingeniorum genera: nonnulla, quæ aliorum inuenta rectissimè percipiunt, alia, quæ sua virtute inueniunt, & imaginantur inexcogitata, & noua. Vtraq; autem cum, vel cōponendo, vel diuidendo, vel quodammodo discurrendo versentur circa phantasma, quod est imago rei, hæc imago, vel consideratur, & cognoscitur prout referens magnitudinem, vel vt referens motum, vel quietem, vel numerum, vel figurā.

Ratione magnitudinis consurgunt ingenia rectè imaginantia, vel minimam, vel mediocrem, vel maximam. Minimam, vt Vicentinus ille, qui horologium in annulo Principi Vrbinati (vt ait Cardanus) dono dedit, quod cum vix effugeret oculos, horarū tamen interualla perfectissimè indicabat: sic alius quidam duodecim articulos in vngue distinctissimis formabat caracteribus. Currus Phætontis cum quadrigis in paruissima annuli gemma insculptus fuit ex Galeni testimonio: Apelles lineam imperceptibilem super aliam Protogenis subtilissimam lineam, ad stuporem omnium duxit. Ita Parrhasius in rebus minutissimis effingendis excellens apud antiquos est habitus: Albertus Durus, atq; Antonius Tempesta apud modernos celeberrimi extiterunt. Democritus hac forsan dotatus Phantasiæ specie, vulgare illud corpusculorum minutissimorum (quæ atomos vocabat) commentum excogitauit, vt eadem virtute freti anatomici, vel culicum, & apum, ne dùm hominum exactissimam moliuntur dissectionem. Circa mediocrem magnitudinē versantur ingenia, quæ triplicem corporum dimensionem imaginātur, quibus innititur sculptura, pictura, architectura, fabrilis, fictilis, & mechanicæ omnes debitam quandam magnitudinem requirentes.

Ingenia quædam valent in imaginatione rerum minimarū.

Plinius.

Circa maximam excellunt ingenia vastis quibusdam conceptibus obnoxia, velut eius, qui statuam Alexandri Magni ex integro monte formare constituerat, vel eorum, qui totum circumdederunt orbem, nec marium immensitate sunt deterriti, quominùs in nouas, & incognitas, extremasq; regiones penetrarint, quales Columbus, Cortesius, & Megellanus. Talia sunt etiam poetarum ingenia, qui gigantes, poliphe-

Ingenia pollentia in rebus maximis.

mos,

mos, monſtra, exercituum occiſorum millia, aliaſq; chimeras hiperbolicè repræſentant. Hoc etiam in genere ſunt aſtrologi cælum totum nauiter emetientes, & Geometræ totum pariter mundum. Ab hac phantaſiæ differentia fluxere moles illæ vaſtiſſimæ Phari Alexandrini, Ægyptiarum Pyramidum, templi Iouis Olimpij, Hortorum penſilium in mænibus Babylonis, & aliæ, quæ vulgariter ſtupores orbis dicuntur. Hac eadem inuenta eſt octaua ſphæra à Ioanne de Monteregio, & inuenti ſunt alij orbes in cælo à preſtanti Mathematico Galilæo, beneficio tubi coriacei ſpecillis vitreis duobus occluſi, quo rerum, vel longinquiſſimarum veræ imagines, velut ſub oculis poſitæ conſpiciuntur. Anaxagoras mundorum pluralitatem illam, quam audiens Magnus Alexander defleuit, vt qui omnes non poſſet capere aſſerebat, quia phantaſmata rerum immenſarum, maximarumq; formabat. Sic oratores in exaggerandis, amplificandiſq; rebus inſignes, vt ad affectus impellant, hac phantaſiæ eminent ſpecie, quæ ſicut in ſcientijs, vel artibus, ita etiā in morum actibus animaduerti poteſt. Itaq; regnorum adminiſtratores, maximorum exercituum ductores, ampliſſimarum vrbium æqui rectores, ingentium tormentorum inuentores, vt Phalaris, & Actiolinus, vel maximorum criminum patratores, vt Nero, qui totam vrbem ſua perfidia conflagrantem de turri proſpexit, dicuntur ingenio pollere, vel ad magna vitia, vel ad magnas virtutes habili.

Quod ad motum conſurgunt ingenia, quæ rectè concipiunt imagines rerum cum motu quodam coniunctarum, ac ſunt varia, prout variorum motuum phantaſmata comprehenduntur: quædam igitur ex motu ventorū, vt inuenerunt, & cōſtituerunt nauticam artē, ità quædā in eius inuentæ vſu feliciter excellunt. Ex motu etiam plurium rotarum aptè percepto fabrefacta ſunt horologia, & fabrefiunt; ac præſertim ex motu vmbrarum arborum inuenta ſunt à paſtoribus ea, quibus ſolis curſus per horas menſuratur: ex motu operculi, quo lebes chymiſticus tegebatur in laquearia impulſi vi pulueris, qui in ipſo lebete erat accēſi, tormentorum militarium emerſit inuentum: ex motu etiam ſiderum pronunciati ſunt orbes in cælo varij, & ſunt hæ inuentiones velut phātaſiæ ratiocinia quædam à noto ad ignotum in particularibus procedentia. Ad hanc phantaſiæ ſpeciem pertinent aquarum, vel ciendarum, vel cogendarum ingenia: pertinet animalium motus, & auium cantus vi aquarum excitatus, quod in Tiburtinis hortis Hippolitus Cardinalis Eſtenſis primus omnium reuocauit ad vſum, cum ante ipſum Athenæus lib. 4. muſicorum quorundam iuſtrumentorum vi aquæ ſonantiū à Ptolomeo Euargete barbitonſore Alexandrino inuentorum meminerit. Ad hanc etiam pertinent machinæ omnes rotarum, quarum induſtria fiunt aues volantes, qualis columba illa, ſumma Architæ Tarenti-

Ingenia quędam valent in rebus cū motu coniūctis.

I. Cæſ Scalig. de ſubti. exerc. 307.

ni

ni industria (vt ait Plutarchus) ad volandum composita, vel aquila illa à Ioanne de Monteregio constructa, quæ ad Imperatorem extra Norinbergi vrbem conuolauit, ipsumq. posteà ad vrbem vsq; volans iterum est prosecuta: hinc auctor quidam vsq. adeò ingenij temeritate prouectus est, vt libellum de arte volandi conscriptum ediderit: Artes porrò saltandi, venandi, æquitandi, scribendi, agricultura, gladiatoria ad hanc phantasiæ differentiam referuntur. Ars etiam scenica, cuius opera, vrbium, nemorum, hortorum, fluminum, regionum spectacula varia repentino machinarum versatilium opificio spectãtibus offeruntur. Ampliùs, & chimica, quę per varios distillandi modos varias mistorũ transmutationes complectitur, sub hoc ingeniorum genere continetur. Practica etiam medicina, quæ morbi varios insultus, ac motus considerat: homines quoque manus celeritate quadam in ludicris visum fallentes, necnon alij fluxu verborum pollentes, ac in agendis mobilitate quadam contraria inertiæ, ac torpori, quo nonnulli debitum nunquam ad finem deueniunt, hoc ordine adnumerari posse videntur; in his enim omnibus fit conceptus phantasmatis motum rei quendam imaginatrici potentiæ referentis.

Ars volãdi tradita.

Ingenia q̃dam valent in rebus cũ quiete iunctis.

Ad quietem verò attinent illa ingenia, quæ obiectum minimè vt magnum, vel vt motui iunctum, sed potiùs, vt stabilitatem, & immobilitatem obtinens comprehendunt: sic inspectrices artes omnes huic generi subijciuntur. Ars dijudicandi gemmas, Physiognomia, quæ accidentia partium corporis; Chiromantia, & Metoposcopia, quæ lineas in vola manus, vel in fronte defixas æstimat: excellentia in propositam metam feriendi, vel sagitta, vel lancea, vel sclopo, in quibus homines interdum ad miraculum eminent, aliæq; id generis ad hanc phantasiæ speciem rediguntur, quæ pariter multùm confert intellectus iudicio super verum, & falsum, bonum, & malum; nam suprà ostendimus iudicium in quiete potissimùm perfici.

Ingenia q̃dam in rebus cum numero sunt acuta.

Sub numero ea reduci possunt ingenia, quæ plura simul phantasmata rectè dispiciunt, vt Arithmetici, quorum Ioannes Suisset Scotus Calculatoris cognomen adeptus est, vel Caballistici, qui numerica quadã ratione rerum euentus prænunciare censentur, cuius dogmata Cornelius Agrippa, Petrus Aponus, Michael Scotus reliquerunt. Huc spectat Theorica Musicæ, quæ figuratum numerum contemplatur, in qua optimè omnium Seuerinus Boetius scripsit, libro à paucis intellecto. Hùc spectat quod de Menelao Imperatoris Constantij sagittario perhibent, qui eodem ictu tres sagittas in tria distincta signa rectissimè dirigebat. Hùc etiam respicit I. Cæsaris ingenium plures diuersi generis epistolas appositis scriptoribus eodem momento dictantis. His quoq; subnecti potest inuentum illius opificis Alphonso Secundo Ferrariæ Duci deseruien-

Plin. lib. 7. cap. 25.

uientis, à quo plurimi constructi sunt sclopi: qui debita semel imbuti materia, decies subinde in certum locum exonerabant. Ad hanc phantasiæ differentiam attinent etiam illi, qui memoria plurimum valent, subseruit enim memoria speciatim huiusmodi phantasiæ, quò enim illa est in plurimis rerum phantasmatibus asseruandis perfectior, eò plura phantasia potest ex ipsis decerpere, atq; ad libitum imaginari; propterea singulos hac differentia præditos insigni plerunq; præstare memoria necesse est.

Memoriæ cũ quibus cõiungatur ingenijs.

Linguæ igitur latinæ, vel alterius cuiuscumque cognitio, ciuilis, & canonici, iuris theorica pertinent ad huiusmodi phantasiæ vim, quippe cum hæ doctrinæ in sola consistant retentione multorum nominum, multarumq; sanctionum, & auctoritatum, quod fit in arca memoriæ, phantasia hæc singula sic seruata celerrimè, atq; affatim pernoscit, allicitq; subindè intellectum ad plurimos vberrimosq; formãdos discursus: sic videmus quales, quantasq; excellentes Iuristæ canant repetitiones, ampliationes, & regulas, conficiendo huiusmodi phantasiæ beneficio, immensa propè volumina, qualia Baldi, Bartoli, ac cæterorum. Pythagoras dum ponebat corpora ex numeris constare (vt ait Aristoteles 13. Metaph. cap. 3.) hac forsan phantasiæ specie nitebatur: sic historici nobiles ex comprehensione multorum ab excellenti memoria suggestorum, loci nimirum, temporis, rei gestæ, personarum, & aliorum id generis conflant vberrimos sermones ad eximiam legentium iucunditatem. In moralibus hac pariter phantasia iuuantur homines aleis ludendis industres: porrò illi, quos negotiatores appellamus, vt mercatores, publicani, cancellarij, legati principum, & alij multiplici rerum genere impliciti.

Postremò diximus cognosci phantasma, vt cum figura est, pro quo notandum figuram accipi, vel prout est in quarta specie qualitatis, vel vt in tali, vel tali subiecto existit. Primò est forma corporis externa eius naturæ conueniens, quæ multiplicem sui præbet notitiam, est enim, vel triangularis, vel circularis, vel quadrata, vel recta, vel plana, vel cuba, vel alterius generis. Secundo modo subit conditionem corporis, in quo sicut considerari potest proportio, siue analogia, quam habet ad aliud, necnon simmetria, siue condecentia, quam habet in se ipso, ac demùm harmonia, quæ in sonis dicitur consonantia, in naturalium ordine congruentia, quæ concors est compositio plurium ad alicuius constitutionem conspirantium, ita hæc singula cum figura subintelligi, & considerari possunt.

Ingenia quæ valẽt in figuris noscẽdis.

Hic igitur phantasiæ gradus, præterquàm quod comprehendit Mathematicarum praxim, quæ circa lineas, seu figuras ex lineis constantes in corporibus physicis versatur, vt Astronomia, Cosmographia, Per-

ſpectiua, complectitur etiam mechanicas omnes iam dictas, ac præterea poeſim, muſicæ praxim, eloquentiam, gymnaſticam, coſmeticam, quæ ſingula, vel in carminum, vel vocis, vel ſermonis, vel motus, vel ſui cultus corporis concinnitate conſiſtunt. Præterea emblemmatum, & ſtēmatum conficiendorum induſtria, necnon magia flagitioſa, quæ nominibus, caracteribus, figuriſq; vtitur ſub eodem capite recenſetur. Vis quædam imaginandi ea, quæ nunquam ſub ſenſum ceciderunt, vt futurorum veritatem, attinet ad huiuſmodi congruentiam, cum rei veritas ſit rei congruentia, & adæquatio cū intellectu. Maculæ matris in infantis corpore impreſſæ, noctu ambulare in ſomno, caput humanum ex metallis conflare ſermonem edens, quod feciſſe aiunt Albertum Magnum, ſunt phantaſiæ virtutes, quà circa rerum imagines, & conſonantiam vehementi quodam occupatur intuitu. Amatorum ingenia ratione huiuſmodi phantaſiæ, qua in amatarum feruntur formam, tàm varijs affectibus ſunt obnoxia. Iuuatur hac eadem intellectus ad cognitionem veri, & boni: nam verum, & bonum cum ente conuertuntur, in ente autem ſtat congruentia cauſæ, & effectus: hæc congruentia, licet à ſolo percipiatur intellectu, tamen phantaſia primò ipſam haurit ab ente ſenſibili: in moralibus inſeruit hæc virtus adminiſtrationi Reip. œconomicæ, affectibus temperandis, commoderandiſq.; ſunt enim hæ moderationes cum harmonia quadam, quæ nil eſt aliud ex Philoſopho primo de anima 54. quàm temperamentum, & compoſitio contrariorum. Tot ſunt quaſi capita, ſub quibus cætera omnia ingenia phantaſiam reſpicientia redigi poſſunt.

Ingeniorum differentiæ ex cauſis, quarum tractatio inſinuatur. Cap. III.

Ræter ingeniorum differentias, quæ ex varijs operandi modis intellectus, & phantaſiæ colliguntur, occurrunt etiam aliæ, quas ab accidentibus humanum corpus conſequentibus licet ſumere. Cùm verò huiuſmodi accidentia conſtituant immenſam ingeniorum diuerſitatem, vt cauſæ, variè corpus, proindèq. ingenium afficientes, ac inter ſe plurimum diſcrepantes, agendum hìc eſt de his cauſis, cum quarum notitia iungetur etiam differentiarum cognitio Duo ſunt, quæ humano corpori potiſſimum accidunt, vnum internum, & proximum, aliud externum, ac remotum: primum eſt duplex; vel enim eſt nobiliſſima corporis qualitas, ſeu temperamentum, quod vel ſpectatur in toto corpore, vel in ſingulis partibus, ac vel eſt inſitum à generationis primordio, vel acquiſi-

Accidens humani corporis præcipuum eſt tēperamentū.

tum per ætatis, aeris, alimentorum mutationes. Et partes vel sunt similares, vt humores, spiritus, caro, vena, arteria, neruus, & huiusmodi aliæ; vel sunt organicæ, vt cerebrum, cor, hepar, testes, & cæteræ, quibus omnibus accidit, hac, vel illa temperie donatas esse. Aliud internum est nescio quid supra temperamentum, quod pariter est duplex, naturale, ac supernaturale: illud est occulta quædam, & imperscrutabilis virtus, vt puta quæ de Pirrho Rege traditur sanandi lienosos, quos dextro pedis pollice tetigisset, vel quæ de Tiberio, & Alexandro Macedone in tenebris æquè ac in luce videntibus, vel quæ de Seleuco (teste Iustino) eiusq; subinde filijs, & nepotibus anchoræ figuram in fæmore gestantibus, quorum affectuum causæ, cum neque ad animam, neque ad vulgare temperamētum referri possint, à Cardano, & à Pomponatio, & ab alijs ad supereminentem quendam, & occultum temperamenti gradum referuntur. Supernaturale verò est, vel Dæmon, qualem olim Socrati, & non ità pridem Cardano contigisse scribunt, vel lumen de superno lumine prodiens gratis datum, quale plurimis sanctis offusum, vt Salomoni, Alberto Magno, D. Thomæ, Alexandro de Ales, D. Paulo, cæterisque apostolis, ac ex piorum sententia (quam Aristoteles non recipit) Sybillis, prophetisque omnibus, qui in rerum notitia cælato quodam, & diuino spiritu præstitere.

Supra temperamētum quanā sint.

Externa porrò, ac remota, quæ accidunt homini sunt naturæ, vt clima, aer, solum, cibus, & potus, situs, parentes, animi affectus: sunt fortunæ, vt nobilitas, diuitiæ, dignitates, morbi: sunt electionis, vt educatio, religio, lex, societas, studia huius, vel illius artis, & scientiæ, ac huiusmodi alia. Ob has igitur omnes internas, externasque causas humanum corpus variè alterare valentes, varia etiam in singulis ingenia possunt oriri, vt quæ bonam, vel malam huius, vel illius corporis conditionem sequuntur.

De his tractare singillatim necessarium est, quò præcelsi naturæ conatus ad hominis perfectionem conspirantis noscantur, & immensa geniorum varietas ordinatim exposita magis oblectet.

At verò de causis internis superque satis in 1. libro videmur disseruisse, vbi totius corporis, & singularum partium in primis, vel secundis qualitatibus temperiem, nec non figuram, texturamque ingenio accomodatam docuimus, adeò vt quantùm ad materialem internam ingenij causam attinet, nihil forsitan inibi sit omissum, nisi quatuor humorum, qui sunt potissimæ ingenij causæ mentio concisè nimis facta censeatur, de quibus tamen inferiùs in hoc libro, capite de melancoliæ viribus satis tractabitur.

De efficiente pariter interna, quam esse diximus animam intellectiuam, & phantasiam egimus, quantùm poterat ad ingenij naturam per-

noscendam sufficere, docendo quomodo ipsæ ad ingenium progignendum concurrant, scilicet nonnisi in tali materia copulatæ, adeò vt præcipuum fuerit in hac de ingenio speculatione caput, ipsius materiam considerare.

Itá de efficiente causa interna supernaturali, seu dæmone abundè in eodem libro tractauimus capite proprio. De virtute verò infusa, non est huius loci disputare, qui causas tantùm inquirimus naturales.

De naturali autem, & suprà temperamentum, quia est occultissima, nec mea sententia differt à temperamento, licet secundum apparentiã nostramque intelligentiam censeatur suprà ipsum, futilis esset consideratio, quippe nostrum captum excedit.

Duo itaque duntaxat hìc subnectenda videntur ad susceptæ tractationis ornatum, ac perfectionem, vt scilicet post examen illud causarum ingenij in communi, explicemus, etiam causas differentiarum ingenij superenarratarum, quod est eiusdem causas expendere in particulari, ob quas vnumquodque ingenium eminet in hac vel illa arte, vel scientia, puta cur homines aut Philosophi, aut Poetæ, ac Medici, & Astrologi, vel Oratores euadant insignes. Alterum est, vt consideremus causas ingeniorum efficientes, & materiales externas, ac remotas, quæ longè cæteris sunt euidentiores, ea tamen moderatione, vt perspicua breuitate, si fieri possit rerum innumerabilium, & pulcherrimarum dogmata perstringantur.

De Causis ingeniorum particularibus, ac primò Metaphysicorum, Theologorum, Mathematicorum, Physicorum, Poetarum. Cap. IIII.

Vuabit causarum indago particularium varias ingeniorum species producentium, quia cum eiusmodi causæ in corpore varias præferant notas, poterunt ex harum cognitione via resolutiua eędem dignosci causæ, proindeque ingenij species ad hanc, vel illam sciẽtiam, artemque dispositi, cui se propterea quisq; debeat applicare, qui summus, & singularis est ex hoc meo opusculo Reip. literariæ fructus resultans: difficillima quidem perscrutatio, à nemine forsan hactenus inita, vt ait Scaliger, sed quæ si non necessarijs, saltem probabilibus quibusdam possit insinuari. *De subtil. exercit. 274*

Vtendum est autem hoc processu pro harum causarum inuentione, quòd in omni re instrumentum videtur adaptari debere obiecto, siue in naturalibus, siue in artefactis; non enim debita posset actio resurgere, si exem-

ſi exempli gratia rotas parui horologij, artifex inſtrumento vellet obtuſo, & grandiuſculo elaborare, neque ſcriptor minutos caracteres formare poſſet, calamo non æquè puſillo: Ità oculus ambulantis à longè hominis diſtinguere non poſſet faciem, niſi puriſſimis, ac peracutis dotatus ſpiritibus, nec tactus optimè frigoris & caloris percipere ſpecies, niſi ſubtili, ac tenui dotatus, non autem craſſa, obtuſaque cute.

Methodus inueniendi cauſas ingenij particulares.

Inter ſcientias igitur cùm ſint nonnullæ, quæ tractant de rebus ſubtiliſſimis, & penitùs immaterialibus, aliæ de accidentibus materialibus, ſed abſtractis, aliæ de rebus, & accidentibus penitus materialibus, aliæ de ijſdem rebus alia ratione conſideratis, debent inſtrumenta, ſiue organa phantaſiæ, ac ſpiritus ingenioſi, qui huic, vel illi addiſcendæ ſit aptior, ijſdem etiam ſcientiarum obiectis, quantum fieri poſſit æquari.

Metaphyſica cum verſetur circà obiectũ tranſcendens, nimirùm circa ens, quatenus ens, abſque vlla materiæ notione, percipietur facilè ab eo, qui ſubtilitate, ac puritate ſpirituum gaudeat, qui ſint quodammodo immateriales, quales ignei, ſeu cholerici, nullum enim eſt immaterialius elementum ipſo igne; oportet enim in huiuſmodi ſcientia multos conficere diſcurſus, mentiſque recurſus, multaque media probationum inuenire, quibus motibus aptiſſima eſt ignis natura; ſed quia huiuſmodi ſpiritus ex tanta mobilitate facilè perturbarentur, & ob ſubtilitatem facilè diſſoluerentur, nec applicari proindè poſſent contemplationi, nec in ipſa morari, pro qua neceſſaria eſt quies, & mora, ideò debent eſſe cõtemperati alio craſſiore ſpiritu, qui cum pituitoſus non debeat eſſe, quia talis eſt nubiloſus, ac turbulentus, ſequitur debere eſſe, vel ſanguineum, vel melancolicum, quia vterque humor ſpiritum exhalat purum, ſed craſſiorem aliquantò; ſanguis enim ob humidum, & lentorem aereum, quo eſt præditus bilis retundit ſiccitatem, & acutiem, adeò vt ea facilè termino alieno terminari poſſit, melancolia verò præſertim aduſta, quæ dicitur atra bilis partes aliquas continet craſſas, ſed alias etiam ſubtiles, & puras, caloris ipſas moderatè rarefacientis vi genitas, quare miniſterijs animæ aptiſſima dicitur ad omnium ſcientiarum perceptionem. Complexio igitur Theologorum, & Metaphyſicorum erit in melancolia, ſanguine, ac phlegmate temperata, cum aliquo bilis exceſſu, licet enim meditabundi ſint, vtpotè rerum altiſſimarum perſcrutationi dicati, ac proptereà magis melancolici eſſe videantur; tamen non ſunt efferis moribus, ſed humanis, quod fit à ſanguine, vnde facilè religionis iugum tolerant, & quia multis catholicæ fidei ſanctionibus, abſque diſputatione prębent aſſenſum, ideò melancolia ſunt præditi moderata, non aduſtiore, vt quæ ſpiritus gignens mordaces, & membranas cerebri vellicantes ad opinionum, & conceptuum mutationem irritaret, qualem rationabile eſt in impijs, & ſchiſmaticis ingenijs extitiſſe, qui rabido morſu Ecclesiam

Metaphyſici.

Theologorũ tẽperamentum eſt bilioſum, & in cæteris humoribus temperatũ.

clesiam

clesiam prosciderunt vniuersam, hoc verò forsitan nō cecidisset, si eiusmodi melancoliam, bilis, ac sanguinis æquabilis temperatura frēnasset.

Mathemat. His proxima est Mathematicorum natura, qui considerant accidentia sensibilia, & materialia minimè, vt aiunt, in concreto, sed in abstracto, in quo magnā requirunt spirituum tenuitatem, ac subtilitatē, æquè ac Metaphysici, sed eliciuntur isti ex materia adustiore & crassiore, quæ necessaria est, tùm vt figuræ, quas Mathematici concipiunt quadrati, trianguli, diametri, & aliarum rectè in ipsa sigillentur; tùm vt calor diutiùs, & fortiùs in eadem conseruetur, ad hoc vt phantasia reddatur vegeta, & præstans in ijsdem formandis, ac expendendis figuris. Prædominatur igitur in his melancolia cæteris humoribus, ne dùm à generationis primordio, sed ex calore perenniter humores in organo phantasię, scilicet cerebro adurente progenita, & ob talem complexionem cum homines reddantur maximè habiles rerum inuentioni, quæ dos est ingenij maxima, fit vt in Mathematicis ingenium magis, quàm in alia quacumque scientia enitescat; nulla enim sunt euidentiora inuenta, quàm opificia rotarum, machinarum militarium, horologiorum, & aliorum admirabilium, quorum auctor est ingenium mathematica habilitate insignitum.

Mathemat. tēperamentum est melancolicum.

Physici. Ab his aliquantò deflectit complexio Philosophorum naturalium qui spiritus quidem exposcunt puros, ac lucidos, at non ità calidos, nec à materia tàm calida excitos, ac Mathematici, duplici de causa, tùm quia in sola insistunt rerum contemplatione, quare non tanto egent calore, qui debeat ipsis ad executionem deseruire, prout in Mathematicis, tùm quia versantur circa entia naturalia, quæ vel in motu, vel in quiete sunt constituta, quietem verò frigus facit; propterea spiritus circa huiusmodi entia occupati debent esse quietiores, ac proinde temperatiores, quia calidi est confundere, atque agitare: quam ob causam pueri rerum naturalium captui censentur inhabiles à Philosoph. 6. Moral. Nicom. c. 8. adulti autem ac viri non sic, quia frigidiores constat esse, cum ætas refrigerando, & siccando progrediatur. Videtur ergo Physicorum natura participare multùm phlegmatis, quod tamen redditur subtile, ac siccum per admixtionem bilis, cuiusmodi fit etiam in destillationibus Phtisicorum (vt ait Auicenna,) quæ à cerebro ad pulmones feruntur, quia phlegma est subtile, ac venas ipsorum erodit, quia siccum, & salsum. Sed phlegmati multam etiam admisceri atram bilem necesse est, tùm quia siccitate, ac subtilitate partium, quas continet subtilissimarum naturalibus deseruire speculationibus est idonea; tùm quia crassitie, ac stabilitate sua firma, & speculabunda reddit ingenia, qualia sunt Philosophorum, qui cum soleant rerū arcana scrutari, ex huiusmodi arcanis admiratio, ex admiratione firma, & prolixa rerū sequitur contēplatio.

Physicorum tēperamentum est melancolicū & phlegmaticum.

Ex

Ex his patet istorum complexionem esse respectu aliorum frigidiorem, ac proindè iudiciũ in physicis magis, quàm in mathematicis eminere; diximus enim in 1. lib. illud perfici à moderato calore in materia subfrigida, & sicca, vt in senibus liquet.

Physici pollēt iudicio. Cardanus de subtilit. lib. 11.

Poetæ.

Inter mathematicos, & physicos, Poetæ sunt quodammodo medij; perpendunt enim res totas vt physici, & inspiciunt accidentia vt mathematici; sed physici perpendunt essentias, Poetæ circumstantias; Mathematici abstrahunt accidentia à materia, sed cũ vtilitate, quippe vt ait Arist. tex. 18. lib. 2. Phys. abstrahētium non est mendacium, quamobrem varias formant (vt diximus) figuras: Poetæ verò eadē accidentia augēt, vel imminuunt ad libitum, finguntque varia, & falsa, vt equis addunt alas, hominibus addunt magnitudinem gigantum, corporibus vires supra naturam, & magicas, vultibus pulchritudinem diuinam, fœminis robur supra sexum, & alia. Habent hi magnam naturæ simpathiam cum physicis; sunt enim vtrique admirabundi rerum magnarum; & arcanarum; porrò & causarum sunt vtriq; scrutatores, vt Homeri testantur carmina, ex quibus pluries Arist. assertiones ad naturam attinentes, vel probauit, vel hausit, sicut fabulis omnibus Deorum, fluuiorum, nimpharum, monstrorũ, quas tradidit antiquitas, pulcherrima philosophiæ inuoluta fuisse dogmata, quisque non perregrinus in literis nouit. Sic Poetas plurimos fuisse Philosophos, ac vicissim Philosophos carminis pangendi laude floruisse non ignoramus: apud antiquos idem Homerus, Hesiodus, Virgilius, Lucretius: apud nostrates Danthes, Petrarcha, Fracastorius, Tassus id testantur. Consonat igitur physicorum, & Poetarum natura, nisi quòd physici res vt sunt, cognoscunt, Poetæ addunt eis, quod existimant pulchritudinis, ac decoris deficere, nihilq; nisi perfectissimum intueri possunt; insuper physici circa res versantur vt sciãt, Poetæ vt imitentur; vnde regiones, mores, homines, affectus ad rei veritatem compositos magis exprimunt. Quæ ipsorum operationes, cum vegetum, ac ingentem sapiant calorem phantasiæ organa roborantem, cuius est figuras, & proportiones rerum perfectè concipere, superant in hoc physicos, & magis accedunt ad mathematicos, quos calidiori esse diximus temperatura; propterea ebrietas, amor, & ira, qui sunt affectus calidi poeticæ conferunt: differunt tamen Poetæ ab illis; quippe in Poetis inæqualior exuberat melancolia, in mathematicis moderatior, quod indicant vtrorumque mores, Poetæ namque tumidi, fastuosi, iactatores, audaces interdùm, ac timidi, venerei, superstitiosi, pij, impijque, prudentes raro, furiosi sæpius, & ad amentiam proni, quod in aliorum naturis non æquè animaduertas seù mathematicorum, quos vniformi quodam genio præditos licet agnoscere, nec illorum spiritus ab dissono, & confundente calore cientur, sed æquabili, & constanti. Hinc ob inæqualem

v. Natal. Comitē in Mythiologia fabularum.

Poetarũ tēperamētum est melancolicum inæquale.

huius-

Poetæ ac medici conueniunt interperie.

huiusmodi complexionem contingit Poetas simul etiam in alijs excellere scientijs: ità excellentes euadunt medici, qui etiam medicinam totam versibus conscripserunt, vt Serenus, & Schola Salernitana: Fracastorius Poeta nobilissimus fuit etiam medicus: Ausonius medici filius, medicus & ipse fuit iuxta nonnullos: sic etiam Lucretius: vnde Apollo Poetarum parens, idemq; medicinæ auctor habetur. Sunt quoque Poetæ Musicæ, picturæque obnoxij, quæ sunt artes perfectum quoddam in rebus requirentes, illa in numeris, quibus addit sonum, hæc in figuris, quibus addit colorem, magnitudinem, gestus, affectus etiam: idem poetæ in proprio faciunt obiecto: addunt carminis numerum, seu rithmum, qui mutus est veluti sonus, addunt colorem, & cætera, vt supradiximus, quare non multùm hæc ingenia à se inuicem absunt. Feruntur etiam maximè ad moralem, quod ostendunt Comediæ, Tragediæ, Eglogæ, in quibus se ad plebeiorum, principum, & pastorum mores fingunt: nec aliud est Homeri Odissea, quàm idea moralis, seu prudentis hominis sub Vlyssis persona, nec aliud sunt Danthis opera, quàm moralitates, quod etiam in cæteris omnibus Poetis licet animaduertere. In summa quæ ad poesim disponit temperies, eadem potest ad alios etiam scientiarum habitus disponere, ob inæqualem humorum in illa coeuntium virtutem, & gradū ac præsertim atræ bilis, quæ maximè inæqualis existit naturæ ex doctrina Aristotelis sæpiùs adducta 1. probl. sect. 30. hinc etiam non valdè pollere solent iudicio, quod æqualitate quadam humorum, quæ ex frigiditate prouenit videtur gaudere.

Musici, & Pictores assimilantur.

Poetæ non valent iudicio.

Medici, Morales, Politici, Leggistæ, Magi, Superstitiosi vnde fiant. Cap. V.

Diximus Poetas, & Medicos vnum habere communem parentem Apollinem, quod indicat haud multùm ipsos debere genio dissimiles esse: sunt enim & medici inter physicos, & mathematicos mechanicos medij: cum illis communicant in theorica, scilicet humani corporis contemplatione, cum his autem in praxi, scilicet operis effectione, quà nimirùm ad opus transeunt sanitatis, quam in humanum corpus artis præsidijs introducunt. Attamen differunt ab vtrisque, quia nec in sola contemplatione quiescunt, vt physici, nec adeò videntur iuuentioni habiles, vt Mathematici, sed potiùs rerum iudicationi, locum enim, tempus, modum, personæ conditiones, temperiem, habitum, consuetudinem, & alias huiusmodi expendere circunstantias, ad hoc vt recta fiat medicamenti applicatio,

Medicorum tēperamentū est melācolicū suprà physicos sed infrà mathematicos.

catio, pertinet ad vnam rationis ſtateram, quæ iudicium eſt, quod vt Ariſtoteles medico attribuit 3. Politic. cap. 7. ita etiam Hipp. 1. apho. primæ ſect. vbi difficillimum eſſe ait, eiuſque vim elucere potiſſimum innuit, ſi commoda medici auxilij adminiſtrandi captetur occaſio: hac de cauſa quieſcunt interdùm medici ab opere, ac veluti ſpectatores morbi varios diſpiciunt inſultus, ac motus aduerſus naturam, quam ipſi cum validè ſe tuentem adnotant nihil agunt, quo pacto interdùm ſanant ægrotum, ex quo dictum à Liuio: medicos & Imperatores nihil agendo inſignes interdùm victorias reportare: quietem autem ſatis diximus facere ad iudicium. Porrò nec effectus gignendi modus eſt idem: mechanici conficiunt noua, medici reſtaurant vetera, prout ſanitatem ad priſtinum reuocant: per hæc etiam differunt à poetis, qui magis inuentores exiſtunt, quàm iudices, quia vegetiori calore præditi, quo furor eorum ad figmentorũ ſubindè varios creandos fœtus cietur: medici haudquaquam tales impetus patiuntur: at ſedatioribus ſpiritibus operantur. Ac licet in quantum à mentis actu progrediuntur ad opus circa curabile indiuiduum, abundanti egeant calore, à quo propterea facilè agitari poſſent, vel acui potiùs ad quærendum, quàm ad iudicandum æquè ac in mathematicis: tamen eſt potiùs extenſiuè magnus, quàm intenſiuè, quia fundatus in materia melancolica genita magis per vlteriorem aduſtionem ſanguinis, vel phlegmatis, quàm vtriuſque bilis; quare ſatis æqualis, ac ſedatus exiſtit, ad hoc vt ipſorum phantaſia ſuperque ad optimum particularis obiecti iudicium inualeſcat. *Medici debent valere iudicio.*

Huiuſmodi medicorum temperatura non multùm diſtat à moralibus & politicis, vtrique ſiquidem verſantur circà priuatas, vel publicas actiones, quæ viuaci quidem explentur ſpiritu, at moderato, & qui iudicium non perturbet, quod vt ſuprà diximus in 1. lib. cap. 12. in huiuſmodi actionibus eſt apprimè neceſſarium: in priuatis enim fit electio boni, & fuga mali, quæ iudicij ſunt propriæ: in publicis autem præpollet ordo, qui in Reip. vel vrbium regimine maximè obſeruatur; ordo autem præſertim attinet ad iudicium, cuius eſt rerum circumſtantias, tempus nempe, modum, locum, & alias æſtimare; ac ordo locum dicit ac tempus, cum ſit diſpoſitio ſecundum prius, & poſterius. Differunt vtrique tamen à medicis, quia moralium prærogatiua in eo conſiſtit, vt iraſcibilem, & concupiſcibilem reprimant facultatem, quare magis aliquantò obtinent phlegmatis, & præſertim ſanguinis, quorum miſcella vtriuſq; bilis acuties obtundatur, quæ irritando, & mordendo diuerſimmodè hominum impellit affectus: quamobrem verè quadam humorum gaudeat medietate, in qua conſiſtit moralium temperatura, ob quam paſſiones animi redigunt ad mediocritatem: in medicis aduſtior magis præpollet bilis, maiorque ad melancoliã ſit deflexus: vnde cerebrum, & *Morales & Politici.* *Moraliũ tẽperamẽtum eſt medium ſed vergens ad ſanguineum.*

præcordia ficciora, spiritus subacres, & ad iram, ac poesim proniores, & qui possint non tàm humani corporis speculationi, quàm vlterioris effectus, nempe sanitatis productioni perdurare. A politicis etiam differunt, quippe istorum ea demùm conditio est, vt pro vrbis conseruatione militiam teneant instructam, ærariumq; refertum, annonę curent vbertatem, iuri consulant reddundo, præcaueantque tumultus, ac sedent, opificiaque tueantur, quę singula vegetiorem phantasiam, quàm in moralibus, multorumque simul capacem ostendunt, quę ad proportionem, & consonantiam quandam deducat, in qua totius regiminis constituitur moderatio, & videtur ad hæc singula valdè conferre memoria. Medici proportionem hanc elementorum in humano corpore pariter quęrunt, vnde multorum ad eam remediorum vsum asciscunt, pro quibus magna requiritur prudentia, quæ ab experimentis, sicut hæc à multis memorijs colligũtur ex Philosopho 2. Poster. quare multùm etiam medico inseruit memoria; sed quoniam multæ ei accedunt occasiones pręcipites, vt ait Hippocrates loco cit. ob repentinos morborum insultus, ab occultis fomitibus excitatos, propterea in medico spiritus quidam agiliores, ac promptiores, quàm in politico requiri videntur, ad hoc vt repentinum etiam præsidij genus apponat, in quo singulis quibusque diebus medicorum versatur industria. Politici cum has non habeant occasiones præcipites, nisi per raras, tardioribus etiam fruuntur spiritibus, qui cùm ad consulendum, tùm ad exequendum possunt illis sufficere. Hinc DD. Veneti, quibus tot seculis orbis iudicio prima defertur politicæ laus, quadam indolis grauitate mirificè dominantur: eos propterea tardissimos in deliberando Philippus Comminez insignis historicus vbique pronunciat: politici enim vt ait Aristoteles 4. politic. c. 4. necessariò sunt consultores, ac consultationem cum tarditate fieri, executionem verò cum celeritate idem Arist. ait lib. 6. Moral. Nicomach. c. 9. ex quo forsitan illud Sallustij in coniurat. Catilinæ: priùs quã incipias consulto, vbi cõsulueris mature facto opus est: quinimmò Arist. etiam ibid. lib. 7. cap. 10. atrabilares homines non esse consulendo aptos affirmat: quippe impetu facilè trahuntur, phlegmate igitur subtili, ac temperata valdè melancolia præditos esse consultores, ac politicos innuit, subcalida tamen, quia interdum exequuntur, pro quo calor inseruit, sed nihilominùs à Physicis differunt, qui minùs calida gaudent, quia magis contemplatores, & à medicis, qui calidiore, & adustiore sunt præditi, citatioribusque spiritibus ob executionis celeritatem in arte sua frequentissimè necessariam.

Politici sũt consultores.

Atrabilares non sunt boni consultores.

Cum moralibus, & politicis adeò consentiunt Leggistæ, vt ægrè temperierum suarum distinctio percipi possit; vt enim in moralibus prępollet iudicium, & memoria; ita etiam in Leggistis theoricis, quibus tantùm

Leggistæ & Aduocati.

tùm incumbit ſanctiones iuſtiores iudicio elegiſſe, earumque meminiſſe: ac ſicut politici plurimùm circa regimen argumentantur, ac diſcurrũt; ita etiam Leggiſtæ practici, ſeu aduocati circa iuris punctos id præſtant. Attamen moralis ſua morum dulcedine videtur naturam ſanguinis, qui dulcis eſt olere magis, quàm theoricus, qui ſtudendi tolerantia magis phlegma redolet; ex quo à vulgò aſinus appellatur. In politico verò magis videtur vigere iudicium, quàm in aduocato, cui videtur ingenium magis competere; quia ſicut ille conſulendo, rectèque gubernando præcellit, ita hic altercando, ac diſputando, quod eſt ingenij. Differt igitur fortè Leggiſtæ theorici complexio à cæteris aliqua plegmatis portione, aduocati autem aliqua vtriuſque bilis.

Medicorum complexionem nonnihil excedunt, magorum, ſuperſtitioſorum, chiromantum, geomãtum, & huiuſmodi hominum ingenia; quia cum medicina ſit ars, quæ non ſolùm in abditarum morbi cauſarũ cognitione, arcanorumque naturalium inquiſitione verſatur, quibus morbum poſſit extirpare, ſed etiam futurum morbi ſucceſſum prænoſcere, prognoſticarique conetur, aſſimilatur per hæc plurimùm hiſce magicis, ac diuinatorijs artibus, quæ id vnum anxiè tentant, vt futurorum euentuum notitiam aſſequantur. Quare complexio vtriſque conferens eadem propemodum eſſe videtur. Verùm quia huiuſmodi artes ſunt fallaces, vel quia nullum certum habent ſubiectum (vt Geomantia, & Nomantia, quæ figuras ex punctis nominibusque conſtantes dijudicant,) vel quia difficillimum habent ſubiectum, (vt aſtrologia iudiciaria, quæ humanum æſtimat corpus, prout his, vel illis cælorum ſubditũ aſpectibus, ex quibus certum proferre iudicium perdifficile, ne dicam impoſſibile doctiſſimi homines arbitrantur, inter quos Picus Mirandulanus in celebri aduerſus aſtrologos libro) Ideò homines huiuſmodi obnoxij curioſitatibus imprudentiores cenſentur, quòd non animaduertunt, ſe deceptorijs in ſtudijs operam fruſtrà conſumere (quod Agrippa libro de vanitate ſcientiarum abundè docuit,) propterea licet ingenio curioſo, & inquirente cum ſiccis phantaſiæ organis, & ſpiritu ſe in hæc ſubtilia inſinuante dotentur, quales ſunt Chaldei, Ægyptij, atque Indi ſub æquinoctio ob caliditatẽ aeris ſubtiliantis ſpiritus, & organa ex Albert. Magn. diſtinct. 2. cap. 3. lib. de natura locorum, tamen non æquè pollent iudicio, quod craſſiori quodam, ac temperatiori ſpiritu ſæpiùs vti docuimus. Itaque à medicis etiam hoc nomine diſcrepant. Porrò huiuſmodi magorum, ac cæterorum ingenia ſunt ad prauum, ac nefas prona, ſunt enim vitæ, mentique hominum inſidioſa, illi quidem veneficijs, poculis, verbis, pactiſque cùm tacitis, tùm expreſſis, cum dæmone initis, illi autem ſpectris laruiſque varijs, præſertim nocturnis, à quibus vel cordati homines interdùm decipiuntur, quorum plurimę ſuppetunt

Magi.

Superſtitioſarũ artiũ ſtudioſi sũt imprudentes.

historię, quas hìc referre non est opus: at insidias texendi vis ab vna pendet adusta melancolia; sunt enim insidiatores, cogitabundi (vt ait Aristoteles 7. Moral. cap. 10.) & cogitatio exsiccat valdè, resoluto per ipsam calore, ac spiritibus, partibusque relictis adustioribus & cinereis, quæ innatas in cogitationis organis fouent magis, & adaugent. Medici tantam minimè attingunt adustionem, & acrimoniam, quare nec adeò sunt malorum morum, & iniqui, nec ad tantam curiositatem irritantur; sunt enim saluti hominum intenti, cui etiam operi cum toto vitæ suæ tempore assuefiant, euadunt etiam morales, quia per talem habitum alioquin praua ipsorum corrigitur dispositio. Hinc etiam pollent iudicio vanitates, ac futilitates abrogandi eas, vnaque recta, ac tuta vtuntur methodo, quæ à rei natura: & causa desumitur, quam deceptores isti nō agnoscunt, sortibus, incantationibus, alijsque fortuitis accidentibus insistentes.

Cingararū ingeniū, & indoles. Huiusmodi specimen ingenij licet euidenter inspicere in fœminis, quas cingaras vulgus appellat: sunt hæ victui quæritando, vaticinijs suprà manus astruendis perquàm industres: gestant arma vestibus cooperta: ad furta suprà modum sunt procliues, ex quo insidiosæ, ac dolosæ; ac licet irritatæ maximè irascantur, & conuitijs, maledictionibus, & iurgijs prosequantur (quod videtur impetum ex calore in ipsis notare, *de subtilit. exercit. 274* non autem insidiandi indolem, quæ vt ait Scaliger potiùs arguit frigiditatem, quia insidiator expectat, & moratur, quæ frigidi est actio,) tamen quia vbi multæ fiunt combustiones, partes resoluuntur calidæ relictis frigidis, contingit eas etiam sæpius cunctando, fraudibus, & insidijs aptas esse: ostendit autem hanc ipsorum adustam temperiem color ater, caro aspera, crines contorti, ac nigri, habitus corporis gracilior, quę singula insignem atræ bilis testantur adustionem, quam semper Ægyptiorum natio est passa, ex qua fluxisse cingaras communis est opinio, licet Vollateranus eas constituat Persarum progeniem, & Baronius reliquias Sangaræ, ac Nisibis vrbium, quorum habitatoribus exilium indixerunt Persæ sub Iouiniano Imperatore.

Tom 4. Annal. v. Delsium Mag. disq. lib. 4. t. 8. quæst. 5.

Ducum, Militum, Oratorum ingenia. Cap. VI.

Vm istorum temperie videtur plurimum conuenire temperies illa, qua Duces, atque exercituum rectores gignuntur; sunt enim hi medicis similes, quâ multis, repentinisque hostium ceu morborum insultibus occurrere, magnaque solertia ipsos præcauere cogũtur; sunt verò, & similes magicarum artium professoribus, quâ Ducis excellentia, summaque laus in eo potissimum est constituta, vt fraudibus, & insidijs, omnique versutia hostem circumueniant, & pauco suorum militum sanguine ipsius agmina fundat, profligetque. Hinc non abs re Poetæ finxerunt magos interdùm esse magnorum exercituum adiutores, quippe qui magna hostibus detrimenta magicis ingenijs inferre sunt apti, vt apud Areostum Amadiges, & apud Tassum Ismenus, qui Christianorum exercitui tantas intulisse fingitur noxas, tùm fontes, & flumina veneficijs inquinando, tùm lucos laruis, spectrisque varijs replendo, ad horribilem militum aspectum, & adeuntium terrorem. Ità stratagematibus varijs effertur Hannibal inter antiquos Duces fortissimus, qui hac vna dote Romanum propè funditùs euertit imperium. Nec latet recens illa rusticorum Boemorum aduersus Imperiales turmas pugnantiũ historia, qui vel icti è paruorũ tormentorum pilis minimè lędebantur, sed teterrimo incantamento nixi, in hostiũ acies sæuissimè irruebant. Nec aliud ferè in poetarum legitur carminibus, quàm ducum arma, clypei, enses, lanceæ, equi creberrimè incantati, adeò vt quasi poetæ velint exprimere inclitos Duces magicis viribus, siue temperatura in bellicis operibus indigere, qua æquè ac magi incantamenta, ita occultas ipsi, ac cælatas vincendi inueniant rationes.

Magi, ac Duces multum conueniunt.

Cæterùm istorum complexio discrepat ab illa medicorum, & magorum, si quidem Duces nedum prudentes, sed fortes etiam existunt: prudentes quidem in præcauendis hostium machinationibus, eisque declinandis, necnon in repentinis ipsarum insultibus repellendis, atque vltrò etiam in arripiendis idoneis lædendi hostem occasionibus, & in acie nauiter instruenda, & in castramentando, ac tractandis fœderibus, alijsque, quibus Ducum munus expletur: Sunt verò fortes in actionibus audacibus, & impauidis; hostem scilicet aggrediendi, æquo marte pugnãdi, vel pauco militum numero plurimos profligandi, in ipsoque conflictus ardore aciem totam restaurandi, erigendi timidos, animandi strenuos, rectèque omnia ad victoriam dirigendi. Quæ singula intensiorem arguunt calorem, quàm in medico requiratur, qui in vna sistitur, & solertia

lertia morbum cognoscendi, & prudentia remedium congruum applicandi, non autem transit vltrò ad inferendam iniuriam, præferuido sæpe, atque igneo spiritu, sicuti dux. Est igitur istius complexio biliosa, & melancolica, cum phlegmatis, & sanguinis subdominio; & cum bilis caloris vegeti in præcordijs implantati actione aduratur, euadit in melancoliam, siue atram bilem, quæ dum quiescit, & moderatè à phlegmate, ac sanguine temperatur, reddit hominem grauem, prudentem, iusti, honestique amantem, dùm verò aliquantò magis accensa fit acris, & siccior, reddit callidum, & dolosum, ac propter cinereitates relictas meticulosum: at dum adhuc magis vnà cum bile calefit, reddit audacem, ad arma promptum, executorem, ac interdum furentem (sicut euenit in apris, ac tauris ex Philosopho lib. 2. de part. animal c. 4.) etenim ob diuersos gradus, quos pro varia aliorum humorum miscella hic humor attingit, varios etiam in homine creat mores, & ingenia.

Ducum cōplex o'est biliosa & melancolica.

Hinc etiam apparet quomodo secernantur Duces à superstitiosis, & magis: fit in his adustio atræ bilis suffocata, & lenta, quippe cor durum habent, ac densum, & sic arterias & venas ipsi circumiacentes, vt ex habitu ipsorum apparet, quare transpirabiles non sunt, sed remanent in illis fuligines multæ, spiritus sua nigritie, & acrimonia turbantes, ac lædentes, qui cum neque viuidi, neque decenter expansi, neque lucidi, sed ad actiones prauas apti, ad egregias sint ignaui, deseruiunt huiusmodi hominibus duntaxat ad malas, & timidas cogitationes, ad fraudes scilicet, & ad supernaturalium mediorum inuentionem, quibus se putant insitæ imbecillitati supplere posse. At verò strenui, & fortes viri, licet atra sint bile præditi, tamen multa etiam exuberant flaua, quæ cum benè à sanguine temperetur, ac dulcoretur, & ex præcordijs rectè dispositis maiorem sortiatur transpirationem, remanent spiritus in ipsis viuidi, alacres, & prompti ad ingentia patranda facinora, ad quæ magis indignatione, ex flaua, quàm odio ex atra concito pertrahuntur, vnde fraudes etiam magis ex vtilitate, & ambitione, quàm naturæ impotentia, & perfidia moliuntur, quod magi faciunt.

Ex iam dictis igitur cum euidenter appareat, prudentiam, & iudiciū medicis, fraudem, ac dolum magis, ducibus verò vtraque, prudentiam scilicet & fraudem, ac prætereà fortitudinem conuenire, colligitur etiam Oratores istorum naturis maximè assimilari: nam cum summa sit Oratoris prerogatiua, captiosa verborum congerie hominum affectus, quòcumque velit impellere, siue ad iram, siue ad misericordiam, timorem, odium, & huiusmodi alia, pro quibus obtinendis & probabilia affert, vt vera, & verisimilia fingit, plurimisque vtitur artificijs ad offundendas mentibus iudicum tenebras, quales iactat Cicero, se in oratione pro Milone iudicibus offudisse, sanè sunt hæc singula argumenta callidi, versutique

Oratorū ingenium.

tique ingenij, ac propemodùm insidiosi, cui iure optimo complexio illa naturalis, ex qua dolos, ac deceptiones prodire diximus attribuenda est. Hinc Aristoteles probl. 4. sect. 18. Oratores, Imperatores, mercatores callidos vocat; hinc eloquentes dicuntur quasi homines fascinare virtute verborum: ergo calore aliquantùm adurente, sed magis excitante, ac ebullitiones ciente, quam resoluente sunt Oratores dotati. Talis est igneus in materia humidiore, aerea scilicet cum æquali terrei elemẽti portione, quæ est complexio à prædominio colerica, à subdominio sanguinea, & melancolica; in hac enim rectè possunt à calore vegeto phantasiæ imagines in memoria impressæ suscitari, ac ex promptissimo phantasiæ intuitu linguæ tradi ad pronunciandum. Testantur hanc Oratoris complexionem variæ ipsius qualitates: moralis cohibet affectus virtute phlegmatis, Orator impellit eos, varias gignendo perturbationes, ergo magis ipsum occupat cholera; porrò irati homines fiunt verbosiores, igitur signum est eloquentes homines esse colericos: ita etiam sedati homines ante mensam parum loquuntur; calefacti autem à vino, & cibo in medio mensæ hilaritate conuiuali confabulari incipiunt, quod herculè indicat verborum fluxum à calore vegeto promoueri. Insuper Dux, & magus calliditatem, & versutiam factis exequuntur: Orator verbis tantùm, & suasionibus explet, minimè autem ad facta ipse progreditur, quorum executionem cæteris linquit. Verùm aliquid apprehendere, mox verò exequi prouenit ab intensiore, firmioreq; calore, quàm ad elocutionem solam requiratur: propterea Oratoris complexio stat in minori gradu caliditatis, quàm cæterorum, & caliditas hæc non est adeò intensa, quia fundata in materia humidiore; quare nec etiam ita agit vt multùm adurat, sed ebullit, & impressas commouet species, valenter tamen non resoluit, quia commoderata. Hinc multos cum progignat flatus, (qui à calore ad resoluendum impotente fiunt,) contingit Oratores esse suæmet virtutis conceptu prætumidos, auręque popularis auidos, iactabundos, vti de Cicerone constat eo carmine: O fortunatam natam me consule Romam, & alio: Cedant arma togæ: concedat laurea linguæ, intelligens nimirum Catilinę coniurationem sua virtute sedatam, de cuius coniurationis solutione, vti constat in eiusdem Ciceronis Orationibus aduersus Catilinam, necnon in epistolis iactanter ad nauseam vsque loquitur, sicuti nimio verborum tumore Antonij facinora in Philippicis insectatur, quas ob causas ingentem sibi apud omnes parauit inuidiam (vt ait Plutarchus in eius vita,) ac tandem etiam mortem acciuit.

Oratorum cõplexio est biliosa.

Oratores sunt ambitiosi & iactabundi.

An

An Oratores sint, vel possint esse prudentes, ac docti, & è contrà. Item de Grammaticis, & ludimagistris. Cap. VII.

Rator in arte sua pollere debet iudicio, quia vt rectè intentionem suam auditori suadeat debet maximam loci, rei, temporis, personarum, occasionis rationem habere, quæ singula (vt supradiximus) pertinent ad iudicium, cuius est reflecti super rerum qualitatibus cum ipsarum discretione. In moralibus haud equè ipso valere censetur, quia vt ait Ecclesiast. vbi verba sunt plurima ibi frequenter egestas: porrò anima in specierum quiete fit prudens, eloquens autē ebullitione mobiles obtinet species: sic vulgò dicitur Oratores multum in lingua cerebrum obtinere, & experientia docet pulchrè loquentes in rerum accidentibus, & figuris Oratorijs, ornamentisque & blandis versari sermonibus, solidarum autem rationum pondera ineptiùs æstimare, deteriùsque res exequi, in quo verum consistit iudicium. Tullius (*Ciceronis imprudētia*) propterea ex eiusdem Plutarchi testimonio rem propè familiarem exhausit: duas virgines reiecit, quarum alteram puellam senex sibi iunxerat: tandem ab Augusto Cæsare adolescente, rerumque agendarum experte, ipse tot in rerum vsu Senator versatus, in petitione consulatus perbellè deceptus est, ac mox ab eodem proscriptus, & ad mactandum Antonio traditus: Quapropter Oratores per hæc singula haudquaquam videntur esse prudentes.

Attamen verissimum est Oratores in ciuilibus consultationibus & in Reip moderatione principem locum obtinere, prudentięque laude claros haberi, adeò vt ipsorum domus totiùs propè sit oraculum ciuitatis. Hoc de eodem Cicerone Plutarchus abundè testatur: hoc de Hortensio, Crasso, Catulo, cęterisque perhibet Cicero: hoc etiam in Oratoribus Venetis tàm nobilibus, qui in Senatu, quàm in cæteris, qui in foro tractant licet animaduertere, ex quibus tanquam ex Apolline Delphico (*Oratorū varia species.*) responsa sumuntur. Itaque vt hoc rectè intelligatur, distinguendum est, quod vel consideratur in hominibus naturalis habilitas, & promptitudo facilè, & copiosè loquendi, qua interdùm nonnulli mirificè præcellunt, vel spectantur circumstantiæ huiusmodi habilitatem moderantes. Sub priore membro tria continentur eloquentum genera: quidam enim in priuatis sermonibus perblandi, ac prompta, & salsa dicteriorum venustate festiui, nec non facili, at contracta elocutione iucundi singulis existunt: alij præterea inexhausto verborum fluxu rerum plurimarum

series

series complecti, & ab vna ad aliam subinde digredi consueuerunt, qui tamen si publicè rem aliquam seriò discutiendam suscipiant, nec eloquentes, nec rei momentis rationum grauitate pares euadunt, qualis inter antiquos Porcius Latro, qui in vmbratili scholarum puluere declamatur egregius, ad forensem porrò traductus (vt ait Seneca) ineptissimus euasit: ita Franciscus Robortellus, cum in priuatis colloquijs vberrima polleret facundia, semel in concione quadam Bononiæ animo cōcidens obmutuit. Alij demùm sunt, qui nedùm priuatis, sed etiam publicis eloquijs, & verborum, & sententiarum vbertate sufficiunt, de rebus singulis ex tempore disceptando, scientiarum omnium flosculos admirabili concinnitate pandendo, grauiora scriptorum omnium dicta, selectiores omnes, seù veteres seù recentes historias citissima suggerente memoria referendo, vt iccircò si aspectus decor accedat, vel in foro, vel in pergamo, vel in scena, auditorum ad se omnium animos, & oculos dictionis suauitate, ac venere pertrahant. Horum duplex est ordo, nam vel delectando dicati sunt, quales antiqui Sophistę, Gorgias, Lysias, Isocrates, vel vltrà delectationem, etiam suasionem intermiscent, qui propterea Oratoris nomen merentur, vt concionatores nonnulli. At hi omnes, quippe immoderata hac ingenij, ac sermonis habilitate feruidum restantur gestientis quasi naturæ impetum, ex bile scilicet ac sanguine excitum, haud in consultationibus omnino prudentes, inque rerum discretione iudicio præstantes existunt, quia verè, vti sæpiùs diximus, anima in spirituum quiete fit prudens; ac licet hoc sibi apud populares nomen vendicent, quos fulgor ille disertissimæ Orationis obruit, tamen re vera nonnisi ex doctrinarum rudimentis tantam efferunt pōpam, earumque penitiores recessus transuolant, non æquè se in illos insinuare apti; ideòque minimè constantem prudentiam, sed fugacem obtinent; & sunt hi, quos ingenio tractabiles, versatilesque appellare solemus, quia scilicet facilis apprehensionis existunt ob cerebri mollitiem, & subtilem humiditatem; nec non celeris, & copiosæ elocutionis, ob celerem caloris phantasiæ ministrantis motum, ex quo singula capessere, deque omnibus eloqui facilè possunt.

Sigonius in Apologia.

Oratores secundum apparētiā prudentes quinam sint.

Ingenio versatiles pollent fugaci prudentia.

At verò si loquendi habilitatem quibusdam conclusam terminis, ac modis inspiciamus, occurrent plurimi, qui eam aptissimè referant, prudentes vtique ac verè scientes, quos propterea solido oratoris nomine decoremus. Vnus verò ex his occurrat Plato vir sapientissimus, ac diuini titulum emeritus, cuius lingua Cicero ait Iouem ipsum locutum iri, si Grecè loqui debuisset: occurrat Xenophon, cuius voce Musas quasi locutas ferunt eodem teste. Demosthenes robore illo Orationis apud omnem antiquitatem inclitus, inter sapientes eloquens, ac inter eloquētes sapiens longè semper est habitus: ipse etiam occurrat Cicero, in quo

Oratoria & sapientia in quibus iūgatur.

incredibilem facundiam singulari iudicio iunctam quisque noscat, qui tamen omnes non solùm in sententijs solidioribus eligendis, ac dicendis in foro, & in Senatu cordati, & sapientes, (vt ipsorum testantur historiæ scriptaque,) sed etiam in rerum executionibus naui, & prudentes

Ciceronis vita excusantur. fuere: nam quòd ad Ciceronem attinet æquissimus ipse fuit, & in iudicijs incorruptus (teste Plutarcho:) porrò pater patriæ fuit appellatus; quippe vigilantia, & solertia singulari Remp. ab impiorum telis seruarat incolumem: amplius vt se ab humili fortunæ statu ad amplum efferre, summæ virtutis fuit, ità eundem toto vitæ suæ curriculo in tanta imperij maiestate, ac perturbatione tueri, non vulgaris prudentiæ fuit. Terentiæ repudium iustum fuit, si verę sunt adductæ à scriptoribus causæ: puellæ coniux euasit senex, vt se exilij causa ære alieno oppressum per ampla dote subleuaret, quod sani consilij fuit. Ab Augusto delusus fuit, seu proditus, quia facile est ab amico falli, qualem se gerebat erga Tullium Augustus, cuius iniquitas potiùs est improbanda, quàm Ciceronis credulitas.

Solertia in agibilib. cũ oratoria iũgi potest. Non repugnat igitur hominem facilè, ac disertè loquentem esse quoque in agendis prudentem, quia calor ille phantasiæ ad loquendum inseruiens, potest esse in materia adeò cum frigido, humido, & sicco temperata, vt non sine modo, & regula in ipsa moueatur (vnde verbosissimi quidam, & blaterones facti,) sed tunc solùm cum phantasia ab obiecto excitata ipsum excitat, vt species in memoria impressas, ac seruatas commoueat: quare homo scit quidem ex calore loqui, sed ex frigore tacere scit etiam, ex quo & orator, & prudens existit. Accedit quòd in tali temperatura viget etiam memoria ob siccitatem, cuius est facilè retinere, ac oratori memoria est summoperè necessaria, quia loquitur per voces; hæ verò non nisi per memoriam conseruantur. Sed ex memoria experimentum, ab experimento manare prudentiam, suprà diximus ex

Orator idẽ ac prudens & sapiens esse potest. Aristotele. Itaque Eloquentia cum prudentia potest optimè sociari, immò ille verè dicendus orator erit ad Sophistarum, garrulorum, & loquacium distinctionem, qui vtraque præstet: porrò etiam qui sapiens, seù magni ingenij existat: sic enim Cicero in orat. cum tria genera dicendi
,, esse docuisset, subtile, modicum, vehemens, subdit: Magni igitur iudicij,
,, summæ etiam facultatis esse debebit moderator ille, & quasi tempera-
,, tor huius tripartitæ varietatis. Nam & iudicabit, quid cuique opus sit,
,, & poterit quocunque modo postulabit causa, dicere. Sed est Eloquen-
,, tiæ, sicut cæterarum rerum fundamentum sapientia.) Ibidem etiam in
,, ipso libelli exordio, huiusmodi iecit axioma dicens: (positum sit igitur
,, in primis, quod post magis intelligetur, sine philosophia non posse effici, quem quærimus eloquentem) quod postea plurimis veterum Oratorum firmat exemplis, ac suometipso etiam asserens: (& fateor me

Ora-

Oratorem si modo sim, aut etiam quicunque sim non ex rhetorum officinis, sed ex Academiæ spatijs extitisse.) Cum eo consonant Horatij carmina in Poetica.

Dicendi rectè, sapere principium est, & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ
Verbaque prouisam rem non inuita sequentur.

Qui igitur homines in doctrinis, ac scientijs præstantes, natura fieri nequeant eloquentes non video ex Huarthis sententia, quæ longiori cófutatione non eget, cum tantorum virorum placitis, euidentibusq; naturæ rationibus explodatur. Ac licet Aristoteles in probl 8.3 sect. videatur innuere Oratorem non esse Philosophum, tamen respondet inibi hoc accidere, quia Philosophus considerat rerum species secundum se, Orator autem considerat earum accidentia in alio, vt ille considerat quid sit iustitia, hic verò qualis sit iustus, sed per hoc nó inficiatur Oratorem non fieri posse Philosophum, immò planè ostendit eos sibi maximè proximos, & similes esse, quia verè licet Orator Philosophia naturali parùm egeat; tamen moralis, vt ait Cicero locis citatis, politica, & ius ciuile, sunt illi admodùm necessariæ, nec non etiam historia, ex quibus perpetuò argumentandi segetem haurit ad suadédum, vel dissuadendú. *Cótra Huarthem cap. 9.*

Idem Huarthes ad assertionem suam corroborandam, vtitur exemplo Platonis, Aristot. Hippocratis, Diui Pauli, vt qui docti extiterint, at indiserti, qui tamen meo iudicio mirè hallucinantur. Primùm enim suæmet doctrinæ immemor est cap. x. allatæ inquiens, multos sermone facundos, scripto ceu blæsos, ac steriles adnotari, tales autem ij Philosophi esse forsitan potuerunt, sicuti Diuum Paulum fuisse maximum concionatorem, constat ex D. Augustino, qui Romam triumphantem, Paulum prædicantem, Christum in humana carne videre sibi anxiè augurabatur, ceu res non vllo ampliùs tempore casuras: quare inductio ex ipsis sumpta absolutè non valet. Porrò de Platone, ac cæteris Tullij testimonium audiatur, quod iure Huarthis auctoritati debet præpóderare: sic enim ait in Oratore perfecto. (Theophrastus diuinitate ,, loquendi nomen inuenit, & Aristoteles Isocratem ipsum lacessiuit, & ,, Xenophontis voce Musas quasi locutas ferunt, & longè omnium qui- ,, cunque scripserunt, aut locuti sunt, extitit & grauitate princeps Plato.) ,, An igitur sunt hi eloquentiæ laude à quopiam fraudandi, de quibus eloquentiæ parens tantum promit iudicium? verum est eam non esse eloquentiam foro idoneam, at sedatam, & languidam, qualis contemplatori, non suasori conuenit, attamen si & in ea studium, & operam collocassent (quod ipsis tamen necesse non fuit sicut oratori necesse non est in penitioribus rerum causis acriùs indagandis versari,) dubium nó est, quin excellentes pariter euasissent: ità etiam de Hippocrate, ac D. *Philosophorú eloquentia.*

Paulo sentiendum, quorum pressum, & concisum dicendi genus eloquentia non caret, sicut neque dictio Thucididis, & Sallustij, vel nostris temporibus Iusti Lipsij, non enim singuli nati sunt, ceu amnes lacteo rore manantes fluere, vt Liuius, Curtius, & Cicero, iuxtà illud Poetæ.

Omnibus non omnia dat sua dona Deus.

maximum tamen in scriptis suis, vel sermonibus neruum, & robur obtinent.

Medicorum eloquentia. Sed cur præter Hippocratem, Galeni etiam exemplo Huarthes non est vsus? quem omnium rerum scientia maximè perpolitum; eundemq; Asiatica facundia aurei fluminis instar exuberantem, quilibet nisi amẽs agnoscit? Cur etiam Fernelium, & Argenterium medicos in scientijs admirabiles, & eloquentissimos non proposuit? Cur ex Theologis Nazianzenum, Chrysostomum, Augustinum, Ambrosium, Hieronymum, aliosque patres quamplurimos, singulari eloquio altissima rerum diuinarum pandentes dogmata prætermisit? *Theologorũ eloquentia.* In recentioribus autem si Lodouicum Granatensem ex D. Dominici familia, & Cornelium Mussum Episcopum Bitontinum, & Franciscum Panigarolam Episcopum Astẽsem æquè eruditione, ac elocutione percelebres aduertisset, haud scio an negasset doctos tàm rarò eloquentes fieri posse. Insuper Iulius Camillus fuit singulari præditus eloquentia, & doctrina, quod cum binæ Orationes illæ ad Regem Galliæ pro fratre habitæ testantur, tùm idea Theatri nonnisi eruditissimum ostendit ingenium. Alexander etiam Picollomineus omnium scientiarum laude mirè floruit, cum idem suis in scriptis facundissimus existat. Porrò Iacobus Mazzonius Cæsenas Philosophus nobilissimus, ingenio, memoria, eloquentia cùm in Pisano gymnasio, tùm in legationibus obitis non secundum eius æui consensu locũ inter præstantissimos est emeritus, cum de vnaquaque re ex tempore disertissimè diceret. In summa cùm antiquis, tùm recentibus exemplis innumeris probari potest, prudentiam, & doctrinam non repugnare eloquentis temperaturæ, quæ tamen cum multos habeat perfectionis gradus, rarò vel fortè nunquam illum attingit, quo perfectissimum illud ingenium constituitur, eruditione scilicet, prudentia, & facundia præstans, cuius speciem Antonius Orator apud Ciceronem mente cernebat, reipsa non videbat. Alijs tamen eiusdem temperaturæ gradibus non per hoc sua denegatur excellentia, qua homines variè præstare possunt, alij prudentia magis, & eloquentia minùs, alij magis sapientia, & eloquentia, minùs autem prudentia, alij magis eloquentia, parciùs verò cæteris, vel è contrà, iuxtà varias qualitatum elementarium miscellas, & naturæ impetum in fetubus colludentis.

Interdùm eò peruenit vis abdita caloris in mixto, vt hominem donet, facilitate, ac habilitate loquendi, qua loquax verè euadat, ac tamẽ,

& prudens, & sapiens verè sit contrà id, quod suprà diximus de hominibus immoderata hac facilitate dotatis. Talis autem fuit Aristoteles humanæ regula sapientiæ ex Auer. sententia, fuit inquam loquax Æliano teste. Talis etiam fuit Ludouicus XI. Galliæ Rex, vt asserit Argentonus rerum suarum scriptor illustris; ait enim, de se ipso conqueri sæpius solitum fuisse, quòd linguam nesciret cohibere, ac tamen solertissimo fuit ad imperandum ingenio, cæterisque omnibus eius æui principibus venerabilis. Ità supradictum Mazzonium verbosiorem fuisse referunt: Ita hoc æuo Senatorem Venetum, ac D. Marci Procuratorem ingenti verborum prolixitate in Senatu sæpius differere solitum audio, cum tamen ingenio perspicaci, politicisque negotijs maximè habili enitescat. Hæc tamen cum sint de raro admodùm contingentibus, non sunt à nobis diutiùs expendenda. *Loquaces interdum docti, & prudentes.*

Superest ad exactam temperamentorum ingenijs accommodatorum notitiam de Grammaticis etiam, & ludimagistris aliquid subiungere: de quibus illud planum est, quòd memoria præstant, qua tot verborum, nominum, constructionum, declinationum, elegantiarum, quas vocant ex varijs auctoribus decerptarum pœnum seruant; imaginationis autem vigore propè nullo sunt prædit, quippe non alio animaduertimus eos se dedere studio, quàm compilandi, & multa sparsim diffita colligendi, absque vlla præceptorum innouatione, vel inuentione, in qua præsertim phantasiæ consistit prærogatiua; inde illæ Prisciani cornucopiæ, inde vocabularia, inde Aldi elegantiæ, in quibus tamen illud notabile, quod plerunque tàm obscuro singula digerunt ordine, vix vt intelligantur, fortè quia Grammaticæ nil est aliud, quàm scire confusionem de viginti quatuor literis, vt ait Simpl. lib. 1. Phys. Ac tamen si vel Tullium, vel Sallustium, vel Virgilium, vel Terentium interpretandum suscipiant, statim germanos se putant ipsorum arbitros, & scrutatores, quo insano doctrinæ tumore, cęteros omnes scientiarum temnunt cultores, vel vt inscios, vel tetricos, vel ineptos: sic Palæmonem Vicentinum Grammaticum, Plinius literis tradit adeò fuisse arrogantem, vt secum natas, & morituras literas prædicaret: sic Erasmus Roterodamus (licet ingeniosus) tanta fuit petulantia, vt à grammaticis præceptionibus, scriptisque ad Theologiæ, ac D. Pauli epistolarum interpretationem transiret, quorum etiam se primarium, ac fidum interpretem profitebatur. Nec latet adagium, quod Grammaticus ipsa arrogantia est, omnium sermonibus, paginisque iactatum. *Grammaticorum arrogantia.* *Lib. de illustr. Grãma.*

Ex his igitur liquet quænam sit ipsorum temperatura; siquidem cum memoria sicco terreo perficiatur ex Galeni sententia, vt impressas conseruet species; nec tamen huiusmodi siccum debeat esse multum, quia ipsarum fieri non posset impressio, necesse est multam cum eo miscere *lib. 2. Ar. parua.*

humi-

humiditatem magis aqueam, quàm aeream, ex qua miscella resultat pinguis, seu grossa cerebri, cordis, spirituumque substantia, quæ cum imbecillum contineat calorem haud ipsam subtiliare aptum, fit vt imbecilla huiusmodi homines polleant phantasia respectu aliorum ingeniorum, proindèque rerum subtilium captui euadant inhabiles. Et quia talis calor materiam commouet, nec resoluit, gignuntur etiam flatus, vnde tumor, & fastus; & quia ob instrumentorum crassitiem minimè se in rerum arcana possunt insinuare, sed solam ipsarum superficiem vix collustrant, ideò fiunt arrogantes, falso errore ducti, quòd intimior earum rerum non detur intellectio, vt quam ipsi naturæ imbecillitate non attingunt; propterea sapientes se, ac magnos viros temerè æstimant, perfectam scilicet singulorum habere notitiam perperam opinantes.

De melancoliæ viribus. Cap. VIII.

Actenùs ingeniorum causas efficientes, atque materiales internas, & proximas, quantùm nostræ licuit mētis imbecillitati in humana specie scrutati sumus, normamque veluti quandam in re tàm difficili præscripsimus, qua etiam penitiores aliæ quædam in indiuiduis, sin exprimi, saltem concipi animo possint. Nunc superest aliqua de humore melancolico inquirere, quē ceù principalem, & communem cuicumque ingenij speciei causam assignauimus; vndenam scilicet hæc ipsius emanet prærogatiua, quæ in alijs non aduertitur corporis humoribus, qui ad ingenij productionem, vt inferiores dumtaxat causæ videntur concurrere, nec adeò necessariæ. Sciendum igitur ex Gal. 2. de natural. facul. cap. 9. duplicem huiusmodi esse humoris speciem, alius enim succus melancolicus, vel ater humor, vel proprio nomine melancoliæ ab eodem Gal. pluries nuncupatur, estque ille, qui ceù fex sanguinis in massa sanguinea ab alijs humoribus contradistinctus subsidet, terrestri correspondens elemento, quo qui abundant obtuso, crassoque ingenio sordescunt, ad asini naturam accedentes, qui inter bruta huiusmodi temperie dotatus est: alius porrò est, quem atrā bilem appellant, & est ille idem succus melancolicus, vel alius humor vt sanguis, & flaua bilis, qui aliquam acquisiuerit adustionem, ob quam, & siccior fit, & partibus quibusdam subtilioribus afficitur, sicuti rebus omnibus contingit adustis, ex Aristotele 4. Meteor. cap. 2. qui inæqualem, & variam sortitur naturam, frigiditatis nimirùm ob innatam crassitiem, & caliditatis ob adustionē, siue ob igneam actionem, & impressionem. Ac talis humor debita quantitate, & qualitate in massam inuectus sanguineam, is est, qui mirè in corpore influit ad ingenij constitu-

Humor melācolicus est duplex.

tio-

tionem. Vtriusque autem humoris signa passim recenset Galenus, ac nos inferiùs opportunè proponemus,

Idem Galenus vtrumque distinguens, vnum ait esse naturalem, siue melancoliam, alium non naturalem, siue atram bilem, quod Aristoteles non facit asserens 1. probl. 3. sect. in nostris corporibus actione calidi, & frigidi atram bilem necessariò intermisceri, nec aliam talis humoris distinctionem adducit; quare videtur à Galeni sententia discrepare. Sed Galenus considerat statum corporis simmetrum: Philosophus autem causas naturales: secundum illum atra bilis non est corpori conueniens; quia fit ob excessum caloris bonam corporis temperiem superantis: quare ob id non naturalis esse videtur: secundum alium necesse est atram bilem, siue multam, siue paucam, siue calentiorem, siue temperatiorem in corpore generari; propterea natura insita rectè dicitur; necessariò enim adustiones, vel magnæ, vel paruæ, cùm in gignendo corpore, tùm in eodem postgenito fiunt ab innato calore in humidum agente: at ex adustionibus, vel multam, vel paruam gigni atram bilem necesse est.

Melancolicus humor alius est naturalis, alius non naturalis.

Cur igitur talis humor tantam hominibus conferat excellentiam, ex his facilè potest intelligi, necnon ex aliorum humorum examine, & collatione percipitur: pituita enim impuros, & segnes progignit spiritus, ex quibus mens veluti friget, ac torpet; sanguis autem celeriores quidem, sed humiditatis lentore præpeditos, ob quam retusa caloris acutie, fiunt homines potiùs moribus amabiles, quàm ingenio excellentes; bilis flaua siccitate sua ingenio maximè confert, sed subtilitate nimia, cum superque sit mobilis, non sinit ingenia in contemplationibus immorari, sed instabilia reddit, & inconstantia, immò & corpora ipsorum imbecilla, quia facilè ob spirituum, & sanguinis subtilitatem resolubilia, quæ singula ex allatis in primo libro, ac proximè in superioribus adeò innotescunt, vt euidentiori non egeant explanatione.

Pituita vis in ingenium itemq; sanguinis, & flaua bilis.

At verò atra bilis, quia sua natura est calida, & frigida, crassa, & subtilis, miramque obtinet naturæ varietatem æquè ac acetum, quod à Galeno inæqualis admodùm temperamenti constituitur, longè pluribus inseruire animæ functionibus est apta, quàm cæteri humores: idcircò optimè ab Aristotele probl. sæpius citato dicitur ea, in diuersis hominibus ingeniorum producere differentias, quas in vno duntaxat vinum subinde parere conspicimus, videlicet timoris, audaciæ, loquacitatis, stuporis, & aliorum, quæ superiùs abundè considerauimus. Et subinde cóparat eam etiam aquæ, ac ferro, quæ licet frigida sint, tamen accensa variè incalescunt. Nam verè atra bilis, quia magnam habet temperamenti latitudinem, multa potest efficere ingenia bona, vel mala, itemq; mores bonos, vel malos; quia si exempli gratia nimis crassa fuerit, & accensa, fiet præceps, furorique obnoxium ingenium: quibus fuerit crassa

Atra bilis cur mirabiliter ingenio conferat.

& fri-

& frigida idest paruam susceperit adustionem, ita vt succus melancolicus ei prædominetur, fient homines ingenio subtristi, ac timido, & suspicioso vecordique. Sed si moderata fuerit, egregias influit ingenijs hominum dotes, quia & prudentes in actionibus, & in rerum studijs acuti diuersimodè, perspicacesque redduntur: tot enim sunt mediocritatis huius humoris, vel ipsis excessuum, caliditatis nimirùm, & frigiditatis gradus, vt ipsos ne dum innuere, sed nec mente concipere impossibile sit: nunc generatim duntaxàt intellexisse sufficiat, quod is à cęteris humoribus debitè contemperatus mirabiliter ingenio confert, quod etiam ostenditur primò, quia (vti diximus) idem humor ancipitis existit naturæ, quare pluribus animæ operationibus inseruire natus est, quàm alij humores, qui statutis quibusdam qualitatibus gaudent: quãtùm autem vnum instrumentum ad plura se extendit, eò etiam perfectius est. Secundò quia spiritus ex tali exhalantes humore sunt densiores, sed tamen conuenienter subtiles, ac mobiles, cùm ex grossa materia ob meatuum densitatem subtiliores omninò spiritus eliciantur, & huic ipsorum subtilitati coniungitur splendor, cuius bono anima optimè rerum species intuetur: est enim talis humor siccus, ac siccitas est sua natura luminosa. Tertiò atrabilares sunt cogitabundi, ac res inquirunt; inquisitio autem longam requirit applicationem : & hic humor huic operi aptissimus est, quia tenax, nec facilè resolubilis, sicuti flaua bilis, vel sanguis. Quartò magnis, ac longis studendi laboribus corpora collimantur, quare humor in ipsis requiritur sanitati conducens, qualis est atra bilis, quæ cùm sua densitate non facilè resolubilis, tùm siccitate putredini, morbisque resistit, quæ ab humido creantur, & fouentur.

Atra bilis innumeros habet sui tẽperamenti gradus.

Quatuor atræ bilis excellentia ex Cõcil. cõm. probl. 1. sectio. 30.

Ab Arist. huic eidem humori supereminens quædam alia assignatur virtus futura prædicendi, qualem sibyllis competere, ac bacchis tradit. quod etiam confirmat Rhasis primo continentis sic inquiens : & ego quidem vidi Germanum meum in quadam sua ægritudine phreneticũ factum prædicere plura futura, sicut euenerunt in breui. Idem asserit
,, Areteus lib. 3. acut. morb. cap. 4. Animus constans, & stabilis est: sensus
,, omnis purus, & integer, subtile ingenium, mens vaticinando idonea,
,, primùm quidem se ipsos de vita migraturos præsentiunt, deinde præ-
,, sentibus futura prædicunt. Qua ratione Achilli moribundus Hector, & Patroclus Hectori apud Homerum plurima præmonuit euentu postmodùm comprobata.Ità nec recentes, & quotidianæ propè huius veritatis desunt historiæ. Ac ne longiùs abeam, testor Deum me olim ante plures menses melancolia quadam ex aduerso casu conceptam, Domini patris mei præsensisse, ac prænunciasse mortem, cum tamen ipso valdè incolumi, nulla eius mihi ratio probabilis afferretur: & sic ipse postea momentum sui obitus, septem circiter horas antea pronunciauit.

An ab humore melãcolico pendeat prædictio futurorum.

Auctoris præsagium.

Aui-

Auicenna 4.natural.6.tantum humori melancolico tribuit, vt imaginationem ipso affectam, nedùm in imaginante, sed in externis etiam mirabilia interdùm efficere posse scribat, pluuias, scilicet, tonitrua, terremotusque ad libitum excitando, ægritudines inducendo (sicuti basiliscus oculis inficit, & lupus affert vocis impedimentum,) ac sanando, (sicut Reges Galliæ sanant strumosos:) quæ singula ea animi firmitate profert, vt negantes in physicis parùm versatos, & ignaros appellet. Cui etiam ex recentioribus Petrus Pomponatius lib. de incantationibus, & Ioannes Baptista Montanus Comm. in 2. Fen. 1. canon. eiusdem Auic. subscribunt. Alij vt Huarthes aiunt, huius humoris viribus, homines, vel illiteratos Latino, vel Græco idiomate posse loqui, cuiusce rei affert exépla: Ac est illud Conciliat. in Comm. 1. probl. sect. 3. qui sic scribit: Ego audiui à fideli medico, quòd mulier, quę illiterata erat, dùm esset melancolica, latinum loquebatur congruum, qua sanata, euanuit. Porrò fieri etiam asserunt doctos ex indoctis. Ita Areteus lib. 1. diutur. aff. cap. 5. " Furoris (inquit) species vtique infinitæ sunt. Ingeniosi namque ac dociles Astronomiam callent sine doctore; philosophiamque possident à nemine traditam: poeticam quoque velut à Musis infusam norunt: aliquid enim & in morbis emolumenti præbet docilitas.

Imaginatio vi sua potest producere effect? ad extrà ex Auicenna.

Humoris melancolici vi homo illiteratus vario potest loqui sermone

Ceterùm quod attinet ad Auicennæ placitum, satis cuilibet sanæ mentis nugatorium videbitur ex eo, quòd phantasiæ actio est immanens, non autem transiens, quia si talis esset, sequeretur quòd opus ex ea externum relinqueretur, & ideò imaginans inimici mei mortem, vel aurum multum in meo sacculo, hæc singula eius virtute darentur actu, quod est absurdum. Ampliùs cum prædicta velit phantasiam efficere per species emissas, & spiritus extrà corpus imaginantis fusos in rem externam, non est probabile, vt huiusmodi species per tales delatæ spiritus in rem maximè disiunctam deferri possint, absque eo, quod ab ambiente aere dissipentur & corrumpantur, cùm sint res exiguæ admodùm entitatis. Prætereà phantasia est motus ab externo sensu factus ex Aristotele 2. de anima tex. 181. non emittit ergo species, ac spiritus, sed recipit eos à sensibilibus medio sensuum externorum; ac licet per eos sic receptos imaginantis alterari corpus sæpiùs aduertamus, puta ex specie iucundi, vel tristis pallescere, vel rubescere; tamen id virtute phantasiæ, ac ipsarum specierum, vel spirituum non fit, sed ex qualitate obiecti sub vna conuenientis, vel disconuenientis specie mouentis sensum, qui posteà mouet phantasiam, hæc mota excitat appetitum ad prosecutionem, vel fugam, ex hoc mouetur cor, vnde etiam aliæ corporis partes afficiuntur. Quare si nullam hi per se spiritus alterandi proprium imaginantis corpus vim obtinent, multò minùs poterunt alienum. Insuper refellit hanc sententiam experientia, qua nullum huiusmodi opera per

Auicenna refellitur.

imaginationem facere intuemur; nam Regibus Galliæ vis sanandi strumas est gratis data (quia nullus ipsorum adhuc hæresim est professus,) non connaturalis, quia sic esset etiam in fratribus, & agnatis, quod non videmus. A basilici verò adspectu infectio, vel est fabulosa, vel per immissos in aerem spiritus veneficos, & intuentibus communicatos contingit; sicuti ex lupi visione raucedinem quoque fieri patet, concepto ex improuiso feræ occursu timore, indèque retractis ad cor spiritibus, inductaque subita corpori alteratione vox surripitur: sic alios huiusmodi effectus mirabiles, qui de Marsis, ac Psyllijs à Galeno produntur, quòd serpentes tractarent innoxiè, non phantasiæ præstitisse viribus ex Plutarcho, & Plinio coniectamur, sed vel pharmaci, vel dæmonis adiumento, iuxta illud:

Cur ex basilici visione mors, lupi verò raucedo contingat.

Hinc est laudato, quòd possunt carmine Marsi
Cum tacita sæuos producunt arte dracones
Absentes, & sæpè iubent confligere secum.

Alia plurima contra huiusmodi Auicennæ commentum affert præ cæteris Philippus Faber lib. contra Atheos disp. 1. c. 8. quæ nos ab instituto non debent auertere.

Quòd igitur ad prædicendi virtutem ab Arist. melancolicis assignatam attinet; necnon ad repentinam doctrinæ, ac varij sermonis acquisitionem, nonnulli inficiantur prædicere homines posse futura, nisi vel casu, vel dæmonum vi, ex quibus idem Faber eo nixus fundamento præcipuo, quòd cum sensibilia futura nondum existant, in sensu externo species nequeunt gignere, ac proinde neq; ad imaginationem transmittere, quæ ipsam semper in sensu speciei receptionem factam supponit.

Sed fallitur, quippe aliud est veram, perfectamque in phantasia inesse rei externæ speciem sensu perceptam, aliud speciem ei similem: illa in prænoscente futura non adest, quia nunquam sensui nota: hæc adest, quia rei est, quæ aliàs sensu percepta fuit. Sicut igitur phantasia nunquā rem potest imaginari, quæ sub sensu non fuerit, vt non potest cæcus à natiuitate imaginari colores, vel surdus sonos, ita eius similem, aliàs sensu cognitam potest, vt cum quis imaginatur amici mortem, quam nunquam vidit, agit hoc ex vtriusque simili imagine, quam pluries vidit. Modò ex hisce similitudinibus, quæ sunt veluti præparationes quædam specierum imaginabilium nōdum existentium, quales futurorum, mouetur phantasia ad illorum prænotionem, quasi ex præuijs quibusdam significationibus excita, vt futurorum tempestatem ex antecedentibus indicijs prænoscit Astronomus. Vis autem ex vna ad aliam, atque aliam imaginem per similia procedendi, vnius est humoris melancolici, seu phantasiæ ipso affectæ, vt ait Arist. lib. de diuin. per somnium, eoq; magis hic humor hunc ei confert processum, ac motum, quò maiorem

Andreas Cæsalpinus c. vlt q. peripat.

Explicatur modus quo naturaliter futura possimus prædicere.

imago habet in anima sui præparationem; sed hanc habent imagines amicorum affiniumque nostrorum, qui nobis sunt carissimi, ideò ipsas etiam magna apprehendimus vehementia, qua nedum mouetur animus, sed corpus etiam, adeo vt imminente re quadam noua circa ipsos, sibilus quidam in auribus, aut calor, & frigus quoddam membra permeet mirandum in modum. Aliorum imagines, quia tales in anima præparationes non reperiunt, ipsam æquè non mouent, ideò nec etiam circa extranea contingit à nobis fieri prædictiones.

Non est igitur cur quempiam eas promentem putemus id casu, vel per dæmonem facere; licet ex Theologorum sententia non repugnemus, id interdùm contingere: tàm inquam vi dæmonis mali mouentis hominum phantasiam per futurorum species, quas ipsi dæmones coniecturaliter, non certò præuisas immittunt, quàm angeli tutelaris, Dei nutu nostros quasi tangentis animos, & futurorum vel bonorum, vel malorum nuntio commonentis. *V. Zimarã Theorem. 83.*

Est illa difficilis fateor in natura prædictionum causæ explicatio, quã etiam Buccaferreus vir doctissimus ingenuè se non satis percipere profitetur in Comm. dicti libri Arist. de diuin. per somnium. Sed alia profectò in sanis hominibus non potest afferri; nam in infirmis morti proximis, quòd futura præsentiant, id vnius animæ puriore luce, quæ se à corporis vinculis eximens diuinitatis vigorem incipit assequi, euenire arbitror: sicuti semper eadem quò magis se abducit à sensibus, vt in somnijs & ecstasi, futurorũ præuisioni fit aptior ex D. Th. in sum. q. 13. art. 2. De sibyllarum autem, vel Oraculorum vaticinijs hoc tenendum, quod fidei Catholicæ euidentia omnibus Philosophorum nugis certior firmat: illas nempe diuino afflatas spiritu, non melancolico furore vaticinatas esse: hæc verò per cacodæmonem ænigmaticas protulisse voces. Illud vel ipse subodoratus est Cicero lib. 2. de diuinitate de Sibylla Erythrea verba faciens ibi. Atque in sibyllinis expositio versu cuiusque sententiæ carmen omne prætexitur. hoc scriptoris est non furentis, adhibentis diligentiam, non insani. hoc verò vel illa tantùm conuincit ratio, quòd oracula ipso Ciceronis tempore cessarunt ex eius testimonio ibidem, & Plutarchi etiam in lib. de Oraculorum defectu. Sed humor melancolicus adhuc in complexionibus durat, nec specie mutatus, ergo ab huius non prodijsse viribus dicendum est. Effectrix igitur ipsorum absq; dubio superior alia extitit causa, scilicet dæmones, qui aduentu Christi Domini obmutuerunt iuxta Prophetiam Isaiæ cap. 19. & Hieremiæ cap. 2. nec ab inde ampliùs in æternum garribunt. *lect. 26.* *Oracula fiebant à Dæmone.*

De repentina demùm eruditi, extraneique sermonis locutione in rustico, & idiota homine, verè nescio percipere, qui melancoliæ viribus possit hæc fieri; cum enim sit in Aristotelis doctrina certissimum, quòd *Rusticus qua vi de improuiso doctè loquat.*

nihil est in intellectu, quin priùs fuerit in sensu, & sic nihil attingat phãtasiam, quin priùs per sensus externos, ceù ianitores pertranseat, sanè idiota rusticus, nunquam vocabula illa, vel latina, vel græca abstrusissima, vel audijt, vel intellexit; quare est impossibile, vt illa virtute melancolici humoris promatur locutio, qui potest quidem introducta phantasmata commouere, sed quæ illic priùs non erant introducere haudquaquam potest, vel alijs detegere, sicuti cæcus natus, qui nunquam vidit colores, nec etiam illos imaginari vlla ratione aptus est. Idem assero de doctrina in rustico subitò acquisita, quòd à vi naturali nullatenus prodeat, sed à supernaturali. Nam quòd Areteus ingeniosos dicat scientias sine doctore capessere, vt de se ipso D. Augustinus tradit inquiens in lib. suarum Confess. sola Dialectica me fecit discipulum, haud herculè inficior, qui ex doctrina in superioribus tradita non ignoro, temperamenti excellentiam sensus in illis omnes, tàm externos, quàm intimos perfectissimos reddere, vndè mira etiam in eorum intellectu emergit docilitatis, & apprehensionis facultas.

De causis ingeniorum externis, ac primùm de Climate, Aere, atque Solo. Cap. VIII.

Ost internas ingenij causas, remanet iuxtà propositum à nobis ordinem externas etiam examinare, quæ triplicis sunt ordinis. Primùm naturæ, vt aer, clima, solum, situs, parentes, cibus, & potus, animi affectus. Secundò fortunæ vt nobilitas, diuitiæ, dignitates, morbi. Tertiò electionis, vt educatio, religio, lex, societas, studia, & huiusmodi alia. De quibus vniuersè tenendum est, quòd in tantùm existunt ingenij causæ, in quantum temperamentum gignunt, vel alterant in partibus tàm similaribus, quàm dissimilaribus, quas ingenij functionibus dicatas esse suprà docuimus. Nam quòd primò attinet ad aerem, satis dictum libro 1. cap. de spiritu, quàm ille possit animam, seù ingenium afficere suis qualitatibus, scilicet spiritum ipsum variè immutando, qui ceù caloris vehiculum, maximum est ingenij operum instrumentum. Aere siquidem inspirato gignuntur in sinistro cordis ventriculo vitales spiritus, qui propterea illius conditiones, vel bonas, vel malas omninò sequuntur, inde habilitas, vel inhabilitas in operibus animæ obeundis. Diximus aerem calidum ingeniũ iuuare, frigidum nocere: diximus etiam siccum, purum, & euentatum laudari, crassum, nubilosum, coinquinatum improbari. Ità est profectò, quippe calore subtiliatus aer spiritus gignit, qui

Ingenij causæ externæ sunt tertij ordinis.

qui acutie sua sunt rerum penetrationi apti, caloris autem motu inuentioni, sicut in regionibus illis, quæ sunt calidæ ob solis, & planetarum radios ipsas quasi perpendiculariter ferientes, vnde magna vi à terra in aerem reflectuntur & calefaciunt ipsum, quod non euenit in alijs regionibus, in quibus radij per angulos obtusos, & acutos reflectuntur, sicut in regionibus propè polum. Illæ autem regiones sunt in climate primo sub Æquinoctiali, vt India, vbi Philosophi, & Mathematici, & Magi floruerunt insignes, non autem sub secundo climate, quod est sub Cancro, vt Æthiopes, qui littora Guineæ habitant; quoniam hi propter caloris excessum sunt quidem leues corpore, sed fatui mente propter defectum, & euaporationem spiritus animalis. Aer autem frigidus est ingenio inimicus, quia cum adstringat corporis poros, vapores ex digestione geniti euaporare non possunt, vnde ad stomachum reflectuntur in humorem aqueum conuersi, sicut ex olla feruenti fumus ad operculum eleuatus conuertitur in aquam, quæ in eandem posteà ollam instillat; itaque ob huius internæ humiditatis abundantiam, spiritus impuri, & nubilosi redduntur, operibusque animalibus ineptiores, sicut in Scithis, & Gottis, & Dacis, alijsque frigidiorem aerem depascentibus.

Ab Mag. lib. de nat. loc. distinct. 2. c. 3.

Sed præter alterationem, quam aer à climate suscipit, adnotanda est etiam illa, quam suscipit à temporum mutatione, & à solo, quia sicut illa est remotior, ità hæc multò proximior existit. Mitto eam, quæ fit in ipso propter varios syderum aspectus, quia pertinet ad Astrologos, & à Tolomeo lib. 2. de iudicijs consideratur. Qua etiam de causa consultò prætereà causam illam cælestem, quam Ficinus ingenijs assignat, Mercurium scilicet ac Saturnum, quorum ille animos ad inquirendum, & inuestigandum, & addiscendum impellit, hic ad perseuerandum, nec à studio desistendum inducit; ac propterea tutelaria quædam studiorũ numina esse arbitratur: enimuerò quia nulla hæ planetarum virtutes rationum, ac demonstrationum fide constare possunt, quippe abstrusissimæ, multùmque à sensibus alienæ, ideò in calcatis adhuc physicorum vestigijs insistimus, quæ planiùs multò, ac certiùs nos in sacrosanctos Musarum aditus manuducunt.

lib. 1. de san. stud. tue. cap. 3.

Ergo mutationem temporum multùm valere ad hominis mentem excitandam, asserit Hippoc. lib. de aere, aq. & loc. quia vbi tempus simile, & ęquale est, verisimile etiam est, corpus, & animam quasi torpescere, proprijsque operationibus ineptum esse, nam vbi non datur rerum nouitas deficit admiratio, quæ philosophandi stimulus est. Hanc ob causam ibidem Europæos inter se quàm maximè differre ait, aliter ac Asiatici, quibus rarò admodùm tempora permutantur. At ob ventos potissimùm ista contingit mutatio, qui vel sunt vnius regionis proprij, vel communes pluribus oris: illi quidem pro varietate materiæ, ac loci,

Mutatio tẽporũ multũ valet ad alterandũ ingenium.

Venti sunt proprij, & communes.

vnde

vnde ortum ducunt, diuersimmodè afficiunt aerem, hi verò pro varietate punctorum cæli, Orientalis nimirùm, Occidentalis &c. à quibus varias in eundem inuehunt qualitates corpora mox iuuantes, vel lædentes. Ex his Boreas à Septentrione, Auster à Meridie, Eurus ab Oriente, Zephirus ab Occidente perflat. Auster pessimè omnium aerem afficit, quia calidus, & humidus, proindèque sensui obest, ac menti, vndè caligans, & hebetans ab Hippocrate appellatur. Boreas miram sensibus præstat acutiem, ac membris firmitatem, vt idem inquit Hipp. Aph. 17. sect. 3 quia nimirùm frigidus, & siccus, qua ratione aerem ab humiditate depurat; quantùm autem frigiditas nocet ingenio, tantùm siccitas iuuat. Ac licet Septentrionales populi, quibus spirat Boreas ingeniosiores per hoc esse videantur, Australes verò, quibus spirat Auster obtusiores, (cum tamen his contrarium omninò adnotemus,) tamen dicitu r de sententia Aristotelis probl. vlt. 26. sect. Boream in Septentrione esse magis frigidum ratione climatis, & aeris, minùs autem siccum, quia talis fit, dùm per superficiem terræ multæ maribus vacuæ pertransit, qualis est septentrionalis, quare ad nos in temperata plaga degentes peruenit admodum siccus. Auster autem ratione climatis in meridionalibus est magis calidus, quàm humidus, quia talis fit in transitu marium, quorum vaporibus mixtus nobis afflat. Boreas itaque ratione præualentis, & adstringentis frigiditatis subiectos populos potiùs humectat, vti diximus, quàm exsiccat: auster è contra potiùs siccat, quàm humectat: hinc illi fortiores, & audaciores, hi acutiores, sed timidiores existunt: Vel potiùs illi ingenio ad mechanica, & alia phantasiæ opera aptiore, cuius organa interno calore gaudent, hi verò ad speculatiua, seu intellectiua munera promptiore, cum intellectus sicco, & frigido, seu remissiore (vti diximus) calore perficiatur.

Venti sunt quatuor iuxta varia cæli puncta.

Zephirum (ait Aristoteles in probl. 51. sect. 26.) esse ventum lenissimum, ac respectu aliorum temperatum, quia frigidior Austro, & Euro, sed calidior Borea: est quidem frigidus, quia ex mari ad nos venit, & ex climate frigido; est verò leuis, ac suauis, quia non flat vt Boreas ex regione montibus altissimis referta, in quibus exhalatio fumosa coangustetur, & admodum violenta fiat, sed ex sufflat ex litoribus Athlantici maris campestribus & spatiosis: quare temperatior persentitur. Eius propterea vis est in nostra corpora temperiem quandam humorum seruare, ideò in veris initio flare incipit, & etiam in autumno, quæ sunt media tempora: & quia nonnihil ad frigiditatem deflectit, participat etiam Boreæ virtutem, vndè corpora reddit vegeta interno calore, non imbecilla, vt Auster. Hinc haud scio quomodo Hippocrates ventos occidentales constituat insalubres, nisi fortè respectu Orientalium id asserat, quos laudabiliores omnino censet esse. Hinc etiam huius venti influxus in in-

Zephiri natura.

Concil. cõm. probl. 51. sect. 26.

in ingenium ex dictorum extremorum examine æstimari potest.

De Euro illud planum est ex Aristotele probl. 26. sect. 26. quod calidior aliquantò, & siccior existit, quippe à loco sereno, & calefacto diutiùs à Sole spirat, sed quia in itinere refrigeratur, ac manè spirat, sicut vespere Zephirus, ideò vt ait Hipp. est non solùm corporibus, sed etiam vrbibus ad eum conuersis saluberrimus; efflatu namque suo, quem Sol oriens per aeris rarefactionem excitat, vt noctis impressas humiditates expurgat, ita etiam corpora blandè aperit; & quia huiusmodi temperie calida, & sicca splendorem infert, ideò aquas, spiritusque purissimos, ac pellucidos gignit, vndè non obtusam, & raucam vocem, qualis Septentrionalibus, ac etiam Occidentalibus, sed claram, & nitidam efficit, homineśque ad iram, & intelligentiam præstantiores. Id videtur obstare, quod Arist. cit. probl. appellat Eurum admodùm pluuiosum, & magis etiam Austro, quare Austro humidior, ingenioque infensior videtur esse: dicimus tamen quòd per accidens sit pluuiosus, quâ scilicet calens aer per ipsum à calida Orientali plaga in occidentalem frigidam delatus congelatur, & in pluuiam factis vaporibus vertitur, sicuti etiam Austro contingit, minùs tamen, quàm Euro, quia hic est calidior, cum stet magis sub Sole, quàm Auster, quare occurrens parti frigidæ, magis etiam condensatur in vapores, & pluuiam.

V. Concil in Comm.

Eurus est pluuiosus p accidens.

Diximus inter ea, quæ aerem alterant præter ventos considerandum etiam esse solum. Sed hoc duobus modis spectari potest, vel scilicet prout hæc, vel illa gignit alimenta ad varios humores gignendos accommodata, ex quibus etiam varij spiritus ingenio apti resurgant, (de quibus alimentis posteà sermo erit,) vel prout vaporem, aut exhalationem emittit, propter quæ propriè aerem dicitur afficere. Vapor fit ex solo humidiore, exhalatio ex ficciore. Varias igitur soli conditiones variæ sequentur exhalationes, atque euaporationes in aere: quatuor autem soli existunt differentiæ, pinguedo, macredo, raritas, densitas. Pinguedini respondet aeris, proindèque spirituum crassities, immò, & totius corporis habitudo, quod carnosum (vt ait Hipp.) fit, proindèque ignauum, & in operando pigrum, quare neque in artibus, neque in literis multùm excellunt respectu aliorum, qui macra insideant humo, ex qua cum exhalationes effluant subtiles, ac puræ, corpus ipsorum vt leuius, ita singulis obeundis animæ functionibus fit aptius, vt patet in Bergomensibus, Genuensibus, & Lemouicibus apud Gallos, Norimbergensibus apud Germanos, qui in ære augendo, rebusq; tractandis singulari præstant solertia: tales etiam sunt homines in montanis degentes, in quibus terra est macra, ac etiam densa, proindèque spirituum puriorum ac tenuiorum ferax, vnde mores ad iracundiam proni, & ad ingenium habilitas oritur. Verum tamen est, quòd interdum ob nimiam

Soli differētię quatuor.

Populi solertes.

miam huiusmodi locorum macritiem, ac densitatem spirituum inopia laborant incolæ, ideòque imperfectiores euadunt animo, sed corpore firmo, & effero: propterea montes, vt homines efficiant animi operibus insignes, debēt esse contrarijs quibusdam qualitatibus temperati, quod erit si macredo, & densitas, quæ nimiam ipsorum arguunt siccitatem manantibus aquarum riuulis humectetur; ex hoc enim humore spiritus copiosior, ex cōtemperamento perfectior prodibit, quod ne dùm in monte, sed in campestri etiam, & macro, & iniquo solo contingit: talis est mons aquosus vbi sita Perugia, & ager vbi Mutina, quæ propterea ingenijs fecundissimæ extiterunt. Aduertendum tamen, quod (vt ait Albertus) aquæ montanæ nonnullas retinent terrestres, saxeas, & crassas partes, ob quas epotæ segniùs digeruntur, quare vel tumores in liene, vel strumas in collo, vel botium in gutture, vt in Brixianis progignunt, & in ijs, qui Valedocam agri Taurini vallem incolunt, (vt ait Bodinus,) quod etiam asserit Arduinus lib. 2. de venenis cap. 24. At hæ licet hoc nomine spiritibus etiam officere videantur; tamen tot sunt vtilitates, quas in montibus seù collibus bene constitutis spiritus ipsi percipiunt, vt vnius aquæ incōmodis longè debeant præponderare.

lib. de nat. locorum distinct. 2. c. 4

De siluarum, fluuiorum, marium, lacuum, paludum influxu in ingenium. Cap. IX.

cap. 2. de subiectis Medicinæ,

Æterùm sicut aeris considerationi adnectitur clima, venti, & solum, vt ait Auic. in 1. Fen. 1. Canon. ità soli examini iunguntur omnia in solo existentia, eaq; varia, ex quibus exeunt vapores aerem alterantes, vel gignuntur humores ipsum immediatè spiritum alentes; quales enim sunt soli, seù locorum naturæ, talia etiam sunt corpora, mores, & ingenia illis responden-tia, vt ait Hipp. lib. citato, & Albertus lib. de natura locorum distinctione prima per totam, vbi locum, & locatum connaturalitatem habere asserit multam.

Ingenia sequūtur locorũ naturã.

Siluæ multas inducunt in aerem nebulas, ac turbines, quem ideò suffocatum, ac spissum reddunt, quia cum fundus ipsarum sit vaporosus, remanet vapor ille sub tactu arborum conclusus, & inspissatus; ac ex arboribus quercus, & nux, & cæteræ arbores, quæ proceritate sua prohibent aerem euentari, & purificari potissimùm improbantur.

Ità de paludibus & lacubus dicendum, ijs pręsertim, qui influentibus non purgantur aquis; fundus enim ipsarum necessariò est corruptus, & grossam efflat humiditatem, & aliquandò pestilentem, prout vel la-

cus,

cus, vel paludes corrumpuntur, vndè aer grossus, pluuiæ multæ, nebulæ frequentes; corpora verò habitantium procera, crassa, torpida, pallida, qualia Phasianis attribuit Hippocrates; qui stagnantibus vndique conclusi aquis intemperie corporis teterrima laborabant: Bataui licet in lacubus, & paludibus degant, quia tamen hæ sunt propè mare, cuius fluxu, ac refluxu purgantur, non sunt adeò aeri noxiæ, vt ait Vitruuius lib. 1. cap. 4. *lib. de aer. aq. & loc.*

De fluuijs hoc habendum, quòd alueo lapidoso præditi sunt cæteris laudabiliores, & si rapidè fluunt optimum fouent aerem, vt athesis, si lentè humidum ferè, ac lacus, vt Padus propè Ferrariam, ex quo etiam Phasem omnium fluuiorum lentissimum eius accolis perniciosissimum esse Hippocrates ait. Ex his verò singulis, qui gignantur vapores in aere, indèque spiritus, & ingenium ex superioribus satis liquet. *lib. de aer. aq. loc.*

Maris accolæ, vel in littoribus eius optima omnium videntur conditione gaudere: propterea quia cum mare sit calidum, & siccum propter terrestre combustum sibi immixtum, & propter radiorum diffusionem super ipsum, spirat ex eo sicca exhalatio multùm spiritibus conferens, vndè populi fiunt solertes, & acuti mente, non tàm motione morali, propter diuersarum gentium commercium, quàm physica ob perpurgati, & sicci aeris successiuam euētationem: hinc etiam callidissimi euadunt, vt Pœni, Siri, Cretenses, Calabres, Genuenses, Siculi, ex quo dictū, omnes insulanos esse malos, Siculos autem pessimos. Veneti hac etiam dote aeris fruuntur, sed temperatiori, quia vrbs est posita in lacunis, ex quibus efflans vapor corrigit exhalationis maritimæ combustionem; quare spiritus non ità acres, sed humiditate salsedini permixta correctiores; ex quo plurimos ipsorum balbutire animaduertimus, quod est euidens superflui humoris indicium, cui etiam consonant mores sedati, lentumque rerum iudicium, indolesque ab armis penitùs aliena. *Populi in littorib. habitantes callidissimi.*

De cibo & potu ad ingenium conferente. Cap. X.

PRæter has soli circumstantias aerem alterare valentes, succedit cibus & potus, qui prout in vario adnascitur solo, varias etiam sortitur naturas, à quibus corporis mox organa variè afficiuntur, indeque varium ingenium. Primùm de cibo dicendum est, posteà de potu.

Cibi spectanda est vel qualitas, vel quantitas: illa vel est manifesta, vel occulta. Prima est in primis qualitatibus calida, frigida, humida, sicca: in secundis crassities, tenuitas, grossities, vel subtilitas, & huiusmodi aliæ. At ingenio ea dicetur conuenire, quæ humores in siccitate, ac te-

nuitate seruabit moderata, qualis erit in alimentis facilis concoctionis, & minimi excrementi, & auiculæ omnes montanæ, phasiani, perdices, pulli, palumbi turriti &c.; cætera autem durioris substantiæ, vt veruecũ, boum, leporum, vel humidioris, vt suum, castratorum, piscium lacustrium, & palustrium, leguminum, olerum, lacticiniorum, pastarum, vel calidioris, vt aromatum, & salitorum, haud multùm conuenient, præsertim si copiosè, ac longiùs assumantur; quia hisce qualitatibus ventriculi calorem obruere, hepatis augere, cerebri nimium humorem fouere sunt apta; licet enim cibi mali, quandoque ad hominem boni, & vtiles censeantur, asserente Hippocrate deteriorem cibum, & potum, suauiorem autem melioribus, sed insuauioribus esse præferendum; tamen nos loquimur de natura ciborum speciei tantùm, non indiuiduis comparata: in illis enim stat regula firma, quòd cibus ingenio conferens debet ad prædictum vergere temperamentum: in his autem, quia accidit maior, aut minor totius habitus caliditas, ac tenuitas, & siccitas, magis etiã vel minùs de prædictis bonis cibis conueniet, sed quandoque aliquid etiam de prauioribus ad temperamenti ingenio necessarij correctionẽ.

Cibi optimi pro ingenio quales.

Præ cæteris mel & butirum, longè pueris vtile propheta testatur esse, quò sciant reprobare malum, & eligere bonum: hoc etiam erat græcis pueris alimentum, quippe mira partium tenuitate præditum. Sed ipsis præsertim, dùm adhuc sunt infantes conuenit lac optimum, quod supplet vicem aliorum omnium ciborum; ac eò videtur maiorem illis habere vim, quòd talis videtur remanere in homine temperatura, qualis fuit eius prima ex lacte nutritio, quod in tenello adhuc corpore suas magis dotes imprimit, quàm alij cibi faciant in adulto, vnde à quibusdam dictum: homines cum lacte mores ac ingenium sugere; vt enim illud nihil est aliud, quàm sanguis dealbatus in mammis ex Alex. 2. probl. 80. & Aristot. 3. de hist. animal. 20.; ità epotum à puero, in eius vertitur sanguinem, ex cuius congruis qualitatibus summæ ingenio vtilitates, vt ostendimus lib. 1. cap. 17. Tres autem lactis optimi conditiones à medicis statuuntur. Prima vt sit dulce, vel subdulce. Secunda vt sit album, vel candidum. Tertia vt sit rectè compactum, neque nimis fluidum, quod cognoscitur, si positum suprà immotum vnguem, non fluat, sed consistat; ipso autem moto fluat, quia sicut primum est crassius, quàm conueniat, ita secundum est laudabile. Has lac habebit conditiones, si nutrix boni sit habitus, & floridi, neque pinguis, neque macra, non molli carne, sed solida, colore fusco, quia sic est candidis calidior, & meliùs coquit, mammis mediæ inter laxum, ac durũ consistentiæ, moribus casta, sobria, alacris, non fatua, non veneri prona, ne infanti hæ noxæ cõmunicentur; ideò enim Vulcanũ, qui derisor, ac mimus erat, simiarum lacte nutritum poetæ confinxerunt, quia inter bruta admodum deridentes

Lactis facultas in alterando corpore, & ingenio.

Boni lactis condiciones.

haben-

habentur. Et canes lupa, aut leæna lactati ferociores euadunt; leunculi autem alti bubulo, vel caprillo lacte, mirum in modum māsuescunt. At de his ijdem medici vberiùs.

Cæterùm inter cibos melissam, ac nasturtium occulta qualitate speciatim acuere phantasiæ vim testatur Cardanus, vt à quibus grata etiā somnia inducuntur quod etiam de gallinæ cerebro perhibet: phaseolos autem, allia, cæpas, porros, raphanos, fabas Pythagoræ infensas eidem facultati obesse, vel ex eo coniectatur, quòd somnia, multa, mala, terrificaque inferunt, quod est ipsam afficere phantasiam somniorum effectricem, nimirum grossa, turbidaque fumositate ad caput elata.

Ambros. Pareus de homin. generat. cap. 21. lib. de subtil.

Cur faba essent infensa Pythag docet Raguseus de numer. virtut. disput. 12. cap. vlt.

Memoriam verò album thus vel vino, vel aqua decoctionis passularum sæpiùs assumptum iuuat ex Rhasi: Acorus melle conditus ex Iacobo de Partibus: à proprietate verò Anacardus, ex quo fit confectio, quæ Anacardina, & sapientum dicitur, scilicet quasi excitans mentem, ac memoriam sapientum. Stiptici etiam fructus omnes eidem prosunt à cibo assumpti, quia sic fumosum ad caput ascensum prohibent, vt citonia, pira, ficus sicci, passulæ, mirobalani conditi; nocent autem cæpæ, alijq; prædicti omnes, sicut à proprietate carnem arietis non castrati, vel medullam mutonis reddere obliuiosos ait Arnald. lib. de bonitate memoriæ. Idem facit potus vberior: propterea malè rememorantes interdùm solemus ebrios nuncupare.

Quòd attinet ad cibi quantitatem, illud in confesso est, quòd sicuti parca iuuat corporis sanitati, ità iuuat etiam menti, quia puriores, nitidioresque efficit spiritus, ac proindè in intellectiuis vegetiores: hinc beatus Petrus præcipiebat fratribus suis, vt sobrij manerent, ac vigilarent, vt dæmonum fraudes præcauere possent: Patres quoque in Ægypti heremo, parco, ac tenui contenti victu, se rerum diuinarum examini iucundissimè deuouebant: Et quisque satis experitur, se ieiuno corpore mentis officijs aptiorem, quàm pleno. In moralibus verò sobrietatis vtilitatem eximiam, moralissimus Socrates comprobet, quem victu simplicissimo, ac parcissimo vsum tradit Xenophon, vt licet Athenis pestilentia sæpiùs exorta, ipse tamen perpetuò fuerit immunis, vt ait in eius vita Laertius. Idem Sanctorum testantur exempla, quos abstinentiæ cultus à sensuum omnium illecebris inuictos reddidit; vt enim sine Cerere, & Baccho friget venus, ità efferi omnes animi motus sobrietatis virtute torpescunt: hinc populi vtentes ea, vt Chinenses, Afri multi, atq; Itali sunt in affectibus leniores, quàm cęteri gulæ obnoxij: ità senes prudentia magis valent, quia frugaliores viris, ac pueris. Edaciora etiam animalia, vt sues, apri ac tauri prorsùs ineptiora cernuntur, parciora verò, vt canis, & elephas multò præstantiora.

1. Petr. 5.

Abstinētiæ mira dotes.

li. 1 de dict. & fac. Socr.

Ciborum naturæ proportione respondet potus, qui multùm interest

sitne largus, an parcus, bonus an malus, quia vt ait Aristoteles sect. 1. probl. 15. eatenus cibus nutrit, in quantum sit dilutus, & quasi potus euadit: multum igitur hic potest ad humores nostri corporis alterandos; nec solum de vino, sed de ipsa etiam intelligitur aqua, vt qua ex eodem Aristotele ibid. probl. 14. vtimur in pane, in carnibus cæterisque obsonijs omnibus decoquendis, cuius propterea varias qualitates magnifacit, vt etiam Hipp lib. de aquis &c. bonis igitur vtendum, à malis abstinendum: bonas ait Hipp. esse in locis ad orientem positis; quia sol ipsas veluti castigat, & coquit, porrò quæ ex sublimibus locis, ac terrenis collibus emergunt, præsertim si ex profundioribus fontibus; malas autē in locis concauis, palustribus, pinguibus, non perspiratis, & ad austrum versis; porrò si ex solo Thermali, vel ex petris fluant, quippè illæ caloris excessum, hæ paucitatem sequuntur, quare vtræque indigestibiles, ac ventri duræ.

Aqua male quales.

Hoc etiam de vino dicendum, quòd scilicet illud est optimum, quod in Orientalibus locis prominentibus, non palustribus, non saxosis prouenit, & spiritibus ingenioque conducet, si mediocriter dilutum, & in mediocri quantitate sumatur; generosum enim, & copiosum, functionibus animæ noxium nimis esse videtur, quia vaporosum, & caliditate confundens, humiditateque spirituum obtenebrans lucem.

At verò licet cauta cibi, & potus ratio vt plurimùm ingenio apprimè conferat, tamen contingit interdùm, vt ingeniosi, nedùm voraces, sed bibaces etiam existant, & vtraque hac intemperie iuuari mens ipsorū videatur. Voraces fiunt homines ex vegeto calore stomachi, optimè ingesta omnia elaborantis, & validè resoluentis; quāobrem subindè stomachus fit aliorum appetens, vt in Germanis, in opificibus, in athletis, & rusticis: fiunt etiam ex eiusdem stomachi frigiditate, quæ densando, & corrugādo supernum os ipsius, exprimit, ac exsugit humores, ex quo desiderium ciborum, & fames subsequitur, qualis accidit sæpiùs studiosis, ac doctis, qui ex vmbratili, ac sedentaria vita contrahunt in visceribus obstructiones, à quibus calor natiuus obruitur, extraneus augetur: ex hoc verò, adustiores, ac ficciores aliquantò euaporationes ad cerebrum excitę fantasticas acuunt, ac intellectiuas virtutes. Sed sicuti hoc habet causam accidentalem, nempe obstructionem, ità ingenium ipsorum inæquale, dissonum, varium, non connatum, sed veluti adscititium est, proindè non est bonum, æquè ac in corporibus simpliciter sanis, ac simmetris, vt supra diximus lib. 1. cap. vbi de cerebri temperatura.

Ingeniū interdū iuuatur multo potu, & cibo.

Idem etiam de bibacibus est asserendum, licet verè ingenio magis aliquantò vinum conducat, ratione forsan partium quarundā subtiliorum, ac ficciorum in ipso existentium, ob quas cū spirituum natura plurimùm consonat; quare vini citissimas in spiritibus, & in animo alteratio-

Vinū magis conducit ingenio, quā cibus.

tio.

tiones animaduertimus, ac interdùm excellentes, vt in Poetis. Horatius de Homero lib. 1. Epistol.

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus. Et alibi de Ennio.

Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda:

Ouid. lib. 3. de ar. de Anacreonte Poeta Theio.

Sit quoque vinosi Theia Musa senis.

Oratores etiam quandoque largioribus poculis excitantur, vt de Catone minore lib. 2. carmin. idem Horatius.

Narratur & prisci Catonis
Sæpè mero caluisse virtus.

Idem alibi.

Fecundi calices quem non fecere disertum.

Hæc non omninò improbās Seneca lib. de tranquillitate vitæ, ebrietatem non omni carere dicit vtilitate, quia post ipsam aquæ præsertim potus expurgat sensuum excrementa, vt censet Dioscorides lib. 5. ac etiam Cōciliator Comm. in 1. probl. sect. 28. vbi vnam, vel duas in mense ebrietates commendat. Ex quo forsan Mithridates bibacitati, argenti talentum in præmium assignauit, si credimus Atheneo lib. 2. *Ebrietatis vtilitates.*

Alij etiam Philosophi, & magni viri vino indulgentes clarissimi euaserunt; nam Aristippus ob vini, ac ventris voluptatem mensas principum sequebatur; quam ob rem à Diogene canis regius vocabatur. Xenocrates Dionysij nutu, vini choam dicitur hausisse. Herculem, & Vlyssem temulentiores fuisse perhibet Cælius; sic etiam Alexandrum Magnum, ac Tiberium, qui Biberius propterea vocitatus: quin Aristotelem ipsum ebriosum D. Hyeronimus in epistola quadam tradit; edacē autem, ac in cibis luxuriosum afferit Suidas: atque iccircò inæqualioris indolis, patrimonij scilicet deglutitorem militiæ se dedisse, author est Atheneus lib. 8. ingratum, fastosum, cauillatorem, irrisorem prædicat Ælianus Var. hist. lib. 5. Auaritiæ nota ex Lici, & Aristoclis nobilium peripateticorum auctoritate damnat Theodoretus lib. 12. pass. græcarum: libidinosum Laertius in eius vita: insidiatorem Plutarchus in Alexandro, vbi Antipatro aquæ Stygiæ venenum subministrasse ad perimendum Alexandrum tradit. *Aristotelis mores ex varijs scriptoribus.*

In summa talia quandoque miranda in intemperantibus adnotantur, sed vti diximus rara, quia ingenium magis consistit in temperato; quinimmò etiam in intemperatis eatenùs magnum cadit ingenium, quatenùs ex tali, vel tali cibi, & potus quantitate, & qualitate insitum alicuius partis ingenio seruientis temperamentum ad moderationis, & harmoniæ gradū quendam deducitur, putà iecoris, cordis, cerebri spiritus, humorū, quo gradu posteà singularis ingenio adiungitur efficacia. *Intemperati cur ingeniosi.*

De situ locorum, ac de populorum ingenijs. Cap. XI.

Nter naturales ingenij causas, adnumerauimus etiam locorum situm, qui duplex est, vel genericus, quomodo climata, ventos, aerem, solum, & cætera complectitur, vel particularis, quomodo nihil est aliud, quàm loci respectus quidam ad cęli puncta, quæ sunt quatuor, Orientalis, Occidentalis, Australis, Septentrionalis. De generico cum satis dixerimus, remanet hìc aliquid subiungere de particulari. Illud autem prænotandum est, quòd in tantùm hic potest corpus, & ingenium afficere, in quantum est calidus, vel frigidus, vel temperatus: Australis, & Orientalis situs est calidus: Occidentalis, & Septentrionalis est frigidus ob causas superiùs memoratas: horum igitur qualitatibus variæ in hominibus ingeniorum naturæ insinuantur. Et quod attinet ad Australē, palàm est quòd subiecti Austro populi cum ingenti premantur externo calore, contingit internum in ipsis dissolui, & partes humidi subtiliores absumi crassis relictis; quare corpora naturali temperie frigida, & sicca; adscititia verò calida, & sicca, seù melancolica per adustionem remanere necesse est, proindè parua, debilia, fusca, nigro capillo, & crispo, & acuta voce, ob siccitatem instrumentorum, ex quibus posteà conditionibus, pariter ingeniorum qualitas deprehenditur: vegeta enim arguta, subtilia, contemplatiua ob adusti humoris prædominium oriuntur: mores autem subsequntur inæquali atræ bilis naturæ consoni, nempè versutia, alacritas, timor, zelotypia, tristitia, crudelitas ex malitia, & odio: porrò & religio, superstitio, sobrietas, parsimonia, quare sicuti scientiarum, tùm moralium, tùm naturalium, ac diuinarum dogmata; ita varia tormentorum inuenta ex istorum mentibus perpetuò dimanarunt: Et sunt citeriores Hispani, Cretenses, Arabes, Persæ, Ægyptij, Pœni, Numidæ, Mauri, & alij, quos hìc referre non est opus.

Situs locorum quomodo afficiat ingenium.

Australiū mores.

Ab his autem parùm deflectit Orientalium natura, quia ipsorum situs est calidus, temperatior tamen Austro, qualis est Asiaticorum, qui contemplatiuis quidem studijs floruerunt, sed rebus gerendis aptiores, mansuetiores, & cultiores esse Hippocrates ait, meminitque Libicorum & Ægyptiorum, quibus etiam licet addere, Chaldęos, Hebręos, & alios; sicut enim multi apud Ægyptios Physici, ità plurimi apud Chaldeos magi, apud Hebręos sacerdotes recensentur. Ac sanè cum orientis Solis lumine afficiantur, spirituum nitor, & lætitia ex atræ bilis temperie ipsis innascitur, propterea non tristitiæ vt Australes, verùm delitijs, ac voluptatibus proniores existunt, quibus etiam fit, vt feræ multiformes inibi

Orietalium mores.

edant

edant partus: & hanc etiam ob causam inualido corpore, laboriq; inepto, nec virilitate audaciaque præditi, regna, & imperia potiùs dominãdi artibus tuentur, quàm viribus, quod Alexander edocuit Macedo, qui tot Asiaticorum gaza, & auro fulgentia agmina fudit, ac domuit, fæliciori prorsùs fato, quàm ipse forsan contra Occidentales, seu Romanos dimicans esset expertus.

Contrarium igitur Orientalibus, & Australibus temperamentũ obtinent Regiones Septentrionales, & Occidentales, quorum populi, vt externi frigoris obrigent occursu, ità interno calore, atque humore per antiperistasim adaucto affluunt, vndè corpora magna, robusta, candida, molli capillo, & carne gignuntur: voraces enim verò sunt, & bibaces, calore assumpta omnia fortiter decoquente. Hinc (vt ait Albertus) vulnera non metuunt, febrem autem maximè, quòd natura quasi conscia sanguinis, quo abundat, ipsius contemnit profusionem, febrem autem timet conscia humoris, quo febris alitur, ac fouetur, quod contrà euenit Australibus, qui pauco referti sanguine horrent vulnera, febrem minimè, quia ex interna siccitate, natura quasi sentit deesse putredinis, & febris fomitem, qui humiditas est. Horum verò temperiem corporum, ingenia insequuntur haud in contemplatione acuta, quæ sicca lætatur temperie, sed in effectione, seù quod idem est, haud in intellectus virtutibus, sed in phantasiæ operibus vegeta, vt suprà diximus. Mechanicæ namque omnes, vt metallicæ disciplinæ, typographiæ, Chimicæ, supellectilium, fabrilium operum artes, agricultura, venatio, ars militaris, opificiorum omnium inuenta ex Belgio, & Germania prodierunt: roborata enim ipsorum phantasia interno calore, quo ipsam gaudere docuimus, redditur ad hæc singula maximè habilis: ac licet multus etiam in illis affluat humor, & sanguis, qui eidem videtur officere posse, tamẽ in cerebro, quod est phantasiæ organum, caloris vehementia exsiccari verisimile est, vt etiam in præcordijs, quia sunt audaces, bellatores, crudeles ex impetu, (quod ipsorum terribiles olim in Italiam testantur irruptiones,) quæ aprorum, ac taurorum est indoles, in quibus multus calor crassum sanguinem accendit, & siccat.

Lib. de nat. loc.

Septentrionales valẽt phantasia.

Demùm Occidentales, vt ab istorum frigiditate recedunt, ita mitiorem sortiuntur temperiem; sunt enim minùs calidi, & humidi Septentrionalibus interno calore, quia externo frigore nõ tanto ipsorum corpora obsidentur, quare neque antiperistasis fit tanta, vt in illis, magis tamen sunt calidi Orientalibus, & Australibus: quare corporis viribus sunt etiam ipsis præstantiores, at non ingenio, quales Hispani, quibus Hannibal in acie plurimùm vtebatur: ex his strenuiores Galli, quorum bellica indoles, vel nostratium poetarum fabulis est conspicua; Rolandum, Rainaldum, & cæteros omnes inclitos bello heroes in Gallia floruisse

Occidentaliũ mores.

ruisse fingentibus. Sed his ferociores sunt cæteri ad Septentrionem conuersi, vt Britanni, à quibus plurimæ Gallis illatæ clades: Britannos perdomuere Scoti, quorum adhuc Rex in Britãnia dominatur. Itaque cum horum occidentalium legiones sub Gottifredi Bullionei vexillis in oriẽtem enauigarunt, memorandis conflictibus, sacros omnes Palestinæ recessus ab Æthnicorum manibus vindicarunt.

Regionum temperatarum mores.

Inter hos omnes sunt mediæ quædam regiones ad temperatum accedentes, quarum accolæ nec ità calidi, robusti, feroces, ac mechanici, vt septentrionales, nec ità imbecilli, philosophi, ac superstitiosi, vt Australes, sed medio quodammodo ad vtrosque se habent: (intelligo autem medium per latitudinem nostri hemisperij, quæ ab Austro ad Boream extenditur, sicut longitudo ab Oriente ad Occidens), atque in moralibus potissimùm præstant: Hinc virtutum, legum, Reip. capessendæ, mercaturæ, gymnasticæ optima, nedùm reliquere dogmata, sed exempla, vt Hispani vlteriores, Galli, Itali, Germani superiores, Pannones, Illirici, Græci, Spartani, Thraces, & Asiatici plurimi, ex quibus singulis tot Oratorum, Poetarum, Philosophorum, Iurisconsultorum, & Politicorum copia emersit, vt cæteri populi respectu illorum barbari omnino esse videantur.

Sed hi etiam Orientales & Occidentales plurimos complectuntur, qui inter Austrum, & Boream interiacent; quare magna indolis, ac dotium affinitas inter singulos adnotatur.

Hispani quibus in scientijs excellant.

Fr. Patritius discuss. perip. Tom. lib. 10.

Et loquendo de Occidentalibus, quorum vt nobis proximiorum naturæ atque historiæ sunt notiores, clarescunt Hispani, Dialectica, Philosophia, Theologia, Iuris, & ciuilis, & canonici scientia, ac etiam Medicina; earum enim scientiarum rationem iam indè ab Arabum temporibus tenuerunt, qui ex Tuneti, Marochi, & Fessæ euersis gymnasijs ad Cordubense in Hispaniam transierunt, in quo præ cæteris floruit Auicennas, ac post ipsum magnus Auerroes, vt ipsemet in fine Comm. lib. 5. de Generat. animal. testatur. Sed licet Hispani subtiles in doctrinarum examine videantur, verè tamen non inuentores, sed iudices insigniores habentur, nam plurima ex aliorum scriptis fæliciùs congerere, quàm innouare sunt apti: humaniorum iccircò artium osores, grauiorum sectatores existunt, non poetica, non oratoria, non lingua vel latina, vel græca, non mathematicis, vel mechanicis florent; quod nonnisi fit ab assata, & crassa melancolia vi caloris ambientis, propter austri proximitatem proguata, resoluit enim hic partes subtiliores crassis relictis, & ideò grauitas quædam ipsorum corporibus obuenit, nec non cultus, & nitor, & sunt parua, arida, & fusca propter adustionem, quæ ipsorum mentibus ẽt sagacitatem, superstitionem, simulationem influit, sicut flatus, qui melancoliæ iungitur, quæ flatuosissima est, vt ait Arist. probl. 1. 30.

sect.

fect. faſtum in ipſis inſignem excitat, ac tumorem, & in debiliores inſultum, & in veſtitu profuſionem: & quia huiuſmodi humor eſt acris, reddit voraces ad ſtomachum relapſus, ſed tamen famis mirabiliter tolerantes, quippe idem viſcoſis quibuſdam partibus conſtat connutrire valentibus, nec facilè diſſolubilibus: quamobrem ipſorum corpora etiã ad bellicam diſciplinam apta cenſentur, vt laboris, inediæ, ærumnarum omnium patientiſſima, regioni autem congruunt, quæ infæcunda, plerunque, montana, & aſpera, non irrigua in vniuerſum, non herbida, ſed aduſto quodam vapore macreſcit.

Galli è contra ingenio pollent celerrimo, & acuto, ſcientiarum ſubindè omnium captui accommodato, ſed contemplatiuarum minùs: irrequieti enim meditationis patientiam odere. Valent Iuriſprudentia, Oratoria, politioribus literis; hinc optimi ſunt cauſidici: Cæſar commẽdat eos ob apprehenſionis facilitatem, docilitatemque mirabilem: varijs delectari ſtudijs pro confeſſo habetur: hinc in vna ſcientia non videas Galli cuiuſpiam illam voluminum immenſitatem, quam apud Hiſpanos, ac Germanos, vel etiam Italos auctores inuenias: Fernelius in medicina: Budeus in iuris ſcientia ſint exemplo, qui eius nationis immortalia cum ſint lumina, vtrique tamen compendioſè rerum pulcherrimarum dogmata reliquerunt: Textus auctorum amant: quæſtiones contemnunt: in quo conſonant Græcis, differunt ab Italis, & Hiſpanis: argumento ſint plures Galli, præ cæteris Cuiacius, Duarenus, Iulius Pacius, origine Vicentinus, educatione Gallus. Hæc verò ipſorum indoles à flaua oritur bile, quæ igneus eſt humor, proindèque tenuis, mobilis, ac rerum penetrationi, & executioni maximè conferens: eſt enim Gallia regio admodùm perſpirata, plurimiſque ventis expoſita, præſertim Narbonenſis, qui ſubtiliare, atque exſiccare ſunt apti ex Philoſopho ſect. 26 probl. 30. hinc irrigua, fœcunda, non æſtuoſa: neque corporum diſpar conditio: nitent ſiquidem venuſtate oris, & elegantia: præſtant firmitate, atq; agilitate membrorum, color ipſis vinax, ac roſeus, capilli flaui, pellucidi oculi, caro non arida, non tenuis, ſed media, quam pares iccircò intellectus, ac morum dotes inſequantur: ſunt enim inconſtantes, turbulenti, ex momento irritabiles, ob humoris ignei prædominium mobilis, ac leuiſſimi: ſunt in initijs ardentes, in progreſſibus torpidi ob ſubtiliorum reſolutionem partium craſſis relictis; ſunt porrò tractabiles, eloquentes, hoſpitales, in victu lauti, in veſtitu curioſi ob ſanguinis cum bile miſcellam, eiuſque amarorem, & acrimoniam temperantis; vndè copioſa, ſed benigna ebullitio ſpiritus vegetos, ac ſubindè hilares creat. Vno verbo Gallorum mores, & ingenia ſunt ſicut iuuenum, Italorum ſicut virorum, Hiſpanorum quaſi ſenum; harum enim ætatum temperaturis ſinguli conſonant. Gallis eſt citatum, præcox, viuidum,

Galli quib. in ſcientijs excellant.

Corporis Gallorũ dotes.

docile, subtile, sibi fidens. Hispanis est tardum, solers, cautum, meditabundum, in subtilitatibus hærens, plerunque dubium. Italis est mediũ, acumine Gallis, maturitate cedunt Hispanis: ijs tamen grauius iudicium, his acutius obtinent ingenium, suprà vtrosque autem tractabile, ac versatile, quia temperamento magis accedunt.

Britannorũ & Batauorum mores. De cæteris occidentalibus, qui ad temperatum videntur inclinare, licet in tractu Septentrionis positi, vt Bataui, & Britanni hoc vnum sufficiat, quod illi armis, & opificijs non literis æquè clarescunt, alij verò etiam literis, quippe Britanniæ magna pars Occidente Sole incalescit, licet Septentrionem spectans, quare solum tepore fœlix, pecora vel in ipsa hyeme extrà stabula sub dio alit, fouetque: hinc subtiles, purique in accolis spiritus profundissimarum quarumque rerum indagationi apti: vt communes idcircò in scientijs opiniones forsitan abnuant: ex quo litigiosi, & controuersijs forensibus dediti, suis etiam nimiùm placitis indulgentes, varios de religione sensus tuentur, in quibus, sic anxij, & contumaces, vt conceptam semel opinionem, vel euidentissima offusi ratione non deponant. In cæteris septentrionis sapiunt indolem, quia voraces, vinosi, feroces, impetu magis, quàm iudicio ruentes, ob caloris interni robur plurimos in corde spiritus decoquentis.

Scotorũ mores. Eadem propè temperie Scotorum gens fortissima gaudens, rixis, odijs, factionibus suprà modum vexatur; at ingenio ad scientias quasq; ac rerum vsui gerendarum apprimè habili dotata est, quòd superiorum temporum lumina comprobant Ioannes Duns Scotus subtilis nomen adeptus, & Ioannes Suisset Calculator vocatus, & nuper Ioannes Critonius tanto Italorum studio celebratus, vt Phœnix ingeniorum haberetur: hęc tamen apud ipsos ingenia cultu deficiente marcescunt, vt etiam artes aliæ præter venaticam, quam singulari colunt industria.

Jacobus

Diuersa Vrbium ingenia æstimandi ratio. Cap. XII.

Æterùm quæ de prouincijs dicuntur, eadem singulis aptari possunt Vrbibus, quæ prout vel occidentales sunt magis, vel orientales, vel septentrionales, vel australes, ità hoc, vel illo magis eminent ingenio, moribus, indole. Contingit autem aliquam vrbem licet in occidua sit prouincia orientalem esse, vel septentrionalem, ratione inæqualitatis loci, quia nimirùm eadem ad occidẽs, & austrum montibus operiatur; quamobrem eiusdem vrbis genius à totius prouinciæ genio quodammodo differt. Ità licet Vicentia patria mea sit in prouincia magis occidentali, tamen septentrionalis, & orientalis est, quia ad Austrum ei collis Bericus, ad occidens

alij,

alij, sed longinquiores eminent colles: idem est Florentiæ situs, (vt ait Fallopius), propterea gens vtraque septentrionis, & orientis communicat viribus, occidentis & austri non item; factiosa nimirùm, irrequieta, rixosa, voluptatibus etiam, ac delicijs indulgentior, ac viuaci magis ingenio, quàm constanti prædita; hinc artificijs habilis; constant enim vel opificum nostrorum historiæ, vel Florentinorum in statuaria arte celebritas, quas Septentrionalibus dotes adscripsimus; porrò qui vel vestium curiositatem, ac mulierum ornatus in hac vrbe, vel magnum Florentiæ nitoris studium animaduerterit, facilè orientis in vtrisque agnoscet influxum. *Com. in Hip poc. de vulner. cap. c. 25. Vicentinorum & Florentinorum mores,*

Verona è contra Occidenti, & Austro magis exposita, à Septentrione verò collibus obsita, ac etiam ab oriente, studijs, ac literis est procliuior, qualem ab Austro manare diximus genium: armorum in ea viget studium, non tamen ferocitas, quippe Septentrionis propèmodum declinat aspectum: voluptatibus est obnoxia, Musicæ, Poesi, Aulicæ, verbisque imaginariȩ seruitutis inter vrbanos congressus adblandientibus, quæ orientis sapiunt indolem. Et quia cum hoc situ concurrit soli partim campestris, partim montani ratio sterilis admodùm, & sicci, ideò subtilissimus ex eo exhalans spiritus, atque in corpora insinuatus, reddit homines subtiles ingenio, sed iudicio leuiores, vt est in nostratium adagio, quia ob nimiam subtilitatem circumacti, stabilitatem iudicio necessariam non acquirunt: nam si acquirant interdùm, ingenia euadunt excellentia, quorum exempla in eadem vrbe non desunt. Ità igitur de alijs omnibus est astruendum locis, & vrbibus, quòd licet ratione situs prouinciæ, in qua consistuut communi cum ea gaudeant genio; tamen ratione particularis situs, quem vnaquæque sortitur ciuitas, & ratione soli, & aeris, & ventorum, alimentorumque & aliorum huiusmodi, quæ ad huiusmodi situm concurrunt, contingit idem ingenium plurimùm variari. *Veronenses ingenio valent non iudicio.*

A parentibus ingenia produci varia. Cap. XIII.

T diuersarum familiarum homines peculiares quosdā gerunt in corporibus caracteres, ità singulares quasdam in animis gerunt dotes, ob quas vna familia moribus, & ingenijs præstantior, & excellentior est altera. Hippocrates lib. de aer. aq. & loc. ait, nonnullas esse familias caluorum, alias cæsiorum, vel claudorum, ex quibus porrò, & alij similes plerumque gignuntur. Plinius in Scythia quasdam fœminas Bithias dictas asserit inueniri binas in oculis pupillas habentes: porrò in monte, cui nomen est Milo virorum genus, qui *Lib 7. c. 28.*

Familia Romanorum.

præterquàm quod auersis plantis oriuntur, octonos etiam in singulis pedibus digitos habent. Insuper illi de familia Brutorum & Cassiorum erant habitu gracili, & melancolico, vt auctor est Plutarchus. Paulli erant pusillo corpore. Scauri talos pedum tumentes habebant: sic Horatius Sat. 3.

Scaurum prauis fultum malè talis.

lib. 2. c. 37.

Strabones, & Pœtos à deprauatis oculis nuncupatos, Coclites, quòd altero lumine orbi nascerentur, idem asserit Plinius: Plautus in Gurgulione: De Coclitum familia te esse arbitror, nam hi sunt vnoculi. Alias plures in familijs corporum notas inuenias. Varios autem animorum instinctus aduertas, si acriùs in singulas intuearis. In Mediceorum Æturiæ Ducum familia genius grauis, & magnificus, quem arguas ab restitutis eorum opera collabentibus propè literis, vt ait Iouius. In Estensibus olim Ferrariæ Dominis ingenia viuida, blandaque, quibus propterea se tot Poetarum cętus vouerunt. In Piccollominea Senensi ingenia scientijs idonea, vt Pius II. Pontif. Max. & Alexander Archiepiscopus operibus euulgatis illustris; ac nuper Franciscus Philosophorum sui temporis princeps. In Dominis Venetis gens Cornelia per amplis, & magnis animis præstans, Contarena indole Senatoria, Barbara viris effœta perdoctis, Barbadica bellicis spectata studijs, vt de innumerabilibus aliorum prerogatiuis taceam diuinitùs verè ad orbis ornatum communicatis. Apud Romanos Catonum sapientia, Fabiorum prudentia, Cæsarum acumen, Lucullorum splendor, Marcellorum audacia, Curionum eloquentia, quorum tres continua serie geniti percelebres Oratores, & cæterorum quasi propriæ dotes, auitam edocent ingeniorum varietatem. Ita apud Grecos Alcibiadis, ac Dionisij familia, (vt ait Aristoteles) ingeniosorum primò, dehinc furiosorum genitrix extitit; Cimonis autẽ, Periclis, ac Socratis genus anteà prudentum, & pacatorum hominum, posteà segnium, & stolidorum euasit fœrax. Quod in brutorum etiam genere animaduertimus, in quibus quàm variæ resultent indoles, quotidiana docet equorum experientia, qui in Neapolitano regno, & in Hispania, nec non apud magnos Italiæ principes aluntur.

Italarũ familiarũ genius. — *Plin. lib. 7. c. 41.* — *lib. 2. Rhethor. cap 5.*

Genij familiarum causa est formatrix facultas.

Causa insitarum in stirpibus huiusmodi propensionum, ac dotium, vna est formatrix facultas, quæ si Auicennæ attendamus est intelligentia quædam, quam nuncupat Colcodeam omne genitum generanti quantum potest assimilans: si Galeno, palàm in libro de formatione fœtus profitetur, se quid ipsa sit ignorare, ac potiùs in Deum, quàm in naturalem potentiam tantum operum artificium refert: si Aristoteli lib. 4. de Generat. animal. cap. 3. in vno ipsam reponit patris semine, quod varios in se habeat motus, partim potentia, partim actu; & hos quidem vel particulares, vel vniuersales, ratione quorum formatricem facul-

V. censuram huius Arist. sententiæ apud Argen-

facultatem afferit filium reddere patri fimilem, non tàm corporis, quā animi qualitatibus. Motus, qui potentia infunt, ait efficere fimilem auis, & abauis; qui verò actu infunt vniuerfales inducunt formam fpeciei, vt bruti, hominis, maris: at particulares inducunt formam indiuidui, vt Socratis. Si impediantur hi motus particulares ab aliqua caufa, vt à morbo, ab vteri intemperie &c. fit tranfitus huius motus in alium aui, vt abaui, qui potentia erat in femine, vndè fiunt filij fimiles illis; at fi hic etiam impediatur, fit tranfitus in alium contrarium, nempè matris, (qui contrarius ab Ariftotele dicitur, quia natura primò maris intendit generationi), & generatur fœmina matri fimilis, aut auiæ, aut abauiæ, quarum imagines in ipfo etiam femine continentur, quod licet videatur homogeneum, tamen alias alijs craffiores obtinet partes, in quibus alij, vel alij infunt motus: huiufmodi fententia clariùs inibi explicata legi poteft. Sed concludit formatricem, fi non impediatur ab aliquo, femper fimilem fœtum parentibus generare, matri inquam, vel patri, vel auis, & fic ab ea prouenire in eiufdem familiæ hominibus corporis partium fimilitudinem.

terium in Cõm. 2. Ar. Med. Gal. vbi de temperaturis te ftium.

Quid verò ifta fit formatrix in femine, explicat idem Ariftoteles lib. de vita, & morte cap. 14. dum ait, generatio eft prima participatio animæ nutritiuæ cum calore naturali, ergo generans, feu pater communicat aliquid de fua anima nutritiua, quæ cum fit forma, nec poffit ftare fine materia, ideò communicat etiam aliquid de fua materia, quod eft femen, in quo ipfa ineft animæ pars, quæ per facultatem formatricem in teftibus acquifitam, principium alterius corporis formatiuum exiftit, fibiq; fimilis ob huiufmodi participationem; ficut enim femen gignitur ex patris fanguine, ita ex femine per formatricem fimilis in filio gignitur fanguis, hunc verò, & fimilis membrorum conformatio, & ingenium fimile comitatur.

Formatricis natura explicatur.

Opinio D. Thomæ 1. par. fummæ q. 78. art. 2. ad 2.

Sunt qui fimilitudinis caufam, minimè in formatricem, fed in phantafiam referant, adducti Arift. probl. 12. fect. 10. in quo ex cogitationū diuerfitate varios progigni partus pronunciat, cui fententiæ adftipulatur ratio, quia phantafia eft potentia fuperior animæ fenfitiuæ, formatrix eft potentia inferioris animæ, fcilicet vegetatiuæ, immò vt Francifcus Vallefius fuftinet, facultas nutriens vegetatiuæ propria à formatrice non differt; in brutis autem, & in homine facultates inferiores à fuperioribus gubernantur ex doctrina tex. 31. de anima, vbi vegetatiuum in fenfitiuo potentia contineri afferit, ficuti triangulum in quadrangulo: igitur fola imaginatio eft fimilitudinis caufa: rationi fauet experientia illarum, quę ex imaginatione, fatiri hominem pilofum conceperunt, & illius Æthiopis, quæ ex intuitu depictæ imaginis albæ fętum peperit album, quod lib. de Ther. ad Pif. affert Galenus. Cæterùm verum quidem

Fernel. lib. 7. Phyfic.

Controuerf. Med. lib. 2. cap. 19.

dem eſt, phantaſiam ceu nobiliorem potentiam diuertere ab intentione ſua formatricem poſſe, ita vt diſſimilem gignat fœtum, ſed probabile non eſt, vt phantaſia poſſit effigiem facere ſola, quia puer nonnunquàm refert imaginem rei, quæ numquam oculis fuit ſubiecta, quare non hæc à phantaſia, quæ motus eſt ab externo ſenſu factus ex tex. 160. lib. 2. de anima, ſed ab alia facultate, formatrice ſcilicet inita eſt. Veriùs igitur dicendum, quòd vtraque facultas ad huiuſmodi ſimilitudinem inducendam concurrit, formatrix vt cauſa interna, & proxima, phantaſia vt externa, & remota; cum hac tamen differentia, quòd illa ſemper concurrit, hæc non ſemper: illa niſi impediatur ſemper ſimilitudinem exequitur, hæc interdum impedit in alias formas diſtracta, rariùs tamen, quia in coitu ipſius actio ſummopere interturbatur, ob ſpitituum motum, ideò rariùs filios parentibus diſſimiles fieri animaduertimus. Nec repugnat hoc Ariſtoteli loc. cit. quia ibi conſiderat phantaſiam vt diſſimilitudinis cauſam, non autem ſimilitudinis; quia ſicut hanc efficit quandoque tantùm, ità illius cauſa eſt perpetua, non formatrix, quę è contrà ſemper affectat ſimilitudinem. Ad rationem mox allatam dicimus, quòd phantaſia vti facultas ſuperior, per ſe quidem regeret actionem formatricis, ſed per accidens, nec ſemper poteſt, vel quia eius impeditur actio, vt à coitus feruenti, ac propè furioſo motu; vel quia ab alio fortiori obiecto diſtrahitur, ſecumque vim formatricis in ſemine exiſtentis rapit, ex quo fętus patri diſſimilis efformatur. Et in hoc ſenſu, ſatiri, ac Æthiopis, & aliorum à Plinio 7. natural. hiſtoriæ relatorum exempla debent intelligi, quòd nimirùm contigerint ex rara quadam phantaſiæ applicatione.

Vera ſententia de filiorum ſimilitudine.

Phantaſia eſt cauſa diſſimilitudinis filiorum ad patres.

Contra dicta notabilis quædam emergit difficultas, quippe ſi filij parentibus fierent ſimiles, ſequeretur ex magnis viris magnos, ac præſtantes gigni filios, & ex fatuis fatuos, quod tamen communi doctorum ſententiæ aduerſatur aſſerentium, ineptos plerumque filios ex viris virtute dignis enaſci, ex ineptis autem inſignes, & excellentes, cuiuſce rei Alexander Aphrod. in problem. rationem quoque aſſignat, quòd ſcilicet magni viri etiam in coitu intenſiùs imaginantes, multos à ſemine ſpiritus rapiant ad cerebrum, quibus ſemen exinanitum imperfectiorē fœtum producit, contrà fatui cum nulli cuipiam rei præter quam coitus delectationi ſint intenti, ſemen multis refertum ſpiritibus emittunt, vnde perfectiores etiam filij. Hinc tritum illud adagium: Heroum filij noxæ. Quod Ælius Spartianus in vita Seueri tot comprobat exemplis, vt nullus dubitandi locus ſupereſſe videatur.

An ex fatuis gignātur fatui, vel è contra ex præſtantibus pręſtantes. ſect. 4. prob. 27.

Hanc difficultatem ſoluere videtur Ariſt. lib. 2. Rhetor. cap. 15. vbi ſimilium in familijs propagationem non admittit continuatam, ſed interpollatam, ità vt magni homines ſucceſſiuè ad progenies quattuor

gene-

generentur vltrà quas postea filij incipiant degenerare, quod ostendit exemplis Alcibiadis, & Socratis superius allatis; contingere namque ait hominibus idem, quod plantis, quæ postquam multos peperere fructus, suauissimosque pariunt exindè paucos, & insipidos, & ità cum Philosopho communem debemus interpretari sententiam de filiorum ad parentes dissimilitudine. Sed quia huiusmodi doctrina potiùs explicat rationem dissimilitudinis variarum eiusdem familiæ progenierum, quàm vnius indiuidui ab altero, filij nimirùm à patre, ideò solutioni allatæ difficultatis insufficiens est, quæ pro indiuiduorum tantùm diuersitate astruenda proponitur.

Quidam aliter distinguendo qualitates naturales à moralibus respondent, illas tàm in patre, quàm in filio similes remanere; has non item; propterea temperamentum, ac proindè filij ingenium ijs quæ à natura pater obtinet assimilari iuxtà iactam à nobis sententiam; virtutes autem nobilesque operationes vt plurimùm in filio non apparere, sed vitia potiùs ipsi contraria, ratione prauæ institutionis, qua vt plurimùm filij imbuuntur, de qua etiam dissimilitudine intelligenda sit Alexandri, ac cæterorum opinio. *Camus libro 1. de ingenio cap. 8*

Cæterùm explodenda pariter hæc est responsio duplici ratione, primò, quia si dotes naturales essent similes, deberent etiam plerumq; tales esse morales, quia mores animi sequuntur naturalem corporis temperaturam; & si dicatur à prauo educationis habitu posse illas immutari, probabile sanè non est, id in magnorum, & nobilium hominum filijs sæpè contingere, quos omni opera parentes conantur optimis, & moribus & studijs erudire, quod sanę mentis quilibet animaduertat. Igitur viget adhuc Alexandri, & communis sententiæ robur, neutram in filijs qualitatum similitudinem admittentis; eòque magis, (quæ secunda est absurditas) quod non quærunt hi de morali dissimilitudine, at de naturali, quod ex allata de spiritibus paucis in semine relictis ratione percipitur, quæ naturalis est ratio, non moralis: oportet igitur nos discutere de hac naturali dissimilitudine, quam asserunt vt plurimùm adnotari.

Ego censeo dicendum, filios plerùmq; gigni parentibus similes corporis forma, ingenio, moribus, quæ sententia est Hippocrates loco citato asserentis, claudos ex claudis, cæsios ex cæsijs procreari, & est Aristotelis vbique probantis similitudinem genitorum ad generantem, quæ perpetua est naturæ intentio, quæ dici nullo pacto potest maiori ex parte irrita esse, sed compleri, ac perfici, rarius autem esse irrita; alioquin naturalissima eius potentia similem generandi, vt ait Arist. lib. 2 de anima tex. 34. quasi frustrà daretur. Hoc idem Arist. lib. Rhetor. citato planissimè innuit; dum enim prudentum, & ingeniosorum familias inquit *Opinio propria.*

ad

ad quasdam ætates in alias peiores mutari, patet ipsum supponere per multas ætates ingeniosos ab ingeniosis, & prudentes à prudentibus in eadem familia genitos esse. Et hoc verè non solùm consonat auctoritati, & naturæ formantis (vt dixi) viribus, sed etiam experientiæ, quæ ostendit in familijs vnum alteri virtute præstantem succedere, vndè nobiles appellantur & nobilitas oritur, quæ ideò virtus generis ab Aristotele definitur. Verùmtamen, quia contingit interdum, hanc naturæ intentionem eludi, cum non solùm filij moribus similes parentibus ob prauã institutionem, sed nec ingenio ob dissonantiam temperamenti oriantur; ideò res hæc ceu monstrosa & rara, naturæque legibus repugnans, præbuit ansam curiositati doctorum hominum, ipsius causam inquirẽdi, quam propterea in imaginationem retulerunt, prout in actu coitus secundum magis vel minus distrahitur, vt Alexander, & alij; sed non est, quòd euentus hic raró contingens debeat facere inductionem ad infirmandam veriorem sententiam de filiorum ad parentes similitudine, quæ frequentiùs multò accidit, vt in præstantium hominum constat familijs, licet post aliquot æuorum spacium verè intercidatur. Quòd verò dissimilitudo rariùs contingat, præterquàm docemur ex imaginationis actione, quæ feruido coitus motu etiam in magnis viris impeditur, ità vt rapere ad se calorem, & spiritus à semine vix possit, fœtumque idcircò reddere imperfectiorẽ, ac dissimilẽ; illud præsertim potest ostendere, quòd quicunque parentes filios plurimùm dissimiles procrearunt, fuere viri vel in senectute positi, qnomodo seminis ipsorum debilis, & imperfecta est actio, vel vxore adultera sunt vsi, quomodo filij magis amantum referunt imaginem, quàm patris, vel demùm fuere viri non tàm ingeniosi, quàm literati, ac docti, qui perennibus vigilijs, & applicationibus ad scientiarum studia, melancolici plerunque, ac hippocondriaci (vt aiunt medici) euaserunt; quamobrem natiua, & laudabilis ipsorum temperies, cum fuerit effracta & subpallidi, excarnes, ac imbecilliores facti, semen etiam ipsorum ægrè coctum, & robustum filijs præstantia similibus gignendis fuit ineptum, vt euenit Ciceroni. At quàm rari in singulis familijs huiusmodi emergant viri, qui ex pertinaci doctrinarum cultu excellenti gloria nitescant, vel infantissimis perspicuum est, iuxtà illud.

Filij plerũque gignuntur parentibus similes

Pauci quos æquus amauit
Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera virtus.

Virg lib. 6. Æneid.

non.n. sufficit ingenio donatum esse quemquam, nisi industria, sollicitaque applicatione ipsum nitatur excolere, vt solidam attingat laudem; pauci verò id exequuntur, vel voluptatum illecebris, vel impatientia laboris deterriti. Ergò filij etiam plerunq; patribus similes ingenio gignuntur, quia natura generãs perraró huiusmodi sortitur impedimẽta.

Animi

Animi affectus ad ingenia quid poßint alteranda. Cap. XIV.

Ecensuimus inter externas ingenij causas etiam animi motus, quos ideò vocamus externos, licet in arcanis hominum genitos, quoniam nonnisi ab obiecto cientur externo: possunt verò hi considerari, vel vt sunt moderati, vel immoderati: ac vel actu apparentes, vel potentia in suis latentes causis: de immoderatis hìc nullus à nobis sermo, quia ingenio potiùs officiunt perturbantes calorem ac spiritus, quàm conferant, vt moderati faciunt, quod inferiùs ostendemus: porrò affectus in potentia cum nihil sint aliud, quàm materiales dispositiones ad ipsos, quæ varias sequuntur cordis temperies, non est cur de his rursùs agamus, quia esset agere de temperaturis vnumquodq; ingenium constituentibus, de quibus in primo, & suprà in hoc libro satis.

De affectibus igitur hìc disserendum, prout moderatè exciti quibusdam conferunt ingenij differentijs, vt remotiores ipsorum causæ; ità tamen, vt simul eas esse signa intelligatur variarum dispositionum, seù temperierum cordis, spiritus, & sanguinis, à quibus non tam ipsi prodeũt, quã fouẽtur in cerebro ingenia præsertim per ipsos manifestata. *Affectus moderati psũt ingenio, immoderati obsunt.*

Ira in primis reddit ingenia Poeticæ apta, vndè Iuuenalis:

Si natura negat facit indignatio versum.

sunt etiam irati eloquentes; quia tunc verborum fluxu exuberant, cum incalescunt, sed ira est calidus cordis affectus: sic de Pericle dictum à Tullio, quòd ardens in dicendo tonabat, fulgurabat, omnia permiscebat; naturaliter autem ad huiusmodi affectum dispositi, quàm varijs præcellant dotibus anteà pluribus inculcatum à nobis est. *Iracundorũ ingenium.*

Mansuetudo reddit homines ingenio dociles, tractabilesque potissimùm in moralibus; at in scientiarum apicibus minùs valent, quàm iracundi, quia prædominatur in ipsis phlegma, & sanguis, vt in 2. lib. cap. 8. docuimus.

Amor ingenium disponit Poeticæ, ac Magiæ, adaucto nimirùm cordis & phantasiæ calore; constat hoc ex Poetarum omnium carminibus amasias præsertim suas celebrantibus, vt Lesbiam Tibullus, Argentariam Lucanus, Cinthiam Propertius, Lycorim Cornelius Gallus, Corynnam Ouidius, Beatricem Danthes, Lauram Petrarcha. Amantes porrò præstigijs, alijsque magicis deliramentis obnoxios, quotidiana confirmat experiẽtia; dùm vel earum, quas depereunt, imaginem molli effingunt materia ad amorem sibi conciliandum, vt ait Virgil. in Pharmaceutria. *Amantum ingenium.*

Limus vt hic durescit, & haec vt cera liquescit
Vno eodemque igni, sic nostro Daphnis amore.

Vel interdùm ad eadem vota ligant amati simulachrum, vt idem Virgil. in Æglog.

Necte tribus nodis ternos Amarilli colores
Necte Amarilli modo, & Veneris dic vincula necto.

De naturali autem magia, quam per amuletha, cibos, & pocula, quæ vocant amatoria quidam exercent, vt inflectant ad Venerem animos, non est huius loci verba facere, olent enim veneni naturā. Caligula ex huiusmodi poculo à Cæsonia ei porrecto peremptus est. Lucretius Poeta in insaniam furoremque actus. Gellius Vallensis illustris in hac patria Medicus, ex potu menstrui sibi à Patauina muliere dùm Medicinæ studeret exhibito leprosus (vt ipse narrabat) effectus, ægerrimè ad pristinam valetudinem est redactus: sic aliorum plurimæ constant historiæ.

Sueton. in Caligula.
Eusebius in Chronica.

Odium è contra ingenia videtur in inferendis malis acuta reddere; nam excitat ad insidias; at insidiatores sunt cogitabundi, & cogitatio exsiccat valdè, vndè acuties. Sic Hannibal iuramenti religione teterrimo in Romanos obstrictus odio, perpetuas eis texere non destitit insidias ad Orbis stuporem, ac propè ad inuictæ gentis excidium. Florentini verò vsque adeò furenti in Henricum Lucembergensem Imperatorem odio exarserunt, vt Monachi præmijs allecti ministerio, venenum eidem in venerabili Eucharistiæ Sacramento propinarint. Tantum potuit inuentum effera odij rabies suggerere.

Platina in vita Clementis V.

Timidorū ingenium.

Metum porrò, atque ingenium se plurimùm comitari supràdiximus cap. 15. primi lib. Sunt igitur timentes ingenio perspicaci, ac inuentionibus apto, quâ enim futurum malum imaginantur, multa præponderant, atque inueniunt subsidia, quæ inopinantis, & audacis effugiunt intellectum; hinc idonei consultores existunt, vt ait Philosophus 2. Rhetor. cap. 5. quia præcipites non aguntur ob atræ bilis refrigerationem. Iis autem sunt inhabiles artibus, in quibus plurimorum subire oportet iudicia, vt Oratoriæ, tùm prophanæ, tùm sacræ, in quo totius populi ora, & vultus in se conuersa non reformidare necesse est, quo nomine notatus est à Seneca Portius Latro, qui aliàs in vmbratili scholæ puluere declamator egregius, ad forensem porrò traductus strepitum, in ipso dicendi exordio metu concussus obmutuit. Idem Francisco Robortello Bononiæ contigisse ferunt in funere Caroli V. Imperatoris Hispanorum nomine peroranti. Marianus etiam Socinus percelebris Iurisconsultus, dùm fortè patriæ suæ nomine Legationem apud Romanū Pontificem obiret, consessus maiestate deterritus inter orandùm defecit animo. Hi tamen singuli libris condendis, peracuto scientiarum examine aptissimi extiterunt. In moralibus timentes rerum conseruationi,

Sigonius in Apologia.

audaces magis acquiſitioni ſunt habiles: hoc verò Galli comprobant: illud Hiſpani.

Dolentes ac mærentes videntur fieri ſapientiores, quia etiam melancolici, quem affectum ex humore prædominante ortum, inter omnes ingenio maximè conferre ſuprà docuimus; nam iuxta illud Eccleſiaſt. vexatio dat intellectum, hoc verò contingit, quippe ipſorum exſiccantur corpora, vt habetur ibidem: ſpiritus triſtis exſiccat oſſa: ſiccitas autem omninò roborat ſapientiam, iuxtà dictum Heracliti ex Galeno ſuperiùs adductum. Ergò ſic affectorum ingenia ſunt in religionis dogmatibus vegeta, & moralis philoſophiæ legibus audientia; propterea faciliùs, quàm hilares ad monachorum regulas tranſeunt; eſt enim huiuſmodi tranſitus liberioris commutatio vitæ ad ſeueriorem, quæ proptereà indui haudquaquam poteſt ſine dolore prioris Porrò eſſe moraliores, vel ipſa naturæ edocet ratio, quæ infenſiſſima dolori perquirere nititur medicinam; hæc verò nuſquam fæliciùs hauritur, quàm ex vberrimis Philoſophiæ fontibus, quæ moderationum eſt magiſtra, & in proſperis ornatum, in aduerſis ſolatium parare dicitur. Ita Cicero ſe ipſum in Tulliolæ morte ſapientiſſimè conſolatus eſt, libello de ſui conſolatione conſcripto. Petrarcha in obitu Lauræ carminibus vnam Academiæ doctrinam ſpirantibus, adſciuit ſuo dolori medelam Si porrò dolori, ac mœrori nectatur ira, eodem ferè ſunt huiuſmodi homines ingenio, ac iracundi; ſunt enim vt plurimùm loquaces, ob inæqualem ſpirituum accenſionem excitam ab iracundia, quod exprimit appoſitè Didonis affectus apud Virgilium, varia ſubindè interſerentis eloquia cum gemitu, & clamore, cuiuſmodi epiſodium ſub Armidæ nomine ab amatore Rainaldo deſertæ, inſigniter æmulatur eſt italus Maro.

Marentes facilè fiunt monachi.

Æneid. li. 4

Lætitia influit hominibus ingenium Muſicæ obnoxium, ac mitioribus artibus, hiſtoriæ, oratoriæ, comicæ, vrbanitati, ſaltatoriæ, venatrici, vt enim melancolia erigit animos ad ſublimia, & cæleſtia, ſanguinem & ſpiritum per exſiccationem depurando, ità gaudium promouet ad humana quia mollis eſt affectus cordis inſequens dilatationem, ex quo benigni ſanguinis, & ſpiritus per corpus expanſio: propterea non ſunt hilares efferi, ſed humani, proindèque in ijs præſtantes artibus, quæ humaniores dicuntur, vt quæ etiam mitibus congruunt ingenijs, quod ait Ouidius.

Scilicet ingenuas didiciſse fideliter artes
Emollit animos, nec ſinit eſse feros.

Ariſtoteles lib. x. Æthicorum cap. 1. dicit gaudium, ac dolorem eſſe omnium vitiorum, ac virtutum fundamentum, cum ex gaudio dependeat iucundi electio, ac ex dolore fuga triſtis; illud verò in moralibus

Gaudiũ eſt virtutũ fũdamẽtũ, dolor vitiorũ.

R 2 eſt

est virtus, hoc autem est vitiũ. Vt igitur per hoc innuit præduros quosdã, ac stoicos homines vix lætantes, ac dolentes ingenio carere morum actibus habili, vt qui virtutem amplecti, ac vitiũ fugere ægrè sunt apti, ita gaudentes virtuti erunt habiliores, si præsertim ijs, quibus oportet gaudeant, sicut etiam tales erunt mœrentes, si quibus oportet, ac debent mæreant. At in singulis morum actibus hilares, clementia præsertim, & liberalitate præcellunt; quid enim non concedat, qui fœlici, vel nuntio, vel ortu filij, vel adepta dignitate, vel victoria collætetur? Hoc intellexit Ouid. lib. 1. de arte.

Mens erit apta capi tùm cùm lætissima rerum
Vt seges in pingui luxuriabit humo.
Pectora dùm gaudent, nec sunt adstricta dolore
Ipsa patent.

Spes constituit ingeniorum differentiam, per acrium, solertium, & accuratorum in singulis scientijs, in quibus homines vel vtilitatis, vel honoris aliquid sperant? trahitur enim quisque spe istorum, qua sublata prorsùs exolescerent artes, ac studia, & laudabiles singulorum impetus refrangerentur. Propria igitur sperantibus assignari videtur industria, quæ diligens est ingenij applicatio circa vnumquodque. Non enim Columbus tantùm operæ in emetiendo Oceano contulisset, nisi spe opulentissimi orbis consequendi abreptus. Neque milites ad audacissima compellerentur facinora, nisi prædę allecti libidine. Neque docti se ipsos in studijs absumerent, nisi spe lucri, vel nominis, quæ tantam vim habet, vt Martialis dixerit

Spes, & industria se inuicem comitantur.

Da Mæcenates, non deerunt Flacce, Marones.
Virgiliumque tibi vel tua rura dabunt.

Videntur enim ingenia, bona spe reddi quodammodò præstantiora, sicuti spe orbata propemodùm euilescunt: hinc peritos ab imperitis bona spe differre asserit Chilo apud Laertium, ac sperare non ignaui esse hominis, Euripides ait, sicuti desperare ignauissimi, quia se impotentes, & ignorantes ostendunt, cum sibi diffidant, & hominibus, atq; etiam Deo, à quibus tamen malorum omnium subsidium expectat sapiens, qui asserit prouidentiam. Hinc sperantes communi videntur cum lætis temperie gaudere, nisi quòd illi abundantiores requirunt spiritus, firmioremque calorem, quo sperantium expectatio fulciatur, quare sanguine abundant crassiore, ac magis melancolico; læti autem humidiore, ac resolubiliore, quia hi tantùm præsentibus gaudent, sperantes autem sunt hilares futuro, atque imminenti bono: sic Tibullus lib. 2.

in Hercule furente.

Credula. vitam
Spes facit, & meliùs cras fore semper ait.

Et alibi.

Spes etiam valida solatur compede vinctum:
Crura sonant ferro, sed canit inter opus.

Pindarus ait spes esse vigilantium somnia; quia nimirùm sicuti dormientibus rerum quasi præsentium pulcherrimæ species adblandiuntur, ità sperantibus gratissimæ, species futurorum, quæ tamen eludunt vtrumque, dormientem semper, sperantem sæpè, ideò propè dicitur somniare.

Verecundia ex Arist. 4. Æthic. cum sit metus quidam dedecoris, & infamiæ, videtur etiam constituere ingenium haud omninò à timentibus diuersum. Sunt enim verecundi admodùm ingeniosi, quia plurimùm sensitiui, & ab obiecto infamiæ facilè alterantur, quod ostendit mollem cordis, ac cerebri substantiam, sanguinemque subtilem, ac biliosum, ob quæ suprà diximus ingeniosos externas facilè suscipere impressiones: hanc autem suprà diximus esse ingenij conditionem, extertemas nimirùm facilè suscipere impressiones. Inuerecundi verò, cum nec ab honore, nec ab ignominia afficiantur, stupidi sunt vt plurimùm, & ignorantes; hæc enim ipsorum impassibilitas substantiam denotat crassam, & duram cordis, & cerebri, quam superiùs ingenij muneribus ineptissimam constituimus. Porrò verecundi valent etiam iudicio, ob partes aliquas sanguinis frigidas, quia timent, vndè sunt maximè rationales, & oculati, in distinguendis temporibus, locis, personis, & huiusmodi alijs, à quibus sibi inferri verentur infamiam; hoc autem est separare bonum à malo, quæ iudicij facultas est, qua impudentes carere perspicuum est: hinc pudibundum, ac erubescentem Diogenes virtutibus longè aptiorem censebat, quia pudorem proprium aiebat esse virtutis colorem: at sicut in adolescentibus huiusmodi affectus laudabilis est, ità in senibus (vt ait Philosophus lib. Æthic. citato.) vituperatur, quia nihil senes existimamus facere debere illorum, ob quæ debeant erubescere. Sunt igitur verecundorum ingenia illis omnibus apta vel scientijs, vel actibus, quæ honorabiliores habentur; quantò enim acriùs infamiam fugiunt, tantò auidiùs honorem prosequuntur: huiusmodi autē sunt scientiæ illæ, quæ de rebus nobilissimis tractant, vt Metaphysica, Mathematica, Physica, & præsertim, quæ circa animæ versatur notitiam, quod Aristot. 1. tex. lib. 1. de anima docet. In hoc etiam genere sunt illæ, quæ magno in honore habentur à populo, vt olim apud Romanos ars militaris, & eloquentia, nunc apud nostrates, Theologia, Iurisprudentia, Medicina: cæteræ, quæ seruile quid redolent, vt ars notaria, mercatura, & mechanicæ minùs quadrant verecundorum ingenijs, quia vt inquit in Andria Terentius: Verecundia est liberi, serui verò timor.

Inuerecundi sunt ferè stupidi.

Verecundia in senibus improbatur.

Misericordes cum sint medij inter pusillanimos, & temerarios videntur

tur optimam sortiri speciem ingenij, cum superiùs ingenium, horum affectuum mediocritatem insequi diximus. Est autem iuxta Tullium misericordia, ægritudo ex miseria alterius iniuria laborantis. Aristot. in Rhetoricis præter hæc addidit, si hanc miseriam, vel nobis, vel nostrorum alicui contingere opinemur ampliùs gigni misericordiam. Pusillanimi non miserentur aliorum, quoniam de sua solliciti de aliorum salute non curant. Temerarij, quia insita quadam ferocia nihil mali se perpeti posse putant, aliorum misericordia non mouentur: oportet igitur misericordes esse inter vtrumque medios, vt scilicet futurum timeant malum, illudque arroganter omninò subterfugere posse non præsumāt. Sunt igitur optima humorum, ac proinde ingenij specie temperati. Sed quia, vt idem asserit Philosophus ibid. lib. 2. cap 8. Eruditi viri sunt misericordię proni, quia recta ratione vtuntur in æstimanda rerum humanarum varietate, quæ plurima solet inferre mala, sequitur è conuerso miserantium ingenia, esse doctrinis apta, vt quæ cognoscitiua plurimū, & discursiua existunt. Sic illa constituit Aristoteles in Physiogn. dum inquit: Misericordes amatores sunt mulierum, & genitores fœminarum, & circa mores in amorem propensi, & semper memores, & ingeniosi, & calidi; horum autem signa dicta sunt. Misericors est sapiens, & timidus & modestus. Immisericors insipiens, & inuerecundus. Sed præstant præsertim in praxi medicinæ, quia huiusmodi affectu ipsorum incitantur ingenia ad infirmos pia quadam solicitudine curandos: porrò, & in praxi (vt aiunt) criminali, quà reorum pœnas gestiunt moderari.Ità principes hac dote populis in pace regundis plurimùm valent, dummodò ipsam à iustitia non seiungant, quia pauperum, viduarum, pupillorum iura tuentur, haud inulta scelestorum iniquitate, quorum pluries misereri nefas ducunt.

4. Tuscul. lib. 2. cap. 8.

Misericordes valent ingenio.

Fortunæ conditiones, Nobilitas, Diuitiæ, Dignitates, Morbi, quomodo ingenia variè possint afficere. Cap. XV.

Ost expensas naturales externas ingenij causas, superest eas, quæ sunt fortunæ considerare. Nobilitas quid ingenio conferat superiùs satis dictum, nimirùm, quia est externa quædam virtutis conditio plurium eiusdem familiæ hominum propria, optimum ostendit temperamentum generantium, ac genitorum, ex quo habilitas ad virtutes, ac scientias proficiscitur: consentaneum est enim (vt ait Arist. 3. politic. cap. 8.) ex melioribus oriri meliores, siquidem est generis virtus nobilitas, cui etiam sen-

tentiæ Plato in Alcibiade adstipulatur. ita Horat.

Fortes creantur fortibus, & bonis
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Sed humanitate nobiles præsertim videntur excellere, vt Ouid. 3. Trist. eleg. 5.

Quò quisque est maior, magis est placabilis ira,
Et faciles motus mens generosa capit.

Hac de causa ignobilibus (ait auctor quidam) plagæ, verbera, catenæ, cruces sunt pro fræno à flagitijs proponendæ, cùm nobilia ingenia mansuetudine potiùs, & honoris stimulo ad honorifica quæque impellantur.

Diuitiæ porrò vt afficiant ingenia, docet optimè Philosophus lib. 2. Rhetor. cap. 16. vbi arrogantes, contumeliosos, superbos ait diuites esse, quia medio pecuniarum cuncta sibi subiecta esse arbitrantur: addit etiã esse insipientes, cuiusce rei verè duplex potest afferri causa, vna moralis, quia diuites disciplinarum, & scientiarum negligunt captum, vt qui possideant illud, quod ex illarum cultu homines quærunt, existimationem scilicet atque commoda: alia naturalis quia diuites plurimis se cibis onerare consueuerunt, somnoque ac delicijs indulgere, quæ cum corpus totum, organaq; mentis impensiùs humectent, intellectus etiam functionibus euadunt ineptiores, vnde inconsultos plerumque, ac fatuos statuit Horatius. *Diuites plerunque sunt mali, ac fatui.*

Stultitiam patiuntur opes.

Et Arist. lib. 2. Magn Moral. cap. 9. fortunam prosperam inquit esse rationis expertem: meritò igitur fortunati sunt etiam tales, immò & praui ex eodem probl. 4. sect. 29. vbi quærit, cur apud homines bonos paupertas potiùs esse, quàm apud prauos soleat. Et cap. 1. lib. 4. Æthic. indignis opes, dignis ærumnas euenire testatur. At de his modernus quidam poeta non illepidè.

Sint tibi diuitiæ, sit larga, & munda suppellex
Esse tamen vel sic bestia magna potes
Nam quidquid fueris, nisi sit prudentia tecum,
Magna quidem dico bestia semper eris.

Mordicùs enim diuites vult perstringere, vt qui sæpiùs vecordiæ, & imprudentiæ crimine laborent.

At verò licet hanc ex diuitijs pernitiem ingenia sortiantur; tamen illud etiam est asserendum, quòd ex paupertate ingeniorum vigor obruitur, quo nihil possunt excellens moliri iuxtà illud Horat.

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat

Res angusta domi.

Et alibi.

O ciues, ò ciues quærenda pecunia primùm,
Virtus post nummos.

lib.2. serm. sat.5. Et alibi.

Et genus, & virtus, nisi cum re vilior alga est.

Quod etiam Arist. lib.4. politic. cap.4. confirmat inquiens, vt in otio ,, viuatur, fieri non potest, nisi facultates suppetant: quod præsertim de otio literario debet intelligi. Hinc apposite structum ab Alciato emblēma illud, quo humanam figuram alata manu ad cælum ferri ostendit, alia verò manu ingenti præpedita lapide ad humum trahi; elatum scilicet ingenium inopia plurimùm opprimi significans.

Ergo diuitiæ moderatæ ingenio superque conducent, tùm quia ipsum ad maiorum consecutionem excitabunt, qua sæpè (vti diximus) hominum fouetur industria, tùm quia laudabiliori modestia vētris, & gulæ deuitabunt noxas, ideoque puriori sanguine, ac spiritu præditi, virtutum, ac doctrinarum actibus magis erunt idonei. Verè enim paupertate homines summoperè acuuntur. Claudianus 3. rapt.

Prouocet vt segnes animos, rerumque remotas
Ingeniosa vias paullatim deplorat egestas.

Quia miseriarum cogitatione melancolici fiunt, quibus propterea nituntur ingenij bonis occurrere, vt innumera clarissimorum hominū edocet series, qui plerumque humili loco nati, insignique rei familiaris angustia præpediti, summā lucri, & nominis gloriam attigerunt, sed tamen istorum paupertas, vel non fuit tanta, vt otium, quod ad ingenij cultum requiritur, impediret, vel fortunam comitem habuit, cuius beneficio emergere quilibet è tenebris ad cæli spatia tutus potest.

Postremò de dignitatibus, ac de morbis loquendo, tritum illud est adagium, quod, honores mutant mores, ergo etiam ingenia multùm afficiunt, nam vt ait Aristoteles lib.8. Moral. cap.14. honor est præmiū virtutis, & ingenij, quare vt ipsum consequatur multùm acuitur, consecutum tueri gaudet, & gaudio excitatur, quia est cum annexa spe semper maiora consequendi: hinc à Tullio dictum, quod, Honos alit artes; *Honos alit artes.* quia non honoratæ languescunt, deficiente præmio, vnde Aristophanes in Pluto exprobrans, quod Athenis boni non inueniantur medici, ait id fieri ex præmiorum defectu.

οὔτε γὰρ ὁ μισθὸς οὐδὲν ἐστ᾽ οὔτ᾽ ἡ τέχνη. i.
neque præmium vllum est, ars nec item viget.

,, Et Arist. lib.2. Politic. cap.9. inquit. Qua in ciuitate non maximus vir-
,, tuti honos tribuitur, in ea optimus ciuitatis status stabilis, & firmus esse
,, nullo modo potest: verè enim magni fiunt animi magnis honoribus, vt

asserit

asserit Liuius: & natura videtur honoris stimulos inseruisse mortalibus, hinc Persius Sat. 1.

An erit qui velle recuset
Os populi meruisse?

Decad. 1. lib. 4.

Propterea ambitio in iuuenibus, tãquam nobile quoddam vitium, & ad pulchra mentes alliciens laudatur. In summa dignitates reddunt ingenia vegeta, quia phantasia eas sub specie singularis boni concipit, quod natura singuli summopere concupiscunt, quare sicut mali species eam facultatem perturbat, spiritusque minuit constringendo cor, ità bonum erigit, & auget, ipsum dilatando, ità vt intensiori, firmiori, & ordinatiori spiritu phantasia illud adipisci nitatur.

Accidit insuper ingenia à morbis plurimùm alterari, in quo non est cur insistamus, quia hæ sunt causæ tantùm lædentes, non autem conferentes. Ac licet nonnulli morbo affecti ad illum quandoque temperamenti gradum peruenire dicantur, vt de rebus pulcherrimis eloquantur, vel in sanitate rudes, & inscij; tamen cùm id vel non eueniat, vel rarissimè eueniat, tùm in transeunti, (vt aiunt) non in permanenti gradum illum attingunt; quamobrem nullum ex illo iuuamentum acquirit ingenium. Verum est quòd melancolici, vt ait Arist. sunt acutiores, & ingeniosiores, sed loquitur de dispositione ad melancoliam, minimè de affectu ipso, à quo potiùs ingenia perturbantur, quia si nimis calidus in ipsis melancolicus humor furiosi, si nimis frigidus stupidi euadunt: moderatus optimè ingenio deseruit: hic verò à morbo longè recedit. Ac licet nonnulli adsint melancolici, qui actu in hypocondrijs morbo premantur melancolia notato, ac tamen plurimis excellant ingenij dotibus, tamen illa non est vera melancolia, sed spuria, & imperfecta, quia cerebro non est essentialis, sed per euaporationem dumtaxat ab infernis partibus communicatur, nec perpetuò, sed per vices tantùm. Ac porrò licet illa euaporatio iuuet interdùm ratione siccitatis, tamen quia subindè cessat, gignitur ingenium inæquale, dissonum, varium, plurimisque plerumque notis damnandum.

Educatio, religio, lex, societas, studia, quid ingenio prosint. Cap. XVI.

Icut educatio multùm confert ad mores, ita etiam ad ingenium; quia cū vtraque à communi pendeant materiali principio, nempe à corporis temperatura, potest educatio plurimùm eam corrigere, superare, alterare consuetudinis vi, quæ tanta est, vt ceù altera natura polleat in homine ex Arist. probl. 1. sect. 28. *Consuetudo quid.* Consuescere enim nihil est aliud, quàm materiam magis disponere, & agentis materialis robur ex habitu augere, quod in homine præsertim non difficulter fit, qui cum maximè ad temperamētum ad pondus accedat; & hoc sit in æquilibrio, facilè ad vtrumlibet extremorum conuerti potest. Hippocrates lib. de aere aquis &c. ait Macrocephalos Asiæ populos, cum ex consuetudine quadam infantum capita comprimerent, adeo vt oblonga, & acuta remanerent, mox successiuo temporis tractu singulos eius formæ capitibus natos esse, natura consuetudini obtemperante, quod etiam hoc tempore in Genuensibus adnotatur. *3. phys.* Quidam etiam (ait Commentator) assueti comedere venenum, eo tamquam salutari esca vescuntur, ex quo Auicenna exemplum affert puellæ napello diutius connutritæ. Ad quod idem respiciens Hippocrates *2. Aphor. 8.* asserit consueta longo tempore, etiamsi deteriora sunt, insuetis minùs molesta esse solere. Habet hoc consuetudo, vt paulatim naturæ quasi vires inuertens reddat proprias, & facilè post ipsam fiant, quæ anteà difficulter. Hinc est, quòd Aristoteles cap. vltimo Æthic. cum homines natura, doctrina, consuetudine bonos, vel malos fieri dicat, consuetudinē cæteris præpollere affirmarit. Quòd si hoc in virtutibus & vitijs euenit, rationi consonat in bono etiam, vel malo contingere ingenio, vt nimirùm educatione, vel consuetudine deprauetur, aut perficiatur; euadit hæc enim ceù cultrix eius vel mala, vel bona; ac sicut socordia rustici fœcunda sterilescunt arua; *Plutarc. in moral.* industria verò infœcunda pinguescunt, ità de humano contingit ingenio; vt enim (ait Plinius) arbor per se infrugifera, tamen insitione dicitur ferre fructus, ità prauum ingeniū *lib. 17. c. 14* institutione ad bonam frugem potest demutari. & alibi. Vrsus informes gignit catulos; & lambendo format, ita rudem ingenij fœtum diuturna cura conuenit expoliri: *lib. 8. c. 26.* sic Horatius in odis. Doctrina vim promouet insitam, Rectique cultus pectora roborant. *li. 4. de Rep.* Plato propterea vt bonum ingenium bona educatione melius, ità malum praua longè pessimum fieri tradit. Docet experientia, quantùm indoles educatione

muten-

mutentur: Lycurgus ex Plutarcho eam ſic probauit. Duos catulos ex eodem patre, ac matre genitos aluit, quorum alterum lautioribus cibis, alterum venationibus aſſueuit. Semel in forum productis, cum hinc eſcas nobiles, illinc emitteret leporem, ſua quiſque conſueta ſecutus, hic leporem, alter eſcas inuaſit. Ita ciuibus ſuis rectam filiorum educationem prædicabat, vt qua vel natura ipſorum arbitrio regi, tranſmutarique poſſet. *lib. de educ. liber.*

Ariſtoteles loco Æthic. cit. leges idem conferre ait hominibus emolumentum, quippe bonæ his conſuetudines, & inſtitutiones ſeruantur, quarum leges publicæ ſunt cauſæ quodammodo remotiores, priuatæ ideſt parentum, & præceptorum monita proximiores. Has ingenia hominum multùm afficere teſtatur Hippocrates Aſiaticorum exemplo, *lib. de aer. aq. &c.* quos ex Regum ſubiectione tunc ignauos eſſe redditos ait. Nunc etiam cum à Maumetho leges Turcis impoſitæ ſint bellandi, non autem diſputandi, vel ſtudendi, nullum videas apud ſubditas eis gentes præclarum literis ingenium inueniri. Sed hoc verè magis ex diſciplinę defectu, quàm ex vi legis dependet, cum enim idem ingenijs adſit climatis, aeris, ſoli, ciborum, corporis temperamentum, quod anteà fuit, nulli dubium, quòd ſi ſtudijs aſſueſcerent, exornarentur. Romani etiam cum ſemel medicinæ ſtudium legibus repudiarint, medicisque exilium indixerint, tantam exinde ingenia rubiginem contraxerunt, vt nullus ab eo tempore medicinæ ſcriptor illuſtris Romæ prodierit.

Eaſdem obtinet vires religio, quæ ſacra lex eſt, aſſuefactione ſiquidem mirè diſponit ad eam doctrinam ingenium, quam ipſa probat: ſic Hebręorum, vel puerorum præclaram aduertimus in veteris teſtamenti cognitione ſolertiam: ſic in prauis hæreticis acutorum ſophiſmatum inuentionem, quam iniquus ſuggerit genius: ſed habet religio neſcio quid magis ipſa lege ad immutandos animos, ſicut vehementiùs corripiunt diuina, quàm humana: propria hæc eius vis, intellectum à ſenſibilibus abſtrahere, ac vnico ſupremoque numini amoris vinculo copulare: ad vnam igitur Dei cõtemplationem ingenium reddit aptiſſimum. Ideò religioſiſſimi homines, optimi plerunque fuere Theologi, quibus diuinæ incumbit ſcrutatio veritatis: optimi etiam fuere concionatores, quibus incumbit eam populo communicare: fulſerunt etiam omnium virtutum ornatu, prout animus Dei veneratione plenus, omnes à ſe detergit maculas, vt ei pro viribus aſſimiletur. Hoc vna in primis Chriſtiana confert religio, quæ patres doctrina clariſſimos, heroes, ac duces actionibus admirandos, genios auri, amplitudinis, deliciarum omnium contemptores cumulatiſſimè genuit, vt ſi reuiuiſcerent antiqui illi ſapientes, iam ſibi nihil ſapere, magni illi Duces nihil poſſe reſpectu Chriſtianæ cultorum religionis faterentur. *Religio eſt fortior lege.*

Ad consuetudinem vel educationem refertur societas, seu sodalitas, quæ multùm potest ad mores, & ingenium; vt enim est in adagio, quòd pares cum paribus facillimè sociantur, ita qui similes non sunt, ex societate tales fiunt. In hunc finem præcipit Cato morum censor.

Cum bonis ambula, cum malis pacem habeto.

,, Et consentit Seneca ad Lucil. epist. 6. inquiens: Nulla re magis animos
,, inhonestos, & in prauum inclinabiles reuocat ad rectum, quàm bono-
,, rum virorum conuersatio: paullatim enim descendit in pectora, & vim
lib. 2. soli- præceptorum obtinet, frequenter aspici, frequenter audiri. Verè enim vt ait D. Isidorus: ante ignem consistens etiamsi ferreus sis, aliquando dissolueris: hinc si inter doctos etiam verseris, afflatur nescio quis ingenio doctrinarum amor, qui suauiter exinde illud excitat, & acuit: veluti
, (inquit idem Seneca) qui in vnguentaria taberna resederunt, & paullò
,, diutius commorati sunt odorem loci secum ferunt, ità fit ex consuetu-
,, dine sapientis.

Consimili ratione videas, quòd qualis est præceptor, talis sæpiùs euadit discipulus, ex institutione quidem præcipuè, sed multùm etiam ex assuefactione societatis: habet hoc enim præter consuetudinem diuturna societas, quòd similitudinem gignit, ac simpathiam animorum, & cum iuxtà regulam physicam, inter similia, & simbola facilior detur transitus, euenit vt alter socius ad alterius facilè naturam deflectat, cùm morum, tùm ingenij, ad quod illud vulgi dictum arridet, quòd si quis cum lupis agat ediscit vlulare.

Studia demùm huius, vel illius artis, ac scientiæ duplici de causa prosunt ingenio. Prior est, quia crebra mentis agitatione, ac motu cerebrũ exsiccatur, quare natiuus ipsius humor minuitur, ac proinde calor, & sic melancolica ipsius euadit temperies. Eòque magis, quòd cum spiritus animales in contemplationis opere atterantur, ac resoluantur, sanguinem qui superest necessariò densum, frigidum, siccum, & atrabilarem relinqui necesse est, qui ingenij muneribus est aptissimus. Altera quòd ex frequenti applicatione studendi contrahitur in ingenio habitus, ex quo maior ipsi accedit ad apprehendendum facilitas. Vtrumque verò ne dum in doctrinis contingit, sed etiam in singulis artibus, in quibus applicatio tantùm potest, vt ingenium, quod aliàs rude, tardum, ac segne videbatur, sollicitudine, ac studio reddatur promptum, ac viuidum, & quandoque etiam ex obtuso reddatur acutum, vt frequenter nonnullis accidere, vel ipsa docemur experientia, adeò vt illud summi poetæ verificetur, quòd, labor improbus omnia vincit, quia studium scilicet ac sedula cura supplere quodammodo potest naturæ defectus,
,, scientemq; propemodum reddere insipientem. Germani (ait quidam(
,, hoc testentur, qui cum à feritate belluarum, vt ipsi confitentur non pro-

cul

cul abessent, cum in paludibus, ac siluis ferarum more vagarentur, cum ,,
inueterato semper odio à literis aborruissent, nunc tantùm studio pro- ,,
fecerunt, vt humanitate Asiaticis, militari disciplina Romanis, religio- ,,
ne Hebræis, Philosophia Græcis, Geometria Ægyptijs, arithmetica ,,
Phœnicibus, astrologia Chaldeis, opificiorum varietate populis omni- ,,
bus superiores esse videantur; naturæ tamen vestigia in ipsis non omni- ,,
nò tolluntur, quippe licet magnarum artium scientiam infinito labore ,,
adepti fuerint, in illis tamen ornatus, venustas, ordo, ratio, quam in ,,
Græcorum, & Italorum scriptis elucere videmus multorum iudicio de- ,,
sideratur; sed vt corporum, ità librorum magnitudinem complectun- ,,
tur, nam plura scripsere nonnulli, quàm quis longissimo vitæ decursu ,,
legere possit. Hinc propterea tot sapientum encomijs studia commen-
dantur. Studia (inquit Seneca) te clarum, & nobilem efficient: sine stu- *21. epis.*
dio æger est animus. Et alibi: otium sine literis mors est, & viui hominis ,,
sepultura. Alit lectio ingenium, & studio fatigatum non sine studio ta- ,,
men reficit. Hac de causa ingenium, quod fructum in se redundans ex
studijs persentit, ad illa sua sponte trahitur, ijsque depascitur; nam (vt *5. de fin.*
ait Cicero) nec valetudinis, nec rei familiaris habent rationem, qui in- ,,
genuis studijs, & artibus delectantur, omniaque perpetiuntur ipsa co- ,,
gnitione, & scientia capti, & cum maximis curis, & cum laboribus com- ,,
pensant eam, quam ex discendo capiunt voluptatem. Ad hæc igitur ,,
egregium quemque Claudiani carminibus cohortemur. *In panegyr. 4. consul. Honorij.*

Intereà Musis animum dum mollior instes,
Et quæ mox imitere legas, nec desinat vnquam
Tecum Graia loqui, tecum Romana vetustas.

Secundi Libri Finis.

DE

DE QVALITATIBVS, SEV SIGNIS INGENIORVM.

LIBER TERTIVS.

PROEMIVM.

EXsaturata nondùm ingeniosorũ curiositas, suo quasi iure absolutiorem humani ingenij perscrutationem deposcit; in superioribus enim libris, cum ipsius natura, differentiæ, causæque perindè ac in tabula exactissimè depictę fuerint, id vnum tandem videtur negotium facessere, si eius etiam signa referamus, quæ vmbrarum instar varios ingeniorum, ceù colores, ac formas in humano corpore interstinguunt. Hoc excellens, maximèque intentum nobis debet esse bonum, singulorum ingenia, & indoles nauiter æstimare, quò vel cælati puerorum impetus dirigi ad suos quosque disciplinarum fontes possint, vel adultorum neglectæ interdùm propésiones ad varia cùm publica, tùm priuata munera excitari. Friget herculè speculatio, nisi ei sit scopus, quò potissimùm dirigatur actio: sordescunt scientiæ nullum ad hominis emolumentum conuersæ: neque cælum, neque mare, neque terras dignouisse conducat, nisi vel summi opificis veluti per ænigmata eminentior species depromatur, vel ad humani generis commodum, ac salutem referatur. Sic inanis tota propè foret medicina, si theoricis insistens morborum traditionibus, ad praxis porrò vsum non transiret: sic Astrologia, si vnis astrorum causis, motibus, influxibusque contenta, particulari etiam non aptaretur hominũ vsui. Vtraque verò id præstare per signa nititur, quorum se medio ad executionem accommodat: illa quidem ex accidentibus, & humanorum

rum corporum mutationibus, hæc ex varijs astrorum obseruationibus signa deducens. Nos igitur, vt periucundam hanc, extremamque suscepti operis partem compleamus, ex ipsa quoque medicina mutuabimur signorum desumendorum methodum, quia sicut illa in venando totius, & partium nostri corporis temperamento, vel intemperamento desudat, vt illud seruet, hoc autem corrigat; ita & nostra hæc ars inter alia præsertim idem inquirere temperamentum conatur, ex quo deinceps singulorum ad singulas vel artes, vel scientias percipiat habilitatem. Porrò quia ad idem venandum temperamentum etiam ars physiognomiæ plurimùm confert, vt quæ circa singularia, & apparentia signa, quę ab illo, vt effectus à causa pendent occupatur, ex quibus posteà mores animi conijciat; iccircò eadem nos vtemur physiognomia duce ad coniecturam ingeniorum, quæ hoc vel illud temperamentum spiritus, humorum, totius & partium principum consequuntur. Erit autem hic nobis ordo propositus, vt ipsam sequamur sensus operationem, qui sicut primo cognoscit hominem esse ingeniosum, posteà particulari hoc, vel illo præditum esse ingenio, ita nos primò trademus communia ingenij signa, mox & particularia exactissimè prosequemur.

De communibus ingenij signis ex causarum expensione desumptis. *Cap. I.*

PRo cognoscẽdo in homine ingenio duplex esse potest via, quarum alia ex causis, alia ex effectibus deducatur. Causæ pro tali cognitione apprimè conferunt, quia licet in ordine ad effectus suos causæ sint, attamen respectu nostri euadunt signa eos effectus indicantia, sicut ignis respectu nostri, euadit fumus signum, ad quem tamen se habet vt causa. Ingenij causas superius, alias internas statuimus, alias externas. Ex internis præcipuè considerauimus efficientes, & materiales: illas diximus esse intellectum, & phantasiam, has temperamenta primarum qualitatum, caloris, frigoris, humoris, siccitatis, vel secundarum ex his pendentium, duritiei, mollitiei, raritatis, densitatis &c. Et hæc singula scrutati sumus *in 1. lib. à c. 14. vsq; ad cap. vltim.* in partibus cùm similaribus, spiritibus nempe, humoribus, venis, & carne totiùs corporis, & partium, tùm dissimilaribus, corde nimirùm, cerebro, ventriculo, hepate. Diximus porrò externas ingenij causas esse aerem, clima, solum, cibum, & potum, situm, parentes, animi affectus, nobilitatem, diuitias, dignitates, morbos, educationem, religionem, legem, societatem, studia varia, ex quibus singulis variæ possunt ingeniorum desumi notæ.

Secun-

Secundò loco proceditur ab effectuum via, qui vel spectantur in corpore, vel extra corpus: in corpore vel sunt interni, vel externi. Illi fiunt vel in parte intellectiua, vt discernere, & iudicare; vel in sensitiua, vt imaginari, ac externa sentire obiecta, per visum, odoratum, auditum, gustum, tactum, ad quam etiam pertinent effectus irascibilis, & concupiscibilis: & pertinent ad hanc etiam effectus memoriæ, quæ immediatè imaginationi deseruit. Vel tandem fiunt in vegetatiua, vt appetere; & concoquere. Externi affectus sunt in corpore apparentes, sensibusque inspicientium obuij, circa quos tota ars physiognomizandi versatur: & ad nouem capita ex Aristotele in Physiogn. cap. 3. rediguntur, nempe; ad motum, figuras, colores, faciem, cutim, carnem, vocem, partes, totiusque corporis conformationem. Effectus demùm extra corpus sunt opera vel ingeniosè, vel prauè facta in singulis artibus. Ex his omnibus tùm causis, tùm effectibus varias licet notas desumere, non solùm ingenium in communi, sed etiam in particulari detegentes. Sed primò causarum significationem per allatam methodum examinemus, posteà ad ipsos etiam effectus expendendos deueniamus.

Signa boni intellectus, & phantasiæ.

Ergò primo in hominem occursu, si animaduertamus ipsum benè argumentari, ac subtiliter de rebus disserere, inueniendo rationes plurimas, & idoneas ad conclusionum probationem, signum erit ipsum bono præditum esse intellectu, proindeque ingenio, & erit signum ab ipsius causa efficiente sumptum. Pariter si nedum facilem, promptamque habeat phantasmatum apprehensionem, captumque rerum habilem, non tàm in speculatiuis, quàm in practicis, verùm etiam noua, & inusitata in scientijs comprehendere, atque in artibus formare sit aptus, signum erit (vt ità dicam) phantasiæ ingeniosæ, idemque ab alia causa efficiente, quam superiùs duplicem ingenio assignauimus, intellectum, & phantasiam. Inspicienda insuper causa materialis ingenij, seu temperamentum partium ingenio seruientium, si sit calidum, & siccum moderatum, siue biliosum, vel melancolicum per adustionem, cuiusmodi têperamentum in 1. libro aptissimum ingenio constituimus.

Signa temperamêti calidi, & sicci moderati. ar. par. c. 56

Et cognoscetur hoc primùm in habitu corporis ex Galeni doctrina, si hirsutum sit corpus, & pili aliquantulum crispi, qui etiam citò nascantur, & citò decidant: si careat pinguedine, ac tenue sit ad tactum, & calidius: si venæ parùm sint latiores, ac tensiores: si pulsus aliquantò veloces, ac frequentes: si colore sit adustiore, seu fusciore: si offendatur à calidis, & siccis, iuuetur verò à frigidis, & humidis: si à calidis, & siccis parentibus sit genitus: sub astris calidis, & siccis: ex his omnibus calidum, & siccum in ipso temperamentum, proindeque bonum ingenium coniectari debemus, quia prædominium bilis, vel melancoliæ adustioris indicatur, qui sunt humores ingenio maximè conferentes.

Hæc

Hæc etiam ſigna faciunt ad noſcenda cordis, vel hepatis temperamenta, vtpote à quibus totius habitus corporis pendet. Sed præterea cordis caliditas, & ſiccitas dijudicatur ex pectore pilis referto craſſis, & duris, & ex eius macie iuxta Auer. & ex reſpiratione magna, veloci, & frequenti, & ex carnis macredine, & ex promptitudine ad iracundiam, moribus tyrranicis, & impudentia. verùm quia in primo lib. cor ingenioſi ad calidum, & ſiccum temperatum deflectere comprobauimus, ideò hæc etiam ſigna ſi excedant, cor ingenio minùs deſeruiens teſtabuntur, ſed ſolùm ſi moderata eſſe cognoſcantur. Porrò & ab hepate ingenij ſigna petentur, ſi calidum, & ſiccum, quod etiam ex eadem Galeni doctrina noſcetur, quia hypocondria ſint hyſpida, ſanguis craſſus, & ſiccus ob euaporationem, quam facit calor, flaua bilis multa ob aduſtionem calidioris partis ſanguinis, & progreſſu ætatis multa etiam atra bilis ob eandem rationem, itemque venarum latitudo, & durities, quia calor dilatat, & exſiccando indurat. Inſuper à cerebri temperamento deſumentur ingenij ſigna, quod ſuprà oſtendimus cerebrum quoque requirere temperatum in caliditate, & frigiditate, cum mediocri ſiccitate, humiditati ſcilicet non aqueæ, ſed aereæ copulata. Huius autem temperiei ſigna ducentur ex duobus fontibus ad Galeni mentē, nimirum vel ex extrinſecis, vel ex intrinſecis: illa ſunt quæ exteriùs caput afficiunt, & alterant, à quibus facilè aut iuuatur, aut offenditur, vt ſi iuuetur à frigidis, lædatur à calidis, ſignum eſt calidi illud eſſe temperamenti: ſi verò iuuabitur ab humidis, lædetur autem à ſiccis, ſignum erit illud eſſe ſiccum: ſi verò neque à calidis, neque à frigidis, neque ab humidis, vel ſiccis lædatur, ſignum erit, (vt Galenus ait) illud eſſe temperatum, & quò magis ab hac menſura recedet, eò maius percipiet à contrarijs iuuamentum, à ſimilibus læſionem; ac proinde maius, vel minus erit ſignum præualentis alterius in ipſo qualitatis. Intrinſeca ſunt duo: primum totius corporis diſpoſitio, quæ ex magnitudine, figura & pilis percipitur: ſecundum continet actiones motiuas, ſenſitiuas, principes, & naturales.

Signa cordis calidi ſicci.
lib. 4. collig. cap 2.
ar. par. c. 48.
ar. par. c. 10.
ar. par. c. 13.

Signa ex capitis diſpoſitione deſumpta, non eſt vt hic rurſus repetamus, quia & magnitudinem, & figuram quà bonam, vel malam cerebri temperaturam indicant ingenio vtilem, vel noxiam ſuperiùs in 1. libro cap. 20. fuſiùs examinauimus, quare inde ſingula transferri aptè poſſunt, & huic parti accommodari. Intactam ibi dumtaxat reliquimus pilorum ſignificationem, ſed hæc ex eodem Galeno ſuppleatur dicente, pilos in cerebro temperato, primùm in infantili ætate ſubrufos, in puerili ſubflauos, in adulta flauos innaſci; ſed intelligantur hæ notæ ſolùm in regione temperata verificari, quia intemperata illas immutat: porrò ſunt veræ, dummodò temperies humorum non differat à temperie cerebri,

Capillorum ſignificatio.

rebri, aliàs quia pili ab ijsdem humoribus gignuntur, euaderent signum fallax in ostendenda cerebri temperatura, quia potiùs ostenderēt temperamentum humorum. Ceterùm quò magis capilli ab hoc colore, qui temperatorum est vergent ad nigredinem, & crispedinem, eò magis caliditatem, & siccitatem cerebri indicabunt, quæ ob adustionem eos nigros, & crispos reddere sunt aptæ.

Signa secundi fontis petuntur ex actionibus à cerebro prodeuntibus, quæ si bonæ fuerint, cerebrum benè constitutum, sin contrà malum ostendunt. Motiuæ primùm virtus (quæ à cerebello pendet, quod est cerebri portio in postera insidens capitis parte), dignoscetur ex eiusdem partis inspectione, quæ dicitur occipitium, atque etiam neruorum, ceruicis, & ossium ab ipsa exortorum, per quas partes ipsa motio exercetur. Si ergo pars imminutam habeat eminentiam illam, qua naturaliter debet esse prædita, ait Galenus tex. 3. primi Comm. in lib. 6. de morb. vulgar. malum perpetuò esse caput, ac proindè cerebrum; quapropter vt plurimùm huiusmodi homines, nedum gaudent imbecilla motrice, verùm etiam sunt admodùm obliuiosi, cum memoria præsertim in postera capitis vigeat parte, quod de se ipso asserit Argenterius, qui cum nullam in suo cerebro agnosceret intemperiem, minima tamen in tota vita valuit memoria, ob eius eminentiæ in occipite defectum. Ac licet nerui, ceruix, & ossa inde orta optimam seruent figuram, nihil refert, quia parte illa existente parua, orta ab ea iustam nequeunt magnitudinem obtinere; vnde necessariò principis, seu cerebri arguitur imbecillitas, in quo propterea optimum haud inesse potest ingenium, quo etiamsi dici possit Argenterium præstitisse, tamen vti res perrarò contingens sollicitam non meretur obseruationem. Si verò ea occipitis eminentià sit auctior, & grandior, ait Galenus loco cit. non tàm esse aduertendam huius partis conditionem, quàm ortorum ab ea: si enim, inquit, eminentia, neque indecora fuerit, nec vltrà modum grandis, & robusta, & boni habitus, huiusmodi capitis acumē probato, quoniam huiusmodi homines aliorum membrorum, præcipuè neruorum, & ossium viribus pollent, & insigni præsertim valent memoria, si latius habeant occiput, & ampliorem illam cauitatem, quæ ceruici coniungitur: contrà verò iudicandum erit, si corruptam, & distortam obtinebit figuram, & ea, quæ nascuntur ab ea parte, vt ceruix, nerui, ossa, tendines debilia fuerint, malique habitus, quia sui principij, seu cerebri imperfectam indicant constitutionem, siue caloris inopiam, quo propterea ingeniū læditur, cuius vigorē viuido semper calore perfici satis docuimus.

Signa motricis facultatis.

Praua memoriæ signa.

Comm. c. 12 ar. par. Gal.

Occipitis significatio.

Cæterùm præter significationem ex occipitio erutam pro venanda cerebri temperatura, à qua motiua prodit actio, debet eadem ex parte capitis anteriori, quæ sinciput apellatur hauriri, à quo sentiendi promitur

tur actio. Et ſicut in occipitio conſideratur magnitudo, paruitas, & figura, ita etiam in ſincipite; ac ſicuti non ſolùm ex parte, ſed ex ortis ab ea ſumuntur indicia, ita etiam eſt in ſincipite obſeruandum. Paruitas eſt omninò mala ob rationes de occipite proximè adductas; magnitudo verò eſt bona, ſi ſit cum decenti figura, & ſi orta ab ea pariter benè ſe habeant, vt nerui, ceruix, oſſa, tendines; vnde qui frontem, & ſinciput amplum habent, fælici cenſentur præditi imaginatione, ac apprehenſione, quæ in anteriori cerebri parte inſunt, ſicuti qui mediam, & ſupremam capitis partem obtinent, amplam, & benè figuratam, bono valere cenſentur iudicio, ac intellectu. Porrò & ſenſus viſus, guſtus, & odoratus in illa parte inſiti, bonam, vel malam oſtendunt cerebri, à quo gignuntur, diſpoſitionem, cum viſus per neruos opticos ab anterioribus cerebri ventriculis genitos feratur: guſtus per tertium par neruorum à cerebro linguæ communicetur: odoratus per proceſſus mamillares cerebro adnatos exerceatur: à tactu, vel auditu non ſumit Galenus huius partis anterioris ſigna, quia ille tàm neruis anterioribus, quàm poſterioribus eſt communis: hic verò fit per neruos ad poſteram magis partem deflectentes.

Sincipitis ſignificatio.

Inſtrumẽta ſenſuum externorum.

Idem Galenus vt inueniat cerebri temperamentum præter motiuas, & ſenſitiuas actiones, quarum eſt auctor, conſiderat etiam principes, quas ait eſſe, quæ à ſolo prodeunt cerebro, vt ingenium, intellectus, imaginatio, memoria: hæ ſiquidem euadunt ſigna variorum cerebri temperamentorum, à quibus pendent. Verùm quia Galenus per eas intendit venari ſolius cognitionem temperamenti, in eaque ſiſtit, nos vlteriùs ex temperamento progredimur ad venandum ingenium, non eſt, cur ex ingenio velimus temperamenti ſigna deſumere, hoc enim eſſet (vt aiunt logici) petere principium, quia ex ingenio cognito, quæreremus idem tamquam ignotum.

Ergo ſolæ remanent operationes cerebri naturales, quæ ipſius atteſtentur temperamentum, quæ ſecundum Montanum, & alios nonniſi per excrementa indicantur, quæ ſi moderata fuerint, moderatam cerebri temperiem oſtendunt, tàm in actiuis qualitatibus, quàm paſſiuis, ſi pauca, & concocta per palatum, nares, oculos, & aures caliditatem, ac ſiccitatem ipſius, quam etiam indicat ſenſuum perſpicacitas, cui humiditas, vt ſuperiùs diximus plurimùm obeſt, quia vaporoſa; ideòque ſi multæ à cerebro exeant ſuperfluitates, ſigna ſunt humidæ ipſius temperaturæ, nec ſenſibus, nec ingenio conferentis. Verum eſt, quòd interdum ei obeſt etiam caliditas, & ſiccitas, ſi multa ſit, vt in odorantibus à longa diſtantia animaduertimus, qui cum vtriuſque qualitatis robore id præſtent, imbecillo dicuntur ingenio gaudere, reſpectu minùs odorantium, qui multò ingenioſiores habentur; at ſi moderata vtriuſque

Odorãtes à longa diſtãtia non valent ingenio.

fuerit qualitatis in cerebro mensura, optima illud euadet ingenij sedes, quia partium erit subtilium, tenuium, & pro eius functionibus optimè commistarum.

Postremò sunt spiritus, ex quibus sumi possunt ingenij signa, cum sint proprium ipsius instrumentum, ex cuius natura, varios etiam licet ingeniorum gradus emetiri; sed cum spiritus sit benignioris sanguinis exhalatio, talis erit ille, qualis erit sanguis: hunc verò diximus ad biliosum vergere, ac melancolicum, prout à simili hepatis, vel cordis temperamento gignitur. Ergo quæ signa superius sunt proposita subcalidum, & siccum hepar, & cor iudicantia, eadem quoque facient ad consimilis spiritus indicationem, proindeque ingenij, quod sic affecti spiritus opera potissimùm vtitur.

De signis ingeniorum ex temperamento secundarum qualitatum. Cap. II.

HActenus venati sumus ingenium ex partium ipsi proximè deseruientium temperamento, quod ex primis resurgit qualitatibus, calore, frigore, humore, siccitate, modò illud etiam ex secundis deprehendendum est, quæ primarum tamen naturam consequuntur. Inter cæteras docuimus subtilitatem, mollitiem, tenuitatem, diaphneitatem maximè ad ingenij conducere perfectionem, huiusque dogmatis physicas rationes adduximus. Est igitur hic innuendum, quomodo hæ pariter in corde, cerebro, hepate, spiritibus dignoscantur, vt ex his etiam sic se habentibus ingenium in aliquo existere pronunciare possimus.

Cor ex subtilioribus esse compactum partibus ex eo dumtaxat licet coniectari, si calidum sit, & siccum moderatum, quia hæ sunt ignis qualitates, cuius est (vti sæpius diximus) subtiliare, sed constare pariter ex tenuibus, siue aereis partibus, vnde mollities, quæ optima est pro animæ actionibus miscella, arguemus ex pulsu, respiratione, corporis habitu, moribus. Pulsus sicut in corde calido, & sicco nimis est durus, ita in moderato est potiùs mollis, & altus ea ratione, quòd humor facit mollitiem, arteria verò mollior magis extollitur, quàm dura, quæ difficulter extendi potest, sicut in chordis fidium animaduertimus. Pariter ex sententia Haly Abbatis pulsus est in velocitate, ac tarditate, ac frequentia temperatus, quod forsan est verius, quàm Galeni placitum asserentis, tales pulsus velociores esse, ac frequentiores, nam herculè cor sic affectum, quia est humidum non tàm feruet, quàm calidum, & siccum.

Mollitiei cordis signa.

li. 1. Theor. cap. 12.

Re-

Respiratio cùm eundem sortiatur vsum cum pulsu, vt ait Galenus lib. de pulſ. vsu cap. 1. erit inter signa eiusdem cum pulsu rationis, dummodò thorax ei sit benè proportionatum; si verò minus fuerit, ac ipsa requirat, tantò velocior, & frequentior erit, quia natura cum in sufficienti quantitate aerem non potest attrahere, supplet attrahere cum velocitate, ac frequentia. Porrò ait Galenus quòd expiratio velocior est inspiratione, quia cum calor retundatur ab humiditate, non eget inspiratione, vt refrigeretur, adeo magna, vt calor cum siccitate coniunctus.

Corporis habitus cor subtile, ac molle indicans erit mollis tactu, asserente Philosopho tex. 94. lib. 2. de anima, molles carne esse ingeniosos, carnis autem qualitas pendet à qualitate cordis, quod per calorem influentem cum sanguine vitali per arterias in toto ambitu fusas, similem creat carnem: pendet etiam ab iecoris qualitate ob sanguinis alimentalis ab ipso per venas in totum emanantis influxum: præualet interdum iecoris caliditas, & siccitas, cui obstare non potest cordis humiditas mollitiei causa, vnde apparet habitus corporis non mollis, (licet cor tale existat), sed qualem caliditati, ac siccitati iecoris iam diximus respondere. Verùm hujusce rei distinctio ex pulsu, respiratione, ac moribus, quæ cordis propinquiora sunt indicia peti debet. Videri etiam potest hoc signum ex habitu corporis inutile ad ostendendam cordis mollitiem ingenio accommodatam, quia pueri ac mulieres sunt habitu carnis molli, nec tamen pollent ingenio respectu virorum, qui duriori sunt carne. Porrò si melancoliam adustam, & bilem circa præcordia existentem maximè ad ingenium conducere comprobauimus, omnis ratio poscit, quòd hæ in cor inducant siccitatem, quæ duritiei est causa, non humiditatem, quæ causa est mollitiei, ex quo propterea corporis habitus non contingat ingenioso mollis, sed durus, vt pote cordis respondens temperiei, cuiusmodi habitum durum, & asperum sentit Huarthes esse ingeniosi proprium.

Habitus corporis pendet à corde & iecore.

Dubitatio ex Huartho.

Cæterùm expungitur prima difficultas iuxta Philosophos de mollitie, quarum alia est spongiosa ex præualenti aqueo elemento; alia magis consistens ex præualenti aerea humiditate; prima est puerorum, & mulierum propria, & ingenio inimica: nos verò secundam in corporibus ingeniosis requirimus. Quòd porrò habitus corporis deberet esse durus, non mollis, dicimus verum id fore, si multa in ingeniosorum præcordijs daretur bilis, & melancolia, nos autem solùmmodo concedimus moderatam, quæ propterea non potest cor, & habitum corporis durum efficere, quia ex bile flaua, vel atra mixta cum sanguine, oritur miscella ignis, & aeris cum terræ portione, proinde mollities, non tamē spongiosa, & tumida, sed potiùs flaccida cum macritie ob biliosæ prædominium siccitatis, sicut altera est cum pinguedine quadam mucosa,

Resp.

ob

Habitus durus interdũ inuenitur in ingeniosis.

ob phlegmatis prædominium. Verum est, quòd interdum adnotatur habitus corporis durus, hirsutus, asper cum excellenti iunctus ingenio, quod nostræ videtur doctrinæ principijs repugnare, quibus nimiam ab corpore ingeniosi caliditatem, ac siccitatem, quæ huiusmodi est habitus causa, exclusimus: sed hoc rariùs tantùm contingere non est inconueniens, quia verè illa est caloris in corpore prærogatiua, vt vel excedẽs mirabiles excitet animæ operationes, sicut in attabilarium corporibus, quæ antea fuere cholerica euenire, in primo libro aliquot experimentis ostendimus, quibus etiam deceptus Huarthes cẽsuit ingeniosorum carnes plerumque duras, & asperas ex tali temperie generari, non animaduertens hanc ingenij esse rariorem causam, frequentiorem autem, & veriorem esse moderatum calorem, & siccitatem, cum aereæ humiditatis subdominio, cum qua optimè stat mollities sensu iam exposito accepta.

Postremò sunt mores, ex quibus subtilitatis ac mollitiei cordis signa eruantur: tanquam ex effectibus ipsius conditionem sequentibus. Galenus ait promptitudinem in agibilibus, humanitatem, propensionem ad iram, quæ facilè remittitur, cor calidum, & humidum indicare, quod profectò est illud, quod nos subtile, ac molle appellamus, cum calor subtilitatem, humiditas mollitiem gignat: sed mihi videtur actionum promptitudo calidam, & siccam potiùs attestari temperiem, quæ ignis est, quàm calidam, & humidam, quæ est aeris, nam ignis multò promptior, & velocior est; aer autem lentior, & grauior; sed ratione caloris excitantis, & ebullientis Galenus fortè sentit, vtramq; temperiem ęquè inducere ad agendum habilitatem: siccam tamẽ acriori quadam actione præualere non dubito, ob maiorem caloris cum siccitate iuncti efficaciam, ideòque fieri homines in agendo pertinaciores, sicut humidi, & molles parùm in negotijs durant, vel quia humidum dissoluitur, vel quia à debili calore parùm potest commoueri. Porrò humanitas, pietas, misericordia eiusdem temperiei calidæ, atque humidæ sunt signa, proinde cordis mollitiei, quippe humiditas remittit caloris acutiem, & feruorem temperat, vnde magis calor ad mediocritatem accedit, à qua huiusmodi pendent virtutes, quæ moris quædam sunt mediocritates. Ceterùm hinc dubitatur, quia ingeniosi non sunt humani, misericordes, ac pij, sed inhumani, impij, truces, immodesti, quod etiam asserit Aristoteles probl. 7. sect. 29. dicens, ingeniosos ideò esse cæteris iniustiores, quia fælicitatem acriùs rimantur, ac sectantur, quæ sine aliorum offensione vix potest attingi. Ergo ex his affectibus malis, vt potè magis proprijs, debemus potiùs ingeniosi cor dijudicare, quàm ex bonis, & per consequens asserere ipsius cor esse potiùs durum, ex quo inhumanitas, & cæteri, quàm molle, ex quo contrarij proficiscuntur. Respondetur

in ar. par. c. 34.

Contra Galenum.

Actiuitas in actionibus prouenit ab temperie calida, & sicca.

Ingeniosi vitijs abũdãt.

tur

tur quòd ingenioſi vel fiunt à qualitatum omnium mediocritate, vel ab illarum exceſſu: illi præſtant humanitate, pietate, ac prudentia: hi ſi excedant in caliditate, ac ſiccitate, prædìti plerunque ſunt iniquitate, ac immodeſtia. Nos hìc tradimus ſigna ingeniorum à mediocritate pendentium, quia cùm hæc ſit cauſa quædam communis potens omnes ingeniorum gignere differentias, vt rectè ſentit etiam Fracaſtorius, erunt huius mediocritatis ſigna ingenij communiter accepti ſigna, de quo ſuprà tractandum ſuſcepimus. Exceſſus autem qualitatum, cum ſit particularis duntaxat quorundam ingeniorum cauſa, puta Poeſis, picturæ ac ſimilium, præbet particularia tantùm ſigna, de quibus paulò inferiùs, vbi de ſignis ingeniorum particularibus, verba faciemus. *lib. de intel lec. pag. 262*

Tertium cordis ſubtilitatis, ac mollitiei ſignum eſt ad iram propenſio, ſed talem, quæ facilè remittitur, ratio eſt, quia ceſſat bilis ferueſcentis in corde ebullitio, ob eius ab humiditate contemperantiam, quæ facit mollitiem; cor autem intenſè calidum, & ſiccum, quia eſt etiam durum ob ſubtiliorum partium in ipſo reſolutionē, contumaci, & immiti excandeſcit ira, quia impreſſio in duro facta remanet fortior, & perennior; ac ſicut illi ſunt placabiles, & verecundi, ita hi ad tyrranidem, furorem, imprudentiamque feruntur, quales ſunt Germani, Scythæ, barbarique alij magno calore in materia craſſa, & dura fundato inſigniti; ſicut alij ſunt Itali, & Galli.

Poſt edoctam rationem cognoſcendi ſubtilitatem, mollitiem, ac tenuitatem ſubſtantiæ cordis, afferenda ſunt earundem qualitatum in cerebro indicia: cæterùm hæc ex temperamento primarum qualitatum ſatis percipientur; cum enim dictum ſit cerebrum pro ingenio, moderatè calidum, & frigidum in actiuis eſſe debere, in paſſiuis moderatè ſiccum, & humidum, intelligendo præſertim de aerea humiditate, quis non agnoſcit ex hac temperie conſtitui mediam quandam ſecundarum qualitatum menſuram, ita vt neque nimis durum, neque nimis ſubtile, vel molle debeat eſſe, cum mediocritatem primarum inſequatur mediocritas ſecundarum? cerebrum nimis durum, vel nimis fluidum efficit, vt ait Galenus, obliuioſos, quia in illo imprimi ſpecies non poſſunt, in hoc minimè retineri: molle eſt aptum ad recipiendum, ex quo docilitas cum debilitate memoriæ: non ità durum eſt aptum ad retinendum, ex quo memoria cum imbecillitate docilitatis: ſubtile eſt cum ingenio, ſed paruo iudicio: ſubcraſſum eſt cum iudicio, ſed paruo ingenio: & hæ ſingulæ qualitates ab aliquo exceſſu vel caliditatis, vel frigiditatis, vel humiditatis, vel ſiccitatis dependent. Ergo ſi hæ primæ fuerint moderatæ, talem creabunt in ſecundis moderationem, vt neque ſubtilitatem craſſities, nec duritiem mollities excedat, proinde ingenium cum iudicio, memoria cum docilitate optimè creant. Et hoc eſt quod ait Plato fieri *in Theæteto* *signa ſubtilitatis, ac mollitiei cerebri.*

vir-

virtute illius ceræ interioris, quam vocat conceptaculum ſpecierum ſenſibilium; nimirùm cum dura fuerit, apta ad retinendum, at non ad recipiendum exiſtere, cum verò mollis, aptam eſſe ad recipiendum, quæ eſt docilitas, minimè ad retinendum, quæ eſt memoria: cum verò & mollis, & rectè ſubacta, & multa fuerit, aptiſſimam excellentibus animæ functionibus iudicari. Notandum hic obiter quòd Galenus in afferendis temperierum cerebri ſignis ait calidum, & humidum, ſenſuum perſpicacia non valere, & hoc videtur eſſe cerebrum molle, cui hæ tantæ aſſignantur prærogatiuæ: propterea nos dicimus eſſe intelligendum de inſigni humiditate, quæ verè facultatum principum obtundit aciem, iuncta præſertim calori nimio, non de moderata, eaque aerea, quæ ad ingenium præclariſſima etiam ab Ariſtotele exiſtimatur, dum lib. de mem. & remin. inquit, (maximè autem reminiſcuntur, quibus humiditas fuerit circa locum ſenſitiui.) Eſt autem reminiſcentia præſtantium ingeniorum propria, quam ab humiditate iuuari ratio maximè perſuadet, quia cum à motu fiat non ſicca materia, quæ tarda, ſed humida, quæ mobilis eſt indigebit. Eſt igitur temperamentum primarum qualitatum in cerebro ſufficiens ſignum ſecundarum eiuſdem, ex quibus poſteà ingenium in aliquo indiuiduo ineſſe coniectari poſſumus; primarum autem ſigna ſuperiùs abundè tradidimus.

Ar. par. cap. 19.

Humiditas moderata cõfert ingenio.

Notandum inſuper, quòd nos non inſiſtimus in Galeni progreſſu, quo in libro artis paruæ venatur ſecundas cerebri qualitates ex principibus eiuſdem operationibus. Nam ex ingenio ait oſtendi cerebri ſubtilitatem, ex facili apprehenſione, ſeu docilitate mollitiem, ex memoria duritiem aliquam ob rationes proximè adductas; nos autem ab hac methodo recedentes, omittimus has operationes principes conſiderare, quia hæ ſunt illæ ipſæ, quas nos vt occultas inquirere contendimus è conuerſo per ſigna à temperamentis, ſeu ex proprijs cauſis deſumpta. Galenus ijs pro ſignis vtitur, quia ſupponit eſſe notas, & in actu ſecundo apparentes in aliquo indiuiduo, nos ſupponimus eſſe ignotas, & in ſuis latentes cauſis, ideòque noſtra hac arte inquiri debere, modò inquam per ſigna ex cauſis, poſtea ex effectibus, vt fiet infrà.

Reliquum eſſet hepatis, ac ſpirituum ſubtilitatem, tenuitatemq; inueſtigare; ſed quoniam harum qualitatum ſigna ſumuntur à temperamento primarum, caliditate ſcilicet ac ſiccitate, quam hepati attribuimus, proinde ſigna vtramque indicantia inſeruient etiam ad oſtendendam ipſius ſubtilitatem, licet verè non tàm ſubtile hepar poſſit eſſe, vt nec etiam cor, at duriuſcula, & denſa, qualia verè à natura ſunt compacta; quippe vt in hepate rectè elaboretur ſanguis & in corde ſpiritus, debent in vtroque diutiùs detineri, ad quod facit denſitas; raritas enim præberet potiùs caloris tranſpirationi aditum, ex quo illud imbecillius

ad

ad sanguificandum, hoc ad spiritus gignendos euaderet. Verum est, quòd per accidens in ingeniosis hepar fit præcalidum, ac durum ratione obstructionum, vel in eius regione, vel in venis meseraicis collectarũ, ex quo melancolicorum ea fit species, quam medici vocant hypocondriacorum, in quibus calor viscerum inæqualiter feruens, aliâs incrassat, aliâs subtiliat, vel siccat, ac indurat: at cum huiusmodi sit morbosa potiùs, & adscititia, quàm natiua temperies ingenio accommodata, propterea eius cognitionem in medicorum scriptis fusè traditam, non est cur hîc longiùs repetamus: summatim, si adsit in aliquo stipticitas, sitis, feruor volæ manus, ac pedum, ventris cruditas, abdominis fluctuatio, ac rugitus, habitus corporis adustio, & macredo, hypocondriacus is à medicis appellatur, quem hepatis prædicta qualitate, ac substantia præditum esse possumus affirmare, atque vt plurimùm etiam ingenio ob causas in secundo libro satis excussas, à quibus etiam interdum gigni præstantissimum, quotidiana ostendere potest huiusmodi hominum obseruatio.

Melancolici hypocõdriaci signa.

Eadem est de spirituum subtilitate, puritate, ac tenuitate ratio, cum enim sequantur hi sanguinis, à quo exhalant conditionem, vergit (vti sæpe diximus) ingeniosorum sanguis ad melancolicum, & biliosum, qui licet quâ melancolicus crassus sit, ob subtiliorum partium resolutionem, tamen quia plurimas habet biliosas intermixtas partes admodùm subtiles, ideò subtilitas etiam in ipso dicitur præualere, vnde subtiles etiam spiritus. Adde, quòd ipsemet etiam per se melancolicus sanguis huiusmodi gignit spiritus, sicut enim ex crassiore vino tenuior, subtilior ac potentior aqua vitæ liquatur, ita ex angustioribus densi, & crassi humoris meatibus subtiliores spiritus exprimuntur. Et quia in huiusmodi sanguine stat etiam siccitas, & cum siccitate puritas, sicut impuritas cum humiditate, ideò spiritus etiam sicci, puri, & micantes, à quibus necessariò vigor animæ internus illustratur. Ergo allata superiùs huiusmodi sanguinis, & hepatis, à quo effluit, signa, spiritus etiam optimam rationem, proindeque ingenium patefacient.

Ex melancolia cur spiritus exhalent subtiliores.

De ingenij signis ex singularum corporis partium conformatione desumptis. Cap. III.

Quemadmodum ex totius corporis, cerebri, cordis, hepatis spirituum in primis, & secundis qualitatibus temperamento, ingenium esse in homine aliquo coniectamur, ita ex corporis conformatione, quæ instrumentalis est ingenij causa, idem etiam possumus aucupari. De conformatione dictarum partium interna est actum in primo libro satis, vbi signa etiam, quibus ea cognosceretur tradidimus: externam in solo capite considerauimus, & nonnihil in corporis habitu, carne scilicet ac venis. Modò est accurratiùs expendenda eadem totius corporis externa conformatio, quatenus ingenium in communi potest significare, nam licet ea respectu temperamenti, vel facultatis formatricis, quam vtramque causam ipsa sequitur, sit effectus, tamen respectu ingenij est causa materialis euidentior temperamento, & videtur nescio quid ingenio conferre, ceu res à temperamento distincta, cum hoc etiam sit in partibus similaribus, illa in figura, magnitudine, numero, & situ dissimilarium; ac præterea fit à formatrice, quæ longè à temperamento differt, cùm sit formatrix ipsa animæ vegetatiuæ facultas, vt superiùs ostendimus; cuiusmodi quoque differentiam agnouisse videtur Galenus lib. 2. de temperamentis cap. 6. Quare vtilissima etiam ex conformatione signa desumentur.

Cõformatio partium est causa materialis ingenij à temperamento distincta.

Ingenij signa ex Arist.

Aristoteles lib. Physiogn. cap. 6. proponit signa, quibus homo ingeniosus cognoscatur his verbis: Ingeniosi signa caro humidior, & mol-
" lior, non boni habitus, neque valdè pinguis, quæ circa humeros, & col-
" lum macriora, & quæ circa faciem, & colligata quæ sunt circa humeros,
" & inferiora laxata, benè soluta quæ sunt circa costas, & secundum dor-
" sum non carnosus, corpus album mixto rubore, & purum, cutis tenuis,
" pili non valdè duri, nec valdè nigri, oculus charopus, humidus. In hoc textu cum enumerentur signa à carne, & corporis habitu eruenda, de quibus proximè in hoc libro, & in primo etiam verba fecimus, debent hîc à nobis prætermitti, eaque tantùm examinari, quæ de partium conformatione afferuntur, sicut etiam coloris, & aliorum, quæ subsequuntur considerationem eò debemus remittere, vbi de signis ab effectibus sermo erit. Inquit igitur ingeniosum habere (quæ sunt circa humeros, & collum macriora, & quæ circa faciem). hoc est signum attinens ad magnitudinem imminutam, in qua spectari diximus conformationem, ac de ipso aliqua in primo lib. discussimus, dùm colli macritiem, & grossitiem

tiem expendebamus. Sunt autem humeri, collum, & facies macra ingenij ſigna, illam ob cauſam, quia ſunt hæ partes propè ſenſus, & cognitionis principia, humeri, ſcilicet propè cor, collum, & facies propè cerebrum: has autem partes principes, vt ingenio deſeruiant ad melancolicum diximus vergere temperamentum, quod calidum eſt, ac ſiccum: propterea ob ipſorum viciniam, cæteræ etiam ſiccitatis participabunt, & per conſequens erunt macræ; ſed præſertim naturalis faciei macrities, & ſiccitas ab accidentali etiam augetur, quippe ob continuum ſpirituum motum, quem ob aſſiduas cogitationes in cerebro patiuntur ingenioſi, contrahunt calorem, quem ſiccitas, ſiccitatem verò macrities partis proximæ, ſiue faciei ſequitur neceſſariò. Quare à tali partium habitudine ingenium ſignificatur. Dices, cur ingenioſi ſunt in his partibus macri, non autem in mammis, & pectoris muſculis, qui ſunt cordi proximiores, indeque aptiores ab eius ſiccitate macrefieri? Reſpondetur: quòd calor in anguſtioribus cordis vaſibus concluſus, eam non habet vim, quam in latioribus, quales venæ iuguli, & arteriæ, in quibus expanſus ſuam magis ipſe vim detegit, quare magis etiam ſiccat collum, & faciem, quàm pectoris muſculos. *Ingenioſi cur facie macra.*

Sequitur Ariſt. dicens, (& colligata, quæ ſunt circa humeros.) Per hæc vult intelligere, humeros non benè à natura elaboratos, neque inter ſe diſtinctos, ſed connexos, & quaſi gibboſitatem quandam præferentes, hæc verò incongrua conformatio, ideò ſignificat ingenium, quia indicat calorem in partium internarum conſtructione occupatum externis non potuiſſe ſufficere; quamobrem vt plurimùm internæ remanent excellentes pro muneribus animæ obeundis, quod verè teſtatur experientia: videmus enim hac gibboſitate præditos eſſe plerunque cæteris ingenioſiores, qualis fuit meo tempore Cęſar Cremoninus cum ſtatura procera, humeros nonnihil curuos, & gibbos obtinente: ſic Pompeius Caimus Theoricæ Medicinæ Patauij profeſſor clariſſimus, in ſtatura parua humerorum gibboſitatem gerebat: ſic Fabius Pacius Medicus Vicentinus ſcriptis editis illuſtris, in breui admodum, & puſillo corpore humerorum contractionem, & apertam gibboſitatem ſortitus erat. Inter inclitos alterius Æui Duces Liuianus viuaciſſimo, & militari ſpiritu præditus, humeris ex Iouij teſtimonio erat gibbus, cui noſtro tempore, vt virtute non impar, ita corpore non diſſimilis Carolus Emmanuel Sabaudiæ Dux. Alij non deſunt quamplurimi antiquas, vel recentes hiſtorias voluentibus obuij. *Gibboſitas ingenij ſignum.*

Addit porrò tertium ſignum, ſcilicet (Inferiora laxata) in ingenioſo reperiri: intelligit autem, manus, pedes, genua eſſe facili dearticulatione prædita, ita vt in omnes conuerti partes poſſint, perinde ac nonnulli circumforanei ſaltatores obtinent, qui corpus mirabili circumuolutione fati- *Facilis partium corpo-*

ris mot⁹ est ingenij signum.

ne fatigant; ratio huius signi est, quia laxata extremorum dearticulatio, fit à subtili humiditate, quę est aerea, ac laxitatis, & mollitiei est causa; mollitiem autem aeream, mediamq; esse ingenio aptam satis ostendimus, sicuti duritiem ineptam; & ideò habentes manus, pedes, & genua veluti torpida quadam articulatione mobilia, minimè dicuntur ingeniosi: non examinat autem Philosophus huiusmodi signum in partibus corporis medijs, sicuti examinat in extremis, quia mediæ cum sint propè cor, quod in ingeniosis est calidius, ac siccius, sunt etiam aliquantò calidæ, ac siccæ, ac respectu extremorum non ità laxæ: propterea subiungit ingeniosum habere, bene soluta, quæ circa costas, quod est quartum conformationis signum, & intelligit pectoris partes, scilicet sternū, & costas esse benè, idest cum ratione, ordine, ac perfectione quadam separatas, non tamen laxatas, sed commodè iunctas, ita vt rectè suam edant operationem: causa verò huius commodæ solutionis est, quia cor ingeniosi est calidum cum mediocri humiditate, & aliquantò maiori siccitate; quare mollitiem (vti diximus) in carnibus gignit, at mollitiem non spongiosam, sed consistentem, vnde fit membrorum solutio, sed recta, & quæ laxitatem nimis diuulsam effugit.

Dorsi gracilitas ingenij signum.

Ex his sequitur, quòd ingeniosus (est secundum dorsum non carnosos), quod est quintum ab Aristotele signum propositum: pro dorso intelligit partem illam, quæ immediatè sub scapulis posita est, quæque ex parte postera opponitur cordi. Patet huius signi ratio, quæ est eadem superiùs de colli, & faciei macritie adducta; cum enim vegetus in corde ingeniosorum insit calor, qui per magnam arteriam dorso alligatam in totum effunditur, maior etiam dorso calor communicatur, quàm musculis pectoris anterioribus, proinde magis etiam illud exsiccatur, & fit ex carne. Alia etiam est accidentalis ratio, quòd in ingeniosis adsunt obstructiones, ex his calor hepatis augetur, ventriculus infirmatur; ex hac autem dissona vtriusque visceris temperie, cùm mala fiat concoctio, malè etiam corporis partes nutriuntur, ac præcipuè dorsum, vbi magis calor siccus ob cordis viget communicantiam.

De ingenij signis ex totius corporis conformatione. Cap. IV.

HVcusque partium conformatio potest esse perspecta, quæ conducit ingenio tanquam causa instrumentalis, quæque per consequens vti signum patefacit illud: modò est etiam explicanda totius corporis conformatio, ex qua eiusdem ingenij signa desumuntur. Ea verò præsertim in magnitudine, vel paruitate spectatur, de qua optimè omnium Aristoteles in fine lib. Physiogn. quare ab

eius doctrina, ne latum quidem vnguem discedemus.

Septem in illo tex. Theoremata statuit, de paruitate, ac magnitudine corporis, ex qua ingenium deprehenditur.

Primum est, quòd quicunque habent staturam valdè paruam, illi sunt acuto ingenio insigniti: addit rationem, quia motus sanguinis, ac spirituum fit in paruo loco, quamobrem hi velociter à corde ad cerebrum, & viciſſim à cerebro ad cor feruntur; talis autem velocitas facit ad promptitudinem, celeritatemq; discursus, in qua etiam ingenij consistit acuties. Quinam parui, & magni sint, explicari debet per regulam staturæ quadratæ humani corporis, quam suprà in vltimo cap. 1. lib. diximus in Italia esse quatuor pedum cum dimidio circiter; nam homines ab ea deficientes parui, eam excedentes magni dicentur, ita tamen vt in paruo defectu, vel excessu, mediocritatem non dicantur amittere, sed solùm si defectus, vel excessus sit notabilis, puta quatuor, vel quinq; pedis vnciarum. Parui igitur homines erunt, qui in ætate iam adulta non excedunt quatuor pedes, quæ communis est paruorum statura: qui per tres vncias ab hac deficient, erunt minores paruis, qui verò tres pedes cum dimidio non transcendent, erunt valdè parui, tandem si duobus pedibus cum dimidio constent, erunt pusilli, & maximè parui. Infrà hanc mensuram nani tantùm erunt, & monstra, nec inter perfectos homines reponendi. Mensura igitur valdè paruorum, quos Arist. ingenio acutos appellauit ex his habetur. Sed interim supponendũ est etiam huiusmodi paruitatem cum simmetria, & proportione esse debere, nec non cum bona caloris natiui quantitate, æque ac habeant ferè ij, qui mediocri sunt statura præditi; hac enim ratione parui corpore, cum quadrati sint, ac benè formati non solùm valent ingenio prompto, & acuto, sed ob iracundiam ex calore in paruo loco concluso adeptam, & præcipites, & manu prompti euadunt, inde bellicis ministerijs aptiſſimi, qualis omninò extitit ex Dionis testimonio Antonius Caracalla, & ex Sigonio Narses Persus, qui etiamsi esset eunuchus (quæ res, vt ait Auenzoar medicus perdit intellectum, ideòque castrationem chyrurgis omnibus prohibet), attamen in paruo corpore animum inuictum, excellentemque gerebat. Sic apud Homerum Tideus Diomedis pater, paruo quidem corpore, sed animo inclito præstitit, & ingenti, quare cecinit ille.

Paruitas corporis ingenij signũ.

Paruorum, magnorũ mediocriũ mẽsura quæ.

Ingeniosorũ Paruorum exempla.

Vtilior Tideus, qui si quid credis Homero,
Ingenio pugnax, corpore paruus erat.

Hinc illud apud Papirium.

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

Quod Virgilius in Georgicis ad apes transtulit.

Ingentes animos angusto in corpore versant.

Con-

Constat etiam Nicolaum Picinninum à paruitate corporis dictum, elapso sæculo eximium fuisse Ducem, quia verè paruitas cum recta membrorum compage, ac formatione ingenio maximè confert; quod in alijs innumeris posset adnotari.

Magni non sunt valdè ingeniosi.

Secundum Theorema est, quòd homines valdè magni sunt ingenio tardi, quia motus spirituum à corde ad cerebrum tardi fiunt, ob magnã vtriusque membri distantiam, ex hoc autem tardo motu, tardus etiam sequitur discursus, tardaque ac imperfecta ad discendum, & intelligendum habilitas. Ex hoc manauit adagium: homo longus rarò sapiens: huiusmodi autem longitudo intelligitur esse quinque pedum cum dimidio; quia sicut corpus per quinque pedes longum dicitur magnum, ita corpus obtinens suprà huiusmodi mensuram pedis dimidium, dicetur valdè magnum, de quo Arist. loquitur. Exempla huiusmodi confirmantia dictum non desunt: nam Germani, & Heluetij vasto, & excelso corpore (ait Tacitus) ingenijs quidem præstant ferocibus, & bellicosis, at natura intellectus operibus idonei non censentur, (licet studio multùm profecerint) respectu Hispanorum, qui longè breuiori constant statura, ideòque scientijs apti, & sagaci, acutoque præpollent ingenio.

Parui corpore calidi & sicci carent ingenio.

Tertium est, quòd parui corpore ficciori carne dotati, vel colore, vel alio accidente, quod excessum sequatur caloris, seu (quod idem est) qui calidam, & siccam obtinent temperaturam, actionibus, discursibus, vel speculationibus sunt inhabiles: subdit rationem, quia in paruo loco, & angusto, qualis est spacium inter cor, & cerebrum hominis parui, motus sanguinis, & spiritus fiunt celerrimi, ac vehementes, quare antequã vnus motus ad suum terminum perueniat, superuenit alius, & sic subinde alius, atque alius, qua ratione se mutuò isti motus impediunt, & confundunt, ex quo indistincta, confusa, tarda, insipiens, & furiosa quędam resultat, tùm ad intelligendum, tùm ad agendum facultas. Hinc ex Arist. sententia colligitur, ingenium calore nimio perturbari, quem siccæ carnes, & colores adustiores præmonstrant in corpore, temperato autem summopere adiuuari, vt qui motum spirituum non confundit: eum verò carnes ostendunt molles, & color moderatus, vti suprà toties edocuimus.

Magni frigidi & humidi nõ valent ingenio

Quartum est superiori contrarium, quòd homines magni corpore, temperie frigida, & humida præditi, ingenio, & mente nihil valent, nec actionibus gerendis sufficiunt, quia nequeunt illas perficere: ratio est, quoniam motus spirituum, & sanguinis in loco magno, & amplo factus propter frigiditatem (vt ait Philosophus) tardè accedit ad sapere, idest tardè à corde ad cerebrum peruenit; nam calor est motus causa, non frigiditas, quæ est causa torporis, & quietis: huiusmodi autem tarda spirituum motio est ingenio inimica, cuius vigor in celeritate consi-

stit:

stit: propterea indociles, ignaui, stolidi, & imperfecti huiusmodi homines adnotantur. Frigidæ atque humidæ corporis temperiei signa petantur ex Galeno cap.58.ar.par. vbi ait. Frigidior & humidior temperatura, si parùm excesserit capillis nuda est, & alba, & mollis, & crassa, & pinguis: si verò magis excesserit, reliqua quidem sunt secũdum proportionem augmenti qualitatum, color autem vnà cum capillis ruffus, quemadmodum si plurimùm vtraque augeatur liuidus. subticet istorũ rationem Galenus, sed est euidens, quia huiusmodi temperies est sine pilis, idest paucos habet pilos propter paucam adustionem, est alba ob defectum sanguinis rubificantis, & frigoris multùm per congelationem liuidum facietis: est mollis ob aqueam humiditatem: est crassa ob paucam resolutionem, ac prædominium humiditatis: est pinguis quippe à debili calore, vnctuosæ partis sanguinis non potest fieri dissolutio, est verò ruffa cum capillis si excesserit, quia phlegma superans sanguinem facit ruffedinem; idest citrinitatem, (quæ est cum albedo superat rubedinem) sicut hic superans phlegma veram facit rubedinem: est demùm liuida ob frigiditatem congelantem. Ac notandum, quòd cum hìc adducitur mollities tanquam signum huiusmodi corporis, non per hoc confunditur cum mollitie corporis ingeniosi propria, quia hæc est aerea in corpore macro, & mediocri, ea verò est aquea in corpore pingui, & magno.

Thadeus Florent. Comm. cap. 88. ar. par. Gal.

Quintum est, quòd homines parui corpore mollem, & muccidam, seu flaccidam carnem habentes cum coloribus, & alijs, quæ propter naturale frigus corpori inexistunt humano, seu quod idem est, qui frigida, & humida constant temperatura, sunt ingenio ad animi operationes obeundas accommodato. Ratio est, quia quantum motui spirituum & sanguinis obest frigiditas, tantùm confert breuitas spatij, quod inter cor, & cerebrum interiacet ob staturæ paruitatem, quare temperiei nocumentum ex conformationis beneficio compensatur. Nam motus sanguinis, qui aliàs tardè ad cerebrum factus inutilis euaderet animæ functionibus, remanet sufficiens, & bonus ob breuem termini, ad quem fertur, distantiam, quæ tarditati supplet, vnde motus resultat symmetrus, & proportionatus, in qua symmetria posita est naturalium actionum perfectio. Frigidam, & humidam temperiem ex suprà memoratis signis internosces.

Parui frigidi & humidi valẽt ingenio.

Sextum est, quòd quicunque magno corpore carnem siccam, & colorem obtinent, qui caliditatem sequatur, seu (quod est idem) magni corpore calidi, & sicci, sensati, & bono præditi sunt ingenio: addit rationem, quippe sicut magni frigidi, & humidi ob distantiæ longitudinem inter cor, & cerebrum, & ob motus tarditatem ingenio sunt inepti, ita magni calidi, & sicci, quia spacij distantiam compensant motus celeri-

Magni calidi, & sicci valent ingenio.

tate

tate à calore in ijs prædominante excita, ideò symmetriam quandam operationis acquirunt, ob quam ingenij functionibus apprimè sunt idonei. Sanè huius veritatem assertionis apertissimè docet experientia, macros enim & longos adusto colore quamplurimos aduertere licet excellenti micantes ingenio. Talis fuit Iulius Cæsar Suetonio teste, ac Brutus, & Antoninus Pius, ac inter literatos Iulius Cæsar Scaliger, asserens se quinque pedis magnitudinem attigisse, patremque suum tota facie se ipso maiorem fuisse. Nicolaus Leonicenus ciuis meus hoc etiam fuit corporis habitu, & statura (vt ait Iouius), sicuti Iustus Lipsius, Iacobus Zabarella, & Cæsar Cremoninus. Iàm pridem conspexi Venetijs Pompeium Targonium Romanum ingeniosis operibus, & machinis in Rupellæ Vrbis expugnatione fabrefactis, Ludouico Regi Gallorum iusti cognomen adepto carissimum, macram hanc, & prælongam corporis staturam gerere. Alios prætereo innumeros illustres ingenio viros, qui ad signi hoc in theoremate positi comprobationem possent adduci.

Dubitatur, quia Philosophus hìc ait, carnibus siccis homines esse sensatos, & ingeniosos; quomodo igitur suprà dictum eos esse carne molli? Respondetur, quòd nos etiam suprà concessimus, ingeniosos reperiri carne sicca, & aspera, qui nimirùm temperamento sunt calidiori, & sicciori: alios verò, qui ad mediocritatem vergunt temperamenti semper esse carne molles, eosque perfectiores pronunciauimus. Aristoteles hìc primos examinat: secundos autem in theoremate subsequenti.

Mediocres corpore sũt ingenio excellentes.

Septimum & vltimum theorema est, quòd homines præditi media corporis statura sunt in animæ actionibus excellentissimi: patet hoc, quia motus sanguinis, & spirituum sunt temperati, quare neque ex motuum frequentia, & multiplicitate fiunt sensationes præcipites, sicut in breui, eaque calidiori statura; neque fiunt motus tardi, sicut in longa, eaque frigida: sunt igitur inter extrema constituti, itaque mirum non est, si cæteris perfectiores existunt, tàm in agendo, quàm in contemplãdo, iudicando, & sentiendo, nam sensus ipse quædam est mediocritas, vt habetur 2. & 3. de anima. Hìc nota, quòd Arist. proponit solam conformationem staturæ mediocris absque mentione temperamenti, vt in alijs fecit theorematibus, quia hìc voluit innuere causalitatem (vt ita loquar) conformationis respectu ingenij, quæ (vti suprà diximus) confert per se aliquid ingenio, ceu res à temperamento distincta, nimirùm ratione spacij, & loci, cuius determinata conditio est ingenio necessaria, vt monstrauimus; hanc autem cum à nimis augusto, vel à nimis magno lædatur ingenium, à sola obtinet conformatione. Quare meritò ab ipsa, vtpotè ab ingenij causa signa eruenda tradidimus. Collige hinc etiã mediocritatem temperamenti esse omnium qualitatum ingenio vtilissimam, quia pro hac etiam per analogiam quandam valent rationes, quę

pro

pro statura mediocri afferuntur, quas cum alijs plurimis in primo superiore libro luculenter adduximus.

Quæritur vtrum sint meliores, celeres, an tardi, magni, an parui? dicimus vtrosque esse damnandos: celeritatem tamen minùs nocere, quã tarditatem, quia magis fortunæ aleam experitur, vt eius bono fecit Cæsar, & ante ipsum Claudius Marcellus Hannibalis impugnator acerrimus. Nostris temporibus Bartolomęus Liuianus hac dote fuit plurimùm commendatus, ipsamque Cicero in Oratione pro L. Manilia in perfecto requirens imperatore, extollit etiam summopere in Pompeio. Porrò magni perraro acuto iudicio, excelsoque nitent ingenio, sicut etiam parui, licet hi magis: nam verum, & (vt aiunt medici) pathognomonicum, idest proprium bonitatis ingenij signum est staturæ mediocritas: tamen parui videntur meliores, deducto ex naturæ operibus argumento, quæ in rebus paruis excellentiorem sui partem videtur constituisse, quàm in magnis; sicut in gemmis, & margaritis animaduertere licet, necnon in corporis partibus, vt oculis, testibus, corde, quæ cæteris grandioribus membris, vt pulmone, intestinis, ventriculo, multò sunt perfectiores, cùm nobiliori sint functioni dicatæ.

Celeres in agendo & parui corpore sunt perfectiores tardis ac magnis.

Ingenij signa ex causis externis quomodo deducenda. Cap. V.

VT in proposita methodo hauriendi signa ingeniorum ex causis insistamus, superest, vt ab internis transeamus ad externas, quæ faciliorem omninò præbent ingeniorum significationem, vt pote sensui notiores. Nulli enimuerò dubium est, quòd si quis exempli gratia sub aere frigido sit natus, ac degat, minùs valebit ingenio, quàm ille, qui aerem sortitus fuerit calidum, & vtroque perfectior erit ille, qui aerem sortitus fuerit temperatum: valebit autem viribus corporis magis frigido vtens aere, quàm temperato, minùs autem hoc ille, qui vtetur calido. Porrò qui in sicciore erit aere, siue cum frigiditate, siue cum caliditate iuncto semper ingeniosior pronunciabitur, quàm degens in humidiori. Insuper maiori valebit ingenio ille, qui in loco vixerit, vbi rarò, vel nunquam flauerit Auster, quàm qui Austro sæpè flanti fuerit subiectus: quod idem dicetur de locis, vbi flauerit Boreas, Zephirus, vel Eurus, esse nimirum ingeniosiores, qui patiuntur à Borea, & ab Euro, quàm qui à Zephiro: & eos, qui regionem incolunt macram, quàm qui pinguem, itemque illos, qui in collibus degunt irriguis, quàm qui in montibus macrioribus: prætereà magnum, & perspi-

cax ingenium obtinent accolæ maris, & littorum eius, respectu accolarum propè fluuios, paludes, & lacus. Sic homo optimis vtens alimentis præstantior erit prauioribus, & grossioribus enutrito: sobrius præstantior erit intemperato: vorax cum hypocõdriorum obstructionibus, magis excellet vorace sine ipsis: bibax interdum etiam per accidens magno valebit ingenio. Ampliùs qui regione insederit Septentrionali præstabit ingenio mechanicis, & opificijs apto, ac etiam bellicoso: in australi autem homo ingentem in contemplationibus possidebit vigorem, verùm timidum, tristemque genium: in orientali homo natus, & cultior, & mansuetior, & rebus gerendis aptior, ac studijs etiam erit: in occidentali qui vixerit signum præferet ingenij potiùs armis, quàm literis pronioris, ac potiùs artibus cuiuscunque generis, quàm scientijs, quibus tamen sunt habiles. Qui verò ex regione inter harum vnamquamq; media prodibit, medio etiam inter supradicta fulgebit ingenio, æquè scilicet studijs, & artibus, & armis obnoxio.

Hispanorũ ingenia & Gallorũ &c. Atque ad magis particularia descendentes: Hispanos iudicabimus esse potiùs rerum iudices, quàm inuentores, nec non potiùs ad grauiores, & scholasticas scientias propendere, quàm ad humaniores, & sagaces esse, simulatores, & ambitiosos, & rerum consilia seriùs decoquentes: Gallos iudicabimus esse potiùs inuentores, quàm iudices: & contemplationi parùm deditos, sed humanioribus literis, & studiorum varietati, impetuque magis trahi, quàm consilio, & acuto magis, ac docili, quàm laborioso, & meditabundo præstare ingenio. Italos inter hos esse medios dicemus, acutos nimirùm, prudentes, & versatili ad omnia genio. Batauos armis, & opificijs, & arte nautica, non æquè literis eminere. Britannos armis æquè, ac literis, sed in opinionibus admodum pronunciabimus obstinatos. Scotos autem rixosos, & factiosos, & venatica pollentes industria, cum imperfecto ingeniorum aliâs acutorum cultu, vel artium.

Eadem ratione huius, vel illius vrbis ingenia dijudicabimus ex particulari vniuscuiusque situs conditione, prout scilicet vel Orientem, vel Austrum, vel Boream, vel occidentem spectabit, cuiusmodi exercendi iudicij norma in lib. 2. præscribitur cap. 12. Pariter si natales singulorum animaduertemus, facilè coniectabimur, an ingenio quis polleat, nec ne, iuxtà illud Poetæ, fortes creantur fortibus: nam filium, vel nepotem exempli gratia Cæsaris, quis non iudicet esse belligerum, sagacem, & clementem, filium Catonis prudentem, & iustum, Mœcenatis Poeticæ deditum, & liberalem? quis porrò Demostenis filium non coniectetur esse Eloquentem, Socratis amantem Philosophiæ, Aristotelis disputatorem, ac subtilem? Est enim herculè huiusmodi signum, quod à familijs sumitur non omninò spernendum, ob similium intentam à natu- *Simile simi li generatur*

ra pro-

ra propagationem. Præterea nec erit inutile satagere, quo quis animi affectu trahatur; valet hoc enim mirificè ad ingenium deprehendendum, cuiusq; venandi signi rationem exactissimè suprà docuimus eod. lib. 2. cap. 14.

Quod verò nobilitas multùm indicet super ingenium inficiabitur nemo; nobiles enim eatenus dici videntur homines, quatenus cæteris præstantiores censentur, ac ignobiles quandam videntur imperfectionis notam præferre: quare vel ipsi Iudæi diuinos audientes à Domino saluatore sermones, admirabiliaque ipsius videntes opera, obstupescebant, quòd ea posset eloqui, vel facere, qui faber, & filius fabri Iosephi erat; propterea ipsum non alium esse posse, quàm vnum ex nobilissimis, nimirùm vel Dauid, vel Eliam, vel Io: Baptistam à mortuis resurrectos asseuerabant. Hac de causa Arist. Rempublicam ex nobilioribus conflatam, omnino asserit esse meliorem.

A diuitijs verò, vel paupertate ingenium etiam emetiri non est absurdum: diuites enim raro esse ingeniosos, & naturali, & morali ratione satis liquet: inopes autem acutiores esse norunt omnes: verum est, quòd istorum ingenium iudicari debet improbum, nisi vel fortuna iuuetur, vel aliquo æris domestici subsidio fulciatur; horum enim defectu ad prauum trahuntur inopes, ac vilescunt. Cæterùm virùm honoribus auctum plerunque grandiori esse præditum spiritu, atque ingenio affirmabimus, quàm deiectum iuxtà illud Liuij: magni fiunt animi magnis honoribus. A morbis demùm nullam sumemus ingenij notam, præterquā ab hypocondriaco suprà sæpiùs memorato, quo affectos vt plurimùm valere ingenio experimur.

Neque verò si educationem hominum inspexeris, ineptè suprà ingenium iudicabis, quæ si bona fuerit bonum, & excellens indicat ingeniū, si mala imperfectum: cum enim ea gerat vim consuetudinis, hæc verò alterius vim naturæ, potest ea ingenium instar naturæ plurimùm alterare. Ex religione pariter ingenium subodorabimur, quod in Turcis imbecillum, quippe in studijs inexercitatum, ac rude: Hebręis autem non mediocre assignabimus, vt quod sacrarum cultu excitant literarum, & fęneratitiæ negotiationis exercitio. Ità hæreticorum ingeninm teterrimo in Romanum Pontificem odio ad inuentionem probrorum, & sophismatum habile proferemus. Et ingenio etiam magis, vel minùs præstare quemquam asseremus, pro perfectiori religionis, cui se in Romana Ecclesia addixerit conditione; cum aliæ ipsum impensè colant, aliæ parùm. Lex quia coincidit cum consuetudine, cum suis quisque legibus assuescat, eandem habebit indicandi vim ingenij, ac ipsa consuetudo. Societatem porrò ingens præbere, & morum, & ingenij argumentum ex Aristotelis patet oraculo, quod simile appetit simile: &

lib. de senect. M. Tullij, quod pares cum paribus coeunt. Itaque ex vnius socij indole, atque ingenio, alterius etiam vel bonum, vel malum coniecturari fas est. Sic de studijs dicendum, ex quorum progressu ingenium in aliquo inesse, vel non, tutissimè detegemus. In summa ex hoc externarum omnium causarum cathalogo, quarum suprà vim fusè tradidimus, curiosi perscrutatores probabilem possunt ingenij in homine existentis assequi coniecturam. Iam verò absoluta signorum doctrina ex causis omnibus hausta, conuertendus est sermo ad signa ex effectibus depromenda.

Ingenij signa ab effectibus vt eruantur. Cap. VI.

Ertissimam esse viam ab effectibus pro rerum abditarum cognitione, abundè satis edocet Arist. in procemio primi lib. Phys. tex. 2. vbi eam esse nobis innatam probat, quia effectus longè sunt nobis suis causis notiores, quippe sensati, nobis inquam rudibus, & in statu ignorantiæ constitutis: naturaliter autem à noto ad ignotum noster procedit intellectus. Ergò cum suprà considerauerimus effectus aliquos, qui faciebant ad notitiam causarum ingenij, vt ex his posteà ipsum dignosceremus ingenium, modò sunt ij examinandi effectus, qui non ampliùs causas, sed ipsum immediatè patefacere possunt ingenium. Spectantur autem (vti suprà diximus) vel in corpore, vel extrà corpus. Et hi sunt cæteris omnibus notiores, quia sunt opera permanentia, quales statuæ, picturæ, fabrilia opera, & huiusmodi alia, quæ sunt etiam certa ingenij signa, quia sunt veri, & reales effectus ab ipso prodeuntes, dummodò sint excellentes, in quos propterea intuens quilibet planissimam de artificis ingenio sententiam pronunciabit.

Ignotiores aliquantò sunt effectus in corpore, qui vel sunt interni, vel externi. Primi sunt vocati principes, intelligere, imaginari, memorare: porrò & irasci, timere, amare, misereri, & cæteri, quos animi passiones vocant. Vtrique per externas manifestantur notas: hæ quidem passiones per accidentia exteriùs in corpore apparentia, de quibus Physiognomia satis, & nos etiam suprà cap. 14. lib. 2. vbi quomodo per eas ingenium dignoscatur docuimus. Principes autem effectus, qui verè sunt effectus ingenij per se occulti, per externum quendam præcipuum deteguntur actum, qui est sermo vel tacitus in scriptis, vel expressus per vocem: quando enim quempiam mira, innumera, subtiliaque scribentem in scientijs, vel artibus, aut eadem voce, publicè, priuatimque pandentem audimus, statim latentem in ipso intellectus, phantasiæ, vel memoriæ vim dijudicamus. Hoc enim fuit antiquum Socratis dogma, qui

Sermo est maximum ingenij signum.

adole-

adolescentem sibi à pedagogo oblatum, vt illius inspiceret indolem, iussit eloqui, iudicans hoc scilicet non mendax animi argumentum. Ita Diogenes apud Laertium sibi videri mirum aiebat, quòd cum ollam, aut operculum non emerent homines, nisi pulsu, aut tinnitu, ita in emẽdo homine, solo aspectu essent contenti: significans nulla ex re meliùs cognosci hominem, quàm ex oratione: sic enim ait Quint. lib. 8. sermone hominem, vt æra tinnitu dignoscimus. Pariter Democritus apud Stobeum inquit: sicut in speculo faciei figura, ita ex verbis animi qualitas vniuscuiusque hominis deprehenditur. Et Chrysippus interrogatus, quid esset mens hominis: sermonis fontem esse respondit; sicut enim riuuli ex fonte fluunt, sic sermo ex corde, ac mente hominis prodit. Per hoc igitur maximum, potissimumque signum, interni animi affectus patefiunt. Ac prout sermo erit concinnus, vel inconcinnus, copiosus, vel breuis, sedatus, vel citatus, tardus, vel celer, varium etiam indicabit ingenium vt supra lib. 2. cap. 6. latiùs dictum, ad quem locum te referes.

Cic lib. 5. Tuscul. lib. 6.

Stob. ser. 6.

Cæterùm præter sermonem alij etiam in corpore apparent externi effectus, seu signa, internos iamdictos, siue ingenium ipsum indicantia, & sunt illi nouem, superius in 2. huius lib. cap. allati, quorum etiam aliquot cum tangat Arist. in adducto suprà à nobis tex. ex lib. Physiogn. quos hùc remisimus explicandos, ideò continuandæ gratia doctrinæ, sunt hîc ante alios exponendi. Erant igitur in calce illius textus externi effectus, seu signa ingeniosi proposita. corpus album mixto rubore, & purum, cutis tenuis, pili non valdè duri, nec valdè nigri, oculus charopus, humidus. Primum à colore signum veritatem sortitur in homine probè temperato pro ingenio; cum enim ille sanguine subtili, ac bilioso sit præditus cum subdominio pituitæ ac melancoliæ, probabile est ipsum esse albo, ac subrubro corpore, in hoc præsertim climate, quod habitamus: at verò in homine abundantiori, ac adustiori bile referto, quales esse præcalidos, & siccos diximus, huiusmodi signum non est verũ, præsertim in calido climate, quia verè ipsorum corpora sunt subnigra, & fusca, vt Arabum, Hispanorum, Pœnorum, quos ideò multò cæteris acutiores, ac solertiores animaduertimus: & in hoc etiam climate ingeniosi quàmplurimi, colore cuiuspiam adustionis participe constant, quippe (vti sæpiùs innuimus) licet ingeniosus perficiatur à temperato calore, tamen huiusmodi calor ad excessum magis vergit, quàm ad defectum, vnde color etiam huiusmodi qualemcumq; referens excessum, scilicet subadustus. Verum tamen est, quòd si sit albus cum rubore, vt ait Arist. erit perfectissimus, quia calorem indicabit magis ad temperatum accedere.

Color ingeniosi.

Sed hoc signum à colore pro manifestando ingenio parui est mo-

menti,

menti, ac incertum, nisi cum grauioribus signis coindicet. Quod ait esse debere colorem purum, intelligit sine maculis, puta lentigine, furfure, ac huiusmodi alijs. quæ etiamsi in corpore candido cum rubore insint, ingenium tamen non designant, quoniam sunt impuritates exustionem bilis, vel flauæ, vel atræ sequentes, ex quibus durus, incredulus, asper, obstinatus, vipereus fit homo; refert enim viperarum corium huiusmodi maculis conspersum.

Maculæ in facie quid notent.

Secundum à cutis tenuitate signum non est, cur hîc rursus referamus, cum suprà vbi egimus de cutis mollitie, id ipsum satis enodauerimus. Tertium signum est à pilis, qui nec valdè duri, nec valdè nigri debent esse, sed quales in vulpibus, mustellis, & alijs ingeniosioribus animalibus inueniuntur: quin etiam in auibus solertioribus molliores adsunt plumæ, vt in sitta aue, quæ solertissima omnium habetur. Huius signi licet leuis (quia pilus est excrementum) illa est ratio, quòd nigredo nimia indicat caloris exuperantiam; ingenium autem calorem postulat temperatum: duritiem pariter vndecunque exclusimus à corpore ingeniosi, in quo mollitiem perpetuò requisiuimus ob causas satis adductas, ergo pili non duri, sed molles potiùs debent esse. Adde hîc ex Adamantio, capillos neque rectos, neque multùm crispos esse debere, neque candidos, hi namque fiunt a pituita, quæ stuporis est mater, neq; fuluos; hi enim prodeunt a bile, quæ nimis agitat; neque aureos, quales in Commodo Imperatore; hi enim moderatam nimis denotant caloris actionem in bilem, & sanguinem purum; at ingeniosus vegetiori quodam eget calore, qui nonnihil adurat, & portiunculam atræ bilis gignat in sanguine, adhoc vt is reddatur siccior, spirituosior, & ingenio aptior. Debent igitur capilli esse subnigri, vel vt huiusmodi temperiem ostendant castanei.

Pili ingeniosi.

Quartum signum sunt oculi charopi, & humidi. Per charopum Baldus in Comm. Physiogn. intelligit colorem cæsium, qui est subuiridis splendens; at me iudice labitur, si quidem Arist. 14. sect. probl. 14. ait cæsium colorem in oculis à multo fieri calido interno cerebri, vt in septentrionalibus: at ingeniosi moderatum in cerebro calorem obtinent, qui cæsium non possit gignere. Præterea 5. de generat. animal. cap. 1. proponens varios oculorum in homine colores, inquit, alios cæsios, alios charopos, alios nigros, alios caprinos fieri: distinguit igitur charopum à cæsio. Simon Portius in opusculo de coloribus oculorum, per charopum intelligit rauum, qui constat ex colore nigro, & flauo splendenti, ex quo pulcherrimus redditur oculus, qui charopus à Græcis dicitur, latinè sonat quasi gratiosum: Græcæ linguæ thesaurus vocat iucundum, & gratum. Horatius ab oculis rauuam lupam vocauit impropriè, notans nimirùm colorem nigrum cineritio commixtum, qui luparum est

Oculi ingeniosi quales

Color charopus qualis.

pro-

proprius; ſed rauus deſinit in nigredinem ex flauo, ita vt quaſi ſubflauus ſplendens appellari poſſit, qualis leonibus aſſignauit Homerus. Cęterùm quia charopus hic color multam habet latitudinem, ideò nonnulla animalia magis, alia minùs charopum gerunt, vt homo minùs quam leo, vel aquilæ, aut vultures, qui maiori oculorum ſplendore niteſcunt. In hac ego ſententia faciliùs acquieſco, quia color iſte oculorum magis conſonat ingenioſi temperaturæ, qui moderatam cum ferat in cerebro melancoliam, cum partibus bilioſis, atque pituitoſis tenuibus, æquum eſt flauitiem ex bile, nigredinem ex aduſta melancolia in oculo apparere, ac proinde ſplendorem ex ſpiritibus ſiccis, ac puris ex hoc vtroque humore progenitis, & ad oculos transfuſis; à pituita verò rationabile eſt fieri humidos, quia hæc in eius cerebro, ſubtili, tenui, & aereæ multæ humiditati confuſa reperitur: & hæc vera eſſe intelligãtur, ſi oculi ſint cum iuſta magnitudine; propterea qui oculum gerunt ſiccum cum indecenti magnitudine; puta ſi prominentior fuerit, & palpitet, aut magnus ſit, firmum eſſe ſtoliditatis ſignum idem aſſerit Portius, certum verò ſi palluerit.

Præter hanc oculorum ſignificationem ab Ariſtotele propoſitam, eſt etiam adiungenda ea, quam eodem Phyſiogn. lib. cap. 10. explicat pro ingenij cognitione; cùm enim oculi ſint veluti lucernæ in corpore, per quas ſpectatur animus, multi ſunt æſtimanda ſigna, quæ ab illis Phyſiognomia docet eruere. Inquit igitur. Qui oculos frequenti tempore mo- ,,
uentes, tincturam quandam veluti immotam habent in albo oculorũ, ,,
illi ſunt intellectiui: ſi enim in quopiam fiat vehemens intellectio, ſtat ,,
anima ſimul, & viſus. Hunc tex. impoſſibile eſt non eſſe corruptum, ,,
quia finis eius nihil conſonat cum principio: Ait, quòd qui oculos frequenter mouent, ſeu nictant, & albuginem ipſorum tinctam habent fuſcedine quadam immobili ſunt ad intelligendum apti; addit huius dicti rationem, quia ſicut homo acriter aliquid intelligens, & contemplãs oculos tenet immotos, & fixos, ita qui naturaliter hac immobilitate ſunt affecti, ij ad acriter intelligẽdum à natura facti eſſe videntur. Quęſo ſi oculorum frequens motus indicat intellectum, cur in addita ratione dicit oculorum immobilitatem eum indicare? ſunt enim hæc ſibi prorſus contraria: ſi vellet illam propoſitionem probare Philoſophus, deberet aſſumere, quòd homo acriter intelligens aliquid, mouet oculos; ſed hoc eſſet falſum; quare in manifeſtas abſurditates hæc nos implicat lectio: debet igitur aliter fieri, vt germanum, ac verum recipiat ſenſum, ſcilicet: Qui palpebras frequenter mouent remanente oculo immoto,
eiuſque albo fuſcedine tincto, illi ſunt ad intelligendum apti, ſi enim in ,,
quopiam fiat vehemens intellectio, ſtat anima ſimul, & viſus. Hoc pa- ,,
cto tota oratio veritatem continet euidentem; nam palpebrarum nicta- ,,

tio fit à frigiditate partem suspensam continere non potente, nec non ab humiditate ac mollitie relaxante; mollitiem autem semper in iusto gradu intellectui conferre satis ostendimus: immobilitas oculi, siue rarus motus fit à cerebri frigido, siue pituitoso humore, cuius propria est tarditas; fuscedo fit ab humore melancolico, cuius est color adustus, & fuscus: sed pituitosus humor cerebri cum melancolico mistus in debita proportione, ac naturali generat siccum molle, qua ratione hominem intellectu, seu ingenio apprimè vegetum gignit, ergo palpebrarum motus frequens, & oculorum tardus & fuscedo in albo ipsorum apparens, quia huiusmodi temperamentum indicant, sunt etiam rationabilia signa ad noscendum ingenium maximè opportuna.

Præter hæc ab Arist. ingenij signa proposita, afferuntur ab alijs alia, quorum hîc meminisse non piget.

Descriptio corporis ingeniosi.

In primis asserunt frontem ingeniosi debere esse quadratam, non conuexam, non concauam, sed planam, & æqualem, neque paruam, neque nebulosam, vel turbidam, sed in his omnibus mediocrem; porrò neque magnam, neque circularem, neque carnosam, hæc enim est boum, & asinorum propria ex Arist. placito. Supercilia debent esse magna, rara, & commensurata, qualia notata in M. Antonio Peregrino Iurisconsultorum sui temporis principe, habebat enim ea longa, & crispa, quæ cum monstrarent fortem sincipitis calorem, magnum etiam phantasiæ vigorem arguebant, & vulgò cuncti vocant huiusmodi homines maximo præditos iudicio. Oculi debent esse mediocres, raui, ac temperatè humidi, & splendentes, ac licet Arist. haberet paruos, Socrates magnos, vt ait Laertius in ipsorum vita, tamen illi ostendebant ingenium astutum, & vulpinum, quale inerat Aristoteli, quia vulpes gerunt oculos paruos; nec excludebant subtilitatem ingenij, cum astutia sit quidam excessus ingenij: hi autem in Socrate ostendebant crassum, stupidumq; ingenium, quale sibi contigisse Socrates fatebatur & Physiognomus etiam quidam ipsum inspiciens iudicauit, sed habitu virtutis prauas euicit naturæ inclinationes. Facies debet ad macredinem vergere: at dum inquit Porta esse debere pinguiusculam, hallucinatur, vel in suimet corporis figura, quam exactè describens tanquam ingeniosi, ait faciem macram continere. Dentes sint ex latis, & paruis, ex raris, & paruis commixti, sed rari potiùs, quia ingeniosus non est boni habitus, vt suprà diximus ex Arist. quare vel paucitatem materiæ, vel imbecillitatem patitur, quæ duæ sunt dentium raritatis causæ, iuxtà ipsius doctrinam sect. 10. probl. 47. tales fuerunt Augusto, rari nimirùm, parui, & scabri, qui egregia, & ingenti floruit ingenij bonitate. Lingua sit subtilis ac breuior: subtilis enim & longa est serpentum propria, proinde crudelitatis indicium: crassa refertur ad boues, ineptaque euadit ingenio, quippe hu-

pe humoris indicat abundantiam. Manus debent esse delicatæ, ac molles, sicut ipsarum articuli, ac etiam pedum benè formati, & apparentes, ac digiti longi, & graciles: sic fęmora sint gracilia, molli, flaccidaq; prędita carne, sic etiam crura, quæ si longiora, vel breuiora iusto sint, vel carnosiora, aut graciliora illaudantur, quia ingenium cum sit quædam virtus, in medio consistit extremorum; ad macrum tamen si deflectant, firmius erit ingenij signum, quia partium carnositas ab Arist. tribuitur insensato. Nero fuit pingui ceruice, & gracillimis cruribus, in illa aderat excessus, in his defectus: vtraque certum timiditatis signum, pessimi ingenij, & extremæ luxuriæ fuerunt, cum vel ipsius matris concubitum appetierit, ac se omni arte in fęminam studuerit commutare.

Vox erit clara inter robustam, ac debilem, grauem, ac subtilem media: propendet magis ad fletum, quàm ad risum, summa quidem ratione, quoniam ingeniosus est speculabundus, rerumque indagator acerrimus, quę passio magis ad grauitatem, ac melancoliam, quàm ad risum detorquet: nam inter speculandum spiritus cum calore feruntur ad cerebrum, vrunt humores, salsos reddunt, pars inde acrior ad oculorum delabens angulos, vellicat, ideò speculantibus, & attentiùs aliquid cogitantibus fluunt lacrimæ. Insuper risus fit à sanguine plurimo, & dulci: at melancolici sanguine abundant acriori, vt qui ad siccitatem vergunt; propterea, vt ait Fracastorius, ebrij, conuiuæ, pueri, ac mulierculæ, quæ sunt humidiores impensiùs rident; graues autem, ac præstantes viri minùs ad risum ducuntur. Comprobatur hoc etiam in ingenioso signum, epistola de Christi Saluatoris Physiognomia à Publio Lentulo conscripta, & à Baronio examinata, in qua refertur quod Christus Dominus, ridere nunquam visus, flere autem sic: debent autem ipsius qualitates inseruire nobis pro excellentissimi, ac ingeniosissimi hominis idea.

Ingeniosus propendet ad fletum.

His additur quòd ingeniosi nullum irrident, sed potiùs alienas imperfectiones compatiuntur, quia insito acumine percipiunt etiam suas. Aristoteles tamen, vt Ælianus asserit irrisor fuit: verùm obseruationes naturales non semper, at sæpiùs verificari sat est.

Demùm quia ingeniosus tot se muneribus à natura cumulatũ agnoscit, suamque internam præsentit excellentiam, vt ait Aristot. sect. 18. probl. 6 ideò quasi proprium eius est signum ambitio, & iactantia; præterquam quòd etiam melancolia est refertus, quæ cum humor sit præ cæteris flatuosus tumorem, ac fastum inducit. Hoc in singulis obseruari superque potest illustribus viris. Cicero de se iactanter.

Ingeniosus est iactabũdus.

O fortunatam natam me Consule Romam.

Horatius quoque de se Ode prima.

Me doctarum ederæ præmia frontium
Dijs miscent superis.

Græcorum natio præ cæteris iactabunda semper fuit, quæ tamen cæteras omnes ingenij præstantia superauit. Galenus Asiatica facundia, nunquam in suis scriptis desinit efferre curationes ægrotorum suorum. Cato Censorius (vt ait in eius vita Plutarchus) à iactantia non abhorruit. I. Cæsar Scaliger tertio quoque verbo, per auitam nobilitatem, per sacros maiorum suorum manes, & alias huiusmodi meræ iactantiæ formulas adiurat. Marinus Poeta, quoties suæ indulgeat gloriolæ tumore verborum, in scriptis vndecunque suis palàm fit. Iacobus Gallus in Patauino Lyceo Iuris professor primarius, toti orbi nominis maiestate clarissimus, in frequentissimo iuuenum consessu iactabundus extitit vsque adeò, vt dictitaret: non audietis ampliùs alterum Gallum ita canentē. Pompeius Caimus Theoricæ Medicinæ inibi professor eximius, lectissimumq; ingenium, ac memoria præditus admirabili, ad nauseam vsque de sua eloqui præstantia, & honoribus consuerat. Sigismundus Boldonius Mediolanensis intimus meus in eodem gymnasio condiscipulus, ac elapsa peste Ticini in prima philosophiæ cathedra defunctus, mirum quanta de se nobis omnibus prædicaret, licet maiori ex parte vera, cæteris enim æqualibus ferè omnibus, ingenij fælicitate, ac celeritate anteibat. Nunquam concluderem si vellem singulos ingeniosos hac dote præditos enumerare. Qui enim ipsa carent è contrà videntur abiecto gaudere ingenio, ac frigidum obtinere temperamentum, haudquaquam ingenio conferens, quod longiori confirmatione non eget.

Ingeniosi vestiunt ornatè.

Hac abrepti ambitione ingeniosi curioso etiam, & lauto vestitu delectantur, quia se laudari, & amari cupiunt: omnes autem nitidum magis amant, quàm sordidum, vt inquit Arist. lib. 2. Rhetor. tex. 105. præsertim si non odiosa, & exquisita nimis munditia sit, sed (vt 1. de offic. docet Cicero) quæ agrestem, & inhumanam fugiat negligentiam. Iccircò Aristoteles ipse vestitum gestabat mundum, & elegantem, annulis digitos ferebat ornatos, & altiore vtebatur calceamento, vt maior videretur. Demostenes etiam ex Aulo Gellio cultum corporis concinnum, & venustum nimis ostentabat. Et Hortensius orator, adeò se splendido, ac nitenti vestitu excolebat, vt L. Torquatus agresti vir ingenio, ipsum, Dionisiam saltatricem appellaret. Ità quotidie licet alios inspicere ingenio claros, qui hanc non negligunt corporis elegantiam.

Cæterùm cum ingeniosus tantis, vel sit, vel esse debeat corporis, animique dotibus conspicuus, quæri potest vndenam fiat, quòd multi deformes sint admodùm ingeniosi, & morales, vt Æsopus & Socrates, videtur enim iuxta adagium apud Scaligerum, qui peruersum habet corpus peruersam habere animam, cui consonat illud Martialis de Zoilo.

de subtil. Exerc. 265.

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine luscus:
Magnam rem facis Zoile si bonus es.

Præ-

Præterea quæri etiam poteſt, cur pulchri corpore, malo ſint plerunq; ingenio inſigniti, cunctiſque probris obnoxio, vt de Alcibiade Athenienſe, Domitiano, Commodo, Demetrio Rege Antigoni filio, & Hebreo patet Abſalone, qui licet omnium pulcherrimi, cunctis tamen ſe vitiorum generibus deturparunt. Reſpondetur illam in ſingulis eſſe naturæ prouidentiam, vt in generationis opere, cum partium ignobiliorum perficere non poſſit ſymmetriam, incumbat perfectioni nobiliorum, quia natura intendit quod eſt melius; talia verò ſunt cerebrum, cor, hepar, teſtes, in quibus cum conſiſtat ingenium, multos contingit hoc habere perfectiſſimum, cæteris verò conſtare partibus inconcinnis; at hoc ſanè rariùs obſeruatur. De pulchris ſicuti verum non eſt omnes eſſe pulchro, & præſtanti dotatos ingenio, ita nec eſt verum, eos plerunque ingenio eſſe prauo, pro cuius rei captu de pulchritudine diſtinguendum videtur, quę vel pro venuſtate laſciuam quandam, & muliebrem faciem referente capitur, vel pro laudabili, & iuſta partium ſimmetria, proportione, ac decore. Primò quidem pulchri, vt plurimùm ſunt mali, quia præter virilem naturam ſunt affecti: omne autem præter naturam eſt vitioſum. Secundò autem modo, vt plurimùm ſunt boni, ſeu habili nitentes ingenio; ſi nimirùm eam habeant corporis partium conformationem, quam eis ſuperiùs adſcripſimus.

Cur deformes interdũ ſint ingenioſiſſimi.

Pulchri quinam careãt ingenio.

Et hæc ſint omnia hucuſque ſigna, quæ ingenium in communi poſſunt in aliquo ſignificare. Deſcendendum iam eſt ad alia, quæ particulare in vnoquoque detegunt ingenium. Sed primùm de iudicio, & memoria eſt agendum.

Iudicij ſigna. *Cap. VII.*

CVm in primo huius operis libro firmauerimus ingenium eſſe facultatem intellectus, ac phantaſię, ſigna proximè à nobis excuſſa ingenium demonſtrantia, ſpectabunt etiam ad ipſum intellectum, ac phantaſiam dignoſcendam bonam, vel malam, ac præſertim quæ à capite, ac cerebro ſunt deducta, erunt proximiora vtriuſque potentiæ ſigna, vt pote ab ijs ſumpta partibus, in quibus vtraque principem, euidentiorem, & proximam obtinet ſedem. Iudicium ab ingenio latè ſumpto non differt, vti oſtendimus in 1. lib. cap. 12. nam excellens ingenium iudicij etiam ingentem obtinet vigorem, nec videntur interdum hæ duæ facultates eſſe in eodem indiuiduo ſeparatæ, at vna tantùm in ſignis, quæ vnum ſibi vendicet ingenij nomen. Sic memoria non videtur ab ingenio diſcrepare, quia nonnulla interdum inueniuntur ingenia, quæ magnam etiam ha-

bent memoriam adiunctam, & communi eam cum Tullio ingenij nomine appellamus. Attamen, quia hæ singulæ facultates strictè, ac propriè sumptæ differunt essentialiter inter se (nam ingenium inuentionē, & cognitionem magis denotat, iudicium magis discretionem ex Philosopho lib. 1. magn. moral. cap. 3. sine cognitione, memoria conseruationem), ideò singulorum diuersa hîc proponenda sunt signa, per quæ homines iudicio, & memoria pollentes, tùm inter se, tùm ab ingeniosis distingui possint.

6. Æthic. c. 5. D. Thom. sect. 2. q. 48

Cæterùm iudicium vel ad morales refertur actiones, vel ad intellectiuas. Primò vocatur prudentia, quæ ab Arist. inter virtutes intellectiuas recensetur. Secundò retinet iudicij nomen: nos hîc vtriusque signa confundemus. Cum igitur de ipso loquentes suprà in 1. lib. cap. cit. diximus ipsius naturam in temperamento consistere potiùs ad caloris defectum, contra quàm ingenium, quod potiùs temperamento ad caloris excessum deflectente gaudet, erunt iudicij signa, quæ frigidius cerebri, & cordis temperamentum ostendent. Quod enim eo iudicium adiuuetur satis patet ex ætatibus, quarum senilis prudentior est, vt quæ frigidior: sic animalia frigidum, ac tenuem sanguinem habentia prudentiora decreuit Aristoteles esse lib. de partibus animal. cap. 4. Ità dixit animam quiescendo prudentem fieri tex. 20. lib. 7. Phys. quietis autem frigiditas est causa, sicuti caliditas motus. Porrò Hispanos iudicio magis valere norunt omnes. Gallos autem ingenio, at illi frigidiores ob crassam, & adustam melançoliam, hi calidiores, ob igneam, subtilemq; bilem. Ac sicuti qui stant oculis immotis meliùs inspiciunt, & iudicant obiecta (vt proximè diximus), ita qui spiritus gerunt pacatos, & quietos meliùs intelligunt, & iudicant rerum species: propterea meliùs ieiuni iudicamus, quàm repleti, quia spiritus manent in cerebro à cibi vaporibus imperturbati. Verumtamen frigiditas hæc non intelligitur esse in corde, ac cerebro positiua, sed priuatiua, scilicet calor quidam remissus respectu ingeniosi, qui intensiori præpollet caliditate. Ergo signa omnia pro venando iudicio erunt remissiora, quàm quæ nobis detegere ingenium sunt apta.

Iudiciũ iuuatur à remisso calore.

Descriptio viri iudicio praditi, ex Porta.

In primis facies nō erit macra sed carnosa, vt etiā collum, & humeri, & totum corpus, quia non tantus adest calor has exsiccans partes, sed calor moderatus bonam perficiens corporis nutritionem. Pili non erunt nigri, neque crispi, sed subflaui, & extensi, & canitiem in iuuenta patientur ob aliquem caloris defectum. Frons erit quadrata, & iustæ magnitudinis, vel longa, & vsque ad tempora exporrecta, ac demissa, & austera. Vox inter grauem, & acutam media: labrum superius ori prominens, vt inerat Fabio Maximo: collum ad dexteram inclinatum: pectoris clauiculæ mediocriter solutæ: Dorsum inter curuum, & conuexum medium: pectus latum cum humerorum latitudine: manus

manus longæ cum digitis longis : in loquendo aderit immobilitas: oculi magni, sublimes, ac splendentes, & humidi, non sicci, neque parui, neque tumidi. Quæ ferè singula adducit Porta de Prudentis Physiognomia.

His addi possunt aliæ non temnendæ coniecturæ, scilicet in ambulando grauitas, in actionibus tarditas, facies in omni euentu ferè semper eadem: parua rerum admiratio: neque risus, neque verbositas, neq; apprehensionis facilitas, sed potiùs retentionis perfectio; quare vt plurimùm memoria valent prudentes, quia vt ait Arist. 2. Post. tex. 27. sicut ex multis sensibilibus fit memoria, & ex hac experimentum, ita ex hoc prudentia gignitur. Hæc singula in Catone iuniore apud Romanos acerrimi iudicij existimatione inclito Plutarchus repræsentat inquiens: Vim namque habebant vltrà ætatem eius incepta: adulantibus asper, ›› terrentibus aduersus, tardus ad risum, vt perrarò vultum remitteret: ad ›› iram non facilè labens: sed cum in eam deuenerat implacabilis: ad ma- ›› gistros autem, disciplinasque delatus, in discendo quidem tardus erat, ›› quæ verò semel didicerat, memoriter retinebat, quod in cæteris quoque ›› natura fit, vt qui celeri sunt ingenio non multùm memoria valeant &c. ›› Et paullò inferiùs: Etenim sermo eius nihil iuuenile, neque corruptum ›› habebat, sed erat rectus, plenus, & durus, quinimmò gratia quædam, & ›› attentio inerat breuitati sententiarum &c. Ex quibus acuto ipsum in- ›› genio præditum non fuisse arguas, quod promptitudine, celeritate, ac spirituum mobilitate diximus gaudere: quarum actionum vegetus quidam calor est parens: at eas fuisse dotes iudicij, ac prudentiæ comites affirmare debemus; cum vir hic vtraque plurimùm facultate valeret; propterea frigidiore illum fuisse temperamento, seu nō ità calido, quippe celeritate carebat, ac tarditate præstabat, & sermonis etiam breuitate vtebatur, quæ profectò frigiditatem, humorumque crassitiem sapiūt, vt etiam taciturnitas, quæ à calore non fieri ebullitionem in humido attestatur, quæ verbositatis est causa. Illam verò eidem contigisse percipitur ex eodem Plutarcho, dum ait: Qua de re, cum quidam eum reprehenderet, diceretque: improbant homines hanc taciturnitatem tuam ›› Cato: Vt libet, inquit, dummodò vitam non improbent. Hinc factum ›› arbitror, vt ipse potationibus indulgeret, ac semel ante mensam soleret ›› bibere, quo nomine à Memmio quodam est ebrietate notatus, enimuerò ipsius natura melancolica, & pituitosa, leuamen, & voluptatem à vini calore percipiens, subtiliatis, excitisq; spiritibus temperebatur, promptiorque ac vegetior in ciuicis operibus, vt ait Horatius reddebatur.

Signa iudicij in Catone.

Hac eadem propè temperie, consimilibusque moribus dotatum afferunt Fabium Maximum inter Romanos prudentissimum. Plutarchus in eius vita. Verùm ex eo, quod quietem, & taciturnitatem adamabat, & mul-

Signa iudicij in Fabio Maximo.

,, & multo cum pudore pueriles voluptates attingebat, ac seriùs, & difficiliùs disciplinas percipiebat, seseque familiaribus facilem, obsequentemque præbebat, in torporis, & insipientiæ suspicionem apud eos, qui minùs ei erãt familiares veniebat. Ennius etiam de ipso apud Ciceronẽ.

Ille homo, qui nobis cunctando restituit rem.

Ex quo cunctator à morum tarditate est appellatus. Periclem etiam apud Athenienses altissimi consilij hominem, vultu demisso, austero, ac tristi, nullaque iucunditate, aut varietate turbari solito, (qualis etiam in M. Crasso. C. Lelio, & Socrate) sono vocis, & conformatione maximè placido, ac sedato præditum fuisse, perhibet idem Plutarchus. Ita dux consultissimus Themistocles Atheniensis, tardus, hæsitans, ingenioque ad capessendas disciplinas hebes fuit. Hoc tempore DD. Venetorum Senatus, qui primam in orbe toto consultandi laudem ab excellenti iudicio sibi vendicat, tardus in consilijs, & anceps ab Argentono Gallo historico nuncupatur; nam iuxtà illud Senecæ: Prudentis proprium est ,, examinare consilia, & non citò fallaci credulitate ad falsa prolabi, de ,, dubijs non definias, sed suspensam tene sententiam. Ac verè singulos eius proceres qui conspexerit, locutione graues, figura quadratos, gressu tardos, habitu carnosos, colore medio, forma venustos, moribus sedatos, ac placidos, in rebus gerendis cautos, impetu nũquam abreptos, in iudicijs seueros, in vtraque fortuna, (vt ait Iouius) inalteratos, absolutam hominis iudicio pollentis normam sumet, ad quam cæterorum omnium dijudicationem diriget. Hoc eximio iudicij munere cum Florentini caruerint, Rempublicam diù stantem videre non potuerunt: subtiles enim, iracundi, sensitiui, celeres, impauidi, curiosi, corpore gracili, impigro, ac verè omnibus ex partibus ingeniosi, fulserunt vndecunque artium, ac literarum gloria, & mercaturæ industria, sed in ciuili regimine, quo iudicij, & prudentiæ vires emetimur, defecerunt, quod etiam Argentonum animaduertisse tr[illegible]unt, dum Regis Caroli ad Venetos Legatus illac pertransiuit. Ex his igitur concipi non absurdè potest, lentorem quendam, grauitatem, memoriam, apprehensionem sine subtilitate potiùs tardam, quàm promptam, & præfatas alias non absimiles corporis, & animi qualitates iudicium ab ingenio distinctum significare; vt quæ minus calidum temperamenti gradum sequantur iudicio conuenientiorem.

Venetorum corpora, & mores.

lib. 1. histor.

Florentinorũ corpora, & mores.

Cæterum fortè quispiam plurimos afferat qualitatibus fortem corporis calorem sequentibus præditos, qui iudicio etiam explenduerunt insigni, & sunt illæ superioribus propè contrariæ; nimirùm celeritas in actionibus, agilitas, apprehensionis acumen, promptitudo ad iram, sermonis vbertas, corporis gracilitas, & huiusmodi aliæ, quæ biliosi subtilisque sanguinis naturam sequuntur: quare incerta multùm videntur

ex-

ex frigidiori temperamento, eiusque qualitatibus iudicij signa deprompta esse. Testis verò prodeat C. Cæsar, qui ex Suetonio, cum euentuum suorum pondera in celeritate posita arbitrabatur; tùm & celerrimè scribebat, & legebat, & quaternas simùl epistolas dictabat, quarum ipse vtendarum inuentor fuit: blandus porrò, clemens, facundus, ardens, luxui deditus, libidinis amator, circa corporis curam morosior, vt non solùm tonderetur diligenter, ac raderetur, sed velleretur etiam; ac vnico se duntaxat digito scalperet; quamobrem Cicero talem in ipso lasciuiam, ac mollitiem aspiciens, nunquam fore putabat, vt ad ingens facinus animum applicaret subigendæ Reip. reuera enim hæc inertem, & mulierosum potiùs virum, quàm acrem, & generosum ostendunt. Attamen quo præstiterit in captandis rerum occasionibus iudicio, vnus indicet orbis dominatus sua virtute quæsitus.

I. Cæsaris natura, & mores. Sueton.

Insuper Scipio Africanus præter oris pulchritudinem, lætam, atque hilarem frontem præferebat, quæ maiestati iuncta Massinissam Regem se salutatum venientem in sui stuporem, intuitumque perennem illexit. Erat in audiendo benignus (hæc sunt Plutarchi verba), facundus in respondendo, & in conciliãdis hominibus egregius artifex, habitu corporis virili, cæsarie promissa vtebatur. Quod verò fuerit ad iram procliuis, testatur iuramentum in foro ex nobili iuuentute, districto gladio, ad tuendam patriæ libertatem extractum, dùm Hannibal Romæ cum toto exercitu imminebat: testantur etiam egregia ipsius edita tot in bellis aduersus hostes facinora: celeritatem verò ipsius vna comprobet in Aphricam expeditio, parata solo quadragintaquinque dierum spatio confertissima classe, ingenti totius populi Romani admiratione; sunt enim hi temperamenti calidioris effectus, & cum insigni vigore iudicij coniuncti: Quia multa (vt ait Liuius) arte in rerum suarum regimen erat compositus, vsque adeò vt in plebis animos insinuauit, se per nocturnas species, diuinis oraculis de rerum euentibus admoneri, quò ipsam ad obsequium sui, consiliaque suspicienda pertraheret. Erat hæc ars non ex prudentia rerum agendarum contracta, sed ex solius naturæ fluxa viribus, cum iuuenis admodùm hæc ageret, ac totum belli Carthaginensis negotium sibi à Senatu impositum solertissimè rexerit, & absoluerit. Ergò iudicij signa à vegeti etiam caloris effectibus desumuntur.

Scipionis natura, & mores.

lib. 26.

Quòd si oculos etiam in alios quotidie conijciamus, planè aduertemus, plures exacto in scientijs florere iudicio, quo solidiores eligunt, verioresque sententias, eos tamen in apprehendendo faciles, in agendo promptos, callidos, alacres, ac verbosos inter familiarium versari congressus, qualis me iudice extitit Leonardus Donatus Dux Venetiarum,

rum, cuius eloquentia optimarum artium momentis librata, cæterorum omnium in Senatu iudicia præponderabat: erat porrò linguarum ferè omnium notitia perpolitus: impiger, ardens, iracundus, peruigil, tàm in expediundis, quàm in apprehendendis rebus celerrimus, iudicij verò vigore tanto, vt eius consilia, ceu oraculi responsa, ab omnibus etiam exteris exciperentur. Nec latent animaduertentem homines in Veneta curia, & alibi aduocati munus obeuntes, qui rerum omnium acerrimi consultores existunt, ac tamen in agibilibus maximè viuaces, & impigri, non cunctabundi, ac hebetes euadunt Ita in aulicorum caterua huiusmodi census alios quamplurimos inuenias. Vrbanus VIII. nunc Pont. Max. hisce munitus naturæ præsidijs orbi micat vniuerso, ac poeticæ laude floret, quæ intensum exposcit calorem; attamen admirabile ipsius maximis in rebus iudicium norunt meliùs omnes, quàm hìc referre necesse sit.

Signa distinctiua ingenij, & iudicij.

Sanè rem hanc aliqua regula perstringere difficillimum est. Verùm illud satis innotescit, quòd ingenium, & iudicium duæ sunt distinctæ animæ rationalis potentiæ, quæ per distinctas etiam se promunt operationes. Ingenium quidem per cognoscendi, & inueniendi facilitatem: Iudicium per distinguendi, ac eligendi vigorem. Ex his igitur vtrunque oportet dignoscere. Contingit autem in aliquo vtrunque inueniri, quia calor cum frigore, humor cum sicco est adeò temperatus, vt vtriusque potentiæ actibus inculpatè deseruiat quod suprà in 1. lib. cap. 12. luculenter ostendimus. Frigidiores vt plurimùm quales Cato & Fabius, ac cæteri supradicti iudicio multùm, ingenio parùm sunt ornati: calidiores multùm ingenio, sed parùm iudicio, quales exempli gratia Florentini, & Galli. Reliqui vti Cæsar, ac Scipio calore quidem vegetiori, sed ad temperatum vergente præditi, sunt vtroque insigniti, iudicio, atque ingenio: per iudicium fiunt in speculando cauti, in agendo prudentes: per ingenium in speculando acuti, ac dociles, in agendo impigri, ac viuaces; non enim repugnat has facultates, & operationes, quæ inter se non admodùm distant, mensura quadam in primis, & secundis qualitatibus naturæ viribus adepta, in aliquo indiuiduo adæquari, vt etiam memoriæ præstantia, quæ idcircò cum vtraque interdum facultate optimè coit.

Memoriæ signa. *Cap. VIII.*

Vm in ſuperioribus bonam capitis figuram deſcripſimus, nonnulla memoriæ non contemnenda ſigna tetigimus: verùm ad perfectioris abundantiam doctrinæ, ſunt hic etiam alia ſubnectenda, quæ ab memoriæ natura, atque temperamento ſumuntur, necnon ab effectibus quibuſdam in corpore apparentibus. Ac ſanè cùm memoria ſit eſſentialiter vna, & eadem facultas cum phantaſia, ſolaque munerum functione diſtinguantur, videntur phantaſiæ tradita hucuſque ſigna, memoriæ pariter debere eſſe communia. Sed quia diſtinctum ob eiuſmodi munera obeũda temperamentum expoſcunt, ideò diſtincta ipſarum debent indicia aſſignari. Phantaſiam diximus requirere ſubtilius, ac mollius ob apprehenſionis facilitatem. Memoriam requirere ſiccius, ac durius, ex eius liquet natura, quæ in retentione, & phantaſmatum conſeruatione conſiſtit, ex quo Ariſt. lib. de mem. & reminiſc. eam habitum phantaſmatum definiuit, quod vulgarius loquendo ſignificat theſaurum rerum imaginum per imaginationem receptarum: habitus autem eſt diſpoſitio difficulter mobilis: quæ difficultas in humido dari haudquaquam poteſt, quia imagines ex eo faciliùs amouentur, vt patet imprimenti ſigillum in aquam, vel oleum. Verùm optimè datur in ſicco, ac duro, vt in cera, vel paſta, in quibus ſtabilis, & firma ſigilli remanet impreſſio; ideò nec pueri propè infantiam, nec ſenes valent memoria, quippe illi cerebrum humidius, quàm vt poſſit retinere, hi ſiccius, quàm vt poſſit recipere ſunt adepti: ſtat enim memoria in ſicco, & duro moderatiore. Hinc ſequitur, quòd ingenio præſtantes non æquè valent memoria, quia ingenio magis, (vt ſæpiùs oſtendimus) confert ſiccum ſubtile, ac igneum; memoriæ ſiccum groſſum, ac terreſtre: porrò ingenium verſatur in continuo, & alterno phantaſmatum motu, ob continuam, & ſucceſſiuam ipſorum ſpeculationem; quare figi rectè in memoria non poſſunt, quæ ab eorundem impreſſione, quiete, ac ſtabilitate perficitur: reminiſcentia tantùm eſt ingenij propria, quia rememorat cum ratione, ac diſcurſu, quod non facit memoria, quæ per ſolam phantaſiæ recognitionem impreſſas imagines rememorat ſine diſcurſu: propterea cũ reminiſcentiæ iungantur hi celeres, ac prompti rationis, & ingenij motus, idem etiam cum ingenio temperamentum expoſcit. Ergò ſigna temperamenti ſiccioris, ac durioris in cerebro, erunt ſigna memoriæ in aliquo exiſtentis: ſed quia cerebrum ſecatur in partem anteriorem, poſteriorem, ac mediam, Arabes aſſerunt, memoriam in poſteriori conſi-

Memoria quid.

Ariſt. lib. de mem.

Cur qui valent ingenio non valeãt memoria.

Reminiſcentia ſtat cum ingenio.

stere, phantasiam in anteriori, & intellectum in media, quorum sententiæ licet quamplurimi neotericorum aduersentur, asserentes has omnes facultates in vna, & eadem cerebri parte contineri, tamen non est omninò reijcienda, quia verè facultates animæ, licet in cerebro sint vbique cum ipsamet animæ essentia totum æqualiter cerebrum informante, tamen in vno eius loco, magis vna facultas conspicua fit, quàm in alio ob operationem, quam in illo tantùm exercet, non in isto, quo sensu distinctæ locis in cerebro facultates, rectè iuxtà sententiam Arabum statui possunt; optima quidem ratione, quoniam illæ facultates diuersis vtuntur ad operandum temperamentis; phantasia scilicet humido, memoria sicco, ratio mediocri, vt omnes confitentur, quæ in eadem, cum inesse nequeant cerebri parte, insunt in diuersis, ac illud quòd memoriæ deseruit inest in postera, in qua fuit consonum exerceri memoriam, quia primò imagines recipit phantasia, quare primus, & anterior ei locus debetur: mox eas inspicit ratio, quare secundus, ac medius ei meritò conuenit: tertiò in memoria reconduntur, quare illi tertius, & posterior necessariò assignatur. Huius itaque partis temperamentum est obseruandum pro dignotione memoriæ; & cum sit siccum moderatum, debet fieri tale per multam humidi admixtionem, quia memoria licèt præcipuè in retentione consistat, tamen multùm etiam indiget receptione, quæ per humidum fit; propterea neque debet cum frigido iungi, quia nimis indurans talem impediret receptionem; sed iungi debet cum vegeto calore, qui humidum cum sicco congruè nectens perficit memoriam, sicut cæteræ omnes principes facultates caloris virtute adiuuantur: hinc senes ob eius imminutionem in cerebro, diximus fieri obliuiosos, quod etiam Hippocrates lib. de sacro morbo asserit, lædi scilicet memoriam, quoties cerebrum refrigerari contingit: propterea iuuenes, ac ætatis medię homines, qui calidi sunt, & sicci, maximè omnium memoria valere animaduertimus. Calidi autem, ac sicci cerebri temperamenti signa superiùs ex Galeno retulimus, dum ingenio idem conducere demonstrabamus; at dispar quædam est ratio propter locorum in cerebro distinctionem; ingenium siquidem in anteriori, & medio viget, ac in eis magis requirit siccum molle, ac mobile; memoria verò viget in postero, in quo magis requirit siccum grossum, ac stabile, vt ait Gal. in ar. par. cap. 12. quia magis terræ commiscetur in organo memoriæ, quàm in ingenij organo, in quo magis aer, & ignis prædominatur.

Facultates locis in cerebro distinguuntur.

Cerebrū nimis refrigeratum caret memoria.

Ingenij, ac memorię organū in quo differant.

Hoc igitur memoriæ temperamentum præter signa loc. cit. allata, longè faciliùs, ac certiùs ab externis ijs deprehenditur effectibus, quos Arist. in Physiogn. recolit inquiens: Memores, qui habent superiora maiora, pulchra, & carnosa magis. Hæc signa sunt quodammodo contraria signis de ingenioso traditis, quæ fuere macrities supernarum partiū

sci-

ſcilicet humerorum, colli, & faciei; quare non videtur memoria ad calidum, & ſiccum redigi temperamentum, ſicut ingenium, ſed potiùs ad calidum, & humidum, quod pulchritudinis, carnoſitatis, & magnitudinis partium eſt parens. Attamen cùm dixerimus ſiccum memoriæ deſeruiens ex Galeno eſſe groſſum cum multo humido, & forti calore, non eſt eiuſmodi ſiccum, quod faciat macritiem, ſed robur, groſſitiem partium, & carnoſitatem, at citrà pinguedinem, quæ à calore fit remiſſiore, ac vnctuoſiore humido, vt in primo lib. cap. 16. comprobauimus. Ergo adeſt in ſupernis memoris viri partibus (vt ait Ariſt.) magnitudo, quia veriſimile eſt in ampliori, & capaciori loco, maiorem ſpecierum copiam cum ordine fixarum contineri, & vberiores quoque ſpiritus, qui ordinatim, & ſine confuſione moueri poſſint, dùm phantaſiæ tàm in imprimendis, quàm in relegendis ſpeciebus in libro memoriæ famulantur. Ac ſanè ipſa rerum experientia nos minimè fallit intuentes, vnumquēque memoria pollentem, caput plerumque magnum, & craſſum obtinere, præſertim in poſtera parte, quam protuberantem ſuperiùs requiri diximus: quod cum ego non ſemel animaduerterim, raro cognoui rem aliter ſe habere. Ita in canum ſpecie, quæ ſunt animalia calidi, & ſicci temperamenti, proindèque ingentibus pollentia memoriæ viribus, (vt omnes aſſerunt), ij præ cæteris ſunt memores, qui grandius habent caput, quibuſque ad perdicum, & qualearum venationes vtimur. Talis debebat eſſe canis ille, quem tradit Homerus, Vlyſſem hærum ſuum post longiſſimam viginti annorum perregrinationem domum reuertētem recognouiſſe, licet ſordidum, pannoſum, ac non modò corporis, ſed & oris habitu mutato, ignotum famulis, domeſticis, ac vel ipſi Penelope amantiſſimæ vxori; etenim primus ei canis de reditu, quà blandiendo, quà lambendo, memori quodā gratitudinis inſtinctu gratulatus eſt. *lib. 7. odyſſ.*

Addit porrò Philoſophus debere partes ſuperas in memori homine eſſe pulchras: pro quo non eſt intelligenda pulchritudo, quæ faciat hominem amoribus deditum, ac mollem, ſed eam, quæ in partium ſymmetria, & proportione conſiſtit; hæc enim bonas ſemper denotat animæ operationes, ſicut indecentia, & magnitudo capitis, quia indicat formatricem regere materiam non potuiſſe, indicat etiam animam in eo malè operari, quippe ab indigeſtæ materiæ copia propè obrutam. Demùm ait partes debere eſſe carnoſas, & hoc fit à temperamento calido, & ſicco moderato à multo humido, quia calor tale ſiccum flexibile diſtendere in carnem, eamque ſolidam poteſt, non tamen pinguem, quia vnctuoſitas illa, ex qua fit pinguedo à calore illo vegeto exſiccatur. Porta addit aures magnas, ſed cum referantur ad aſinos, qui nimis duræ ſunt carnis, ſolam indicant retentionem, at non receptionem, quæ mollitiem ſequitur; paruæ igitur non debent eſſe, ſed nec magnæ nimis.

lib. 1. Quintil. li. 2. cap. 2. Cyrus rex (vt ait Xenophon) corpore pulcherrimus extitit, decora facie, & optima capitis figura, qui propterea excellenti adeò præstitit memoria, vt singula, & immensa militum suorum nomina teneret, ac ex tempore redderet. I. Cæsar qui scribere, & legere simul, dictare, & audire, ac epistolas dictare quaternas, & si nihil ageret septenas solebat; facie paullò pleniore describitur à Suetonio in eius vita. Talis etiam fuit Clemens VI. P. Max. sui temporis Temistocles ab excellenti memoria nuncupatus. Puer ille Corsus transacti æui miraculum, non absimili debuit esse textura, quem refert Muretus infinita nomina Latina, Græca, Barbara, significantia, nihil significantia à se dictante excepta, statim referre consueuisse, & ab vltimo incipientem, sursùm versus ad primum denuò peruenisse, quæ post annum etiam se recitaturum pollicebatur, eodemque modo triginta alia sex millia nomina repetiturum. Huius herclè cerebrum instar illius ceræ mollis debebat esse, quam Socrates apud Platonem explicandæ memoriæ gratia excogitauit, cui conueniat illud Ouidij; lib. 10. Metam.

Plin. lib. 7. cap. 25.

M. Antonius Muretus li. 3. var. lect cap. 1.

in Theeteto.

Tractataque pollice multas
Flectitur in facies, ipsoque fit vtilis vsu.

lib. 5. var. epist. 22. Sed hæ sunt potiùs diuinæ, quàm humanæ prærogatiuæ, quia si nihil scimus (vt ait ille) nisi quod memoriæ commendamus, sanè huiusmodi viri perfectissima dotati memoria, videntur esse omniscientes, ac diuinum quoddam referre ex Cassiodori sententia dicentis: Magnum beneficium obliuionis nescire defectum, & quædam similitudo verè cælestium est, decursa semper habere præsentia. Hinc Alcander veterrimus Philosophus apud Plutarchum, Iouem, & memoriam Musarum parentes esse dictitabat: quam etiam apud Aul. Gell. sententiam Afranius poeta, mutato patre, matre retenta his intexuit carminibus.

lib. de educat.

lib. 13. c. 8.

Vsus me genuit, mater peperit memoria:
Σοφίαν vocant me Graij, vos sapientiam.

lib. 7. c. 24. Excelsum hoc memoriæ munus, nonnulli arte quadam parare conati sunt vt innuit Arist. tex. 153. lib 2. de anima: ex veteribus primus Simonides medicus Plinio teste: post ipsum Metrodorus Scepsius: deinceps etiam Cornificius, & ipse Quintilianus. Recentiùs Arnaldus Villanouanus, & Raimundus Lullus, ac cæteris præferendus D. Thomas Aquinas, qui omnes huius artis præcepta posteris reliquerunt. Cæterùm quidquid sit, si hæc ars in notabilem cederet hominum vtilitatem, non negligeretur, quod video fieri à doctis omnibus, fortè, quia optimam supponit memoriam naturalē; quamobrem futilis, & superuacanea videtur euadere, vt videtur etiam Mercuriali in sua practica medica.

lib. 11. c. 2.

2. 2. q 49. ar. 1. ad 2.

lib. 1. c. de mem. deperdita. Quod, vice huius artis memoriæ admodùm conferre arbitror, est, impressarū imaginū renouatio per meditationē, quæ ex Arist. sententia im-

pen-

pēſiùs figit eas in memoria, ſicut ſigilli renouatio obliteratā propè figuram in cæra reſtituit, & fortiùs imprimit. Hoc ſtudium Quintilianus maximam appellat artem loc. cit. ac Plutarchus lib. de liber. educat. bonam memoriam, exercitatione meliorem, non optimam bonam fieri affirmat. Pythagoras apud Laertium adoleſcentibus, quos domi alebat, præceptum inter alia maximum tradidit: exercendā eſſe memoriā. Ità Cato Maior per dies ſingulos, audita, lecta, & acta veſperi rememorabat. Præter hoc exercitationis ſubſidium, aliud memoriæ deſeruiat ab omnibus vſurpatum, nempe index per alphabetum rerum ſingularum, quas in dies quiſque audierit, aut legerit. Thamus Ægypti Rex apud Platonem hoc improbat, quòd ea, quæ in ſcriptis recondimus, memoria cuſtodire definimus, & ipſa ſecuritate negligentiores facti dimittimus: ad quod etiam reſpiciēs Seneca, dubitat neſcire ſe, an certior memoria ſit, quæ nullum habet extrà ſe ſubſidium. Ac Druides olim Gallorum magiſtri, & ſacerdotes adoleſcentibus apud ſe miro integritatis, & doctrinæ plauſu educatis, vetabant quæ à ſe audirent literis commendare, ne ijs confiſi minùs memoriæ ſtuderent. Attamen, quia rariores ex hominibus excellenti memoria dotati inueniuntur, ſed plerique laborant mediocri, ac labili, quis non intelligit ſolam exercitationem ad ipſam reparandam non poſſe ſufficere? alijſque præterea indigere adminiculis, ne in immenſa rerum diſcendarum varietate, ſtudiorum fructus, obliuionis incommodo pereant? Huic ſuccurrunt familiares libri per indices congeſti, vbi tanquam in theſauro rerum ſelectiorum capita reponuntur, quibus ad libitum vti quiſque poſſit. Hæc fuit apud viros clariſſimos probata memoriæ adiuuandæ ratio: hæc vtiliſſima ſtudendi norma, quam optimè omnium edocet Franciſcus Picollomineus in percelebri de rerum definitionibus opere. Et hoc eſt, quod nonnulli aiunt, longè minus eſſe malum homini carere memoria, quàm ingenio, quia illius defectus ſaltem per domeſticos libros ſuppletur; huius autem defectus nulla vix poteſt induſtria reparari. In eo tamen ego ab his diſſentio, quòd ſatius interdum ſit valere memoria, ſcilicet in agibilium vſu, quorum cum recta ratio ſit prudentia, fulcitur ea mirabiliter à memoria, quæ videtur quodammodo magiſtra prudentiæ, quia ex retentione præteritorum, ſuggerit rerum experientiam, ex qua homo fit prudens; libri autem nequeunt ipſum exactè talem efficere ſine virtute congenita. Ingenium ad hos actus non æquè confert, ſed ad ſpeculatiuos, in quibus ratiocinandi celeritas, & acuties eſt neceſſaria. E contrà memoria in his videtur minoris eſſe momenti, reſpectu ingenij. Ceterùm ſatis ab inſtituto digreſſi ad cætera ingeniorum ſigna examinanda reuertamur.

lib. de mem. c. 2.

li. 8. in eius vita.

in Phedro, & in Timeo.

epiſt. 88.

Cæſ. lib. 6. de bell. Gall.

Memoriæ remedia.

in prohemio

Memoria eſt magiſtra prudentiæ.

De

De signis ingeniorum particularibus, ac primùm Metaphysicorum, ac Theologorum. Cap. IX.

Væ methodus fuit à nobis obseruata in venandis cõmunibus ingenij signis, ea nobis inseruiet ad venanda signa ingeniorũ particularia, vt scilicet hæc primùm à causis, mox ab effectibus hauriantur. Causæ probabiliores vniuscuiusque ingenij, fuerunt à nobis expensæ suprà in 2. lib. cap. 4. & seq. vbi eas esse temperaturas specificas quatuor humorum nostri corporis asseruimus, ex quarum varijs gradibus, variæ ingeniorum resultant differentiæ, seu variæ ad hanc, vel illam scientiam habilitates. Effectus sunt quædam in corpore notæ, quarum contemplationem ingeniorum scrutator, ex arte Physiognomica debet eruere. Sunt igitur ab ijs temperaturis, & ab his notis singulorum ingeniorum signa deprehendenda. Cæterùm statim occurrit ex Arist. dubitatio probl. 6. sect. 18. vbi ait quemlibet eligere sibi potiùs artem, vel inhonestam, in qua se præstare posse persentit, quã honestam, in qua diffidit se præstare. Ergo cùm hæc electio pendeat in vnoquoque ab insita cognoscendi facultate, superuacanea videntur esse omnia signa, quæ quis doceat, singulorum propensiones, & indoles dignoscendi, quò applicari propriæ possint arti, vel scientiæ, obtinet enim in se quilibet huiusmodi vim dignotionis. Soluitur tamen hæc difficultas ex eo, quòd Arist. considerat istam vim in ijs, qui habent eligendi potestatem, quales procul dubio sunt adulti, qui internas suas cum exactè percipiant inclinationes, habent liberam se applicandi electionem, quippe mentis valent vigore: nos quia consideramus istam vim potissimùm in pueris, qui ex mentis imbecillitate ipsam obscurè percipiunt, nec proinde sunt in statu liberæ elctionis; ideò sunt à nobis tradenda signa illius cognoscendæ, vt quem ipsi præstare nequeunt electionis actum, nos ab initio præceptis, & institutione supplere valeamus.

An quilibet sentiat suã ad scientias propensionẽ.

Offertur itaque primò dijudicanda indoles, quam quis habet ad Metaphysicam, ac Theologiã, quam vt ex causis percipiamus, repetendum est, quòd calor ingenio conferens cum à temperato magis vergat ad excessum, quàm ad defectum, potest hic excessus vel in primo, vel in secundo, vel tertio gradu (de quibus in 1. lib. cap. 12.) reperiri, ac in materia vel sicca magis, vel humida fundari, ex qua caloris, & materiæ varietate, varij etiam resurgunt temperamentorum gradus, qui varias constituunt ingeniorum species. Diximus autem superiùs calorem in primo gradu, seu bilem prædominantem, æqualibus sanguinis, & melanco-

Ingeniũ metaphysicorũ quomodo ex suis causis dignoscatur

lancoliæ partibus ingenium ad Metaphyſicam, ac Theologiam habile conſtituere ob allatas ſuprà rationes cap. proprio quas hîc referre fôret ſuperuacaneũ: eſt hæc temperies calida, & ſicca parùm à temperato recedens, cuius quidẽ ſigna ſunt præſertim in cerebro, & corde ſpectanda, quæ ſunt præcipuè ingeniorum ſedes, traditaque ſunt proximè in hoc libro fusè cap. 1. & 2. vbi etiam ſpirituum cum hac temperie iunctorum conditionem expendimus. His verò internarum cauſarum ſignis, ſi & alia ex cauſarum externarum cathalogo ſumpta iungantur, maiorem huius indolis coniecturam aſſequemur, puta ſi quiſpiam ſub aere calido, & ſicco ſit natus, ſi in regione huiuſmodi ſtudijs addicta, vt Hiſpania, ſi ex parentibus ſubtili præditis ingenio, ſi in ijſdem ſtudijs fuerit educatus, quales familiæ Thomiſtarum, vel Scotiſtarum alumni, ex quibus, & alijs huiuſmodi generis, ſicuti pro ingenio in generali noſcendo indicia deſumi docuimus; ita pro eodem in particulari detegendo, non incaſſum ſumi poſſunt.

Cæterùm ab effectibus in corpore apparentibus eadem certiùs percipietur indoles, quod etiam ab antiquis factitatum non ignoramus, aſſerente Iamblico, Pytagoricos ſuo in gymnaſio diſcipulos recipere non eſſe ſolitos, quorum ex vultus, & corporis lineamentis ad ſcientias habilitatem, & indolem non agnouiſſent. Apud Indos pariter Catheos, & Brachmanes ait Sabellicus, in vſu fuiſſe natum infantem poſt duos menſes in publico concilio exhibere, cuius indoles ſi bona cenſebatúr, bonis etiam diſciplinis educandum ſuſcipiebant, ſin minùs, vel exponebant in ſiluis, vel in publico enecabant. Præcipuum igitur vniuſcuiuſque particularis indolis indicium erunt interni quidam naturæ motus ad eam ſcientiam, vel artem ad quam inſtinctu ſe percipit habilem; ſicut enim felles vix grandiores facti ad mures captandos nullo duce trahuntur, & canes venatici ad lepores vi ſua proſequendos impelluntur, ità quiſque hominum, vel in pueritia latentibus excitus igniculis ad certum rapitur obiectum, & efficit aliqua, per quæ anima ſuam vltrò detegit propenſionem. Hoc animaduertere ſolertis erit ingeniorum indagatoris. Virgilius puer adhuc poeticam exercere cæpit, vt refert Donatus in eius vita, vnde flos immaturus extitit ſubſecuturi fructus argumentum. D. Auguſtinus anno ætatis duodecimo, & Logicis, & Rhetoricis Ariſtotelis libris ex ſe met ipſo ſtudere cæpit, ex quo incredibile ipſius contra hæreticos diſputandi robur, & ad ſcientiarum ſubtilitates aptitudo pandebatur. Origenes puer Leonidem parentem ſuum, qui fuit epiſcopus, ſæpè de abditis ſcripturæ ſenſibus interrogabat, quod præcellens eius in rebus Theologicis ſignificauit ingenium: ita in alijs quotidie obſeruare licet, qui pueri adhuc detegunt inſitum ad hanc, vel artem, vel ſcientiam inſtinctum, quod idem de obnoxijs ad Metaphyſicam,

lib. 9. Ænead. 4.

Quiſq; detegit ſuam indolem.

lib. 4 cõfeſſ.

Euſeb. lib. 6. cap. 3.

ac Theologiam ingenijs est dicendum.

At verò nec alia desunt huius propensionis argumenta; si enim ad vtramque scientiam insigne, acutumque requiritur ingenium, & cum hoc raro fęlix sociatur memoria, iuxta doctrinam sæpius iactam, sequitur pueros memoria pollentes hisce raro esse habiles scientijs, in quibus ingens disputandi, distinguendi, apprehendendi requiritur vigor, qui est ingenij proprius, & ad rei nouæ pertinet inuentionem, minimè ad rei veteris in arca memoriæ impressæ dignotionem, quæ in alijs, vt in Grammatica, & Iurisperitia potissimùm exercetur, in quibus ægrè locum habet inuentio. Iccircò Quintil. ait memoriam esse præcipuum ingenij signum ad Eloquentiã idonei, vt in qua memoriæ vis est summopere necessaria. Et ex hoc sequi videtur quòd pueri multùm loquentes cum forti polleant memoria non sunt ad Metaphysicam habiles, quod herculè rationi cõuenit, quia Metahpysica complexio stat in calore primi gradus, eloquendi verò temperies hunc transcendit, attingitque secundum caloris gradum. Ac licet suprà quàmplurimos Theologos, ac Philosophos facundissimos recensuerimus, non per hoc tamen facundia euadit harum scientiarum indicium; quippe aliud est non repugnare Theologi, & Philosophi naturæ facundiam, quod ibi contra Huarthem probandum suscepimus hoc inficiantis, aliud quòd facundia indicet in pueris ad eas scientias propensionem: non enim hæ inter se propositiones cõuertuntur. Propterea D. Thomas, qui omnium Metaphysicorum, ac Theologorum exemplar esse potest, vel in iuuentute taciturnus fuit, vnde bos mutus à condiscipulis vocabatur.

Memoria magna est signum negatiuũ ingenij Theologici.

Multum loquentes non valent genio ad Metaphysicam.

Præter huiusmodi signa, nec spernendum est aliud à Logicæ apprehensione desumptum, quam si facilem puer præsetulerit, suam etiam testabitur ad Metaphysicã habilitatẽ. Est enim Logica Metaphysicæ subalternata, quia recipit ab hac principia probata, quæ ipsa probare non potest, sicut Logica Metaphysicæ suggerit regulas instrumentorum, seu demonstrationis, definitionis &c. sine quibus illa intelligere non potest rectè sciat, nec ne. Qui ergo in Logica celeriter profecerit, iàm magnã Metaphysicæ partem hauserit, proindeque suam ad hãc scientiam indolem patefaciet; sicut è contra qui ad Logicam fuerit inhabilis, nedum in Metaphysica, sed neque in alia speculatiua scientia, notabiliter vnquam proficere compertissimum est. Quia (vt verè ait Albertus) Logica est, „ quæ à phantasijs quæ videntur, & non sunt, liberat, errores damnat, fal„ sitatem ostendit, & lumen rectum in omni opere contemplationis præ„ bet. Et antea D. Augustinus eam artem dixerat esse artium, scientiam „ scientiarum, qua aperta omnes aliæ aperiuntur, qua clausa clauduntur. Hinc fortè factum vt in omnibus gymnasijs, adolescentes ante aliarum grauiorum disciplinarum captum Logicę applicentur, quò ipsorum

Profectus in logicis indicat indolem Metaphysicum.

Magn. li. predicab. c. 3.

rum ingenia, velut ad Lydium collisa lapidem comprobentur, indeque suam præceptoribus ad eminentiora, præstantioraque detegant vel indolem, vel ineptiã. Dixi adolescentes, quia si pueri suprà septimum annum, & infrà decimum quartum in Logicæ subtilitatibus, vel alijs intellectus muneribus summoperè enituerint, signum futuri in scientijs progressus euadet incertum, propterea, quia cum tanta in puero præstantia, nonnisi à præmaturo quodam, ac violento caloris luxuriantis impetu fiat, multùm durabilis non est, quapropter multo non interiecto tempore dissolutus elanguet, nec viuidi ampliùs illi emicant in corpore spiritus, qui intellectus adaugeant vires, sed frigidiores effecti, stuporem, & inscitiam inducunt. Hoc multis contigisse tradunt historiæ; præ cæteris Hermogeni rhetori eximio, qui ætate annorum duo de viginti, cum fælicissimo præstiterit ingenio, & ad probatum illum de formis dicendi librum conscripserit, posteà maior natu factus, obtusa mentis acie ferè semiamens est redditus. Hùc respicit adagium illud: Odi pueros præcocis ingenij, super quo Alciatus Emblema elegans concinnauit. Neque mentiri edocent etiam plantæ, quæ intempestiuo vigore fructus dùm proferunt, ad maturationem eos non deducunt, & quæ si primis annis magnam ipsorum copiam ediderint, medijs, ac posternis omninò deficiunt.

Nimia subtilitates Logica in puero improbãtur.

Pueris non cõuenit multum sapere.

Ea igitur erit optima puerorum indoles, quæ non præferat sapientiæ flammam plùs nimio micantem, citòque in auras solubilem, sed scintillas duntaxat, velut ex vmbris imperfectæ pueritiæ transfulgentes; temporis enim progressu eas in maximam euasuras ingenij lucem, quisque non iniuria coniectari potest.

Huiusmodi indicijs addunt nonnulli esse hominis acuti intellectus ferè proprium malè scribere, ac legere, quod quotidiana obseruatione conuinci aiunt præclarissimorum hominum, qui caracteres adeò formant inconcinnos, ac deformes, vt vix legi, vel ab attentissimis queant: ac memini me iam colloquia per epistolas cum clarissimo huius æui Theologo serentem, eas obscuris adeò caracteribus scriptas accipere consueuisse, vt velut Arabicis formulis constare viderentur, ac præterea obliquis omninò in pagina scriptæ versibus, folium me pro legendo cogerent inflectere. Qua ex re profectò magna tunc admiratione capiebar, qui causam huius effectus nondùm animaduerteram, quæ mihi postmodum perquirẽti succurrit, scilicet cum huiusmodi homines subtilibus, ac celerrimis sint referti spiritibus, tàm in legendo, quã in scribendo prompto mentis motu præcurrunt, & oculorum, & manus operationem; quare vtraque pars huiusmodi velocitatẽ non assequens labitur, & lapsum phantasia non aduertit, vtpotè ijsdem celeriter delata spiritibus ad alios, atque alios subindè rerum formandos conceptus.

Homines magni intellectus malè scribunt, & cur.

Præterea neque omittendum est facultates illas omnes, quæ à calore secundi gradus perficiuntur, si in aliquo aliqua insit, ingenium ostendere subtilitatibus, rerumque speculationibus minùs idoneum, quia cùm sit huiusmodi calor aliquantò maior intensiuè, vt potè fundatus in materia adustiore, & crassiore, ac sit etiam maior extensiuè, quia vis eius, ne dum ad speculationem, sed etiam ad effectionem extenditur, sequitur intellectum ab ipso impensiùs commoueri, adeò vt licet quodammodo fiat acutior, tamen ad iudicandum non sit aptus, perinde ac in temperie calida primi gradus, docuimus enim semper iudicium remissiori calido gaudere. Ingeniũ Metaphysicis aptũ sufficiẽtem assequitur subtilitatem à calore, qui temperatum nonnihil excedat, cùm quo etiã stare optimum potest iudicium, quod in speculando maximè requiritur, & si dicas, quòd phantasia parùm ab hocce gradu perficitur, vt quæ intensiorem requirit calorem, proindè imperfectiorem etiam esse intellectum, qui sicut à bona eius conditione perficitur, ita à mala deprauatur. Respondemus phantasiæ perfectionem consistere in latitudine quadam, siue in duplici eius actione, immanente scilicet, ac transeunte: illa vt in 1. libro diximus cap. 10. in sola interna cognitione sistitur, hæc in externa actione, & effectione. Interna actio perficitur à calore temperato: externa à vegetiore. Pro metaphysicis igitur ac theologis, alijsq; subtilibus studijs, sola sufficit internæ actionis perfectio. Pro alijs disciplinis vel artibus ad opus relatis, requiritur perfectio externæ, quam nonnisi adauctus confert calor in secundo gradu. Ergo ad picturam habilitas, & ad poesim, & ad mechanicas, & ad politicam, & ad negotiationem mercaturæ, vel etiam practicæ medicinæ, vel musicæ, vel artis militaris, vel statuariæ, vel cosmeticæ, (quæ est ornatus, vel cultus corporis nimius), vel aulici exercitij, vel vrbanæ salsæque dicacitatis, signum erit ingenij plerunque ad speculatiuas functiones inhabilis, quia hæ singulæ suis in actibus calore gaudent vegetiore, quàm ad solius intellectionis officium requiratur.

Ingenia quę proficiũt in actiuis non valẽt in Metaphysica.

Huarthes addit iactantiam, & ventositatem quandam idem inhabile ingenium significare, è contrà nihil magis notare robur intellectus, quàm sui contemptum, spiritusque abiectos; quia ventositas fit ab vno gradu caloris, qui optimè coit cum humiditate, quam cum resoluere non possit excitat in flatus, vnde tumor quidam, & fastus; intellectus autem humiditate non perficitur, sed siccitate. At verò suprà ostendimus, quomodo iactantia optimè viris ingeniosis conueniat; quia nimirùm constant partibus subtilibus, & aereis, ex quibus fit ventus, tùm quia constant plurima melancolia, quæ ventosissima est ob partium inæqualitatem. Itaque labitur hic auctor excludens ab ingenioso iactãtiam, & ventositatem; Verum est eam in viro iudicij robore prædito

Abiectio sui indicat genium Metaphysicum.

Cõtra Huarthem.

rariùs

rariùs inueniri; quippe hoc magis viget in humiditate grossiore, & phlegmatica cum calore temperato, qui non multùm ipsam commouet ad ebullitionem, quare nec multum excitat vaporem, qui tumorem faciat. Porrò loquitur sibi contraria idem auctor, nam Hispanicam nationem, ex qua ipse prodijt, ad Metaphysicam, ac Theologiam scholasticã omnium aptissimam iudicat, nullam tamen turgidiorem, ac iactantiorem, cum ipsemet asserit, tùm nostrates agnoscunt: non igitur abiectio sui est intellectus ad Metaphysicam habilis argumentum; sed potiùs iactantia: est quidem abiectio cuiusdam iudicij, seu prudentiæ in moralibus actionibus signum, quoniam ea notat frigiditatem, quæ pacatos progignit spiritus, non feruentes, qui elati animi semper auctores existunt: hanc autem frigiditatem esse prudentiæ vtilem, satis superiùs declaratum est. Asseret quispiam Hispanos iudicio plurimùm valere, ac tamen sunt etiam iactabundi: erit igitur ne dum abiectio, sed iactantia iudicij signum. Dicimus quòd iudicium vel fit à phlegmate moderato, vel à moderata melancolia, siue à paruo eius excessu: in primo tanta non adest ventositas, quia calor satis phlegma cæteris adæquat humoribus, vt in Italis, ac præsertim Venetis, qui propterea sui potiùs contemptum, quàm fastum exercent: in secundo magna fit ventositas, quia melancolici sunt ventosi, quales Hispani, ac tamen iudicio valent, ob huius humoris crassitiem, ex qua vim acquirunt rerum pondera diutiùs, & solertiùs æstimandi. Quia verò istorum iudicium magis consistit in astu, & vafritie, qualis vulpium est, illorum verò in iusto rerum examine, ac distributione, qualis elephanti attribuitur, ideò certius euadit boni iudicij signum abiectio, quàm iactantia, quæ magis ostendit ingenium. Verùm transeamus ad signa delitescentis in aliquo mathematicæ habilitatis.

Iudiciũ & iactantia quomodo coeant.

Veneti cur polleant iudicio.

Mathematicorum signa & Physicorum. Cap. X.

SI Mathematici melancolia sunt præditi adustiore, ideòque crassiore, (vt superiùs demonstrauimus) quàm sint Metaphysici, qui moderatiore cõstant, sequitur ad illos pertinere melancolici temperamenti signa, quod in partibus ingenio dicatis insit, quales præcipuè sunt cor, & cerebrum, nec non hepar, & spiritus; huiusmodi autem signa suprà in huius libri 1. & 2. cap. recoluimus. Eò igitur te referes, vt huius temperamenti, calidioris nimirùm, & siccioris, proindeque aliquantò crassioris haurias indicia. Verùm, quia licet signa humorum, ac temperamentorum generalia sint non omninò difficilia, tamen signa graduum temperamen-

torum, quæ sunt particularium ingeniorum causæ, sunt apprimè implicata, & cognitu ardua, ideò in horum indagine multùm olei, & operæ non teremus, multò namque vtilius est ab euidentioribus quibusdam, quales sunt externæ causæ, ac effectus in corpore sensati hominum indoles expiscari, cuiusmodi methodũ etiam suprà in Metaphysicorum inquisitione secuti sumus.

Signa quædam cõmunia Mathematicorum.

Ab externis igitur causis venabimur mathemathicum ingenium, æstimantes aeris, quem quisque hauserit conditionem, si nimirùm sit calidus, & siccus, non caliginosus, & crassus, sed leuis, ac perspiratus, qualis in Gallia, vbi Mathematicæ, præsertim mechanicæ vigent, & in Ægypto, vbi semper floruit Astrologia, Geometria, Arithmetica, Prospectiua: porrò si nationis, vel vrbis institutum fuerit huiusmodi studijs indulgere, vt Græcorum, qui pueros in Mathematicis exercere ad ingenij subtiliationem solebant: si etiam ex parentibus Mathematicæ studiosis sit genitus; ac demùm si ex lege, consuetudine, vel alia huiusmodi causa huic scientiæ fuerit addictus, non insulsè de ipsius pronunciabimus propensione. Ab effectibus autem eandem coniectabimur, si præcipuos illos, internosque animaduertemus in puero motus, quibus ad huiusmodi scientiam trahitur; natura enim ipsa insitam in omnibus vim dictare videtur, vti suprà de metaphysicis ostendimus; nec fieri potest, quin pueri ad ipsam procliues, vel de syderibus libenter præceptorē non audiant loquentem, vel machinas aliquas interdum construere gestiant, quibus suam in opificijs detegant præstantiam, instar ignis, qui non potest abscondi, vt ait Ouidius.

Quis enim celauerit ignem?
Lumine qui semper proditur ipse suo;

Sic ligneas construebat sphęras Archimedes puer: sic Ioannem de Monteregio Mathematicorum sui temporis principem, tradunt à primis vsque annis nocturna syderum inspectione oblectari solitum.

Instinctus ĩ pueris exemplis probãtur.

Ego etiam puerum vix nouem annorum bubulci olim mei filium, cum mira aues industria captare cernerem, confectis ligneis quibusdam arculis, ominatus fui in venaticis præstantissimum fore, quod verè contigit, quippe nec aues, nec lepores, nunc ab eius se possunt insidijs vindicare. Andreas Palladius Vicentinus architectus omnium celeberrimus, cum puer scalpendis incumberet lapidibus, ac fortè in extruendo palatio Io. Georgij Trissini poetæ clarissimi laboraret, audiens ipsum Georgium architecturæ peritissimum, sæpiùs ex artis præceptis cæteris imperantem, ita singula fidis condidit auribus, vt mox proprium erudiendo magistrum, cuius tunc erat famulus, omnes in sui stuporem pertraheret, vnde ab ipso Io. Georgio incitatus, ei se arti ante decimũquartum annum totus deuouit, in qua principem postea locum obtinuit.

Idem

Idem ferè in alia arte huic proxima contigisse ferunt Titiano pictorum omnium coripheo, qui filius rustici Cadubrio in oppido cum esset ortus, interdum boum custodiæ vacans in agris, ipsorum formam in humi puluere delineare cum baculo consueuerat, quod cum casu semel Pordenonus eius regionis pictor insignis aduertisset, egregium pueri genium subodoratus, patri suam obtulit pro eius institutione operam, ac exinde apud se habitũ, supremũ tandem vidit artis culmẽ attingere.

Promunt verè se statim abditæ inclinationum vires, quæ attentiùs aduertentem in pueris non effugiunt: propterea maxima herclè, ac regia hæc est indoles dijudicandi via. *Verissima regula iudicã di indolem puerorum.*

Cæterùm alia vtilissima signa Mathematicum demonstrantia genium sunt illa omnia, quæ genericè de ingenio dignoscendo tradidimus, nisi quòd ingenium cum maiorem sui perfectionem acquirat à moderata melancolia, quàm ab adustiore, signa etiam illa sunt remissiora, quàm in Mathematico, cuius melancolica temperies magis à temperato recedit, proindèque calidiorem, ac ficciorem attingit. Ergo habitus corporis, color, facies, statura, mores, caro, partes corporis, & aliæ conditiones, quæ in ingenioso moderatæ insunt, in mathematico erunt intensiores, siue magis ad calidum, & siccum vergentes, qua vna duntaxat maioris, & minoris ratione, ingeniosi, & mathematici signa differunt; nulla siquidem omninò est scientia, in qua clariùs vis ingenij colluceat, quàm mathematica, in qua cælorum commensurationes, astrorum distantiæ, ac motus, terrarum omnium magnitudines, situsq; percepti, & innumeræ machinarum nouitates in aquis mouendis, vel sistendis, in militaribus, rusticis, ac ciuilibus functionibus, & infinitæ propèmodum in arithmetica numerandi rationes, singularem cunctis inferunt admirationem: propterea Cardanus lib. 11. de subtil. ait, quòd sicut memoria verborum serie, ac iudicium rerum naturalium intellectione, ita ingenium Mathematicarum præsertim captu probatur; ex quo per antonomasiã viri ingeniosi nomine à vulgo, & principibus decorantur illi, qui varijs opificiorum inuentis præcellunt, minimè qui vel musica, vel pictura, vel statuaria, vel alijs huiusmodi artibus præstãt, in quibus tamen ingenium multoties admirandum præfert vigorem. *Mathematici censentur cæteris ingeniosiores.*

Quòd attinet ad physicos diximus in 2. lib. cap. 4. ipsorum temperamentum esse melancolicum, & phlegmaticum; erunt igitur istorum signa, quæ melancoliam, & phlegma indicabunt, sed præponderabunt melancoliæ signa, quia hic humor in physicis respectu phlegmatis præualet, aliâs ignauum nimis esset istorũ ingenium iuxta ipsius phlegmatis naturam. Ergo supponendo ingenij genericè sumpti signa, pro physico etiam temperamento venando inseruire, non aliter ac pro mathematico (sunt enim ea melancolici, vti diximus, temperamẽti signa), percurre-

curremus alia, quæ ab externis causis ad indicandam physicam indolē desumuntur non omninò superuacanea: etenim si quis Athenis fuisset ortus, quis ipsum fore Philosophum denegasset? si in familia D. Thomæ, vel Scoti, vel Iesu commoretur, quis ipsum physico pollere instinctu non coniectetur, vt in quibus perpetuis huiusmodi studijs ingenium excitatur, & fouetur? Ita si quis cū Physicis colat societates, si libenter Physicos perlegat libros, & alios de Physicis agentes libenter audiat, non insulsè pronunciabimus, hunc insitam ad physicam gerere propensionem, quòd alias etiam huiusmodi causas expendendo tutiùs consequemur.

Duo præcipua signa dignoscendi physicū ingenium.

Verum quæ præter ista maximè valent pro noscendo huiusmodi genio duo sunt, nempe quædam in inquirendis rerum causis curiositas, nec non ingenitus iudicij vigor, quem quisque in rerum singularum tractatione præfert. Prima est indubitabilis significatio ex eo, quòd cum physica scientia in vnis rerum naturalium causis inquirendis versetur, probabilissimum est, animum huius inquisitionis auidum arcanam promere vim suam, qua facilè causarum capax reddi potest, ac proinde naturalis scientiæ illarum cognitioni dicatæ; sicut enim curiositas, si rerum sit inutilium, nec ad rem propriam pertinentium, damnanda est, quippe vt ait Plautus in Sthyco.

Curiosus nemo est, qui non sit maleuolus.

Ita si rerum sit naturalium, & excellentium, debet summoperè commendari; refert enim verum Philosophiæ genium, qui in sciendi amore consistit, & hac vna tot pulcherrimæ scientiæ, totque rerum altissimarum dogmata sunt inuenta. Ideò nullam referre censetur ingenij habilitatem ille, qui huiusmodi cupidine non titillatur, sed indocilis, & ignauus habetur. Vnde Petrarcha in dialogis ait: Omnes, qui sunt, quique

Dial. 41.

" erunt, aut fuerunt virtutibus aut doctrinis clari, non posse vnum inge-
" nium accendere, nisi aliquæ intùs in animo scintillæ sint, quæ præcepto-
" ris spiritu excitatæ, & adiutæ generosum discendi fomitem arripiant.

Hoc inquirendi, discendi, & præceptorem interrogandi desiderium in pueris si mensuram non excedat, est signum ipsius etiam Aristotelis auctoritate firmatum, egregias dignoscendi indoles in singulis disciplinis. Interrogatus enim semel (vt perhibet Laertius) quo pacto posset intelligi, vt discipuli forent in scientijs præstantes: si (inquit) præcedentes grauiter insequantur, sequentes non morentur: quo sanè mirabili responso voluit innuere pueros, non tàm debere facilè, ac promptè docētium haurire præcepta, quàm studio, & ardore quodam ea persequi, nam insequi præcurrentem, quandam absque dubio denotat sedulitatem, & assequendi cupidinem: assecutio verò per vnam expletur discendi curiositatem & amorem in habili flagrantem ingenio. Alterum phy-

Curiositas i pueris probanda.

lib. 5. cap. 1.

Iudiciũ maximè indicat physicos

ſicæ indolis ſignum ducitur à fomite naturalis iudicij, quod in aliquo inſit: Phyſici non ſunt inuentores, nec rerum nouarum effectores, vt Mathematici, præſertim mechanici, ſed res ſolummodò prout exiſtunt iudicant, neque accidentia per abſtractionem à corporibus intelligunt vt illi, ſed per naturalem ipſorum in corporibus permanentiam, nihil innouando, vel addendo, ſed ipſorum ſimplicem naturam, & eſſentiam, vt etiam corporum indagando, cum veritatis, & falſitatis diſcretione, ad quod verè multùm confert iudicium, ſiquidem ingenij munus magis in inuentione conſiſtit, quæ licet etiam à Phyſicis exerceatur, qui nouas quotidie inueniunt opiniones; tamen, quia hæ omnes dirigi videntur ad quoddam veritatis, aut falſitatis iudicium, in quo ſiſtuntur, ideo magnum in Phyſicis habet momentum. Ergo qui pueri pollebunt iudicio pro ætatis ſuæ ratione, ad phyſicam etiam habiles non immeritò cenſebuntur: deprehendetur hoc etiam per ſigna ſuperiùs abundè tradita in hoc lib. cap. 7. vbi notas ſingulas dignoſcendi melancoliam cum debita phlegmatis portione mixtam attulimus, in qua vtriuſque humoris proportione, quæ etiam pro Phyſicis facit fundatur iudicium.

At verò non eſt præter iſta duo omittendum, quòd profectus puerorum in logicis eſt maximum indicium futuræ in Phyſicis excellentiæ, quippe cum Logica ſit inſtrumentum ſciendi, nec ſciamus, niſi per cauſas, & rerum cauſæ pręſertim in Phyſica diſcutiantur, ſequitur quòd Logica præ cæteris phyſicæ deſeruit, tanquam proprium ipſius inſtrumentum; vt propterea qui rectè ipſum poſſideant, videantur & ipſius finem facilè conſequi poſſe, qui eſt ſcire, quod in phyſica potiſſimùm ſcientia quæritur. Verum eſt, quòd ſi puer ad nimias ſillogizandi ſubtilitates inclinet, quæ moroſiùs in logicis à nonnullis interdum ſcholaſticis excoquuntur, quia hoc Sophiſticum ſapit ingenium, non eſt pro rectè philoſophando bonum, quippe magis hoc rerum ſectatur circumſtantias, quàm eſſentias, & magis apparens, quàm verum, & magis fucatam, ac deceptoriam doctrinam, quàm ſolidam, & perfectam, quare Plato in Sophiſta eam redarguens inquit. Eſſe venationem iuuenum illuſtrium, ac diuitum, quæ fit per artem conciliandi, capiendi, acquirendi, priuatim mercedem expetentem, pecunias exigentem, eruditionem oſtentantem. Et Ariſton dicere ſolebat ſophiſtarum argutias eſſe telis aracnearum ſimiles, quæ multo conſtant artificio, ſed minima vtilitate. Ac dignoſci huiuſmodi homines ait Alex. Aphrod. quòd fallacium argumentorum genus ex rerum vocabulis ſumptum in primis exquirunt, & argutiores concluſiunculas ex æquiuocis nominibus conſtruunt, quibus veritatem obumbrando ſapientiæ opinionem aucupantur. Hoc argumentandi genus ſemper hęreticis fuiſſe familiare Tertullianus lib. aduerſus Hermog. aſſerit; ac ſanè ſi tot ipſorum recentes

Sophiſtarũ ingenium.

P. Man. lib. 8. Apophteg. lib 1. de reprehẽſ. Sophiſt. cap. 2.

Hæretici argumẽtãtur ſopliſticè.

ineptiæ

ineptiæ aduersus Catholicam fidem excurrantur, ex vna, eaque inani pendere vocum interpretatione percipietur. Gerentes igitur hanc indolem pueri, ne dùm physicæ, cæterisque scientijs erũt inepti, sed Reip. in posterum deterrimi, vt qui dialecticis quibusdam, & captiosis dicterijs ieiunas imperitiorum mentes replendo, praua in vrbibus serunt altercationum semina. Moderatus itaque debet ipsorum esse ad logicam genius, siue in ijs debet esse potiùs facilitas eam capessendi, quàm æstus, & alacritas nimia exercendi; vt enim eius ignoratione frigescunt ingenia, ita nimia ad ipsam applicatione turbata, fiunt in cæteris ineptiora, vt de Metaphysicis diximus.

Poetarum, & Medicorum signa. Cap. XI.

NVlla sunt euidentiora signa, quàm poeticæ indolis, quia propensiones ad alias artes, vel sciẽtias, vt apertiùs detegantur indigent progressu temporis, quo actus quidam exerceantur, velut habilitatis, & inhabilitatis nuncij, quemadmodum in Metaphysicis, & Mathematicis, & Physicis liquet, quos ex discendi curriculo magis, vel minùs habiles iudicari monstrauimus: at in poetis, vel maximè pueris statim apparet instinctus, vel sine aliquo disciplinæ lumine: propterea quia in carminibus adest rithmus, qui multa naturam perfundens suauitate, vehementi ipsam excitat motu ad illum exprimendum, quamobrem & cantilenas conficiunt, & carmina pangũt, & poetas sedulò perlegunt intermixto sæpiùs cantu, vnde superque satis poetica ipsorum manifestatur indoles. Attamen ne à proposita nobis methodo aberremus, si causarum poeticam indolem producentium spectabuntur indicia, certiorẽ ipsius notitiam assequemur. Diximus poesim in primis ab inequali atræ bilis temperamento perfici. Est hoc igitur per proprias notas deprehendendum. Cum verò hæc inæqualis natura fiat ob adustionem, quæ vi caloris rarefacientis subtiles multos creat humores, & vi resoluentis multos etiam gignit crassos, quò maior fiet adustio, maior etiam fiet humoris inæqualitas, vt in poetis contingit, qui maiorem, quàm alia ingenia suscipiunt adustionem: propterea istius sic adauctæ signa, ipsam etiam adauctam atræ bilis inæqualitatẽ, proinde poeticam indolem indicabunt. Adusti temperamenti solidissimè dijudicandi signa in 2. huius libri cap. adeò sunt excussa, vt hîc ea repetere sit superuacaneum, nam quomodo illa ex habitu corporis, hepate, corde, ac cerebro hauriantur docuimus ex Galeni sententia: differt solùm præsens consideratio ab illa, quòd ibi moderatæ adustionis signa ponuntur, hîc intensioris; sed quia magis, & minus non variat spe-

speciem, ideò possunt ipsamet vtrique optimè deseruire, si nempe hîc intensiora accipiantur quæ ibi moderata sunt adducta. Addimus tantùm quòd pro atræ bilis inæqualitate in aliquo noscenda maximè valent mores, qui sunt omninò dissoni, & varij; idem enim audax, ac timidus, modestus, & immodestus, solers, & iners, pius, & impius, misericors, & crudelis, prudens, ac imprudens, taciturnus, & loquax, constans, & inconstans, in summa tàm sui met dissimilis per vices notatur, vt nouũ alternatim induere hominem videatur. Huiusce rei quotidie occurrunt exempla in atrabilaribus præsertim poetis, quos ob talem morum intemperiem facilè ad insaniam pronos vulgus existimat. Verè namque ij sunt adusti, siue calidi & sicci in tertio gradu, in quo atra bilis multùm accenditur, ac si parùm transcendant, degenerant in furorem, ob nimiã humoris inflammationem, quo tamen furore non semper læduntur, sed iuuantur, eumque poetæ diuinam afflationem appellant, ob quam se velut ab humanis segregatos existimant, vel Ciceronis testimonio asserentis, poetam natura ipsa valere, & mentis viribus excitari, & quasi diuino quodam spiritu inflammari. Sic Ouidius 3. de ar.

Atra bilis maximè dignoscitur à moribus.

Furor poeticus, quid.

in orat. pro Arch. poet.

Est Deus in nobis, sunt & commercia cæli
Sedibus Aethereis spiritus ille venit.

Ficinus huiusmodi furorem redigit ad insaniam. Poetæ (inquit) non ,, prudentissimi quique, & ab ineunte ætate eruditissimi optimi euasere, ,, sed potiùs insani, qualem fuisse constat Homerum, & Lucretium, aut ,, rudiores, qualem se fuisse testatur Hesiodus, & quales extitisse Ionem, ,, & Lynnicum Chalcideum scribit Plato, qui præter artem subitò in re- ,, bus poeticis mirandi euasere. Et Arist. 30. sect. probl. 1. ait. Marcus poe- ,, ta Syracusanus præstantior erat, dum insaniret: magna igitur inter se ,, affinitate iunguntur insania, & poesis: propterea tu pueros iudicio fulgentes, ad ipsam aptos rariùs iudices: est quidem plerunque Poetarum inseparabilis comes quædam in agibilibus leuitas, & inscitia, ob quam rerum suarum incauti curatores fiunt, vnde perpetui fortunæ euadunt increpatores, cuius incessanter erga se deplorant iniquitatem. ita neotericus quidam.

lib. 13. Plat. Theolog.

Poetæ sunt leues.

Tu genus nullum reperis sub ipso
Syderum lapsu inferiùs poetis;
Vilius sacris nihil est camenis
Tempore nostro.
Pictor ex pictæ pretio figuræ:
De tuba viuit tubicem canora;
Pascit ars omnes, sua sola damno.
Musa poetæ est.

Et alius aliter.

Heu miseram sortem, duramque à sydere vitam,
Quam dat doctiloquis vatibus ipse Deus.
Siue Deus, seu fata ferant, seu nostra voluntas
Sunt miseri.

Sed profectò cum hanc artis suæ miseriam non agnoscāt sunt insani, quia deberent vtiliorem aliam amplexari, nec persuasum habere, vnisse beari posse carminibus. Hoc tamen ex imperfecto pendet ipsorum temperamento, quod præcalidum cum sit, iudicij robur exerit adeò, vt malum, & bonum rectè dijudicare non possint. Hinc est, quòd naturæ suæ culpam referunt in fortunam; ac tamen si rectè aduerterent, suæ quisque fortunæ faber existit ex Iuuenali sat. 10.

Fortuna fauet virtuti.

Nullum numen abest si sit prudentia, sed te
Nos facimus fortuna Deam, cæloque locamus.

Nam (vt ait ille) fortuna cum sit fœmina fortibus, & magnis viris cedit, qui crebros ipsius ictus temnentes singulari constantia tandem ipsam euincunt. Seneca trag. 7.

Fortes fortuna iuuat, ignauos premit.

Decad. 1. l. 4. & lib. 5.

Ac virtutem fortuna sequitur (ait Liuius), & quæ summa ratione, & consilio aguntur fortuna sæpè comitatur. Alius quidam optimè. Efficacior est ad breue tempus fortuna, ad longum virtus. Hæc igitur poetæ, vel percipere, vel exequi nequeuntes in imo plerumque sordescunt, & imprudentiæ crimine notantur ab omnibus, ideò qui pueri erunt fugaci quadam prudentia præditi, & inconstanti viuacitate, interdùm hilares, interdùm abiecti, modò loquaces, modò sine causa taciturni, amoribus autem suprà modum obnoxij, necnon musicæ, ac picturæ & comicæ, in ijs poeticus latebit genius, quia in hisce singulis stat delectatio, & imitatio, quæ duo semper poeta ex Arist. doctrina sectatur. Ac sanè qui rectè Oedipi, vel Sophonisbæ carmina recitat in Theatro, apta vocis, ac gestus actione: qui affectationem adamat, & scribendi, & loquendi: qui rectè in pagina effingit figuram, & concinnos caracteres format, quia refert insitam imitandi vim, facilè ad poesim poterit inclinare, vt etiam ad picturam, quæ pariter est imitatio, propterea dicitur poesis esse loquens veluti pictura, & hæc muta poesis: quamobrem communia vtrisque ferè sunt signa, vt communes esse conditiones innuit Horatius in arte.

Signa poetici genij.

lib. de poet.

Pictoribus, atque poetis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Signa distinctiua inter poetam, & pictorem.

Per illud tamen distinguitur vtriusq; genius, quòd pictor magis operatur per oculos, poeta per aures, & pictor phantasiam magis habet operantem, poeta contemplantem, in illo est calor vniformior in materia stabiliore, in hoc inæqualior in materia mobiliore: propterea in illo

illo poteſt maior iudicij robur, quàm in iſto reperiri; ac moribus plerunque dotatur ille probatioribus, quàm hic: ſic multi ſancti fuere pictores, vt D. Lucas, & alij. Poetæ verò fortè nulli.

Iam de medicorum indicijs ſermonem habentes, dicimus ea primũ referri ad ipſorum temperamentum, quod æquè phlegmaticum eſt, ac in phyſicis, ſed magis ipſis melancolicum, accedens nimirùm ad poetas, quare propiùs ad Mathematicos mechanicos videtur accedere, quia ſicut phyſici æquiparantur in contemplatione, ita mechanicis in operis effectione: igitur cum phyſici polleant iudicio, eo etiam pollebunt medici, ac proinde ſigna omnia, quæ pro eo dignoſcendo ſunt adducta, ad ipſos etiam pertinebunt, ac proprio illa capite tu quærito. Mechanici verò cum ſint in ſecundo gradu calidi, & ſicci, ſiue melancolici, qui calore nedum contemplationi deſeruiente, ſed actioni etiam idoneo gaudent, cuiuſmodi calor in medico neceſſariò pro exercenda praxi reperitur, ideò ſigna omnia mechanicorum, ſiue hunc ſecundi gradus calorem denotantia, (de quibus ſuprà cap. 10.) ad medicum etiam genium deprehendendum facient, niſi quòd mechanici aduſtioribus, & ſubtilioribus quibuſdam partibus conſtant, quia ſunt magis rerum inuentores, medici verò ſunt magis ipſarum iudices, ideò craſſioribus illos dotatos eſſe partibus rationabile eſt. Quæ ſanè eſt methodus venandi medicorum ſigna ab internis ipſorum cauſis, ſeu temperamento. Ab externis nec inutiles penitùs ducentur coniecturæ, vt à regione, in qua quis ſit ortus, ſi medicorum ſit ferax, qualis Ægyptus & Græcia, & ſub noſtro climate Patauium, vbi medicina, & nata, & alta eſſe videtur, cũ huc ex toto orbe ægroti cuiuſcunque generis tanquam ad Æſculapij oraculum confluant: à genere ſi quiſpiam auis, & parentibus medicis ſit genitus, vt Æſclepiades, in quorum familia complures continuata ſerie medici prodierunt, aut noſtro tempore Veſſalij, ex quibus Andreas patre, & auo, atauoque medicis creatus: à ſtudio ſi quis lectione librorum eius ſcientiæ delectetur: à fortunæ bonis, quia diuites, & nobiles huic ſtudio minùs propenſi eſſe videntur, vti nimis laborioſo: à ſocietate, quia pares cum paribus conſueſcunt: ab animi affectibus, nam miſericordes ad medicinam videntur propenſiores, cuius profeſſio non eſt à pietate ſeiuncta: ſic per alia huiuſmodi capita diſcurrendo medicam indagabimus indolem.

Medicorum ſigna.

Patauium Æſculapij officina.

At verò hæc ex cauſis indicia relinquendo, effectus in corpore aliqui eiuſdem præſtabunt fidem. Sed occurrit dubitatio, an per eadem ſigna detegatur indoles ad Theoricam, & Practicam medicinam, an per diuerſa; nam Huarthes cap. 10. excellentiam practicæ refert ad vires phãtaſiæ, theoricæ ad robur, & præſtantiam intellectus, ac bonam phantaſiam cum bono iunctam intellectu ſtare non poſſe naturalibus funda-

An eadem ſint ſigna indolis ad Theoricam, & Practicã medicinam.

mentis probare nititur; igitur practica, & theorica diuersis, & propè cōtrarijs innixæ facultatibus, diuersa requirēt necessariò temperamenta, quæ proinde per diuersa se patefacient signa. Cæterùm ex superioribus abundè petitur huius difficultatis discussio, vbi contrà hunc auctorem probauimus, optimum intellectum cum optima phantasia necessariò copulari, quia hæc est ceu ianitor specierum interiorum, qui prout eas benè, vel malè defert, ita eas intellectus benè, vel malè contemplatur. Dum ait in theorica expendi vniuersalia, in praxi particularia, & sicut ea non possunt à phantasia percipi, ita neque ista ab intellectu, per consequens diuersa officia in diuersis scientiæ partibus expleta, diuersa exposcere instrumenta, seu temperies. Respondeo esse diuersa officia, sed sibi inuicem subalternata, ita vt phantasia in praxi medica, circa particulares naturas operans, intellectus præcedenti egeat lumine, qui ex vniuersalibus propositionibus cognitis iuuet ipsam ad edendam in particularibus actionem, vt agnoscens phantasia frigidum huius hominis ex particularibus notis morbum nequit curare, nisi ei suggerat intellectus vniuersale, scilicet contrarium contrario curari, ac proinde frigidum calido. Hoc verò vniuersale rectè nequit ab intellectu formari, nisi phantasia ei phantasmata rectè suggerat depurata, & aptè per sensus cognita exteriores. Igitur hic mutuus vtriusque facultatis consensus facit, vt theorica, & practica sint adeò sibi coadiuuātia, vt sicut hæc ab illa illuminatur, ita illa perficiatur ab ista: propterea non adeò sibi erunt contrariæ, ac repugnantes, vt vna cum alia coire nullo modo possit. Verum est, quòd cum in omnibus scientijs, & ingenijs præstans vnius phātasiæ actio requiratur, hæc pro multis, quos sortiri potest, gradibus est in causa, cur aliud ingenium in theorica, nempe in speculando, aliud in practica, scilicet in agendo præstet. Diximus suprà gradus huius præstantis actionis ad duos redigi præcipuos, quâ vel est immanens, vel transiens: illa inseruit theoricæ, quia non extenditur ad opus, hæc practicæ, quippe illud attingit. Ergò adest in theorica immanens phantasiæ perfectio, in practica transiens: illa præbet gradus ad istam: erit ergo idem vtriusq; temperamentum, nec nisi per gradus distinctum, puta calidum (quia phantasia perficitur calido,) sed in immanente remissius, in transeunte erit intensius, dictante ratione transitum ad opus, vlteriorem caloris gradum postulare. Ex his sequitur eadem etiam vtriusque medicæ indolis signa esse, nec nisi secundum magis, & minus distincta. Et in quo vtraque aderit, signa etiam vtrique propria conspirabunt. Sed rarò vtraque in vno nectitur indoles, quia sicut speculatio in theorica phantasiam moderatè calidam requirit, ne calore nimioperturbetur, ita practica hunc requirit, vt operationi possit sufficere: illa igitur respectu practicæ defectum, hæc respectu theoricæ patitur caloris exces-

Theorica, et practica medicina sibi inuicem deseruiunt.

Cur rarò qs in Theorica valeat, & practica.

excessum: hac de causa in vna pollens, in altera vt plurimùm deficit, neque assignanda est huius rei causa in intellectum, & phantasiæ contrarietatem, quod absurdè facit Huarthes.

Sunt itaque medicæ habilitatis signa effectus (vti diximus) quidam in corpore, nempe interni illi, & externi omnes, quos pro physicis dignoscendis attulimus, parùm enim discrepat à physico medicus, quia sicut ille principia, causas, & accidentia corporis naturalis inquirit, ita hic idem facit humani corporis, ideò bonum medicum, bonum etiam physicum esse necesse est, vt Arist. & Galenus pluries docuerunt. Additur solùm, quòd maior quædam in medico requiritur memoria, quàm in physico, ad hoc vt herbarum, radicum, seminum, florum, mineraliũ, lapidum, gummatum, lignorum, & infinitorum propè aliorum medicaminum recordetur; ac porrò etiam vt historias plurimas ægrotorum recolat, ex quibus artis axiomata per inductionem elicit, ac firmat, quibus innixus tutò sanitatem per debita media in corpora introducat. Ampliùs ex conditionibus, quas Hipp. requirit in medico, non temnenda sumi possunt medicorum argumenta. Ait in lib. de medico debere ipsum esse bono colore, & carnoso corporis habitu, ne si gracilior, & pallidior sit, increpetur à vulgo, quasi cæteris mederi nesciat, qui sibi non medeatur. Probat etiam in ipso vestitum elegantem, ac decorum, & gratos odores ad ægrotorum captandam beneuolentiam. Addit esse debere modestum, taciturnum, & in gestu corporis probè compositũ, & moribus honestis, non præcoci promptitudine, non garrulitate, vel audacia, & nimia facilitate præditum, quia licet sint hæ dotes interdum vtiles, tamen sui apud vulgus contemptum inducunt. Erit porrò facie meditabunda, & subtristi, non tamen amarulenta, ne habere homines odio videatur. Non exoluatur in risum, non hilaritatem præferat nimiam, ne inanium sectator, grauiorum neglector iudicetur. Sit verò in primis iustus, quia cum multa cuiuscunque generis, & ordinis colat commercia, ac se intrà ciuium domos cum vxoribus, & virginibus immisceat, ac interdum cum maximè opulentis, quorum vita, vel mors promiscuè à plurimis expectatur, nullam debet vspiam sui suspicionem relinquere, sed inculpata nominis auctoritate nitere, quò venerabilior & gratior euadat vniuersis. In alio autem libello de decenti ornatu proponit Hipp. qualitates in medico quærendas, dùm ipsum inuisit ægrotum, inquiens. In ingressu verò meminisse conuenit & sessionis, & habitus submissi, amictus compositi, auctoritatis, breui loquentiæ, vt nihil cum perturbatione facias, assessus, diligentiæ, responsionis ad ea, quæ occurrunt, & ad tumultus fientes compescendos, constantiæ apud te ipsum, increpationis ad turbas castigandas, promptitudinis ad ministeria. Ex his omnibus, prout magis, vel minus in aliquo inueniuntur,

Medicus debet valere memoria. Hipp. lib. de decenti ornatu.

Medici conditiones ex Hipp.

medi-

medicam etiam alternatim emetiemur indolem. Vnum præ cæteris signum notabile proponit Huarthes cap. 8. quòd scilicet homines deriso-re genio præditi, seque ad alterius personæ gestus, & habitum subsannando fingentes, nunquam in re medica excellenter proficiunt, quia phantasiæ quodam gaudent gradu, ac temperie huic arti multùm aduersa. Hi poterunt fortè dignosci, quòd assimilentur simijs, quæ gesticulationibus quibusdam, se ad humanas confingunt actiones. Hæ ab Arist. in Physiogn. cap. 9. dicuntur esse natibus modicam carnem, ac veluti dessiccatam habentibus, oculis paruis, & cõcauis, paruis auribus, ac facie parua; atque ideò quicunque illas referunt prauo, ac maligno ait præditos esse ingenio: Nil ergo mirum, si neque in medicina proficiant, quæ rectum, ingenuumque requirit.

Derisores nõ proficiũt in Medicina.

Signa Moralium, Leggistarum, & Politicorum.
Cap. XII.

SVnt istorum signa promiscuè proponenda, quòd inter se parùm natura, & professione differant. Morales consistunt in temperatura quadam media, vt animi passiones possint ad mediocritatem redigere, in qua stat virtus, ergo signa temperatæ complexionis ad eos maximè pertinebunt, quæ nimirùm cor, & cerebrum, & spiritus in ijs maximè temperatos ostẽdant, de quibus hîc longiùs agendum non est, quòd in 1. & 2. huius libri capite vberrimè sint adducta. Ita cùm politici sint aliquantò moralibus actiuiores, deflectunt magis ad calorem, sed in materia melancolica multò phlegmate temperata fundatum, quia debent publicum exercere regimen, in quo calor requiritur vegetus, sed cum cautione, & consilio, pro quo phlegma remorans est necessarium. Signa igitur huius temperaturæ sunt eadem ferè, quæ iudicium interstinguunt, quia munus decidendi, approbandi, eligendi quid vtile, quid congruum pro republica sit, ad vnum attinet iudicium, munus autem exequendi ad phantasiam eodem iudicio directam; propterea signa superiùs proposita dignoscendi iudicij, proderunt summopere ad politicorum indolem cognoscendam, vt etiam Leggistarum, in quibus iudiciũ magis requiritur, quàm ingenium, quia non sunt hi rerum inuentores, sed quasi electores, cum eorum labor magis consistat in decerpendo ex alijs, quàm in indagando noua; stat enim apud ipsos pro ratione voluntas; propterea circa rem quæsitam qui vberiores afferunt Iurisconsultorum opiniones rei veritatem tutiùs stabilire videntur, ad quod quisque videat maxi-

Signa iudicij valẽt ad dignoscẽdos politicos.

maximè conferre memoriam, ſicut ad electionem ſententiæ verioris in tanta opinionum turba, videat quiſq; potiſſimùm conferre iudiciũ.

Cæterùm præter hæc abditiora ſingulorum ſigna, alia quoque non deſunt euidentiora. Moralis ideam circumſcribunt morum virtutes illæ principes Iuſtitia, Temperantia, Prudentia, Fortitudo, ad quas quilibet propenſus, caracteres quoſdam geret in corpore particulares, quos ſedulus Phyſiognomiæ ſectator animaduertat. Sic iuſtum effingit Porta ex Criſpo, quod ſit corpore admodum commenſurato, ſicuti moderato prorſus eſt animo, porrò vultu venerabili cum virginali quadam delineatione, & aſpectu formidoloſo, & oculorum motibus, neque humidis, neque atrocibus, at reuerentia, & mæſta quadam dignitate praeditis, quorum omnium ſignorum affert rationes, quia iuſtus debet eſſe grauis, & incorruptus malorum hoſtis, ideoque terribilis, porrò virginea ingenuitate nitens, quia bonis fiduciam, & patrocinium præſtat, ob quæ digniſſimus hominum habetur, & cuilibet ordini ſuſpiciendus, qualis inter feras eſt leo, & elephas, quorum à naturalibus iuſtitia ſummoperè laudatur & lineamenta non multùm ab allatis diſſimilia conſpiciuntur. Eadem ſunt etiam temperantis ſigna, quia temperantia ſequitur iuſtam, & æquabilem humorum proportionem. *Signa iuſti.*

Fortis non afferuntur ab Ariſt. ſigna in Phyſiognomicis, niſi quoad corporis robur; ſed vera, & moralis fortitudo eſt illa, quæ pertinet ad animum, & generoſa quædam eſt audacia, cuius habentur huiuſmodi apud Baldum indicia. Facies quædam virilis, & leonina, mentum acutum, os magnum, vox canora, magna, grauis, & lenta, æqualis tamen, figura erecta, armi lati, oculus cæſius, vel leoninus, ſubobſcurus, mediocris, non apertus, neque clauſus, concauus, immotis intuens palpebris, & ſe parùm mouens, non tamen immobilis, vt in Nerone, ſed & ſiccus, & cum quodam ſplendore turbidus, parùm ridens; rariſſimè lacrymans, aut præferens dolorem, caput mediocre, naſus grandior, tenuia labra, ſuperiuſque cooperiens inferioris partem, inceſſus ſtabilis, mediocris, potiuſque tardus, quàm celer. Adde tu ex Ariſt. quòd nebuloſam habentes frontem ſunt audaces, quia referũtur ad tauros, & leones, & pro nebuloſa intelligitur obumbrata, & rugoſa, præſertim à medio ſuprà, qualis in iraſcente cane conſpicitur, & naturaliter in leone, ac tauro; cuius rei eſt illa ratio, quòd hæc paſſio pendet à cordis caliditate, ac ſiccitate, quæ cum afficiat phantaſiam, & hæc in anterioribus vigeat cerebri organis, exſiccantur etiam adnexæ illis partes, nempe frons, quæ propterea corrugatur ęquè ac corium igni admotum. *Comm. in Phyſiogn. Ariſt.*

Demùm prudentia dignoſcitur ex ijs omnibus, quæ ſuperiùs in capite de iudicij ſignis attulimus, quæ hìc breuitatis gratia omittuntur. Verùm dubitatur quia multi morales eſſe adnotantur qui tamen moralia

in cor-

in corpore signa non præferunt, vti Socrates, qui à Zopiro Physiognomo semel examinatus, stuporis, & inscitiæ, ac lasciuiæ nota damnatus est, quæ tamen in ipso vitia verè deerant, vnde Alcibiades audito Zopiro in cachinnum prorumpens, ipsum ceu delirum, & fatuum existimauit. Sed Socrates redarguit Alcibiadem, ac nostrā quoque dissoluit dubitationem, inquiens verè Zopirum pronunciasse, habitu autem, ac Philosophia se insitas correxisse propensiones. Non ergò in suis signis Physiognomia fallit, quia eius est munus non asserere in aliquo passiones, sed propensiones; quippe illæ voluntate plurimùm immutari possunt, vt quandoque nec insitis, proprijsque corporis respondeant signis. Hoc de se pariter testatur Cardanus, quòd licet natura suprà modum foret luxui, ludisque deditus, nec non lucro, & ambitioni, ad quæ miros in se ipso experiebatur impetus, (eorumque insignes propterea referre debebat notas) tamen ait: consuetudine ita obdurui, vt nunc diuitias parùm, honores nihili faciam. Et hoc in nobismetipsis quotidie experimur, tùm insitæ electionis nostræ freti vigore, qua efferos propensionum motus repellimus, vnde gignitur in nobis habitus ad bonum, tùm diuino fulti spiritu, qui conatus nostros indeficientis gratiæ viribus comitatur.

Signa in Physiognomia ostendunt propēsiones, non passiones.

lib. 8. de rer. var. cap. 43

Praua inclinationes habitu corriguntur.

Iam verò Leggistarum signa quædam particularia sunt ex Huarthe illā, quæ ad memoriam pertinent, ideòque puerum optimum fore Leggistam auguratur, si literas alphabeti facilè didicerit, vel si facilè Grāmaticam hauserit, quæ est facultas memoriæ assignata; sed hallucinatur postea, dum ipsum in praxi legum inhabilem fore pronunciat, scilicet in iudicando, quia bona memoria cum iudicio vti diximus optimè sociatur; gaudet enim vtrumque consimili temperamento, frigidiore scilicet aliquantò, & crassiore, ideòque ex Arist. iudicio præditi homines maximè viribus memoriæ innituntur, potissimùm in moralibus, in quibus cautos fieri, ex multo rerum vsu, ac memoria necesse est. Verum quidem est huiusmodi puerum minùs habilem fore in aduocando, (vt ipse sentit Huarthes), quod est alterum legis practicæ munus, in quo cum debeat argumentari, leges interpretari, ad suumque sensum trahere, magnę requiritur subtilitatis ingenium, quod in Leggista theorico, neque necessarium, neque facilè innasci posse videtur; quippe hic in proprijs materijs, vel casibus sufficit, vt plurimas afferat leges eos decidentes, quod est memoriæ, vel in varijs, & discordantibus sententijs eligat meliorem, quod est iudicij, sed parùm in singulis argumentatur, & inuenit quod est ingenij. Est igitur in ipso ingenij acuties quodammodo superuacanea: sed hæc etiā in ipso naturaliter deficit, quia subtilioribus, ac vegetioribus caret spiritibus, quàm in memoria, vel iudicio requirantur. Huiusmodi Leggistæ ingenium prædictus auctor asserit le-

in Exam. ingen. c. 11.

Leggista nō multū valet ingenio.

ctori-

ctoribus esse conuenientissimum, ac meritò, quia in exedra in frequenti scholarium consessu, plurimas afferre legum allegationes, variasque doctorum opiniones, notabilem auditorum conciliat plausum; ac licet etiā lectores argumententur, interpretentur, dubitent, soluant, inueniant; tamen quia hæc ex arbitrio sibi formant, absque aduersarij repugnantis præsentia, non elatum exposcunt ingenium, at mediocre, quod arbitrarijs hisce artibus sufficit. Cæterùm hæc de Leggistis ita dicta esse intelligantur, vt non vniuersaliter, sed in pluribus sint vera; nam quandoque idem homo non solùm bonus Leggista, & iudex, sed aduocatus etiam eximius euadit, ob excellētem qualitatum elementarium inter se miscellam, ac temperiem, vt pluries obseruamus: porrò licet Leggistas dixerimus valere vt plurimùm iudicio, & memoria, aduocatum vt plurimùm ingenio, tamen rei veritas est, quòd aduocatus debet etiam valere memoria, quia nisi argumenta sua, & inuenta firmet auctoritate legum, carent omni apud iudicem fide; ad leges autem adducendas, quæ sunt propèmodū infinitæ, memoria, vti diximus valida requiritur.

Lectoris ingeniū quale.

Aduocati indoles.

Ex his etiam infero aliud signum notabile pro dignoscenda in puero aduocandi indole, quod est si facilè Dialecticam apprehēdat; hæc enim cum sit instrumentum disputandi, argumentandi, ac distinguendi, quilibet intelligit, quantum aduocati possit officio conferre, qui in continuo legum examine, distinctione, ac disputatione versatur: propterea sicut Dialectici parùm latini sermonis elegantia præstant; ita etiam rariùs animaduertere licet aduocatos eadem præstare, vt qui in rerum intellectione solliciti, minùs incumbunt verborum studio, à quo iam diximus Leggistas theoricos non abhorrere, qui magis memoriæ, minùs intellectus operibus distinentur. Si quæras, quinam politicis negotijs, siue Reipub. gubernaculo sit habilior, Leggista theoricus, an aduocatus. Respondeo aduocatum, quia vegetiori dotatus est calore, qui nedum interioribus phantasiæ actibus, sed exterioribus etiam sufficit, quos sæpiùs ostendimus viuido exerceri calore phantasiæ plurimùm vtili: eo verò singuli carent theorici, vt qui in sola iudicatione, vel rememoratione, pro quibus remissior exposcitur calor, occupantur. Sed iterùm quæres, cur plurimi nulla, vel theoricæ, vel practicæ legalis scientia præditi optimè regunt? Aio præstare hoc vi naturalis ingenij, ac iudicij, quod illos regimini efficit habiles; non enim est legum scientia politico necessaria: quia illa dirigit ad iustitiam, hic versatur in ordine, & vtilitate: illa docet, hic exequitur. Sed multi efficacis vigore iudicij in habili phantasia insiti iustitiam exequuntur, & ordinem in Republica tuentur, absque legum iustitiam suggerentium, vel præceptorum laudabile regimen edocentium notitia, in quo doctissimos alioquin homines superant, qui plerunque ad gubernandum inepti esse videntur. Talis ex-

Aduocati valent in regendo.

Docti sunt gubernationib. inepti.

In elogijs. titit Iurisperitorum princeps Bartolus (Iouio teste,) qui rerum capitalium iudicijs præfectus, eam in torquendis, ac necandis noxijs seueritatem exercuit, vt semel etiam insontem supplicio tradiderit, ex quo se populi turpe facinus acriter increpantis vocibus, & conspectui subducere coactus est, & in agresti hospitio diutiùs delitescere. Perhibent etiã Bodinum Gallum rerum politicarum scriptorem eximium, ea præstitisse in vrbium regiminibus ineptia, vt non alio, quàm exugendi populi studio incumberet, quamobrem à Cuiaccio Iurisconsulto vultur togatus appellabatur. Distingues hos ineptos à bonis politicis, quia istorum signa coincidunt fermè cum ijs, quæ pro dignoscendo in hominibus iudicio recoluimus. Prima enim & maxima politicæ basis est iudicium, quo cum D.D. Veneti polleãt, vt inibi demonstrauimus, insignes etiam politici suprà omnes nationes sunt habiti, eo autem cum laborauerint Florentini, seruitutem euitare non potuerunt, licet insigni semper ingenio emicarint.

Sed cum politicæ tres sint species Monarchia, quæ vnius, Aristocratia, quæ nobilium, Democratia, quæ populi est dominatus, prætacta iudicij signa ad indoles in singulis dijudicandas plurimùm conferent: attamen Monarchiæ specialia quædam præ cæteris erunt indicia illa omnia, quæ habitum in aliquo temperatum corporis patefaciunt, vt qui maximè ad imperandum deseruit. Eius signa licet in huius libri initio satis proposita fuerint, tamen summatim quinque enumerantur, scilicet pili subflaui, forma vultus, & corporis elegans, & quadrata, morum suauitas, sanitatis robur, ac demùm præstantia actionum principum, ingenij, memoriæ ac iudicij. Ratio istorum signorum generica est, quia natura videtur constituere temperatum tamquam melius, cum sit in medio: at ex meliori rationi consonat meliores prodire operationes, quales sunt prædictæ, in quibus tota hominis excellentia est constituta: quòd autem singulæ in homine, qui alios regere sit aptus inesse debeãt, patet rationibus, auctoritatibus, & exemplis. Primò quidem debet esse consiliarius, & executor, cum bonis placidus, cum malis ferus, debet silentium colere, ne eius detegantur consilia: at cum expedierit etiam, debet esse, vel in campo, vel in vrbe facundus: porrò terribilis erit, ac venerabilis, ad quod corporis forma, erit in bellis robustus, ad quod sanitas confert. Refrænet (ait Cicero) libidines, iracundiam teneat, spernat voluptates, coerceat auaritiam, cæteras animi labes repellat; tùm incipiat alijs imperare, cum dedecori, & turpitudini parere desierit. Quænam igitur temperatura magis his deseruit dotibus, quàm media? cuius bono alacrem gigni ad virtutes propensiorem ostendimus, & quæ cum sit versatilis ad vtrumlibet extremorum, facilè prout res tulerit, varios poterit affectus, habitus, mores induere? & cùm sit cæteris perfectior,

Ingenij Monarchiæ habilis indicia.

Paradox. 5.

ctior, idoneam maximè gignet formam, & robur?

Non desunt auctoritates idem probantes, nam Homerus duos ab se decantatos heroas Hectorem, & Achillem pulcherrimos, & robustissimos facit: sic Virgilius Turnum principem à decore formæ commendat lib. 7. Æneid.

Perit ante alios pulcherrimus omnes
Turnus auis, atauisque potens.

Cicero pro leg. Manil. dominantis virtutes asserit esse laborem in negotijs, fortitudinem in periculis, industriam in agendo, celeritatem in conficiendo, consilium in prouidendo. Harum verò ministras, & comites enumerat innocentiam, temperantiam, fidem, fælicitatem, ingenium, humanitatem.

Exempla demùm suggerunt multos populos eum duntaxat in regem deligere solitos, qui forma, robore, ac virtute cæteris anteiret: vnde manauit adagium: Forma digna imperio, translatum ad illos, qui elegantem, & concinnam corporis formam cum referant, imperium suprà cæteros gerere digni censentur ab omnibus. Narrat Herodotus Æthiopes *lib. 3.* vnum ex popularibus suprà alios corporis mole, ac robore spectabilem ad regni fastigium euehere consuesse, quod etiam Gothos factitasse ex Totilæ Regis virtute, ac forma præstantis electione patet. Hoc idem apes ingenioso naturæ instinctu exequuntur, inter quas magnitudine corporis insigniores, aliarum duces, ac reges haberi tradit Aristoteles. *3 de Gener. animal. c. 10.*

Hinc Pythagoras (Laertio teste) ideò tantam est adeptus apud suos discipulos venerationem, quòd præter insignem sapientiæ opinionem, insigni etiam forma eminebat, adeò vt ipsum esse Apollinem opinarentur: & in sacris litteris Reges ob formam Dij nuncupantur quia notas *Num. 2. 6. 8* aliquas sui spiritus Deus illis imprimit, qua cætèris digniores, ac excellentiores existunt: ac propter virtutes inibi dicuntur regum corda in Dei manu esse; propterea Dauid præ cæteris vnctus est à Samuele Rex, quòd (vt habet textus) erat rufus, & pulcher aspectu, decoraque facie, & de ipso Deus dixerat, inueni hominem secundum cor meum, nempe summæ probitatis, & virtutis: hæc enim vera omninò sunt signa, si supradictis iungantur, dijudicandi in quopiam dominatoris genij, idoneique populorum rectoris, qui mediocrem insequuntur temperaturam huic muneri conuenientissimam.

Magorum, & superstitiosorum signa. Cap. XIII.

Magia est triplex.

Rifariam ab auctoribus diuiditur Magia, in naturalem scilicet, artificialem, ac dæmoniacam. Illa cum quædam efficiat admiranda vi physica, & arcana, videtur ad idem redigi temperamentum, ac physica, & communia cum illa sortiri signa, quæ propterea ibi quærenda, vbi satis à nobis in præcedentibus excussa fuere. Altera, quæ artis acumine vtitur ad effectus mirabiles (qualis Architæ columba lignea volans, vel Boetij aues æreæ volantes & cantilantes, vel caput æneum Alberti Magni artificio articulatè locutum), quia mechanicam sapit excellentiam, ideò iisdem detegetur indicijs, quæ pro noscendis mechanicis luculenter adduximus. Tertia igitur hîc tantùm à nobis æstimanda proponitur, quò vel puerorum ad ipsam propensio corrigatur, vel adultiorum euitetur. Ea est, qua Medea se præstitisse iactat apud Ouidium.

Gell. lib. 10 Cassiod. lib. var. epist. penult.

Michael Medina, & Guillel. Parisiens.

Ouid. lib. 7. Metam.

Vipereas rumpo verbis, & carmine fauces
Viuaque saxa sua, conuulsaque robora terra,
Et siluas moueo, iubeoque tremiscere montes,
Et mugere solum, manesque exire sepulchris.

lib. 6.

Eadem arte Erichtho maga dicitur à Lucano infanda, & incredibilia patrasse:

Mens hausti nulla sanie polluta veneni
Excantata perit, quos non concordia misti
Alligat vlla thori, blandæque potentia formæ
Traxerunt torti magica vertigine fili.
Cessauere vices rerum, dilataque longa
Hæsit nocte dies, legi non paruit æther.
Torpuit & præceps audito carmine mundus.

Virgilius his arridet Ecloga 8.

Carmina vel cælo possunt deducere Lunam:
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Hac arte noti apud antiquos fuere Pasetes Magus, qui eius potentia conuiuium omnibus instructum obsonijs offerebat: at rursus omnia protinus euanescebant: coemebat plurima enumerato pretio, quod postea in ipsius crumenam reuertebatur, ex quo adagium illud apud Manutium: Pasetis semiobolus. Porrò Simon Magus à Sanctis patribus sæpiùs recolitur, quem aiunt in igne volutari solitum absque vstione, ex lapidibus panes facere, in varia se brutorum genera commutare, duas habe-

D. Clemens lib. 2. recognit.

habere facies, in aurum se conuertere, volare, & alia huiusmodi admiranda præstigia factitare; quæ pariter ab Apollonio Tyanæo edita Eusebius contra Hieroclem perhibet. Tales etiam extiterunt Magi illi Ægyptij, qui in sacris Biblijs de miraculorum effectu cum Moise decertarunt: dum summo intuentium stupore virgas ligneas in serpentes verterunt. Hos æmulati postea sunt Apuleius multorum testimonio Magus, Cornelius Agrippa hæreticus, ac multi alij, quorum nequitia supprimitur neque hoc etiam sæculo deesse huiusmodi monstra ostenderunt rustici Boemi suprà memorati, quos elapsis annis aduersus Imperatoris Ferdinandi exercitum pugnasse referunt, tormentis bellicis obuios, & illæsos. Hæc verò magica præstare singulos iure pacti, vel taciti, vel expressi cum dæmone initi, notissimum est in Theologorum schola, ex quo vocantur etiam superstitiosi, quia sunt falso addicti cultui, qualis superstitio est, & vocantur magi, quá vi talis cultus, & pacti mira, & humanum captum superantia faciunt, quod est Magię proprium.

Exod. 7. 8. 2.

Magus quinam sit.

Pro his igitur ingenijs certò dignoscendis, sicuti hæc ipsorummet opera sufficiunt, ita pro coniecturali venatione occurrunt signa ex causis ipsorum intimis, seu temperamento, quod cum calidum, & siccum sit in fine secundi gradus suprà medicos, ac propè poetas, multùm est atrabilare: quamobrem signa illa omnia, quæ calidum atræ bilis dominium monstrant, ad magos etiam pertinebunt. Ea nobis summatim suggerunt Cingaræ fęminæ, quas huius esse temperamenti, ac proinde ad Magiam pronas quisque non ignorat; propterea si caro ipsarum, color, forma, corporis habitus, mores, & alia de ijs supra memorata notentur, facilem nobis in alijs etiam ad huius indolis iudicium viam munient. A causis verò externis sumuntur signa quædam communia, & remota, quæ licet incerta sint, à iudicibus tamen Ecclesiasticis obseruãtur in Magorũ detectione, vt si mala cuipiã patria contigerit præstigiatorũ ferax, si ex parentibus sit genitus hac arte notatis, si commercia cum suspectis gerat, si libros de eadem tractantes perquirat, ac volutet cum huiusmodi alijs animaduersionibus, non inanen omninò coniecturam de hominis genio consequemur. Ab effectibus autem corporeis nec inepta ducentur signa, si physiognomiam in singulis expendamus, cum enim suprà lib. 2. cap. 5. ostenderimus magos abuti religione potissimùm pro texendis vitæ, mentique hominum insidijs, est hîc insidiatoris recolenda figura, vt nobis illorum dignotioni deseruiat. Arist. insidiatores refert ad lupos, quos dolosos valdè ait esse, vnumque in ijs pręcipuum adnotat signum, collum valdè gracile, ac breue respectu aliarum corporis partium: nos addere possumus, quòd tales pallido plerunque sunt ore, ac macro, simis naribus, paruis oculis, & cauis, barba rara, turpi, ac fędo aspectu, genis rotundis, atro colore, capillis nigris, & crispis,

Martin. Delv. li. 5. Magic. disqui. sect. 4. pag. 37.

Signa insidiatoris.

Bald. Cõm. Physiogn. Arist.

criſpis, quales Suidas ait Vlyſſis fuiſſe, qui fuit timidus, & doloſus: & cum decipere intendant homines, ſunt mendaces animo, ac verbis inſtar illius Sinonis apud Virgil. lib. 2. Æneid.

Fidens animi, atque in vtrumque paratus,
Seu verſare dolos, ſeu certæ occumbere morti.

Ampliùs ſunt ſordidi, auari, impij, ſuſpicaces, tenebras amant, lucem oderunt, perindè ac lupi, qui noctu vagantur diùque latitant, quod optimè conſonat magorum genio, qui profunda nocte ſuas tractant præſtigiorum artes ſuum inſecuti præſidem tenebrarum. Simon Portius lib.
" de color. oculorum, quid ſingulare notat, inquiens: ſi rubicantes macu-
" læ pupillam circundant, iracundos iudica, ſin inter maculas nigras ru-
" bentes intercidunt, & palleſcunt, veneficos ſignificari puta, & incanta-
" tionis amatores. Hoc nonnulli referunt in moderno quodam mago egregiè obſeruatum fuiſſe, cuius nomen, quia palinodiam Eccleſiæ cecinit reticeo.

Alij aſſerunt hac indole homines eſſe viles, & fœmineum quid referentes iuſta ratione, quia impotentia, & leuitas magiæ veneficæ adſtipulantur, cuius ope difficilia nituntur aſſequi: vtraque autem vltrò reperitur in fœminis, quæ propterea frequentiùs, quàm viri hac labe polluũtur, ac inter ipſas præſertim ſiccæ deformes: ac ex his ſeniores, vnde ſuſpicio huius indolis in illis oritur, quæ anilem quandam, ſquallentem, & macram gerunt faciem, qualis Erichtho ferè apud Lucanum.

Fœminæ cur ad Magiam procliuiores

tenet ora profanæ
Fœda ſitu macies, cæloque ignota ſereno,
Terribilis Stygio facies pallore grauatur
Impexis onerata comis.

Hinc ſi quando vir, & fœmina iuſto deformiores occurrunt, eos vulgus (ſtrigones), has (ſtrigas) appellare conſueuit, quæ ſunt necromanticorum nomina. Hac deformitate atrox fuit Cornelij Agrippæ facies in Iouij Elogijs picta. Eymericus in Directorio Inquiſitorũ aſſerit, quòd magi ex viſione, apparitione, & collocutione malorum ſpirituum, toruum habent viſum, & obliquum; ſed huiuſmodi ſignum ſpectat adultiores, qui nequiſſima hæc opera tractare valent: addit alia, quæ trãsferri ad iuniorum iudicium poſſunt, nimirùm, ſi propenſi ad diuinandum ſint de futuris, etiam de illis, quæ dependent ex mera Dei voluntate, vel hominum, ideòque ſi nonnulli, vel Alchimiæ, vel Aſtrologiæ, vel huiuſmodi alijs artibus diuinatorijs ſe voueant, maximum eſſe malefici genij ſignum, quia ſi vel in diuinando, vel in auro quærendo ad finem non pertingunt intentum, facilè ad opem ex dæmone inuocandam, & poſcendam prolabuntur. Verè hoc ità contingere docemur experimentis, ſiquidem Petrus Aponus, qui diuinatrices artes, atque Aſtrologiam impen-

Partic. 3. c. de ſignis Necromant.

impensiùs coluit, magiæ pariter crimine notatus est, vt insculptum in altero Prætorij Patauini aditu testatur elogium. Insuper Cardanus, qui librum geniturarum, aliaque Astrologica quamplurima literis tradidit, magicis, ac superstitiosis opinionibus illa consperſit, vsque adeò, vt ab Ecclesiasticis censoribus pleraque fuerint expuncta, & damnata. Nuper Galileus nulli Astrologorum huius æui secundus, vel septuagenarius ob malè sana huiusmodi dogmata suspectus à Romanis iudicibus in carceres detrusus est, indèq; solemnitùs, ac publicè abiurare coactus. Hinc fortè factum, vt dæmon execrabilem magiæ scientiam profitentes, verbis, aut herbis, aut lapidibus, caracteribus, & signis certam ad syderum constitutionem directis, alliciat suos magicos promere effectus, non tàm scilicet vt se genio ipsorum accommodet, qui Astrologiæ propensi, summam ei præstant fidem, quàm vt abditæ scientiæ caligine simpliciorum mentes offundat, & ad huiusmodi signorum credulitatem inducat. Hùc propterea respiciens Xistus V. P.Max. Bullam illam maximè terribilem aduersus Astrologos, diuinatores, & Magos emisit, quòd vtrosque maximam inter se gerere sympathiam existimauit, atque à præsenti Pontifice Vrbano VIII. verè Maximo acerbiùs etiam renouata est. Hæc pauca de Magorum indicijs dicta satis.

Astrolog facilè notātur magia suspicione.

Dæmon cur abditis caracteribus vtatur.

Ingenij Militaris signa. *Cap. XIV.*

Medio quodam inter medicos, & magos temperamento gaudere militares viros, probatum in superioribus est abundè. Mista igitur vtriusque signa ad istorum naturam deprehendendam conferent; ea scilicet quę prudentiam medicorum, & fraudem magorum propriam demonstrabunt, quibus vtrisque insignitus debet esse dux: sed præterea quia fortitudo, generositas, audacia in ipso requiruntur, signa etiam huius affectus erunt præcipua pro eadem ducis indole dignoscenda. Hæc verò tria signorum genera in proximo capite, ac in præcedenti altero adeò sunt excussa, vt pro ipsorum intellectione, nihil adhuc superesse videatur. Attamen vt ea diuisim tradita hìc vni aptentur ducis dijudicationi, tenendum est, quòd cum in duce prædominetur temperies calida, & sicca in secundo gradu, siue atra bilis cum flaua debitè mixta, & cum ęquali phlegmatis, & sanguinis subdominio, signa istius temperaturæ ipsius etiam ducis detegent indolem: sunt autem, iracundia non leuiter accensibilis, sed quæ accensa perdurat, ac difficulter sedatur ob atræ bilis crassitiem, quæ instar picis conceptum retinet ignem: talem describunt Poetæ Achillis, & Herculis iram: ac talis I. Cæsar fuisse perhibetur: ampliùs promptitudo ad

Ducis temperatura q̄-nam sit.

ad actiones, ac generosa quædam in ijs pertinacia idem indicant, nempe illa flauam bilem, hæc atram, ità periculorum contemptus, insidiandi solertia, præuisio consiliorum, seu perspicacia quædam insita in rebus omnibus, vigilantia, sæuities, at non inexorabilis, fastus, animositas, vtriusque humoris denotant prædominium, qui siccitate sua, puritate, & acrimonia huiusmodi parere effectus consueuerunt; sicuti quoque membrorum firmitas, agilitas, laborum tolerantia, tàm occluso, quàm aperto cælo, inediæ, ac sitis patientia, ab ijsdem proficiscuntur; quippe crassa bilis partes consolidat, & roborat, subtilis agiles reddit, ac promptas. Cæterùm cunctatio in procedendo quædam, postquam celeriter cæpta res fuerit, consultatio rerum timida, licet in ipso rerum discrimine satis audax executio, satis ostendunt phlegmatis portionem debitam vtrique bili commisceri, quod earum retundit actiuitatem, ac temperat æstum: hæc autem est vtilissima Duci temperies; quia sicut in Claudio Marcello, ac recentiùs in Liuiano præceps viguit agendi celeritas, ità in Fabio, & Nicolao Pitiliani comite nimia fuit notata cunctatio, quare vtraque mista ducem perfectissimum genuisset, qualis fuit Cæsar, & Scipio. Iustitia demùm, ingenuitas, viuendi simplicitas, pietas, qualis in pio Ænea, & Gottifredo decantatæ, ac in alijs magnis Ducibus frequenter animaduersæ, sanguinis æquam cum phlegmate portionem indicant, adeò vt demùm ex huiusmodi temperatura, & miscella, tamquam ex propinqua causa per hos affectus, & effectus cognita, liceat optimè militarem indolem coniectari. Ab externis causis signa sumentur eadem methodo, quam in cæteris ingenijs suprà venandis seruauimus, sed cum leuiora sint facilè quis potest ea suo arbitrio examinare. Ab effectibus corporeis præcipua sumentur indicia, vt qui sunt magis conspicui, & sensati. Illud verò maximum præbebit indolis argumentum, si pueri motus quidam, & particulares actus adnotentur, ex quibus ceu radijs ipsius optimè propensio explendescit. Sic de Alexandro narrat Plutarchus, quòd puer adhuc videns patris in bellando fœlicitatem, querebatur apud cæteros æquales, quasi nihil sibi pater esset ad gloriam relicturus: at illis contrà dicentibus se heredem fore omnium, quæ ille armorum robore comparasset, respondit nihil sibi tàm amplam profuturam hæreditatem, si nihil agendum supersit, in quo se militem patri similem possit ostendere. En generosæ indolis in puero scintillæ ad militiam adspirantis. Ità Scipionem in cena semel interrogàti, quis dehinc in Repub. egregius imperator esset futurus, respondisse tradit Eutropius, vel hunc, scilicet, Marium ad quem se conuertit; prospiciens iam tùm ex ipsius pueri gestis, facie, moribus ingenium maximis rebus natum. Pariter Cassius vix puer, cum Faustum Syllæ filium inter æquales de patris monarchia gloriantem audiret, indignabundus.

Indolis certa indicia.

lib. 5.

dus ei colaphos intulit, ex quo natiuum quoddam tyrannidis odium potuit apparere, quod postea ipsum ad Cæsaris interfectionem impulit. Idem in cæteris omnibus curiosus ingeniorum æstimator aduertens, absolutam vniuscuiusque indolis notitiam assequetur.

Quod attinet ad alios effectus in puero, si quandam referat prudentiam, & insidiatorem genium, & interritum in actionibus vigorem, & audacem, prout occasio tulerit, insultum, iure optimo ipsum militarem gerere habilitatem asseremus; harum verò affectionum signa superiùs etiam tradita, veluti in compendio proposita erunt in eo, qui fuerit ad venationem propensus; hæc enim & requirit prudentiam se à ferarum impetu præseruandi, & insidias, quæ ijsdem componantur, & animositatem eas persequendi, & robur labores tolerandi, adeò vt huiusmodi exercitatio verè sit belli species, & imago, ad quam egregiè habilis qui fuerit, in Ducem etiam meritò euasurus iudicetur: hinc præclaros Duces huic arti semper addictos fuisse passim narrant historiæ. *Ars militaris, & venatio conueniunt.*

Nec obstat quòd prudentia, & animositas ferè inter se cõtrarientur; quia illa vigeat in frigido humore, ideòq; coniunctum habeat metum; hæc verò foueatur à calido, ex quo non videtur quòd vtraq; possit concurrere ad eandem Ducis indolem indicandam, sed solùm alterutra; enimuerò sunt variæ Ducis dotes, quæ per varia se promunt signa, & alius obtinet plures, alius pauciores: ille est prudens, & insidiosus, ille strenuus, audax, manu promptus, ac vterque Dux esse potest insignis, ac Reip. vtilissimus, quia prudens, & callidus in ducendo nauiter exercitu, & captandis idoneis pugnandi occasionibus, & hostiles pręcauendo insidias, ac vicissim texendo insignes refert victorias: alter pugnando cum opus fuerit, ac celeritate sua præueniendo, ac sui exemplo milites in acie animando, alijsque huiusmodi audacibus actis pariter vincit. Quare tàm prudentia, quàm audacia in diuersis militarem poterit indolem indicare. Interdùm aliquis fęliciori temperamento præditus vtramque possidet, qualis omnium consensu fuit Cæsar, ac nuper Magnus Consaluus, in quibus strenuitas cum prudentia, & calliditate certabant: in hoc igitur nitebunt vtriusque signa, ex quibus quisque poterit indolem Ducis perfectissimam emetiri.

Cæterùm sex alia proponuntur à nonnullis, quæ hanc patefaciant indolem, nimirùm seueritas, ornati vestitus negligentia, caluities, breuiloquentia, verecundia, fortuna, nos addimus irreligionem.

Seueritas necessariò Ducis temperamentum sequitur, quod est melancolicum, & cholericum; estque maximè his genijs opportuna, quia in milite cum maxima vigeat licentia ab armorum, & sociorum vi, minimè laxum postulat facilitatis fręnum, at contractum, & angustum seueritatis ad violentias reprimendas, ferendamque obedientiam, sine

qua exercitus coire, vel regi nullo modo posset: propterea clarissimi omnes, vel Romanorum, vel aliarum gentium Duces eam impensiùs exercuerunt, lenitas autem vix ab vllo, nisi rariùs administrata est: atque iccircò in quo inerit auersum à militari negotio genium præmonstrabit. Vestitus porrò negligentia ferè in omnibus audacibus, & impauidis viris quotidiano experimento notatur, ac ratio est euidens, quia cultus corporis quandam requirit morositatem, ac patientiam, à qua huiusmodi abhorrent homines prompti, & cholerici, qualis iampridem extitit Magnus Sfortia, qui vestis munditias oderat ex Iouij testimonio, nec non Vespasianus, qui ex Tacito, veste, habituque parùm à gregario milite discrepante vtebatur. Cæsarem etiam perhibet Suetonius vel puerum laxa veste vti solitum, quod Sylla in ipso animaduertens dixit Pompeio, caue puerum malè præcinctum; quia tamen idem affirmat fuisse in se tondendo, radendo, ac vellendo cultiorem, haud scio qui poterit esse in vestitu negligentior. Sanè cum hoc etiam in Philosophis liceat adnotare, qui nihil huiusmodi ornamentorum sunt curantes, vti de Diogene patet, alijsque quamplurimis, ego huiusmodi signum parui æstimandum esse duco, eòque magis, quòd non pauci percelebresque Duces sumptuoso admodùm, ac eleganti vestitu sunt vsi, ex quibus Aulus Cæcina Vicentinus apud Tacitum, Viteliani exercitus imperator, quem maximè asserit fuisse in vestitu curiosum, quod etiam narratur de Braccio Sfortiæ æmulo: ac de Magno Consaluo, necnon de Ferdinando Daualo, & alijs, quos omnino superuacaneum esset referre.

in sua vita cap. 74.

Vestitus negligentia signũ incertũ genij militaris.

Caluitiei causa duplex.

Ad caluitiem quod attinet, ea duplicem habet causam, vel frigiditatem, ac siccitatem cerebri, quæ humorem illum pinguem non generat, à quo pili alimentum suscipiunt, quæ intemperies in senibus reperitur; vnde calui fiunt: pueri autem ea carentes, quippe calidi, & humidi affluunt humore pilorum generationi apto, neque ideò caluitiem patiuntur, nisi cum veneris vsum exercere incipiunt, à quo ipsorum cerebrum refrigeratur, ob seminis excretionem à cerebro decidentis, qua cum mulieres, & eunuchi careant æquè ac pueri, ait Arist. lib. 5. de generat. animal. cap. 3. eos non esse caluitiei obnoxios. Altera est causa cerebri siccitas ex calore illata, ob quam excrementa cerebri aduruntur omnia, adeò vt pilorum restaurationi non sint satis, qualis iu struthio reperitur qui propterea inter omnes aues gerit caluitiem, quòd tanta ex Plinio pollet caliditate, vt vel ipsum decoquat ferrum. Ergò, sicuti caluities ex priore causa est ineptum ingenij militaris signum, quia non nisi terrestrem, & crassam indicat cerebri, & ossium, cutisque capitis substantiam ingenio inimicam; ita ex caloris siccitate caluities, præsertim in sincipite, partem cerebri ei subiectam, celeri, vegetaque dotatam phantasia indicat, quę calore adiuuatur, quare vim etiam ad rerum tractationem,

Caluities est indicium vegetæ phãtasiæ.

ac

ac executionem, qualis in duce requiritur insitam gerere attestatur. Huiusmodi tamen signum in solo examinari potest adolescente, quia in puero, vti diximus non inuenitur. Porrò idem etiam ostendit eos esse ad Venerem pronos, quæ calore phantasiæ cietur spiritus genitales excitante, ac mouente. Ita qui duces fuere calui in libidinem etiam plerunque actos, ac mersos palàm est, vt Cæsar, qui caluus, ac tantus Imperator, præter ætatis florem apud Regem Nicomedem luxuria pollutum, plurimarum etiam, & illustrium fęminarum corruptor à Suetonio fuisse perhibetur. Caligula caluus, atque idem Dux, & in castris enutritus, ac ferus; inaudita tamen libidine præceps actus, cum se sororum incestis contaminarit, ac matronas cum maritis ad cęnam vocatas, pręterque pedes suos transeuntes, mercantium ritu expendere, indeque maximè placitam egressus è triclinio seuocare, ac stuprare consueuerit. Tiberius, Galba, Otho, Domitianus calui omnes, ijdemque armorum laude non obscuri, at libidinis æstu suprà omnium fidem flagrantiores. *Cæsaris, & Caligulæ luxuria.*

Quartum belligeræ indolis indicium est breuiloquium, quod herculè maximum est, ac notabile, cum tantò quis sobrius in verbis, animosior verbosiore censeatur, quantò facta supereminent verbis, & quãtò masculus fęmina præstantior habetur; nam communi iactatur adagio facta esse masculos, verba verò fęminas esse; at homines breuiloquentes videntur plerunque factis pollere. Idcircò nescio quid excelsum, ac propè diuinum spirare videntur, eorumque verba instar oraculorum haberi, qualia erant antiquitùs responsa Deorum. Hac præ cęteris I. Cæsar effulsit, dum euicto Pontico Pharnace ad amicos scripsit. Veni, Vidi, Vici. Menelaus eadem ab Homero fingitur valuisse, qui pauca, sed planè argutissima loquebatur; fuit verò Dux insignis, & Regiæ Priami euersor. Dares ille apud Virgil. lib. 5. verbosus gestorum suorum iactator, se postea pusillanimum detegit. *Plutarch. in apophteg.*

Nec mora, continuò vastis cum viribus effert
Ora Dares, magnoque virum se murmure tollit.
Solus, qui Paridem solitus contendere contrà.

Sed lacessitus ipsius arrogantia senex Entellus prodit in arenam, & paucis, modestisque verbis, binos immani pondere cæstus in medium proijciens, offert ipsos Dareti ad pugnam, sed frustrà; nam

Obstupuere animi. Et mox.
Ante omnes stupet ipse Dares, longèque recusat.

Itaque assumptis alijs inuicem pugnant, ac paucis pressus ictibus Dares vincitur, quem Æneas miseratus certæ subtrahit neci, inquiens.

Infęlix, quæ tanta animum dementia cæpit?

Non vires alias, conuersaque numina sentis?
Cede Deo.

Verbositas est signum negatiuum indolis militaris. Verè nihil magis virum ostendit imbellem, quàm nimia verborum procacitas, iuxtà illud Salomonis: Vbi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas. Et Plutarchus vasa vacua multum sonare: repleta verò parùm. Ità canibus imbecillibus mos est, quantò plùs defecerunt virium, tantò magis latratibus indulgere: ad quod respiciens Liuius ait. Quorum lingua prompta, ac temeraria est, haud æquè in pugnam vigēt manus. E contrà Tacitus in Agricola. Miles in certamine fortissimus, qui ante pugnam quietissimus. Ac vtrumque dictat ratio. Animosi temperies stat in cholerico, & melancolico, vnde multi efflant spiritus calidi, vegeti, stabiles; loquentis viget in calido, & humido remisso, vnde spiritus excitantur quidem, at debiles, adeò vt post verborum profusionem ex ebullitione excitam euanescant; quare ad facta non sufficiunt obeunda.

lib. 2. Dec. 3.

Quintum huius indolis signum est verecundia, cuius ad ingenium alterandum influxus, qualis existat suprà in 14. 2. lib. cap. tradidimus, sed cum à verbo, vereor, deriuetur, quod est timere, ac proinde timor infamiæ ab Arist. definiatur, non video quomodo Ducibus possit competere, quorum propria est audacia, nam profectò, vt apud Ciceronem ait Plancus: pudor in bello est maximè periculosus, ac magis videtur fœminarum, quàm fortium virorum proprius. Attamen cum verecundi metus ad vnum duntaxat infamiæ obiectum extendatur, tantùm abest, vt ipse metum in cæteris concipiat, quòd potiùs audacior fit, quia vt ait in Ethicis Philosophus: Qui omni ex re pudore afficitur pauidus dicitur, qui à modo deficit, nullaque ex re pudore afficitur impudens, qui verò modum adhibet, is prudens, & verecundus appellatur. Ex hac igitur moderatione, custos is euadit ex Tullio virtutum omnium dedecus fugiens, & laudem maximam consequens, quam nonnisi fortibus illustribus, & audacibus factis quærit. Idcircò Vegetius verecundiam, summoperè commendat in milite, quia dum ipsum prohibet fugere, facit esse victorem. Hoc maximè docet pulcherrima illa militum Romanorum pugna, sub Claudio Marcello contra Hannibalem obita, qui dum propè Canusium à Pœnis sunt fugati, vincente (vt ait Liuius) pudorem metu, postero die in pugnam reuersi, ex Ducis increpatione turpe dedecus obiectantis, adeò fortiter se gesserunt, vt (quæ sunt Liuij verba) Pœnis ad obtinendum hesternum decus adnitentibus, Romanis ad demendam ignominiam, insignis tandem ad istos victoria declinarit. Hac igitur dote præditos, cum oporteat esse Duces, ac milites, euadet ea iure optimo signum huiusce habilitatis in quo inerit.

li. 10. epist. famil.
Verecundia militis propria, & cur.
lib. 2. c. 7.
de orat.
lib. 1. cap. 7.
lib. 27.

Fortunam esse arma tractanti necessariam, tàm est omnibus persua-

sum,

ſum, vt probatione non egeat. Cicero pro lege Manil. hanc ex ſummis Imperatoris dotibus ait eſſe præcipuam, ex qua propterea Senatui ſuadere nititur militarem Pompeij excellentiam, quia nimirùm terra, marique eſſet admodùm fortunatus: ſed enim huiuſmodi conditio ſignum eſt adeò cunctis ingenijs commune, vt ægrè poſſit ad vnam transferri Ducis cognitionem: fortuna in rebus concurrit omnibus tamquam accidentalis cauſa ex Philoſopho 2. Phyſ. tex. 62. dominatur autem, quia ſingula Lunæ ſubiecta verſantur in contingentibus, quæ ſunt eiuſdem ceu partus, cum nihil in Orbe certum, & conſtans inueniatur: attamen eam prudentiæ plurimùm cedere ſuprà in hoc libro eſt oſtenſum, & in ſecundo etiam quas conferat ingenio vires luculenter examinauimus. Dux igitur eam quidem annexam debet habere, ſed tamen imprudentia illam ſummopere auertet, prudentia conciliabit: quare ex hac magis, quàm ex fortuna eius ingenij præſtantiam metiemur. *Fortuna quid ſit.*

Irreligio, ſi cum cæteris coniungatur ſignis eſt qualecunque huius indolis argumentum, ſiquidem, vt habetur in carmine.

Nulla fides, pietaſque viris, qui caſtra ſequuntur.

Cum enim in eum duntaxat finem ſuam dirigant operam hoſtes expugnandi, pro illo aſſequendo, nihil contra fas vel hominum, vel Deorum omittunt, ſed ius in armis eſſe, ac licere ſibi omnia temerè arbitrantur: hinc fraudes, incendia, locorum ſubuerſiones, vrbium depopulationes, rapinæ, fanorum direptiones, cædes, odia, crudelitates, Ducibus, ac militibus, vt plurimùm familiares, quibus herculè repugnare penitus religionis ſtudium, quiſque non amens intelligit. Eam propterea Caligula vel puer adhuc temnebat, qui poſtea vir militaris euaſit, ac ferus. Ac I. Cæſar ne religione quidem vlla à quoquam incæpto abſterritus vnquam, vel retardatus eſt, Suetonio teſte. Xerſes Perſarum Rex maximè bellicoſus notatus impietatis, quòd Neptuno maris Deo vincula minaretur, ac Soli tenebras. Stroza pater. *Religio à Ducibus cõtempta.*

Nec veluti Xerſes Neptuno vincla minamur,
Claſſibus inſolitum, quum patefecit iter.

Pyrrhus etiam è Sicilia rediens, theſauros Locrenſis Proſerpinæ ad eam vſque diem intactos rapere non eſt veritus: ſic de Mezentio Rutulorum Rege, ac Duce Virgil. lib. 7.

Primus init bellum Tyrrhenis aſper ab oris
Contemptor Diuum Mezentius.

Porrò Selimus Turcarum Imperator ſtrenuiſſimus, & Alexandri Macedonis, vt aſſerebat, æmulus, totius propè Aſiæ ſibi armis parto dominio, prætérquàm quod patrem occidit Baiazetem, ac fratres, & intimos quoſque charos, nullum vnquam in ſe quapiam religionis ſenſum oſtendit, ſed impijs dominandi artibus ab ineunte ætate ad ſenium vſq;

semper est vsus, à quibus tamen eius filius Solimanus abhorruit. Demùm istam in militaribus genijs conditionem ceu propriam Antonius Læna semel adprobauit, dum à Carolo V. Cæsare interrogatus, quibus præsidijs tutissimum sibi, ac posteris reddere posset imperium, respondit, potentiorum quorundam sibi subiectorum oppressione. At subiunxit Cæsar, quid mox de anima? Repetijt ille: si hæc tibi curæ est, & Regis, & Ducis personam exuas necesse est. Prophana quidem vox, & ex omnium mentibus abolenda, sed quæ miseram multorum huiusmodi virorum testetur propensionem. Aliqui tamen pietate nitentes insigni, iure belli ea moderatione vtuntur, vt potiùs diuinæ administri iustitiæ, ac scelestorum vindices, quàm orbis perfundatores videantur, vt Scipio, Titus Vespasianus, Narses, Carolus Magnus, Gottifredus, Consaluus, & alij, sed quoniam hi sunt albo signandi lapillo, cæteri verò longè frequentiores, ideò qualitates illorum nobis pro huiusmodi geniorum indagine vtiliores, ac inuentu faciliores euadunt.

Oratorum, & Grammaticorum signa. Cap. XV.

Ractâtes in secundo libro de causis Oratorum ingenij, attulimus plurima, & varia, ex quibus tùm hæc percipiantur, tùm pro signis ad eiusdem cognitionem inseruiant. Diximus proximam ipsius causam esse temperiem à prædominio biliosam; à subdominio ita in cæteris humoribus temperatam, vt melancoliæ nonnihil magis obtineat, ob calorem ex multa ebullitione in sanguine aliquid resoluentem, & atræ bilis relinquentem, licet modicè. Signa huius temperiei satis oratoriam ostendent habilitatem. De his in 1. & 2. huius 3. libri cap. fusè actum. Inter ipsa tamen vnum præcipuum, scilicet habitus corporis, & faciei ad biliosum, & siccum vergens quidem, at minimè austerum, sed suaue, ac in tantum gracile, in quantum excludit pinguedinem, non carnositatem, qui laudabilis, & venustus est habitus dictæ temperiei testis, quo profectò singulos fermè Oratores, cum sacros, tùm forenses esse præditos, quisque animaduertat. Porrò ab externis causis deprompta signa conferent, quia cum orandi studium in solo vigeat foro Veneto, subditisque Vrbibus, apud alias verò nationes ferè sit incultum, iurè coniectabimur Venetum esse huic arti procliuiorem, quàm cæteros, & magis Vicentinum, quàm Bergomensem, quippe ille in Consulari curia, vbi ex veterrimis Cæsarum, ac mox etiã Veneti Senatus indultis, de reorum capite creberrimè differit, loquendi etiam ex consuetudine haurit, ac fouet artem, qua cùm in patria, tùm foris euadit insignis, potissimùm Venetijs, cuius in vrbis

Vicentini oratores euadunt insignes.

foro

foro Vicentinorum eloquentia, iam multos annos egregiè dominatur. Bergomensis verò hanc negligit, sed mercaturæ industria Florentinos, & Genuenses æquat. Pariter ex familia super Oratorum genio arguemus, quia sicut apud Romanos in Curionum familia tres successiuè insignes floruerunt Oratores, ita qui puer ex eloquentium educetur stipite, facilè hanc gerere affirmabimus propensionem, quantum enim virtus generis ingenio conferat, suprà cap. 15. lib. 2. probauimus. Idem venabimur ex institutione, quia exempli gratia cucullati PP. D. Dominici huic se vouent arti, ex quo de Prædicatorum familia nuncupantur, cæteri verò non ità: ex studio si quis libenter oratores, vel imitetur, vel audiat: ex animi affectibus, si quis iracundiæ sit obnoxius, qua facundum fieri hominem liquet: sic ex huiusmodi alijs discurrendo, captabimus Oratoris indicia. Ceterùm potiora, firmioraque sunt alia in ipsius apparentia corpore; atq; illa duo mihi præ cæteris videntur in puero, scilicet pronuntiatio, & memoria: illa spectatur in gestu, ac verbis. Gestus in concinno quodam manuum, faciei, oculorum, oris, ac totius corporis motu consistit, ex quo vis quædam permouendi animos hominum spirare videtur. Verba tunc oratoriè pronunciari dicentur, si clara, nitida, ornata, iucunda, sonoraque voce, non hæsitanti, vel impedita, nimisque celeri lingua proferantur, in quo totius consistit Orationis excellẽtia, vel ex Demostenis testimonio, qui primas, secundas, ac tertias partes vni deferebat pronũciationi, atq; etiã Ciceronis, qui eius defectu plures eloquentissimos habitos esse infantissimos ait, ac eius accessu plures infantissimos visos esse eloquentissimos. Vtramque gestus, ac verborum dotem, facilè in pueris vel adultioribus deprehendas, cum vniuscuiusque oculis sint obuiæ. Memoriam porrò Quintilianus asserit, esse præcipuum oratoriæ indolis argumentum, ac iurè, quia vti suprà docuimus, Orator cum de omnibus appositè dicere teneatur, debet etiam memoriam multorum obtinere capacem, quæ prout occasio poscet in medium proferat; alioquin si obliuiosus existeret, quis ignorat, leges, exempla, auctoritates, sententias ex Poetis, Historicis, Philosophis, Iurisconsultis erutas ei quodammodo futuras inutiles? cum multoties ex tempore in Senatu, vel in curia perorare necesse habeat, absq; eo, quòd possit aliquid illorum memoriæ commendare? Addunt nonnulli, quòd similitudines, antiteses, facetias, salesque profundere, sit ingenij Oratoriæ propensi proprium, quando hisce singulis præstitisse celebres Oratores compertum est, nimirùm Demostenem, Tullium, Isocratem, ac huius census alios, quod in ipsorum vitis testatur Plutarchus. Hoc est rationi consonum, quia Orator debet docere, mouere, ac delectare, quibus adimplendis officijs summopere similia, lepidaque dicteria conferunt.

Duo præcipua oratoriæ indolis signa.

lib. 1. cap. 4.

Po-

Grammaticæ indolis signa.

Postrema ingeniorum signa sunt ea, quæ ad Grammaticos, & ludimagistros spectant, quorum temperies cum parùm naturalis attingat excellentiæ, imperfectior etiam censetur omnium ingeniorum. Diximus suprà eos valere memoria, phantasia parum, ac proinde imbecillo intellectu, quia pinguiore quadam, respectu indolum superenarratarum, cerebri constant substantia, quæ memoriæ ob imaginum retentionem conuenit. Signa igitur proprio 2. lib. cap. de memoria tradita, huius temperiei dignotioni deseruient Sed præterea remissio aliorum, quæ ad calidum, & siccum totius corporis, cordis, cerebri, spirituum temperamentum pernoscendum adduximus, ex quo anima rerum subtilitatibus percipiendis fit apta, hocce grammaticorum proprium denotabit; carnosior siquidem erit corporis habitus, & humidior, & color pallidior, & caput ossea compagine crassius, & capilli tensiores, & duriores, occiput prominentius, caro asperior, sanitas firmior, somnus intensior, concoctio robustior. Mores porrò erunt rusticitas, segnities, cum tolerantia quadam iuncta, grammaticales regulas legendi, ac relegendi, pulchros caracteres formandi, pueros docendi dotes magnis ingenijs prorsus aduersæ, qui iracundia, impatientia, celeritate, nouitate subinde magis, ac magis trahuntur, ob igneum, & aereum in ijs præualens elementum. Hinc puer, qui tradita duntaxat percipiet, & nihil vltrà interrogabit, neque noui quidquam meditabitur, neque ferus, neque viuidus, sed suprà ætatem erit sedatus, & alphabeti caracteres componet, effingetque rectiùs, & cæteris æqualibus non quidem celeriùs, at solidiùs grammaticam apprehendet, is ad ipsam natus, & pronus dicetur, præsertim si ad Rhetoricam, ac Dialecticam elatus, ignauus in ijs euadere videatur.

De remedijs ingeniorum. Cap. XVI.

Ognita hoc pacto ingeniorum natura per methodum in superioribus traditam, id vnum videtur superesse scitu dignissimum, an scilicet ingenium res diuina, & ab omnibus adeò concupita, arte aliqua in homine inseri, & gigni possit, vel genitum postea conseruari. Vt enim medici sanitatem in corpus introducunt expulso morbo, eamque introductam firmiùs artis præsidijs tuentur, ita verisimile est, aliqua nobis præsto esse posse, quæ ingenijs medeantur, nempe ipsa vel in ortu suo perfectiora reddendo, vel iam producta in homine diutiùs conseruando. Vtrunque disertè profitetur Galenus expleri posse lib. quod animi mores seq. corp. temper. cap. 9. vbi quinque rerum beneficio hominum ingenium ad mores, ac scien-

scientias habilius edocet fieri, videlicet cibo, potu, ventis, aeris temperie, ac regione: ratio dictat istorum ad ingenium alterandum vtilitatem, quia corporis summopere temperamentum immutant, à quo omnis propè manat ingenij vigor: constat verò illud inter cætera cibum mutare, ac potum, quia hi sunt materia sanguinis, qui in partium substantiam vertitur, in qua ipsarum temperamentum consistit: qualis ergo cibus, & potus, tale etiam temperamentum, ac tale per consequens resultabit ingenium. Hæc affert inibi Galenus, ex quibus etiam apertè deducitur, quòd cum semen sit vtile sanguinis excrementum, & ex semine gignantur eiusmodi partes, scilicet cerebrum, cor, hepar, spiritus, quæ sunt præcipua ingenij instrumenta, talia hæc erunt, quale semen, iuxtà cuius variam proindè naturam, varium poterit ingenium genito communicari. Confert igitur mirum in modum cibus, & potus ingenij productioni, eiusdéq. producti vel correctioni, vel conseruationi, qua de causa parentes non immeritò ab omnibus suadentur, diebus aliquot ante concubitus vsum, optimis vesci alimentis, ac potibus, vt optimo creato sanguine, semen etiam optimum generetur, quam pariter victus normam debent seruare nutrices, vt inculpatum lac gignant, in laudabilem pueri nutritionem cedens; ac eandem si postmodum ipse puer seruauerit, magnum absque dubio afferet ingenio adiumentum. Huiusmodi cibos luculenter in secundo libro in cathalogo causarum ingenij recensuimus, innuentes, quinam phantasiæ, vel quinam memoriæ sint vtiles, vel noxij, quos propterea hìc repetere frustrà esset; omnes etenim temperati, vel parùm ad calidum, ac siccum vergentes, tenuem, subtilem, commoderatumque progignent sanguinem, indèque semen gignendis ingenij organis accommodatum. Inter hos præsertim siluestrium auicularum caro censetur optima, perdicum inquam, phasianorum, cothurnicum, gallinacearum, aliorumque huiusmodi; montanis enim aluntur seminibus, ac fructibus, quos sicciores constat esse, ac puriores, vnde purior, & sapidior ipsorum caro, ac sanitati etiam corporis conferentior: quamobrem ad obsonia incolumen diù, incorruptamque seruari, quotidie experimur. Porrò inter domesticos hædus omnium singularis habetur, quia siccioris aliquantò temperiei, quàm agnus, vel vitulus: prosunt auiculæ omnes, vt alaudæ, turdi, columbi turriti: vitulus, gallinæ, capi, columbi domestici, quia humidiores sunt illis, humidius etiam reddunt semen, nec adeò perfectum: hinc sale, aceto, & aromatibus condita conferunt si cautè assumantur, quia extergere, acuere, subtiliareq; sanguinem magis possunt. Excluduntur ab hoc censu crassa omnia, vt bubali, bouis, suis, veruecis, castrati caro, caseus etiam, & alia ex pasta, & lacte: ita legumina omnia, & ex oleribus allium, ac cepæ. Vt enim hæc singula, in quibus coqui à ventriculi calore possunt,

Ingenium ex quinque rebus gignitur perfectius.

Cibus multũ potest ad creandũ bonum ingenium.

Cibi ingenio noxij.

mem-

membrorum firmitati, corporisque robori faciunt, ita ingenij obsunt fælicitati. Comprobant hoc rustici, & baiuli nostri, Rhętorum genus, & apud Hippocratem Scithæ, ex quibus vel nullum, vel rarum prodijsse ingenium satis liquet, vt qui huiusmodi alantur cibis: solus ex his Anacarsis Philosophus pro miraculo adnotatur à Galeno loc. cit. nec iniuria, cum lac equinum ea gens pro cibo ferè semper assumat, & olera.

Potus correspondeat cibo: Plato probat adolescentibus aquam in Timęo, reijcit vinum, quia nimis ipsorum accendit præcordia: concedit viris paucum, vt calor quodammodo in ipsis decrescens instauretur: senibus dat ad libitum, qui calido multo, atque humido indigent: in hoc Plato Græcorum regionem inspiciens rectè sentit, apud quos vinum erat apprimè generosum, quod pueris posset calidis nimiùm vaporibus caput replere, ingenij aciem perturbantibus, ac in viris calidiorem, & acriorem gignere sanguinem, ex quo intemperantius exindè semen produceretur. In hisce regionibus, vbi vinum variæ multiplicisque temperiei, ac roboris enascitur, tutò pueris, ac viris concedi potest, magis tamen, vel minùs copiosum, vel robustum pro varia cuiusque natura, & consuetudine, quam in nutritione tanti semper fecit Hippocrates. Ac sicuti multorum persępè ingenijs vinum prodest, frigidioribus nimirùm, ac tardioribus, ita cæteris nocet, qui calidiori, & vegetiori præpollent spiritu, sicuti luculenter in 2. lib. cap. 10. edocuimus, vbi etiam de causis filiorum similitudinis, vel dissimilitudinis ad parentes ex vi seminis abundè dictum. Dubites an huiusmodi alimentis solus pater, an mater etiam vti debeat pro optimo semine generando, quia ex Aristotele mulier ichorem quendam eius tentiginis auctorem, non semen emittit, vel si emittit, id solam habet rationem materiæ, quæ à semine hominis actuatur formæ rationem gerente, quâ veram in se continet alterius generandi virtutem, cui etiam soli norma ciborum præscribenda videtur pro seminis, indèque ingenij perfectione. Ex altera parte Galenus mulierem contendit semen emittere generandi vi præditum, licet imbecillius virili, summa illa ex alijs quamplurimis ratione innixus, quòd filij sæpiùs assimilantur matri, quæ similitudo nonnisi ab actione formæ seminis eius prodere potest, cum à materia tantùm nulla rebus distinctio conferatur, formæ quippe est facere hoc aliquid ex Philosopho lib. 2. de anima: tex. 2. & additur ab recentioribus quòd in mulieribus adsunt etiam testes, & vasa præparantia, duæ venæ, duæque arteriæ, & vasa etiam deferentia, seu eiaculatoria duo æquè ac in homine, quæ nonnisi seminis gratia esse possunt, cum natura nullum vnquam frustrà organum in corpore sit molita. Huiusmodi quæstio apud Philosophos, & Medicos perpetuò controuersa, non est hìc fusiori à nobis discussione recolenda. Stet in præsenti pro optima ingenij creatione.

An fœmina cõstet semine generandi vi prædito.

Andr. Laurent. lib. 8. q. 5.

ne, quòd vtrique parenti rectæ cibationis norma proderit; siue enim mater solum præbeat semen pro materia, siue in ea contineat etiam formatricem, multùm herclè vtrique conferet alimenti delectus, ex quo materia purior, forma vegetior reddi potest, vt in patre.

Quod verò ad ventos, aerem, ac regionem attinet, quorum beneficio Galenus plurimùm adiuuari censet ingenium, satis quomodo id contingat superiùs in 2. lib. sermonibus est ostensum, vbi etiam alia, quæ ingenium alterare possunt afferuntur: inter hæc sunt præcipua educatio, & studia, quæ tantùm posse à multis censentur, experientia duce, vt stupidi alioquin pueri acri studiorum conatu, quodammodo ingeniosiores euadere inspiciantur, quod certè fit exsiccatis à contemplatione phantasiæ organis, quæ antea forsitan erant humidiora, mentisque actibus ineptiora: fit etiam ab ipsa ætatis mutatione, cum qua corporis temperamentum mutatur: hinc aliquos ex pueris licet aduertere, qui cum mirandum ingenij præferant acumen, postea adultiores facti, eo quasi videntur torpescere, quales senum filij, quia cum ex ficciori sint geniti semine in ætate generationi proxima, huiusmodi siccitate multùm iuuantur, ob quam maximè videntur ingeniosi, sed ea ætatis progressu adaucta magis, quàm rerum apprehensioni conueniat, obdurescunt ferè, ac derelinqui ab ingenio insigni vulgarium admiratione censentur. Quæ singula prolixiori non indigent explicatione, si hoc tantùm addidero, vnicum esse præ cæteris, & incomparabile ingenij exornandi remedium, à munificentissimo animorum creatore illud exposcere; quippe quod pietas quærit, firmaque fides, nunquam eius nobis denegat clementia, dictante oraculo: initium sapientiæ est timor Domini.

Studia multùm alterãt ingenium.

Senum filij destituũtur ingenio.

F I N I S.

VENETIIS, M. DC. XXXIX.

APVD IVNTAS.

221

INDEX NOTABILIVM IN MVSÆO PHYSICO.

Bre-

Dæmon

Medi-

Gale-

224

Homi-

Intel-

Medi-

Phy-

Pueris

So-

FINIS.

Typographus Lectori.

CVm opus difficili ſatis auctoris charactere, contractiſq; ſæpè ſyllabis ad nos fuerit Vicentia tranſmiſſum, decreueramus ipſum remittere, quò in planius, & facilius exemplum commutaretur. Sed experimento à noſtris miniſtris facto, viſum eſt eis vlterius impreſſione progredi, at illo euentu, vt nonnulla irrepſerint menda, quæ tu benigne Lector ita corriges.

pag.	Lin.	*Menda.*	*Emenda.*
14	3	Diſtincta	Diſtinctam
ead.	11	Etiam	Eſſe
ead.	31	Sententiarũ	Sententias
15	6	Secundum	Duplex
20	3	Rationem	Ratione
21	37	Ingenioſi	Ingenioſos
22	12	Connatas	Connatæ
25	9	Fuiſſe	Fuiſſet
37	27	Iuncta	Iunctæ
38	31	Adſtantibus	Ab adſtãtibus
48	26	Monetur	Mouetur
49	14	Quique	Quiſque
52	7	Certitudine	Certitudini
49	32	Gignit, ſeruat ac fouet	Gignat, ſeruet, ac foueat
59	29	Cernuntus	Cernuntur
60	14	Succolenti	Succulenti
64	6	Vergunt	Vergit
81	24	Induſtres	Induſtrij
91	10	Plegmatis	Phlegmatis
92	17	Induſtres	Induſtrij
93	10	Circumueniant	Circumueniat
95	32	Intelligens	Intelligente
97	5	Declamatur	Declamator
99	22	Hallucinantur	Hallucinatur
ead.	4	Principium eſt	Eſt principium
104	38	Conceptam	Concepta
106	9	Pſyllijs	Pſyllis
107	29	Expoſitio	Expoſito
ead.	38	Garribunt	Garrient
109	24	Præterea	Prætereo
ead.	36	Ineptum	Ineptam
110	35	In noſtra corpora	In noſtris corporibus
115	17	Sicci	Siccæ
118	7	Orientalis, Occidẽtalis, Auſtralis. Septentrionalis.	Orientale, Occidẽtale, Auſtrale, Septẽtrionale.
125	7	Vt abaui	Vel abaui
127	34	Hippocrates	Hippocratis
128	18	Prępterquam	Prępterquã ꝙ
130	31	In quo	In qua
136	3	ò ciues, ò ciues.	ò ciues, ciues.
136	20	Deplorat	Explorat
139	3	Proportionatum	Proportionatus
141	41	Creant	Coeant
142	2	Apta	Aptam
163	12	Reſſurectos	Reuocatos
167	2	Qualis	Qualem
170	41	Magnam rẽ	Rẽ magnam
175	28	Inſinuauit	Inſinuarit
181	30	Nulla	Vlla
183	27	Facti	Factæ
185	19	Poſternis	Poſtremis
188	22	Nõ audiant	Audiant
191	11	Siſtuntur	Siſtunt
195	8	Phyſici	Phyſicis
207	8	Carceres	Carcerem
195	1	Maior	Maius
212	6	Virium	Viribus
217	6	Vettitur	Vertitur
217	31	Incolumen	Incolumem
218	33	Prodere	Prodire

VENETIIS, M. DC. XL.

APVD IVNTAS.

232